

ชาตินิยมไทยกับข้อพิพาทเรื่องดินแดน: ศึกษาเปรียบเทียบรัฐบาลจอมพลแปลก พิบูลสงคราม และ
รัฐบาลอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ

บทคัดย่อและแฟ้มข้อมูลฉบับเต็มของวิทยานิพนธ์ตั้งแต่ปีการศึกษา 2554 ที่ให้บริการในคลังปัญญาจุฬาฯ (CUIR)
เป็นแฟ้มข้อมูลของนิสิตเจ้าของวิทยานิพนธ์ ที่ส่งผ่านทางบัณฑิตวิทยาลัย

The abstract and full text of theses from the academic year 2011 in Chulalongkorn University Intellectual Repository (CUIR)
are the thesis authors' files submitted through the University Graduate School.

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญารัฐศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชารัฐศาสตร์
คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
ปีการศึกษา 2560
ลิขสิทธิ์ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

THAI NATIONALISM AND TERRITORIAL DISPUTE: A COMPARATIVE STUDY OF THE FIELD
MARSHAL PLAEK PHIBULSONGKRAM AND THE ABHISIT VEJJAJIVA GOVERNMENTS

A Dissertation Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of Doctor of Philosophy Program in Political Science

Faculty of Political Science

Chulalongkorn University

Academic Year 2017

Copyright of Chulalongkorn University

หัวข้อวิทยานิพนธ์

ชาตินิยมไทยกับข้อพิพาทเรื่องดินแดน: ศึกษาเปรียบเทียบ
รัฐบาลจอมพลแปลก พิบูลสงคราม และรัฐบาลอภิสิทธิ์
เวชชาชีวะ

โดย

นางสาวดาวราย ลิ่มสายหัว

สาขาวิชา

รัฐศาสตร์

อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก

ศาสตราจารย์ ดร.สุรชาติ บำรุงสุข

คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้หัวข้อวิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาตรีบัณฑิต

..... คณบดีคณะรัฐศาสตร์

(รองศาสตราจารย์ ดร.เอก ตังทรัพย์วัฒน์)

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

..... ประธานกรรมการ

(ศาสตราจารย์ ดร.ไชยวัฒน์ คำชู)

..... อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก

(ศาสตราจารย์ ดร.สุรชาติ บำรุงสุข)

..... กรรมการ

(รองศาสตราจารย์ ดร.สิริพรรณ นกสวน สวัสดิ์)

..... กรรมการ

(รองศาสตราจารย์ ดร.ศุภมิตร ปิติพัฒน์)

..... กรรมการภายนอกมหาวิทยาลัย

(ศาสตราจารย์ ดร.ธเนศ อารมณ์สุวรรณ)

ดาวราย ลี้มสายหัว : ชาตินิยมไทยกับข้อพิพาทเรื่องดินแดน: ศึกษาเปรียบเทียบรัฐบาลจอมพลแปลก พิบูลสงคราม และรัฐบาลอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ (THAI NATIONALISM AND TERRITORIAL DISPUTE: A COMPARATIVE STUDY OF THE FIELD MARSHAL PLAEK PHIBULSONGKRAM AND THE ABHISIT VEJJAJIVA GOVERNMENTS) อ.ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก: ศ. ดร.สุรชาติ บำรุงสุข, 242 หน้า.

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาเปรียบเทียบอิทธิพลของแนวคิดชาตินิยมต่อการใช้กำลังทหารในปัญหาข้อพิพาทเรื่องดินแดนของไทยในสมัยรัฐบาลจอมพลแปลก พิบูลสงคราม พ.ศ.2481-2484 และรัฐบาลอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ พ.ศ.2551-2554 ว่ามีลักษณะแตกต่างกันอย่างไรเนื่องจากในสมัยรัฐบาลจอมพลแปลก พิบูลสงคราม แนวคิดชาตินิยมมีอิทธิพลจนนำไปสู่สงครามอินโดจีนพ.ศ.2484 ในขณะที่รัฐบาลอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ เป็นเพียงการปะทะตามแนวชายแดนไทย-กัมพูชา การศึกษาครั้งนี้ใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพผ่านการวิจัยเอกสารและนำแนวคิดชาตินิยมมาประยุกต์ใช้ร่วมกับแนวทางการวิเคราะห์นโยบายต่างประเทศ

ผลการศึกษาพบว่าแนวคิดชาตินิยมมีอิทธิพลต่อการใช้กำลังทหารในปัญหาข้อพิพาทเรื่องดินแดนทั้งสองสมัยแตกต่างกันเนื่องจากเงื่อนไขภายในประเทศ คือ สภาพการเมืองภายในประเทศที่มีความมั่นคงและมีเสถียรภาพอย่างมาก รัฐบาลสามารถควบคุมอำนาจการตัดสินใจในการดำเนินนโยบายต่างประเทศในการใช้กำลังทหารผนวกดินแดนที่เป็นข้อพิพาทได้อย่างเต็มที่โดยไม่ต้องให้ความสำคัญกับกลุ่มการเมืองอื่นๆ ที่ออกมาคัดค้าน กอปรกับกลุ่มการเมืองชาตินิยมที่สนับสนุนมาตรการทางทหารเป็นตัวแสดงในอำนาจรัฐที่มีบทบาทในการกำหนดนโยบายต่างประเทศโดยตรงส่งผลให้การดำเนินนโยบายต่างประเทศมีทิศทางในการใช้กำลังทหารและนำไปสู่สงครามระหว่างประเทศในที่สุด ส่วนเงื่อนไขภายนอกประเทศ คือ การที่ประเทศคู่พิพาทกำลังเผชิญปัญหาความมั่นคงทางทหาร ดังเช่นกรณีฝรั่งเศสถูกเยอรมนีโจมตีในสงครามโลกครั้งที่สองได้เอื้อให้รัฐบาลไทยตัดสินใจใช้กำลังทหารและทำสงครามในปัญหาข้อพิพาทเนื่องจากรัฐบาลประเมินสถานการณ์แล้วพบว่าประเทศไทยมีโอกาสชนะสงคราม ดังนั้นเงื่อนไขภายในประเทศและภายนอกประเทศข้างต้นส่งผลให้แนวคิดชาตินิยมแสดงบทบาทและมีอิทธิพลได้อย่างเต็มประสิทธิภาพจนยกระดับไปสู่สงครามระหว่างประเทศในที่สุด

สาขาวิชา รัฐศาสตร์

ปีการศึกษา 2560

ลายมือชื่อนิสิต

ลายมือชื่อ อ.ที่ปรึกษาหลัก

5581208424 : MAJOR POLITICAL SCIENCE

KEYWORDS: THAI NATIONALISM / TERRITORIAL DISPUTE / THE FIELD MARSHAL PLAEK PHIBULSONGKRAM GOVERNMENT / THE ABHISIT VEJJAJIVA GOVERNMENT

DAORAI LIMSAIHUA: THAI NATIONALISM AND TERRITORIAL DISPUTE: A COMPARATIVE STUDY OF THE FIELD MARSHAL PLAEK PHIBULSONGKRAM AND THE ABHISIT VEJJAJIVA GOVERNMENTS. ADVISOR: PROF. SURACHART BAMRUNGSUK, Ph.D., 242 pp.

This dissertation aims to compare the influence of Thai Nationalism on the use of force in territorial dispute between the Field Marshal Plaek Phibulsongkram and the Abhisit Vejjajiva Government and also analyze why do nationalist ideals led to the Indochina War in 1941, while the Abhisit Vejjajiva period is just a military clash along the Cambodian-Thai border. This study uses qualitative research methodology through document research and also apply nationalism concept in conjunction with international policy analysis.

The findings reveal that the influence of Thai Nationalism on the use of force in territorial dispute between two periods are different because the internal and external conditions. The internal condition is the political stability in the country. The government can control the foreign policy decision-making power in territorial dispute without focus on other objection political groups. Moreover, the nationalist politicians, who support military measures, play a direct role in foreign policy decision-making. As a result, the government decided to use a military force and lead to international warfare. The external condition is the facing military security problem of the disputed country. In the case of Indochina War, France were attacked by Germany in World War II, the Thai government assessed the situation and found that Thailand has a chance to win the war. To conclude that the internal and external conditions have contributed Thai nationalism concept plays a role and influence on territorial dispute effectively and also elevate it to international warfare.

Field of Study: Political Science

Student's Signature

Academic Year: 2017

Advisor's Signature

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดีเนื่องจากได้รับความช่วยเหลือและการดูแลเอาใจใส่เป็นอย่างดีจากหลายๆ ฝ่าย โดยเฉพาะอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ คือ ศาสตราจารย์ ดร.สุรชาติ บำรุงสุข ที่สละเวลาให้คำแนะนำ เสนอแนะ และติดตามความก้าวหน้าในทุกขั้นตอนเป็นอย่างดี ซึ่งท่านเปรียบเสมือนบิดาที่มีความเมตตากรุณาแก่ศิษย์คนนี้ตลอด 6 ปี ที่ผ่านมา รวมถึงกราบขอขอบคุณคณะกรรมการวิทยานิพนธ์ทุกท่าน ได้แก่ ศาสตราจารย์ ดร.ไชยวัฒน์ คำชู (ประธานกรรมการ) ศาสตราจารย์ ดร.ธเนศ อารมณ์สุวรรณ (กรรมการภายนอกมหาวิทยาลัย) รองศาสตราจารย์ ดร.ศุภมิตร ปิติพัฒน์ (กรรมการ) และรองศาสตราจารย์ ดร.สิริพรรณ นกสวน สวัสดิ์ (กรรมการ) ที่มีความเมตตาและสละเวลาให้คำแนะนำและข้อเสนอแนะที่เป็นประโยชน์อย่างยิ่ง ผู้วิจัยรู้สึกซาบซึ้งในความกรุณาของอาจารย์ที่ปรึกษาและกรรมการทุกท่าน และขอขอบพระคุณเป็นอย่างสูง ไว้ ณ โอกาสนี้

ผู้วิจัยขอขอบพระคุณความช่วยเหลือและกำลังใจจากอาจารย์ผู้สอนในหลักสูตรบุคลากร และเพื่อนนิสิตปริญญาเอก คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ตลอด 6 ปี ที่ผ่านมา ผู้วิจัยรู้สึกซาบซึ้งในความกรุณาและความปรารถนาดีของทุกท่านเป็นอย่างยิ่ง และสุดท้ายนี้ ผู้วิจัยขอขอบพระคุณนางวัฒนา ลิมสายหัว (มารดา) นางสาวดาลัด ลิมสายหัว (พี่สาว) และญาติพี่น้อง ที่คอยให้กำลังใจและคำแนะนำมาโดยตลอด 6 ปี ที่ผ่านมา อันนำมาสู่ความภาคภูมิใจของครอบครัวลิมสายหัวและครอบครัวคุ้มด้วงเป็นอย่างยิ่ง

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ฉ
สารบัญ.....	ช
บทที่ 1 บทนำ	10
1.1 ที่มาและความสำคัญของปัญหา	10
1.2 คำถามการวิจัย.....	11
1.3 สมมติฐาน	12
1.4 วัตถุประสงค์การวิจัย.....	12
1.5 ขอบเขตของการวิจัย.....	12
1.6 ระเบียบวิธีการวิจัย.....	13
1.7 การนำเสนอ	13
บทที่ 2 แนวคิด ทฤษฎี และวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง	15
2.1 แนวคิดชาตินิยมกับข้อพิพาทเรื่องดินแดนและวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง	15
2.2 กรอบแนวคิดในการศึกษา (Theoretical Framework).....	28
บทที่ 3 การก่อตัวของแนวคิดเรื่องชาติในสมัยสมบูรณาญาสิทธิราชย์.....	30
3.1 รากฐานแนวคิดเรื่องการสูญเสียดินแดน	31
3.2 แนวคิดเรื่องชาติในสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว.....	53
3.3 บทสรุป.....	65
บทที่ 4 แนวคิดชาตินิยมกับปัญหาข้อพิพาทเรื่องดินแดนกับฝรั่งเศส ในสมัยรัฐบาลจอมพลแปลก พิบูลสงคราม พ.ศ.2481-2484	66
4.1 ทศนะของนายกรัฐมนตรีหลวงพิบูลสงครามต่อปัญหาข้อพิพาทเรื่องดินแดน	66
4.2 เงื่อนไขที่เอื้อให้แนวคิดชาตินิยมมีอิทธิพลต่อปัญหาข้อพิพาทเรื่องดินแดน.....	68

4.3 แนวคิดชาตินิยมที่มีอิทธิพลต่อปัญหาข้อพิพาทเรื่องดินแดน	76
4.4 เครื่องมือที่กลุ่มชาตินิยมใช้ในการเผยแพร่แนวคิดในปัญหาข้อพิพาทเรื่องดินแดน	85
4.5 การดำเนินการของรัฐบาลไทยในปัญหาข้อพิพาทเรื่องดินแดน	101
4.6 ผลลัพธ์ที่เกิดจากการที่ไทยได้ดินแดนคืนจากฝรั่งเศส.....	113
4.7 บทสรุป.....	117
บทที่ 5 แนวคิดชาตินิยมกับปัญหาข้อพิพาทเรื่องดินแดนกับกัมพูชา ในสมัยรัฐบาลอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ พ.ศ.2551-2554.....	119
5.1 ทศนะของนายกรัฐมนตรีอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ ในปัญหาข้อพิพาทเรื่องปราสาทพระวิหาร ...	119
5.2 เงื่อนไขที่เอื้อให้แนวคิดชาตินิยมมีอิทธิพลต่อปัญหาข้อพิพาทเรื่องปราสาทพระวิหาร	122
5.3 แนวคิดชาตินิยมที่มีอิทธิพลต่อปัญหาข้อพิพาทเรื่องปราสาทพระวิหาร	141
5.4 เครื่องมือที่กลุ่มชาตินิยมใช้เผยแพร่แนวคิดในปัญหาข้อพิพาทปราสาทพระวิหาร	157
5.5 บทสรุป.....	173
บทที่ 6 วิธีดำเนินการของรัฐบาลอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ ในปัญหาข้อพิพาทเรื่องดินแดนกับกัมพูชา พ.ศ.2551-2554.....	175
6.1 วิธีดำเนินการของรัฐบาลอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ ต่อปัญหาข้อพิพาทปราสาทพระวิหาร	175
6.2 ผลกระทบต่อความสัมพันธ์ระหว่างไทยและกัมพูชาจากข้อพิพาทเรื่องปราสาทพระวิหาร .	190
6.3 บทสรุป.....	194
บทที่ 7 สรุปและอภิปรายผลการศึกษา.....	195
7.1 เปรียบเทียบแนวคิดชาตินิยมกับปัญหาข้อพิพาทเรื่องดินแดน	195
7.2 เปรียบเทียบเงื่อนไขที่เอื้อให้แนวคิดชาตินิยมมีอิทธิพลต่อปัญหาข้อพิพาทเรื่องดินแดน	199
7.3 เปรียบเทียบเครื่องมือที่กลุ่มชาตินิยมใช้เผยแพร่แนวคิดในปัญหาข้อพิพาทเรื่องดินแดน	201
7.4 บทส่งท้าย	202
รายการอ้างอิง	203
ภาคผนวก.....	223

ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์ 242

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ที่มาและความสำคัญของปัญหา

ในยุคโลกาภิวัตน์ที่ดูเหมือนว่าดินแดนและเส้นเขตแดนได้ลดความสำคัญลงไปมาก แต่ปรากฏการณ์ทางการเมืองระหว่างประเทศในปัจจุบัน กลับแสดงให้เห็นถึงการที่หลายประเทศยังคงมีข้อพิพาทเรื่องดินแดนและเส้นเขตแดนยังคงเป็นสิ่งที่รัฐให้ความสำคัญและรัฐอื่นจะมาละเมิดมิได้ ดังจะเห็นได้จากในปัจจุบันทั่วโลกยังคงมีปัญหาข้อพิพาทเรื่องดินแดนที่ยังไม่ได้รับการแก้ไขมาก ถึง 71 แห่ง หรือคิดเป็นร้อยละ 40 ของข้อพิพาททั้งหมดทั่วโลก¹ ซึ่งปัจจัยที่เป็นตัวเร่งยกระดับการใช้กำลังระหว่างกัน (armed conflict) ในปัญหาข้อพิพาทเรื่องดินแดนมีหลายประการ ไม่ว่าจะเป็นความสำคัญของพื้นที่ในเชิงทรัพยากร ความสำคัญของพื้นที่ในเชิงยุทธศาสตร์ ความเกี่ยวข้องของฝ่ายที่สาม หรือสถานะทางกฎหมายของดินแดนที่เป็นข้อพิพาท เป็นต้น² นอกจากนี้ปัจจัยที่กล่าวมาข้างต้นแล้ว แนวคิดชาตินิยมก็เป็นสาเหตุสำคัญประการหนึ่งที่น่าไปสู่การใช้กำลังระหว่างกัน ในปัญหาข้อพิพาทเรื่องดินแดนหรือเขตแดนในปัจจุบัน เช่น ข้อพิพาทเรื่องหมู่เกาะเตียวหวู/เซนกาถูระหว่างจีนและญี่ปุ่น ข้อพิพาทเรื่องดินแดนของยูโกสลาเวีย หรือข้อพิพาทเรื่องดินแดนระหว่างยูเครนและรัสเซีย

นักวิชาการส่วนใหญ่มักจะมุ่งความสนใจไปที่การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างแนวคิดชาตินิยมกับข้อพิพาทเรื่องดินแดนที่อธิบายบนพื้นฐานปัญหาทางชาติพันธุ์ (ethnic explanation) เป็นหลัก โดยแนวคิดชาตินิยมได้ส่งผลให้ชนกลุ่มน้อยดำเนินการเคลื่อนไหวทางการเมืองเพื่อเรียกร้องสิทธิในการปกครองตนเอง (self-determination) หรือแยกเป็นรัฐเอกราช (Independent State) หรือต้องการแยกดินแดนจากรัฐเดิมเพื่อไปรวมตัวกับรัฐข้างเคียงที่เป็นพี่น้องร่วมกลุ่มชาติพันธุ์เดียวกัน แต่อย่างไรก็ดีคำอธิบายดังกล่าวยังมีช่องว่างในแง่ที่ไม่สามารถอธิบายปรากฏการณ์ที่แนวคิดชาตินิยมมีอิทธิพลต่อปัญหาข้อพิพาทเรื่องดินแดนในประเทศที่ไม่ได้มีมูลเหตุจากปัญหาทางชาติพันธุ์ได้ ซึ่งยังขาดการศึกษาและต้องการคำอธิบายปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้น

การศึกษาคำอธิบายครั้งนี้ผู้ศึกษาจึงพยายามเพิ่มเติมสาระของคำอธิบายเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างแนวคิดชาตินิยมกับปัญหาข้อพิพาทเรื่องดินแดนที่ไม่ได้อธิบายบนพื้นฐานปัญหาทางชาติพันธุ์ โดยนำประเทศไทยมาเป็นกรณีศึกษาเนื่องจากประเทศไทยไม่เคยตกเป็นอาณานิคมของตะวันตก ดังนั้นแนวคิดชาตินิยมของไทยจึงไม่ได้เกิดจากการเคลื่อนไหวทางการเมืองของชนกลุ่มน้อยหรือความ

¹ K. Wiegand, "Enduring Territorial Disputes: Strategies of Bargaining, Coercive Diplomacy, and Settlement" 2011 in Francesco Mancini, "Uncertain Borders: Territorial Disputes in Asia," *Analysis* 180 (June 2013): p.2.

² Daniel J. Dzurek, "What Makes Some Boundary Disputes Important?" (Winter 1999-2000) อ้างใน ศุภมิตร ปิติพัฒน์, "เขตแดน/พรมแดน/ชายแดน," *จุลสารความมั่นคงศึกษา*, 77 (มิถุนายน 2553): หน้า 27-28.

ต้องการสิทธิในการปกครองตนเองจากเจ้าอาณานิคม (self-determination) แต่เกิดจากรัฐหรือชนชั้นปกครองเป็นสำคัญเรียกว่าเป็นแนวคิดชาตินิยมในระดับรัฐ³ ซึ่งเมื่อพิจารณาปรากฏการณ์ข้อพิพาทเรื่องดินแดนของไทยพบว่าปัจจัยชาตินิยมมีอิทธิพลต่อปัญหาดังกล่าวในสองยุค คือ สมัยรัฐบาลจอมพลแปลก พิบูลสงคราม (พ.ศ.2481-2484) และรัฐบาลอภิสวัสดิ์ เวชชาชีวะ (พ.ศ.2551-2554) โดยในสมัยรัฐบาลจอมพลแปลก พิบูลสงคราม เป็นช่วงที่กลุ่มชาตินิยม เช่น หลวงวิจิตรวาทการหรือพันเอกประยูร ภมรมนตรี เสนอให้มีการผนวกดินแดนเสียมราฐ พระตะบอง และศรีโสภณ ที่อยู่ภายใต้การปกครองของอินโดจีนฝรั่งเศส กลับคืนมาเป็นของไทย⁴ จนเกิดการสู้รบระหว่างทหารไทยและอินโดจีนฝรั่งเศสจนเกิดสงครามอินโดจีน พ.ศ.2484 ส่วนในสมัยรัฐบาลอภิสวัสดิ์ เวชชาชีวะ ปัจจัยชาตินิยมได้เข้ามามีอิทธิพลและเป็นปัจจัยขับเคลื่อนสำคัญในปัญหาข้อพิพาทเรื่องดินแดนระหว่างประเทศอีกครั้ง โดยขบวนการชาตินิยมที่นำโดยกลุ่มพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตยได้เคลื่อนไหวและเรียกร้องให้รัฐบาลอภิสวัสดิ์ เวชชาชีวะ ใช้กำลังทางทหารในการแก้ไขปัญหาข้อพิพาทเรื่องปราสาทพระวิหารกับกัมพูชา แต่อิทธิพลของแนวคิดชาตินิยมดูจะไม่มีพลังผลักดันจนนำไปสู่สงครามระหว่างประเทศอย่างเต็มที่เหมือนในสมัยรัฐบาลจอมพลแปลก พิบูลสงคราม ซึ่งรัฐบาลอภิสวัสดิ์ เวชชาชีวะ เน้นดำเนินการแก้ไขปัญหาข้อพิพาทผ่านกลไกการเจรจาระดับทวิภาคีและการใช้กำลังทหารก็เป็นไปเพื่อปกป้องอธิปไตยตามหลักสากลเท่านั้น ดังนั้นจึงมีความน่าสนใจศึกษาเปรียบเทียบเป็นอย่างยิ่งว่าแนวคิดชาตินิยมของไทยมีอิทธิพลต่อการใช้กำลังทหารในปัญหาข้อพิพาทเรื่องดินแดนในสมัยรัฐบาลจอมพลแปลก พิบูลสงคราม (พ.ศ.2481-2484) และรัฐบาลอภิสวัสดิ์ เวชชาชีวะ (พ.ศ.2551-2554) แตกต่างกันอย่างไรและภายใต้สภาพแวดล้อมหรือเงื่อนไขใดที่เอื้อให้แนวคิดชาตินิยมมีอิทธิพลจนนำไปสู่สงครามระหว่างประเทศในที่สุด

การศึกษาครั้งนี้จะช่วยทำความเข้าใจปัญหาข้อพิพาทเรื่องดินแดนของไทยได้อย่างชัดเจนมากยิ่งขึ้น อีกทั้งยังช่วยเปิดประเด็นในวงวิชาการด้านความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ ให้ได้หวนกลับมาตระหนักว่าดินแดนหรือเขตแดนยังคงเป็นประเด็นสำคัญที่ไม่เคยหายไปจากยุคโลกาภิวัตน์แต่อย่างใด

1.2 คำถามการวิจัย

แนวคิดชาตินิยมมีอิทธิพลต่อการใช้กำลังทหาร (The Use of Force) ในปัญหาข้อพิพาทเรื่องดินแดนของไทยในสมัยรัฐบาลจอมพลแปลก พิบูลสงคราม (พ.ศ.2481-2484) และรัฐบาลอภิสวัสดิ์ เวชชาชีวะ (พ.ศ.2551-2554) แตกต่างกันอย่างไร

³ Kenneth Perry Landon, "Nationalism in Southeastern Asia," *The Far Eastern Quarterly* 2, no. 2 (February 1943): 149.

⁴ สุรชาติ บำรุงสุข, "ปัญหาเขตแดนไทย: จาก 2484 ถึงปัจจุบัน (Thai Boundary Problems: From 1941-the Present) " *จุลสารความมั่นคงศึกษา* 65 (ตุลาคม 2552): 9.

1.3 สมมติฐาน

แนวคิดชาตินิยมมีอิทธิพลต่อการใช้กำลังทหาร (The Use of Force) ในปัญหาข้อพิพาทเรื่องดินแดนของไทยทั้งสองสมัยแตกต่างกัน โดยในสมัยรัฐบาลจอมพลแปลก พิบูลสงครามแนวคิดชาตินิยมมีอิทธิพลจนนำไปสู่สงครามอินโดจีนพ.ศ.2484 ในขณะที่รัฐบาลอภิสสิทธิ์ เวชชาชีวะเป็นเพียงการปะทะตามแนวชายแดนไทย-กัมพูชา เนื่องจากเงื่อนไขภายในประเทศ คือสภาพการเมืองภายในที่มีเสถียรภาพอย่างมาก กลุ่มการเมืองชาตินิยมอยู่ในอำนาจรัฐมีบทบาทในการกำหนดนโยบายต่างประเทศโดยตรง และเงื่อนไขภายนอกประเทศ คือ ฝรั่งเศสถูกเยอรมนีโจมตีในสงครามโลกครั้งที่สอง

1.4 วัตถุประสงค์การวิจัย

เพื่อศึกษาเปรียบเทียบอิทธิพลของแนวคิดชาตินิยมต่อการใช้กำลังทหาร (The Use of Force) ในปัญหาข้อพิพาทเรื่องดินแดนของไทยในสมัยรัฐบาลจอมพลแปลก พิบูลสงคราม (พ.ศ.2481-2484) และรัฐบาลอภิสสิทธิ์ เวชชาชีวะ (พ.ศ.2551-2554) ว่ามีลักษณะแตกต่างกันอย่างไร

1.5 ขอบเขตของการวิจัย

การศึกษาเรื่องแนวคิดชาตินิยมไทยกับข้อพิพาทเรื่องดินแดน : ศึกษาเปรียบเทียบรัฐบาลจอมพลแปลก พิบูลสงคราม (พ.ศ.2481-2484) และรัฐบาลอภิสสิทธิ์ เวชชาชีวะ (พ.ศ.2551-2554) มีขอบเขตการศึกษาดังต่อไปนี้

ขอบเขตด้านเนื้อหา: การศึกษาค้นคว้าเน้นศึกษาเปรียบเทียบอิทธิพลของแนวคิดชาตินิยมกับปัญหาข้อพิพาทเรื่องดินแดนในสมัยรัฐบาลจอมพลแปลก พิบูลสงคราม ในช่วงปีพ.ศ.2481-2484 และรัฐบาลอภิสสิทธิ์ เวชชาชีวะ ในช่วงปีพ.ศ.2551-2554 โดยศึกษาว่าแนวคิดชาตินิยมมีอิทธิพลต่อปัญหาข้อพิพาทเรื่องดินแดนของทั้งสองยุคแตกต่างกันอย่างไร

ขอบเขตด้านวิธีการศึกษา: การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพโดยใช้การศึกษาจากเอกสารชั้นต้น เอกสารชั้นสอง และเอกสารชั้นรอง เป็นสำคัญ

ขอบเขตด้านเวลา: การศึกษาค้นคว้านี้จะทำการศึกษาตั้งแต่เดือนมกราคม 2558 – พฤษภาคม 2561 รวมเป็นเวลาทั้งสิ้น 41 เดือน ซึ่งจะทำให้การศึกษาแนวคิดชาตินิยมกับปัญหาข้อพิพาทเรื่องดินแดนของไทยในช่วงปีพ.ศ.2481-2484 และช่วงปีพ.ศ.2551-2554

1.6 ระเบียบวิธีการวิจัย

การศึกษาเรื่องแนวคิดชาตินิยมไทยกับปัญหาข้อพิพาทเรื่องดินแดน : ศึกษาเปรียบเทียบ รัฐบาลจอมพลแปลก พิบูลสงคราม (พ.ศ.2481-2484) และรัฐบาลอภิสหิทธิ เวชชาชีวะ (พ.ศ.2551-2554) เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพที่เป็นการวิจัยเอกสาร (Documentary Research) โดยนำแนวคิดทางรัฐศาสตร์มาประยุกต์ใช้กับการวิจัย ซึ่งมีรายละเอียดเกี่ยวกับระเบียบวิธีวิจัยดังต่อไปนี้

วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลจะทำการรวบรวมข้อมูลจากเอกสารประกอบด้วย เอกสารชั้นต้น (primary source) ที่เป็นเอกสารที่เขียน ณ ขณะเกิดเหตุการณ์ที่เป็นเอกสารประจักษ์พยานที่เป็นส่วนหนึ่งของเหตุการณ์และเป็นความจริงในตัวของมันเอง (fact in themselves) ที่แสดงรายละเอียดเกี่ยวกับทัศนะของผู้ชาวไทยในปัญหาเรื่องดินแดน ได้แก่ แถลงการณ์/คำปราศรัย/ปาถกถาของผู้ว่า หรือเอกสารของทางราชการ (Government record) ในช่วงปี พ.ศ.2481-2484 และในช่วงปี พ.ศ.2551-2554 รวมทั้งยังมีการรวบรวมเอกสารชั้นสอง (secondary source) ที่เป็นเอกสารที่ถูกเขียนในช่วงเหตุการณ์หรือหลังเหตุการณ์ไม่นานที่ยังอยู่ในช่วงของความทรงจำของผู้เขียนหรือเป็นเอกสารที่เปิดเผยต่อสาธารณะในขณะที่เหตุการณ์นั้นเกิดขึ้น ได้แก่ ข่าวในหนังสือพิมพ์สื่อสิ่งพิมพ์ต่าง ๆ หรือบทความที่ปรากฏอยู่ในนิตยสารในช่วงเหตุการณ์ขณะนั้น นอกจากนี้ยังมีการรวบรวมเอกสารชั้นรอง (tertiary source) ซึ่งเป็นงานที่ผลิตหลังเหตุการณ์เกิดขึ้นไปแล้วที่เปิดเผยสู่สาธารณะ ได้แก่ วิทยานิพนธ์ หนังสือ บทความในวารสาร อัตชีวประวัติ เช่น งานเขียนของ ชาญวิทย์ เกษตรศิริ, สุรชาติ บำรุงสุข, แคมสุข นุ่มนนท์, วิชิตวงศ์ ณ ป้อมเพชร, ธิติ บัวคำศรี หรือ ศานติ ภักดีคำ เป็นต้น

วิธีการวิเคราะห์ข้อมูล การศึกษานี้เป็นการศึกษาโดยอาศัยการพรรณนาโดยใช้การศึกษาเอกสารเป็นหลัก เมื่อได้ข้อมูลจากเอกสารเรียบร้อยแล้ว ผู้วิจัยจะใช้วิธีการวิเคราะห์ข้อมูลโดยวิธีวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) ในเชิงคุณภาพเพื่อตอบคำถามตามวัตถุประสงค์การวิจัยที่กำหนดไว้ โดยการสกัดสาระสำคัญที่อยู่ในเอกสารมาแจกแจงอย่างเป็นระบบและเทียบเคียงข้อมูลจากหลายๆ แหล่ง เพื่อสร้างข้อสรุปของผลการศึกษาต่อไป

1.7 การนำเสนอ

การศึกษาเรื่องแนวคิดชาตินิยมไทยกับปัญหาข้อพิพาทเรื่องดินแดน : ศึกษาเปรียบเทียบ รัฐบาลจอมพลแปลก พิบูลสงคราม (พ.ศ.2481-2484) และรัฐบาลอภิสหิทธิ เวชชาชีวะ (พ.ศ.2551-2554) ผู้ศึกษาได้แบ่งการนำเสนอออกเป็น 7 บท ได้แก่

บทที่ 1 บทนำ กล่าวถึง ที่มาและความสำคัญของปัญหา คำถามการวิจัย สมมติฐาน วัตถุประสงค์ของการวิจัย ขอบเขตของการวิจัย ระเบียบวิธีการวิจัย และการนำเสนอ

บทที่ 2 แนวคิด ทฤษฎี และวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

บทที่ 3 การก่อตัวของแนวคิดเรื่องชาติในสมัยสมบูรณาญาสิทธิราชย์

บทที่ 4 แนวคิดชาตินิยมกับปัญหาข้อพิพาทเรื่องดินแดนกับฝรั่งเศสในสมัยรัฐบาลจอมพลแปลก พิบูลสงคราม (พ.ศ.2481-2484)

บทที่ 5 แนวคิดชาตินิยมกับปัญหาข้อพิพาทเรื่องดินแดนกับกัมพูชาในสมัยรัฐบาลอภิสิต วีฑฒนา (พ.ศ.2551-2554)

บทที่ 6 วิธิดำเนินการของรัฐบาลอภิสิต วีฑฒนา ในปัญหาข้อพิพาทเรื่องดินแดนกับกัมพูชา พ.ศ.2551-2554

บทที่ 7 สรุปและอภิปรายผลการศึกษา

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎี และวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาเรื่องชาตินิยมไทยกับข้อพิพาทเรื่องดินแดน ศึกษาเปรียบเทียบกับรัฐบาลจอมพลแปลก พิบูลสงคราม พ.ศ.2481-2484 และรัฐบาลอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ พ.ศ.2551-2554 เป็นการศึกษาอิทธิพลของแนวคิดชาตินิยมต่อข้อพิพาทเรื่องดินแดนของไทย ดังนั้นแนวคิดทฤษฎีที่ใช้ในการศึกษา คือ แนวคิดชาตินิยม ซึ่งจากการศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดชาตินิยมและข้อพิพาทเรื่องดินแดน ผู้ศึกษาได้แบ่งการนำเสนอออกเป็น 2 ส่วน คือ (1) แนวคิดชาตินิยมกับข้อพิพาทเรื่องดินแดนและวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง และ (2) กรอบแนวคิดในการศึกษา (Theoretical Framework) โดยมีรายละเอียด ดังนี้

2.1 แนวคิดชาตินิยมกับข้อพิพาทเรื่องดินแดนและวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

2.1.1 ภูมิหลังและความเป็นมาของแนวคิดชาตินิยม

แนวคิดชาตินิยมเริ่มกำเนิดขึ้นในยุโรปหลังสงคราม 30 ปี อันเนื่องมาจากปัญหาการซ้อนทับของสิทธิและอำนาจเหนือพื้นที่ระหว่างฝ่ายคริสตจักรและอาณาจักร ระหว่างสันตะปาปาจักรพรรดิ กษัตริย์ ขุนนาง พระ และเจ้าผู้ปกครองเมือง และเพื่อยุติความขัดแย้งดังกล่าว ได้เกิดข้อตกลงภายหลังสงครามระหว่างรัฐน้อยใหญ่ของยุโรป คือ สนธิสัญญาเวสฟาเลีย พ.ศ.2191 ว่าด้วยการนับถือศาสนาในดินแดนใดให้เป็นไปตามการนับถือของเจ้าผู้ปกครองดินแดนนั้น ไม่ฟังที่จักรพรรดิที่เวียนนาแห่งอาณาจักรโรมันอันศักดิ์สิทธิ์ หรือสันตะปาปาที่กรุงโรม จะพึงใช้อำนาจเข้าไปแทรกแซงมาใช้เป็นหลักในการสร้างระเบียบใหม่ในความสัมพันธ์ระหว่างรัฐในยุโรป การปฏิเสธอำนาจนอกอาณาเขตของสันตะปาปาและอาณาจักรโรมันอันศักดิ์สิทธิ์ เป็นการสนับสนุนอำนาจของกษัตริย์ให้มีการรวมอำนาจเข้าสู่ศูนย์กลางในการปกครองดินแดนที่เคยกระจายอยู่ใต้มือของขุนนางและเมืองที่เป็นศูนย์อำนาจในท้องถิ่นต่างๆ ให้เหลือเป็นเอกภาพเพียงแหล่งเดียว รัฐมีอำนาจสูงสุดภายในอาณาเขตของตนที่ไม่จำเป็นต้องยอมรับความเป็นใหญ่ของอำนาจรัฐอื่นหรือแม้แต่อำนาจของศาสนจักร เป็นหลักแห่งอำนาจอธิปไตย⁵ ดังนั้นสนธิสัญญานี้จึงให้สิทธิประเทศต่างๆ สามารถเลือกนับถือศาสนาได้ตามความต้องการ และยังให้กษัตริย์และเจ้าผู้ครองนครต่างๆ มีอำนาจการปกครองเหนือศาสนา ซึ่งพลังความรู้สึกชาตินิยมปรากฏครั้งแรกในการปฏิวัติฝรั่งเศสเมื่อค.ศ.1789 และต่อมากจึงกลายเป็นอุดมการณ์ที่แต่ละประเทศนำไปใช้เพื่อผลประโยชน์และความมั่นคงแห่งชาติตนเป็นที่ตั้ง⁶

⁵ ศุภมิตร ปิติพัฒน์, "เขตแดน/พรมแดน/ชายแดน," *จุลสารความมั่นคงศึกษา*, 77 (มิถุนายน 2553): 5-6.

⁶ อัจฉราพร กุมทพิสมัย, "อุดมการณ์ชาตินิยมของผู้นำไทย," (เอกสารวิชาการหมายเลข 29 เพื่อประกอบการศึกษาสัมมนาเรื่องสองศตวรรษรัตนโกสินทร์: ความเปลี่ยนแปลงของสังคมไทยจัดโดยสถาบันไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และสถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย และมูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, 20 สิงหาคม 2525), หน้า 5-6.

แนวคิดชาตินิยมได้แผ่ขยายเข้ามาในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้หรืออุษาคเนย์ในช่วงต้นศตวรรษที่ 20 ซึ่งเกิดจากความต้องการเอกราชของประเทศอาณานิคมที่ถูกมหาอำนาจตะวันตกยึดครอง ที่กระแสชาตินิยมได้ส่งผลให้ชนกลุ่มน้อยพัฒนาจิตสำนึกของความเป็นชาติและแปรสภาพจากการเป็นชุมชนทางวัฒนธรรมมาสู่ขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมืองเพื่อเรียกร้องสิทธิในการปกครองตนเอง (self-determination) ที่ต้องการมีรัฐเอกราชสำหรับชุมชนทางการเมืองของตน โดยปัจจัยที่ก่อให้เกิดแนวคิดชาตินิยมในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ มีดังนี้

(1) การที่ชาวพื้นเมืองได้รับการศึกษาแบบตะวันตกทำให้ทราบถึงอุดมการณ์และระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตย ชาวพื้นเมืองจึงเริ่มมีความรู้สึกเรื่องความสามัคคี ความเป็นหนึ่งเดียวกันของชาติ และความต้องการปกครองตนเองไม่ต้องการให้ชาติอื่นมาปกครอง⁷

(2) เมื่อประเทศเจ้าอาณานิคมได้เข้ามาปกครองประเทศในอาณานิคมก็ได้เปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมของประเทศอาณานิคมไปจากเดิม ส่งผลให้ชาวพื้นเมืองไม่สามารถปรับตัวได้ เกิดความคับข้องและยากลำบากในการดำรงชีวิต แม้ว่าชาวพื้นเมืองจะมีความเป็นอยู่ดีขึ้นจากการพัฒนาด้านต่างๆ ของประเทศเจ้าอาณานิคมแต่ก็ทำให้ชาวพื้นเมืองอยู่ในสภาพไร้ที่ดินเนื่องจากที่ดินตกเป็นของชาวยุโรป ชาวจีน และชาวอินเดีย เช่น การบังคับใช้ระบบเพาะปลูก (Cultuur Stelsel) ในอินโดนีเซีย ที่บังคับให้ชาวนาต้องแบ่งที่ดินส่วนหนึ่งของตนไว้เพาะปลูกพืชผลเพื่อผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจของฮอลันดาแต่ฝ่ายเดียว เป็นต้น ชาวพื้นเมืองเจ้าของประเทศกลายเป็นผู้เช่าหรืออาศัยที่ดินทำกิน เป็นลูกหนี้นายทุนชาวอินเดียและชาวจีน ศาสนาไม่ได้รับการเหลียวแล สถาบันการปกครองดั้งเดิมถูกล้มเลิก ด้วยเหตุนี้จึงทำให้เกิดการรวมตัวกันของชาวพื้นเมืองและพัฒนาเป็นขบวนการชาตินิยมที่ต่อต้านการปกครองของตะวันตกและเรียกร้องเอกราชเพื่อให้ได้สิทธิในการปกครองตนเอง⁸

(3) ปรากฏการณ์ทางการเมืองในประเทศเอเชียที่ก่อให้เกิดแรงบันดาลใจกับปัญญาชนรุ่นใหม่หรือ นักชาตินิยมในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ว่าชาวพื้นเมืองสามารถเอาชนะและขับไล่ชาวต่างชาติและล้มล้างระบอบอาณานิคมให้สูญสิ้นไปได้ คือ การที่ญี่ปุ่นรบชนะรัสเซียในสงครามรัสเซีย-ญี่ปุ่นเมื่อพ.ศ.2448 ซึ่งเป็นชัยชนะครั้งแรกของชาวผิวเหลืองที่ทำให้ชาวผิวขาวต้องพ่ายแพ้เสียเกียรติภูมิในยุคอาณานิคม รวมทั้งการปฏิวัติในประเทศจีนของ ดร.ซุนยัตเซน เมื่อพ.ศ.2454 ชาวพื้นเมืองในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้จึงเกิดความรู้สึกว่าคนผิวเหลืองก็มีความสามารถและเก่งเท่าๆ กัน หรือเก่ง

⁷ จุลลา งอนรณ, "กำเนิดและความเป็นมาของลัทธิชาตินิยมในประเทศไทย (the Origin and Development of Nationalism in Thailand)" (วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2513), หน้า 7.

⁸ บังอร ปิยะพันธุ์, *ประวัติศาสตร์เอเชียตะวันออกเฉียงใต้*, พิมพ์ครั้งที่ 1 (กรุงเทพฯ: โอ.เอส. พรีนติ้ง เฮาส์, 2537), หน้า 198.

กว่าคนผิวขาวชาวตะวันตก ซึ่งความรู้สึกเหล่านี้ได้กระตุ้นให้ชาวพื้นเมืองต่อสู้ดิ้นรนเพื่อให้ได้มาซึ่งเอกราชและสิทธิในการปกครองตนเอง⁹

ตัวอย่างการกำเนิดของขบวนการชาตินิยมในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เช่น ขบวนการชาตินิยมในอินโดนีเซียเกิดในช่วงที่ฮอลันดาปกครองอินโดนีเซีย ซึ่งชาวอินโดนีเซียได้รับโอกาสทางการศึกษาน้อยมากเมื่อเทียบกับชาวจีนและชาวฮอลันดา รวมทั้งถูกกีดกันในการรับสิทธิด้านต่างๆ เช่น การได้งานทำที่ไม่เหมาะสม การได้รับเงินเดือนที่ต่ำกว่าชาวจีนและชาวฮอลันดาต่างๆ ที่มีวุฒิการศึกษาเท่าเทียมกัน ตำแหน่งทางราชการระดับสูงถึงร้อยละ 92 เป็นของชาวยุโรป รวมถึงมีการผูกขาดอาชีพไว้ให้แก่ชาวต่างชาติ เช่น แพทย์ นักกฎหมาย วิศวกร¹⁰ หรือขบวนการชาตินิยมในเวียดนามเกิดขึ้นเพื่อต่อต้านฝรั่งเศสเนื่องจากฝรั่งเศสเผยแพร่วัฒนธรรมตะวันตกและให้การศึกษาตามแบบอย่างของฝรั่งเศส อันส่งผลให้เกิดการทำลายโครงสร้างทางการเมือง เศรษฐกิจ และวัฒนธรรมดั้งเดิม จนนำไปสู่การจัดตั้งสมาคมฟื้นฟูชาวเวียดนาม ซึ่งเป็นขบวนการชาตินิยมเพื่อต่อต้านฝรั่งเศสขึ้นครั้งแรกเมื่อพ.ศ.2456¹¹ ซึ่งภายหลังที่ประเทศต่างๆ ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ได้รับเอกราชและสิทธิในการปกครองตนเองจากประเทศอาณานิคม กลุ่มชาตินิยมต่างๆ พยายามดำเนินรูปแบบการปกครองแบบใหม่ในแบบประชาธิปไตยที่ประชาชนเป็นเจ้าของประเทศ มีรัฐธรรมนูญเป็นแม่แบบของการเมืองการปกครอง มีการเลือกตั้ง และมีสิทธิในการปกครองตนเองเพื่อให้ประชาชนได้ใช้สิทธิในการปกครองอย่างเต็มที่ ซึ่งการเลือกตั้งเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้ขบวนการชาตินิยมต่างๆ ภายในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ได้แปรสภาพกลายเป็นพรรคการเมืองและเสนอตัวเข้ารับการแข่งขันในการเลือกตั้งเนื่องจากผู้นำชาติต่างๆ ต้องการที่จะมีบทบาทและส่วนร่วมในการปกครองประเทศ

แนวคิดชาตินิยมในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้จึงมีลักษณะใหญ่ร่วมกัน คือ ความต้องการเอกราชและสิทธิในการปกครองตนเองที่เป็นอิสระทั้งทางการเมืองและเศรษฐกิจของชาวพื้นเมืองจากประเทศอาณานิคม รวมถึงมีความต้องการที่จะรื้อฟื้นคุณค่าของวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ของชาติ ซึ่งเป็นปฏิกิริยาและผลสะท้อนทั้งเหตุการณ์ภายในจากการถูกขูดรีดทางเศรษฐกิจจากประเทศอาณานิคมและอิทธิพลจากภายนอกจากแรงผลักดันของการเรียกร้องเอกราชในประเทศเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ที่อยู่ใกล้เคียงได้สร้างความตื่นตัวและกระตุ้นพลังชาตินิยมให้เกิดขึ้นในประเทศต่างๆ ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

แต่อย่างไรก็ดีแนวคิดชาตินิยมในประเทศไทย เมื่อเปรียบเทียบกับขบวนการชาตินิยมของประเทศต่างๆ ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ดูจะมีรูปแบบ วิธีการ ตลอดจนเป้าหมายที่แตกต่างออกไปเนื่องจากประเทศไทยไม่ได้ตกเป็นอาณานิคมของมหาอำนาจตะวันตก ดังนั้นชาตินิยมของไทยจึงไม่ได้

⁹ จุลลา อนุรต. “กำเนิดและความเป็นมาของลัทธิชาตินิยมในประเทศไทย,” หน้า 9.

¹⁰ บังอร ปิยะพันธุ์. *ประวัติศาสตร์เอเชียตะวันออกเฉียงใต้*. หน้า 187-188.

¹¹ อ้างถึงแล้ว, หน้า 196.

ถือกำเนิดจากชาวพื้นเมืองเพื่อเรียกร้องอิสรภาพในการปกครองตนเองจากเจ้าอาณานิคม แต่เกิดขึ้นจากชนชั้นปกครองเป็นหลัก ซึ่งจะกล่าวถึงรายละเอียดต่อไปในหัวข้อ 2.1.2 (2)

2.1.2 แนวคิดชาตินิยมกับข้อพิพาทเรื่องดินแดนหรือเขตแดน

นักวิชาการด้านความสัมพันธ์ระหว่างประเทศหลายท่านเสนอว่าแนวคิดชาตินิยมเป็นสาเหตุสำคัญประการหนึ่งที่น่าไปสู่ความขัดแย้งเรื่องดินแดนและการใช้กำลังต่อกันในระดับระหว่างประเทศ อาทิเช่น งานศึกษาของเกรกนอน (V.P. Gagnon) ศึกษาแนวคิดชาตินิยมกับการเกิดสงครามของเซอร์เบีย¹² หรืองานศึกษาของอเล็กซานดรา เพฟโควิก (Aleksandar Pavkovic) ศึกษาบทบาทของแนวคิดชาตินิยมกับการแยกตัวเป็นอิสระของยูโกสลาเวีย¹³ หรืองานศึกษาของจอห์น โฟรเซค (John Fousek) ศึกษาบทบาทของแนวคิดชาตินิยมกับการเกิดความขัดแย้งระหว่างประเทศของสหรัฐอเมริกา¹⁴ เป็นต้น ซึ่งแนวคิดชาตินิยมเป็นแนวคิดที่มีหลากหลายรูปแบบและแต่ละรูปแบบก็จะมีอิทธิพลต่อปัญหาข้อพิพาทเรื่องดินแดนหรือเขตแดนในหลากหลายลักษณะที่แตกต่างกัน ซึ่งจากการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง ผู้ศึกษาได้จำแนกแนวคิดชาตินิยมที่มีอิทธิพลต่อปัญหาข้อพิพาทเรื่องดินแดนหรือเขตแดนระหว่างประเทศ ออกเป็น 2 รูปแบบ คือ (1) แนวคิดชาตินิยมแบบชาติพันธุ์ (Ethnic Nationalism) และ (2) แนวคิดชาตินิยมแบบทางการ (Official Nationalism) โดยมีรายละเอียด ดังต่อไปนี้

(1) แนวคิดชาตินิยมแบบชาติพันธุ์ (Ethnic Nationalism)

แนวคิดชาตินิยมแบบชาติพันธุ์ (Ethnic Nationalism) เป็นแนวคิดที่ใช้อธิบายการเคลื่อนไหวของกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีเป้าหมายเพื่อสร้างรัฐชาติของตน ที่มีประวัติศาสตร์ ภาษา ดินแดน และวัฒนธรรมร่วมกันเป็นหลัก โดยให้ความสำคัญกับกลุ่มคนที่มีสายโลหิตเดียวกันเพื่อรวมความรู้สึกของคนที่มีชาติพันธุ์เดียวกันให้เป็นหนึ่งเดียว ซึ่งความเป็นหนึ่งเดียวทางชาติพันธุ์ก็เพื่อดำรงรักษา อัตลักษณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์ของตนไว้¹⁵

¹² V.P. Gagnon, "Ethnic Nationalism and International Conflict," *International Security* 19, no. 3 (1994).

¹³ Aleksandar Pavkovic, *The Fragmentation of Yugoslavia: Nationalism and War in the Balkans* (New York: St.Martin's Press, 2000).

¹⁴ John Fousek, *To Lead the Free World: American Nationalism and the Cultural Roots of the Cold War* (University of North Carolina Press,2000).

¹⁵ James G. Kellas, *Politics of Nationalism and Ethnicity* (Hampshire: Macmillan,1991), p.3-4.

ชาตินิยมแบบชาติพันธุ์มีความเกี่ยวพันกับเรื่องของเชื้อชาติ ภาษา ศาสนา และวัฒนธรรม เรียกว่า “ชาติพันธุ์ชาตินิยม” (Ethnonationalism)¹⁶ ซึ่งถือเป็นแนวคิดที่ถูกใช้อธิบายปรากฏการณ์ข้อพิพาทเรื่องดินแดนหรือเขตแดนระหว่างประเทศโดยส่วนใหญ่ ในแง่ที่ความเป็นรัฐสมัยใหม่ที่อำนาจการปกครองสูงสุดวางอยู่บนพื้นที่ที่มีอาณาเขตแน่นอน ได้สร้างปัญหาให้กับรัฐที่มีความหลากหลายทางชาติพันธุ์ที่ชนกลุ่มน้อยต่างๆ ต้องการอำนาจปกครองดินแดนของตนเองในฐานะที่เป็นรัฐประชาชาติด้วย ซึ่งแนวคิดชาตินิยมได้ส่งผลให้ชนกลุ่มน้อยพัฒนาจิตสำนึกของความเป็นชาติและแปรสภาพจากการเป็นชุมชนทางวัฒนธรรมมาสู่ขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมืองเพื่อเรียกร้องสิทธิในการปกครองตนเอง (self-determination) และความต้องการที่จะมีรัฐเอกราชสำหรับชุมชนทางการเมืองของตน หรือต้องการแยกตัวและดินแดนจากรัฐเดิมเพื่อไปรวมตัวกับรัฐข้างเคียงที่นับเป็นพี่น้องร่วมกลุ่มวัฒนธรรมหรือชาติพันธุ์เดียวกัน¹⁷ ซึ่งแนวคิดชาตินิยมแบบชาติพันธุ์ถือกำเนิดขึ้นในยุโรปจากปัญหาชนกลุ่มน้อย กล่าวคือการล่มสลายของสหภาพโซเวียตในตอนต้นทศวรรษ 1990 และการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองของกลุ่มประเทศในยุโรปตะวันออกได้นำปัญหาความขัดแย้งทางชาติพันธุ์กลับคืนมาทำลายเสถียรภาพและความมั่นคงของรัฐและภูมิภาคยุโรปอีกครั้งหนึ่ง ซึ่งบรรทัดฐานระหว่างประเทศที่ถือว่าเรื่องชนกลุ่มน้อยเป็นปัญหาภายในของแต่ละรัฐในยุโรปส่งผลให้อำนาจต่อรองในการปกป้องวิถีชีวิตและความเป็นชุมชนทางวัฒนธรรมของชนกลุ่มน้อยจากการกระทำของรัฐที่ปกครองดินแดนที่ชนกลุ่มน้อยนั้นอาศัยอยู่ลดลงไปอย่างมาก รัฐมีแนวโน้มที่จะใช้อำนาจกระทำต่อชนกลุ่มน้อยตามอำเภอใจเพื่อบังคับให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอัตลักษณ์และการผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรมหรือการกีดกันโดยอคติต่างๆ¹⁸

การปฏิบัติของรัฐต่อชนกลุ่มน้อยได้รับการให้ความสำคัญในระดับระหว่างประเทศมากขึ้นนับตั้งแต่ครั้งหลังของศตวรรษที่ 19 เมื่อปัญหาชนกลุ่มน้อยได้ขยายวงจากการเป็นปัญหาของชุมชนทางวัฒนธรรมภายในรัฐมาเป็นปัญหาที่ส่งผลกระทบต่อเสถียรภาพและความมั่นคงระหว่างประเทศ เนื่องจากการก่อตัวของแนวคิดชาตินิยมที่มาพร้อมกับความต้องการสร้างรัฐประชาชาติ (nation-state) หลังจากศตวรรษที่ 18 เป็นต้นมา ทำให้เกิดความเชื่อที่ว่าดินแดนของรัฐกับอัตลักษณ์ทางการเมืองของประชาชนที่อาศัยอยู่ในดินแดนของรัฐนั้นมีความสอดคล้องเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน และเพื่อสร้างรัฐของประชาชาติดังกล่าวจึงจำเป็นต้องขจัดความแตกต่างทางวัฒนธรรมระหว่างคนในประเทศ ชาติจึงหมายถึงว่าประชาชนต่างมองว่าตนเป็นพวกพ้องที่อาศัยอยู่ในแผ่นดินเกิดเดียวกันและมีรากฐานความเป็นมาร่วมกัน กระแสชาตินิยมส่งผลให้ชนกลุ่มน้อยหลายกลุ่มที่กระจายอยู่ในจักรวรรดิและราชอาณาจักรต่างๆ ในยุโรป พัฒนาจิตสำนึกของความเป็นชาติและแปรสภาพจากการเป็นชุมชนทางวัฒนธรรมมาสู่ขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมืองเพื่อเรียกร้องสิทธิในการปกครองตนเอง (self-determination) และความต้องการที่จะมีรัฐเอกราชสำหรับชุมชนทางการเมืองของตน

¹⁶ สุรชาติ บำรุงสุข, "ชาติพันธุ์ชาตินิยม (Ethnonationalism)," *จุลสารความมั่นคงศึกษา*, 15 (มกราคม 2550): ก.

¹⁷ ศุภมิตร ปิติพัฒน์, "เขตแดน/พรมแดน/ชายแดน," หน้า 17-18.

¹⁸ ศุภมิตร ปิติพัฒน์, "ชนกลุ่มน้อยในมุมมองของยุโรป (National Minorities in European Perspective)," *จุลสารความมั่นคงศึกษา*, 15 (มกราคม 2550): 27-29.

หรือต้องการแยกตัวและดินแดนจากรัฐเดิมเพื่อไปรวมตัวกับรัฐข้างเคียงที่เป็นพี่น้องชาติพันธุ์เดียวกัน¹⁹

การที่ขบวนการชาตินิยมจะเคลื่อนไหวเพื่อเรียกร้องสิทธิในการปกครองตนเองสามารถเกิดขึ้นได้จากหลายปัจจัย ดังงานศึกษาของสเตฟาน แวน อเวอรา (Stephen Van Evera) นักวิชาการที่ศึกษาแนวคิดชาตินิยมแบบชาติพันธุ์กับข้อพิพาทเรื่องดินแดน เสนอว่าเงื่อนไขที่เอื้อให้แนวคิดชาตินิยมนำไปสู่ความขัดแย้งเรื่องดินแดนระหว่างประเทศ มี 5 ประการ ได้แก่²⁰

(ก) เมื่อกลุ่มชาติพันธุ์ขาดความเป็นรัฐ (stateless) และต้องการอิสรภาพ แต่รัฐบาลดำเนินมาตรการต่อต้านการเรียกร้องอิสรภาพนั้น

(ข) เมื่อพรมแดนที่เกิดขึ้นจากการสร้างรัฐชาติไม่สอดคล้องกับพรมแดนทางชาติพันธุ์

(ค) เมื่อกลุ่มชาติพันธุ์ของตนมีความทรงจำที่โหดร้ายที่ประเทศเพื่อนบ้านเคยกระทำไว้ในอดีต

(ง) เมื่อกลุ่มชาติพันธุ์ที่อาศัยอยู่ในดินแดนของประเทศเพื่อนบ้านถูกกดขี่จากรัฐบาลอย่างรุนแรง

(จ) เมื่อขบวนการชาตินิยมมีความเชื่อว่าประเทศเพื่อนบ้านเป็นถิ่นที่อยู่อาศัยของกลุ่มชาติพันธุ์เดียวกันกับตน

แนวคิดชาตินิยมแบบชาติพันธุ์ถือเป็นแนวคิดที่ถูกใช้อธิบายปรากฏการณ์ข้อพิพาทเรื่องดินแดนหรือเขตแดนระหว่างประเทศโดยส่วนใหญ่ ตัวอย่างเช่น งานศึกษาของเอียน เบรด (Ian G. Baird) พบว่าข้อพิพาทเรื่องเขตแดนระหว่างลาวและกัมพูชามีมูลเหตุมาจากปัญหาทางชาติพันธุ์ ซึ่งประเทศทั้งสองต่างกล่าวอ้างว่าตนมีสิทธิเหนือดินแดนที่เป็นข้อพิพาทเนื่องจากเป็นดินแดนที่กลุ่มชาติพันธุ์ของตนเคยอาศัยอยู่ กลุ่มเชื้อชาติลาวเชื่อว่าดินแดนบริเวณตะวันออกเฉียงเหนือของกัมพูชาเป็นของประเทศลาว ในขณะที่กลุ่มเชื้อชาติเขมรยืนยันว่าเขตแดนของกัมพูชาควรขยายออกไปจนถึงพื้นที่ทางตอนใต้ของประเทศลาว ดังนั้นการอ้างสิทธิ์เหนือดินแดนที่เป็นของเชื้อชาติตนจึงนำมาซึ่งความขัดแย้งเรื่องดินแดนระหว่างกัน²¹ หรืองานศึกษาของจาโรสลาว (Jaroslav Tir)²² งานศึกษาของพอล เฮนเซล (Paul R. Hensel) และคริสโตเฟอร์ แมคควอเลย์

¹⁹ อ้างถึงแล้ว, หน้า 30.

²⁰ Stephen Van Evera, "Hypotheses on Nationalism and War," *International Security*, 18, no. 4 (Spring 1994): 6-10.

²¹ Ian G. Baird, "Different Views of History: Shades of Irredentism Along the Laos-Cambodia Border," *Journal of Southeast Asian Studies, The National University of Singapore*, 41, no. 2 (June 2010).

²² Jaroslav Tir, "Keeping the Peace after Secession: Territorial Conflicts between Rump and Secessionist States," *The Journal of Conflict Resolution*, 49, no. 5 (Oct 2005).

(Christopher Macaulay)²³ และงานศึกษาของดักลาส วูดเวลล์ (Douglas Woodwell) ต่างอธิบายในทำนองเดียวกันว่าลักษณะทางชาติพันธุ์เป็นสาเหตุที่นำมาสู่ความขัดแย้งเรื่องดินแดนหรือเขตแดนระหว่างประเทศ เนื่องจากกลุ่มชาติพันธุ์เดียวกันถูกแบ่งแยกออกจากกันทั้งสองประเทศจนกลายเป็นชนกลุ่มน้อยในประเทศนั้น กลุ่มชาติพันธุ์ที่เป็นชนกลุ่มน้อยจึงพยายามผลักดันให้รัฐ (ประเทศแม่) ดำเนินนโยบายที่แข็งแกร่งเนื่องจากต้องการกลับไปรวมอยู่กับชาติพันธุ์เดียวกันที่เป็นชนส่วนใหญ่ที่อาศัยอยู่ในประเทศข้างเคียง²⁴ อาจกล่าวได้ว่างานที่ศึกษาแนวคิดชาตินิยมกับข้อพิพาทเรื่องดินแดนหรือเขตแดนระหว่างประเทศส่วนใหญ่ มักจะมุ่งความสนใจไปที่การอธิบายบนพื้นฐานปัญหาทางชาติพันธุ์ที่เป็นขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมืองเพื่อเรียกร้องสิทธิในการปกครองตนเองเป็นหลัก

(2) แนวคิดชาตินิยมแบบทางการ (Official Nationalism)

แนวคิดชาตินิยมแบบทางการ (Official Nationalism) มีความแตกต่างจากชาตินิยมแบบชาติพันธุ์ ในแง่ที่ชาตินิยมแบบทางการเป็นการดำเนินการในระดับรัฐ ซึ่งเบเนดิก แอนเดอร์สัน (Benedict Anderson) ได้นิยามชาตินิยมแบบทางการว่าเป็นความพยายามของกลุ่มชนชั้นสูงที่เป็นราชวงศ์เก่าแก่ของยุโรปในช่วงปลายศตวรรษที่ 19 ที่ต้องการรวมความเป็นชาติและอาณาจักรเข้าด้วยกัน²⁵ ดังนั้นชาตินิยมแบบทางการจึงเป็นชาตินิยมที่ชนชั้นปกครองเป็นผู้กำหนดในลักษณะแบบบนลงล่าง (top-down) เมื่อพิจารณาแล้วก็จะพบว่าแนวคิดชาตินิยมของไทยมีลักษณะเป็นชาตินิยมแบบทางการที่ชนชั้นนำหรือรัฐสร้างขึ้นโดยไม่ได้มาจากการเคลื่อนไหวของประชาชน ดังที่นักวิชาการไทย ได้แก่ ธงชัย วินิจจะกุล เรียกชาตินิยมแบบทางการของไทยว่าราชาชาตินิยม (Royal Nationalism) ที่ถูกสร้างโดยพระมหากษัตริย์ในยุคสมบูรณาญาสิทธิราชย์²⁶ หรือวันชนะ ทองคำเภา เรียกว่ากษัตริชาตินิยม (Monarchical Nationalism)²⁷ โดยเฉพาะในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงนำแนวคิดชาตินิยมมาใช้และปลูกฝังให้เกิดขึ้นในสังคมไทยอย่างเข้มข้นภายใต้นิยาม “ชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์” โดยทรงดำเนินนโยบายชาตินิยมหลายประการเพื่อให้สยามเป็นที่ยอมรับของนานาประเทศและเพื่อให้สยามมีความเจริญทัดเทียมอารยประเทศ ซึ่งการจะบรรลุเป้าหมายดังกล่าวประชาชนภายในชาติจะต้องมีอุดมการณ์และสำนึก

²³ Paul R. Hensel and Christopher Macaulay, *Ethnic/Identity Issues and Interstate Territorial Conflict* (University of North Texas, 2014).

²⁴ Douglas Woodwell, "Unwelcome Neighbors: Shared Ethnicity and International Conflict During the Cold War," *International Studies Quarterly*, 48, no. 1 (Mar 2004).

²⁵ Benedict Anderson, *Imagined Communities: Reflections on the Origin and Spread of Nationalism* (London: Verso, 2006), p.88.

²⁶ ธงชัย วินิจจะกุล, "ประวัติศาสตร์ไทยแบบราชาชาตินิยม: จากยุคอาณานิคมอำพรางสู่ราชาชาตินิยมใหม่ หรือลัทธิเสด็จพ่อของกรรมพืไทยในปัจจุบัน," *ศิลปวัฒนธรรม*, 23 (1), (พฤศจิกายน 2544).

²⁷ วันชนะ ทองคำเภา, "...แผ่นดินชาติตน" หรือ "...งานงามมีศักดิ์"? : วาทกรรมกษัตริชาตินิยมกับการทำลายเอกภาพของภาพตัวแทนของสมเด็จพระมหารัชมหาราชในโคลงภาพพระราชพงศาวดาร," *วารสารไทยศึกษา*, ปีที่ 5 ฉบับที่ 1 (กุมภาพันธ์ – กรกฎาคม 2552).

ใหม่ร่วมกัน คือ ความรักชาติที่เน้นความจงรักภักดีต่อพระมหากษัตริย์²⁸ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงปลูกฝังแนวคิดชาตินิยมผ่านบทละคร พระบรมราโชวาท บทพระราชนิพนธ์ประเภทปลุกใจ อาทิเช่น พระร่วง ขอมดำดิน หัวใจนักรบ ความมีชัย ฯลฯ ซึ่งสาระสำคัญของบทพระราชนิพนธ์ คือ การชี้ให้เห็นความสำคัญของสถาบันชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ และปลุกใจให้คนไทยมีความรักชาติบ้านเมือง ซึ่งบทพระราชนิพนธ์แบบชาตินิยมของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวมีการพิมพ์เป็นหนังสือออกจ่ายแจกแก่ข้าราชการ ข้าราชการ โรงเรียนต่างๆ และประชาชนทั่วไป อีกทั้งยังมีการเผยแพร่ทางหนังสือพิมพ์โดยจะออกมาในรูปของบทความแสดงพระราชดำริทางการเมือง เช่น การจลาจลในรัสเซีย เมืองไทยจึงตื่นเกิดโคลนติดล้อ ฯลฯ ส่วนพระบรมราโชวาทและพระราชดำรัสในโอกาสต่างๆ ก็ทรงแทรกข้อคิดเตือนใจให้เกิดความรักชาติบ้านเมือง ยอมเสียสละเพื่อชาติอยู่เสมอ ดังนั้นแนวคิดชาตินิยมในสมัยสมบูรณาญาสิทธิราชย์จึงมีลักษณะที่นำโดยพระมหากษัตริย์ ต่อมาเมื่อไทยเข้าสู่ยุคหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ.2475 แนวคิดชาตินิยมของไทยยังคงมีลักษณะเป็นชาตินิยมแบบทางการ แต่ถูกปรับเปลี่ยนจากชาตินิยมโดยราชามาเป็นชาตินิยมโดยรัฐ (State-sponsored Nationalism) โดยเฉพาะในสมัยรัฐบาลจอมพลแปลก พิบูลสงคราม ที่มีความพยายามอย่างมากในการเปลี่ยนความคิดความเชื่อและความจงรักภักดีของประชาชนที่มีต่อกษัตริย์ตามประเพณีในระบอบเดิมให้หันมาจงรักภักดีต่อระบอบใหม่ บทบาทของนายกรัฐมนตรีในฐานะผู้นำประเทศถูกสร้างให้มีบทบาทมากขึ้น ในขณะที่บทบาทของสถาบันกษัตริย์ลดลง²⁹ รัฐบาลมีการกระตุ้นเตือนให้เกิดพลังรักและภาคภูมิใจในความเป็นชาติไทย และพยายามทำให้คนไทยภาคภูมิใจในความเจริญและความยิ่งใหญ่ของชาติตน รัฐบาลเริ่มด้วยการออกประกาศรัฐนิยม จำนวน 12 ฉบับ เมื่อวันที่ 24 มิถุนายน 2482 ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ เช่น เปลี่ยนชื่อประเทศจาก “สยาม” (Siam) เป็น “ไทย” (Thailand) เมื่อพ.ศ.2482 เปลี่ยนวันขึ้นปีใหม่จากวันที่ 13 เมษายน เป็นวันที่ 1 มกราคม ตามหลักสากลนิยม เปลี่ยนเนื้อร้องทำนองเพลงชาติ และกำหนดให้วันที่ 24 มิถุนายน เป็นวันชาติของไทย

2.1.3 วรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดชาตินิยมแบบทางการ (Official Nationalism)

เมื่อสำรวจวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดชาตินิยมโดยรัฐกับปัญหาข้อพิพาทเรื่องดินแดนระหว่างประเทศ พบว่าแนวคิดชาตินิยมโดยรัฐ ที่มีอิทธิพลต่อปัญหาข้อพิพาทเรื่องดินแดนระหว่างประเทศ มักถูกอธิบายบนพื้นฐานที่ว่าแนวคิดชาตินิยมช่วยสร้างความชอบธรรมทางการเมืองหรือความอยู่รอดทางการเมืองให้กับชนชั้นนำทางการเมืองได้เป็นอย่างดี ซึ่งความชอบธรรมทางการเมืองในบริบทนี้ หมายถึง สิทธิในการปกครอง โดยในระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตย สิทธิในการ

²⁸ แสงเดือน ไสยวงศ์, "การขึ้นสู่อำนาจทางการเมืองของนายพันเอกหลวงพิบูลสงคราม พ.ศ. 2469-2481" (อักษรศาสตร์มหาบัณฑิต ภาควิชาประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2434), หน้า 82-83.

²⁹ เฉลิมเกียรติ ฉิวานวล, *ความคิดทางการเมืองของทหารไทย 2519-2535* (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ผู้จัดการ, 2535), หน้า 36.

ปกครอง คือ ผู้ที่ได้รับการสนับสนุนจากประชาชนส่วนใหญ่ของประเทศ³⁰ ความชอบธรรมทางการเมืองและเสถียรภาพทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตยจึงขึ้นอยู่กับ การได้รับการยอมรับและแรงสนับสนุนจากประชาชนในการเข้าสู่อำนาจและการมีอำนาจในระบบการเมือง ดังนั้นชนชั้นนำทางการเมืองที่พบว่าอำนาจทางการเมืองของตนไม่มั่นคงและขาดเสถียรภาพจึงมักนำแนวคิดชาตินิยมมาใช้เพื่อสร้างแรงสนับสนุนทางการเมืองจากประชาชนให้ตนมีความชอบธรรมทางการเมือง มีอำนาจและมีสิทธิในการปกครองเพิ่มมากขึ้น โดยผู้ที่อยู่ใต้การปกครองยอมรับสิทธิและอำนาจในการปกครองนั้น³¹ ตัวอย่างงานที่ศึกษาในประเด็นดังกล่าว ได้แก่ งานศึกษาของอิริคคา ดาร์ว (Erica Strecker Downs) และฟิลิปส์ โชวเดอร์ (Phillip C. Saunders) เสนอว่าแนวคิดชาตินิยมเป็นสาเหตุสำคัญที่นำไปสู่ปัญหาข้อพิพาทเรื่องหมู่เกาะเตียวหยู โดยชนชั้นปกครองที่อำนาจทางการเมืองไม่มั่นคงได้พยายามหาทางเสริมสร้างความเข้มแข็งทางอำนาจของตน โดยการนำแนวคิดชาตินิยมมาใช้ในการระดมกำลังให้ประชาชนหันมาสนับสนุนระบอบการปกครองของตนและใช้ในการกำจัดผู้ที่จะเข้ามาท้าทายอำนาจของตน ดังนั้นแนวคิดชาตินิยมจึงถูกใช้เป็นเครื่องมือโดยชนชั้นนำทางการเมืองที่รู้สึกถึงความไม่มั่นคงเพื่อดำรงรักษาสถานะภาพการปกครอง จนนำมาสู่การใช้ความรุนแรงในปัญหาข้อพิพาทเรื่องดินแดนระหว่างประเทศ³² งานศึกษาของเกรกนอน (V. P. Gagnon) เสนอว่าการที่แนวคิดชาตินิยมนำมาซึ่งความขัดแย้งระหว่างประเทศนั้น ไม่ได้มีสาเหตุหลักมาจากความเกลียดชังกันมาแต่ยุคโบราณ แต่เป็นเรื่องของความชอบธรรมทางการเมือง โดยแนวคิดชาตินิยมเป็นเครื่องมือในการดำรงรักษาอำนาจและสร้างความชอบธรรมในการมีอำนาจของชนชั้นนำทางการเมือง โดยเฉพาะชนชั้นนำที่กำลังถูกคุกคามทางอำนาจ จะเป็นผู้ผลักดันและยั่วยุให้เกิดการใช้ความรุนแรงในปัญหาข้อพิพาทเพื่อดำรงรักษาฐานอำนาจทางการเมืองของตนไว้³³ หรืองานศึกษาของไมโกะ คิวโวกิ (Maiko Kuvoki)³⁴ และสเตฟาน นาร์กี (Stephen Robert Nagy)³⁵ ที่เสนอว่านายกรัฐมนตรีโคอิสุมิและนายกรัฐมนตรีอาเบะของญี่ปุ่นใช้ประโยชน์จากแนวคิดชาตินิยมในปัญหาข้อพิพาทเรื่องดินแดนกับประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงเพื่อผลประโยชน์ทางการเมือง อันเป็นเหตุให้ความสัมพันธ์

CHULALONGKORN UNIVERSITY

³⁰ Andreas Wimmer, *Waves of War: Nationalism, State Formation, and Ethnic Exclusion in Modern World* (Cambridge University Press, 2013), p.14.

³¹ Jack L. Snyder, "From Voting to Violence: Democratization and Nationalist Conflict," *International Affairs*, 76, no. 4 (Oct 2000): 850-51.

³² Erica Strecker Downs and Phillip C. Saunders, "Legitimacy and the Limits of Nationalism: China and the Diaoyu Islands," *International Security*, 23, no. 3 (Winter 1998-1999): 114-17.

³³ Jr. V. P. Gagnon, "Ethnic Nationalism and International Conflict: The Case of Serbia," *ibid.* 19 (Winter 1994-1995): 130-33.

³⁴ Maiko Kuvoki, "Nationalism in Japan's Contemporary Foreign Policy: A Consideration of the Cases of China, North Korea and India" (Dissertation of The London School of Economics and Political Science, February 2013), p.95.

³⁵ Stephen Robert Nagy, "Nationalism, Domestic Politics, and the Japan Economic Rejuvenation," *East Asia: An International Quarterly*, 31, no. 1 (March 2014): 5.

ระหว่างญี่ปุ่นและประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ในภาวะตึงเครียด ซึ่งเป็นการเบนความสนใจจากปัญหาทางการเมืองภายในประเทศไปสู่ความขัดแย้งกับรัฐภายนอก หรืองานศึกษาของแฟรงคลิน สตีวีย์ (Franklin Steves) ที่เสนอว่าประธานาธิบดีอีสซายาส (Issayas) ของประเทศเอริเทรีย นำแนวคิดชาตินิยมมาใช้ในปัญหาข้อพิพาทเรื่องเขตแดนกับประเทศเอธิโอเปียเพื่อสร้างแรงสนับสนุนทางการเมืองจากประชาชนเนื่องจากในขณะนั้นรัฐบาลเผชิญกับปัญหาการเมืองภายในที่ขาดเสถียรภาพและไม่มีความเข้มแข็ง³⁶

เมื่อรัฐบาลเผชิญปัญหาข้อพิพาทเรื่องดินแดนระหว่างประเทศในขณะที่ไม่เสถียรภาพทางการเมืองของรัฐบาลกำลังอ่อนแอและไม่มั่นคง รัฐบาลมีแนวโน้มที่จะดำเนินมาตรการที่แข็งกร้าวเพื่อปกป้องอธิปไตยและบูรณภาพเหนือดินแดนของตนเองเนื่องจากการสูญเสียดินแดนจะมีผลกระทบต่อเสถียรภาพของระบอบการปกครอง (stability of the regime) และความอยู่รอดทางการเมือง (political survival) ของผู้นำหรือชนชั้นนำที่เป็นผู้ปกครอง³⁷

แผนภาพที่ 1

ทฤษฎีข้อพิพาทเรื่องดินแดน (A Theory of Territorial Conflict)

Political Value of Territory	Political Survival And Territory	Incentive to war	Incentive for opportunism	Patterns in Territorial War
Pre-Nationalism Little Political Value	Resource Value	Low	High	Frequency and Low Intensity
Nationalism Substantial Political Value	Political Value	High	Low	Frequency and High Intensity

³⁶ Franklin Steves, "Regime Change and War: Domestic Politics and the Escalation of the Ethiopia-Eritrea Conflict," *Cambridge Review of International Affairs*, 16, no. 1 (2003): 131.

³⁷ Burak C. Kadercan, "Politics of Survival, Nationalism, and War for Territory" (A Ph.D. Dissertation, The University of Chicago, August 2011), p.224..

คาร์เตอร์แคน (Kadercan) นักวิชาการที่ศึกษาแนวคิดชาตินิยมกับข้อพิพาทเรื่องดินแดน เสนอทฤษฎีข้อพิพาทเรื่องดินแดน (A Theory of Territorial Conflict) ว่าแนวคิดชาตินิยมได้เพิ่มคุณค่าทางการเมือง (political value) ให้กับดินแดนอันเป็นเหตุให้รัฐ (ผู้นำหรือชนชั้นนำที่เป็นผู้ปกครอง) ต้องให้ความสำคัญกับการปกป้องรักษาบูรณภาพแห่งดินแดนของรัฐ (preservation of territory integrity of the state) ซึ่งการสูญเสียดินแดนจะส่งผลกระทบต่อเสถียรภาพของระบอบการปกครอง (stability of the regime) และความอยู่รอดทางการเมือง (political survival) ของผู้นำหรือชนชั้นนำที่เป็นผู้ปกครอง (ความอยู่รอดทางการเมือง หมายถึง การที่ผู้นำยังคงมีอำนาจในการบริหารประเทศและสถาบันทางการเมืองยังสามารถทำงานหรือปฏิบัติภารกิจได้) ดังนั้นรัฐบาลจึงต้องดำเนินมาตรการที่รุนแรงในปัญหาข้อพิพาทเรื่องดินแดนระหว่างประเทศเพื่อปกป้องบูรณภาพแห่งดินแดนและความอยู่รอดทางการเมืองของรัฐบาล³⁸

นอกจากเงื่อนไขเรื่องความชอบธรรมทางการเมืองหรือเสถียรภาพทางการเมืองที่กล่าวไปข้างต้นแล้ว ยังมีเงื่อนไขทางการเมืองอื่นๆ ที่เอื้อให้แนวคิดชาตินิยมมีอิทธิพลในปัญหาข้อพิพาทเรื่องดินแดนระหว่างประเทศ อาทิเช่น การที่กลุ่มชาตินิยมเข้าไปมีบทบาททางการเมือง การเกิดความขัดแย้งทางการเมือง หรือการลดบทบาทศัตรูฝ่ายตรงข้าม ดังงานศึกษาของชอร์ค จากอฟชัน (Gretchen Schrock-Jacobson) เสนอตัวแปรเชิงสาเหตุที่เอื้อให้แนวคิดชาตินิยมนำไปสู่ข้อพิพาทระหว่างประเทศ มีดังนี้³⁹

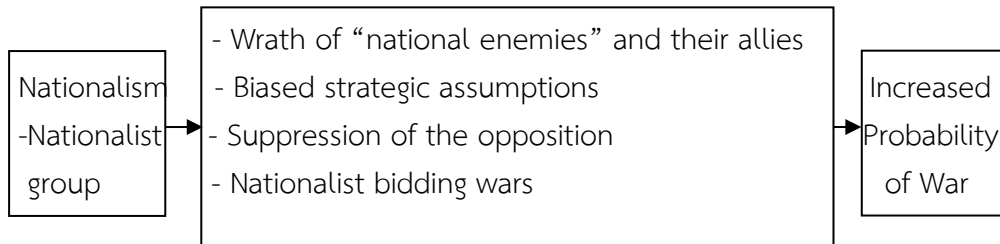
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

³⁸ คาร์เตอร์แคน เสนอว่าในอดีตก่อนที่แนวคิดชาตินิยมจะเติบโตและมีอิทธิพลอยู่ในระบบระหว่างประเทศ รัฐพิจารณาว่าดินแดนมีคุณค่าในเชิงทรัพยากร (Resource Value) ที่ทำให้การใช้ความรุนแรงในปัญหาข้อพิพาทเรื่องดินแดนระหว่างประเทศอยู่ในระดับต่ำ เนื่องจากดินแดนไม่ใช่สิ่งสำคัญอันดับแรกๆ ที่ผู้นำต้องปกป้อง และการสูญเสียดินแดนก็ไม่ใช่ว่าจะสำคัญที่จะนำไปสู่ความเสี่ยงทางการเมืองของผู้นำ ซึ่งดินแดนเปรียบเสมือนสิ่งของ (commodity) ที่รัฐสามารถแลกเปลี่ยน ซื้อขาย หรือให้เป็นของกำนัลจากการแต่งงานระหว่างอาณาจักรได้ แต่เมื่อความเป็นรัฐสมัยใหม่ที่อำนาจการปกครองสูงสุดวางอยู่บนพื้นที่ที่มีอาณาเขตแน่นอนและการเติบโตของแนวคิดชาตินิยมได้เพิ่มคุณค่าทางการเมือง (political value) ให้กับดินแดน เป็นเหตุให้รัฐต้องให้ความสำคัญกับการรักษาบูรณภาพแห่งดินแดน (territory integrity) ในระดับที่มากกว่าที่เคยเป็นมาในอดีต ดังนั้นดินแดนจึงได้กลายเป็นสิ่งที่มีความสำคัญทางการเมืองที่ผู้นำต้องปกป้องในระดับสูงสุด จนนำไปสู่การใช้กำลังในปัญหาข้อพิพาทเรื่องดินแดนระหว่างประเทศ

³⁹ Gretchen Schrock-Jacobson, "The Violent Consequences of the Nation: Nationalism and the Initiation of Interstate War," *Journal of Conflict Resolution*, 56, no. 5 (2012): 828-31.

แผนภาพที่ 2

ตัวแบบความขัดแย้งระหว่างประเทศที่เกิดจากแนวคิดชาตินิยม (Nationalism and the Initiation of Interstate War)

แนวคิดชาตินิยมมีความสัมพันธ์กับการเกิดสงครามระหว่างประเทศ โดยมีตัวแปรเชิงสาเหตุที่สำคัญ ดังนี้

(1) ขนชั้นนำทางการเมืองมักจะกระตุ้นและสร้างภาพลักษณ์ว่าชาติอื่นเป็นภัยคุกคามร้ายแรงที่จะมาทำลายอธิปไตยและความมั่นคงของชาติ โดยเฉพาะถ้าหากกลุ่มชาตินิยมเข้าไปมีบทบาททางการเมืองแล้วนั้น นโยบายต่างประเทศย่อมมีแนวโน้มที่จะมีลักษณะที่ใช้ความรุนแรงในระดับสูง อีกทั้งถ้าหากกองทัพสามารถโน้มน้าวหรือชักจูงรัฐบาลว่าความมั่นคงของชาติสามารถบรรลุผลได้ผ่านการเพิ่มกำลังทหารภายในประเทศ ย่อมมีแนวโน้มที่รัฐอื่นจะรู้สึกถึงภัยคุกคามความมั่นคงและปรับทิศทางที่เพิ่มกำลังทางทหารมากขึ้น ซึ่งมีแนวโน้มที่จะนำไปสู่สงครามระหว่างกัน

(2) ขนชั้นนำที่ต้องการทำลายศัตรูฝ่ายตรงข้ามมักจะสร้างภาพว่าศัตรูฝ่ายตรงข้ามเป็นภัยคุกคามของชาติที่ไม่น่าไว้วางใจ ดังนั้นรัฐบาลจึงมีสิทธิในการดำเนินมาตรการที่รุนแรงใดๆก็ตามในระดับระหว่างประเทศ (ศัตรูฝ่ายตรงข้าม คือ ศัตรูที่อยู่ภายนอกขอบเขตและดินแดนของชาติ)

(3) ขนชั้นนำที่ขัดแย้งและต่อสู้กันทางการเมืองจะพยายามเสนอแนวทางที่แข็งกร้าวและรุนแรงกว่าขนชั้นนำคู่แข่งเพื่อให้ตนเองได้รับการสนับสนุนจากประชาชนและมีอำนาจทางการเมืองที่เพิ่มขึ้น เมื่อนั้นรัฐบาลก็จะดำเนินนโยบายต่างประเทศที่มีลักษณะแข็งกร้าว จนนำมาซึ่งการเกิดสงครามระหว่างประเทศที่รุนแรง

ดังนั้นการศึกษาครั้งนี้ ผู้ศึกษาจึงพิจารณาเงื่อนไขทางการเมืองภายในไม่ว่าจะเป็นเสถียรภาพและความชอบธรรมทางการเมืองของรัฐบาล กลุ่มชาตินิยมที่มีบทบาททางการเมือง หรือความขัดแย้งทางการเมืองในสมัยรัฐบาลจอมพลแปลก พิบูลสงคราม และรัฐบาลอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ ที่เอื้อให้แนวคิดชาตินิยมสามารถมีอิทธิพลต่อการใช้กำลังทหาร (The Use of Force) ในปัญหาข้อพิพาทเรื่องดินแดนของไทย ร่วมกับเงื่อนไขสำคัญอื่นๆ

2.1.4 วรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดชาตินิยมและข้อพิพาทเรื่องดินแดนของไทย

การสำรวจวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดชาตินิยมโดยรัฐกับปัญหาข้อพิพาทเรื่องดินแดนของไทยพบว่ายังไม่มีการศึกษา งานศึกษาที่พบเป็นเพียงงานศึกษาแนวคิดชาตินิยมในสมัยรัฐบาลจอมพลแปลก พิบูลสงคราม กับประเด็นการเมืองภายใน เช่น งานศึกษาของปรีดาร์ตน์ พัฒนพีชัย ที่ศึกษาเรื่องนโยบายชาตินิยมทางเศรษฐกิจของรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม กับการสร้างความชอบธรรมทางการเมือง⁴⁰ งานศึกษาของวรรณ ทONG สุภกร ที่ศึกษาเรื่องวาทกรรมชาตินิยมจอมพล ป. พิบูลสงคราม⁴¹ หรืองานศึกษาของอภิชาติ เจริญธัญสกุล ที่ศึกษาเรื่องแนวทางการปลูกฝังลัทธิชาตินิยมผ่านหนังสือพิมพ์ของรัฐบาลในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว กับรัฐบาลในสมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม⁴² ส่วนงานที่ศึกษาปัญหาข้อพิพาทเรื่องปราสาทพระวิหารพบว่าไม่มีเพียงงานศึกษาของทามาระ เพลทเทส (Tamara Lam Plattes) ที่ศึกษาภายใต้กรอบแนวคิดด้านกฎหมายระหว่างประเทศและกรอบแนวคิดการเมืองภายใน ซึ่งการศึกษาผ่านกรอบแนวคิดการเมืองภายในพบว่า ข้อพิพาทเรื่องปราสาทพระวิหารเกิดจากปัจจัยการเมืองภายใน โดยที่ชนชั้นนำของไทยใช้ประเด็นปัญหาข้อพิพาทเรื่องปราสาทพระวิหารเพื่อผลประโยชน์ทางการเมือง ซึ่งในช่วงก่อนที่ข้อพิพาทเรื่องปราสาทพระวิหารจะปะทุขึ้น การเมืองภายในของไทยเผชิญกับความขัดแย้งทางการเมืองโดยเฉพาะกลุ่มคนที่ต่อต้านอดีตนายกรัฐมนตรีทักษิณ ชินวัตร ได้นำประเด็นเรื่องปราสาทพระวิหารมาใช้และโจมตีการบริหารประเทศของอดีตนายกรัฐมนตรีทักษิณที่ยกปราสาทพระวิหารให้กับกัมพูชาว่าเป็นสิ่งที่ร้ายแรงอย่างมาก⁴³ และงานศึกษาของอุบลวรรณ อยู่สุข (Ubonwan Yoosuk) ที่ศึกษามูลเหตุของข้อพิพาทเรื่องปราสาทพระวิหารระหว่างไทยและกัมพูชา ซึ่งการศึกษาพบว่าข้อพิพาทเรื่องปราสาทพระวิหารมีมูลเหตุสำคัญสองประการ คือ ข้อตกลงเรื่องเขตแดนที่สร้างขึ้นในช่วงพ.ศ.2447-2451 ระหว่างสยามและฝรั่งเศส ทำให้ไทยและกัมพูชาต่างกล่าวอ้างว่าพื้นที่บริเวณปราสาทพระวิหารเป็นของตน และมูลเหตุอีกประการ คือ ปัจจัยการเมืองภายในของทั้งสองประเทศ โดยเฉพาะความขัดแย้งทางการเมืองของไทยเอื้อให้กลุ่มเคลื่อนไหวทางการเมืองนำประเด็นปราสาทพระวิหารมาใช้เพื่อผลประโยชน์ทางการเมือง⁴⁴ อาจกล่าวได้ว่าการศึกษาทั้งสองเสนอไปในทิศทาง

⁴⁰ ปรีดาร์ตน์ พัฒนพีชัย, "นโยบายชาตินิยมทางเศรษฐกิจของรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม กับการสร้างความชอบธรรมทางการเมือง" (วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2544).

⁴¹ วรรณ ทONG สุภกร, "วาทกรรมชาตินิยมจอมพล ป. พิบูลสงคราม" (วิทยานิพนธ์นิเทศศาสตรมหาบัณฑิต, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2548).

⁴² อภิชาติ เจริญธัญสกุล, "แนวทางการปลูกฝังลัทธิชาตินิยมผ่านหนังสือพิมพ์ของรัฐบาลในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว กับรัฐบาลในสมัยจอมพล ป.พิบูลสงคราม" (วิทยานิพนธ์นิเทศศาสตรมหาบัณฑิต, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2542).

⁴³ Tamara Lam-Plattes, "The Temple Torn between Two Nations: A Legal and Political Analysis of the on-Going Conflict over the Preah Vihear Temple on the Cambodian-Thai Border" (University of San Francisco School of Law), pp.17-19.

⁴⁴ Ubonwan Yoosuk, "The Preah Vihear Temple: Roots of Thailand-Cambodia Border Dispute," *International Journal of Asian Social Science*, 3, no. 4 (2013): 921-29.

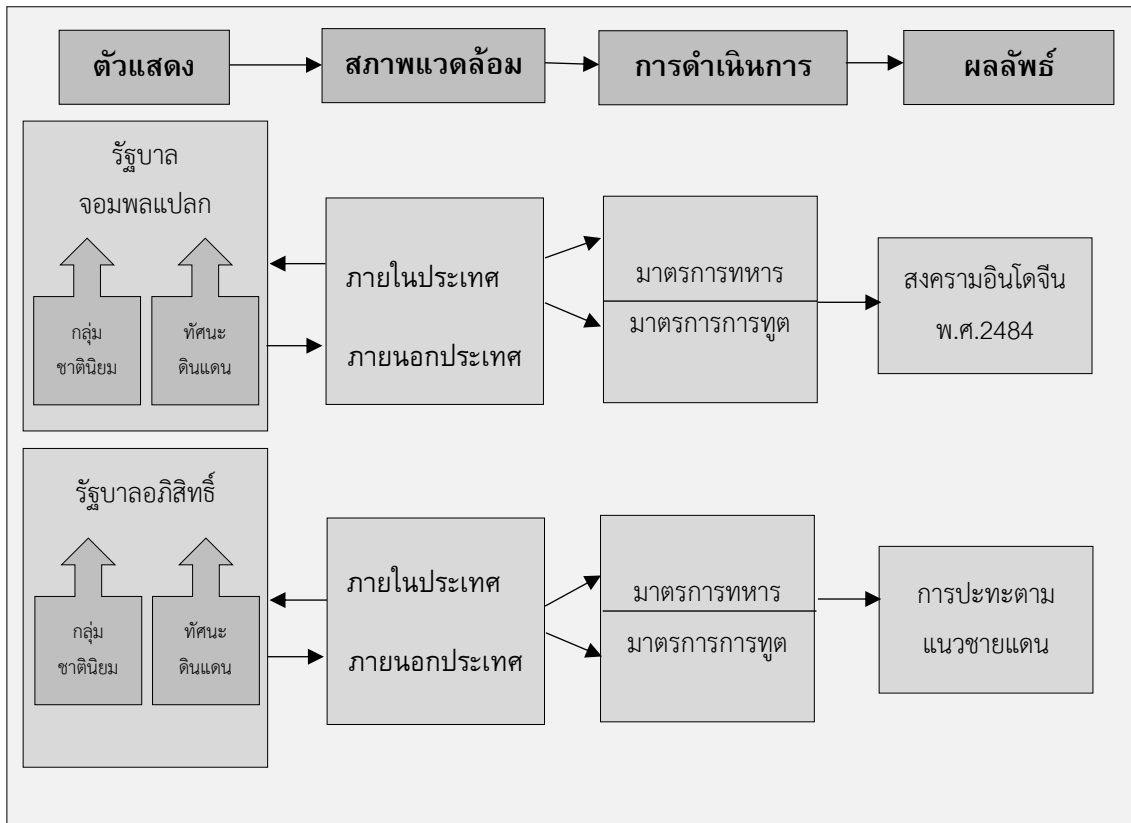
เดียวกันว่าข้อพิพาทเรื่องปราสาทพระวิหารมีมูลเหตุมาจากปัญหาการเมืองภายในของไทย โดยยังไม่ได้มุ่งความสนใจไปที่การพิจารณาบทบาทของแนวคิดชาตินิยมเป็นหลัก ที่ถือเป็นแนวคิดที่มีพลังและมีความสำคัญต่อปัญหาข้อพิพาทดังกล่าว ดังนั้นการศึกษาคำนี้จึงเน้นศึกษาอิทธิพลของแนวคิดชาตินิยมที่มีต่อข้อพิพาทเรื่องดินแดนของไทยเป็นหลัก

กล่าวโดยสรุปได้ว่าแนวคิดชาตินิยมของไทยมีลักษณะเป็นชาตินิยมแบบทางการ (Official Nationalism) โดยในสมัยสมบูรณาญาสิทธิราชย์มีลักษณะชาตินิยมที่นำโดยพระมหากษัตริย์ ส่วนยุคหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ.2475 มีลักษณะเป็นชาตินิยมที่นำโดยรัฐ ซึ่งเมื่อสำรวจวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับงานที่ศึกษาแนวคิดชาตินิยมกับปัญหาข้อพิพาทเรื่องดินแดนของไทยพบว่า ยังไม่มีการศึกษา งานส่วนใหญ่มุ่งเน้นศึกษาข้อพิพาทเรื่องปราสาทพระวิหารกับปัจจัยการเมืองภายในเป็นสำคัญ ดังนั้นการศึกษาคำนี้จึงให้ความสนใจศึกษาปัจจัยชาตินิยมที่มีอิทธิพลต่อการใช้กำลังทหาร (The Use of Force) ในปัญหาข้อพิพาทเรื่องดินแดนของไทย โดยศึกษาเปรียบเทียบว่าแนวคิดชาตินิยมกับปัญหาข้อพิพาทเรื่องดินแดนในสมัยรัฐบาลจอมพลแปลก พิบูลสงคราม (พ.ศ.2481-2484) และในสมัยรัฐบาลอภิสวัสดิ์ เวชชาชีวะ (พ.ศ.2551-2554) มีลักษณะแตกต่างกันอย่างไร ซึ่งการศึกษาคำนี้ถือเป็นการเพิ่มเติมสาระของคำอธิบายเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างแนวคิดชาตินิยมกับปัญหาข้อพิพาทเรื่องเขตแดนระหว่างประเทศ ที่มีมาก่อนหน้านี้

2.2 กรอบแนวคิดในการศึกษา (Theoretical Framework)

การศึกษาเรื่องชาตินิยมไทยกับข้อพิพาทเรื่องดินแดน: ศึกษาเปรียบเทียบรัฐบาลจอมพลแปลก พิบูลสงคราม พ.ศ.2481-2484 และรัฐบาลอภิสวัสดิ์ เวชชาชีวะ พ.ศ.2551-2554 เป็นการศึกษาอิทธิพลของแนวคิดชาตินิยมที่มีต่อปัญหาข้อพิพาทเรื่องดินแดนของไทย ทั้งนี้เมื่อศึกษาแนวคิดทฤษฎีเรื่องชาตินิยมกับข้อพิพาทเรื่องดินแดนของนักวิชาการส่วนใหญ่ที่ผ่านมาพบว่าข้อเสนอทางทฤษฎีต่างๆ ยังไม่สามารถนำมาประยุกต์ใช้เพื่อสร้างกรอบแนวคิดสำหรับอธิบายปรากฏการณ์ข้อพิพาทเรื่องดินแดนของไทยได้อย่างสมบูรณ์ครบถ้วน ดังนั้นผู้ศึกษาจึงได้นำแนวทางการวิเคราะห์นโยบายต่างประเทศ (Foreign Policy Decision Making Approach) มาประยุกต์ใช้ร่วมกับข้อเสนอทางทฤษฎีของนักวิชาการต่างๆ ที่ผ่านมาที่ศึกษาเงื่อนไขทางการเมืองภายในประเทศกับแนวคิดชาตินิยม เพื่อสร้างเป็นกรอบแนวคิดเพื่อหาคำอธิบายว่าแนวคิดชาตินิยมไทยมีอิทธิพลต่อการใช้กำลังทหารในปัญหาข้อพิพาทเรื่องดินแดนของไทยทั้งสองสมัยแตกต่างกันอย่างไร ปรากฏผังแผนภาพที่ 3

แผนภาพที่ 3 กรอบแนวคิดในการศึกษา

ผู้ศึกษาได้สร้างกรอบการวิเคราะห์เพื่ออธิบายว่าแนวคิดชาตินิยมในสมัยรัฐบาลจอมพลแปลก พิบูลสงคราม (พ.ศ.2481-2484) และรัฐบาลอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ (พ.ศ.2551-2554) มีอิทธิพลต่อการใช้กำลังทหารในปัญหาข้อพิพาทเรื่องดินแดนแตกต่างกันอย่างไร โดยพิจารณาผ่านตัวแสดงหลัก คือ รัฐบาลและบทบาทของกลุ่มชาตินิยมทั้งสองสมัย ซึ่งรัฐบาลจะเป็นผู้มีอำนาจในการกำหนดนโยบายต่างประเทศโดยการประเมินสถานการณ์ (calculation) จากสภาพแวดล้อมทั้งภายในประเทศและภายนอกประเทศที่รัฐบาลเผชิญอยู่ ประเมินจากทัศนคติส่วนตัวเรื่องดินแดนและประเมินจากอิทธิพลของกลุ่มชาตินิยมที่มีบทบาทอยู่ในขณะนั้น ซึ่งเงื่อนไขเหล่านี้จะส่งผลต่อทัศนคติ (perception) ของผู้นำว่าจะดำเนินมาตรการทางการทูตหรือมาตรการทางทหารจนยกระดับไปสู่สงครามระหว่างประเทศหรือไม่ อย่างไร

บทที่ 3

การก่อตัวของแนวคิดเรื่องชาติในสมัยสมบูรณาญาสิทธิราชย์

การศึกษาอิทธิพลของแนวคิดชาตินิยมต่อการใช้กำลังทหารในปัญหาข้อพิพาทเรื่องดินแดนในสมัยรัฐบาลจอมพลแปลก พิบูลสงคราม พ.ศ.2481-2484 และรัฐบาลอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ พ.ศ. 2551-2554 จำเป็นต้องทำความเข้าใจการก่อตัวของแนวคิดเรื่องชาติในสมัยสมบูรณาญาสิทธิราชย์ ก่อนเนื่องจากเป็นยุคที่มีการวางรากฐานแนวความคิดไว้ตั้งแต่แรกเริ่ม ซึ่งแนวคิดชาตินิยมของไทยเมื่อเปรียบเทียบกับขบวนการชาตินิยมของประเทศต่างๆ ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ จะมีรูปแบบที่แตกต่างออกไป โดยแนวคิดชาตินิยมไทยไม่ได้ก่อตัวจากการเคลื่อนไหวของชาวพื้นเมืองเพื่อเรียกร้องการปกครองตนเองจากเจ้าอาณานิคม แต่เกิดจากชนชั้นนำเป็นผู้สร้างขึ้นเป็นหลัก ที่เรียกว่าชาตินิยมแบบทางการ (Official Nationalism) ดังที่ธงชัย วินิจจะกุล เรียกว่าราชาชาตินิยม (Royal Nationalism)⁴⁵ วันชนะ ทองคำภา เรียกว่ากษัตริชาตินิยม (Monarchical Nationalism)⁴⁶ หรือดังที่นิธิ เอียวศรีวงศ์⁴⁷ กล่าวว่าอุดมการณ์ชาตินิยมไทยเป็นอุดมการณ์ที่เกิดขึ้นจากกลุ่มชนชั้นนำ ไม่ได้เกิดจากสำนึกของคนจำนวนมาก ดังนั้นชาตินิยมไทยจึงเน้นผู้นำค่อนข้างสูง โดยในช่วงแรกจะเน้นที่สถาบันพระมหากษัตริย์⁴⁸

แนวคิดเรื่อง “ชาติ” ในสยามก่อตัวขึ้นอย่างเป็นรูปธรรมในสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ส่วนแนวคิดเรื่องการสูญเสียดินแดนที่ถูกสร้างขึ้นอย่างเป็นรูปธรรมในสมัยรัฐบาลจอมพลแปลก พิบูลสงคราม ได้อาศัยความทรงจำที่เป็นรากฐานของการพัฒนาแนวคิดเรื่องการสูญเสียดินแดนมาจากสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวและพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวซึ่งเป็นช่วงที่สยามมีข้อพิพาทเรื่องดินแดนกับมหาอำนาจตะวันตกโดยเฉพาะฝรั่งเศส ดังนั้นเพื่อทำความเข้าใจแนวคิดเรื่อง “ชาติ” ผู้ศึกษาจึงแบ่งการนำเสนอออกเป็น 3 ส่วน คือ (1) รากฐานแนวคิดเรื่องการสูญเสียดินแดน (2) แนวคิดเรื่องชาติในสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว และ (3) บทสรุป โดยมีรายละเอียด ดังนี้

⁴⁵ ธงชัย วินิจจะกุล, "ประวัติศาสตร์ไทยแบบราชาชาตินิยม จากยุคอาณานิคมอำพรางสู่ราชาชาตินิยมใหม่หรือลัทธิเสด็จพ่อของกรมพี่ไทยในปัจจุบัน," *ศิลปวัฒนธรรม*, 23(1) (พฤศจิกายน 2544).

⁴⁶ วันชนะ ทองคำภา, *แผ่นดินชาติตน หรือ จานงสามมิกัด: วาทกรรมกษัตริชาตินิยมกับการทำลายเอกภาพของภาพตัวแทนของสมเด็จพระมหาธรรมราชาในโคลงภาพพระราชพงศาวดาร*.

⁴⁷ นิธิ เอียวศรีวงศ์ กล่าวเมื่อคราวปาฐกถาเรื่องชาตินิยมของไทยในงานเปิดตัวหนังสือชุมชนจินตกรรมของเบนดิกร แอนเดอร์สัน เมื่อวันที่ 18 มกราคม 2552 ณ คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

⁴⁸ เจนจิรา เบญจพงศ์, "ความเป็นไทยในทัศนะชาตินิยม," *สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์* ปีที่ 56 ฉบับที่ 19-27, (มกราคม-มีนาคม 2552): หน้า 38.

3.1 รากฐานแนวคิดเรื่องการสูญเสียดินแดน

แนวคิดเรื่องการสูญเสียดินแดนถูกสร้างขึ้นอย่างเป็นรูปธรรมในสมัยรัฐบาลจอมพลแปลก พิบูลสงคราม ในช่วงการเรียกร้องดินแดนคืนจากฝรั่งเศส พ.ศ. 2481-2484 ได้อาศัยรากฐานความทรงจำมาจากสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวและพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งเป็นช่วงที่สยามมีข้อพิพาทเรื่องดินแดนกับมหาอำนาจตะวันตกโดยเฉพาะฝรั่งเศส ทั้งนี้แนวคิดเรื่องการสูญเสียดินแดนในสมัยสมบูรณาญาสิทธิราชย์ยังไม่ปรากฏหลักฐานที่เป็นการสร้างแผนที่แสดงการเสียดินแดนอย่างเป็นรูปธรรมเหมือนในสมัยหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 หลักฐานที่พบมีเพียงการเขียนอธิบายเรื่องราวทางประวัติศาสตร์และคำกล่าวที่แสดงความขมขื่นพระราชหฤทัยที่ต้องเสียดินแดนของพระมหากษัตริย์เท่านั้น การสูญเสียดินแดนประเทศราชไม่ได้เป็นเรื่องร้ายแรงจนต้องเรียกร้องดินแดนที่สูญเสียไปกลับคืนมาเหมือนในสมัยหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 การสูญเสียดินแดนเป็นเพียงการสูญเสียพระเกียรติยศและการสูญเสียดินแดนที่ไม่ใช่ประเทศไทยแท้ ดังนั้นการทำความเข้าใจรากฐานแนวคิดเรื่องการสูญเสียดินแดนในสมัยสมบูรณาญาสิทธิราชย์จึงเป็นสิ่งสำคัญ

3.1.1 ข้อพิพาทเรื่องดินแดนกับฝรั่งเศสในสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

ในสมัยสมบูรณาญาสิทธิราชย์ สยามรับอิทธิพลของแนวคิดที่อำนาจการปกครองวางอยู่บนพื้นที่ที่มีอาณาเขตที่แน่นอนจากความเป็นรัฐสมัยใหม่ สยามจึงให้ความสำคัญกับดินแดนมากกว่าในอดีต ซึ่งในอดีตความสัมพันธ์ระหว่างรัฐในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้มีลักษณะเป็นระบบการเมืองแบบรัฐบริวาร (tributary state) ที่ความสัมพันธ์ระหว่างรัฐจะอยู่บนพื้นฐานของการแลกเปลี่ยนระหว่างสองฝ่าย คือ กษัตริย์และสังคมที่ตกอยู่ภายใต้ความคุ้มครอง และต่อมามีการพัฒนามาสู่รูปแบบที่เรียกว่าการส่ง “ดอกไม้เงิน-ดอกไม้ทอง” (bunga mas dan perak) เป็นเครื่องบรรณาการจากรัฐเล็กรัฐน้อยให้แก่รัฐศูนย์กลาง เพื่อเป็นสัญลักษณ์ถึงพันธะของการยอมรับต่อความเหนือกว่าทั้งในด้านการเมืองและเศรษฐกิจของศูนย์กลางอำนาจแห่งหนึ่งแห่งใดเป็นการเฉพาะ หรือเป็นการให้การยอมรับต่อศูนย์กลางอำนาจมากกว่าหนึ่งแห่งในลักษณะของเมือง “สองฝ่ายฟ้า-สามฝ่ายฟ้า” สยามได้ใช้ความสัมพันธ์แบบรัฐบริวารกับพื้นที่ห่างไกลออกไปสำหรับการจัดการปกครองเหนือหัวเมืองต่างๆ ซึ่งการที่รัฐอื่นยอมส่งเครื่องบรรณาการให้สยามก็เท่ากับเป็นการแสดงถึงการยอมรับอำนาจดุจฐานะเครือญาติ ดังกรณีของกัมพูชาที่ยอมรับอำนาจของสยามว่าเป็นเสมือนบิดาและมารดา⁴⁹ ดังนั้นก่อนรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว สยามจึงไม่ได้ให้ความสำคัญกับดินแดนมากนักและมองระบบการเมืองในรูปแบบรัฐบริวารเป็นหลัก เห็นได้จากในสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย เมื่อทูตอังกฤษได้เข้ามาเจริญสัมพันธไมตรีกับราชสำนักสยามเมื่อพ.ศ. 2369 ในช่วงเวลานั้นอังกฤษได้ครอบครองมาดอนใต้หรือหัวเมืองมอญเอาไว้ทำให้

⁴⁹ พิเชฐ แสงทอง, *พรมแดน แผนที่ และชาติ (นิยม)*, (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์เคล็ดไทย, กรกฎาคม 2551), หน้า 220-22.

ต้องตกลงเรื่องเขตแดนกับไทย เบอร์นี่จึงได้รับมอบหมายให้ทาบทามรัฐบาลสยามให้แต่งตั้งเจ้าหน้าที่ไปตกลงเขตแดนด้วย แต่ราชสำนักสยามดูจะไม่สนใจ เบอร์นี่จึงเสนอกับพระคลังว่าพระคลังควรไปชายแดนเพื่อตกลงเรื่องเขตแดนกัน แต่พระคลังรู้สึกตกใจเนื่องจากเรื่องกำหนดเขตแดนโดยต้องเดินทางออกนอกกรุงเทพฯ ไปจนสุดป่าปลายแดนเพื่อชี้ว่าอำนาจสยามครอบคลุมถึงไหนเป็นเรื่องน่าประหลาดใจและไม่ใช่เรื่องสำคัญของสยามสมัยนั้น⁵⁰

จนกระทั่งเมื่อแนวคิดรัฐสมัยใหม่เข้ามามีอิทธิพลในสยามในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว แนวคิดเรื่องดินแดนประเทศราชได้ถูกพัฒนามาเป็นดินแดนในพระราชอาณาเขตที่สยามสามารถยึดครองได้เนื่องจากเป็นพระราชอาณาเขตของสยามมาแต่โบราณ ซึ่งชนชั้นปกครองสยามตระหนักดีว่าอาณาบริเวณแห่งอำนาจที่แท้จริงของอาณาจักรที่มีกรุงเทพฯ เป็นศูนย์กลางอำนาจนั้นมีอาณาเขตมาน้อยเพียงใด โดยอาณาบริเวณที่เป็นประเทศไทยเท่านั้นอยู่ในเขตที่ราบภาคกลางและภาคใต้เป็นสำคัญ ปรากฏตั้งบันทึกของสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส พระโอรสของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เรื่องตำนานประเทศไทยที่นิพนธ์ในช่วงพ.ศ.2441-2442 ที่อธิบายอาณาบริเวณที่เป็นประเทศไทยแท้ ดังความตอนหนึ่งว่า

“ประเทศที่พวกไทยเราตั้งอยู่ในครั้งดึกดำบรรพ์มา ปรากฏในตำนานทั้งหลายว่าอยู่ที่แควแม่น้ำเจ้าพระยาทุกสาย ฝ่ายเหนือเพียงมณฑลสุโขทัย ฝ่ายใต้เพียงมณฑลละโว้ และฝ่ายตะวันตก ตลอดสายลำน้ำสุพรรณ ลำน้ำราชบุรี ลำน้ำเพชรบุรี แผลงไปจนถึงมณฑลนครศรีธรรมราชเป็นที่สุด แต่ฝ่ายตะวันออกไม่ปรากฏว่าแผ่ไปถึงไหน...การกำหนดเขตแดนเพียงเท่านี้ตามภูมิที่ตั้งทางนครหลวงในครั้งนั้นๆ และในเขตแดนเท่านี้ พวกไทยเราได้ตั้งอยู่ด้วยความเป็นเจ้าของถิ่นเดิมแต่ตั้งตัวได้ตลอดมาจนกาลทุกวันนี้ ควรนับว่าเป็นประเทศไทยแท้”⁵¹

ประเทศไทยแท้ตั้งบันทึกของสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส แสดงให้เห็นว่าประเทศไทยแท้ คือ ดินแดนเหนือสุด ได้แก่ จังหวัดอุดรดิตถ์ สุโขทัย ตาก เรื่อยลงมาตามกรอบของเทือกเขาเพชรบูรณ์และดงพญาไฟปากตะวันออก และเทือกเขาตะนาวศรีด้านปากตะวันตก ครอบคลุมทุกจังหวัดของภาคกลางลงไปยังภาคใต้ถึงมณฑลนครศรีธรรมราช สงขลา และพัทลุง แต่ประเด็นที่มีความน่าสนใจ คือ การระบุว่า “ฝ่ายตะวันออกไม่ปรากฏว่าแผ่ไปถึงไหน...” สะท้อนให้เห็น

⁵⁰ อ้างถึงแล้ว, หน้า 231-232.

⁵¹ สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส, *ตำนานประเทศไทย*, (ประมวลพระนิพนธ์สมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระยาวชิรญาณวโรรส ประวัติศาสตร์ โบราณคดี, พิมพ์ในงานมหาสมณานุสรณ์ครบ 50 ปี แด่วันสิ้นพระชนม์แห่งสมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระยาวชิรญาณวโรรส วันที่ 1-7 สิงหาคม 2514, 2514), หน้า 15.

ว่าในสำนึกของชนชั้นปกครองสยามรู้อย่างแน่ชัดว่าดินแดนของลาวและกัมพูชาไม่อาจนับรวมว่าเป็นดินแดนประเทศไทยแท้⁵²

ความคิดเกี่ยวกับอาณาบริเวณประเทศไทยแท้ของสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส สอดคล้องกับสิ่งที่เซอร์ จอห์น เบาว์ริง ทูตอังกฤษที่เข้ามาทำสัญญากับไทยเมื่อพ.ศ. 2398 ได้ระบุขอบเขตราชอาณาจักรสยามในย่อหน้าแรกของหนังสือราชอาณาจักรและราษฎรสยาม (The Kingdom and People of Siam) พิมพ์ครั้งแรกเมื่อพ.ศ. 2400 ว่าประเทศไทยแท้หรือราชอาณาจักรสยามมีพื้นที่จากเหนือลงใต้ในแบบเดียวกับบันทึกของสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส โดยเมืองด้านตะวันออกจากเหนือลงใต้ คือ จากเพชรบูรณ์ สระบุรี ลงมายังปราจีนบุรี (สระแก้ว) จันทบุรี และตราด อีกทั้งอาณาบริเวณประเทศไทยแท่นี่ยังสอดคล้องกับ ประวัติการเสด็จประพาสเยือนหัวเมืองของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทั้งในสมัยที่เป็นพระสงฆ์ที่จาริกไปยังพิษณุโลก สุโขทัย จนได้จารึกหลักพ่อขุนรามคำแหงกลับมา และในสมัยที่เป็นกษัตริย์ เมื่อพ.ศ. 2400 โดยเสด็จประพาสไปยังหัวเมืองตะวันออก คือ จันทบุรี ตราด เกาะช้าง เมื่อพ.ศ. 2402 และประพาสปราจีนบุรี เมื่อพ.ศ. 2403⁵³ ดังนั้นอาณาบริเวณที่เรียกว่าประเทศไทยแท้ในทัศนะของชนชั้นนำสยามจึงมีเพียงดินแดนที่ครอบคลุมพื้นที่ภาคเหนือตอนล่าง ได้แก่ ตาก สุโขทัย อุตรดิตถ์ พื้นที่ทั้งหมดของภาคกลาง พื้นที่ภาคตะวันออก ได้แก่ สระแก้ว จันทบุรี ตราด และพื้นที่ภาคใต้ ได้แก่ นครศรีธรรมราช พัทลุง สงขลา และตรัง เท่านั้น

กระบวนการขยายดินแดนประเทศไทยอย่างจริงจังตามแบบตะวันตกที่เน้นการทำสนธิสัญญาแบบลายลักษณ์อักษรเพื่อสร้างแนวเขตแดนที่แน่ชัดตามแบบรัฐสมัยใหม่เริ่มขึ้นในสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวจากเดิมที่ไม่เคยมีเส้นเขตแดนที่ตายตัวมาก่อน สยามเริ่มมีการอ้างสิทธิ์เหนือดินแดนประเทศราชที่เคยอยู่ภายใต้อำนาจของสยาม ไม่ว่าจะเป็นลาวล้านช้าง กัมพูชา หรือหัวเมืองทางเหนือ ปรากฏถึงการอ้างสิทธิ์ครอบครองดินแดนของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ที่อ้างถึงอาณาเขตของสยามประเทศไว้ในพระราชสาส์นที่พระราชทานไปยังกรุงฝรั่งเศส จ.ศ. 1228 (พ.ศ. 2409) ความตอนหนึ่งว่า

“พระราชอาณาจักรฝ่ายสยาม คือ แผ่นดินสยาม เหนือ ใต้ แลดินแดนต่างๆ อยู่เคียงอยู่ใกล้ๆ บ้างในทิศนั้นๆ...”⁵⁴

⁵² อารังศักดิ์ เพชรเลิศอนันต์, *วาทกรรมเสียดินแดน (Lost Territory Discourse)*, (กรุงเทพฯ : มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, 2558), หน้า 11.

⁵³ อ้างถึงแล้ว, หน้า 13-14

⁵⁴ สุเนตร ชุตินธรานนท์ และคณะ, *ทัศนคติเหี้ยมหยามเพื่อนบ้านผ่านแบบเรียน: ชาตินิยมในแบบเรียนไทย*, (กรุงเทพฯ: มติชน, 2552), หน้า 20.

ในช่วงที่สยามมีการผนวกดินแดนประเทศราชเข้าเป็นส่วนหนึ่งของอาณาจักร มหาอำนาจ ตะวันตกโดยเฉพาะฝรั่งเศสได้เข้ามามีอิทธิพลในภูมิภาค ขณะนั้นฝรั่งเศสได้เข้ารุกรานญวนและตีกรุง ไช้่งอ่อนแตกเมื่อวันที่ 9 กุมภาพันธ์ 2402 และฝรั่งเศสได้เบนความสนใจมายังดินแดนกัมพูชาที่อยู่ติด กับญวนที่มีความอุดมสมบูรณ์และมีที่ตั้งอยู่บริเวณปากแม่น้ำโขงที่สามารถนำกองทัพเข้าสู่จันทอนได้ ได้อย่างสะดวก แต่ปัญหา คือ กัมพูชาเป็นเมืองประเทศราชของสยาม สยามจึงพยายามยืนยันสิทธิ์ ของสยามเหนือดินแดนกัมพูชาผ่านการพระราชทานพงศาวดารเขมรถวายพระเจ้านโปเลียนที่ 3 แห่ง ฝรั่งเศส เพื่อยืนยันว่ากัมพูชาเป็นเมืองประเทศราชของสยาม⁵⁵

เมื่อวันที่ 8 พฤศจิกายน 2404 นายกาสเตลโน ได้ส่งจดหมายถึงเจ้าพระยาพระคลังเพื่อ เรียกร้องสิทธิ์ที่จะทำสัญญากับกัมพูชาโดยตรง โดยอ้างว่าฝรั่งเศสยึดญวนได้ ฝรั่งเศสจึงมีอำนาจที่จะ สืบสิทธิ์ของญวนเหนือดินแดนกัมพูชา แต่ฝ่ายสยามก็ปฏิเสธการขอเข้าครอบครองดินแดนกัมพูชาของ ฝรั่งเศสโดยสิ้นเชิง⁵⁶ ซึ่งมูลเหตุที่ฝรั่งเศสให้ความสนใจกัมพูชาเนื่องจากกัมพูชาเป็นดินแดนที่มีแม่น้ำ โขงไหลผ่านที่สามารถนำฝรั่งเศสไปสู่ประเทศจีนโดยเฉพาะยูนนาน ซึ่งฝรั่งเศสคาดว่าจะเป็ ตลาด การค้าที่สำคัญ อีกทั้งกัมพูชายังมีความสำคัญในทางเศรษฐกิจเนื่องจากเป็นดินแดนที่มีความ อุดมสมบูรณ์ด้านการประมงตามชายฝั่งทะเลสาบ นอกจากนี้กัมพูชายังช่วยส่งเสริมให้ญวนใต้ซึ่งตก เป็นของฝรั่งเศสเมื่อพ.ศ.2410 มีฐานะมั่นคงและสมบูรณ์ยิ่งขึ้นเพื่อเป็นบันไดสำคัญสำหรับฝรั่งเศสที่ จะขยายอาณาเขตไปทางภาคเหนือ และกัมพูชายังเป็นศูนย์กลางเสบียงอาหารที่สำคัญสำหรับทหาร ฝรั่งเศสในญวนใต้เพราะอุดมไปด้วยสัตว์เลี้ยง เช่น โค กระบือ และปลา⁵⁷

เมื่อวันที่ 11 สิงหาคม 2406 ฝรั่งเศสได้ลงนามในสนธิสัญญากับกัมพูชาในฐานะที่กัมพูชาเป็น รัฐในอารักขาของฝรั่งเศส กัมพูชาก็รีบส่งจดหมายมายังเจ้าพระยากลาโหมของสยามทันทีโดยเกรงว่า จะได้รับโทษจากราชสำนักสยาม โดยชี้แจงว่าฝรั่งเศสเร่งรัดและบีบบังคับให้กัมพูชาลงนามใน สนธิสัญญา ดังคำกล่าวขององค์พระนโรดมที่กราบทูลพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวว่าถูกบีบ บังคับให้ทำสัญญาและถวายเหตุผลในการตัดสินใจลงนามในสัญญา ความตอนหนึ่งว่า

“...ครั้งนี้ อัฒมิราล เด เลอกรันดิเอ... บังคับให้ข้าพระพุทธเจ้าทำหนังสือ สัญญา ณ เมืองเขมร ข้าพระพุทธเจ้าคิดกลัวจะมีความผิดกับกรุงเทพฯ เป็นอันมาก แต่ข้าพระพุทธเจ้าคิดกลัวไปว่าถ้าเกิดวิวาทกันขึ้นกับฝรั่งเศส พระยาพระเขมรทั้ง ปวงจะพากันตีเตียน...ว่าเตียนนี้จะมาเกิดทัพศึกกับฝรั่งเศสขึ้นอีก ความครหาตี เตียนข้าพระพุทธเจ้าก็จะมากขึ้น ด้วยใจพระยาพระเขมรแลราษฎรทุกวันนี้เป็น

⁵⁵ ชัชชัย คุ่มทวีพร, สมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพและประวัติศาสตร์นิพนธ์ไทยสมัยใหม่ : การวิเคราะห์เชิง ปรัชญา (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์,2534), หน้า 202.

⁵⁶ ไกรฤกษ์ นานา, สยามที่ไม่ทันได้เห็น ภาพเก่าเล่าเรื่องสายสัมพันธ์ไทย-เขมร, พิมพ์ครั้งที่ 2 (กรุงเทพฯ: โปสท์บุ๊กส์ ,2554), หน้า 143-44.

⁵⁷ เพ็ญศรี ดูก, การต่างประเทศกับเอกราชและอธิปไตยของไทย (ตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 4 ถึงสิ้นสมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม), พิมพ์ครั้งที่ 3, (กรุงเทพฯ:ราชบัณฑิตยสถาน,2554), หน้า 20.

สามพวกอยู่ ก็จะถูกกันว่าถ้าได้ผู้นั้นผู้นี้เป็นเจ้าของ บ้านเมืองไม่สบายๆ ก็จะมีสมเหมือนคำตบที่มีใจขัดขวางแผ่นดินก็จะมีคำพูดมากขึ้น ข้าพระพุทธเจ้าปรึกษากับพระยาปาจิณบุรีและพระยาพระเขมรพร้อมกันเห็นว่าความข้อนี้สิ้นปัญญาแล้ว จึงต้องยอมทำหนังสือสัญญากับฝรั่งเศส”⁵⁸

พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงร้องเรียนไปยังกรุงปารีสอย่างเป็นทางการเพื่อคัดค้านการกระทำของฝรั่งเศส แต่ก็ไม่ได้รับการตอบรับประการใด และเพื่อป้องกันสิทธิของไทยเหนือดินแดนกัมพูชา สยามจึงทำสัญญาลับกับกัมพูชาเมื่อวันที่ 1 ธันวาคม 2406 เพื่อยืนยันว่ากัมพูชายังเป็นประเทศราชของสยาม ภายหลังจากกษัตริย์กัมพูชาตกลงรับเป็นรัฐในอารักขาของฝรั่งเศส แสดงว่าในสัญญานี้กัมพูชายังคงสถานะความเป็นประเทศราชของสยามอยู่ และที่สำคัญ คือ เป็นการที่กษัตริย์กัมพูชายังคงยอมรับสิทธิของสยามเหนือดินแดนพระตะบอง-เสียมราฐ (เขมรส่วนใน) ที่ราชสำนักสยามได้มาในสมัยพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช (รัชกาลที่ 1) จากสมเด็จพระนารายณ์นารายณ์บดินดี (นักร้องเอง) กษัตริย์ของกัมพูชา เมื่อพ.ศ. 2338 และยิ่งรวมถึงเมืองเล็กเมืองน้อยในอาณาบริเวณระหว่างสยามกับลาวและกัมพูชา ไม่ว่าจะเป็นสตุงเตรง อัดตะปือ กัมปงสวาย หรือเมืองโพธิสัตว์⁵⁹ โดยสัญญาลับระหว่างสยามและกัมพูชา สยามอ้างสิทธิในการประกอบพิธีราชาภิเษกกษัตริย์กัมพูชา ดังปรากฏในข้อที่ 1 ระบุว่าเมืองกัมพูชาเป็นเมืองประเทศราชขึ้นต่อกรุงเทพฯ ข้อที่ 6 ระบุว่าที่ตั้งกษัตริย์กัมพูชานั้นจะไม่ตั้งไปตามพระราชหฤทัยของพระเจ้าแผ่นดินกรุงเทพฯ และข้อที่ 8 ระบุว่าเขตแดนเมืองพระตะบองและเมืองเสียมเรียบนั้นขึ้นแก่กรุงเทพฯ แห่งเดียว ไม่ขึ้นกับกัมพูชา ตลอดทั้งเมืองเชียงแตงและเมืองอัดตะปือ ก็เป็นเขตที่ขึ้นต่อกรุงเทพฯ เช่นกัน⁶⁰ ซึ่งฝรั่งเศสได้รับรู้ถึงสนธิสัญญาลับสยาม-กัมพูชาราวต้นพ.ศ. 2407 ผ่านทางหนังสือพิมพ์ สเตรตส์ไทมส์ ของอังกฤษ ฝรั่งเศสจึงพยายามเจรจากับไทยเพื่อยกเลิกสนธิสัญญาลับดังกล่าว ซึ่งในที่สุดสยามและฝรั่งเศสมีการลงนามในสนธิสัญญาฝรั่งเศส-สยามเมื่อวันที่ 15 กรกฎาคม 2410 ในพระนามของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวและจักรพรรดินโปเลียนที่ 3 ของฝรั่งเศส ส่งผลให้กัมพูชาเป็นรัฐอารักขาของฝรั่งเศสอย่างสมบูรณ์ โดยในสนธิสัญญาฉบับพ.ศ. 2410 สยามจะต้องยอมรับอำนาจการอารักขา (protectorate) ของฝรั่งเศสเหนือกัมพูชา โดยมีรายละเอียดข้อตกลงบางประการที่สำคัญ ดังนี้

⁵⁸ อ้างถึงแล้ว, หน้า 27.

⁵⁹ ชาญวิทย์ เกษตรศิริ, *ประมวลสนธิสัญญา อนุสัญญา ความตกลง บันทึกความเข้าใจ และแผนที่ ระหว่างสยามประเทศไทยกับประเทศอาเซียนเพื่อนบ้าน: กัมพูชา-ลาว-พม่า-มาเลเซีย*, (กรุงเทพฯ: มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, 2554), หน้า 26.

⁶⁰ อังรงค์ดี เพชรเลิศอนันต์, *รัชกาลที่ 5 : สยามกับอุษาคเนย์และชมพูทวีป*, (กรุงเทพฯ: มูลนิธิโตโยต้าประเทศไทย, พฤศจิกายน 2547), หน้า 450.

“ดั่งข้อ 1 ที่ว่าพระบาทสมเด็จพระเจ้ากรุงสยามยอมความป้องกันซึ่งพระบาทสมเด็จพระเจ้าแอมเปอเรอได้ป้องกันเมืองเขมร ดั่งข้อ 2 ที่ว่าหนังสือสัญญาซึ่งไทยและเขมรได้ทำไว้ในเดือนดีเซมเบอ คฤศตศักราช 1863 ใช้ไม่ได้ ผู้ครองฝ่ายสยามจะอ้างข้อหนึ่งข้อใดในหนังสือสัญญานั้นไม่ได้ ดั่งข้อ 4 ที่ว่าเมืองพระตะบองและเมืองเสียบเรียบให้คงอยู่เป็นของไทยต่อไป ดั่งข้อ 5 ที่ว่าไทยจะไม่ล่วงเข้าไปในเขตแดนเมืองเขมร และเขมรก็จะไม่ล่วงเข้ามาในเขตแดนของไทย และดั่งข้อ 6 ที่ว่าเรือฝรั่งเศสจะขึ้นลงตามลำแม่น้ำโขงและในทะเลสาบเขตแดนไทยได้โดยสะดวก”⁶¹

การสูญเสียกัมพูชาในฐานะประเทศราชของสยามให้กับฝรั่งเศสในครั้งนี้ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงชมชื่นพระราชหฤทัยเป็นอย่างยิ่ง เห็นได้จากพระราชหัตถเลขาของพระองค์ถึงปารีส เมื่อวันที่ 19 มกราคม 2409 โดยบรรยายความคับแค้นพระทัยที่พระองค์ทรงได้รับจากการกระทำของฝรั่งเศสในเรื่องดังกล่าว ความตอนหนึ่งว่า

“เราขอบอกท่านด้วยความเจ็บปวดยิ่งว่า สืบเนื่องจากเหตุการณ์อันไม่สมควรมากมายหลายครั้ง ซึ่งกระทำซ้ำแล้วซ้ำอีกโดยบรรดาผู้แทนของฝรั่งเศส เหตุการณ์ไม่สมควรดังกล่าวไม่ต้องสงสัยเลยว่ารัฐบาลแห่งสมเด็จพระจักรพรรดิ มิได้ล่วงรู้หรืออย่างน้อยก็รู้น้อยมาก เราขอให้ท่านได้โปรดให้ความยุติธรรมต่อคำร้องขอของเรา และตัดสินใจในทางเอื้ออำนวยให้เราได้รับการรักษาและครอบครองต่อไปอย่างสงบสุข ซึ่งบรรดาหัวเมืองต่างๆ ที่อยู่ในอำนาจของเรามาช้านาน นับได้กว่าสี่รัชสมัยต่อกันมาแล้ว เป็นระยะเวลา 84 ปี อันมีแนวโน้มที่จะรบกวนความสงบสุขแห่งรัฐของเราและผลประโยชน์แห่งท้องพระคลังของเราด้วย”⁶²

หลังจากที่ฝรั่งเศสได้ครอบครองดินแดนกัมพูชา ประเด็นหนึ่งที่สะท้อนภาพทางความคิดของราชสำนักสยามที่มีต่อฝรั่งเศส คือ สยามไม่มีการส่งเจ้านายไปศึกษาต่อในฝรั่งเศส ในขณะที่ส่งไปศึกษาประเทศอื่นๆ ในยุโรป โดยเฉพาะอังกฤษ รัสเซีย หรือเยอรมนี ซึ่งอาจหมายความว่าราชสำนักสยามหลีกเลี่ยงที่จะมีปฏิสัมพันธ์กับฝรั่งเศส แต่ด้านหนึ่งก็อาจเป็นไปได้ว่าฝรั่งเศสไม่มีสถาบันกษัตริย์อีกต่อไปนับจากสิ้นพระเจ้านโปเลียนที่ 3 เมื่อพ.ศ.2414 ดังนั้นเรื่องราวเกี่ยวกับฝรั่งเศสและกัมพูชาจึง

⁶¹ ชาญวิทย์ เกษตรศิริ. *ประมวลสนธิสัญญา อนุสัญญา ความตกลง บันทึกความเข้าใจ และแผนที่ ระหว่างสยามประเทศไทยกับประเทศอาเซียนเพื่อนบ้าน: กัมพูชา-ลาว-พม่า-มาเลเซีย*. หน้า 43-45.

⁶² เพ็ญศรี ดุ๊ก. *ความสัมพันธ์ระหว่างสยามกับฝรั่งเศสในคริสต์ศตวรรษที่ 19 ตามเอกสารของกระทรวงการต่างประเทศ*, (กรุงเทพฯ: ราชบัณฑิตสถาน, 2539), หน้า 57.

ไม่ปรากฏอีกเลยจนกระทั่งเกิดข้อพิพาทดินแดนสิบสองจุไทยทางภาคเหนือของลาว เมื่อพ.ศ.2430 และวิกฤตการณ์ ร.ศ.112 เมื่อพ.ศ.2436 ในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว⁶³

สรุปได้ว่าแนวคิดเรื่องความเป็นรัฐสมัยใหม่ที่เข้ามาในสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ส่งผลให้สยามให้ความสำคัญกับดินแดนประเทศราชในฐานะดินแดนในพระราชอาณาเขตที่สยามสามารถยึดครองได้มากกว่าในอดีตที่ผ่านมา สยามพยายามผนวกดินแดนของลาวและกัมพูชาเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของอาณาจักรสยาม ซึ่งเป็นช่วงที่มหาอำนาจตะวันตกแผ่อิทธิพลเข้ามาในภูมิภาคและได้ครอบครองดินแดนกัมพูชา ซึ่งการสูญเสียดินแดนกัมพูชาให้แก่ฝรั่งเศสได้สร้างความขมขื่นพระราชหฤทัยให้แก่พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ที่ถือเป็นจุดเริ่มต้นของแนวคิดเรื่องการสูญเสียดินแดนให้กับมหาอำนาจตะวันตกที่ถูกสร้างและพัฒนาขึ้นในสมัยรัฐบาลจอมพลแปลก พิบูลสงคราม พ.ศ.2481-2484

3.1.2 ข้อพิพาทเรื่องดินแดนกับฝรั่งเศสสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเป็นช่วงที่สยามต้องเผชิญกับอิทธิพลของมหาอำนาจตะวันตกที่แผ่ขยายเข้ามาในภูมิภาคจากการล่าอาณานิคมที่เข้ามาคุกคามเอกราชและอธิปไตยของสยาม ซึ่งนับเป็นความทรงจำสำคัญที่กลายเป็นรากฐานของการพัฒนาแนวคิดเรื่องการสูญเสียดินแดนในยุคหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองพ.ศ.2475⁶⁴ ซึ่งในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว สยามพยายามอ้างสิทธิเพื่อรวบรวมหัวเมืองประเทศราชเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของสยาม ตัวอย่างเช่น สยามมีความพยายามอ้างสิทธิของสยามเหนือดินแดนกัมพูชา ดังปรากฏในพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เรื่องแผ่นดินเขมรเป็น 4 ภาค ที่มีการแจกแจงอย่างชัดเจนว่าแผ่นดินเขมรนั้นแบ่งได้เป็น 4 ภาค หนึ่งในจำนวนนั้น คือ เขมรไทย ความตอนหนึ่งว่า

“...เขมรคือเขตต์แขวงตั้งแต่ฝั่งน้ำประดงข้างตะวันออกไปจนจดฝั่งข้างตะวันตกของทะเลสาบและ ...ในเขตต์แขวงแผ่นดินขอมแปรพักตร์ที่ว่ามานี้ ไทยได้ไปตั้งบ้านตั้งเมืองลงใหม่หลายเมือง คือ เมืองมณฑลบุรี ศรีโสภณ วัฒนานคร อรัญญ

⁶³ อารังศักดิ์ เพชรเลิศอนันต์, *รัชกาลที่ 5 กับฝรั่งเศสและกัมพูชา*, (สัมมนาเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเนื่องในโอกาสวันพระบรมราชสมภพครบ 150 ปี, มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์,ไม่ระบุปีที่พิมพ์), หน้า 21.

⁶⁴ ธงชัย วินิจจะกุล, *กำเนิดสยามจากแผนที่: ประวัติศาสตร์ภูมิภายของชาติ*, (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์คบไฟ,2556), หน้า 57-59,62.

ประเทศ ถึงเมืองปัตบอง เมืองเสียมราฐ แต่ก่อนก็ไม่มีป้อมและกำแพง ฝ่ายไทยได้
ไปสร้างขึ้นเกือบสามสิบปีมาแล้ว”⁶⁵

ในความตอนท้ายของพระราชนิพนธ์ทรงระบุถึงการทำไยยอมระหว่างผู้ครองแผ่นดินฝ่ายไทย
กับกงสุลฝรั่งเศส ว่า

“ปรึกษากันตกลงทำไยยอมกันแล้วทำให้เมืองเขมร ซึ่งเป็นส่วนที่ 3 ที่ 4
ออกชื่อมานั้น อยู่ในทำนุบำรุงฝรั่งเศส ไทยจะไม่ล่วงว่าล่วงกล่าวอะไรแก่เจ้านาย
และผู้ครองเมืองเขมรเลย จะคงรักษาแต่ส่วนที่ 1 ที่ 2 ซึ่งชิดและเป็นของไทยมา
นานแล้ว และได้ไปสร้างบ้านสร้างเมืองลงไว้ เป็นแต่ให้เจ้านายฝ่ายเขมรมาค้ำบั
กไทยฝ่ายหนึ่ง ฝรั่งเศสฝ่ายหนึ่ง ให้สมควรแก่เกียรติยศเมืองใหญ่ การทำนุบำรุง
เจ้านายฝ่ายเขมรนั้นเป็นธุระของฝรั่งเศส การปรึกษาดตกลงกันด้วยเหตุผลดังนี้”⁶⁶

สยามพยายามผนวกและรวบรวมหัวเมืองประเทศราชเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของสยามด้วย
วิธีการปฏิรูปการปกครองท้องถิ่นแบบมณฑลเทศาภิบาลเพื่อแสดงสิทธิการปกครองเหนือส่วนต่างๆ
ของประเทศราชและหัวเมืองชั้นนอกทางภาคตะวันออกและตะวันออกเฉียงเหนือ ซึ่งในเดือน
พฤษภาคม พ.ศ.2440 รัชฎได้ประกาศใช้พระราชบัญญัติลักษณะการปกครองท้องถิ่น และเดือน
กุมภาพันธ์ พ.ศ.2442 ได้ออกข้อบังคับการปกครองหัวเมืองโดยพระเจ้าแผ่นดินเป็นผู้มีสิทธิในการ
แต่งตั้งเจ้าเมืองในฐานะบุคคลผู้ซึ่งปฏิบัติหน้าที่ในราชการ (ผู้ว่าราชการ) อีกทั้งได้ประกาศว่ากระทรวง
จะเข้าควบคุมการแต่งตั้งปลัดจังหวัด (ปลัด) อัยการของรัฐ (ยกกระบัตร) และเจ้าหน้าที่สรรพากร
(ผู้ช่วย) ขณะเดียวกันก็ได้มีการแต่งตั้งสมุหเทศาภิบาลให้รับผิดชอบในการควบคุมการแต่งตั้ง
ข้าราชการอื่นๆ ในท้องที่ โดยอำนาจและหน้าที่ของข้าราชการท้องถิ่นจะถูกกำหนดไว้อย่างแน่นอน
ชัดเจน⁶⁷ งานปกครองส่วนท้องถิ่นทุกระดับได้ถูกโยกเข้าสู่ส่วนกลางที่เรียกว่า “ระบบเทศาภิบาล”
ของการปกครองท้องถิ่น และนับตั้งแต่ พ.ศ.2442 เรื่อยมา กระทรวงมหาดไทยได้รวบรวมอำนาจการ
ปกครองประเทศราชและหัวเมืองชั้นนอกเข้าสู่ระบบเทศาภิบาลที่ละน้อยๆ โดยส่งข้าหลวงประจำหัว
เมืองไปตามเมืองต่างๆ เพื่อดูแลหัวเมืองประเทศราชทางเหนือ หัวเมืองชั้นนอกทางภาคตะวันออก
และภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และหัวเมืองมาลายู โดยให้อำนาจแก่พวกข้าหลวงในการบังคับให้
เป็นไปตามกฎหมายและระเบียบ เช่น พระยาศักดาภิเดชวรฤทธิ (ตัน อัมรนนท์) พยายามที่จะเปลี่ยน
พวกขุนนางชั้นผู้น้อยของมณฑลบูรพาให้เป็นนายอำเภอ และส่งเจ้าเมืองพระตะบองและเสียมเรียบไป

⁶⁵ สุเนตร ชุตินธรานนท์ และคณะ. *ทัศนคติเหี้ยมหยามเพื่อนบ้านผ่านแบบเรียน: ชาตินิยมในแบบเรียนไทย*. หน้า
49-50.

⁶⁶ อ้างถึงแล้ว, หน้า 49-50.

⁶⁷ เดช บุนนาค, *การปกครองระบบเทศาภิบาลของประเทศสยาม พ.ศ.2435-2458 : กระทรวงมหาดไทยสมัยสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาดำรงราชานุภาพ*, พิมพ์ครั้งที่ 1, (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ,2532), หน้า 162-63.

ศึกษาการปกครองท้องถิ่นของมณฑลกรุงเก่า เพื่อให้เจ้าเมืองจัดแบ่งเขตชนบทออกเป็นอำเภอ ตำบล และหมู่บ้าน ตามแบบการปกครองของส่วนกลาง⁶⁸ อีกทั้งยังมีความพยายามโยกอำนาจการคลังและการศาลของประเทศราชและหัวเมืองชั้นนอกเข้าสู่ส่วนกลางด้วย เช่น พระยาศักตาทิเดชวรฤทธิได้เรียกเก็บเงินรัชฎากรจากภาษีทุกชนิดของจังหวัดเสียมเรียบ⁶⁹ นอกจากนี้ยังมีการเปลี่ยนแปลงสถานะและชื่อรวมของประเทศราชบางแห่ง จากหัวเมืองลาวเฉียง หัวเมืองลาวพวน และหัวเมืองลาวกาว เป็นชื่อมณฑลตะวันตกเฉียงเหนือ มณฑลอุดร และมณฑลอีสาน เป็นต้น และมีการยกเลิกเครื่องราชบรรณาการและเงินส่วยด้วย ดังคำกล่าวของกรมหลวงดำรงราชานุภาพที่กล่าวว่า

“...พระเจ้าอยู่หัวทรงริเริ่มปฏิรูปการปกครอง เปลี่ยนให้เป็นแบบรวมราชอาณาจักรสยามให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ล้มเลิกประเพณีที่หัวเมืองชั้นต้องทูลเกล้าถวายต้นไม้เงินต้นไม้ทอง เปลี่ยนชื่อ..., และยกเลิกการเรียกชื่อราชรัฐในมณฑลทั้งสามนั้นว่าลาว”⁷⁰

การรวมประเทศราชและหัวเมืองชั้นนอกก็เพื่อให้บูรณภาพทางดินแดนของราชอาณาจักรสยามมั่นคงขึ้น อีกทั้งการปกครองดินแดนประเทศราชที่ถูกโยกเข้าสู่ส่วนกลางก็เพื่อให้เกิดความจงรักภักดีและเพื่อที่จะดึงเอาทรัพยากรด้านกำลังคนและเงินภาษีอากรมาใช้สำหรับการปฏิรูปประเทศ⁷¹ ซึ่งรัฐที่เกิดขึ้นใหม่นี้เป็นรัฐที่ไม่มีลาวพุงดำ ลาวพุงขาว มีแต่คนไทยในมณฑลลาวกาว ลาวเฉียง หรือมณฑลอุดร อีสาน พายัพ

แต่อย่างไรก็ดีความพยายามในการรวมหัวเมืองประเทศราชเข้ามาอยู่ในระบบเทศาภิบาลก็ยังคงประสบปัญหาโดยเฉพาะหัวเมืองชั้นนอกภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่ยังมีปัญหาคาระกักร้องสิทธิเหนือดินแดนระหว่างสยามและฝรั่งเศส พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชหัตถเลขาส่งไปพระราชทานแก่กรมหลวงพิชิตปรีชากร ความตอนหนึ่งว่า

“อย่าให้มีความสงสัยว่าฉันจะยินยอมอย่างใดแก่ฝรั่งเศสที่สุดจนเอาปืนมาจ้องหน้าอยู่ให้เซ็นชื่อ ถ้าจะจับตัวลงเรือรบไปก็จะไม่ยอมเป็นอันขาด ด้วยฉันเชื่อเป็นแน่ว่าถ้าลมหายใจมีอยู่ตราบใดจะไม่ได้เห็นกรุงสยามปราศจากอำนาจอันเป็นเอกราชเลย”⁷²

⁶⁸ อ้างถึงแล้ว, หน้า 192-93.

⁶⁹ อ้างถึงแล้ว, หน้า 194.

⁷⁰ อ้างถึงแล้ว, หน้า 199.

⁷¹ อ้างถึงแล้ว, หน้า 186-87.

⁷² ไกรฤกษ์ นานา. *สยามที่ไม่ทันได้เห็น ภาพเก่าเล่าเรื่องสายสัมพันธ์ไทย-เขมร*. หน้า 157.

ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเกิดข้อพิพาทเรื่องดินแดนระหว่างสยามและฝรั่งเศสจำนวนหลายครั้งก็นำมาสู่ข้อตกลงและสนธิสัญญาที่ว่าด้วยการกำหนดเขตแดนระหว่างกัน จนอาจเรียกได้ว่าแผนที่ประเทศสยามถูกสร้างอย่างเป็นทางการเป็นรูปธรรมขึ้นในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว โดยมีรายละเอียด ดังนี้

(1) ข้อพิพาทเรื่องดินแดนสิบสองจุไทยระหว่างสยามกับฝรั่งเศส พวกฮ่อได้รุกรานจากสิบสองจุไทยลงมาตีเมืองหลวงพระบางได้เมื่อวันที่ 10 มิถุนายน 2430 พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวจึงโปรดเกล้าให้นายพลตรี พระยาสุรศักดิ์มนตรี (เจิม แสงชูโต) เป็นแม่ทัพยกกำลังไปปราบฮ่อ ส่วนทางฝรั่งเศสก็ตกลงว่าจะทำการปราบฮ่อในเขตแดนของฝรั่งเศส ซึ่งฝรั่งเศสได้ยกกองทัพจากเมืองเลากายมาตีเมืองไล เมื่อวันที่ 2 ตุลาคม 2430 และเมื่อตีเมืองไลได้สำเร็จก็เคลื่อนกำลังไปยังเมืองแกลง จากนั้นยกกำลังติดตามฮ่อไปทางเมืองม่วย เมืองลา ฝ่ายไทยเห็นพฤติกรรมของฝรั่งเศสดังกล่าวหลวงด้ขจรปลาส แม่ทัพหน้าของไทยได้คุมกำลังไปรักษาเมืองแกลง เมืองช่อน เมืองแวน เมืองสบแอด และเมืองเชียงค้อเอาไว้ ต่อมาพวกฮ่อได้แตกออกเป็นก๊กเป็นเหล่าและได้เข้าเป็นพวกกับฝรั่งเศสมากขึ้น กองทัพฝรั่งเศสจึงรุกเข้ามาในสิบสองจุไทยและประจันหน้ากับกำลังไทยเมื่อวันที่ 22 พฤศจิกายน 2431 ฝรั่งเศสแถลงว่าสิบสองจุไทยและหัวพันทั้งห้าทั้งหกเป็นเมืองขึ้นของญวน ขอให้กองทัพไทยถอยออกไปให้พ้นเขตแดนบริเวณนี้ แต่ไทยปฏิเสธคำร้องขอดังกล่าว⁷³ แต่ในท้ายที่สุดไทยและฝรั่งเศสก็ตกลงทำสัญญาระหว่างกันเมื่อวันที่ 23 ธันวาคม 2431 ว่าทหารฝรั่งเศสจะตั้งอยู่ในสิบสองจุไทยส่วนทหารไทยจะตั้งอยู่ในหัวพันทั้งห้าทั้งหก เป็นอันว่านับแต่นั้นมาไทยก็ไม่สามารถเข้าไปมีอำนาจในสิบสองจุไทยได้อีก

(2) ข้อพิพาทเรื่องดินแดนฝั่งซ้ายแม่น้ำโขงระหว่างสยามกับฝรั่งเศส (วิกฤตการณ์ ร.ศ. 112) ซึ่งข้อพิพาทเกิดขึ้นจากการที่ฝรั่งเศสกล่าวอ้างว่าดินแดนฝั่งซ้ายของแม่น้ำโขงแต่เดิมนั้นเป็นของญวน ดังนั้นเมื่อฝรั่งเศสเป็นเจ้าของญวนก็ย่อมจะต้องเป็นเจ้าของแผ่นดินส่วนนี้ด้วย ในขณะที่สยามก็กล่าวอ้างว่าดินแดนดังกล่าวเป็นดินแดนของประเทศลาวที่เป็นประเทศราชของไทยนับตั้งแต่รัชสมัยของสมเด็จพระนเรศวร ดังนั้นไทยจะต้องรักษาดินแดนส่วนนี้ไว้อย่างเต็มที่ การกล่าวอ้างสิทธิ์เหนือดินแดนฝั่งซ้ายแม่น้ำโขงระหว่างสยามและฝรั่งเศสที่ไม่สามารถเจรจาตกลงกันได้ นำมาซึ่งการปะทะกันด้วยกำลังทหารหลายครั้ง ต่างฝ่ายต่างส่งกำลังหนุนขึ้นไปบริเวณเมืองโขง และในขณะที่การปะทะกันบริเวณทางเหนือกำลังดำเนินไปอย่างเข้มข้น ฝรั่งเศสได้กล่าวหาว่าสยามไม่รักษาคำมั่นตามข้อตกลงที่ต่างฝ่ายต่างคงอยู่ในเขตแดนเดิมและจะไม่รุกรานเข้าไปในเขตแดนของอีกฝ่ายหนึ่ง

⁷³ อานนท์ จิตรประภาส, *ปียมหาราชจอมกษัตริย์: ประวัติศาสตร์ไทยและพระราชประวัติรัชกาลที่ 5*, (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ชัย, 2554), หน้า 216-17.

สยามยังคงคัดค้านและขอให้ถือเอาดินแดนที่ใครปกครองอยู่ในเวลานี้เป็นเกณฑ์ แต่ฝรั่งเศสไม่เห็นด้วย โดยเจ้าพระยาสุรศักดิ์มนตรี กล่าวเกี่ยวกับเรื่องดังกล่าว ความตอนหนึ่งว่า

“...ไม่น่าวางใจว่าฝรั่งเศสจะไม่เบียดเบียนบ้านเมืองเรา ถ้าเรานิ่งอยู่ก็เหมือนเราไม่รักชาติ ไม่มีความกตัญญูทเวทในใต้ฝ่าพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว พระรามาธิบดีที่ 5 พระองค์ได้มีพระกรุณาธิคุณแก่เราเป็นล้นเกล้าฯ ...บัดนี้ ฝรั่งเศส กลับเอาเรือรบบรรจุทหารทั้งสี่ศตวรรษเข้ามาถึงกรุงเทพพระมหานครถึง 3 ลำ จนใกล้ที่ประทับพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวของเราดังนี้ นานที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจะทรงพระราชวิตกอยู่ ด้วยทหารกรมยุทธนาธิการก็มีน้อย ...เวลานี้เป็นคราวคับขันเข้าต้ายเข้าเข็มแล้ว ควรจะจัดการรักษาพระนครให้เข้มแข็งอย่างดีที่สุดที่สุดพอจะทำได้ ...ข้าพระพุทธเจ้าขอทูลเกล้าฯ ถวายชีวิตเป็นชาติพลี”⁷⁴

ฝรั่งเศสได้ส่งเรือลูแตง (Lutin) เข้ามาจอดหน้าสถานทูตฝรั่งเศส เมื่อวันที่ 21 มีนาคม 2435 โดยร้องขอให้ไทยยอมรับเขตแดนญวน ว่าจดถึงฝั่งซ้ายลำน้ำโขง⁷⁵ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เรงจัดการป้องกันกรุงเทพและหัวเมืองชายทะเลตะวันออก โดยทรงโปรดเกล้าให้พระยาชลยุทธโยธิน รองผู้บัญชาการทหารเรือ เป็นผู้อำนวยการป้องกันรักษาพระราชอาณาเขตหัวเมืองชายทะเลตะวันออก โดยพระยาชลยุทธโยธินทรงได้กราบทูลแผนการป้องกันหัวเมืองชายทะเลตะวันออก ดังนี้⁷⁶

(ก) บริเวณเกาะกง ได้จัดทหารเรือจากกรุงเทพ จำนวน 14 คน จากตราด จำนวน 24 คน และทหารจากเมืองแกลง จำนวน 12 คน รวมเป็น 50 คน และยังมีปืนเฮนรี มาตินี (Henry Martini Rifles) จำนวน 100 กระบอก พร้อมกระสุน

(ข) บริเวณแหลมงอบ ได้จัดทหารไว้จำนวน 200 คน สำหรับจัดส่งไปยังเกาะกงทันทีที่ต้องการ และยังมีปืนเฮนรี มาตินี (Henry Martini Rifles) จำนวน 288 กระบอก พร้อมกระสุน

(ค) บริเวณปากน้ำแหลมสิงห์ ได้เกณฑ์ประชาชนจากจันทบุรี เมืองแกลง และชลบุรี ที่มีอายุระหว่าง 23-41 ปี มารวมกัน รวมทั้งยังมีทหารจำนวน 600 คน โดยมีการฝึกซ้อมทั้งเข้าและพาย ส่วนตอนกลางวันก็จะสร้างป้อมเตรียมไว้ด้วย และยังมีปืนจำนวน 1,000 กระบอก

⁷⁴ ทศนา ทศนมิตร, *สงครามตะวันออก-ตะวันตก ในแผ่นดินพระพุทธเจ้าหลวง*, (กรุงเทพฯ: ร.ศ.229,2553), หน้า 97-102.

⁷⁵ อานนท์ จิตรประภาส. *ปียมหาราชจอมกษัตริย์*. หน้า 221-31.

⁷⁶ ปียนาด บุนนาค และพวงเพชร สุรัตน์วิบูล, "จันทบุรีและตราด: กรณีพิพาทระหว่างไทยกับฝรั่งเศส (พ.ศ.2436-2450)," (รายงานวิจัยโครงการไทยศึกษา สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2527), หน้า 12-13.

ขณะที่ความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับฝรั่งเศสทวีความตึงเครียดอยู่นั้น อังกฤษได้ส่งเรือรบ คือ เรือเอ็ม เอ็ม เอส สวิฟท์ (M.M.S. Swift) และเรือรบเอช เอ็ม เอส พัลลัส (H.M.S. Pallas) เข้ามายัง สันดอนปากแม่น้ำเจ้าพระยา โดยอ้างว่าเพื่อคุ้มครองชีวิตและทรัพย์สินของประชาชนในบังคับอังกฤษ ฝ่ายฝรั่งเศสเมื่อทราบข่าวอังกฤษได้ส่งเรือรบเข้ามายังกรุงเทพ จึงได้แจ้งให้รัฐบาลไทยทราบว่าฝรั่งเศส จะนำเรือรบชื่อลั้งคอนสตรอง (Inconstant) กับเรือรบชื่อคอมเมต (Com'ete) เข้ามาลอมลำด้วย ซึ่ง ฝ่ายไทยได้แสดงท่าทีคัดค้านไม่ให้เรือรบฝรั่งเศสข้ามสันดอนเข้ามายังกรุงเทพเนื่องจากเป็นการละเมิด สนธิสัญญาฉบับพ.ศ. 2399 พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงประกาศ พระบรมราชโองการเรื่องเรือรบฝรั่งเศส 2 ลำ เข้ามาในลำแม่น้ำแก่พระบรมวงศานุวงศ์ ข้าทูลละอองธุลีพระบาท และราษฎรทั้งปวง ความตอนหนึ่งว่า

“...ราชทูตฝรั่งเศสที่กรุงเทพฯ ได้นำความบอกขออนุญาตให้เรือทั้งสองนี้ขึ้นมาแล้ว ฝ่ายเราเห็นว่าเวลานี้เป็นสมัยที่ยังไม่ควรจะมีเรือรบต่างประเทศเข้ามาจอด ในลำแม่น้ำอีกกว่าประเทศละลำหนึ่งขึ้นไป จึงได้ปรึกษาด้วยราชทูตฝรั่งเศสและมี โทรเลขไปยังคอเวอนเมนต์ฝรั่งเศสที่กรุงปารีสแล้ว ...แต่เรือทั้งสองก็ยังขึ้นมาใน ปากน้ำถึงที่ป้อมพระจุลจอมเกล้า เจ้าพนักงานทหารเรือได้ยิงห้ามนัดหมายตาม ธรรมเนียม เรือรบไม่ฟัง กลับยิงตอบบ้าง จึงเกิดยิงโต้ตอบกันขึ้น แล้วเรือรบทั้งสอง นั้น ก็ขึ้นมาทอดอยู่ที่ในลำน้ำหน้าสถานทูตฝรั่งเศส...”⁷⁷

หลังจากนั้นได้เกิดการปะทะกันระหว่างสยามและฝรั่งเศสบริเวณปากแม่น้ำเจ้าพระยา เมื่อวันที่ 13 กรกฎาคม 2436 สยามไม่สามารถขับไล่กองเรือของฝรั่งเศสได้ จึงหาทางเจรจากับฝรั่งเศส โดยเมื่อวันที่ 20 กรกฎาคม พ.ศ. 2436 ฝรั่งเศสยื่นคำขาดต่อกรมหลวงเทเวศร์วงศโรโปการ ดังนี้⁷⁸

(ก) ไทยต้องยอมรับว่าเขมรและญวนมีกรรมสิทธิ์ในที่ดินริมฝั่งซ้ายแม่น้ำโขง และเกาะทั้งหลายด้วย

(ข) ไทยต้องรื้อถอนด่านทั้งหลายบนฝั่งซ้ายแม่น้ำโขงให้เสร็จภายใน 1 เดือน

(ค) ไทยต้องจัดการปัญหาทุ่งเชียงคำ เมืองคำมวน และความเสียหายที่เรือรบฝรั่งเศสและชาวฝรั่งเศสได้รับจากการปะทะกันให้เรียบร้อย

(ง) ไทยต้องลงโทษผู้กระทำความผิดและให้เงินเป็นค่าทำขวัญแก่ญาติพี่น้องของผู้ตายและ บาดเจ็บทั้งหลายนั้น

(จ) ไทยต้องชดใช้เงินค่าสินไหมจำนวน 2 ล้านฟรังก์ ให้แก่ชาวฝรั่งเศสที่ได้รับความเสียหาย

⁷⁷ หลวงวิจิตรวาทการ, *ประชุมพงศาวดารฉบับความสำคัญ เล่ม 3*, (สำนักพิมพ์เพลินจิตต์, เมษายน 2475), หน้า 611-14.

⁷⁸ ปิยนาด บุนนาค และพวงเพชร สุรัตน์กีกุล, *จันทบุรีและตราด: กรณีพิพาทระหว่างไทยกับฝรั่งเศส (พ.ศ. 2436-2450)*, หน้า 17.

(ฉ) เพื่อเป็นหลักประกันในการเรียกร้องข้อ 4 และข้อ 5 ไทยต้องนำเงิน 3 ล้านฟรังก์ ไว้เป็นประกัน ถ้าไม่มีก็จำหน่ายเงินภาษีอากรในหัวเมืองพระตะบองและเสียมราฐแทน

จากการยื่นคำขาดของฝรั่งเศส ไทยยอมรับดำเนินการในทุกข้อ ยกเว้นข้อที่ 1 เนื่องจากไทยถือว่าดินแดนที่ฝรั่งเศสเรียกร้องนี้เป็นดินแดนในราชอาณาจักรไทยมานานแล้ว ฝรั่งเศสแสดงความไม่พอใจต่อคำตอบของไทย จึงดำเนินการถอนคณะทูตออกจากประเทศไทย พร้อมทั้งนำเรือรบฝรั่งเศสไปยังเกาะสีชังเพื่อปิดล้อมอ่าวไทยเมื่อวันที่ 26 กรกฎาคม 2436 ไทยได้ติดต่อกับรัฐบาลอังกฤษเพื่อขอคำแนะนำเกี่ยวกับปัญหาที่เกิดขึ้น พระยามหาโยธา ราชทูตไทยประจำกรุงลอนดอน ได้โทรเลขแจ้งให้ไทยทราบว่าอังกฤษให้คำแนะนำว่าไทยควรยอมรับคำขาดของฝรั่งเศสเพื่อความปลอดภัยของไทย และไม่ควรทำสิ่งใดที่เป็นการยั่วยุฝรั่งเศสให้โกรธแค้นยิ่งขึ้น ด้วยเหตุนี้ไทยจึงยอมรับข้อเสนอของฝรั่งเศสเมื่อวันที่ 29 กรกฎาคม 2436 ซึ่งฝรั่งเศสได้ยื่นบันทึกให้แก่ราชทูตไทยเมื่อวันที่ 30 กรกฎาคม 2436 มีข้อความว่าห้ามไทยส่งทหารเข้าไปประจำในเสียมราฐ พระตะบอง นอกจากนี้ฝรั่งเศสก็จะเข้ายึดจังหวัดจันทบุรีไว้เป็นประกันชั่วคราวจนกว่าไทยจะถอนทหารออกจากฝั่งซ้ายของแม่น้ำโขงจนหมด ไทยจะต้องตั้งเขตปลอดทหารในระยะ 25 กิโลเมตร จากฝั่งขวาของแม่น้ำโขง และฝรั่งเศสยังขอสิทธิที่จะจัดตั้งสถานกงสุลที่จังหวัดน่านและนครราชสีมาด้วย

ในท้ายที่สุดก็มีการลงนามในหนังสือสัญญาระหว่างสยามกับฝรั่งเศส เมื่อวันที่ 3 ตุลาคม 2436 (ร.ศ.112) โดยมีรายละเอียดดังนี้⁷⁹

ข้อ 1 ที่ว่าคอเวอนเมนต์สยามยอมสละเสียซึ่งข้ออ้างว่ามีกรรมสิทธิ์ทั้งสิ้นทั่วไปในดินแดนฝั่งซ้ายปากตะวันออกแม่น้ำโขง และในบรรดาเกาะแก่งทั้งหลายในแม่น้ำนั้นด้วย ซึ่งเป็นการกำหนดว่าสยามต้องยอมสละข้ออ้างทั้งปวงว่ามีกรรมสิทธิ์เหนือดินแดนทางฝั่งซ้ายของแม่น้ำโขงและบรรดาเกาะทั้งหลายในแม่น้ำนั้น

ข้อ 2 ที่ว่าคอเวอนเมนต์สยามจะไม่มีเรือรบใหญ่น้อยไปไว้ ถ้าใช้เดินในทะเลสาบก็ดี ในแม่น้ำโขงก็ดี แลในลำน้ำแยกจากแม่น้ำโขง ซึ่งเป็นการห้ามไม่ให้สยามมีเรือรบประเภทต่างๆ ทั้งในแม่น้ำโขงและทะเลสาบต่างๆ

ข้อ 3 ที่ว่าคอเวอนเมนต์สยามจะไม่ก่อสร้างด่าน ค่าย คู ภาที่อยู่ของพลทหารในเมืองพระตะบอง แลเมืองนครเสียมราฐ และในจังหวัด 25 กิโลเมตร บนฝั่งขวาปากตะวันตกของแม่น้ำโขง ซึ่งเป็นการห้ามสยามมีกองทหารตลอดจนด่านค่ายคูต่างๆ ในเขตเมืองพระตะบองและเมืองเสียมเรียบ และตลอดรัศมี 25 กิโลเมตร ทางฝั่งขวาของแม่น้ำโขง

⁷⁹ ชาญวิทย์ เกษตรศิริ. *ประมวลสนธิสัญญา อนุสัญญา ความตกลง บันทึกความเข้าใจ และแผนที่ระหว่างสยามประเทศไทยกับประเทศอาเซียนเพื่อนบ้าน: กัมพูชา-ลาว-พม่า-มาเลเซีย*. หน้า 75-84.

อนึ่งเพื่อบังคับให้สยามทำตามสัญญาดังกล่าว ฝรั่งเศสจะคงยึดครองเมืองจันทบุรีไว้จนกว่าสยามจะได้กระทำการสำเร็จแล้วตามข้อความในหนังสือสัญญานี้ โดยกองทหารฝรั่งเศสที่เข้ามาประจำอยู่ที่จันทบุรีแบ่งกำลังออกเป็น 2 กอง คือ ประจำที่ค่ายเมืองจันทบุรี มีกำลังทหาร 1 กองพัน และบริเวณปากน้ำแหลมสิงห์ จำนวน 1 กองร้อย ซึ่งกองทหารประกอบด้วยทหารฝรั่งเศสและทหารญวน โดยทหารญวนมีประมาณ 600 คน ส่วนทหารฝรั่งเศสมีประมาณ 60-70 คน โดยเป็นทหารทุกเหล่าทัพ ไม่ว่าจะเป็นทหารราบ ทหารช่าง ทหารปืนใหญ่ และทหารม้า ซึ่งทหารฝรั่งเศสจะพักตามโรงเรียนของฝ่ายไทยที่มีอยู่ภายในค่ายทหาร ส่วนทหารญวนไปพักที่หน้าค่ายทหารบริเวณศาลและศาลากลางจังหวัดจันทบุรีในปัจจุบัน โดยก่อสร้างเป็นโรงทหารทำด้วยไม้ไผ่ผ่าซัด เอาดินมาผสมกับฟางข้าวยา และใช้ดินสอพองทาประกอบไว้อีกชั้นหนึ่ง โดยสร้างไว้ประมาณ 7-8 หลัง ส่วนบริเวณปากน้ำแหลมสิงห์ได้สร้างตึกแดงสำหรับเป็นที่พักของผู้บังคับกองทหารที่ประจำอยู่ที่ปากน้ำและได้สร้างคุกทหารอีกหลังหนึ่ง โดยกองทหารฝรั่งเศสที่เข้ามาตั้งอยู่ที่จันทบุรีจะมีการจัดวางกำลังเพื่อความปลอดภัยอยู่ตลอดเวลา โดยบริเวณปากน้ำแหลมสิงห์ ฝรั่งเศสได้ตั้งด่านตรวจเรือที่ตึกแดงโดยทำสะพานยื่นจากหัวแหลมตึกแดงออกไปที่ปากอ่าวจันทบุรี เพื่อตรวจตราบรรดาเรือเมล์ก่อนที่จะผ่านเข้าออกที่ปากน้ำจันทบุรี ถ้าเป็นเรือกลไฟต้องเปิดตราสัญญาให้กองทหารฝรั่งเศสที่ปากน้ำได้ยืนกับต้นเรือต้องยื่นบัญชีจำนวนสินค้าและจำนวนคนโดยสารไปมาให้ทราบทุกครั้งเพื่อความปลอดภัยจากการลักลอบบรรทุกอาวุธยุทโธปกรณ์ต่างๆ เข้ามาในเมืองจันทบุรี⁸⁰

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชหัตถเลขาถึงกรมพระยาเทวะวงศ์วโรปการ เสนาบดีการต่างประเทศ เมื่อวันที่ 28 กันยายน 2436 หลังวิกฤตการณ์ ร.ศ.112 ราวสองเดือน ถึงการที่ฝรั่งเศสเข้ายึดครองจันทบุรี ความตอนหนึ่งว่า

“...การที่พวกทหารฝรั่งเศสไปทำที่เมืองจันทบุรีนั้น อับริเหลือประมาณแล้วจนไม่น่าเชื่อ แต่ก็ดูซึ้งๆ ไป ไม่สู้น่าโกรธเหมือนอ้ายปาวิ เกือบจะกล่าวได้ว่า ถ้าตายแล้วให้ผ่าดูหัวใจจะมีชื่อปาวิเหมือน ครวินแมร์เมืองอังกฤษ พล.ทำไฉนความชั่วของฝรั่งเศสที่จันทบุรีจะแพร่หลายไปได้...”⁸¹

แต่อย่างไรก็ดีเมื่อสยามก็ได้ปฏิบัติตามข้อสัญญาต่างๆ ครบถ้วนแล้ว ฝรั่งเศสก็ยังไม่ยอมออกจากเมืองจันทบุรี

⁸⁰ ปิยนาด บุนนาค และพวงเพชร สุรัตน์วิกุล. *จันทบุรีและตราด: กรณีพิพาทระหว่างไทยกับฝรั่งเศส (พ.ศ.2436-2450)*. หน้า 23-28.

⁸¹ อารังศักดิ์ เพชรเลิศอนันต์, *สยามประเทศไทยกับดินแดนในกัมพูชาและลาว*, (กรุงเทพฯ: มูลนิธิโตโยต้าแห่งประเทศไทย, พฤศจิกายน 2552), หน้า 63.

(3) ข้อพิพาทเรื่องดินแดนฝั่งขวาแม่น้ำโขงระหว่างสยามและฝรั่งเศสเมื่อพ.ศ.2437 ปัญหาสืบเนื่องจากการที่ลาวหลวงพระบางที่ได้รับการสนับสนุนจากฝรั่งเศสได้ยกกำลังเข้ามาบริเวณฝั่งขวาแม่น้ำโขงโดยอ้างสิทธิเหนือดินแดนบริเวณดังกล่าว สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาเทวะวงศ์วโรปการเสนาบดีกระทรวงมหาดไทย ขณะนั้น ทรงมีความวิตกกังวลและเห็นว่าถ้าสยามนิ่งเฉย ก็เสมือนยอมให้เมืองหลวงพระบางเข้ามาฝั่งขวาตลอดแดนเดิม เช่นเดียวกับกรมหลวงเทวะวงศ์วโรปการทรงเห็นว่าเรื่องนี้สยามจะต้องรีบเตือนให้หลวงพระบางออกจากฝั่งขวาของแม่น้ำโขงไปโดยเร็วและทรงส่งเรื่องความเคลื่อนไหวของหลวงพระบางให้ฝรั่งเศสทราบด้วย โดยสยามได้ส่งหนังสือไปยังเจ้าศักรินทร์ฤทธิธำรง เจ้านครหลวงพระบาง ว่าห้ามส่งคนเข้ามาทำการใดๆ บนพื้นที่ฝั่งขวาแม่น้ำโขงอีก ซึ่งนายฮาโนโตซ์ รัฐมนตรีต่างประเทศฝรั่งเศสในขณะนั้น เห็นว่าสยามและฝรั่งเศสควรริบเปิดการเจรจาเรื่องดินแดนหลวงพระบางโดยเร็วเพื่อไม่ให้เรื่องยืดเยื้อออกไป ในที่สุดสยามกับฝรั่งเศสก็มีเจรจาร่วมกันเป็นครั้งแรกเมื่อเดือนพฤศจิกายน พ.ศ.2442 ที่กรุงเทพฯ โดยมีกรมหลวงเทวะวงศ์วโรปการ เป็นผู้แทนฝ่ายสยาม⁸²

ในการเจรจาฝ่ายสยามเสนอว่าสยามจะยกดินแดนตรงข้ามหลวงพระบางฝั่งขวาแม่น้ำโขง ซึ่งมีเนื้อที่ 3,920 ตารางไมล์ ให้กับฝรั่งเศส แต่ฝรั่งเศสต้องการดินแดนมากกว่านั้นเป็นเนื้อที่ 5,445 ตารางไมล์ ฝ่ายสยามจึงขอต่อรองว่าถ้าเป็นเช่นนั้นฝรั่งเศสจะต้องถอนทหารออกจากจันทบุรีเป็นการแลกเปลี่ยน แต่ฝรั่งเศสไม่ยอมและยังคงยืนยันกรณที่จะไม่ถอนกำลังทหารออกจากจันทบุรี⁸³ เมื่อวันที่ 21 กุมภาพันธ์ 2443 ฝรั่งเศสแจ้งแก่สยามว่าฝรั่งเศสต้องการดินแดนฝั่งขวาของ หลวงพระบางทั้งหมดและยืนยันกรณที่จะไม่ถอนทหารออกจากจันทบุรี ฝ่ายสยามไม่อาจยอมรับข้อเรียกร้องของฝรั่งเศสได้ ต่อมาเมื่อ พ.ศ. 2445 สยามและฝรั่งเศสกลับมาเจรจาร่วมกันอีกครั้ง ณ กรุงปารีส โดยการเจรจาครั้งนี้ฝ่ายสยามมีพระยาสุรียานุวัตร อัครราชทูตไทยประจำฝรั่งเศส เป็นผู้แทนฝ่ายสยาม ส่วนผู้แทนฝ่ายฝรั่งเศส คือ นายเดลกาสเซ รัฐมนตรีต่างประเทศฝรั่งเศส ในการเจรจาฝรั่งเศสมีท่าทีผ่อนปรนลงอย่างมาก โดยมีการยกเลิกเขตปลอดกำลังทหารในเขต 25 กิโลเมตร ฝั่งขวาแม่น้ำโขง ยอมให้เมืองสำคัญของหลวงพระบางฝั่งขวาแก่สยาม และยอมถอนทหารออกจากเมืองจันทบุรี ในขณะที่ฝ่ายสยามต้องเสียดินแดนจำปาสัก มโนไพร กับผลประโยชน์เรื่องการโยธา และการลงทุนในพื้นที่ฝั่งขวาแม่น้ำโขงให้ฝรั่งเศสเป็นการแลกเปลี่ยน โดยมีการลงนามในสนธิสัญญาร่วมกันเมื่อวันที่ 7 ตุลาคม 2445 แต่กลับไม่มีผลบังคับใช้เนื่องจากรัฐบาลฝรั่งเศสไม่ได้นำสัตยาบันดังกล่าวเข้าสู่สภาเพื่อให้สัตยาบัน เนื่องจากมีเสียงคัดค้านจากพรรคนิคมอาณานิคมของฝรั่งเศส⁸⁴ ต่อมาเมื่อพ.ศ.2446 รัฐบาลทั้งสองก็ได้เปิดการเจรจาร่วมกันอีกครั้ง แต่ฝรั่งเศสพยายามต่อรองเพื่อคงทหารจำนวนหนึ่งไว้ที่เมืองจันทบุรี พระยาสุรียานุวัตรทรงแสดงความไม่พอใจต่อข้อเสนอของ

⁸² วิมลพรรณ ปิตะวัชชัย, *สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาเทวะวงศ์วโรปการ*, (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์กรุงเทพฯ(1984) จำกัด, 2547), หน้า 472-73.

⁸³ อ้างถึงแล้ว, หน้า 478.

⁸⁴ อ้างถึงแล้ว, หน้า 479.

ฝรั่งเศสอย่างมาก โดยทรงร่างหนังสือถึงกรมหลวงเทวะวงศัวิโรภการ เสนาบดีการต่างประเทศ เมื่อวันที่ 9 กุมภาพันธ์ 2446 ความตอนหนึ่งว่า

“...เป็นการเจ็บหนักเจ็บหนา เหลือที่จะสงบความแค้นลงไว้ได้ เจ็บปวดตรงที่ว่า เราจะเอาทหารนี้ไว้เป็นลิมสำหรับที่จะตอกเอามณฑลเมืองตราดและเกาะกงแยกออกไปจากอกเรา... ความเจ็บช้ำน้ำใจมีอยู่เช่นนี้ถ้าไทยมีทหารเพียง 30,000 คน ได้ฟังถ้อยคำเช่นนี้ก็ต้องทำอะไรต่อไป ไ่ฝรั่งเศสออกไปเสียจากเมืองจันทบุรีก็แล้วกัน แต่ถ้าฝรั่งเศสรู้ว่าเรามีทหารถึงเท่านั้น ก็คงไม่ใช้น้ำเสียงเช่นนี้เป็นแน่...”⁸⁵

แต่อย่างไรก็ดีในท้ายที่สุดเมื่อพ.ศ.2447 การเจรจาระหว่างสยามและฝรั่งเศสที่กรุงเทพฯ ได้นำไปสู่การทำอนุสัญญาสยาม-ฝรั่งเศส ฉบับวันที่ 13 กุมภาพันธ์ 2447 มีผลให้ฝรั่งเศสต้องถอนทหารออกจากจันทบุรี และสยามต้องยกมิโนไพร จำปาศักดิ์ และหลวงพระบางให้แก่ฝรั่งเศส ซึ่งอนุสัญญาสยาม-ฝรั่งเศส ฉบับวันที่ 13 กุมภาพันธ์ 2447 เป็นหนังสือสัญญาที่สำคัญอย่างมากที่มีผลสืบเนื่องมาสู่ปัญหาข้อพิพาทเรื่องปราสาทพระวิหารเมื่อพ.ศ.2551-2554 ซึ่งอนุสัญญาฉบับดังกล่าว ฝรั่งเศสกำหนดแนวเทือกเขาพนมดงรักเป็นพรมแดนตามธรรมชาติระหว่างไทยกับฝรั่งเศส ซึ่งในข้อ 1 ของอนุสัญญากำหนดให้เส้นเขตแดน คือ สันปันน้ำ โดยฝรั่งเศสยอมรับอำนาจอธิปไตยของสยามเหนือดินแดนด้านทิศตะวันออกบริเวณเมืองกัมปงจามไปจนถึงเทือกเขาพนมดงรัก และในข้อ 4 กำหนดว่าฝรั่งเศสยอมรับอำนาจของสยามเหนือทะเลสาบเขมรทางด้านทิศตะวันตก ส่งผลให้เมืองพระตะบอง เสียมราฐ และศรีโสภณ อยู่ภายใต้อธิปไตยของสยาม ส่วนเมืองหลวงพระบางฝ่งขวาม่น้ำโขงเป็นของฝรั่งเศส และในข้อ 3 ได้กำหนดให้มีการปักปันเขตแดนระหว่างราชอาณาจักรสยามกับดินแดนอินโดจีนของฝรั่งเศสจึงได้มีการตั้งคณะกรรมการเขตแดนผสมอินโดจีนและสยาม (Commission De Delimitation Entre L'Indo-Chine Et Le Siam) โดยมีประธานร่วมสองท่าน คือ พลตรีหม่อมชาติ เดชอุดม เป็นประธานฝ่ายสยาม และมีพันเอกแบร์นาร์ด เป็นประธานฝ่ายฝรั่งเศส⁸⁶ ซึ่งคณะกรรมการเขตแดนผสมอินโดจีนและสยามได้สำรวจภูมิประเทศและจัดทำแผนที่ตามอนุสัญญาดังกล่าวจำนวนทั้งสิ้น 11 ระวัง โดยขีดเส้นพรมแดนให้ปราสาทพระวิหารอยู่ในเขตอินโดจีนของฝรั่งเศส ซึ่งในทัศนะของชนชั้นปกครองสยามทราบว่ามีปราสาทพระวิหารซึ่งตั้งอยู่ในอาณาเขตของราชอาณาจักรสยาม เห็นได้จากหลักฐานการเสด็จไปทอดพระเนตรปราสาทพระวิหารของชนชั้นปกครองสยามพระองค์แรก คือ พระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมหลวงสรรพสิทธิประสงค์ ข้าหลวงต่างพระองค์ในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้เสด็จปราสาทพระวิหารเมื่อพ.ศ.2441 ก่อนหน้าที่จะมีการทำอนุสัญญาสยาม-ฝรั่งเศส เมื่อพ.ศ.2447 ถึง 6 ปี ซึ่งตามหลักฐานในหนังสือจังหวัดอุบลราชธานีในสมัยพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมหลวงสรรพสิทธิประสงค์ ทรงดำรงตำแหน่งข้าหลวงต่างพระองค์ ซึ่งกรมหลวงสรรพสิทธิประสงค์ได้ประธานนามปราสาทแห่งนี้ว่า “เทพวิหาร” และได้จารึก

⁸⁵ อารังศักดิ์ เพชรเลิศอนันต์. *สยามประเทศไทยกับดินแดนในกัมพูชาและลาว*. หน้า 63.

⁸⁶ ชาวนิวทีย์ เกษตรศิริ, *ประมวลแผนที่: ประวัติศาสตร์-ภูมิศาสตร์-การเมือง กับลัทธิอาณานิคมในอาเซียน-อุษาคเนย์*, (กรุงเทพฯ: มูลนิธิโตโยต้าประเทศไทย, มกราคม 2555), หน้า 402.

พระนาม “สรรพสิทธิ” ไว้ ณ ปราสาทแห่งนี้ ดังนั้นการเสด็จเยือนปราสาทพระวิหารของชนชั้นปกครองสยามแสดงให้เห็นว่าในเวลานั้นสยามทราบดีว่ามีปราสาทแห่งนี้อยู่ในอาณาเขตของราชอาณาจักรสยาม⁸⁷

ตามพิธีสารฉบับ 29 มิถุนายน 2447 สยามต้องยกตราด ด้านซ้าย และฝั่งซ้ายแม่น้ำคอบให้แก่ฝรั่งเศส เพื่อแลกเปลี่ยนกับการถอนทหารฝรั่งเศสออกจากจันทบุรี⁸⁸ ฝรั่งเศสได้ถอนกองกำลังออกจากจันทบุรี แต่ก็ได้ไปยึดเมืองตราดแทน อันนำมาซึ่งปัญหาข้อพิพาทเรื่องดินแดนระหว่างสยามและฝรั่งเศสอีกครั้งในปีพ.ศ.2450

(4) ข้อพิพาทเรื่องดินแดนระหว่างสยามและฝรั่งเศสพ.ศ.2450 ในทัศนะของฝรั่งเศสมองว่าสยามไม่ได้มีผลประโยชน์ใดนักต่อเมืองพระตะบองและเสียมราฐ สยามไม่ได้มีอิทธิพลอยู่ในดินแดนดังกล่าวมากนัก แต่อย่างไรก็ดีพื้นที่เมืองพระตะบองและเมืองเสียมราฐก็ถือเป็นพื้นที่ยุทธศาสตร์ในการควบคุมกัมพูชาที่สำคัญของสยามมาตั้งแต่อดีต คำอธิบายความสำคัญเชิงภูมิศาสตร์ปรากฏในงานของสมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ ในพระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 2 ถึงเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นเมื่อพ.ศ.2358 สมัยพระองค์จันทร์ ที่ได้ร่วมมือกับฝ่ายเวียดนามเพื่อพยายามแย่งชิงเมืองพระตะบองจากสยาม ดังความตอนหนึ่งว่า

“ฝ่ายข้างเมืองเขมรในเวลานั้น ญวนให้กองทัพโหเป็นข้าหลวงขึ้นมากำกับเมืองเขมรอยู่ สมเด็จพระอุไทยราชปรีชาธิราชกับองค์โปโหว่า เมืองพัทลุงแต่ก่อนก็เป็นเมืองขึ้นของกรุงกัมพูชา ฟังตกไปเป็นเมืองขึ้นของไทย ไทยได้เมืองพัทลุงเป็นที่พักกองทัพแลเสบียงอาหาร จึงสามารถทำการรบพุ่งในเมืองเขมรได้ ถ้าเขมรได้เมืองพัทลุงกลับคืนไปเสียแล้ว ไทยก็จะหมดที่มั่น เขมรไม่ต้องเกรงทัพศึกที่จะมาจากทางเมืองไทยต่อไป”⁸⁹

ราชทูตฝรั่งเศสขณะนั้นมีหนังสือถึงนายสโตรเบล ที่ปรึกษาราชการแผ่นดินของสยามว่าจะขอแลกเปลี่ยนเมืองพระตะบอง เสียมราฐ ของสยาม กับเมืองตราดที่ฝรั่งเศสยึดครอง โดยฝรั่งเศสจะยกเลิกการจดทะเบียนคนในบังคับให้เป็นการตอบแทนแก่สยาม ซึ่งพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงมีพระราชดำริเกี่ยวกับท่าทีของฝรั่งเศสครั้งนี้ว่า

⁸⁷ ศานติ ภักดีคำ, *ปราสาทพระวิหารของไทยหรือของใครกันแน่*, พิมพ์ครั้งที่ 2, (กรุงเทพฯ: อมรินทร์, 2554), หน้า 34-36.

⁸⁸ สุวิทย์ ธีรศาศวัต, *เบื้องลึกการเสียดินแดนและปัญหาปราสาทพระวิหาร จาก ร.ศ.112 ถึงปัจจุบัน*, (กรุงเทพฯ: สมาคมประวัติศาสตร์ในพระราชูปถัมภ์ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี, 2553), หน้า 231.

⁸⁹ อารังศักดิ์ เพชรเลิศอนันต์, *รัชกาลที่ 5: สยามกับอาชญากรรมและชมพูทวีป*, หน้า 469-70.

“...ฉันแลไม่เห็นที่ว่าฝรั่งเศสจะยอมแลกอะไรกับเราให้เพียงพอแต่เสมอ คงจะเอาให้มากกว่าไป...”⁹⁰

จนกระทั่งมีการเจรจาอย่างเป็นทางการเมื่อปลายเดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. 2449 ได้นำมาสู่การลงนามในสนธิสัญญาระหว่างสยามและฝรั่งเศสฉบับวันที่ 23 มีนาคม 2450 อันมีผลให้ฝรั่งเศสต้องถอนทหารออกจากเมืองตราด รวมทั้งยกเมืองด่านซ้ายและบรรดาเกาะที่อยู่ใต้แหลมสิงห์ไปจนถึงเกาะกูดให้กับสยาม ที่ฝรั่งเศสยึดไปจากไทยตั้งแต่ ร.ศ. 112 ประมาณ 4,000 ตารางกิโลเมตร พร้อมกับพลเมืองสามหมื่นคน เพื่อแลกกับการที่สยามยอมยกเมืองพระตะบอง เสียมราฐ และศรีโสภณให้แก่ฝรั่งเศส⁹¹ นอกจากนี้รัฐบาลทั้งสองฝ่ายยังมีการจัดตั้งคณะกรรมการผสมไทย-ฝรั่งเศสชุดใหม่เพื่อปักปันเขตแดนระหว่างกัน โดยมีประธานร่วมสองคน คือ พลเอกพระองค์เจ้าบวรเดช ฝ่ายสยาม และพันตรีกีชาร์ด มงต์แกรส์ ฝ่ายฝรั่งเศส

สำหรับสยาม แนวคิดเรื่องการสูญเสียดินแดนไม่ได้เป็นเรื่องร้ายแรงถึงขั้นต้องเรียกร้องดินแดนที่สูญเสียไปกลับคืนมาเหมือนในสมัยหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองพ.ศ. 2475 เนื่องด้วยในทัศนะของชนชั้นนำสยาม การสูญเสียดินแดนประเทศราชเป็นการเสียพระเกียรติยศและสูญเสียดินแดนที่ไม่ใช่ประเทศไทยแท้ ซึ่งการสูญเสียดินแดนประเทศราชเป็นการเสียพระเกียรติยศดังกล่าวของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเมื่อครั้งเจรจาเส้นเขตแดนด้านมาเลเซียกับอังกฤษเมื่อพ.ศ. 2451-2452 ความตอนหนึ่งว่า

“เราก็ไม่ขาดทุนอันใด ชั่วแต่ไม่ได้ต้นไม้เงินไม้ทอง ไม่เป็นราคาก็มากนัก แต่ยังรู้สึกว่าเป็นการเสียพระเกียรติยศอยู่...”⁹²

การสูญเสียดินแดนประเทศราชเป็นเพียงการเสียดินแดนที่ไม่ใช่ประเทศไทยแท้ โดยในช่วงที่สยามต้องเผชิญกับยุคสมัยแห่งการแย่งชิงและเจรจาต่อรองเพื่อครอบครองดินแดนประเทศราชกับมหาอำนาจตะวันตกทั้งอังกฤษและฝรั่งเศส สมเด็จพระอมรินทราบรมราชินีได้สร้างชุดคำอธิบายว่าการเสียดินแดนต่างๆ นั้น เป็นการเสียดินแดนประเทศราชที่ไม่ใช่ดินแดนประเทศไทยแท้ และการเสียดินแดนบางส่วนก็เป็นการตัดดินแดนที่เป็นโรคภัยเพื่อรักษาประเทศให้คงอยู่ ดังที่ทรงอธิบายความตอนหนึ่งว่า

“จริงอยู่ที่ไทยต้องเสียดินแดนไปบ้าง แต่เป็นดินแดนที่ไม่เคยเป็นของไทยจริงๆ แต่โบราณมา และซ้ำร้ายเป็นดินแดนเช่นเชื้อโรคภัย ถ้ายังติดอยู่กับร่างกาย คือ ประเทศไทยต่อไป พาให้เป็นโรคเรื้อรังต้องเยียวยารักษา เสียทรัพย์ เปลืองชีวิต

⁹⁰ วิมลพรรณ ปิตธวัชชัย. สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาเทววงศ์วโรปการ. หน้า 519.

⁹¹ สุวิทย์ ธีรศาคาวัด. เบื้องลึกการเสียดินแดนและปัญหาปราสาทพระวิหาร จาก ร.ศ. 112 ถึงปัจจุบัน. หน้า 257-64.

⁹² อารังศักดิ์ เพชรเลิศอนันต์. วาทกรรมเสียดินแดน (Lost Territory Discourse). หน้า 17.

เปลื้องกำลัง ... (ตั้งนั้นจึงควร) ตัดเชื้อโรคร้ายให้สูญขาดไป ไม่ให้ติดต่อลูกหลานถึง
อวัยวะร่างกายและบ้านเมือง”⁹³

แนวคิดเรื่องการเสียดินแดนจึงเป็นการเสียดินแดนประเทศราชที่ไม่ใช่ประเทศไทยแท้
ชนชั้นนำสยามตระหนักดีว่าดินแดนเดิมที่เป็นประเทศไทยแท้มีขอบเขตเพียงใด ดังนั้นการเจรจาเรื่อง
ดินแดนกับประเทศมหาอำนาจทั้งอังกฤษและฝรั่งเศสจึงเน้นการรักษาดินแดนประเทศไทยแท้ไว้ให้ได้
ดังกรณีการมุ่งรักษาดินแดนเมืองจันทบุรีและตราด กับการเจรจากับฝรั่งเศสในดินแดน
ฝั่งขวาแม่น้ำโขง คือ แขวงไชยบุรีและจำปาสัก ในเขตประเทศลาว และพระตะบอง เสียมราฐ ในเขต
ประเทศกัมพูชา⁹⁴ ปราบกฐติงคำกล่าวของพระยาสุรียานุวัตร ในคราวกราบทูลกรมหลวงเทวะวงษ์วโรปการ
เมื่อวันที่ 8 กันยายน 2445 ในช่วงที่สยามมีข้อพิพาทเรื่องดินแดนกับฝรั่งเศส โดยสยาม
พยายามเจรจาให้ฝรั่งเศสถอนทหารออกจากจันทบุรี ความตอนหนึ่ง ว่า

“ความนี้เป็นความจริงอยู่มาก ถึงข้าพระพุทธเจ้าจะอ้างหนังสือสัญญาหรือ
กฎหมายอย่างใดมากล่าวก็ไม่ไหว เพราะไม่มีศาลฤๅตราการใดจะเป็นผู้ตัดสินได้
ต้องแก้กันด้วยอำนาจอยู่เอง การเป็นเช่นนี้ถึงเมืองจันทบุรี เป็นแต่เมืองเล็กน้อยก็
จริง โดยที่คนชาวเมืองเป็นชาติไทยแท้ทั้งนั้น ถ้าปล่อยไว้ก็เสมือนกับทิ้งนามอันใหญ่
ยกอยู่ในอก ได้ความเจ็บปวดซ้ำใจไม่มีที่สิ้นสุดได้”⁹⁵

หรือปราบกฐติงคำกล่าวของพระยาสุรียานุวัตร ในคราวกราบทูลกรมหลวงเทวะวงษ์วโรปการ
เมื่อวันที่ 9 กุมภาพันธ์ 2447 ในช่วงที่สยามมีข้อพิพาทเรื่องดินแดนกับฝรั่งเศส ความตอนหนึ่ง ว่า

“เรื่องเมืองตราดกับจันทบุรีเข้ามาขวางอก อยู่เช่นนี้ เหลือสติปัญญาและ
เหลือกำลังที่จะตกลงในใจลงได้แต่ๆ ความหนักจ้องหน้าข้าพระพุทธเจ้าอยู่เสมอว่า
ถ้าสัญญาตกลงกันไม่ได้ เมืองจันทบุรีและตราด ก็พราจาก ออก เป็นแน่ เสียตาย
เมืองตราดที่เป็นเมืองน้อยกลับจะพลอยเสียเมืองจันทบุรีที่เป็นเมืองใหญ่ตามไปด้วย
...ครั้งจะยอมให้เมืองตราดและเกาะกงก็ตัดใจไม่ได้ เพราะ...ชาวเมืองนั้นเป็นชาติ
ไทยที่แท้เสมือนกับเป็นเลือดเนื้ออันเดียวกัน จะรบกับเขาก็สู้เขาไม่ได้ จะทำอย่างไร
ดี”⁹⁶

⁹³ อ้างถึงแล้ว, หน้า 17.

⁹⁴ อ้างถึงแล้ว, หน้า 17.

⁹⁵ ปิยนาด บุณนาค และพวงเพชร สุรัตน์วิกุล. *จันทบุรีและตราด: กรณีพิพาทระหว่างไทยกับฝรั่งเศส (พ.ศ.2436-2450)*. หน้า 62.

⁹⁶ อ้างถึงแล้ว, หน้า 70.

สยามจึงให้ความสำคัญกับการรักษาเมืองจันทบุรีและเมืองตราดไว้ โดยสยามพยายามเจรจาให้ฝรั่งเศสถอนทหารออกจากจันทบุรีมาโดยตลอดนับตั้งแต่การเจรจาที่กรุงเทพฯเมื่อพ.ศ.2442-2443 และการทำสนธิสัญญาเมื่อพ.ศ.2445 ปัญหาการถอนทหารออกจากจันทบุรีก็ยังคงเป็นข้อสำคัญของสยามที่สยามถึงกับยอมยกดินแดนฝั่งขวาของแม่น้ำโขงตรงข้ามหลวงพระบางตามที่ฝรั่งเศสร้องขอ รวมถึงยอมให้คนในบังคับฝรั่งเศสครอบคลุมไปจนถึงชั้นหลานที่เกิดในประเทศไทย อันเป็นบุตรของคนในบังคับฝรั่งเศส เพื่อแลกเปลี่ยนกับการที่ฝรั่งเศสจะถอนทหารออกจากจันทบุรี

สิ่งสำคัญอีกประการหนึ่งที่สะท้อนว่าสยามในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวให้ความสำคัญกับอธิปไตยและบูรณภาพแห่งดินแดน คือ การทำแผนที่เพื่อจัดการกับความคลุมเครือของอธิปไตยเหนือดินแดน โดยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงริเริ่มดำเนินการจัดทำแผนที่ขึ้น ซึ่งมี นายเฮนรี อาละบาสเตอร์ ราชทูตอังกฤษเก่าเข้ามารับราชการเป็นที่ปรึกษาและแนะนำการทำนุบำรุงบ้านเมืองตามแบบตะวันตก เมื่อพ.ศ.2416 ซึ่งนายเฮนรี อาละบาสเตอร์ ให้คำแนะนำและจัดตั้งกองทำแผนที่ขึ้นเมื่อพ.ศ.2418 โดยมีหม่อมราชวงศ์เทวธิดาธิราช พระยาสมุหเสนา และพระอุตราภรณ์ และกับตันลอฟตัส ชาวอังกฤษผู้ชำนาญการทำแผนที่ทางทะเล ออกดำเนินการจัดทำแผนที่ตัดถนนเจริญกรุง และถนนอื่นๆ ในกรุงเทพฯ รวมถึงการทำแผนที่ทางโทรเลขจากกรุงเทพฯไปยังเมืองพระตะบอง โดยมีมองสิเออร์ ปาวิ ราชทูตฝรั่งเศส ผู้มีความสามารถในการทำแผนที่และค้นคว้าข้อมูลเกี่ยวกับพื้นที่อินโดจีน เป็นผู้ดำเนินการ อย่างไรก็ตามนายเฮนรี อาละบาสเตอร์ก็เป็นเพียงผู้ริเริ่มจัดทำแผนที่ในประเทศไทยที่ไม่ใช่นักเรียนการทำแผนที่โดยตรง ดังนั้นการทำแผนที่ในขณะนั้นจึงเป็นเพียงการทำแผนที่ในพระนครเป็นงานชั่วคราว จนกระทั่งในสมัยที่มีข้าราชการอังกฤษ ผู้เชี่ยวชาญการทำแผนที่ของรัฐบาลอังกฤษทางประเทศอินเดีย เข้ามาดำเนินการจัดทำแผนที่จากอินเดียและพม่า เข้ามายังเขตแดนไทยบริเวณพระเจดีย์สามองค์ ซึ่งการที่อังกฤษจะทำแผนที่สามเหลี่ยมทางบกจากเขตแดนพม่ามายังอ่าวไทย จะต้องผ่านเขตแดนไทย ดังนั้นรัฐบาลอังกฤษจึงขออนุญาตไทยให้เข้ามาทำแผนที่ตั้งหมุดเครื่องหมายบนยอดพระปฐมเจดีย์และภูเขาทองเพื่อจะได้เห็นหมุดเครื่องหมายทางชายทะเลปากน้ำ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงรับสั่งถามความเห็นนายเฮนรี อาละบาสเตอร์ ที่ปรึกษาส่วนพระองค์ ซึ่งนายเฮนรี อาละบาสเตอร์ ได้ทูลแนะนำว่าจำเป็นจะต้องอนุญาต โดยมอบหมายให้นายเยมส์ ฟิตซรอย แมคคาธิ เอสไควร์ (พระวิภาควฑูต) เป็นเจ้ากรมทำแผนที่สยามคนแรก โดยเป็นผู้ดำเนินการจัดทำแผนที่สามเหลี่ยมของอินเดียผ่านกรุงเทพฯ และหลักการทำแผนที่ของไทยให้ยึดถือหมุดของการทำแผนที่สามเหลี่ยมนั้นเป็นสิ่งสำคัญ โดยสยามได้มอบหมายให้นายเยมส์ แมคคาธิ ดำเนินการจัดทำแผนที่ทางโทรเลขจากจังหวัดตากไปยังเมืองมะระแหม่ง ประเทศพม่า และจัดทำแผนที่ที่เกิดจากข้อพิพาทเรื่องชายแดนระหว่างอำเภอรามัญ จังหวัดปัตตานี กับเขตติดต่อบริเวณแม่น้ำประ ของแหลมมาลายู ในปกครองของอังกฤษ รวมทั้งจัดทำแผนที่ลำน้ำแม่ตืน เขตแดนเมืองตากกับเมืองเชียงใหม่ ตามความประสงค์ของกระทรวงมหาดไทยเพื่อประกอบการพิจารณากรณีพิพาทเรื่องเก็บค่าตอระหว่างเจ้าเมืองตากกับเจ้านครเชียงใหม่ ซึ่งในเวลานั้นยังมีฐานะเป็นเจ้าประเทศราช

ต่อมาเมื่อพ.ศ.2428 พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงทราบข่าวว่ารัฐบาลฝรั่งเศสจะมีการดำเนินการปักปันเขตแดนระหว่างญวนกับไทย พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงโปรดเกล้าให้มีการจัดตั้งโรงเรียนกรมท่าแผนที่ยื่นบริเวณตึกแถวสองชั้นที่หน้าประตูพิฆานไชยศรี และเมื่อฝึกนักเรียนบุตรหลานข้าราชการในการท่าแผนที่ได้จำนวนหนึ่ง พระวิภาคภูวดลได้รับพระบรมราชโองการให้จัดตั้งกรมแผนที่ขึ้นและได้รับตำแหน่งเจ้ากรมแผนที่คนแรกของสยาม โดยมีหน้าที่ออกสำรวจภาคสนาม เก็บข้อมูลเกี่ยวกับภูมิประเทศ (การเดินทาง) รวมถึงการดำเนินการลงหลักฐาน วาดเขียนสารบาญแผนที่ ร่างและพิมพ์แผนที่ โดยมีกรมแผนที่ตั้งโรงเรียนฝึกหัดทำแผนที่ขึ้นตามหัวเมือง เช่น พิษณุโลก ปราจีนบุรี และอยุธยา เพื่อเป็นศูนย์การทำแผนที่โดยไม่ต้องเดินทางไปถึงกรุงเทพ⁹⁷

ในคราวที่สยามมีข้อพิพาทเรื่องดินแดนกับประเทศโดยรอบ กองทัพของสยามมักจะมีพนักงานจัดทำแผนที่ติดตามไปด้วยอยู่เสมอ เห็นได้จากเมื่อคราวปราบฮ่อที่เข้ามาปล้นสะดมหัวเมืองชายแดนด้านตะวันออกเฉียงเหนือเมื่อพ.ศ.2427 พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงโปรดเกล้าให้นายเยมส์ แมคคาร์ธีย์ คุมกองแผนที่เดินบกไปกับกองทหาร เพื่อจัดทำแผนที่รายทางในภูมิภาคแถบนั้น โดยดำเนินการจัดทำแผนที่จากจังหวัดสระบุรี จังหวัดนครราชสีมา จังหวัดหนองคาย ไปยังเมืองหลวงพระบาง โดยไปบรรจบกับกองทัพพระยาพิไชย (มิ่ง) ออกไปทางหัวเมืองหัวพันทั้งห้าทั้งหก ไปจนถึงทุ่งเชียงคำ แล้วทำแผนที่รายทางใหม่เดินทางกลับกรุงเทพ นอกจากนี้ในกองทัพที่เจ้าหมื่นไวยวรนาถ ได้มีพระวิภาคภูวดล เดินทางร่วมด้วยเพื่อไปจัดทำแผนที่บริเวณหัวเมือง โดยเดินเท้าทำแผนที่ขึ้นไปบริเวณแม่น้ำน่าน ข้ามสันเขาปันน้ำ ไปจนถึงแม่น้ำโขงที่บ้านท่านุ่น แล้วลงเรือทำแผนที่แม่น้ำโขงไปยังหลวงพระบาง ลงมายังบ้านปากกลายเมืองอุดรดิตถ์ เมืองสุโขทัย เมืองพิชัย และเข้ากรุงเทพ เมื่อพระวิภาคภูวดลกลับมาถึงกรุงเทพเมื่อพ.ศ.2430 พระวิภาคภูวดลได้รวบรวมแผนที่ที่กรมแผนที่ทำขึ้น ประกอบกับแผนที่ของฝรั่งเศสและอังกฤษทำไว้แล้วนั้น โดยดำเนินการเขียนและจัดพิมพ์แผนที่เมืองไทยทั่วทั้งประเทศขึ้นใหม่ ซึ่งเป็นแผนที่ประเทศไทยเป็นฉบับแรก เรียกว่าแผนที่ประเทศไทยฉบับแมคคาร์ธีย์ ที่ถือเป็นต้นแบบของแผนที่ประเทศไทยที่ใช้มาจนถึงปัจจุบัน⁹⁸ พระวิภาคภูวดลยังคงออกสำรวจพื้นที่หัวเมืองต่อไปจนถึงปลายปีพ.ศ.2432 เพื่อสำรวจเส้นทางในการจัดทำแผนที่สามเหลี่ยมทางชายแดนต่อไป โดยเมื่อพ.ศ.2431 สยามได้จัดทำแผนที่บริเวณลำน้ำแบงน้ำทาถึงเมืองไซ เขตเมืองหนองแสบ ประเทศญวนนาน แล้วจึงเดินทางตัดไปยังเมืองแฉ่ง ที่ญวนเรียกว่าเตียนเบียนฟู และเดินทางไปยังเมืองไล ต่อไปยังเมืองหลวงพระบาง และจึงล่องกลับกรุงเทพ บริเวณปากกลายเมืองพิชัย และเมื่อพ.ศ.2432 พระวิภาคภูวดล ได้ออกจากกรุงเทพไปตามลำน้ำเจ้าพระยาถึงปากน้ำโพ และเดินทางเรือไปยังเมืองเชียงใหม่ ซึ่งได้พบกับพระยาอรรคราชวรนาถภักดี เพื่อสำรวจเขตแดนไทยและพม่าทางด้านตะวันตก และจัดทำแผนที่จากแม่ฮ่องสอน ลงไปยังท่าสองยางไปยังเมืองยวม เมืองขุนยวม ลำแม่น้ำเมย แล้วลัดเข้าเมืองตาก ล่องแม่น้ำปิงมายังปากน้ำโพ เมืองอุทัยธานี

⁹⁷ พระวิภาคภูวดล, *บันทึกการสำรวจและบุกเบิกในแดนสยาม*, (กรุงเทพฯ: กรมแผนที่ทหาร, 2533), หน้า 5-6.

⁹⁸ อ้างถึงแล้ว, หน้า 6-7.

เข้ามายังปากคลองสะแกกรัง ปลายแม่น้ำสุพรรณบุรี แล้วจึงกลับกรุงเทพ และเมื่อพ.ศ.2433 พระยามหาอำมาตยาธิบดีได้นำกองแผนที่สำรวจทางบกที่ปากน้ำโพ ไปยังเมืองเพชรบูรณ์ เมืองพิษณุโลก เมืองสวรรคโลก เมืองตั้ง เมืองลอง เมืองนครลำปาง ขึ้นไปยังเวียงป่าเป้า เพื่อบรรจบกับทีมกองแผนที่ของพระวิภาควดลที่เมืองฝาง⁹⁹

ครั้นเมื่อพ.ศ.2435 มีการปรับปรุงหน่วยงานราชการของสยามครั้งใหญ่โดยแยกออกเป็น 12 กระทรวง กรมแผนที่ถูกย้ายไปอยู่กระทรวงเกษตราธิการ พระวิภาควดลยังคงทำแผนที่สามเหลี่ยมต่อไปในเขตอีสานจนกระทั่งเกิดกรณีพิพาทระหว่างสยามกับฝรั่งเศส ร.ศ.112 จนต้องเสียดินแดนฝั่งซ้ายแม่น้ำโขง สยามจึงต้องยกกองทำแผนที่ที่กลับกรุงเทพและงดการทำแผนที่สามเหลี่ยมชายแดนไว้เพียงเท่านั้น ต่อมาเมื่อพ.ศ.2444 พระวิภาควดลได้กราบบังคมทูลลาออกจากหน้าที่เนื่องจากสุขภาพเริ่มทรุดโทรม ซึ่งการทำแผนที่สามเหลี่ยมทางชายแดนด้านตะวันตกและตะวันออกเฉียงเหนือต่อเนื่องจากแผนที่สามเหลี่ยมใหญ่ของอังกฤษทางประเทศอินเดีย นั้น เป็นแผนที่สำหรับชาวไทยรุ่นหลังจะได้ใช้เป็นหมุดที่ถูกต้องต่อไปตามหลักวิชาการและขยายรายละเอียดการทำแผนที่ต่อไปในดินแดนภาคอื่นๆ และแม้ว่าดินแดนทางฝั่งซ้ายของแม่น้ำโขงทางตะวันออกเฉียงเหนือจะได้ถูกรุกรานแย่งชิงไปเมื่อ ร.ศ.112 แต่แผนที่และหลักหมายหมุดเขตของแผนที่สามเหลี่ยมทางชายแดน ก็ถือเป็นเครื่องแสดงสิทธิของประเทศไทยว่าเคยมีสิทธิในพื้นที่เหล่านี้ไปชั่วกาลปาวสาน การจัดทำแผนที่ให้ถูกต้องตามหลักวิชาการเป็นสิ่งจำเป็น ประเทศไทยเป็นประเทศเล็กก็จริง แต่พื้นที่ที่ยังเหลือจากการรุกราน เสียไปบ้างแล้ว ไทยยังคงมีที่ดินอุดมสมบูรณ์พอจะรับพลเมืองอีก 10 เท่า¹⁰⁰

อาจกล่าวได้ว่าพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงให้ความสำคัญกับการทำแผนที่ โดยโปรดเกล้าให้มิผู้จัดทำแผนที่ติดตามไปกับกองทัพเพื่อการสำรวจชายแดนให้บรรลุผล ซึ่งแต่เดิมการสำรวจเพื่อจัดทำแผนที่อาณาเขตเป็นเรื่องที่น่าประหลาดของราชสำนักสยามเมื่อครั้งที่อังกฤษมาขอสำรวจเพื่อทำแผนที่เขตแดนสยาม-พม่า เมื่อพ.ศ.2423 แต่ในไม่กี่ปีหลัง แผนที่กลับกลายเป็นเครื่องมือสำคัญที่สยามใช้อ้างสิทธิเหนือดินแดนที่คลุมเครือด้วยการกำหนดลงไปในพื้นที่ว่าส่วนใดเป็นดินแดนสยาม แผนที่ทำให้ดินแดนมีตัวตนขึ้นมา¹⁰¹

สรุปว่าในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว สยามพยายามผนวกดินแดนประเทศราชเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของสยามผ่านการปฏิรูปการปกครองท้องถิ่นแบบมณฑลเทศาภิบาล เพื่อแสดงสิทธิการปกครองหัวเมืองประเทศราชทางภาคตะวันออกและภาคตะวันออกเฉียงเหนือ แต่อย่างไรก็ดีการผนวกดินแดนประเทศราชของสยามก็ประสบปัญหาการเรียกร้องสิทธิเหนือดินแดน

⁹⁹ พระยามหาอำมาตยาธิบดี, เรื่องกำเนิดกรมแผนที่, พิมพ์แจกในการพระราชทานเพลิงศพมหาอำมาตย์โท พระยามหาอำมาตยาธิบดี (แสง วิริยศิริ) ป.ช., ป.ม., ท.จ.ว. ณ เมรุ หน้าพลับพลา อิศริยาภรณ์ วัดเทพศิรินทราวาส วันที่ 9 พฤษภาคม พ.ศ. 2499 (พระนคร: ส. พยุงพงศ์ จำกัด, 2499), หน้า 24-25.

¹⁰⁰ อ้างถึงแล้ว, หน้า 28-29.

¹⁰¹ ธงชัย วินิจจะกุล, *โฉมหน้าราชาชาตินิยมว่าด้วยประวัติศาสตร์ไทย*, (เนทบุรี: ฟาเดียวกัน, 2559), หน้า 90-92.

ระหว่างสยามและฝรั่งเศสจนนำไปสู่การสูญเสียดินแดนจำนวน 4 ครั้ง ได้แก่ ดินแดนสิบสองจุไท พ.ศ.2431 ดินแดนฝั่งซ้ายแม่น้ำโขง พ.ศ.2436 ดินแดนฝั่งขวาแม่น้ำโขง พ.ศ.2447 และดินแดนเสียมราฐ พระตะบอง ศรีโสภณ พ.ศ.2449 ซึ่งถือเป็นรากฐานสำคัญในการสร้างแนวคิดเรื่องการสูญเสียดินแดนในสมัยรัฐบาลจอมพลแปลก พิบูลสงคราม ทั้งนี้แนวคิดเรื่องการสูญเสียดินแดนในสมัยสมบูรณาญาสิทธิราชย์ยังไม่ปรากฏหลักฐานที่เป็นการสร้างแผนที่แสดงการสูญเสียดินแดนอย่างเป็นทางการเหมือนในสมัยหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ.2475 หลักฐานที่พบมีเพียงการเขียนอธิบายเรื่องราวทางประวัติศาสตร์และคำกล่าวที่แสดงความขมขื่นพระราชหฤทัยที่ต้องสูญเสียดินแดนของพระมหากษัตริย์เท่านั้น การสูญเสียดินแดนประเทศราชไม่ได้เป็นเรื่องร้ายแรงจนต้องเรียกร้องดินแดนที่สูญเสียไปกลับคืนมาเหมือนในสมัยหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองพ.ศ.2475 การสูญเสียดินแดนเป็นเพียงการสูญเสียพระเกียรติยศและการสูญเสียดินแดนที่ไม่ใช่ประเทศไทยแท้

3.2 แนวคิดเรื่องชาติในสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว

แนวคิดเรื่อง “ชาติไทย” ถือกำเนิดขึ้นอย่างชัดเจนในสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งทรงนำมาใช้และปลูกฝังให้เกิดขึ้นในสังคมไทยอย่างเป็นทางการเป็นรูปธรรมภายใต้ นิยาม “ชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์” โดยทรงดำเนินนโยบายชาตินิยมหลายประการเพื่อให้สยามเป็นที่ยอมรับของนานาประเทศและเพื่อให้สยามมีความเจริญทัดเทียมอารยประเทศ ซึ่งการจะบรรลุเป้าหมายดังกล่าวประชาชนภายในชาติจะต้องมีอุดมการณ์และสำนึกใหม่ร่วมกัน คือ ความรักชาติ โดยชาติกับพระมหากษัตริย์เป็นสิ่งคู่กันดังนั้นแนวคิดเรื่อง “ชาติ” จึงถูกพัฒนาขึ้นอย่างชัดเจนในสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว¹⁰²

แนวคิดเรื่อง “ชาติ” ที่ถูกพัฒนาขึ้นอย่างชัดเจนในสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว มีการริเริ่มวิวัฒนาการของการพัฒนาแนวคิดมาตั้งแต่สมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว¹⁰³ ในลักษณะของการสร้างสำนึกเรื่องความรักชาติบ้านเมืองจากการได้รับอิทธิพลของแนวคิดเรื่องความเป็นรัฐสมัยใหม่ที่พระราชอาณาเขตมีขอบเขตแน่นอนและประชาชนเป็นองค์ประกอบที่สำคัญของรัฐ ดังนั้นรัฐจึงต้องสร้างมโนทัศน์ที่บ่งบอกถึงองค์ประกอบของรัฐ คือ ชาติ (หมายถึงประชาชน) ซึ่งหน้าที่ที่ประชาชนพึงมีต่อรัฐ คือ การเป็นผู้รักชาติ โดยประชาชนจะต้องมอบความจงรักภักดีต่อรัฐแทนที่การจงรักภักดีต่อมูลนายของตนในแบบเดิมที่เป็นความสัมพันธ์แบบไพร่กับนาย โดยสร้างความจงรักภักดีระหว่างรัฐและราษฎรขึ้นมาแทน ดังนั้น “ชาติ” จึงเป็นศูนย์กลางของความจงรักภักดีแทนที่ความจงรักภักดีในตัวบุคคล (มูลนาย)¹⁰⁴ ซึ่งการสร้างความรู้สึกรักชาติบ้านเมืองในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวปรากฏในงานเขียนของเจ้าพระยาธรรม

¹⁰² แสงเดือน ไสยวงศ์, “การขึ้นสู่อำนาจทางการเมืองของนายพันเอกหลวงพิบูลสงคราม พ.ศ. 2469-2481,” (อักษรศาสตร์มหาบัณฑิต ภาควิชาประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2434), หน้า 82-83.

¹⁰³ สมบูรณ์ สุขสำราญ, “วิวัฒนาการของอุดมการณ์ชาติไทย: ข้อสังเกตเบื้องต้น,” (โครงการไทยศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2527), หน้า 191.

¹⁰⁴ อ้างถึงแล้ว, หน้า 130, 143-44.

ศักดิ์มนตรี (ผาด เทพหัสดิน ณ อยุธยา) นักการศึกษาคนสำคัญของไทยในสมัยนั้น ที่ได้ถ่ายทอดเป้าหมายของรัฐไว้ในหนังสือเรียนเรื่องธรรมจริยาเล่ม 2 ความตอนหนึ่งว่า

“จงจำไว้ว่าเมืองไทยเป็นบ้านเกิดเมืองนอนของเรา เราต้องรักให้มากๆ ต้องรักมากกว่าบ้านที่เราอยู่และต้องรักมากกว่าโรงเรียนที่เราเรียน นอกจากนั้นยังต้องรักคนไทยเราด้วยกันหรือเรียกว่าชาติของเราเพราะเราเกิดมาเป็นไทยเป็นพวกเดียวกัน เป็นชาติเดียวกัน พูดภาษาเดียวกัน จะไม่ให้เรารักกันและช่วยเหลือกันมากกว่าที่เรารักชาติอื่นๆ ที่เป็นคนต่างชาติดีกว่า ถ้าใครเอาความไม่จริงมาแถลงติเตียนว่าเมืองไทยเป็นเมืองไม่ดีเช่นนั้นๆ...ให้เราไต่ยืนกว่านี้ เราจะนิ่งฟังไม่ได้เป็นอันขาดเพราะมันแทงปราบเข้าไปในหัวอกหัวใจ รวากับว่าใครเอามืดมืดมิดมาแทง มันให้รู้สึกเจ็บใจแค้นใจและแสบร้อนใจเป็นอย่างยิ่ง...”¹⁰⁵

สิ่งที่ประชาชนจะต้องรู้สึกต่อชาติและบ้านเมือง คือ การรักชาติและบ้านเมือง ซึ่งความรักชาติบ้านเมืองจะต้องอยู่เหนือความรักที่มีต่อตนเอง และแม้ว่าชีวิตจะเป็นอันตรายจากข้าศึกศัตรูก็ไม่เสียดายเพื่อให้บ้านเมืองมีชัยชนะต่อข้าศึกเท่านั้น การมอบชีวิตให้แก่บ้านเมืองยอมเป็นเกียรติยศและถึงแม้ตัวจะตาย ชื่อก็ยังติดอยู่ในแผ่นดินไม่รู้จักสิ้นสูญ¹⁰⁶

นอกจากการปลูกฝังแนวคิดเรื่องชาติแล้ว ยังมีการปลูกฝังแนวคิดเรื่องพุทธศาสนาและพระมหากษัตริย์ด้วย ซึ่งถือเป็นพื้นฐานแนวคิด “ชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์” ในสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว โดยในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวมีความพยายามชี้ให้เห็นว่าพุทธศาสนาเป็นสิ่งที่ควบคู่กับความเป็นชาติไทย พุทธศาสนาเป็นเอกลักษณ์ของความเป็นชาติไทย ดังปรากฏในหนังสือพุทธจริยา เล่ม 1 ของหลวงประเสริฐอักษรนิติ์ ที่ระบุถึงบทบาทและความสำคัญของพระสงฆ์ วัด พิธีกรรมทางศาสนา และปุชนิยวัตรทางพุทธศาสนา¹⁰⁷ นอกจากนี้ในหนังสือธรรมจริยา เล่ม 4 ของเจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี (ผาด เทพหัสดิน ณ อยุธยา) ยังเสนอความสำคัญของพระพุทธานุภาพความตอนหนึ่งว่า

“...ชาวเราเมื่อได้เกิดมาในพระพุทธศาสนาแล้วจึงควรมีความยินดีที่เราได้เกิดในศาสนาอันดี และจึงควรนับถือให้มัน ช่วยกันบำรุงให้รุ่งเรืองขึ้นจะได้เป็นความสุขความเจริญแก่ตนเราเองด้วย”¹⁰⁸

¹⁰⁵ เจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี, *ธรรมจริยา เล่ม 2*, พิมพ์ครั้งที่ 2, (ม.ท.ป.: โรงพิมพ์อักษรนิติ์, 2448), หน้า 97-99.

¹⁰⁶ สมบูรณ์ สุขสำราญ, *วิวัฒนาการของอุดมการณ์ชาติไทย: ข้อสังเกตเบื้องต้น*, หน้า 147.

¹⁰⁷ อ้างถึงแล้ว, หน้า 148.

¹⁰⁸ อ้างถึงแล้ว, หน้า 148.

ในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว นอกจากการปลูกฝังแนวคิดเรื่องชาติ และ พุทธศาสนา แล้ว ยังมีความพยายามปลูกฝังแนวคิดเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างประชาชนและ พระมหากษัตริย์ด้วย เห็นได้จากพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเมื่อครั้ง เสด็จพระราชดำเนินกลับจากยุโรปเมื่อพ.ศ.2440 ที่มองบทบาทของพระมหากษัตริย์ในฐานะที่เป็น บุคคลชัดเจนขึ้น ความตอนหนึ่งว่า

“บัดนี้ ควรที่เราทั้งหลายจะตั้งปณิธานอันดีและรักษาได้ด้วย เราตั้งใจ อธิษฐานว่าเราจะกระทำการงานอย่างดีที่สุดที่จะให้กรุงสยามเป็นประเทศอันหนึ่ง ซึ่งมีอิสรภาพและความเจริญ แลส่วนท่านทั้งหลายทั้งปวงนั้นจะเป็นผู้มีความตรง แลจริงต่อพระเจ้าแผ่นดินของตน แลช่วยกันกระทำทุกสิ่งซึ่งพระเจ้าแผ่นดินจะทรง ทำให้เป็นดีแก่ท่านทั้งหลายด้วย”¹⁰⁹

หรือดังที่เจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรีได้ชี้ให้เห็นว่าพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงสมควรได้รับความกตัญญูจากประชาชนอย่างสูงสุดเนื่องจากพระองค์ได้ทรงทำประโยชน์ให้แก่ชาติ บ้านเมืองอย่างล้นเหลือ

“...ผู้ที่กระทำประโยชน์ให้แก่บ้านเมืองของเราอย่างสูงสุดล้นพ้น ซึ่งการที่ เราทั้งหลายจะพึงระลึกถึงพระมหากษัตริย์คุณ และทั้งจะเป็นที่ฝังอยู่ในน้ำใจของเรา และคนทั้งหลายที่จะเกิดมาในภายหลังกฯ ต่อไปไม่รู้จักเสื่อมนั้น ก็คือ พระบาทสมเด็จพระรามาธิบดีที่ 5 ซึ่งเป็นที่ซึ้งซาบอยู่ในน้ำใจของเราทั้งหลายทุกคนแล้วว่าไม่อาจจะพรรณนาพระมหากษัตริย์คุณ ซึ่งพระองค์ได้มีต่อเราทั้งหลายให้ ล้นสุดลงได้ กล่าวคือได้ทรงทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาและอาณาประชาราษฎร์ให้ ได้รับความสุขสำราญ และทรงจัดการให้ชาติและบ้านเมืองเจริญรุ่งเรืองยิ่งขึ้น พ้น จากอำนาจความยำยีของประเทศต่างๆ ที่มีกำลังยังอยู่ในโลก...”¹¹⁰

แนวคิดพื้นฐานเรื่องความรักชาติบ้านเมือง เลื่อมใสในพระพุทธศาสนา และความจงรักภักดี ต่อพระมหากษัตริย์ที่เริ่มก่อรูปขึ้นในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้รับการปลูกฝัง ให้เกิดขึ้นในสังคมไทยอย่างเป็นรูปธรรมและชัดเจนมากขึ้นภายใต้นโยบายชาตินิยมผ่านแนวคิด “ชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์” ในสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งแนวคิดชาตินิยม ในสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวถูกสร้างขึ้นเนื่องด้วยเงื่อนไขทั้งภายในประเทศและ ภายนอกประเทศหลายประการ โดยมีรายละเอียด ดังนี้

¹⁰⁹ อ้างถึงแล้ว, หน้า 154.

¹¹⁰ อ้างถึงแล้ว, หน้า 153.

เงื่อนไขภายในประเทศ คือ ปัญหาอิทธิพลของชาวจีนในประเทศไทย โดยประเทศไทยมีชาวจีนจำนวนมากได้อพยพมาตั้งถิ่นฐานในประเทศไทยตั้งแต่สมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เนื่องจากประเทศจีนเกิดความอดอยาก ซึ่งเป็นช่วงที่สยามต้องการแรงงานในการพัฒนาประเทศจำนวนมากเนื่องจากประเทศไทยในสมัยนั้นมีจำนวนประชากรน้อย อีกทั้งคนไทยก็นิยมทำนาและรับราชการมากกว่าทำให้ขาดแคลนแรงงานภายในประเทศ ความต้องการแรงงานคนจีนจึงเป็นเครื่องดึงดูดสำคัญที่ทำให้คนจีนอพยพและหลั่งไหลเข้ามาอาศัยอยู่ในประเทศไทยเป็นจำนวนมาก คนจีนได้รับสิทธิพิเศษต่างๆ อาทิเช่น การเดินทางและตั้งถิ่นฐานภายในพระราชอาณาจักรสยามได้อย่างเสรี ในขณะที่คนไทยที่เป็นไพร่ต้องถูกจำกัดสิทธิในการย้ายถิ่นที่อยู่เพื่อความสะดวกของทางการที่จะดำเนินการเกี่ยวกับการเกณฑ์แรงงานหรือการต้องการกำลังทหารเพิ่มเติมในกองทัพ ยิ่งกว่านั้นเมื่อมีการยกเลิกระบบไพร่เมื่อพ.ศ.2442 โดยเปลี่ยนให้มีการเก็บภาษีรายหัวประจำปี อัตราปีละ 4-6 บาท แทน แต่คนจีนอพยพกลับได้รับสิทธิพิเศษที่เสียภาษีเพียง 4.25 บาท ทุกๆ 3 ปี ต่อมาได้มีการปรับอัตราภาษีให้คนจีนอพยพต้องจ่ายภาษีเท่ากับคนไทย ได้เกิดการนัดหยุดงานครั้งใหญ่ของคนจีนในกรุงเทพฯ ที่อยู่ภายใต้การบงการของสมาคมลับของจีน (อั้งยี่) ทำให้สยามตระหนักถึงอิทธิพลของคนจีนอพยพที่มีอยู่อย่างมากในสังคมไทยที่ถือเป็นคุกคามความมั่นคงของราชอาณาจักรสยามอย่างชัดเจน¹¹¹ ปัญหาเรื่องอิทธิพลของชาวจีนได้สร้างปัญหาให้กับไทยตั้งแต่สมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และยืดเยื้อต่อมาถึงสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว โดยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงวางพระบรมราโชบายที่เข้มงวดกวดขันกับชาวจีนมากขึ้นโดยทรงออกพระราชบัญญัติต่างๆ เพื่อผสมกลมกลืนชาวจีน เช่น พระราชบัญญัติสัญชาติ พ.ศ.2451 หรือพระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ พ.ศ.2461 เพื่อควบคุมโรงเรียนจีน เป็นต้น

เงื่อนไขภายนอกประเทศ ที่ผลักดันให้พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวนำแนวคิดชาตินิยมมาใช้ในการปกครองประเทศ มีดังนี้

(1) อิทธิพลจากการศึกษาในยุโรป พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวได้รับการศึกษาและใช้ชีวิตอยู่ที่ประเทศอังกฤษจึงทรงได้รับอิทธิพลของแนวคิดชาตินิยมมาจากประเทศอังกฤษโดยทรงเห็นความรังเกียจตื้นตันที่ชาวอังกฤษมีต่อชาวฮิวที่เห็นแก่เงิน โดยทรงเห็นว่าชาวจีนในประเทศไทยก็มีลักษณะเช่นเดียวกับชาวฮิวในประเทศอังกฤษจึงทรงนิพนธ์เรื่องพวกฮิวแห่งบูรพทิศ เปรียบเทียบชาวจีนกับชาวฮิวเพื่อกระตุ้นให้ประชาชนไทยรู้จักพึ่งตนเอง ดังนั้นอิทธิพลจากการศึกษาในยุโรปเป็นเงื่อนไขสำคัญที่ก่อให้เกิดแนวคิดชาตินิยมในสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว¹¹²

¹¹¹ โกวิท วงศ์สุรวัฒน์, *การเมืองการปกครองไทย: หลายมิติ*, (กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2547), หน้า 46.

¹¹² จุลลา งามรอด, *กำเนิดและความเป็นมาของลัทธิชาตินิยมในประเทศไทย*, หน้า 24.

(2) ความหวั่นเกรงอันตรายจากอังกฤษและฝรั่งเศส พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพยายามปลุกใจคนไทยให้มีความสามัคคีกลมเกลียว ทั้งร่างกายและจิตใจเพื่อปกป้องชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ ให้รอดพ้นจากการรุกรานของอมิตร ซึ่งไทยต้องเสียดินแดนถึง 1 ใน 3 ของประเทศให้กับอังกฤษและฝรั่งเศส¹¹³ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงตระหนักถึงความไม่น่าไว้วางใจของอังกฤษและฝรั่งเศส เนื่องด้วยหวั่นเกรงว่าทั้งสองประเทศจะรุกรานเพื่อยึดดินแดนไทยไปอีกเหมือนในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ดังปรากฏในหนังสือเรื่อง พระยากัลยาณไมตรี ความตอนหนึ่งว่า

“...ฝรั่งเศสก็ฮุบเอาดินแดนส่วนหนึ่งทางตะวันออกของเมืองไทยไปผนวกกับ ส่วนที่มีอยู่แล้วในอินโดจีน แล้วบริเทนใหญ่ก็เอาดินแดนมาเพิ่มให้อาณานิคมพม่า ของตนทางตะวันตกเฉียงใต้ อันเป็นส่วนที่ไทยต้องเสียไป ประเทศสยามต้องวิ่งเต้น หาความช่วยเหลือโดยผ่านที่ปรึกษาต่างชาติ แต่เมื่อบอกรัฐบาลฝรั่งเศสไปตาม คำแนะนำของที่ปรึกษาชาวเบลเยียมว่า สิ่งที่ฝรั่งเศสเรียกร้องในแคว้นอันนั้นนั้น จำต้องปฏิเสธ เพราะเป็นเรื่องสุดวิสัยเกินที่จะผ่อนปรนกันได้ ซึ่งก็เป็นจริง ฝรั่งเศส ก็เลยใช้อำนาจบาตรใหญ่ รวบดินแดนของไทยต่อไปอีก แล้วยังกำเริบเรียกร้องให้ คนไทยอพยพจากดินแดนเหล่านั้นด่วน ทั้งให้ไทยใช้ค่าปรับใหม่อีกด้วย ขอ เรียกร้องทั้งหมดนี้ก็เลยกลายเป็นส่วนหนึ่งของสนธิสัญญาที่เป็นการขู่เข็ญบงการให้ รัฐบาลไทยต้องจำยอม”¹¹⁴

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงตระหนักถึงความไม่น่าไว้วางใจของอังกฤษและ ฝรั่งเศสโดยเกรงว่าจะรุกรานและยึดดินแดนของไทยไปอีกดังเช่นอดีต พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้า เจ้าอยู่หัวจึงทรงพยายามปลุกใจคนไทยให้มีความสามัคคีกลมเกลียวกัน รักชาติบ้านเมือง และ จงรักภักดีในพระมหากษัตริย์

(3) การเปลี่ยนแปลงระบอบการเมืองการปกครองในภูมิภาคเอเชีย แนวความคิดทาง การเมืองของประเทศตะวันตกได้แพร่ขยายเข้ามาในภูมิภาคเอเชียช่วงปลายศตวรรษที่ 19 อันมีผล ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์มาเป็นแบบประชาธิปไตย ในประเทศต่างๆ ในเอเชีย รวมทั้งประเทศไทย โดยในช่วงรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้า เจ้าอยู่หัวได้เกิดสิ่งที่สะท้อนระบอบการปกครองแบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์เป็นอย่างยิ่ง คือ เกิดเหม็ง หรือการปฏิวัติล้มจักรพรรดิราชวงศ์เซ็งในจีน แล้วสถาปนาระบบสาธารณรัฐขึ้น ซึ่งปฏิบัติการโดยพรรคก๊กมินตั๋งของจีน ซึ่งอุดมการณ์ของก๊กมินตั๋ง คือ อุดมการณ์ชาตินิยมที่เห็นว่า

¹¹³ ยูพา ชุมจันทร์, "พระบรมราโชบายในการใช้ลัทธิชาตินิยมของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว," *จุลสารโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย ปีที่ 3 ฉบับที่ 3 (เมษายน-มิถุนายน 2519):* หน้า 29.

¹¹⁴ จุลลา อนุรต. กำเนิดและความเป็นมาของลัทธิชาตินิยมในประเทศไทย. หน้า 25.

ระบอบจักรพรรดิหรือกษัตริย์นั้นเป็นระบอบเก่าแก่ที่นำประเทศไปสู่ความเสื่อม เป็นระบอบที่ไม่ทันสมัย และไม่สามารถนำชาติไปสู่ความเจริญทัดเทียมตะวันตกได้ การล่มระบอบจักรพรรดิและอุดมการณ์แบบก๊กมินตั๋งได้เผยแพร่เข้ามาสู่คนจีนในสยามและคนไทย โดยเฉพาะกลุ่มข้าราชการระดับกลางที่ได้รับการศึกษาแบบตะวันตกของไทย ส่งผลให้เกิดการเคลื่อนไหวแบบชาตินิยมที่ต้องการล้มระบอบการปกครองแบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ลง เหตุการณ์ที่เป็นรูปธรรมที่เกิดขึ้นคือ กบฏ ร.ศ.130 หรือกบฏหมอบลิ่ง/กบฏเก๊กเหม็ง ที่เป็นกลุ่มนายทหารระดับกลาง ที่มีเป้าหมายเพื่อต้องการโค่นล้มระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์¹¹⁵ ซึ่งกบฏ ร.ศ.130 เริ่มก่อตัวมาตั้งแต่สมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเมื่อทรงมีการปฏิรูปการศึกษาและสังคม ที่ก่อให้เกิดชนกลุ่มใหม่ที่ต้องการเข้าไปมีบทบาททางการเมือง ซึ่งชนกลุ่มนี้ได้เห็นความเป็นไปของสถานการณ์โดยรอบ เช่น ในพ.ศ.2451 มีการปฏิวัติเพื่อสถาปนากองระบอบรัฐธรรมนูญในตุรกี และในพ.ศ.2454 เกิดการปฏิวัติล้มล้างระบอบกษัตริย์ขึ้นในประเทศจีน ทำให้ปัญญาชนไทยกลุ่มหนึ่งเกิดความหวังว่าไทยจะมีการเปลี่ยนแปลงการปกครองขึ้น และเพื่อป้องกันการเคลื่อนไหวเพื่อเปลี่ยนแปลงการปกครองจากกลุ่มคนที่ได้รับการศึกษาจากยุโรป พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงมีพระบรมราโชวาทแก่นักเรียนนอก เมื่อวันที่ 30 มิถุนายน 2468 ความตอนหนึ่งว่า

“...เราขอเตือนสตินักเรียนว่าจะได้ยินได้ฟังอะไรก็ตาม ก่อนจะรับรองเป็นของดีและค่านิยม ควรตั้งปัญหาแก่ตนเองเสียก่อนว่า (๑) ลัทธิหรือวิธีการอย่างนั้นๆ จะเหมาะสมแก่คนไทยหรือไม่ ? (๒) สภาพแห่งเมืองไทยในเวลานี้ จะควรใช้ลัทธิหรือวิธีการนั้นๆ ได้หรือยัง ? (๓) ถ้าจะใช้ลัทธิหรือวิธีการอย่างนั้นๆ จะเป็นประโยชน์แก่ชนหมู่มากทั่วไปหรือจะเป็นประโยชน์แก่สำหรับตัวเราและพวกพ้องของเราที่เป็นหมู่น้อย ? ถ้ายังตอบทั้ง ๓ ข้อนี้ไม่ได้ความแน่ใจละก็ อย่ารับรองว่าลัทธิหรือวิธีการนั้นๆ เป็นของดีและค่านิยม อย่าลืมนึกว่าสภาพของประเทศยุโรปกับเมืองเราผิดกันอยู่ ฉะนั้นสิ่งที่เป็นคุณสำหรับเขา อาจเป็นโทษสำหรับเราก็ได้...”¹¹⁶

ด้วยเงื่อนไขดังกล่าวทั้งภายในประเทศและภายนอกประเทศส่งผลให้พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวเผยแพร่แนวคิด "ชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์" ที่ถือเป็นเอกลักษณ์ของความเป็นไทย โดยมีแบบอย่างมาจากอังกฤษ คือ “พระเจ้าเป็นเจ้า พระมหากษัตริย์และประเทศ” (God King and Country)¹¹⁷ โดยมีรายละเอียด ดังนี้

¹¹⁵ จุลลา งอนรถ. กำเนิดและความเป็นมาของลัทธิชาตินิยมในประเทศไทย. หน้า 30.

¹¹⁶ ส.วิวัฒน์เศรษฐ์. วาทพระมงกุฎฯ, (พระนคร: สำนักพิมพ์ธรรมเสรี, 2506), หน้า 204-05.

¹¹⁷ สมบูรณ์ สุขสำราญ. วิวัฒนาการของอุดมการณ์ชาติไทย: ข้อสังเกตเบื้องต้น. หน้า 192.

(1) แนวคิดเรื่องชาติ

สมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว คำว่า “ชาติ” หมายถึงคณะบุคคลที่อยู่รวมกันในพื้นที่แห่งหนึ่ง พูดภาษาเดียวกัน เกี่ยวพันกันโดยสืบเชื้อสายเดียวกัน มีขนบธรรมเนียมประเพณีเดียวกัน ซึ่งชาติแปลว่ากำเนิด ดังนั้นชาติจึงเกี่ยวพันกับประชาชน ดังพระราชสาธิบายของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวเกี่ยวกับ “ชาติ” ความว่า

“...ชาติ ก็แปลตรงๆ ว่ากำเนิดเท่านั้น เราจึงมาใช้เรียกคณะชนที่อยู่รวมกัน ว่า “ชาติ” ซึ่งอันที่จริงก็ไม่ผิดเพราะ “ชาติไทย” ก็คือเกิดเป็นไทย เกิดในหมู่ชนที่เรียกนามว่า “ไทย”¹¹⁸

“...คำว่า “ชาติ” นี้ ตามศัพท์เดิมแปลว่าตระกูลหรือประเภทแห่งบุคคล... “ชาติ” ก็แปลตรงๆ ว่ากำเนิดเท่านั้น... ต่อมาภายหลังไทยเราจึงมาใช้เรียกคณะชนที่อยู่รวมกันว่า “ชาติ” ซึ่งอันที่จริงก็ไม่ผิด เพราะคน “ชาติไทย” ก็คือเกิดเป็นไทย เกิดในหมู่ชนที่เรียกนามตนว่า “ไทย”...”¹¹⁹

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเชื่อว่าภาษาเป็นปัจจัยสำคัญในการกำหนดความเป็นชาติเนื่องจากไม่มีสิ่งใดที่จะทำให้ประชาชนรู้สึกว่าคุณเป็นส่วนหนึ่งของชาติได้ดีไปกว่าการพูดภาษาเดียวกัน ดังนั้นคำว่า “ไทย” พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงถือว่าบุคคลที่จะได้ชื่อว่าเป็นคนไทยอย่างแท้จริงจะต้องเป็นผู้ที่ตกลงใจว่าเป็นไทยและประพฤติให้เหมือนคนไทยทุกประการ เช่น การใช้ภาษาไทย การจงรักภักดีต่อชาติ และพระเจ้าแผ่นดินไทย ดังนั้นชาติไทยในทัศนะของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวจึงมีลักษณะร่วมกัน 4 ประการ คือ ชาติไทยต้องมีกลุ่มชนที่มาอยู่รวมกันด้วยความรู้สึกนึกคิดและการกระทำที่เรียกว่าเป็นไทยเหมือนกัน ชาติไทยต้องมีสถาบันพระมหากษัตริย์เป็นประมุขของประเทศ ชาติไทยต้องมีสถาบันศาสนา และชาติไทยต้องมีระบอบการปกครองแบบราชาธิปไตย¹²⁰

(2) แนวคิดเรื่องศาสนา

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงให้ความสำคัญกับพุทธศาสนาในฐานะที่เป็นศาสนาที่ดีที่สุด เก่าแก่ที่สุด และสมควรที่ชาวไทยจะภาคภูมิใจเมื่อเปรียบเทียบกับศาสนาอื่นๆ ซึ่งธรรมของพุทธศาสนามีความสมจริง เป็นเหตุเป็นผล และเนื้อหาของธรรมก็ไม่ได้ลอกเลียนผู้ใดมา

¹¹⁸ อ้างถึงแล้ว, หน้า 193.

¹¹⁹ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, *ปลูกใจเสือป่า*, (พระนคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย, 2506), หน้า 56.

¹²⁰ กรรณิรมย์ สุวรรณานนท์, "พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวกับการสร้างชาติไทย" (วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต (อ.ม.) จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2524), หน้า 106.

วิธีการที่พระพุทธเจ้าทรงใช้สั่งสอนพุทธศาสนิกชน คือ การสอนให้ผู้ฟังธรรมใช้ความคิดพิจารณาหลักธรรม เมื่อเห็นเป็นสิ่งที่ถูกต้องจึงเกิดความเชื่อถือนำไปปฏิบัติในที่สุด และหลักธรรมสำคัญของพุทธศาสนา คือ การสอนให้มนุษย์ยึดในกรรม มนุษย์จะเป็นคนดีหรือคนชั่วอยู่ที่การกระทำ พุทธศาสนาสอนให้คนมุ่งกระทำความดีและเป็นพลเมืองดีของชาติ ศาสนาพุทธจึงเป็นศาสนาของผู้ที่มีความศิวิไลซ์ ดังนั้นไทยเป็นชาติที่ศิวิไลซ์เนื่องจากเป็นชาติที่มีพลเมืองดีเพราะความกล้าเลิศจของพระพุทธศาสนา นี่คือหลักในการปลุกเร้าความรู้สึกชาตินิยมทางศาสนาของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวเพื่อป้องกันไม่ให้คนไทยเกิดความหลงผิดไปยอมรับนับถือศาสนาอื่นของตะวันตก ปรากฏดังคำกล่าวของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ความตอนหนึ่งว่า

“...จึงขอให้คนไทยที่คิดเอาอย่างฝรั่ง จงเลือกเอาอย่างเฉพาะที่เป็นประโยชน์ เช่น เทคนิควิทยาการ ส่วนเรื่องศาสนานั้น ของเราประเสริฐกว่าฝรั่งมากนัก... พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาสำหรับชาติเรา เราจำเป็นต้องถือด้วยความกตัญญูต่อบิดามารดาและโคตรวงศ์ของเรา จำเป็นต้องถือไม่มีปัญหาอะไร...ชาติกับศาสนาย่อมเป็นสิ่งต่อเนื่องกัน ถ้าชาติพินาศไปแล้ว ศาสนาก็จะตั้งอยู่ไม่ได้ ถ้าศาสนาเสื่อมทรามจนสูญสิ้นไปแล้ว ประชาชนก็จะมีคุณธรรมย่อหย่อนลงไปจนลงท้ายไม่มีเลย ชาติใดที่ไร้คุณธรรม ชาตินั้นก็ถึงแก่ความพินาศล่มจม...”¹²¹

(3) แนวคิดเรื่องพระมหากษัตริย์

ชาติสยามจะเข้มแข็ง มั่นคง และเจริญก้าวหน้า จำเป็นต้องมีพระมหากษัตริย์เป็นผู้นำ ดังนั้นการจงรักภักดีต่อสถาบันพระมหากษัตริย์ คือ ความรักชาติเพื่อให้ชาติเจริญก้าวหน้าและเข้มแข็ง พระมหากษัตริย์เป็นสถาบันทางสังคมที่สำคัญที่สุดเป็นศูนย์กลางแห่งความศรัทธาและเป็นสิ่งที่พึงรักคนไทยไว้ด้วยกัน ปรากฏดังพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวเนื่องในงานพระราชพิธีฉัตรมงคลของโรงเรียนมหาดเล็กหลวงในพระบรมราชูปถัมภ์เมื่อวันที่ 13 พฤศจิกายน พ.ศ.2457 ความตอนหนึ่งว่า

“...ถ้าจะตรวจดูตั้งแต่สมัยดึกดำบรรพ์ตลอดมาจะเห็นว่าคนไทยต้องการมีอำนาจอันชอบธรรมเสมอกันหมด ในเมืองไทยเรานี้มีคนอยู่ 2 ชั้น เท่านั้น ไม่มากกว่า 2 ชั้น หนึ่งคือพระเจ้าแผ่นดินผู้เป็นหัวหน้า ซึ่งเขามอบให้ทรงไว้ซึ่งอำนาจทุกอย่างเพราะว่าเขาทั้งหลายไม่มีเวลาพอและไม่อาจสามารถที่ต่างคนต่างถืออำนาจอันนั้นไว้ได้ อีกชั้นหนึ่งคือคนไทยทั่วไป ถ้าใครจะมาแทรกแซงในระหว่างคนไทยกับพระเจ้าแผ่นดินก็ไม่ได้ความรักใคร่นับถือยกย่องของคนไทยนัก เพราะเหตุใด ถ้าเพราะเหตุที่มาตัดรอนอำนาจอันชอบธรรมของเขาเสีย คือ อำนาจของ

¹²¹ สมบูรณ์ สุขสำราญ. *วิวัฒนาการของอุดมการณ์ชาติไทย: ข้อสังเกตเบื้องต้น*. หน้า 196.

พระเจ้าแผ่นดิน ซึ่งผู้เป็นเสมือนหนึ่งกุลบุตรของเขา...เราเป็นคนไทยด้วยกันเพราะเรามีพระเจ้าแผ่นดินองค์เดียว...”¹²²

หรือตั้งพระราชดำริสของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวในคราวการเทศนาเสือป่า และปลุกใจเสือป่า ความตอนหนึ่งว่า

“...ผู้ที่ประทุษร้ายต่อพระเจ้าแผ่นดินต้องนับว่าเป็นผู้เลวทรามอย่างยิ่ง เพราะเป็นผู้ที่ประทุษร้ายต่อชาติ เป็นผู้ทำลายความสงบและความสุขของคณะจึงควรนับว่าเป็นผู้ประทุษร้ายต่อประชาชนทั่วทุกตัวคน...เพราะฉะนั้นผู้ใดประทุษร้ายพระราชอาบัติของตนมีโทษร้ายยิ่งกว่าผู้กระทำผิดอย่างอื่น ๆ ผู้ที่เป็นขบถนับว่านับว่าเป็นข้าศึกแห่งชาติตนเอง เป็นเสนียดแห่งชาติ สมควรอย่างยิ่งที่จะต้องช่วยกันกำจัดเสีย...”¹²³

หรือตั้งที่ปรากฏในพระราชนิพนธ์ของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวความตอนหนึ่งว่า

“การที่จะตัดสินว่าผู้ใดเป็นชาติได้โดยแท้จริงนั้น ต้องพิจารณาว่าผู้นั้นมีความจงรักภักดีต่อใคร ถ้าเขาจงรักภักดีต่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าแผ่นดินสยาม เขาจึงจะเป็นไทยแท้ แต่ถ้าใครแสดงตนว่าเป็นอิสระแก่ตน ไม่มีความจงรักภักดีต่อผู้ใด ดังนี้ต้องจัดว่าผู้นั้นเป็นคนไม่มีชาติเพราะคนๆ เดียวหรือหมู่เดียวจะตั้งตนขึ้นเป็นชาติต่างหากหาได้ไม่”¹²⁴

หรือตั้งที่สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยวชิรญาณวโรรส ได้ประทานแก่กองเสือป่าที่ ให้สามัคคีร่วมใจและให้ถือชาติเป็นสิ่งสำคัญยิ่งกว่าตน โดยทรงกล่าวเน้นความสำคัญของพระมหากษัตริย์ว่า

“...แลชาตินั้นจำเป็นต้องมีหัวหน้าผู้ชักนำให้ดำเนินไปในกิจการ เหมือนร่างกายแลเรือ ร่างกายก็ย่อมมีใจเป็นผู้นำ เรือก็ย่อมมีนายเรือเป็นผู้บัญชาการ หัวหน้านี้แล เรียกว่าพระราชหรือพระเจ้าแผ่นดิน ชาติที่ขาดหัวหน้าย่อมเป็นเหมือนร่างกายที่ปราศจากจิตต์ แลดุจเรืออันหาผู้บัญชาการมิได้ ย่อมตั้งอยู่ไม่ได้ พระเจ้าแผ่นดินที่ดี ย่อมเปนสง่าแห่งชาติ ทำให้มีอำนาจเป็นที่นับถือ แลยำเกรงของชาติอื่นๆ

¹²² อ้างถึงแล้ว, หน้า 199-200.

¹²³ อ้างถึงแล้ว, หน้า 202.

¹²⁴ อัสวาทุ (พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว), *ความเป็นชาติโดยแท้จริง*, (พระนคร: รวมสาส์น, 2506), หน้า 141.

...สมเด็จพระบพิตรพระราชสมภาร เจ้าผู้เปนพระเจ้าแผ่นดิน ย่อมเปนเหมือนสี่สะ
ของชาติ พวกพสกเปนเหมือนอวัยวะอันเหลือมีมือแลเท้าเปนต้น...”¹²⁵

แนวคิดชาตินิยมในสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวภายใต้านิยาม “ชาติ ศาสนา
พระมหากษัตริย์” เป็นความพยายามของผู้ปกครองในการสร้างเอกภาพทางความคิดในหมู่ประชาชน
ไทย ซึ่งประชาชนไทยต้องมีสำนึกในสถาบันทั้งสาม (ชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์) ที่เป็น
องค์ประกอบซึ่งกันและกันไม่สามารถแยกออกจากกันได้¹²⁶

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงปลุกฝังแนวคิดชาตินิยมผ่านบทพระราชนิพนธ์
บทละคร พระบรมราโชวาท โดยเฉพาะบทพระราชนิพนธ์เนื่องจากพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้า
เจ้าอยู่หัวทรงมีความสนพระทัยในการเขียนหนังสือและทรงมีพระอัจฉริยภาพในการทรงพระอักษรโดย
เมื่อครั้งที่ทรงศึกษายังประเทศอังกฤษ พระองค์ทรงจัดทำหนังสือรายสัปดาห์ขึ้นจำหน่ายในหมู่พระ
สหาย โดยเรื่องที่ลงมีทั้งบทพระนิพนธ์ตั้งแต่เมื่อครั้งยังทรงพระเยาว์และบทความเชิงสารคดีที่ทรง
ประพันธ์ขึ้นระหว่างการศึกษา และเมื่อเสด็จพระราชดำเนินกลับสู่เมืองไทยก็ยังทรงใช้เวลาส่วนใหญ่
กับการทรงพระอักษร¹²⁷ ดังนั้นเมื่อทรงขึ้นครองราชสมบัติเป็นพระมหากษัตริย์สืบต่อมาจึงทรงใช้
พระอัจฉริยภาพส่วนพระองค์ในด้านนี้ในการนำพาแนวคิดชาตินิยมไปสู่ประชาชนซึ่งบทพระราช
นิพนธ์ประเภทปลุกใจของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว อาทิเช่น พระร่วง ขอมดำดิน
หัวใจนักรบ ความมีชัย ฯลฯ ซึ่งสาระสำคัญของบทพระราชนิพนธ์ คือ การชี้ให้เห็นความสำคัญของ
สถาบันชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ และปลุกใจให้คนไทยมีความรักชาติบ้านเมือง
ดังพระราชนิพนธ์ละครพูดเรื่องความดีมีชัย ความตอนหนึ่งว่า

“จงอย่าได้มีเวลาเสื่อมคลายความรักใคร่ชาติบ้านเมืองของเรา ฟังอุตสาห์
ตั้งใจไว้ว่าจะรักษาความเป็นไทยแห่งชาติบ้านเมืองของเราไว้ มิให้มีเวลาย่อหย่อน
แม้แต่นิดนึ่งเลยเป็นอันขาด”¹²⁸

หรือดังพระราชนิพนธ์ละครพูดเรื่องหัวใจนักรบ ความตอนหนึ่งว่า

“เพราะฉะนั้นชวนกันสวามิภักดิ์	จงรักร่วมชาติศาสนา
ยอมตายไม่เสียตายชีวา	เพื่อรักษาอิสระคณะไทย
สมานสามัคคีให้ดีอยู่	จะสู้ศึกศัตรูทั้งหลายได้

¹²⁵ โสภานามูล, "วาทกรรมเรื่องชาติไทยของปัญญาชนหัวก้าวหน้าระหว่างพ.ศ.2490-2505" (อักษรศาสตร์ดุสิต
บัณฑิต ภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ไม่ปรากฏปีที่พิมพ์), หน้า 29.

¹²⁶ สมบูรณ์ สุขสำราญ. *วิวัฒนาการของอุดมการณ์ชาติไทย: ข้อสังเกตเบื้องต้น*. หน้า 202.

¹²⁷ อ้างถึงแล้ว, หน้า 203.

¹²⁸ จุลลา งามรอด. กำเนิดและความเป็นมาของลัทธิชาตินิยมในประเทศไทย. หน้า 35-36.

ความคิดจํานงใจ

เป็นไทยจนสิ้นดินฟ้า”¹²⁹

บทพระราชนิพนธ์ในแนวทางแบบชาตินิยมของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวมีการพิมพ์เป็นหนังสือออกจ่ายแจกแก่ข้าราชการบริพาร ข้าราชการ โรงเรียนต่างๆ และประชาชนทั่วไป อีกทั้งยังมีการเผยแพร่ทางหนังสือพิมพ์โดยจะออกมาในรูปของบทความแสดงพระราชดำริทางการเมือง เช่น การจลาจลในรัสเซีย เมืองไทยจึงตื่นเถิด โคลนติดล้อ ฯลฯ

ส่วนพระบรมราโชวาทและพระราชดำรัสในโอกาสต่างๆ ก็ทรงแทรกข้อคิดเตือนใจให้เกิดความรักชาติบ้านเมือง ยอมเสียสละเพื่อชาติอยู่เสมอ เช่น พระบรมราโชวาทที่พระราชทานแก่นักเรียนที่ห้องสนามหลวง เมื่อวันที่ 5 ธันวาคม 2454 ความตอนหนึ่งว่า

“ข้อ ๑ ต้องมีความจงรักภักดีต่อสมเด็จพระมหากษัตริย์ ผู้เป็นพระเจ้าอยู่หัวของตนเพราะท่านเป็นผู้ทำนุบำรุงประชาชนให้อยู่เย็นเป็นสุขทั่วกัน

ข้อ ๒ ต้องมีความรักชาติบ้านเมืองของตนเพราะตนเป็นส่วนหนึ่งของชาติ ถ้าชาติเสื่อมเสียยับเยินไปแล้ว เราทั้งหลายก็ต้องพากันยับเยินตามกันไปหมด และควรจะมีศรัทธาเคารพนับถือพระศาสนา อันเป็นเครื่องผูกน้ำใจให้มันอยู่ในทางดีทางงาม

ข้อ ๓ ต้องมีความซื่อตรงต่อพวกพ้องร่วมคณะกัน เช่น ร่วมโรงเรียนกัน เป็นต้น เพราะถ้าไม่ซื่อตรงต่อกันแล้วก็จะอยู่เย็นเป็นสุขด้วยกันไม่ได้ คงต้องแตกกระจายกระเจายับยับ ผู้ที่ทำลายคณะก็เท่ากับทำลายตัวเองด้วย ดีก็ต้องดีด้วยกัน”¹³⁰

หรือตั้งพระราชดำรัสตอบพระบรมวงศานุวงศ์และข้าทูลละอองธุลีพระบาทในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา ณ พระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย เมื่อวันที่ 1 มกราคม 2459 ความตอนหนึ่งว่า

“...เราทั้งหลายต่างต้องรำลึกอยู่ในใจว่า ชาติสำคัญกว่าบุคคล เพราะฉะนั้นเมื่อจะคิดทำการใดๆ ก็ดี ต้องนึกถึงประโยชน์อันที่จะมีแก่ชาติบ้านเมืองเป็นที่ตั้ง ถึงแม้ว่าจะต้องเสียสละความสุขส่วนตัวเองบ้างก็ต้องยอมสละให้ และถ้ามีเหตุจำเป็นถึงแม้ชีวิตก็ไม่ควรอาลัยหวงแหน ควรคิดไว้ชื่อในแวนแคว้นแดนสยามพยายามแต่ที่จะทำการอันเป็นประโยชน์เต็มที่ อย่าให้เสียทีที่ได้เกิดมาในชาติไทย ต้องจำฝังไว้ในใจว่าบรรพบุรุษของเราได้อุตสาหะทำนุบำรุงชาติของเราให้ยั่งยืนตลอดมาจนถึงขั้นเราทั้งหลายได้รับความสุขสำราญอยู่ทุกวันนี้ ย่อมเป็น

¹²⁹ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, *บทพระราชนิพนธ์ละครพูดเรื่องหัวใจนักรบ*, (พระนคร: โรงพิมพ์คุรุสภา, 2493), หน้า 45.

¹³⁰ ส. วัฒนเศรษฐ์, *วาทพระมงกุฎ*, หน้า 34.

หน้าที่ของเราที่จะรักษาไว้มิให้เสื่อมทรามไปได้เลย เราทั้งหลายจึงจะเงยหน้า
สมาคมกับนานาประเทศได้โดยมิต้องมีความละอาย...”¹³¹

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวยังทรงตั้งกองเสือป่าขึ้นเมื่อวันที่ 1 พฤษภาคม 2454 โดยประสงค์เพื่อรวบรวมข้าราชการและพลเรือน พ่อค้าคหบดี และประชาชนทั่วไปให้ได้รับการอบรมให้รู้จักหน้าที่ที่มีต่อชาติ โดยปลูกฝังแนวคิดชาตินิยมแก่บรรดาข้าราชการที่เป็นสมาชิกกองเสือป่าโดยมุ่งหวังให้เกิดความรักชาติบ้านเมือง ความสามัคคีในหมู่คณะ และช่วยประเทศชาติในยามสงคราม ปราบกฏตั้งพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวในงานพระราชพิธีบรมราชาภิเษกสมโภช เมื่อวันที่ 3 ธันวาคม 2454 เกี่ยวกับวัตถุประสงค์ในการจัดตั้งกองเสือป่า ความตอนหนึ่งว่า

“...การใดๆ ที่เราได้เริ่มต้นจักขึ้นแล้ว แลซึ่งจะได้จัดขึ้นในอีกต่อไป ก็ล้วนทำไปด้วยความมุ่งหมายที่จะให้เป็นประโยชน์ นำความเจริญมาสู่ชาติอย่างน้อยก็เพียงไม่ให้อายเพื่อนบ้าน เช่น การจัดตั้งเสือป่าก็ด้วยความมุ่งหมายจะให้คนไทยทั่วกันได้รู้สึกถึงความจงรักภักดีต่อผู้ดำรงรัฐสีมาอาณาจักร โดยต้องตามนิติธรรม ประเพณีประการ 1 ความรักชาติบ้านเมืองแลนับถือพระศาสนาประการ 1 ความสามัคคีในคณะแลไม่ทำลายซึ่งกันและกันประการ 1 ทั้ง 3 ประการนี้เป็นมูลรากแห่งความมั่นคง จะทำให้ชาติเราดำรงอยู่เป็นไทยได้สมนาม มิให้เสียที่บรรพบุรุษของเราทั้งหลายได้สู้ก่อสร้าง ปลูกฝังชาติเราไว้ในแคว้นแดนสยามนี้ ถึงการที่ได้คิดจัดให้มีลูกเสือขึ้นก็โดยความปรารถนาที่จะให้เด็กไทยได้ศึกษาและจดจำข้อสำคัญทั้ง 3 ประการ/อันได้กล่าวมาแล้วนั้น ให้ฝังมั่นอยู่ในดวงจิตตั้งแต่มียายุอยู่ในประถมวัย เพื่อว่าเมื่อเจริญเติบโตใหญ่ขึ้นแล้ว ก็คงจะรู้สึกเช่นนั้นจนตลอดชีวิต แลจะได้ตั้งประพฤติตนเป็นไพร่ฟ้าข้าแผ่นดินอันประเสริฐ มิให้เสียที่ที่ได้กำเนิดมาในชาติไทย จะได้ตั้งใจไว้ชื่อในโลกนี้ให้มีผู้นับหน้าถือตา แลให้เขาทั้งหลายเห็นปรากฏว่า ชาติเราเป็นชาติที่ยังไม่ตาย ยังจะถาวรแลเจริญขึ้นไปทุกวัน”¹³²

จากพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวในการจัดตั้งกองเสือป่าสะท้อนให้เห็นการเผยแพร่อุดมการณ์แห่งความรักชาติบ้านเมืองแก่ประชาชนและเป็นเครื่องเกื้อหนุนการป้องกันประเทศชาติและเป็นการเชื่อมความสามัคคีของประชาชน

สรุปว่าแนวคิดเรื่อง “ชาติ” เริ่มก่อตัวขึ้นอย่างชัดเจนในสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ภายใต้แนวคิด “ชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์” โดยชาติไทยต้องมีกลุ่มชนที่มาอยู่ร่วมกัน

¹³¹ จุลลา งอนรถ. กำเนิดและความเป็นมาของลัทธิชาตินิยมในประเทศไทย. หน้า 37-38.

¹³² มัทนา เกษกมล, "การวิเคราะห์ในเชิงประวัติศาสตร์เรื่องการเมืองและการปกครอง ในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว (พ.ศ. 2453-2463)" (บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2517), หน้า 72-73.

ด้วยความรู้สึกนึกคิดและการกระทำที่เรียกว่าเป็นไทยเหมือนกัน มีความรักชาติบ้านเมือง ชาตินิยมไทย ต้องมีสถาบันพระมหากษัตริย์เป็นประมุขของประเทศ ประชาชนไทยต้องจงรักภักดีต่อสถาบันพระมหากษัตริย์ และชาติไทยต้องเลื่อมใสในพุทธศาสนา

3.3 บทสรุป

แนวคิดเรื่อง “ชาติ” ในสมัยสมบูรณาญาสิทธิราชย์เริ่มก่อตัวขึ้นอย่างชัดเจนในสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ภายใต้นิยาม “ชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์” โดยชาติไทยต้องมีกลุ่มชนที่มาอยู่ร่วมกันด้วยความรู้สึกนึกคิดและการกระทำที่เรียกว่าเป็นไทยเหมือนกัน มีความรักชาติบ้านเมือง ชาติไทยต้องมีสถาบันพระมหากษัตริย์เป็นประมุขของประเทศ ประชาชนไทยต้องจงรักภักดีต่อสถาบันพระมหากษัตริย์ ชาติไทยต้องเลื่อมใสในพุทธศาสนา และชาติไทยต้องมีระบอบการปกครองแบบราชาธิปไตย แนวคิดเรื่อง “ชาติ” ในสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวจึงเป็นความพยายามของผู้ปกครองในการสร้างเอกภาพทางความคิดในหมู่ประชาชนไทย ที่ประชาชนไทยต้องมีสำนึกในสถาบันทั้งสาม (ชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์) ที่เป็นองค์ประกอบซึ่งกันและกันไม่สามารถแยกออกจากกันได้ ส่วนแนวคิดเรื่องการสูญเสียดินแดนในสมัยสมบูรณาญาสิทธิราชย์ยังไม่ปรากฏหลักฐานว่ามี การสร้างขึ้นอย่างเป็นรูปธรรมชัดเจนเหมือนในสมัยรัฐบาลจอมพลแปลก พิบูลสงคราม พ.ศ.2481-2484 หลักฐานที่พบมีเพียงการเขียนอธิบายเรื่องราวทางประวัติศาสตร์และคำกล่าวที่แสดงความขมขื่นพระราชหฤทัยที่ต้องเสียดินแดนของพระมหากษัตริย์เท่านั้น ซึ่งการสูญเสียดินแดนประเทศราชไม่ใช่เรื่องร้ายแรงจนต้องเรียกร้องดินแดนที่สูญเสียไปกลับไปคืนมาเหมือนในสมัยรัฐบาลจอมพลแปลก พิบูลสงคราม พ.ศ.2481-2484 การสูญเสียดินแดนเป็นเพียงการสูญเสียพระเกียรติยศและสูญเสียดินแดนที่ไม่ใช่ประเทศไทยแท้เท่านั้น ซึ่งองค์ความรู้ดังกล่าวกลายเป็นรากฐานสำคัญที่ถูกกลุ่มชาตินิยมในสมัยรัฐบาลจอมพลแปลก พิบูลสงคราม นำมาผลิตแนวคิดเรื่องการสูญเสียดินแดนอย่างเป็นรูปธรรมและปลุกฝังในหมู่ประชาชนอย่างมั่นคงและเป็นระบบมากที่สุดยุคสมัยหนึ่งว่าสยามได้สูญเสียดินแดนให้กับฝรั่งเศส จำนวน 5 ครั้ง ได้แก่ ดินแดนกัมพูชาในฐานะเมืองประเทศราชพ.ศ.2410 ดินแดนสิบสองจุไทย พ.ศ.2431 ดินแดนฝั่งซ้ายแม่น้ำโขง พ.ศ.2436 ดินแดนฝั่งขวาแม่น้ำโขงพ.ศ.2446 และดินแดนเสียมราฐ พระตะบอง ศรีโสภณ พ.ศ.2449

บทที่ 4

แนวคิดชาตินิยมกับปัญหาข้อพิพาทเรื่องดินแดนกับฝรั่งเศส ในสมัยรัฐบาลจอมพลแปลก พิบูลสงคราม พ.ศ.2481-2484

แนวคิดเรื่อง “ชาติ” ที่ถูกสร้างขึ้นในสมัยสมบูรณาญาสิทธิราชย์ได้รับการสืบทอด เสริมสร้างให้มั่นคง เข้มแข็ง และขยายเนื้อหาสาระออกไปมากขึ้นหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ.2475 โดยเฉพาะในสมัยรัฐบาลจอมพลแปลก พิบูลสงคราม ที่มีการเผยแพร่แนวคิดชาตินิยมสู่ประชาชนอย่างเป็นระบบมากที่สุดยุคหนึ่งจนกลายเป็นความทรงจำในหมู่ประชาชนไทยทุกระดับ แนวคิดชาตินิยมที่ถูกรัฐบาลปลูกฝังได้ปลูกเร้าอารมณ์ความรักชาติของประชาชนจนเกิดการเดินขบวนสนับสนุนรัฐบาลเพื่อเรียกร้องดินแดนคืนจากฝรั่งเศส และยกระดับเป็นสงครามอินโดจีน พ.ศ.2484 ดังนั้นจึงมีความน่าสนใจศึกษาและทำความเข้าใจเป็นอย่างยิ่งว่าแนวคิดชาตินิยมมีอิทธิพลต่อการใช้กำลังทหาร (The Use of Force) ในปัญหาข้อพิพาทเรื่องดินแดนกับฝรั่งเศสอย่างไร และภายใต้สภาพแวดล้อมหรือเงื่อนไข (condition) ใดที่เอื้อให้แนวคิดชาตินิยมสามารถมีอิทธิพลจนนำไปสู่สงครามระหว่างประเทศในที่สุด ผู้ศึกษาได้แบ่งการนำเสนอ ออกเป็น 7 ส่วน ดังนี้

- (1) ทศนะของนายกรัฐมนตรีหลวงพิบูลสงครามต่อปัญหาข้อพิพาทเรื่องดินแดน
- (2) เงื่อนไขที่เอื้อให้แนวคิดชาตินิยมมีอิทธิพลต่อปัญหาข้อพิพาทเรื่องดินแดน
- (3) แนวคิดชาตินิยมที่มีอิทธิพลต่อปัญหาข้อพิพาทเรื่องดินแดน
- (4) เครื่องมือที่กลุ่มชาตินิยมใช้ในการเผยแพร่แนวคิดในปัญหาข้อพิพาทเรื่องดินแดน
- (5) การดำเนินการของรัฐบาลไทยในปัญหาข้อพิพาทเรื่องดินแดน
- (6) ผลลัพธ์เชิงบวกและเชิงลบที่เกิดจากการที่ไทยได้ดินแดนคืนจากฝรั่งเศส
- (7) บทสรุป

4.1 ทศนะของนายกรัฐมนตรีหลวงพิบูลสงครามต่อปัญหาข้อพิพาทเรื่องดินแดน

การศึกษาทำความเข้าใจว่าเหตุใดรัฐบาลในฐานะตัวแสดงที่เป็นผู้กำหนดนโยบายต่างประเทศ จึงตัดสินใจดำเนินมาตรการทางทหารในปัญหาข้อพิพาทเรื่องดินแดนระหว่างประเทศ จำเป็นต้องศึกษาทศนะของนายกรัฐมนตรีว่ามีมุมมองในปัญหาข้อพิพาทอย่างไรและมีทศนะเรื่องดินแดนอย่างไร เนื่องจากทศนะของนายกรัฐมนตรีจะเป็นเครื่องบ่งชี้ว่ารัฐบาลจะดำเนินมาตรการในการแก้ไขปัญหาข้อพิพาททั้งมาตรการทางการทูตและมาตรการทางทหารอย่างไร

หลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ.2475 พลตรีหลวงพิบูลสงคราม (แปลก ชิตสังคะ) หนึ่งในคณะราษฎรผู้ก่อการปฏิวัติได้ขึ้นดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี เมื่อเดือนธันวาคม พ.ศ.2481 หลังจากมีการเลือกตั้งทั่วไปเมื่อวันที่ 12 พฤศจิกายน 2481 รัฐบาลจอมพลแปลก พิบูลสงครามได้ดำเนินการเรียกร้องดินแดนที่เสียไปคืนจากฝรั่งเศสผ่านนโยบายการเป็นมหาประเทศในแหลมทอง

(สุวรรณภูมิ)¹³³ ดังที่ชาญวิทย์ เกษตรศิริ เรียกว่าเป็นการนำประเทศไทยสู่การเป็น “มหาอาณาจักรไทย” (Pan-Thai-ism)¹³⁴ หรือที่นักประวัติศาสตร์ตะวันตกเรียกว่า “นโยบายไทยยิ่งใหญ่” (The Greater Thai Policy)¹³⁵ ซึ่งเป็นความต้องการสร้างไทยให้เป็นมหาประเทศด้วยการแผ่ขยายดินแดนออกไปโดยการผนวกดินแดนประเทศเพื่อนบ้านทุกประเทศโดยรอบทั้งลาว กัมพูชา พม่า และมาเลเซีย ไม่ว่าจะป็นรัฐฉานและรัฐมลายูจากอาณานิคมของอังกฤษ หรือเสียมราฐ พระตะบอง และศรีโสภณ ที่เป็นอาณานิคมของฝรั่งเศส ให้กลับคืนมาไว้ในครอบครองของไทย¹³⁶ ซึ่งในการศึกษาครั้งนี้จะเน้นศึกษาเฉพาะการผนวกดินแดนเสียมราฐ พระตะบอง และศรีโสภณ ของกัมพูชาเนื่องจากเป็นดินแดนที่เป็นรากฐานแห่งปัญหาข้อพิพาทเรื่องปราสาทพระวิหารระหว่างไทยและกัมพูชาในช่วง พ.ศ.2551-2554

นายกรัฐมนตรีหลวงพิบูลสงครามดำเนินนโยบายต่างประเทศเพื่อผนวกดินแดนเพื่อนบ้านโดยรอบเพื่อนำประเทศไทยสู่การเป็น “มหาอาณาจักรไทย” (Pan-Thai-ism) และต้องการปรับปรุงแนวพรมแดนระหว่างไทยและอินโดจีนฝรั่งเศสตามหลักสากลในเรื่องพรมแดนระหว่างประเทศเนื่องจากสนธิสัญญาที่ไทยทำไว้กับฝรั่งเศสในอดีตที่ถือเกาะแก่งกลางแม่น้ำโขงให้อยู่ในดินแดนของฝรั่งเศสไม่เป็นไปตามหลักสากล นายกรัฐมนตรีหลวงพิบูลสงครามได้เสนอให้ใช้ร่องน้ำลึกเป็นเส้นพรมแดนระหว่างประเทศตั้งแต่เหนือสุดที่จังหวัดเชียงรายถึงใต้สุดที่กัมพูชา แต่ฝรั่งเศสปฏิเสธที่จะเปลี่ยนแปลงเรื่องเขตแดนเนื่องจากฝรั่งเศสมองว่าปัญหาเรื่องเขตแดนไทยและฝรั่งเศสสิ้นสุดแล้วในสนธิสัญญาเรื่องเขตแดนระหว่างสยามและฝรั่งเศสเมื่อพ.ศ.2449 ดังนั้นในทัศนะของนายกรัฐมนตรีหลวงพิบูลสงคราม ปัญหาเขตแดนระหว่างไทยและฝรั่งเศสจึงยังไม่ได้รับการแก้ไข ในขณะที่ฝรั่งเศสยังคงแผ่อิทธิพลอยู่ในอินโดจีนโดยไม่มีหลักประกันใดที่จะรับรองความมั่นคงของไทยเห็นได้จากในช่วงก่อนที่พลตรีหลวงพิบูลสงครามจะขึ้นเป็นนายกรัฐมนตรีได้มีข่าวว่าฝรั่งเศสได้ขยายกำลังทหารในอินโดจีนเป็น 25,000 คน โดยไม่นับทหารประจำท้องถิ่น อีกทั้งยังมีเครื่องบินและเรือครุเซอร์ไปประจำการที่อินโดจีนเป็นการถาวรเพิ่มมากขึ้นด้วย¹³⁷ ดังนั้นพรมแดนด้านตะวันออกของประเทศ

¹³³ หลวงวิจิตรวาทการ, "ปาฐกถาเรื่องการเสียดินแดนไทยให้แก่ฝรั่งเศส แสดงแก่ครูอาจารย์และนักเรียนกรมยุทธศึกษา ณ หอประชุมศิลปากร วันที่ 17 ตุลาคม 2483," (ปาฐกถาและคำบรรยายของพลตรีหลวงวิจิตรวาทการ พิมพ์เป็นอนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพรองอำมาตย์โทขุนจิตรการชานี (สุทธิ์ สุขุมาระทัต) ณ เมรุวัดมกุฏกษัตริยาราม วันเสาร์ที่ 24 ธันวาคม 2509), หน้า 42.

¹³⁴ ชาญวิทย์ เกษตรศิริ, *จากสยามเป็นไทย: นามนั้นสำคัญมากจะนี้หรือ?*, (กรุงเทพฯ: มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, 2550), หน้า 26.

¹³⁵ สดใส ชันติวรพงศ์, *ความสัมพันธ์ของไทยกับประเทศตะวันตกตั้งแต่รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวถึงสงครามโลกครั้งที่ 2*, (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์เคล็ดไทย, 2517), หน้า 79.

¹³⁶ แกมสุข นุ่มนนท์, *การสร้างชาติของจอมพล ป. พิบูลสงคราม สมัยสงครามโลกครั้งที่สอง*, (กรุงเทพฯ: สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย, 2520), หน้า 7-9.

¹³⁷ สดใส ชันติวรพงศ์, "ประเทศไทยกับปัญหาอินโดจีนของฝรั่งเศส พ.ศ.2480-2490," (20 ทศวรรษรัตนโกสินทร์ รวมบทวิเคราะห์เหตุการณ์สำคัญในช่วง 200 ปี ของกรุงรัตนโกสินทร์ จัดพิมพ์เผยแพร่เนื่องในวาระสมโภชกรุงรัตนโกสินทร์ ครบ 200 ปี, 2525), หน้า 180.

เป็นปัญหาของความยุ่งยากและเป็นแนวพรมแดนที่ไม่มั่นคง ที่ไทยไม่อาจปกป้องพรมแดนได้อย่างมีประสิทธิภาพ¹³⁸ นายกรัฐมนตรีหลวงพิบูลสงครามจึงคาดหวังที่จะมีพรมแดนธรรมชาติและร่องน้ำลึกเพื่อเป็นเครื่องมือในการป้องกันและเสริมสร้างความมั่นคงของชาติ

4.2 เจื่อนไซที่เอื้อให้แนวคิดชาตินิยมมีอิทธิพลต่อปัญหาข้อพิพาทเรื่องดินแดน

การที่รัฐบาลจะตัดสินใจดำเนินมาตรการทางการทูตหรือมาตรการทางทหารในปัญหาข้อพิพาทเรื่องดินแดนระหว่างประเทศ รัฐบาลจะพิจารณาสภาพแวดล้อมภายในประเทศและสภาพแวดล้อมภายนอกประเทศเป็นสำคัญเพื่อประเมินสถานการณ์ว่ารัฐบาลจะดำเนินมาตรการรูปแบบใดไม่ว่าจะเป็นมาตรการทางการทูตหรือมาตรการทางทหาร เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์บรรลุเป้าหมาย และมีประสิทธิภาพมากที่สุด ซึ่งสภาพแวดล้อมภายในประเทศและภายนอกประเทศจะเป็นสิ่งที่สะท้อนให้เห็นได้ว่าแนวคิดชาตินิยมจะสามารถมีอิทธิพลจนนำไปสู่สงครามระหว่างประเทศได้ภายใต้เงื่อนไขใด โดยเงื่อนไขภายในประเทศและระหว่างประเทศ มีดังนี้

4.2.1 เจื่อนไซภายในประเทศ

เจื่อนไซภายในประเทศหมายถึงปรากฏการณ์หรือเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นภายในประเทศไม่ว่าจะเป็นปัจจัยทางการเมือง ปัจจัยทางเศรษฐกิจ ปัจจัยทางสังคม ปัจจัยทางภูมิศาสตร์ หรือปัจจัยทางประวัติศาสตร์ ซึ่งปัญหาข้อพิพาทเรื่องดินแดนระหว่างไทยและฝรั่งเศสมีเจื่อนไซภายในประเทศที่เอื้อให้แนวคิดชาตินิยมสามารถมีอิทธิพลจนนำไปสู่สงครามระหว่างประเทศ จำนวน 2 ประการ ได้แก่ สภาพการเมืองภายในประเทศที่มีเสถียรภาพและกลุ่มการเมืองที่มีแนวคิดชาตินิยมรุนแรง โดยมีรายละเอียด ดังนี้

4.2.1.1 สภาพการเมืองภายในประเทศที่มีเสถียรภาพ

นับตั้งแต่ไทยมีการเปลี่ยนแปลงการปกครองจากสมบูรณาญาสิทธิราชย์มาเป็นการปกครองระบอบประชาธิปไตยเมื่อพ.ศ.2475 สภาพทั่วไปทางการเมืองก็มีลักษณะไม่มั่นคงและมีการต่อสู้แย่งชิงอำนาจระหว่างกลุ่มการเมืองฝ่ายต่างๆ อยู่โดยตลอด ซึ่งแม้ว่าพระราชวงศ์ชั้นผู้ใหญ่จะสิ้นอำนาจลงแล้วแต่ผู้จงรักภักดีจำนวนไม่น้อยก็ยังมีความเป็นปฏิปักษ์กับระบอบใหม่ โดยเฉพาะกลุ่มขุนนางและเชื้อพระวงศ์ระดับรองจำนวนหนึ่งที่ถูกลดจากราชการได้กลายเป็นผู้เคลื่อนไหวต่อต้านระบอบใหม่เรียกว่ากลุ่มนิยมเจ้า อีกทั้งยังมีความขัดแย้งภายในกลุ่มผู้นำระบอบใหม่เองด้วย¹³⁹ เมื่อพระยามโนปกรณ์นิติธาดาขึ้นมารับบริหารประเทศเป็นนายกรัฐมนตรีคนแรกของประเทศ

¹³⁸ สุรชาติ บำรุงสุข, "รำลึก 50 ปี คดีพระวิหาร (พ.ศ.2505-2555)," *จุลสารความมั่นคงศึกษา* ฉบับที่ 111-112 (2555): หน้า 13-14.

¹³⁹ สุชาชัย ยิ้มประเสริฐ, *แผนชิงชาติไทย ว่าด้วยรัฐและการต่อต้านรัฐสมัยจอมพลป.พิบูลสงคราม ครั้งที่สอง* (พ.ศ. 2491-2500), (กรุงเทพฯ: พี.เพรส, 2553), หน้า 8-9.

ไทย คณะผู้ก่อการภายใต้การนำของพระยาพหลพลพยุหเสนา หลวงพิบูลสงคราม และผู้ก่อการอีกหลายท่าน ได้รวมกำลังกันยึดอำนาจการปกครองจากรัฐบาลพระยามโนปกรณ์นิติธาดา เมื่อวันที่ 20 มิถุนายน 2476 และได้มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งให้พระยาพหลพลพยุหเสนาดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 24 มิถุนายน 2476 รัฐบาลพระยาพหลพลพยุหเสนาเข้ามาบริหารประเทศไม่นานนัก ก็มีคณะบุคคลกลุ่มนิยมเจ้าและนายทหารฝ่ายอนุรักษนิยมที่นำโดยพระองค์เจ้าบวรเดชเป็นหัวหน้า ได้คิดดำเนินการล้มอำนาจของรัฐบาลเมื่อเดือนตุลาคม พ.ศ.2476 แต่ฝ่ายรัฐบาลได้ตั้งพันเอกพิบูลสงครามเป็นแม่ทัพนำทหารเข้าปราบปราม และสามารถจับกุมกลุ่มกบฏบวรเดชได้เป็นผลสำเร็จ¹⁴⁰ ต่อมาเกิดกบฏนายสิบ เมื่อเดือนมิถุนายน พ.ศ.2478 ซึ่งเป็นคณะบุคคลทหารบกนายสิบในกองพันต่างๆ คิดทำการยึดอำนาจ เนื่องจากไม่พอใจการบริหารงานของรัฐบาลพระยาพหลพลพยุหเสนา คณะนายสิบมีแผนจะสังหารคนชั้นนำของรัฐบาลหลายคน รวมทั้งหลวงพิบูลสงคราม แต่ความลับรั่วไหลและบรรดาผู้คบคิดได้ถูกจับกุมหมดเมื่อวันที่ 3 สิงหาคม 2478 ซึ่งในขณะที่พระยาพหลพลพยุหเสนา ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี หลวงพิบูลสงครามถูกลอบสังหารถึง 3 ครั้ง โดยครั้งแรกถูกนายพุ่ม ทับสายทอง ใช้ปืนยิงที่สนามหลวง เมื่อวันที่ 23 กุมภาพันธ์ 2477 ครั้งที่สองถูกยิงโดยนายลี บุญตา คนใช้ในบ้านเมื่อวันที่ 9 พฤศจิกายน 2481 และครั้งที่สามถูกวางยาพิษ¹⁴¹ เหตุการณ์ดังกล่าวแสดงให้เห็นว่าสภาพการเมืองภายในประเทศนับตั้งแต่หลังเปลี่ยนแปลงการปกครองพ.ศ.2475 เผชิญกับความขัดแย้งและไร้เสถียรภาพอย่างมาก ต่อมาเมื่อรัฐบาลพระยาพหลพลพยุหเสนาได้กราบถวายบังคมลาออกเนื่องจากรัฐบาลไม่ยอมรับญัตติขอแก้ไขข้อบังคับการประชุมและปรึกษาของสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ.2477 ข้อ 68 ว่าด้วยเรื่องการให้รัฐบาลต้องชี้แจงรายละเอียดในการเสนองบประมาณแผ่นดิน เป็นเหตุให้พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งจอมพลแปลก พิบูลสงคราม ขึ้นเป็นนายกรัฐมนตรีคนต่อไป

เมื่อจอมพลแปลก พิบูลสงคราม ขึ้นดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี สภาพการเมืองภายในมีความมั่นคงขึ้นอย่างมากเนื่องจากจอมพลแปลก พิบูลสงคราม สามารถควบคุมอำนาจทางการเมืองและอำนาจทางทหารได้อย่างเต็มที่และมั่นคงจากการดำรงตำแหน่งทางการเมืองที่สำคัญพร้อมกัน คือ นายกรัฐมนตรี รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม ผู้บัญชาการทหารบก และผู้บัญชาการทหารสูงสุด ซึ่งฐานอำนาจทางการเมืองที่มั่นคงเช่นนี้ไม่เคยปรากฏว่ามีผู้นำทางการเมืองท่านใดดำรงตำแหน่งเช่นนี้เลยนับตั้งแต่การเปลี่ยนแปลงการปกครองพ.ศ.2475¹⁴² อีกทั้งรัฐบาลยังสร้างฐานอำนาจทางการเมืองให้มั่นคงยิ่งขึ้นด้วยการปราบปรามและจับกุมศัตรูทางการเมืองที่ต่อต้านรัฐบาลโดยใช้อำนาจทางทหารและตำรวจเป็นเครื่องมือในการกวาดล้าง เช่น รัฐบาลจับกุมพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมขุนชัยนาทนเรนทร

¹⁴⁰ สุชาชัย ยิ้มประเสริฐ, *สายธารประวัติศาสตร์ประชาธิปไตย*, (กรุงเทพฯ : พิเพรส, 2551), หน้า 37.

¹⁴¹ ณรงค์ ลินสวัสดิ์, *การเมืองไทย: การวิเคราะห์เชิงจิตวิทยา*, (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์อเรียนแทลสกอล่า, 2539), หน้า 119-20.

¹⁴² สุรวุฒิ ปัดไธสง, *อำนาจและทรัพยากรทางการเมือง: ศึกษากรณีจอมพล ป. พิบูลสงคราม*, (กรุงเทพฯ: สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรจน์ประสานมิตร, 2536), หน้า 47.

นายมังกร สามเสน ร้อยโท ณ เณร ตาละลักษณ์ และพลโทพระยาเทพหัสดิน ในความผิดฐานกบฏที่ต้องการเปลี่ยนแปลงการปกครองเมื่อวันที่ 29 มกราคม 2482¹⁴³ นอกจากนี้จอมพลแปลก พิบูลสงคราม ยังสร้างฐานอำนาจทางการเมืองให้มั่นคงผ่านองค์กรทางการเมืองโดยการให้พรรคพวกของตนเข้ามาดำรงตำแหน่งต่างๆ ในคณะรัฐมนตรี และเข้าไปควบคุมข้าราชการประจำด้วยการให้ข้าราชการประจำขึ้นตรงกับนายกรัฐมนตรีโดยข้าราชการทุกระดับต้องลงลายมือชื่อกำกับข้อความว่า “ข้าพเจ้าพร้อมที่จะช่วยชาติ” แล้วส่งไปยังนายกรัฐมนตรี และยังมีการควบคุมความประพฤติและการปฏิบัติราชการของข้าราชการประจำให้เป็นไปตามระเบียบข้าราชการพลเรือน หากข้าราชการไม่เชื่อฟังไม่ปฏิบัติตามคำสั่งของรัฐบาลย่อมมีความผิดทางวินัย¹⁴⁴

นอกจากอำนาจทางการเมืองของรัฐบาลที่มั่นคงแล้ว อำนาจทางทหารก็เป็นกำลังสำคัญทางการเมืองที่จะช่วยรักษาเสถียรภาพและความมั่นคงของรัฐบาลให้คงอยู่ โดยจอมพลแปลก พิบูลสงคราม เข้ามามีบทบาทและควบคุมกองทัพจากการได้รับการแต่งตั้งเป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหมเมื่อวันที่ 15 กันยายน 2477 จากการปราบปรามกบฏบวรเดช อันส่งผลให้จอมพลแปลก พิบูลสงคราม มีบทบาทในการควบคุมกองทัพบก กองทัพเรือ และกองทัพอากาศได้มากยิ่งขึ้น และได้รับพระราชทานยศเป็นพันเอกแห่งกองทัพบก เป็นนาวาเอก (วันที่ 26 กุมภาพันธ์ 2478) และนาวาอากาศเอก (วันที่ 12 มีนาคม 2479) ซึ่งถือเป็นครั้งแรกที่นายทหารได้รับพระราชทานยศทั้งสามเหล่าทัพพร้อมกันนับตั้งแต่การเปลี่ยนแปลงการปกครองพ.ศ.2475¹⁴⁵ ซึ่งจากบทบาทและการสร้างฐานอำนาจทางทหารนับตั้งแต่พ.ศ. 2477 ในขณะที่ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหมที่เข้าไปควบคุมกองทัพได้ทั้งหมด ส่งผลให้จอมพลแปลก พิบูลสงคราม มีอำนาจทางการเมืองสูงมากจนสามารถดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีได้ และเมื่อจอมพลแปลก พิบูลสงคราม ขึ้นมาดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี ก็มีการสร้างอำนาจทางทหารให้มั่นคงยิ่งขึ้นจากเดิม โดยการดำรงตำแหน่งสำคัญๆ ทางทหารไม่ว่าจะเป็นผู้บัญชาการทหารบกหรือรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม อีกทั้งยังมีการก่อตั้งยุวชนทหารเพื่อสร้างฐานอำนาจและความนิยมในหมู่เยาวชนทหารรุ่นใหม่ และมีการปรับปรุงกองทัพทั้งสามเหล่าทัพให้ทันสมัยมากขึ้น โดยการยกฐานะกรมอากาศโยธินเป็นกองทัพอากาศและมีการสร้างโรงเรียนเสนาธิการทหารเรือขึ้น

สภาพการเมืองภายในของรัฐบาลจอมพลแปลก พิบูลสงคราม มีความมั่นคงและมีเสถียรภาพอย่างมากจากการที่จอมพลแปลก พิบูลสงคราม สามารถควบคุมอำนาจทางการเมืองและอำนาจทางทหารในรัฐบาลได้อย่างเบ็ดเสร็จเต็มที่จากการดำรงตำแหน่งสำคัญๆ ทางการเมืองและการทหารพร้อมกันหลายตำแหน่ง ส่งผลให้รัฐบาลสามารถควบคุมการตัดสินใจในการดำเนินนโยบายมหาประเทศด้วยการแผ่ขยายดินแดนและผนวกดินแดนเสียมราฐ พระตะบอง และศรีโสภณ ได้อย่าง

¹⁴³ เทียมจันทร์ อ่ำแห้ว, "บทบาททางการเมืองและการปกครองของจอมพล ป. พิบูลสงคราม (พ.ศ.2475-2487)" (อักษรศาสตรมหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2521), หน้า 134-35.

¹⁴⁴ สุรวุฒิ ปัดไธสง. *อำนาจและทรัพยากรทางการเมือง: ศึกษากรณีจอมพล ป. พิบูลสงคราม*. หน้า 50-54.

¹⁴⁵ อ้างถึงแล้ว, หน้า 32.

เต็มที่ อีกทั้งยังส่งผลให้กลุ่มการเมืองชาตินิยมของรัฐบาลสามารถสนับสนุนมาตรการการใช้กำลังทหารได้อย่างมีประสิทธิภาพโดยไม่มีกลุ่มการเมืองกลุ่มใดกล้าออกมาคัดค้าน เห็นได้จากหมื่นนายปรีดิย์ พนมยงค์ จะพยายามออกมาต่อต้านและคัดค้านการใช้มาตรการทางทหารในปัญหาข้อพิพาทเรื่องดินแดนกับฝรั่งเศสและพยายามยับยั้งนิสิตนักศึกษาที่มาร่วมเดินขบวนเรียกร้องดินแดนคืนจากฝรั่งเศส แต่ก็ไม่เป็นผล¹⁴⁶ ดังนั้นด้วยเงื่อนไขสภาพการเมืองภายในที่มีเสถียรภาพอย่างมากเอื้อให้แนวคิดชาตินิยมมีอิทธิพลต่อการใช้อำนาจทหารในปัญหาข้อพิพาทเรื่องดินแดนได้อย่างมีประสิทธิภาพจนนำไปสู่สงครามอินโดจีนพ.ศ.2481 ในที่สุด

4.2.1.2 กลุ่มการเมืองที่มีแนวคิดชาตินิยมรุนแรง (radical nationalism)

กลุ่มชาตินิยมในสมัยรัฐบาลจอมพลแปลก พิบูลสงคราม เป็นตัวแสดงในอำนาจรัฐที่มีบทบาทในการกำหนดนโยบายต่างประเทศโดยตรง คณะรัฐมนตรีและทีมงานของรัฐบาลเป็นบุคคลที่มีบทบาทสำคัญในการปลุกระดมความเป็นชาตินิยมทั้งสิ้น อาทิเช่น หลวงวิจิตรวาทการ, พระราชาธรรมนิเวศน์ (หลวง) มังกร พรหมโยธี, หลวงวิเชียรแพทย์, หลวงสารานุประพันธ์, นายสังข์ พัธโนทัย โดยเฉพาะหลวงวิจิตรวาทการที่สนับสนุนรัฐบาลให้ดำเนินมาตรการทางทหารและสงครามกับฝรั่งเศสอย่างแข็งขัน เป็นเหตุให้นโยบายต่างประเทศในปัญหาข้อพิพาทเรื่องดินแดนกับฝรั่งเศสจึงมีทิศทางในการใช้ความรุนแรงจนนำไปสู่สงครามระหว่างประเทศในที่สุด

กลุ่มชาตินิยมหัวรุนแรงได้ก่อตัวมาตลอดนับตั้งแต่การเสียดินแดนของสยามให้แก่ฝรั่งเศสไม่ว่าจะเป็นวิกฤตการณ์ ร.ศ.112 การเสียดินแดนฝั่งขวาของแม่น้ำโขงด้านตรงข้ามบริเวณปากเซและหลวงพระบางในพ.ศ.2447 และดินแดนเสียมรธา พระตะบอง ศรีโสภณ พ.ศ.2449 ซึ่งการต้องสูญเสียดินแดนให้กับฝรั่งเศสในสมัยสมบูรณาญาสิทธิราชย์เป็นความเจ็บช้ำที่ถูกฝรั่งเศสบีบบังคับ ไทยจะต้องนำดินแดนที่สูญเสียไปกลับคืนมาให้ได้ ซึ่งพลเอกเนตร เขมะโยธิน นายทหารเสนาธิการในขณะนั้นอธิบายถึงสถานการณ์ขณะที่จอมพลแปลก พิบูลสงคราม นำนโยบายรัฐนิยม (ชาตินิยม) มาใช้เนื่องจากความเจ็บแค้นจากการสูญเสียดินแดนให้กับฝรั่งเศสในอดีต ความต่อนหนึ่งว่า

“ผมก็มองไปในแง่ที่ว่า พูดถึงทางด้านยุทธศาสตร์และการเมือง มันเป็นเรื่องที่จะต้องที่ท่านจอมพล. ท่านต้องการที่จะแสดงให้เห็นถึงการที่เราจะเอาดินแดนคืนมา เพราะว่า ร.ศ.112 มันฝังใจของคนไทยในขณะนั้น คนทุกคนที่มีการศึกษา ว่าเราถูกฝรั่งเศสบีบบังคับอย่างมากมาย นโยบายของรัชกาลที่ 5 ที่คล้ายๆ ว่ายอมเสียบ้างบางส่วนดีกว่าเสียอธิปไตยของประเทศอย่างประเทศอื่นๆ ก็เป็นบทเรียนแก่เรา ต้องเสียดินแดนมณฑลบูรพาไป....มันเจ็บแค้นน้ำใจ ถึงผมจะไป

¹⁴⁶ อารังศักดิ์ เพชรเลิศอนันต์, "ปราสาทเขาพระวิหารกับคำเตือนของปรีดี พนมยงค์ เรื่องการได้ดินแดนมาด้วยการใช้อำนาจ," (มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, สิงหาคม 2551), หน้า 11-12.

เรียนฝรั่งเศส แต่ความสำนึกในชาตินี้มันสูงกว่าเมื่อฝรั่งเศสหมดอำนาจ... จอมพล ป. ท่านก็คิดในทางการเมืองที่จะยึดเอาดินแดนที่เสียไปเมื่อ ร.ศ.112 มาคืน”¹⁴⁷

จากคำกล่าวของพลเอกเนตร เขมะโยธิน สะท้อนให้เห็นว่าความรู้สึกเรื่องการสูญเสียดินแดนในสมัยสมบูรณาญาสิทธิราชย์เป็นความเจ็บแค้น ที่ไทยจำต้องเรียกร้องดินแดนคืนจากฝรั่งเศสให้จงได้

นโยบายการเรียกร้องดินแดนคืนจากฝรั่งเศสได้เอื้อให้กลุ่มชาตินิยมรุนแรงขยายบทบาทมากขึ้นในการเมืองไทย คณะรัฐมนตรีและทีมงานของรัฐบาลเป็นบุคคลที่มีบทบาทสำคัญในการปลุกระดมความเป็นชาตินิยมทั้งสิ้น อาทิเช่น หลวงวิจิตรวาทการ (รัฐมนตรีและอธิบดีกรมศิลปากร), พระราชธรรมนิเวศน์ (หลวง) มังกร พรหมโยธี (รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงกลาโหม-ผู้บัญชาการกองกำลังบูรพาที่บุกเข้าไปยึดครองดินแดนในอินโดจีนของฝรั่งเศสเมื่อปี พ.ศ.2483), หลวงวิเชียรแพทย์, หลวงสารานุกรมประพันธ์ (ผู้แต่งเนื้อร้อง เพลงชาติ ในความหมายของลัทธิชาตินิยม โดยมีเนื้อร้องที่ว่า ประเทศไทยรวมเลือดเนื้อชาติเชื้อไทย) นายสังข์ พัทธโนทัย (ผู้รับผิดชอบรายการสนทนาทางวิทยุยามัน-นายคง ที่ปลุกระดมความรักชาติและความยิ่งใหญ่ของไทย)¹⁴⁸ หรือหม่อมเจ้าวรรณไวทยากร วรวรรณ (ผู้นำคณะผู้แทนไทยในคราวเจรจาข้อพิพาทเรื่องดินแดนกับกัมพูชา) ที่กล่าวถึงประชาชนภายในประเทศเป็นเจ้าของชาติร่วมกัน ประเทศไทยเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันจะแบ่งแยกไม่ได้ และประชาชนไม่ว่าจะอาศัยอยู่ที่ใด มีชาติกำเนิดมาจากที่ใด ก็ถือเป็นคนไทยทั้งหมด ปราบกฏตั้งคำปาฐกถาของหม่อมเจ้าวรรณไวทยากร วรวรรณ เรื่องปาฐกถาเรื่องรัฐธรรมนูญ ที่แสดงทางวิทยุกระจายเสียงเมื่อวันที่ 3 ตุลาคม 2476 ความตอนหนึ่งว่า

“...ขอให้ท่านที่ย่างเข้ามาในถิ่นที่อยู่ของเรา ซึ่งเป็นชาติภูมิบ้านเกิดเมืองนอนของเรา เปนที่รักใคร่อาลัยของเรา เราได้ล้อมรั้วไว้แล้วด้วยดี เราจะยอมให้ศัตรูปัจฉามิตรไม่ว่าภายในหรือภายนอกมาย่ำยีพิทา รื้อรั้ว ถนนวนรั้ว กั้นรั้ว แก้วรั้วไม่ได้เป็นอันขาด สยามประเทศเป็นราชอาณาจักรอันหนึ่งอันเดียว จะแบ่งแยกไม่ได้ คนซึ่งอยู่ในเขตต์รั้วนับเป็นคนไทยด้วยกันทั้งหมด เราอาจมีไทยเหนือ ไทยใต้ ไทยอีสาน แต่เราเป็นคนไทยด้วยกันทั้งหมด ประชาชนของสยามไม่ว่าเหล่ากำเนิดหรือศาสนาใด ย่อมอยู่ในคัมครองแห่งรัฐธรรมนูญเสมอ...”¹⁴⁹

¹⁴⁷ กนก วงษ์ตระหง่าน, *การเมืองในระบอบประชาธิปไตยไทย* (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2528), หน้า 89-90.

¹⁴⁸ ชาญวิทย์ เกษตรศิริ, *ลัทธิชาตินิยมไทย/สยามกับกัมพูชา : และกรณีศึกษาปราสาทเขาพระวิหาร* (กรุงเทพฯ: มูลนิธิโตโยต้าประเทศไทย, 2552), หน้า 31.

¹⁴⁹ แสงเดือน ไสยวงศ์. *การขึ้นสู่อำนาจทางการเมืองของนายพันเอกหลวงพิบูลสงคราม พ.ศ.2469-2481*. หน้า 84-85.

หลวงวิจิตรวาทการถือเป็นบุคคลที่มีท่าทีชาตินิยมรุนแรงอย่างชัดเจน โดยเสนอแนวคิดว่าการเสียดินแดนไทยให้แก่ฝรั่งเศสเนื่องจากฝรั่งเศสบีบบังคับไทยอย่างอยุติธรรม มีการกระตุ้นให้คนไทยร่วมใจกันเรียกร้องดินแดนคืนจากฝรั่งเศสให้จงได้ รัฐบาลจำเป็นต้องใช้วิธีดำเนินการที่รุนแรง ไทยจะต้องรบ ไทยจะต้องนองเลือด ปรากฏถ้อยคำกล่าวของหลวงวิจิตรวาทการเมื่อครั้งแสดงปาฐกถาแก่ครู อาจารย์ และนักเรียนกรมยุทธศึกษาในวันที่ 17 ตุลาคม 2483 ความตอนหนึ่งว่า

“สงครามยุโรปเพิ่งชั่วคราวปีที่แล้วมานั้น ได้ให้บทเรียนอันแนชัดแก่เราอย่างหนึ่งว่า ชาติที่ต้องพินาคล่มจมและเสียหายย่อยยับที่สุดนั้น คือ ชาติที่สงบเสงี่ยมเจียมตัว...ประวัติศาสตร์ของชาติไทยนั้น เป็นประวัติแห่งการนองเลือด บรรพบุรุษของเราได้ก่อสร้างประเทศมรดกตกทอดมาถึงพวกเราจนทุกวันนี้ ท่านไม่ได้เอาบเห็งอต่างน้ำ ท่านเอาเลือดต่างน้ำ...ถ้าเราต้องการจะก้าวหน้าเติบโตใหญ่ต่อไปหรือให้ชาติไทยคงเป็นไทยอยู่นั้น เราก็จะต้องใช้เลือดเหมือนกัน...ข้าพเจ้าใคร่จะขอเชิญชวนเพื่อนร่วมชาติทั้งหลาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งท่านที่นั่งฟัง ข้าพเจ้าอยู่ในที่นี้ ให้ทำใจกันเสียแต่บัดนี้ว่าเราจะต้องรบ เราจะต้องพลีชีวิตและร่างกายเราเพื่อชาติ และเมื่อเราต้องรบแล้ว ก็เป็นการแน่นอนว่าเราจะต้องชนะ...พวกเราที่อยู่ในที่นี้รวมทั้งตัวข้าพเจ้าด้วยอาจจะตายกันหมด แต่ชาติไทยจะต้องคงอยู่ เกียรติศักดิ์ของไทยจะต้องรุ่งโรจน์ ธงไตรรงค์ของเราจะต้องปลิวสะบัดอยู่ชั่วกาลปาวสาน”¹⁵⁰

หลวงวิจิตรวาทการแสดงความชื่นชมมหาบุรุษหลายคนที่ได้ฆ่าคนอย่างเหี้ยมโหดเพราะคนเหล่านั้นได้ทำประโยชน์แก่ชาติบ้านเมืองในการสร้างชาติให้เข้มแข็งยิ่งใหญ่ไม่ว่าจะเป็นฮิตเลอร์ มุสโสลินี หรือสตาลิน ปรากฏถ้อยคำกล่าวของหลวงวิจิตรวาทการเมื่อครั้งปาฐกถาเรื่องรัฐบุรุษคนสำคัญในปัจจุบัน เมื่อวันที่ 29 มกราคม 2482 ณ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ความตอนหนึ่งว่า

“การที่จะให้คนตั้งร้อยล้านก้าวเดินไปพร้อมๆ กันนั้น ไม่ใช่ของง่าย ๆ และการที่สตาลินทำสำเร็จได้ก็เพราะสตาลินใจแข็งพอที่จะฆ่าคนที่ไม่ยอมเดินพร้อมกัน...งานปฏิวัติต้องทำด้วยมือเหล็ก และไม่ต้องกังวลว่ามีอนันจะเปื้อนเลือด การฆ่าคนมากๆ ไม่ได้ทำให้ความนิยมเสื่อมใสในสตาลินน้อยลงไปเพราะในที่สุดประชาชนย่อมรู้เหตุผลและมองเห็นความดีที่สตาลินได้ทำ...”¹⁵¹

¹⁵⁰ หลวงวิจิตรวาทการ. ปาฐกถาเรื่องการเสียดินแดนไทยให้แก่ฝรั่งเศส. หน้า 44, 45.

¹⁵¹ สายชล สัตยานุรักษ์, *การเปลี่ยนแปลงในการสร้างชาติไทยและความเป็นไทยโดยหลวงวิจิตรวาทการ* (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มติชน, 2545), หน้า 19-20.

กลุ่มการเมืองที่เป็นกลุ่มชาตินิยมสนับสนุนการใช้มาตรการทางทหารในการแก้ไขปัญหาข้อพิพาทเรื่องดินแดนกับฝรั่งเศส ซึ่งทวีความรุนแรงมากยิ่งขึ้น เห็นได้จากการสนทนากับอัครทูตอังกฤษ นายกรัฐมนตรีหลวงพิบูลสงครามตอบคำถามเกี่ยวกับประเด็นว่าไทยจะแก้ไขปัญหาข้อพิพาทเรื่องดินแดนกับฝรั่งเศสโดยใช้กำลังหรือไม่ว่า

“...กองทัพขณะนี้ พร้อมอย่างยิ่งที่จะทำการสู้รบ ในหมู่นายทหารบางกลุ่มถึงกับประกาศว่าต้องการทำสงคราม [กับฝรั่งเศส] แม้ว่าไทยอาจจะปราชัยก็ตาม นายกรัฐมนตรีกล่าวย้ำหลายครั้งว่าขณะนี้พลังชาตินิยมเพื่อการผนวกดินแดนนั้นทรงอำนาจเกินความสามารถของ ฯพณฯ [ที่จะควบคุมได้] ฯพณฯ จะต้องได้ดินแดนสองฝั่ง [บนฝั่งขวาของแม่น้ำโขง] คืนมาเป็นอย่างน้อยที่สุด เพื่อตอบสนองการเรียกร้องของพลังชาตินิยมดังกล่าว”¹⁵²

ดังนั้นจึงอาจกล่าวได้ว่าเงื่อนไขภายในประเทศจากการที่กลุ่มการเมืองชาตินิยมรุนแรงเป็นตัวแสดงในอำนาจรัฐที่มีบทบาทในการกำหนดนโยบายต่างประเทศโดยตรง มีส่วนสำคัญในการผลักดันการใช้กำลังทหารในการเรียกร้องดินแดนคืนจากฝรั่งเศสจนนำไปสู่สงครามเมื่อพ.ศ.2484

4.2.2 เงื่อนไขภายนอกประเทศ

เงื่อนไขภายนอกประเทศหมายถึงปรากฏการณ์หรือเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นภายนอกอาณาเขตประเทศไทยไม่ว่าจะเป็นปัจจัยทางการเมืองของประเทศคู่พิพาท สภาพแวดล้อมระหว่างประเทศทั้งในระดับโลกและระดับภูมิภาค ที่มีผลต่อการดำเนินการหรือการเปลี่ยนแปลงมาตรการต่างๆ ของไทยซึ่งในปัญหาข้อพิพาทเรื่องดินแดนระหว่างไทยและฝรั่งเศสในช่วงพ.ศ.2481-2484 มีเงื่อนไขภายนอกประเทศที่เอื้อให้แนวคิดชาตินิยมมีอิทธิพลและมีพลังขับเคลื่อนไปสู่การใช้กำลังระหว่างประเทศ คือสถานการณ์ระหว่างประเทศและความอ่อนแอของฝรั่งเศส ซึ่งเหตุการณ์ทั้งสองเป็นเหตุการณ์ครั้งสำคัญที่เปิดช่องให้นายกรัฐมนตรีหลวงพิบูลสงครามใช้จังหวะดังกล่าวดำเนินการเรียกร้องดินแดนคืนจากฝรั่งเศส

สถานการณ์ระหว่างประเทศในขณะนั้นเป็นช่วงก่อนสงครามโลกครั้งที่ 2 ซึ่งสถานการณ์โลกเริ่มปะทุรุนแรงขึ้นเมื่ออดอล์ฟ ฮิตเลอร์ ผู้นำของเยอรมนี ได้ประกาศเกณฑ์ทหารในวันที่ 16 มีนาคม 2478 และส่งกองกำลังเข้ายึด เขตปลอดทหารไรน์แลนด์ในวันที่ 7 มีนาคม 2479 ซึ่งทั้งสองเหตุการณ์ขัดต่อหลักสนธิสัญญาแวร์ซายส์ที่เยอรมนีลงนามร่วมกับประเทศมหาอำนาจเมื่อครั้งที่แพ้สงครามโลกครั้งที่ 1 นอกจากนี้เยอรมนีได้ส่งกองทัพเข้ายึดประเทศออสเตรียในวันที่ 12 มีนาคม 2481 และได้ผนวกแคว้นซูดเติน (Sudetenland) ของเชโกสโลวาเกียเข้ากับเยอรมนีในวันที่ 1 ตุลาคม 2481 เป็นเหตุให้ประเทศมหาอำนาจต่าง ๆ เริ่มวิตกกังวลว่าสงครามโลกคงจะเกิดขึ้นในไม่ช้า อีกทั้งอังกฤษ

¹⁵² กอบเกียรติ สุวรรณทัต, *นโยบายต่างประเทศของรัฐบาลพิบูลสงคราม พ.ศ.2481-2487*, (กรุงเทพฯ: สถาบันไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2532), หน้า 44-45.

และฝรั่งเศสในขณะนั้นก็ไม่เข้มแข็งพอที่จะต่อสู้หรือขัดขวางการกระทำของเยอรมนีได้ เยอรมนีได้ยื่นคำขาดให้โปแลนด์สละดินแดนฉนวนโปแลนด์ให้กับเยอรมนี แต่โปแลนด์ปฏิเสธคำขอดังกล่าวเป็นเหตุให้เยอรมนีโจมตีโปแลนด์ในวันที่ 1 กันยายน 2482 เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นทำให้อังกฤษและฝรั่งเศสประกาศสงครามกับเยอรมนีในวันที่ 3 กันยายน 2482 สงครามโลกครั้งที่ 2 จึงเกิดขึ้น

เมื่อฝรั่งเศสถูกเยอรมนีโจมตีในคราวสงครามโลกครั้งที่ 2 เป็นเหตุให้อำนาจของฝรั่งเศสลดลงจากแต่เดิมก่อนสงครามโลกครั้งที่ 2 ฝรั่งเศสถือเป็นประเทศมหาอำนาจที่แข็งแกร่งประเทศหนึ่งของยุโรป ฝรั่งเศสมีประชากรชายประมาณ 20 ล้านคน มีทหารกองหนุนที่ฝึกแล้วประมาณ 5 ล้านคน มีป้อมมาจิโนต์ (Maginot line) เป็นป้อมคอนกรีตเสริมเหล็กยาวตั้งแต่ประเทศสวิตเซอร์แลนด์ถึงพรมแดนประเทศเบลเยียม ซึ่งฝรั่งเศสสร้างแนวป้องกันที่แข็งแรงเพราะฝรั่งเศสเคยถูกเยอรมนีบุกเมื่อครั้งสงครามฝรั่งเศส-ปรัสเซียพ.ศ.2413-2414 (Franco-Prussian War) แต่เมื่อฝรั่งเศสก็ถูกเยอรมนีโจมตี โดยกองทัพเยอรมนีตีลบล้างส่งกองทัพผ่านเบลเยียมแล้วอ้อมไปตีทางด้านหลังป้อมมาจิโนต์ เยอรมนีจึงบุกเข้ากรุงปารีสได้ในวันที่ 10 มิถุนายน 2483 ต่อมาเมื่อวันที่ 22 มิถุนายน 2483 รัฐบาลฝรั่งเศสก็พ่ายแพ้ต่อกองทัพเยอรมนี รัฐบาลฝรั่งเศสกลายเป็นรัฐบาลหุ่นที่อยู่ภายใต้การชี้นำของเยอรมนี (รัฐบาลวิชี) ทำให้อำนาจของฝรั่งเศสในอินโดจีนลดลงเพราะเยอรมนีเป็นพันธมิตรกับญี่ปุ่น รัฐบาลวิชีไม่อาจส่งอาวุธหรือทหารไปหนุนกำลังในอินโดจีนได้¹⁵³ ดังนั้นการที่ฝรั่งเศสถูกเยอรมนีโจมตีในสงครามโลกครั้งที่ 2 ได้กระตุ้นให้รัฐบาลไทยเล็งเห็นโอกาสที่ไทยจะใช้เพื่อเรียกร้องดินแดนคืนจากฝรั่งเศส¹⁵⁴

ส่วนสถานการณ์ในเอเชีย ญี่ปุ่นได้ดำเนินนโยบายขยายอำนาจเพื่อยึดครองเอเชียทั้งทวีป โดยญี่ปุ่นเริ่มด้วยการส่งกองทัพบุกแมนจูเรียในพ.ศ.2474 และสามารถยึดแมนจูเรียได้ในที่สุดโดยสถาปนาขึ้นเป็นประเทศแมนจู ก้าว สันนิบาตชาติถือว่าการกระทำของญี่ปุ่นเป็นการรุกรานและลงมติให้ญี่ปุ่นถอนทหารออกจากแมนจูเรีย รวมทั้งห้ามประเทศสมาชิกรับรองประเทศแมนจู ก้าว ซึ่งหลวงภักทราที ผู้แทนประเทศไทยในที่ประชุมสันนิบาตชาติได้รับคำสั่งทางโทรเลขจากพระยาศรีวิศาลวาจา รัฐมนตรีต่างประเทศไทยขณะนั้นให้งดออกเสียงเพราะไทยไม่ประสงค์จะดำเนินนโยบายเป็นศัตรูต่อญี่ปุ่น หากไทยลงมติประณามการรุกรานของญี่ปุ่น ไทยอาจเสี่ยงต่อการถูกคุกคามในอนาคต ญี่ปุ่นตัดสินใจลาออกจากการเป็นสมาชิกสันนิบาตชาติในพ.ศ.2480¹⁵⁵ ญี่ปุ่นได้บุกจีนอย่างหนักและสงครามระหว่างจีนและญี่ปุ่นก็ขยายตัวไปอย่างกว้างขวาง ญี่ปุ่นเริ่มรุกเข้าไปในอินโดจีนของฝรั่งเศส เพื่อปิดล้อมจีนทางด้านใต้และเพื่อเป็นฐานในการขยายอำนาจสู่ประเทศอาณานิคมของอังกฤษในเอเชียอาคเนย์และเอเชียใต้ เมื่อญี่ปุ่นเห็นว่าฝรั่งเศสกำลังพ่ายแพ้สงครามในยุโรป นายมัตสึโอกะ รัฐมนตรีต่างประเทศของญี่ปุ่นและนายอาแชน ฮังรี ทูตฝรั่งเศสประจำกรุงโตเกียว ได้ลงนามใน

¹⁵³ ดิเรก ชัยนาม, *ไทยกับสงครามโลกครั้งที่ 2* (กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช, 2513), หน้า 33-35.

¹⁵⁴ ชาลววิทย์ เกษตรศิริ, *ประวัติการเมืองไทยสยาม พ.ศ.2475-2500* (กรุงเทพฯ: มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, 2551), หน้า 263-64.

¹⁵⁵ สุวิทย์ อธิศาสตร์, *เบื้องลึกการเสียดินแดนและปัญหาปราสาทพระวิหารจาก ร.ศ.112 ถึงปัจจุบัน*. หน้า 282-83.

ข้อตกลงที่ฝรั่งเศสยอมให้ญี่ปุ่นมีเอกสิทธิ์พิเศษทางด้านเศรษฐกิจและการทหารในอินโดจีน รัฐบาลญี่ปุ่นยื่นบันทึกต่อรัฐบาลอินโดจีนฝรั่งเศสเพื่อขอปิดพรมแดนระหว่างประเทศจีนกับอินโดจีนฝรั่งเศสเป็นการชั่วคราวในวันที่ 30 สิงหาคม 2483 รัฐบาลญี่ปุ่นขอเข้าควบคุมเมืองท่าและขอตั้งฐานทัพอากาศในอินโดจีน อีกทั้งนายพลนิชิฮารากะกับนายพลมาร์แตง ผู้บัญชาการทหารในอินโดจีนฝรั่งเศสได้ร่วมลงนามในข้อตกลงทางทหารโดยยอมให้ญี่ปุ่นใช้สนามบิน 7 แห่ง ในตั้งเกียและให้ญี่ปุ่นสามารถส่งทหารเข้ามาประจำการในอินโดจีนฝรั่งเศสได้ 6,000 นาย¹⁵⁶ รัฐบาลไทยเริ่มกังวลว่าฝรั่งเศสอาจปล่อยให้อินโดจีนอยู่ภายใต้การปกครองของญี่ปุ่นในที่สุด หากไทยไม่แสดงความสนใจต่อดินแดนที่ไทยสูญเสียไปให้แก่ฝรั่งเศส รัฐบาลไทยก็ถือว่าเราปล่อยให้โอกาสหลุดลอยไป¹⁵⁷ สภาพแวดล้อมระหว่างประเทศโดยเฉพาะการที่ฝรั่งเศสถูกเยอรมนีโจมตีในสงครามโลกครั้งที่ 2 ถือเป็นเงื่อนไขสำคัญที่กระตุ้นให้รัฐบาลไทยเล็งเห็นโอกาสที่ไทยจะชนะสงครามหากต้องมีการใช้กำลังทางทหารในการแก้ไขปัญหาข้อพิพาทเรื่องดินแดนกับฝรั่งเศส

กล่าวโดยสรุป แนวคิดชาตินิยมสามารถมีอิทธิพลต่อการใช้กำลังทหารในปัญหาข้อพิพาทเรื่องดินแดนกับฝรั่งเศสในสมัยรัฐบาลจอมพลแปลก พิบูลสงครามจนยกระดับไปสู่สงครามอินโดจีนฝรั่งเศส พ.ศ.2484 เป็นผลมาจากเงื่อนไขภายในประเทศ คือ สภาพการเมืองภายในที่มั่นคงอย่างมากซึ่งรัฐบาลสามารถคุมอำนาจการตัดสินใจในระดับนโยบายทั้งทางการเมืองและทางทหารได้อย่างเต็มที่ กลุ่มการเมืองชาตินิยมมีบทบาทโดยตรงในการกำหนดนโยบายการใช้มาตรการทางทหารที่รุนแรงในปัญหาข้อพิพาทกับฝรั่งเศส และเงื่อนไขภายนอกประเทศ คือ การที่ฝรั่งเศสถูกเยอรมนีโจมตีในสงครามโลกครั้งที่ 2 ซึ่งรัฐบาลไทยเล็งเห็นโอกาสที่จะชนะสงครามหากต้องมีการใช้กำลังทางทหารในการแก้ไขปัญหาข้อพิพาทเรื่องดินแดนกับฝรั่งเศส

4.3 แนวคิดชาตินิยมที่มีอิทธิพลต่อปัญหาข้อพิพาทเรื่องดินแดน

แต่เดิมแนวคิดเรื่อง “ชาติ” ในสมัยสมบูรณาญาสิทธิราชย์เป็นแนวคิดที่ถูกสร้างโดยพระมหากษัตริย์ แต่เมื่อไทยเข้าสู่ยุคหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองพ.ศ.2475 แนวคิดชาตินิยมก็ถูกปรับเปลี่ยนมาเป็นแนวคิดที่ถูกสร้างโดยข้าราชการระดับสูงที่เรียกว่าชาตินิยมโดยรัฐ ซึ่งรัฐบาลพิบูลสงครามนำแนวคิดชาตินิยมมาใช้ทั้งนโยบายภายในประเทศและนโยบายต่างประเทศ โดยเมื่อพิจารณาความคิดทางการเมืองของนายกรัฐมนตรีนายพลพิบูลสงครามประกอบด้วยหลักพื้นฐาน 3 ประการ คือ หลักรัฐนิยม-ชาตินิยม ลัทธิทหารนิยม และลัทธิผู้นำนิยม ดังนี้

¹⁵⁶ วิจิตวงศ์ ณ ป้อมเพ็ชร, *สงครามทวงคืนดินแดน ปฏิบัติการรบของกองทัพไทย ในกรณีพิพาทกับอินโดจีน-ฝรั่งเศส พ.ศ.2483-2484* (กรุงเทพฯ: แสงดาว, 2552), หน้า 52.

¹⁵⁷ โทชิฮารุ โยชิโกะ, "รัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงครามและสงครามแปซิฟิก," (เอกสารทางวิชาการ หมายเลข 1/2528 แปลโดยอาหาร พงษ์ธรรมสาร, มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ ร่วมกับมูลนิธิโตโยต้า ประเทศญี่ปุ่น, ธันวาคม 2528), หน้า 9.

(ก) **หลักรัฐนิยม-ชาตินิยม** มีใจความสำคัญว่ารัฐหมายถึงประเทศไทยหรืออาณาเขตดินแดนที่มีรัฐบาลใช้อำนาจในการปกครอง ระบอบรัฐนิยมจึงเป็นระบอบที่เน้นการสร้างรัฐด้วยการขยายอาณาเขตและวัดความสำเร็จยิ่งใหญ่ของชาติด้วยความแข็งแกร่งและแสนยานุภาพของกองทัพ ส่วนชาติหมายถึงชนชาติหรือเชื้อชาติไทย รัฐไทยจึงหมายถึงดินแดนอันเป็นที่อยู่ของชาวไทยที่มีรัฐบาลปกครองอยู่ ดังนั้นระบอบรัฐนิยมจึงเน้นการเติบโตของรัฐด้วยการผนวกดินแดนและประชากรเป็นหลัก¹⁵⁸ รัฐบาลมีการกระตุ้นเตือนให้เกิดพลังรักและภาคภูมิใจในความเป็นชาติไทย และพยายามทำให้คนไทยภาคภูมิใจในความเจริญและความยิ่งใหญ่ของชาติตน รัฐบาลเริ่มด้วยการออกประกาศรัฐนิยม จำนวน 12 ฉบับ เมื่อวันที่ 24 มิถุนายน 2482¹⁵⁹ ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ เช่น เปลี่ยนชื่อประเทศจาก “สยาม” (Siam) เป็น ”ไทย” (Thailand) เมื่อพ.ศ.2482 เพื่อสะท้อนภาพความเป็นรัฐสมัยใหม่ เปลี่ยนวันขึ้นปีใหม่จากวันที่ 13 เมษายน เป็นวันที่ 1 มกราคม ตามหลักสากลนิยม เปลี่ยนเนื้อร้องทำนองเพลงชาติ และกำหนดให้วันที่ 24 มิถุนายน เป็นวันชาติของไทย¹⁶⁰

(ข) **ลัทธิทหารนิยม** รัฐบาลพิบูลสงครามเชื่อว่าการปกครองที่เหมาะสมที่สุดในการเมืองไทยคือการปกครองแบบเผด็จการทหาร กองกำลังของกองทัพเป็นสิ่งที่สำคัญที่สุดของประเทศจะล้มเลิกไปไม่ได้เด็ดขาด โดยพยายามปลูกฝังให้เยาวชนนิยมความเป็นทหารด้วยการจัดตั้งยุวชนทหารขึ้นตามโรงเรียนต่างๆ ในพ.ศ.2478 และจัดตั้งกรมยุวชนทหารขึ้นในพ.ศ.2480 ซึ่งสถาบันพระมหากษัตริย์สภาผู้แทนราษฎร คณะรัฐมนตรี จะดำรงอยู่ได้ก็ด้วยอาศัยอำนาจของกองทัพ ถ้าไม่มีกองทัพชาติไทยจะละลายศูนย์ไปจากโลก¹⁶¹ ซึ่งสิ่งที่แสดงให้เห็นถึงแนวความคิดของหลวงพิบูลสงครามที่ให้

¹⁵⁸ ชัยอนันต์ สมุทวณิช, *รัฐกับสังคม: ไตรลักษณ์รัฐไทยในพหุสังคมสยาม* (กรุงเทพฯ: พี.เพรส, 2554), หน้า 81.

¹⁵⁹ รัฐนิยม 12 ฉบับ ประกอบด้วย

- ฉบับที่ 1 เรื่องการใช้ชื่อประเทศ ประชาชน และสัญชาติ
- ฉบับที่ 2 เรื่องการป้องกันภัยที่จะบังเกิดแก่ชาติ
- ฉบับที่ 3 เรื่องการเรียกชื่อชาวไทย
- ฉบับที่ 4 เรื่องการเคารพธงชาติ เพลงชาติ และเพลงสรรเสริญพระบารมี
- ฉบับที่ 5 เรื่องให้ชาวไทยพยายามใช้เครื่องอุปโภคบริโภคที่มีกำเนิดหรือทำขึ้นในประเทศไทย
- ฉบับที่ 6 เรื่องทำนองและเนื้อร้องเพลงชาติ
- ฉบับที่ 7 เรื่องชักชวนให้ชาวไทยร่วมกันสร้างชาติ
- ฉบับที่ 8 เรื่องเพลงสรรเสริญพระบารมี
- ฉบับที่ 9 เรื่องภาษาและหนังสือไทยกับหน้าที่พลเมืองดี
- ฉบับที่ 10 เรื่องการแต่งกายของประชาชนชาวไทย
- ฉบับที่ 11 เรื่องกิจประจำวันของคนไทย
- ฉบับที่ 12 เรื่องการช่วยเหลือคุ้มครองเด็ก

¹⁶⁰ พรเพ็ญ ฮันตระกูล, "ประเทศไทยกับความเคลื่อนไหวของญี่ปุ่นในเอเชีย ค.ศ. 1938-1941," (5 ทศวรรษ การต่างประเทศของไทยจากความขัดแย้งสู่ความร่วมมือ เนื่องในศุภวาระครบ 100 ปี แห่งวันประสูติ พลตรี พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์), หน้า 83.

¹⁶¹ เฉลิมเกียรติ ฝืนวาล, *ความคิดทางการเมืองของทหารไทย 2519-2535*. หน้า 38-39.

ความสำคัญกับกิจการทหารของชาติ ปรากฏดังสุนทรพจน์ในวันขึ้นปีใหม่เมื่อวันที่ 1 เมษายน 2480 ความตอนหนึ่งว่า

“...การที่จะประกอบกิจการใดๆ ของชาติให้เจริญรุ่งเรืองไปโดยปราศจากอุปสรรคสมความปรารถนาอันดีของชาวเราได้ ย่อมต้องอาศัยการทหารขององค์การสนับสนุนตลอดเวลา หมายความว่าราชการส่วนอื่นตลอดจนประชาชนทั้งชาติต้องพยายามช่วยกันจรรโลงประเทศให้รุ่งเรืองโดยมีบุคคลภายในชาติเดียวกันเองควบคุมกันขึ้นโดยวินัยอันดี มีอาวุธดี คือ ทหารเป็นแนวหน้า ยอมเอาเลือด เอาเนื้อ เอาชีวิต มอบเป็นชาติพลี คอยปกป้องรักษาชาติเมื่อจะมีคนชาติอื่นมารุกราน ดังนั้นทางราชการจึงได้ขยายการอบรมการทหารออกไปถึงยุวชน ตลอดจนนำอาวุธไปแสดงให้ประชาชนรู้จัก ย่อมเป็นการฝึกสอนนิชนกรบให้แก่ชาติอยู่ ทำคนทั้งชาติให้เป็นทหาร ซึ่งเป็นของธรรมดาอยู่เอง จะต้องใช้เงินเป็นจำนวนมากมาย...”¹⁶²

(ค) ลัทธิผู้นำนิยม เป็นแนวคิดที่เน้นบทบาทของผู้นำและการเชื่อในตัวผู้นำเป็นสำคัญ นายกรัฐมนตรีหลวงพิบูลสงครามจึงดำรงตำแหน่งทางการเมืองและทหารที่สำคัญๆ ไว้เพียงผู้เดียวได้แก่ ตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม และรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ และยังเป็นผู้บัญชาการทหารบก ผู้บัญชาการทหารเรือพิเศษ ผู้บัญชาการทหารอากาศพิเศษ และผู้บัญชาการทหารสูงสุด¹⁶³ พร้อมทั้งยังมีการกำหนดคำขวัญ “เชื่อผู้นำ ชาติพ้นภัย” “เชื่อพิบูลสงคราม ชาติไม่แตกสลาย” “ความปลอดภัยของชาติอยู่ที่เชื่อผู้นำ”¹⁶⁴ รัฐบาลใช้ความพยายามอย่างมากในการเปลี่ยนความคิด ความเชื่อและความจงรักภักดีของประชาชนที่มีต่อกษัตริย์ตามประเพณีในระบอบเดิมให้หันมาจงรักภักดีต่อระบอบใหม่ บทบาทของสถาบันกษัตริย์จึงลดลง แต่บทบาทของนายกรัฐมนตรีในฐานะผู้นำประเทศถูกสร้างให้มีบทบาทมากขึ้น¹⁶⁵

จากแนวคิดพื้นฐานทางการเมืองของรัฐบาลจอมพลแปลก พิบูลสงคราม ทั้งสามประการ เมื่อนำมาพิจารณาพบว่า การเรียกร้องดินแดนคืนจากฝรั่งเศสมีแกนหลักทางความคิด คือ การขยายอาณาเขตโดยผนวกดินแดนประเทศเพื่อนบ้านโดยรอบที่เป็นดินแดนที่มีประชากรเชื้อชาติไทยอาศัยอยู่ ซึ่งแกนหลักของแนวคิดดังกล่าวส่วนหนึ่งเป็นผลผลิตและความทรงจำที่ถูกปลูกฝังในสมัย

¹⁶² สมบูรณ์ สุขสำราญ. *วิวัฒนาการของอุดมการณ์ชาติไทย: ข้อสังเกตเบื้องต้น*. หน้า 291.

¹⁶³ แกมสุข นุ่มนนท์. *เมืองไทยสมัยสงครามโลกครั้งที่ 2 : ยุคเชื่อผู้นำชาติพ้นภัย* (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์สยามสาร, 2548), หน้า 58.

¹⁶⁴ เฉลิมเกียรติ ฝิวนวนล. *ความคิดทางการเมืองของทหารไทย 2519-2535*. หน้า 41-42.

¹⁶⁵ อ้างถึงแล้ว, หน้า 36.

สมบูรณาญาสิทธิราชย์ โดยนำมาเน้นย้ำและขยายความเพิ่มเติมว่าไทยสูญเสียดินแดนและจะต้องเรียกคืนดินแดนเหล่านั้นกลับมาอยู่ในอาณาจักรไทยดั้งเดิม โดยมีรายละเอียด ดังนี้

4.3.1 แนวคิดชาตินิยมกับวาทกรรมการเสียดินแดน

แนวคิดชาตินิยมว่าด้วยการเสียดินแดนได้รับการสืบทอดแนวความคิดมาจากสมัยสมบูรณาญาสิทธิราชย์ที่ชนชั้นนำสยามเขียนอธิบายเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ที่แสดงความขมขื่นพระราชหฤทัยที่ต้องเสียดินแดนให้กับฝรั่งเศส จำนวน 5 ครั้ง ได้แก่ ดินแดนกัมพูชาในฐานะเมืองประเทศราชพ.ศ.2410 ดินแดนสิบสองจุไทยพ.ศ.2431 ดินแดนฝั่งซ้ายแม่น้ำโขง พ.ศ.2436 ดินแดนฝั่งขวาแม่น้ำโขงพ.ศ.2446 และดินแดนเสียมราฐ พระตะบอง ศรีโสภณ พ.ศ.2449 โดยมีการนำมาเน้นย้ำและสร้างให้มีความเป็นรูปธรรมมากขึ้นในช่วงการเรียกร้องดินแดนคืนจากฝรั่งเศส พ.ศ.2483 โดยการผลิตแผนที่แสดงการเสียดินแดนของไทยแก่ฝรั่งเศส ซึ่งรัฐบาลจอมพลแปลก พิบูลสงคราม เสนอแนวคิดไว้ในอดีตไทยต้องเผชิญกับความเจ็บช้ำจากการที่ฝรั่งเศสแผ่ขยายอิทธิพลเข้ามาในภูมิภาค ทำให้ไทยต้องเสียดินแดนให้กับฝรั่งเศสมากถึง 5 ครั้ง¹⁶⁶ โดยมีรายละเอียด ดังนี้

ครั้งที่ 1 เสียดินแดนประเทศกัมพูชา พ.ศ.2410

การเสียดินแดนของไทยให้แก่อังกฤษเริ่มต้นขึ้นในวันที่ 11 สิงหาคม 2406 โดยพระนโรดมพระเจ้าแผ่นดินเขมรได้ลงนามสนธิสัญญายอมเป็นรัฐในอารักขาของฝรั่งเศส ซึ่งทางฝรั่งเศสโฆษณาว่าการที่พระนโรดมทำสัญญายอมอยู่ใต้อารักขาของฝรั่งเศสนั้นเพราะอยู่ใต้อารักขาของไทยไม่ผาสุก แต่เอกสารสำคัญที่อยู่ในประเทศไทยที่เป็นลายพระหัตถ์ของพระเจ้าแผ่นดินเขมร แสดงชัดเจนว่าพระเจ้าแผ่นดินเขมรไม่ได้ปรารถนาใต้อารักขาของฝรั่งเศสแม้แต่น้อย สมเด็จพระนโรดมส่งสาสน์มากราบทูลพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวในพ.ศ.2406 ภายหลังจากการลงนามในสัญญาอยู่ใต้อารักขาของฝรั่งเศสว่าถูกฝรั่งเศสบีบบังคับให้ลงนามแต่ถึงกระนั้นกัมพูชาก็ยังคงจงรักภักดีต่อพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวของไทย ต่อมาอีก 4 ปี ฝรั่งเศสได้บังคับให้ไทยทำสัญญารับว่ากัมพูชาเป็นรัฐในอารักขาของฝรั่งเศส ซึ่งไทยก็ยอมลงนามในสนธิสัญญากับฝรั่งเศสเมื่อวันที่ 15 กรกฎาคม 2410 ที่เป็นการสละอำนาจอธิปไตยของไทยเหนือดินแดนส่วนใหญ่ของกัมพูชาแต่ไทยก็ยังได้ปกครองเสียมราฐและพระตะบองต่อมาอีกกระยะหนึ่ง รวมทั้งยังเสียเกาะต่างๆ ทางทะเลใกล้ประเทศเขมรอีก 6 เกาะ

ครั้งที่ 2 เสียดินแดนสิบสองจุไทย พ.ศ.2431

เมื่อพ.ศ.2429 เคานต์เดอแฌร์การาเดค (Comte de Kergaradec) กงสุลฝรั่งเศสประจำกรุงเทพฯ ได้ขอทำสนธิสัญญากับไทยเพื่อขอตั้งสถานกงสุลที่เมืองหลวงพระบาง ในปีนั้นพวกจีนฮ่อบุกrukเข้ามาเขตแดนไทยทางสิบสองจุไทยและเข้ามาปล้นสดมภ์ถึงในเขตหลวงพระบาง กองทัพไทยได้

¹⁶⁶ กรมโฆษณาการ, "ประเทศไทยเรื่องการเสียดินแดนแก่ฝรั่งเศส พ.ศ.2483," (กระทรวงการต่างประเทศ (ฉบับคัดลอกสำเนา), 2483), หน้า 1-12.

นำกำลังขึ้นไปปราบฮ่อ ซึ่งในเวลาที่ทำสงครามปราบฮ่อถึงสองครั้งนั้น ฝรั่งเศสทำที่ว่าจะช่วยแต่ก็ไม่ได้เข้ามาช่วยอย่างจริงจัง ครั้นเมื่อไทยได้เสียเลือดเนื้อทำการรบปราบฮ่อจนราบคาบและประชาชนอยู่สุขสบาย ฝรั่งเศสก็เข้ามายึดแคว้นสิบสองจุไทยโดยอ้างว่าเพื่อคอยปราบฮ่อ แม้ไทยจะพยายามเจรจาอย่างไรฝรั่งเศสก็ไม่ยอมถอนกองทัพออกไป แคว้นสิบสองจุไทยของไทยจึงกลายเป็นของฝรั่งเศสนับตั้งแต่พ.ศ.2431 และต่อมาอีก 5 ปี ได้มีสัญญา (ร.ศ.112) ที่มีข้อความบังคับให้ไทยสละสิทธิในดินแดนฝั่งซ้ายแม่น้ำโขงทั้งหมด

ครั้งที่ 3 เสียดินแดนฝั่งซ้ายแม่น้ำโขง พ.ศ.2436

ฝรั่งเศสได้ส่งกองทัพจากพนมเปญโดยทางเรือขึ้นไปตามลำน้ำโขงโดยมีการทำร้ายเจ้าหน้าที่เขตแดนไทยตามระยะทาง และอ้างว่าดินแดนฝั่งซ้ายแม่น้ำโขงทั้งหมดเคยเป็นของญวน และเมื่อญวนตกอยู่ในอำนาจของฝรั่งเศสแล้ว ดินแดนฝั่งซ้ายแม่น้ำโขงก็ต้องเป็นของฝรั่งเศสด้วย ไทยรู้สึกตัวว่ากำลังน้อยก็พร้อมจะยินยอมยกดินแดนเหล่านั้นให้ฝรั่งเศส แต่ฝรั่งเศสยังไม่พอใจ ในวันที่ 13 กรกฎาคม 2436 ฝรั่งเศสส่งเรือรบสองลำโดยใช้เรือสินค้าเป็นเรือนำร่องเข้ามาในปากแม่น้ำเจ้าพระยาและแล่นเข้ามาถึงกรุงเทพฯ จนเกิดการสู้รบกัน ฝรั่งเศสยื่นคำขาดว่าให้ไทยยอมรับว่าดินแดนฝั่งซ้ายแม่น้ำโขงตลอดถึงเกาะต่างๆ ในแม่น้ำโขงเป็นของฝรั่งเศสทั้งหมด มีการบังคับให้ไทยจ่ายเงินให้กับฝรั่งเศส และยังบังคับให้ไทยถอนทหารออกจากชายแดนทั้งหมด โดยฝรั่งเศสได้ยึดเมืองจันทบุรีไว้เป็นประกันจนกว่าไทยจะปฏิบัติตามข้อเรียกร้องของฝรั่งเศสโดยครบถ้วน ซึ่งดินแดนที่ไทยเสียให้แก่ฝรั่งเศสในครั้งนี้เป็นดินแดนอันกว้างใหญ่ที่สุดเป็นเนื้อที่ถึงหนึ่งแสนสี่หมื่นตารางกิโลเมตร

ครั้งที่ 4 เสียดินแดนฝั่งขวาแม่น้ำโขง พ.ศ.2446

จากการที่ฝรั่งเศสเข้ามาบังคับเอาดินแดนจากไทยเมื่อพ.ศ.2436 และยึดเมืองจันทบุรีไว้จนกว่าไทยจะปฏิบัติตามข้อบังคับต่างๆ ให้ครบถ้วน ซึ่งไทยก็ปฏิบัติตามข้อบังคับต่างๆ ครบถ้วนทุกประการ แต่ฝรั่งเศสก็ไม่ยินยอมออกจากจันทบุรีเป็นเวลานานถึง 10 ปี เมื่อไทยไม่มีกองกำลังที่จะขับไล่ฝรั่งเศสออกจากจันทบุรี ไทยจำเป็นต้องหาข้อแลกเปลี่ยน จึงได้เกิดสนธิสัญญาไทย-ฝรั่งเศสฉบับวันที่ 7 ตุลาคม 2445 แต่รัฐบาลฝรั่งเศสไม่ได้ให้สัตยาบันเพราะยังไม่ได้รับผลประโยชน์เพียงพอ การเจรจายืดเยื้อมานานจนในที่สุดมีการลงนามสนธิสัญญาไทย-ฝรั่งเศสอีกครั้งเมื่อวันที่ 11 กุมภาพันธ์ 2446 และสนธิสัญญาไทย-ฝรั่งเศสเมื่อวันที่ 13 กุมภาพันธ์ 2446 โดยไทยต้องสละดินแดนฝั่งขวาของแม่น้ำโขง ได้แก่ เมืองหลวงพระบาง เมืองมโนไพร และเมืองนครจำปาศักดิ์ ให้กับฝรั่งเศสเพื่อแลกกับการถอนกองกำลังออกจากเมืองจันทบุรี

ครั้งที่ 5 เสียพระตะบอง เสียมราฐ และศรีโสภณ พ.ศ.2449

การที่ไทยยินยอมยกดินแดนให้แก่ฝรั่งเศสตามสนธิสัญญา พ.ศ.2446 ไม่ได้ทำให้ปัญหาเรื่องเขตแดนระหว่างไทยและฝรั่งเศสหมดไปเพราะฝรั่งเศสถอนกองกำลังออกจากจันทบุรีแต่เข้าไปยึดเมืองตราดแทน และเพื่อให้ฝรั่งเศสถอนกองกำลังออกจากเมืองตราด ไทยจำเป็นต้องเสียเมืองพระตะบอง เสียมราฐและศรีโสภณ ให้แก่ฝรั่งเศส ตามสนธิสัญญาไทย-ฝรั่งเศสเมื่อวันที่ 23 มีนาคม 2449

รัฐบาลจอมพลแปลก พิบูลสงคราม ได้เผยแพร่แนวคิดเรื่องการสูญเสียดินแดนให้แก่ฝรั่งเศส จำนวน 5 ครั้ง ไปสู่สาธารณชนอย่างกว้างขวาง

4.3.2 แนวคิดชาตินิยมว่าด้วยถิ่นกำเนิดของชนชาติไทยและการรวมเผ่าไทย

แนวคิดชาตินิยมว่าด้วยชาติไทยและถิ่นกำเนิดของชนชาติไทยเป็นแนวคิดที่ถูกสร้างขึ้นโดยกรมพระยาดำรงราชานุภาพในสมัยสมบูรณาญาสิทธิราชย์ และถูกนำมาผลิตซ้ำในยุคหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองพ.ศ. 2475 โดยสมเด็จพระยามะยาดำรงราชานุภาพทรงมุ่งค้นคว้าเกี่ยวกับชนชาติไทยที่อดีตมีความก้าวหน้ามาได้จนถึงบัดนี้เพราะบรรพชนแต่เก่าก่อนสร้างสมสิ่งอันเป็นความเจริญ โดยชนชาติไทยเป็นชาติใหญ่ชาติหนึ่งในเอเชียที่อพยพมาจากประเทศจีน และกระจัดกระจายถอยร่นลงมาทางใต้กระจายกันอยู่เป็นกลุ่มๆ ในที่ต่างๆ และเรียกชื่อต่างๆ กันไปตามถิ่นที่อยู่ เช่น ชาวสยาม ลาว เขียง ฉาน เงี้ยว ลื้อ จีน ข่า อาหม ฮ่อ ปรากฏดังคำย่อปาฐกถาของสมเด็จพระยามะยาดำรงราชานุภาพที่แสดงที่สามัคยาจารย์ เมื่อวันที่ 8 ตุลาคม 2470 ที่ถ่ายทอดทางวิทยุกระจายเสียง ความตอนหนึ่งว่า

“อันดินแดนที่เป็นประเทศสยามนี้ เดิมเป็นบ้านเมืองของชนชาติลาว ซึ่งมักเรียกกันว่าละว้าหรือลัวะ มีดินแดนของชนชาติอื่นอยู่สองข้าง ข้างฝ่ายตะวันตกเป็นของพวกมอญ ฝ่ายตะวันออกเป็นของพวกขอมหรือเขมร พวกมอญและเขมรเคยเข้ามามีอำนาจครอบงำดินแดนของลาวที่กล่าวแล้วหลายคราว ส่วนชนชาติไทยครั้งดึกดำบรรพ์นั้น มีหลักฐานปรากฏว่าเคยรวบรวมกันอยู่ข้างทางเหนือในระหว่างประเทศทิเบตกับประเทศจีน ครั้นถึงพระพุทธศักราชราว 500 ปี ไทยเดิมถูกพวกจีนบุกรุกชิงเอาดินแดนไปเป็นอาณาเขตต์เป็นอันมาก ข้างพวกไทยที่รักอิสระไม่ยอมอยู่ในอำนาจจีน ก็พากันทิ้งเมืองเดิมไปหาบ้านเมืองอยู่ใหม่ทางทิศตะวันตกพวกหนึ่งคือไปตั้งภูมิลำเนาอยู่ต่อแดนเมืองพะม่า ได้นามว่าไทยใหญ่ หรือที่เรียกกันว่าเงี้ยวหรือฉาน ต่อมาไทยอีกพวกหนึ่งอพยพจากเมืองเดิมมาอยู่ทางทิศใต้ ได้นามว่าไทยน้อย ไทยชาวสยามอยู่ในจำพวกไทยน้อย ภูมิลำเนาแรกของไทยจำพวกเรานี้ตั้งอยู่ในแคว้นสิบสองเจ้าไทย ครั้นต่อมาจึงค่อยขยายลงมาข้างใต้โดยลำดับจนถึงแขวงสิบสองปันนา ลานช้าง และลานนา บางพวกเลยลงมาจนถึงเมืองสุโขทัย เมืองลพบุรี ตลอดจนเมืองอุททอง การที่โยกย้ายลงมาข้างใต้เริ่มตั้งแต่เมื่อพวกมอญยังปกครองอยู่ข้างฝ่ายเหนือ และพวกขอมปกครองอยู่ข้างฝ่ายใต้ ครั้นเมื่อมอญและขอมเสื่อมอำนาจลงด้วยกันแล้ว ไทยที่อยู่ในแขวงลานนาได้ตั้งตัวเป็นอิสระแล้วสร้างเมืองเชียงใหม่เป็นราชธานี ส่วนพวกไทยที่ตั้งอยู่ในแขวงสุโขทัยก็ตั้งตัวเป็นอิสระขึ้น ปราบปรามพวกขอมและขยายตัวลงมาทางเมืองลพบุรี

แผ่อำณาเขตต์กว้างขวางไปจนประเทศอื่นและได้ปกครองเป็นเจ้าของประเทศสยามสืบมาจนบัดนี้”¹⁶⁷

แนวคิดเรื่องถิ่นกำเนิดของชนชาติไทยดังกล่าวได้กลายเป็นมรดกตกทอดที่ถูกนำไปใช้ในการอ้างสิทธิและความชอบธรรมในการเรียกร้องดินแดนคืนจากฝรั่งเศสในสมัยรัฐบาลจอมพลแปลก พิบูลสงคราม พ.ศ.2481-2484 ซึ่งรัฐบาลจอมพลแปลก พิบูลสงคราม มีการสร้างความรู้เรื่องชาติไทย โดยรัฐบาลพยายามสร้างแนวคิดเรื่องการรวมชาวไทย (Pan-Thai) ที่เน้นการสร้างความรู้เรื่องความเป็นมาของชาติไทยโดยได้ตัดจินตภาพที่เน้นความจงรักภักดีต่อพระมหากษัตริย์ออกไปกลายเป็นการเน้นเรื่องวีรบุรุษในประวัติศาสตร์เพื่อให้สอดคล้องกับภาพของผู้นำที่ว่า “เชื้อผู้นำชาติพันธุ์” แนวคิดเรื่องชาติไทยและความเป็นไทยในสมัยรัฐบาลจอมพลแปลก พิบูลสงคราม ไม่ได้ตัดอุดมการณ์แบบเดิมทิ้งหมด แต่ได้สืบทอดและเลือกหยิบสิ่งที่กลุ่มชนชั้นสูงนิยมความเป็นไทยไว้มาปรับเปลี่ยนใหม่ โดยสิ่งที่สืบทอดและคงไว้ คือ แนวคิดว่าด้วยถิ่นกำเนิดของชนชาติไทยแต่มีการขยายความเพิ่มเติมในแง่ที่มองจินตภาพเรื่องชาติเหนือดินแดนที่เกินเลยออกไปนอกดินแดนสยาม โดยมีการผนวกเอากลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ในดินแดนโดยรอบมาเป็น “พวกเรา” ทั้งหมด ไม่ว่าจะเป็นพี่น้องบริเวณฝั่งซ้ายของแม่น้ำโขง ดินแดนกัมพูชา หรือกลุ่มคนทางภาคตะวันตก เช่น ไทยอาหม อันนำมาซึ่งเหตุผลอันชอบธรรมที่ไทยจะเรียกร้องดินแดนคืนจากฝรั่งเศส ดังนั้นดินแดนเสียมราฐ พระตะบอง และศรีโสภณ มีพี่น้องเชื้อชาติไทยอาศัยอยู่ ดินแดนเหล่านั้นเป็นดินแดนของไทย ไทยจึงต้องผนวกดินแดนดังกล่าวกลับคืนมาไว้ในครอบครองของไทยดั้งเดิม ซึ่งแนวคิดดังกล่าวถูกเสนอโดยหลวงวิจิตรวาทการและพระยาอนุমানราชชน ซึ่งหลวงวิจิตรวาทการเป็นผู้ที่มีส่วนสำคัญในการสร้างความรู้เรื่องชาติ ซึ่งองค์ความรู้ที่หลวงวิจิตรวาทการสร้างมีอิทธิพลต่อความทรงจำของประชาชนในสังคมมาอย่างยาวนานโดยอาศัยความเป็นนักเขียนที่สร้างประวัติศาสตร์ไว้เป็นจำนวนมาก ซึ่งหลวงวิจิตรวาทการเสนอว่าความรักชาติ คือ ความรักคนที่เกิดมาร่วมสายโลหิตเดียวกัน ดังที่หลวงวิจิตรวาทการอธิบายคำว่าชาตินิยม (Nationalism) เมื่อพ.ศ.2490 ว่า

“...คำว่าชาติแปลว่าเกิด จึงหมายความว่ารักสิ่งที่เกิด คือ คน ...ด้วยเหตุนี้ ลัทธิชาตินิยมจึงหนักไปทางรักคน คือ รักคนที่สืบสายโลหิตและมีประวัติศาสตร์ร่วมกันมา โดยไม่จำกัดเขตว่าคนเช่นนั้นจะอยู่ในประเทศใด...”¹⁶⁸

หลวงวิจิตรวาทการพยายามปลูกฝังความคิดให้ประชาชนเชื่อว่าชนชาติไทยเคยเป็นใหญ่อยู่ในดินแดนจีนมาก่อน มีถิ่นกำเนิดมาจากเทือกเขาอัลไตแต่ถูกจีนรุกรานจึงอพยพลงมาทางใต้มาอาศัยอยู่ที่น่านเจ้า และเมื่อถูกจีนรุกรานอีกก็อพยพมาทางใต้เรื่อยๆ จนมาถึงทิวเขาใหญ่ ไทยจึงแบ่งออกเป็นหลายสาย พวกหนึ่งไปทางซ้ายเป็นญวน อีกพวกหนึ่งมาทางขวาเป็นไทยใหญ่อาศัยอยู่

¹⁶⁷ "ลักษณะการปกครองประเทศสยามแต่โบราณ," *วิทยากรย* เล่มที่ 32 ตอนที่ 10 (ประจำวันที่ 15 พฤษภาคม พุทธศักราช 2475): หน้า 1007-08.

¹⁶⁸ สายชล สัตยานุรักษ์. *การเปลี่ยนแปลงในการสร้างชาติไทยและความเป็นไทยโดยหลวงวิจิตรวาทการ*. หน้า 52.

บริเวณลุ่มแม่น้ำสาละวิน และขยายเขตไปถึงแม่น้ำอิรวดี เลยขึ้นไปถึงพรมแดนอินเดียเป็นไทยอาหม ส่วนพวกไทยน้อยที่ลงมาจากน่านเจ้าก็ไปตั้งอาณาจักรสิบสองจุไทยในถิ่นที่เรียกว่าแหลมทอง¹⁶⁹ ปรากฏงานเขียนของหลวงวิจิตรวาทการเรื่องสยามกับสุวรรณภูมิ ภาคที่ 1 อดีต แต่งเมื่อพ.ศ.2476 ความตอนหนึ่งว่า

“...ชั้นเดิมเรามีภูมิลำเนาอยู่ในที่อุดมที่สุดในประเทศจีน ก็ถูกรุกจนต้องถอย
ร่นลงมา...อยู่ในเขตสุวรรณภูมิ ที่เราอยู่ในวันนี้...”¹⁷⁰

นอกจากการสร้างจินตภาพเรื่องชาติไทยในเชิงภูมิศาสตร์เกี่ยวกับสำนักเรื่องดินแดนแล้ว ยังมีการสร้างจินตภาพเรื่องชาติไทยในแง่ของกลุ่มคนด้วย ปรากฏผ่านงานประพันธ์เรื่องงานค้นคว้าชนชาติไทยของหลวงวิจิตรวาทการที่เป็นการอธิบายภูมิหลังของชนเชื้อชาติไทยในฐานะที่เป็นกลุ่มคน โดยงานเขียนเกี่ยวกับชนชาติไทยที่มีอิทธิพลต่อความคิดของหลวงวิจิตรวาทการ คือ งานเขียนของ นายแพทย์ชาวอเมริกัน ชื่อ นายวิลเลียม ดอดด์ (William Clifton Dodd, D.D.) เรื่อง The Tai Race: Elder Brother of the Chinese, Results of Experiences, Exploration and Research ที่ตีพิมพ์เมื่อพ.ศ.1886 โดยหลวงวิจิตรวาทการมีความเชื่อตามนายแพทย์วิลเลียมที่กล่าวว่าชนเชื้อชาติไทย เจริญรุ่งเรืองเช่นเดียวกับชาติโบราณ เช่น คาลาเดีย บาบิโลน ซึ่งนายวิลเลียมเขียนไว้ในหนังสือ The Tai Race ว่า “มีข้อที่จะอ้างอิงได้เป็นอันมากว่าในปัจจุบันนี้ ชาวจีนมีเลือดไทยอยู่ในสายเลือดของตน เป็นอันมาก ธาตุสำคัญอันหนึ่งที่ทำให้เกิดเป็นชาติจีนในปัจจุบันนี้ คือ ชนชาติใหญ่ซึ่งชื่อว่าอ้ายลาว ต่อมาภายหลังเรียกว่าไทย พม่าเรียกว่าฉาน ซึ่งอยู่ในประเทศจีนมาก่อน เก่ากว่าชาวจีนเอง” นอกจากนี้ในภาค 1 ว่าด้วยชนชาติไทยทั่วไป ของหนังสือ The Tai Race อธิบายว่ากลุ่มเชื้อชาติของมนุษย์ที่เรียกนามว่า “ไทย” เป็นกลุ่มที่ใหญ่และสำคัญที่สุดในบรรดาหมู่ชนทั้งหลายที่พบในประเทศจีนตอนใต้และในอินโดจีนทั้งหมด เป็นกลุ่มที่รวมหมู่มากมายหลายประเภท และแบ่งแยกเรียกชื่อตามหมู่เหล่าหลายชื่อ แต่เป็นเชื้อชาติเดียวกันที่ได้ยึดครองเนื้อที่กว้างใหญ่ไพศาลกว่ามนุษย์ชาติอื่นๆ ในแหลมอินโดจีน โดยหมู่เหล่าที่รู้จักกันมากที่สุดและมีอารยธรรมมากที่สุด คือ ไทยสยาม ที่ตั้งอาณาจักรที่มีอำนาจอยู่ทางฝั่งทะเล¹⁷¹ จากแนวความคิดดังกล่าว หลวงวิจิตรวาทการจึงเชื่อว่าชนชาติไทยเป็นชาติที่ยิ่งใหญ่ที่อาศัยอยู่ในประเทศจีนมาก่อนตั้งแต่โบราณกาล

นอกจากหลวงวิจิตรวาทการแล้ว พระยาอนุমানราชชนกก็ถือเป็นบุคคลสำคัญอีกท่านหนึ่งที่น่าเสนอแนวคิดดังกล่าวสู่ประชาชน โดยพระยาอนุমানราชชนก ดำรงตำแหน่งผู้ช่วยอธิบดีกรมศิลปากรเมื่อพ.ศ.2482 ได้เรียบเรียงหนังสือเรื่องของชาติไทย เมื่อพ.ศ.2483 โดยเนื้อหาแบ่งเป็น 2 ภาค คือ ภาค 1 กล่าวถึงอาณาจักรไทยเดิมในภาคต่างๆ ในประเทศจีน ทั้งด้านสภาพภูมิประเทศ ชีวิต

¹⁶⁹ ประอรรัตน์ บุรณมาตร์, *หลวงวิจิตรวาทการกับบทละครประวัติศาสตร์* (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, มีนาคม 2528), หน้า 81-82.

¹⁷⁰ หลวงวิจิตรวาทการ, *สยามกับสุวรรณภูมิ* (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ไทยใหญ่, 2476), หน้า 3.

¹⁷¹ หลวงวิจิตรวาทการ, *งานค้นคว้าเรื่องชนชาติไทย*, (พระนคร: กรมประมวลข่าวกลาง, 2504), หน้า 15-16.

ความเป็นอยู่ รวมทั้งความสัมพันธ์ระหว่างแคว้นของไทยและความสัมพันธ์กับจีน ส่วนภาค 2 กล่าวถึงการตั้งถิ่นฐานของไทยในแหลมอินโดจีนและการกำเนิดแคว้นสิบสองจุไทย ล้านช้าง แคว้นล้านนาไทย และแคว้นทริภุญไชย ซึ่งพระยาอนุমানราชชนมิมุมมองต่อดินแดนโดยรอบประเทศไทยว่าเป็นดินแดนของไทย เห็นได้จากจดหมายที่พระยาอนุমানราชชนมเขียนถึง คุณ ช. (ไม่ปรากฏว่า คุณ ช. คือใคร) ความตอนหนึ่งว่า

“...ปากที่เรียกกันในภูมิศาสตร์ว่าฝั่งซ้ายและแคว้นหลวงพระบางของพวกไทยล้านช้างเหนือแดนนั้นขึ้นไป เป็นแคว้นสิบสองจุไทยอันเป็นที่อยู่ของพวกผู้ไทย ถัดไปอีกทางตะวันออกก็ถึงแคว้นตั้งเกี้ยวของพวกญวนแก้ว แคว้นนี้มีพวกไทยไท้ และไทยนุงอยู่มาก ...คุณ ช. คงจะจำได้ว่าภูมิประเทศที่เราเห็นหม่อมมอญอยู่ ...แล้วก็เกิดเป็นภาพขึ้นในใจ เห็นความเป็นไปครั้งกระโน้น ครั้งเมื่อบรรพบุรุษของเราพากันอพยพยกข้ามแม่น้ำโขงมา แล้วสร้างบ้านแปลงเมืองอยู่แถวนี้ คือเมืองเชียงแสนหลวง ...เหลือแล้วข้ามปากไปโน้น นั่นก็ดินไทย โน้นก็ดินไทย ถัดขึ้นไปอีกก็ดินไทย เพราะอะไรเราจึงมาแยกแตกจากกัน ...ได้ยินเสียงคุณ ส.ว. ถามว่าไหนคะ ที่เป็นเมืองไทยเดิมของเรา ...หันไปตอบคำถามของคุณ ส.ว. ด้วยชี้มือและพูดว่า ผมเดาว่า โน้น ถัดป่าและทิวเขาไปข้างหน้าโน้น ไกลไปข้างหน้าโน้นอีกมาก เป็นแคว้นสิบสองปันนาของพวกไทยลื้อเมืองเชียงรุ้ง ถัดไปอีกก็เป็นที่อยู่ของพวกไทยในเมืองจีน มีพวกไทยลู่ ไทยลาย ไทยน้ำ ไทยย้อย”¹⁷²

หนังสือเรื่องของชาติไทยของพระยาอนุমানราชชนม ส่วนที่ 1 ว่าด้วยเรื่องไทยเดิม พระยาอนุমানราชชนมได้อธิบายไว้ว่าไทยนั้นเป็นชาติใหญ่ สืบเชื้อสายมานานหลายพันปี ชนชาติไทยเดิมอยู่ในประเทศจีน ซึ่งตามพระราชพงศาวดารตอนต้นของจีนกล่าวว่าบริเวณลุ่มแม่น้ำเหลืองลงมา คือตอนกลางของประเทศจีนในปัจจุบัน เป็นที่อยู่ของชาติหนึ่งซึ่งไม่ใช่จีน มีหลายพวกหลายเหล่าด้วยกัน จีนเรียกชื่อรวมว่าต้ามุง ซึ่งต้ามุง คือ ไทยเดิม เป็นชาติใหญ่ มีจำนวนคนในชาติมากกว่าชาติใดๆ ทั้งหมดในแหลมอินโดจีนและตอนใต้ของประเทศจีน ซึ่งพวกไทยได้อพยพลงมาอยู่ในแหลมอินโดจีนนานมาแล้ว ตามตำนานพื้นเมืองของไทยใหญ่กล่าวว่าพวกไทยใหญ่ได้มาสร้างเมืองต่างๆ ทางแคว้นฉานตะวันตก คือ สร้างเมืองนาย สร้างเมืองแสนหวี ซึ่งพวกไทยพวกแรกที่ยกลงมาในแหลมอินโดจีนคือ พวกไทยใหญ่ ที่อพยพลงมาตามแนวลุ่มน้ำเมาและน้ำคอง แล้วต่อมาก็มีพวกไทยอื่นๆ ยกแยกลงมาตามลำน้ำโขง ผ่านเข้าไปในแดนสิบสองปันนาและแดนสิบสองจุไทย พวกหลังนี้เรียกว่าพวกไทยน้อย แล้วในที่สุดขยายลงมาในลุ่มน้ำเจ้าพระยาเรื่อยลงมาถึงแหลมมลายูโดยลำดับ จนมาเป็นประเทศไทยอยู่บัดนี้

¹⁷² กรมศิลปากร กระทรวงวัฒนธรรม, "เรื่องของชาติไทยของพระยาอนุমানราชชนม," (พิมพ์เผยแพร่ในงานเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ เนื่องในโอกาสสมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา 78 พรรษา 12 สิงหาคม 2553, 2553), หน้า ก-ข.

สรุปว่ารัฐบาลจอมพลแปลก พิบูลสงคราม มีการนำเสนอแนวคิดชาตินิยมว่าด้วยเรื่องการสูญเสียดินแดนให้กับฝรั่งเศสถึง 5 ครั้ง รวมถึงแนวคิดเรื่องถิ่นกำเนิดของชนชาติไทยว่าชาติไทยเคยเป็นชาติใหญ่มาแต่โบราณ แต่แตกแยกกันเป็นเมืองเล็กเมืองน้อย ถ้าเรารวมชาติไทยเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันได้ ชาติไทยก็จะกลับมาเป็นชาติที่ยิ่งใหญ่เหมือนในอดีต รัฐบาลจึงพยายามเสนอแนวคิดการรวมเผ่าไทยและต้องการผนวกดินแดนที่เคยเป็นของไทยที่ฝรั่งเศสยึดครองไปกลับคืนมาเป็นของไทยดั้งเดิม โดยเฉพาะอย่างยิ่งดินแดนกัมพูชาที่มีชนชาวไทยอาศัยอยู่ เป็นชนชาติเดียวกัน กัมพูชาที่เป็นถิ่นที่อยู่ของชาวเขมรก็คือแผ่นดินไทยที่ฝรั่งเศสแย่งชิงไป ดังนั้นการจะเรียกร้องเอาดินแดนกลับคืนจึงเป็นสิ่งชอบธรรม¹⁷³

4.4 เครื่องมือที่กลุ่มชาตินิยมใช้ในการเผยแพร่แนวคิดในปัญหาข้อพิพาทเรื่องดินแดน

กลุ่มชาตินิยมในสมัยรัฐบาลจอมพลแปลก พิบูลสงคราม อาศัยกลไกอำนาจรัฐเป็นเครื่องมือสำหรับปลุกฝังแนวคิดสู่ประชาชนทุกระดับผ่านสื่อรูปแบบต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นแผนที่ บทละคร ประวัติศาสตร์นิพนธ์ เพลงปลุกใจ หรือสื่อวิทยุกระจายเสียง เพื่อสร้างบรรยากาศและความรู้สึกในหมู่ประชาชนให้เห็นพ้องและสนับสนุนนโยบายเรียกร้องดินแดนคืนจากฝรั่งเศสของรัฐบาล โดยมีหลวงวิจิตรวาทการเป็นผู้ดูแลเครื่องมือสำหรับการปลุกฝังแนวคิดชาตินิยมสู่ประชาชนจากการดำรงตำแหน่งสำคัญๆ เช่น อธิบดีกรมศิลปากรและเลขาธิการราชบัณฑิตยสถาน (พ.ศ. 2477 และ พ.ศ. 2480) และดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีสั่งราชการกระทรวงศึกษาธิการ (พ.ศ. 2484) ซึ่งรัฐบาลจอมพลแปลก พิบูลสงคราม ถือว่าประสบความสำเร็จในการโน้มน้าวให้ประชาชนคล้อยตามรัฐบาล ดังคำกล่าวของคุณจรูญ สืบแสง นักการเมืองที่เป็นหนึ่งในสมาชิกคณะราษฎรสายพลเรือนที่ทำการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 ความตอนหนึ่งว่า

“ความเรียกร้อง [เอาดินแดนคืน] มันตามมาที่หลังต่างหากละ ไม่ใช่เรียกร้องให้ทำก่อนหรอก เพราะจอมพลแปลก เป็นคนทำให้ประชาชนมีความต้องการเช่นนั้น [เรียกร้องดินแดนคืน]”¹⁷⁴

หรือดั่งบันทึกของคุณประจวบ อัมพะเสวต อดีตนักเรียนโรงเรียนเตรียมปริญญาแห่งมหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมืองรุ่นที่ 2 ซึ่งผ่านเหตุการณ์เดินขบวนเรียกร้องดินแดนคืนจากฝรั่งเศสเมื่อพ.ศ. 2483 ที่ตีพิมพ์ในธรรมศาสตร์ 50 ปี ความตอนหนึ่งว่า

¹⁷³ อิบตี บัวคำศรี, "ประวัติและพัฒนาการความสัมพันธ์กัมพูชา-ไทย ค.ศ. 1907-2006," (โครงการวิจัยเรื่องไทยในความรับรู้และความเข้าใจของเพื่อนบ้าน สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.), 2551), หน้า 469.

¹⁷⁴ กนก วงษ์ตระหง่าน. *การเมืองในระบอบประชาธิปไตยไทย*. หน้า 91-92.

“...เริ่มขึ้นจากการที่มีนิสิตจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยส่งตัวแทนมาพบ
นักศึกษาม.ธ.ก. ชักชวนให้ไปเดินขบวนเรียกร้องดินแดน การเคลื่อนไหวของนิสิต
จุฬาฯ ดังกล่าวนี้ เป็นผลมาจากการผลักดันของกลุ่มทหาร”¹⁷⁵

รัฐบาลอาศัยกลไถ่อำนาจรัฐในการปลุกฝังแนวคิดชาตินิยมสู่ประชาชนทุกระดับ
โดยหน่วยงานของรัฐตั้งแต่ระดับกระทรวงจนถึงระดับท้องถิ่นได้ดำเนินงานเพื่อปลุกฝังแนวคิด
ชาตินิยมอย่างแข็งขัน โดยหน่วยงานราชการที่มีบทบาทมากที่สุดในการเผยแพร่แนวคิดชาตินิยม คือ
กรมโฆษณาการ ที่จัดทำคำกล่าวสุนทรพจน์และคำปราศรัยของนายกรัฐมนตรีในโอกาสต่างๆ รวมทั้ง
เป็นหน่วยงานที่นำบทความที่นายกรัฐมนตรีหลวงพิบูลสงครามหรือข้าราชการคนสำคัญท่านอื่นๆ
เขียนขึ้น ออกอากาศเผยแพร่ในรายการสนทนานายมัน ชูชาติ และนายคง รักไทย ที่ออกกระจาย
เสียงทุกวัน ซึ่งรัฐบาลได้ปรับปรุงสำนักงานโฆษณาการและเปลี่ยนชื่อเป็นกรมโฆษณาการ เมื่อวันที่ 5
กรกฎาคม 2483 โดยมีการขยายบทบาทของกรมโฆษณาการให้มีเพิ่มมากขึ้น เช่น การขยาย
หน่วยงานด้านการกระจายเสียง โดยแยกกองทะเลเบียนวิทยุและกระจายเสียงออกเป็นสองกอง คือ
กองการกระจายเสียงและกองทะเลเบียนและช่างวิทยุ¹⁷⁶ ในการนี้หลวงวิจิตรวาทการเป็นบุคคลที่มี
บทบาทสำคัญในการผลิตสื่อรูปแบบต่างๆ ซึ่งเครื่องมือที่รัฐใช้ผ่านกลไกอำนาจรัฐในการปลุกฝัง
แนวคิดชาตินิยมเกี่ยวกับการเรียกร้องดินแดนคืนจากฝรั่งเศสสู่ประชาชนจำนวน 4 ประการ ดังนี้

4.4.1 แผนที่

แผนที่ที่มีอิทธิพลต่อการผลิตแผนที่แสดงการเสียดินแดนของไทยแก่ฝรั่งเศสในช่วงที่มีการ
เรียกร้องดินแดนคืนจากฝรั่งเศส คือ แผนที่ประวัติศาสตร์มาตราส่วน 1:5,000,000 ซึ่งผลิตโดย
กรมแผนที่ทหารเมื่อพ.ศ.2478 ประกอบด้วยแผนที่แสดงที่อยู่ของประเทศไทยปัจจุบัน และแผนที่
แสดงอาณาจักรกรุงเทพฯ ฯลฯ รัตนโกสินทร์มหินทรายุธยา ยุคสมเด็จพระพุทธยอดฟ้า
(พ.ศ.2325-2352) (ภาคผนวก:แผนที่แสดงที่อยู่ของประเทศไทยปัจจุบันและแผนที่แสดง
อาณาจักรกรุงเทพฯ ฯลฯ) ซึ่งแผนที่แสดงที่อยู่ของประเทศไทยปัจจุบันเป็นแผนที่ที่รวบรวมขึ้นจาก
จดหมายเหตุต่างๆ ในพระราชพงศาวดาร ฯลฯ กับอาศัยแผนที่ยุทธศาสตร์ของพระบาทสมเด็จพระ
รามาธิบดีที่ 1 และพงศาวดารสังเขปประกอบกัน โดยสะท้อนภาพการกระจายตัวของชนชาติไทย
และพื้นที่โดยรอบของสยามว่ามีคนเชื้อชาติไทยอาศัยอยู่เป็นจำนวนมากที่แสดงให้เห็นความยิ่งใหญ่ที่
กระจัดกระจายอยู่ของชนชาติไทย ที่หากรวมกันเป็นมหาอาณาจักรไทยก็จะสร้างชาติที่ยิ่งใหญ่ขึ้นมา
ได้ โดยใช้สีเหลืองแสดงให้เห็นถึงการกระจายตัวของกลุ่มคนเชื้อชาติไทย และให้รายละเอียดไว้ว่า

¹⁷⁵ สุเจน กรรพฤทธิ์, "พลิกประวัติศาสตร์บาดแผลไทย-กัมพูชา ความเมืองเรื่องเขาพระวิหาร ดำเนินที่ยังไร้บทสรุป", *วารสารสารคดี* ปีที่ 24 ฉบับที่ 282, (สิงหาคม 2551): หน้า 132-71.

¹⁷⁶ นฤมล ทับจุมพล, "การใช้สื่อในการสร้างอุดมการณ์ทางการเมือง: ศึกษาจากบทเพลงของทางราชการ (พ.ศ. 2475-2530)" (วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2531), หน้า 57-58.

“ไทยอิสระในประเทศสยามมีจำนวน 12,000,000 คนเศษ” นอกจากนี้ทางด้านขวาของแผนที่ที่มีคำอธิบายเกี่ยวกับไทยเผ่าต่างๆ ได้แก่¹⁷⁷

ไทยในปกครองฝรั่งเศส ประกอบด้วย ไทยโท่ ไทยนุง ไทยทรงดำ ไทยลาย ไทยขาว ลื้อ ผู้ไทย พวน ไทยย่อ ไทยเวียง ไทยหลวง ซึ่งอยู่ในแคว้นตั้งเกี้ยวและฝั่งตะวันออกของแคว้นหลวงพระบางถึงนครจำปาศักดิ์ มีจำนวน 2,000,000 คน

ไทยในปกครองอังกฤษ ประกอบด้วย ไทยอาโหม ไทยคำตี้ ในแคว้นอัสสัม จำนวน 250,000 คน ไทยคำตี้ในแคว้นยะไซ่ จำนวน 10,000 คน ไทยเงิน ไทยลื้อ ไทยยอง ไทยใหญ่ ตั้งแต่ภาคเหนือในเมืองมาหลวง แสนหวี สี่ป้อ เชียงตุง และในพื้นที่ภาคกลางเมืองลอกจอก คัง หนอง ไลชะ นาย มอกใหม่ จำนวน 1,500,000 คน ไทยยวน ไทยน้อย ไทยใต้ ตั้งแต่บ้านผาปูน เมยวะดี เชียงตราน จนถึงภาคใต้เมืองทะวาย ตะนาวศรี มีจำนวน 60,000 คน

ไทยในปกครองจีน ประกอบด้วย ไทยโท่ ไทยนุง ไทยซอง ในมณฑลกวางซี จำนวน 2,000,000 คน ไทยซุง ย้อย ในมณฑลไกวเจา จำนวน 2,000,000 คน ไทยเหนือ ลื้อ ไทยน้ำ ไทยลาย ไทยหลวง ไทยน้อย ในมณฑลยูนนาน จำนวน 2,000,000 คน ไทยโท่ ไทยหลวง ไทยจีน ในมณฑลเสฉวน จำนวน 300,000 คน ไทยหลวง ไทยย้อย ไทยลุง ในมณฑลกวางตุ้ง จำนวน 500,000 คน ไทยย้อย ไทยซอง ในเกาะไหหลำ จำนวน 250,000 คน

แนวคิดชาตินิยมในสมัยรัฐบาลจอมพลแปลก พิบูลสงคราม จึงมีการเสนอว่าถ้าหากสามารถรวมชนเชื้อชาติไทยจำนวน 12 ล้านคน กับคนไทยในปกครองของอังกฤษ จำนวน 1,820,000 คน กับคนไทยในปกครองของฝรั่งเศส จำนวน 2,000,000 คน และกับคนไทยในปกครองของจีน จำนวน 2,010,000 คน ก็จะมีคนไทยจำนวนเพิ่มขึ้นถึงเกือบ 18 ล้านคน ซึ่งมีจำนวนมากเกือบๆ ครึ่งหนึ่งของประชากรของมหาอำนาจอย่างอังกฤษและฝรั่งเศส (เมื่อพ.ศ.2478)¹⁷⁸

ส่วนแผนที่แสดงอาณาจักรกรุงเทพฯฯ รัตนโกสินทร์มหินทราอยุธยา ยุคสมเด็จพระพุทธยอดฟ้า (พ.ศ.2325-2352) เป็นแผนที่ที่มีอิทธิพลต่อการสร้างแผนที่เรื่องการสูญเสียดินแดนในสมัยรัฐบาลจอมพลแปลก พิบูลสงคราม และอาจจะเป็นต้นตอของการสร้างแนวคิดเรื่องการสูญเสียดินแดนที่เป็นรูปธรรมมากขึ้นกว่าการเขียนเพียงแค่ตัวหนังสือหรือกล่าวถึงโดยคำพูดในสมัยสมบูรณาญาสิทธิราชย์¹⁷⁹ ซึ่งแผนที่ดังกล่าวแสดงให้เห็นแนวพรมแดนของอาณาจักรกรุงเทพฯว่ามีอาณาบริเวณกว้างขวางครอบคลุมเนื้อที่ติดกับจีน ครอบคลุมพื้นที่ในพม่า ลาว กัมพูชา และเวียดนาม

¹⁷⁷ ชาลวัญญ์ เกษตรศิริ, *สยามประเทศไทย: ได้ดินแดน-เสียดินแดน กับลาวและกัมพูชา (Siam/Thailand: Lost-Gained Territories with Laos and Cambodia)* (กรุงเทพฯ: มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, 2556), หน้า 162-72.

¹⁷⁸ อ้างถึงแล้ว, หน้า 172.

¹⁷⁹ อ้างถึงแล้ว, หน้า 173

ส่วนทางใต้ก็ครอบคลุมพื้นที่ในมาลาญ ซึ่งดินแดนไทยทางด้านตะวันตกเหนือสุด คือ เมืองแสนหวี (ในรัฐฉานของพม่า) และด้านตะวันออกเฉียงเหนือสุด คือ หลวงพระบาง ส่วนด้านตะวันตก คือ ทวาย-มะริด-ตะนาวศรี และด้านตะวันออก มีเนื้อที่ครอบคลุมเมืองจำปาสัก ในลาว ตลอดจนประเทศกัมพูชาทั้งประเทศ และเมืองบันทายมาศ (ฮาเตียน) ในเวียดนามใต้ ส่วนด้านใต้สุดมีเนื้อที่ครอบคลุม ไทรบุรี กลันตัน ตรังกานู¹⁸⁰ (ภาคผนวก: แผนที่แสดงอาณาจักรกรุงเทพฯฯ)

จากอิทธิพลของแผนที่แสดงที่อยู่ของประชาชนชาติไทยปัจจุบันและแผนที่แสดงอาณาจักรกรุงเทพฯฯ ที่ผลิตขึ้นโดยกรมแผนที่ทหารเมื่อพ.ศ.2478 รัฐบาลจอมพลแปลก พิบูลสงคราม ให้กรมแผนที่ทหาร กระทรวงกลาโหม ตีพิมพ์แผนที่แสดงการเสียดินแดนออกมาจำนวน 2 ฉบับ ได้แก่

(1) แผนที่ประวัติศาสตร์อาณาเขตไทย

แผนที่ประวัติศาสตร์อาณาเขตไทยเป็นแผนที่แสดงพื้นที่ของสยามที่สูญเสียไปในสมัยต่างๆ ให้แก่มหาอำนาจทั้งอังกฤษและฝรั่งเศส จำนวน 8 ครั้ง (ภาคผนวก: แผนที่ประวัติศาสตร์อาณาเขตไทย) ซึ่งเป็นแผนที่มาตราส่วน 1:5,000,000 ที่มีการพิมพ์แยกสีอย่างงดงาม 11 สี พิมพ์โดยกรมแผนที่ทหารเมื่อพ.ศ.2483 และถูกแจกจ่ายไปยังสาธารณชนในช่วงที่มีการเรียกร้องดินแดนคืนจากฝรั่งเศสเมื่อพ.ศ.2483 โดยแผนที่แสดงให้เห็นการเสียดินแดนของไทย จำนวน 8 ครั้ง ดังนี้¹⁸¹

- ครั้งที่ 1 อังกฤษได้จากไทรบุรี เมื่อพ.ศ.2329-2343
- ครั้งที่ 2 เมืองทวาย มะริด ตะนาวศรี ตกเป็นของพม่า เมื่อพ.ศ.2336
- ครั้งที่ 3 กัมพูชาเกือบทั้งหมด ตกเป็นของฝรั่งเศส เมื่อพ.ศ.2410
- ครั้งที่ 4 แคว้นสิบสองจุไทย ตกเป็นของฝรั่งเศส เมื่อพ.ศ.2431
- ครั้งที่ 5 ลาวทางฝั่งซ้ายของแม่น้ำโขง ตกเป็นของฝรั่งเศส เมื่อพ.ศ.2436
- ครั้งที่ 6 ลาวทางฝั่งขวาของแม่น้ำโขง ฝั่งตรงข้ามหลวงพระบางและจำปาสัก ตกเป็นของฝรั่งเศส เมื่อพ.ศ.2447
- ครั้งที่ 7 ฝั่งตะวันตกของกัมพูชา (พระตะบอง เสียมราฐ และศรีโสภณ) ตกเป็นของฝรั่งเศส เมื่อพ.ศ.2450
- ครั้งที่ 8 ไทรบุรี ปะลิส กลันตัน และตรังกานู ตกเป็นของอังกฤษ เมื่อพ.ศ.2452

แผนที่การเสียดินแดนจำนวน 8 ครั้ง ตามแผนที่ประวัติศาสตร์อาณาเขตไทยฉบับพ.ศ.2483 ถือเป็นแม่แบบของการสร้างแผนที่ในปัจจุบัน

¹⁸⁰ ชาลววิทย์ เกษตรศิริ. *ประมวลแผนที่: ประวัติศาสตร์-ภูมิศาสตร์-การเมือง กับลัทธิอาณานิคมในอาเซียน-อุษาคเนย์*. หน้า 347.

¹⁸¹ ชาลววิทย์ เกษตรศิริ. *สยามประเทศไทย: ได้ดินแดน-เสียดินแดน กับลาวและกัมพูชา*. หน้า 175.

(2) แผนที่ประวัติอาณาเขตต์ไทยที่เสียแก่ฝรั่งเศส โดยรัฐบาลได้ตีพิมพ์แผนที่ประวัติอาณาเขตต์ไทยที่เสียแก่ฝรั่งเศส และแจกจ่ายไปตามโรงเรียนและสถานที่ราชการทั่วประเทศ โดยแผนที่ประวัติอาณาเขตต์ไทยที่เสียแก่ฝรั่งเศสมี จำนวน 5 ครั้ง¹⁸² ดังนี้

1. อาณาเขตต์ไทยที่เสียแก่ฝรั่งเศสเมื่อพ.ศ.2410 (ดินแดนประเทศกัมพูชา)
2. อาณาเขตต์ไทยที่เสียแก่ฝรั่งเศสเมื่อพ.ศ.2431 (แคว้นสิบสองจุไทย)
3. อาณาเขตต์ไทยที่เสียแก่ฝรั่งเศสเมื่อพ.ศ.2436 (ดินแดนฝั่งซ้ายแม่น้ำโขง)
4. อาณาเขตต์ไทยที่เสียแก่ฝรั่งเศสเมื่อวันที่ 13 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2446 (ดินแดนฝั่งขวาแม่น้ำโขง)
5. อาณาเขตต์ไทยที่เสียแก่ฝรั่งเศสเมื่อวันที่ 23 มีนาคม พ.ศ.2449 (เสียมราชู พระตะบอง และศรีโสภณ)

แผนที่ประวัติอาณาเขตต์ไทยที่แสดงการสูญเสียดินแดนให้แก่อังกฤษและแก่ฝรั่งเศสถูกผลิตขึ้นสอดรับเป็นอย่างดีกับแผนที่แสดงอาณาจักรกรุงเทพฯฯ รัตนโกสินทร์มหินทรายุธยา ยุคสมเด็จพระพุทธยอดฟ้า (พ.ศ.2325-2352) ถือเป็นแม่แบบของการจัดทำแผนที่ประวัติศาสตร์ในยุคต่อมาๆ ถึงปัจจุบัน

ในการเคลื่อนไหวครั้งนี้แผนที่เป็นเครื่องมือสำคัญที่รัฐบาลนำมาใช้ในการเรียกร้องดินแดนคืนจากฝรั่งเศสโดยผลิตแผนที่แสดงการเสียดินแดนจำนวนสองฉบับ คือ แผนที่ประวัติอาณาเขตต์ไทยที่แสดงการสูญเสียดินแดนแก่อังกฤษและฝรั่งเศสจำนวน 8 ครั้ง และแผนที่ประวัติอาณาเขตต์ไทยที่เสียแก่ฝรั่งเศสจำนวน 5 ครั้ง ซึ่งแผนที่ดังกล่าวถือเป็นตัวแบบของการสร้างแนวคิดเรื่องการสูญเสียดินแดนที่เป็นรูปธรรมมากกว่าเพียงการอธิบายทางประวัติศาสตร์และคำกล่าวแสดงความขมขื่นพระทัยของพระมหากษัตริย์ในสมัยสมบูรณาญาสิทธิราชย์ ซึ่งแผนที่เปรียบเสมือนเครื่องมือที่มีบทบาทและมีอิทธิพลต่อการสร้างความเข้าใจในหมู่ประชาชนไทยว่าประเทศไทยมีพื้นที่กว้างใหญ่เพียงใดและต้องสูญเสียให้แก่มหาอำนาจตะวันตกไปเป็นจำนวนมาก แผนที่ให้ผลในทางอารมณ์ในแง่ที่ว่าแผนที่สะท้อนภาพความยิ่งใหญ่ของสยามเมื่อเปรียบเทียบกับประเทศเพื่อนบ้าน ซึ่งลาว รัฐมาเลย์ บางส่วนของจีนตอนใต้ รัฐฉาน กัมพูชาทั้งหมด และล้านนา ล้วนเป็นส่วนหนึ่งของสยาม และเมื่อมหาอำนาจตะวันตกโดยเฉพาะฝรั่งเศสเข้ามาบังคับขู่เข็ญเอาดินแดนที่เป็นของไทยไปจึงเป็นความเจ็บช้ำที่ไทยจะต้องนำดินแดนที่สูญเสียไปเหล่านี้กลับคืนมาให้ได้

4.4.2 บทละครประวัติศาสตร์นิพนธ์

งานประวัติศาสตร์ถือเป็นเครื่องมือที่มีบทบาทสำคัญในการนำพาแนวคิดชาตินิยมไปสู่ประชาชนได้ทุกระดับ ซึ่งช่วงพ.ศ.2470 เป็นช่วงที่สมเด็จพระยาตากสินมหาราชจาก การนิพนธ์งานประวัติศาสตร์ จึงปรากฏกลุ่มที่สืบทอดการผลิตงานประวัติศาสตร์ช่วงต่อมา คือ กลุ่ม

¹⁸² กรมโฆษณาการ. ประเทศไทยเรื่องการเสียดินแดนแก่ฝรั่งเศส พ.ศ.2483. หน้า 1-12.

ข้าราชการ เช่น ขุนวิจิตรมาตรา (สง่า กาญจนาคพันธุ์) เขียนหลักไทย (พ.ศ.2471) หลวงวิจิตรวาทการ (วิจิตร วิจิตรวาทการ) เขียนสยามกับสุวรรณภูมิ (พ.ศ.2476) และงานค้นคว้าเรื่องชาติไทย (พ.ศ. 2479) พระยาอนุমানราชชน (เสฐียร โกเศศ) เขียนเรื่องชนชาติไทย (พ.ศ.2483) และแหลมอินโดจีน สมัยโบราณ (พ.ศ.2497) ขุนศิริวัฒนา อาณาทร (ผล ศิริวัฒนกุล) เขียนบทวิเคราะห์ถิ่นไทยและเมืองเก่า (พ.ศ.2491)

งานเขียนประวัติศาสตร์ในยุคหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองพ.ศ.2475 ไม่ได้รื้อโครงสร้างประวัติศาสตร์เดิมที่ยกย่องสถาบันพระมหากษัตริย์แต่ได้ปรับเพิ่มเติมประวัติศาสตร์ที่เน้นชนชาติไทยเข้ามา โดยรัฐบาลจอมพลแปลก พิบูลสงคราม เข้ามาจัดการผูกขาดการเรียนประวัติศาสตร์ในแบบเรียนทั้งหมดและได้ครอบงำการเขียนประวัติศาสตร์แบบชาตินิยม โดยเฉพาะการเพิ่มสีสันเรื่องถิ่นกำเนิดของชนชาติไทยเข้าไปในโครงเรื่องเก่า ดังจะเห็นได้จากงานของขุนวิจิตรมาตรา หลวงวิจิตรวาทการ และพระยาอนุमानราชชน ซึ่งเป็นงานที่เรียบเรียงจากพงศาวดารและเพิ่มเติมงานของนักเขียนตะวันตกที่เขียนถึงกลุ่มชนชาติต่างๆ ซึ่งนำมาย้อนอดีตของชนชาติไทยให้เก่าขึ้นกว่าเดิมและดูยิ่งใหญ่มาตั้งแต่อดีต โครงเรื่องของหลวงวิจิตรวาทการจึงเป็นการรวบรวมความต่างของเชื้อชาติเป็นชนชาติไทยเดียวกันทั้งหมด¹⁸³ ซึ่งงานประวัติศาสตร์ที่มีบทบาทในช่วงที่มีการเรียกร้องดินแดนจากฝรั่งเศส คือ บทละครประวัติศาสตร์ของหลวงวิจิตรวาทการ ซึ่งบทละครของหลวงวิจิตรวาทการส่วนใหญ่ถูกประพันธ์ขึ้นในสมัยรัฐบาลจอมพลแปลก พิบูลสงคราม ทั้งสองช่วง คือ ช่วง พ.ศ.2481-2487 และช่วง พ.ศ.2491-2500 โดยบทละครของ หลวงวิจิตรวาทการมักนำเสนอบทละครที่ปลุกใจและสร้างความสะเทือนใจมากกว่าการนำเสนอแง่มุมเรื่องราวที่มีความเป็นเหตุเป็นผลเนื่องด้วยหลวงวิจิตรวาทการเคยผ่านการฝึกฝนสมองและจิตวิทยาที่สถาบันเพลมาน (Pelman Institute) ขณะที่เป็เลขานุการสถานทูตอยู่ที่ปารีส ซึ่งลัทธิการเมืองหรือนโยบายการเมืองจะต้องเผยแพร่ให้คนเลื่อมใสเห็นดีเห็นชอบในหลักการ และความนิยมลัทธิก็จะกลายมาเป็นความรักความบูชาในตัวผู้ดำเนินการ โดยมีต้องคำนึงถึงตัวผู้ดำเนินการว่าจะเป็นคนชนิดใด¹⁸⁴ การเผยแพร่แก่คนหมู่มากหรือมวลชนจะต้องสร้างความสะเทือนใจ (emotion) มากกว่าการให้เหตุผล (reason) ด้วยเหตุนี้หลวงวิจิตรวาทการจึงมีหลักการว่าการเรียกร้องความเชื่อถือจากชุมชนหมู่มากนั้น ต้องพยายามให้เชื่อมากกว่าเข้าใจ ต้องพยายามทำให้เกิดความสะเทือนใจมากกว่าที่จะชี้แจงเหตุผล¹⁸⁵ ดังนั้นบทละครที่หลวงวิจิตรวาทการประพันธ์ขึ้นในช่วงที่มีการเรียกร้องดินแดนคืนจากฝรั่งเศสจึงเน้นบทละครปลุกใจและสร้างความสะเทือนใจมากกว่าเสนอเรื่องราวที่มีความเป็นเหตุเป็นผล

ในช่วงที่หลวงวิจิตรวาทการดำรงตำแหน่งเป็นอธิบดีกรมศิลปากร (พ.ศ. 2477-2483) หลวงวิจิตรวาทการได้แต่งบทละคร รวม 11 เรื่อง ได้แก่ นครสวรรค์ประกาศอิสรภาพ (พ.ศ.2477) พระราชาธิดาพระร่วง (พ.ศ.2477) เลือดสุพรรณ (พ.ศ.2479) ราชมนู (พ.ศ.2479) พระเจ้ากรุงธน (พ.ศ.2480)

¹⁸³ โสกา ชานะมูล, “ชาติไทย” ในทัศนะปัญญาชนหัวก้าวหน้า (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มติชน, 2550), หน้า 17-31.

¹⁸⁴ พลตรีหลวงวิจิตรวาทการ, จิตวิทยาการเมือง (กรุงเทพฯ: เสริมวิทย์บรรณาการ, 2493), หน้า 59-60.

¹⁸⁵ อ้างถึงแล้ว, หน้า 69-70.

คีกลาง (พ.ศ.2480) เจ้าหญิงแสนหวี (พ.ศ.2481) เบญจเพศ (พ.ศ.2481) น่านเจ้า (พ.ศ.2482) และ พ่อขุนผาเมือง (พ.ศ.2483) ซึ่งบทละครของหลวงวิจิตรวาทการแต่ละเรื่องมีเนื้อหาปลุกใจให้รักชาติ บ้านเมือง การถูกชาติอื่นรุกราน การกอบกู้เอกราชของชาติ ความเจริญรุ่งเรืองและความยิ่งใหญ่ของ ชาติไทยในอดีต อีกทั้งในบทละครยังมีเพลงปลุกใจเป็นส่วนประกอบ อันมีส่วนช่วยให้บทละครของ หลวงวิจิตรวาทการมีความโดดเด่นยิ่งขึ้น หลวงวิจิตรวาทการได้ใช้บทละครเพื่อนำพาแนวคิดชาตินิยม ไปสู่ประชาชนเพื่อตอบสนองนโยบายการเป็นมหาประเทศในแหลมทองของรัฐบาล ซึ่งนับได้ว่าการส่ง ต่อแนวความคิดชาตินิยมผ่านบทละครและบทเพลงได้ผลลัพธ์เป็นอย่างดีเนื่องจากสามารถแทรกซึม ในความรู้สึกนึกคิดของประชาชนหลายรุ่นหลายชั่วอายุคนจนเป็นการส่งต่อความทรงจำมาจนถึง ปัจจุบัน

เมื่อพิจารณาบทละครของหลวงวิจิตรวาทการพบว่า มีบทละครที่มีแก่นเรื่องเกี่ยวกับถิ่น กำเนิดของคนไทยเพื่อที่จะรวมคนเชื้อชาติไทยในดินแดนโดยรอบเข้าเป็นส่วนหนึ่งของไทยและบท ละครที่เกี่ยวข้องกับกัมพูชา จำนวน 6 เรื่อง ดังนี้

(1) **บทละครเรื่องมหาเทวี** ประพันธ์โดยหลวงวิจิตรวาทการเมื่อพ.ศ.2481 โดยมีแก่นแกน ของเรื่องว่าชาวเชียงใหม่เป็นเชื้อชาติไทย การที่เมืองเชียงใหม่จะอยู่รอดได้นั้นต้องรวมกับกรุงศรี ออยุธยาที่มีเชื้อสายชนชาติไทยเหมือนกัน ดังนั้นสิ่งที่พระนางจिरประภาหรือมหาเทวี ปรารถนามาก ที่สุด คือ ความพยายามรวมล้านนาไทยเข้ากับกรุงศรีอยุธยาเพื่อรวมชาติไทยเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ซึ่งความปรารถนาของพระนางตรงกับพระราชดำริของพระชัยราชา กษัตริย์ผู้ครองกรุงศรีอยุธยา ความตอนหนึ่งว่า

“เราเป็นเลือดเนื้อเชื้อไทยด้วยกัน ก็ควรจะได้อยู่ร่วมกัน”¹⁸⁶

บทละครเรื่องมหาเทวีมีการใช้เพลงเลือดไทยที่ประพันธ์โดยหลวงวิจิตรวาทการเมื่อพ.ศ. 2481 เป็นเพลงประกอบละคร ซึ่งมีเนื้อหาเกี่ยวกับการรวมคนไทยทุกหนแห่งให้เป็นหนึ่งเดียว ซึ่ง เพลงเลือดไทยถูกใช้เป็นเพลงเอกในการแสดงละครเรื่องมหาเทวี ที่ออกแสดง ณ โรงละครกรม ศิลปากร เมื่อพ.ศ.2481 ซึ่งมีเนื้อร้องบางตอนว่า

“...บ้านพี่เมืองน้อง	ไปทุกถิ่นฐาน
เลือดไทยเจ้าเอ๋ย	ไหลเลยมานี้
ปรอดตองน้องพี่	อย่ามีริ้วราน
โลหิตสายเดียว	กลมเกลียวกันไว้
อย่าแตกแยกไป	เป็นหลายลำธาร”

¹⁸⁶ ประอรรถน์ บูรณมาตร์. หลวงวิจิตรวาทการกับบทละครประวัติศาสตร์. หน้า 85-86.

(2) **บทละครเรื่องน่านเจ้า** เป็นเรื่องราวของการอพยพย้ายถิ่นฐานของชาวไทยจากดินแดนทางเหนือถอยร่นมายังตอนใต้เนื่องจากถูกจีนรุกราน มาจนถึงดินแดนที่เรียกว่าน่านเจ้า โดยได้เกิดเรื่องราวที่เป็นตำนานรักข้ามชนชั้นระหว่างหญิงสาวชาวบ้านนามว่ากิ่งแก้ว กับเจ้าชายแห่งน่านเจ้า แต่เจ้าชายได้หมั้นหมายกับลูกสาวพระเจ้ากรุงจีน ทำให้ความรักของทั้งสองถูกขัดขวาง ซึ่งขณะนั้นจีนมีแนวทางว่าจะขยายอิทธิพลมาครอบงำชาวไทย กิ่งแก้วจึงชักชวนเพื่อนร่วมหมู่บ้านอพยพไปหาแผ่นดินใหม่ที่จะสามารถรักษาความเป็นไทไว้ได้ ในท้ายที่สุดในระหว่างการเดินทางกิ่งแก้วล้มป่วยและเสียชีวิตลง และชาวไทยที่เหลือก็พากันมุ่งหน้าเดินทางไปสู่ดินแดนใหม่ต่อไป บทละครเรื่องน่านเจ้าจึงนำเสนอภาพว่าแต่เดิมคนไทยเคยเป็นใหญ่อยู่ในดินแดนตอนเหนือ แต่เมื่อถูกจีนรุกรานจึงอพยพมาอยู่ที่น่านเจ้า และอพยพมาเรื่อยๆ เพื่อไปหาแผ่นดินใหม่ที่ไม่อยู่ใต้อาณัติของจีน อีกทั้งยังสะท้อนภาพความยากลำบากของบรรพบุรุษไทยให้เกิดความภูมิใจและรักในความเป็นไทย¹⁸⁷

หลวงวิจิตรวาทการสื่อความคิดที่คนไทยในน่านเจ้ากำลังจะถูกจีนกลืนชาติ จึงอพยพไปตั้งภูมิลำเนาใหม่ในแหลมทอง ผ่านคำพูดของตัวละคร คือ กิ่งแก้ว ผู้ตัดสินใจเลือกทางที่จะให้ชาติไทยอยู่รอดและดำรงรักษาความเป็นไทยไว้โดยการอพยพไปตั้งบ้านเมืองสร้างชาติไทยใหม่ ความตอนหนึ่งว่า

“เราจะได้ถิ่นใหม่ ตั้งภูมิลำเนาของไทย ตั้งประเทศไทยได้ใหม่ ...และถ้าชาติไทยในน่านเจ้าเสื่อมสูญไป ชาติไทยก็จะสูญชาติไปทั้งหมด แต่ถ้าพวกเราไป ไทยทางโน้นยังมีอยู่ ชนชาติไทยในภายหน้าจะต้องยอมรับว่า เราทำถูกในการที่เราทิ้งน่านเจ้าไปสร้างชาติไทย”¹⁸⁸

(3) **บทละครเรื่องเจ้าหญิงแสนหวี** หลวงวิจิตรวาทการได้วางโครงเรื่องโดยเริ่มจากความขัดแย้งระหว่างแคว้นแสนหวีและเขมรรัฐ แต่ทั้งสองแคว้นประสงค์จะสร้างสัมพันธไมตรีต่อกัน เป็นเหตุให้เจ้าชายเขมรรัฐได้เดินทางไปยังแคว้นแสนหวี และผูกสมักรักใคร่กับเจ้าหญิงแสนหวี แต่ความรักครั้งนี้ก็ไม่ได้ราบรื่น เจ้าชายเขมรรัฐและเจ้าหญิงแสนหวีต้องตัดสินใจเลือกกระหว่างความรักและหน้าที่ต่อชาติบ้านเมืองของตน ในท้ายที่สุดก็จบลงด้วยความตาย¹⁸⁹ บทละครเรื่องเจ้าหญิงแสนหวีพยายามเสนอภาพว่าความรักชาติบ้านเมืองเป็นสิ่งสำคัญยิ่ง ที่ทำให้ตัวละครตัดสินใจอย่างยากลำบากเกี่ยวกับความรัก จนต้องจบลงด้วยการสละชีวิตเพื่อเกียรติยศของชาติบ้านเมือง นอกจากการเสนอภาพว่าความรักชาติเป็นสิ่งสำคัญสูงสุดแล้ว บทละครเรื่องเจ้าหญิงแสนหวียังสะท้อนภาพการรวมแผ่นดินไทยให้เป็นผืนแผ่นดินเดียวกัน โดยแคว้นแสนหวีและเขมรรัฐ เป็นแคว้นของชาวไทยใหญ่ที่มีเชื้อชาติเดียวกับไทยเป็นพี่น้องกับไทย ดังจะเห็นได้จากบทสนทนาของตัวละครสำคัญ ความตอนหนึ่งว่า¹⁹⁰

¹⁸⁷ พรพรม ทิพยมนตรี, "วาทวิเคราะห์บทละครของหลวงวิจิตรวาทการกับการสร้างค่านิยม" (วิทยานิพนธ์นิเทศศาสตรมหาบัณฑิต คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2543), หน้า 78.

¹⁸⁸ ประอรรัตน์ บุรณมาตร์. *หลวงวิจิตรวาทการกับบทละครประวัติศาสตร์*. หน้า 82.

¹⁸⁹ พรพรม ทิพยมนตรี. *วาทวิเคราะห์บทละครของหลวงวิจิตรวาทการกับการสร้างค่านิยม*. หน้า 68.

¹⁹⁰ อ้างถึงแล้ว, หน้า 71-72.

เจ้าหญิงเล็ก : หม่อมฉันมาส่งเสด็จค่ะ ทราบว่าเจ้าพี่จะเสด็จจากแสนหวี
 เจ้าชาย : ขอบพระทัยมาก เมื่อตะกี้เสียงร้องเพลงอะไร เพราะดี
 เจ้าหญิงใหญ่ : เพลงไทยน้อยไทยใหญ่ หญิงเล็กเขาคิดขึ้นเองค่ะ
 เจ้าชาย : ความคิดดีมาก เรื่องไทยน้อยไทยใหญ่ หม่อมฉันสนใจที่สุด เพราะว่าไทย
 น้อยกับไทยใหญ่ก็เป็นเลือดเนื้อเชื้อสายอันเดียวกัน
 เจ้าหญิงแสนหวี : เพลงของหญิงเล็ก เขาก็มุ่งที่จะเตือนให้ระลึกและจดจำไว้เสมอว่าไทย
 น้อยกับไทยใหญ่เป็นพี่น้องร่วมสาย

(4) **บทละครเรื่องศึกกลาง** บทละครเรื่องศึกกลางมีการสอดแทรกแนวความคิดเกี่ยวกับถิ่น
 กำเนิดของชนชาติไทยเพื่อคนไทยเกิดความภูมิใจในประวัติศาสตร์ความเป็นมาของชาติไทย หลวงวิจิตร
 วาการได้นำความคิดดังกล่าวสอดแทรกในคำพูดของตัวละครสำคัญในตอนจบของเรื่อง ดังความ
 ตอนหนึ่งในบทละครว่า

“แหลมทองเป็นถิ่นของไทย ไทยต้องรักใคร่กลมเกลียวกันเพื่อรักษาแหลมทองของเราไว้”¹⁹¹

หลวงวิจิตรวาการยังได้ประพันธ์บทละครที่เกี่ยวข้องกับกัมพูชาเพื่อสร้างความชอบธรรมใน
 การเรียกร้องดินแดนคืนจากฝรั่งเศสที่สะท้อนภาพความเก่งกล้าสามารถของแม่ทัพไทยที่อยู่เหนือ
 เขมรและคนเขมรก็คือชนชาติไทย จำนวน 2 เรื่อง ได้แก่ บทละครเรื่องราชมนู และบทละครเรื่อง
 พ่อขุนผาเมือง ดังนี้

(5) **บทละครเรื่องราชมนู** หลวงวิจิตรวาการได้ประพันธ์เรื่องราชมนูเมื่อพ.ศ. 2479 ซึ่ง
 แม้ว่าบทละครจะถูกประพันธ์ก่อนที่พลตรีหลวงพิบูลสงครามจะบริหารประเทศ แต่บทประพันธ์เรื่องนี้
 มีอิทธิพลต่อความคิดของประชาชนชาวไทยต่อเขมรอย่างสำคัญ โดยบทละครเรื่องนี้เสนอภาพความ
 ขัดแย้งระหว่างไทยและเขมร ที่ทำให้คู่รัก คือ นายแสน (พระราชมนู) และเพ็ญแข ที่เป็นชาติศัตรูกัน
 ต้องตัดสินใจเลือกระหว่างความรักกับความรักชาติบ้านเมือง ซึ่งในตอนท้ายเรื่องเพ็ญแขเลือก
 แต่งงานกับพระยามโนมไตรแทนที่จะเลือกพระราชมนู เพราะไทยกับเขมรเป็นศัตรูกัน แต่พระยา
 มโนมไตรตัดสินใจยกเพ็ญแขให้พระราชมนูเพราะต้องการตอบแทนบุญคุณที่พระราชมนูเคยช่วยชีวิต
 ไว้ ส่วนพระราชมนูไม่ยอมรับเพ็ญแขจากพระยามโนมไตร เพราะพระราชมนูให้ความรักชาติอยู่เหนือ
 ความรักอื่นใด¹⁹² ดังนั้นบทละครเรื่องราชมนูจึงพยายามเสนอภาพว่าความรักชาติต้องมาก่อนสิ่งอื่น
 ใดเสมอ

นอกจากเรื่องความรักชาติแล้วบทละครเรื่องราชมนูยังสะท้อนภาพว่าชาวเขมรกับชาวไทยมี
 เชื้อชาติเดียวกันและเป็นพี่น้องกัน หลวงวิจิตรวาการพยายามชักจูงให้ประชาชนเชื่ออยู่ตลอดเวลาว่า
 “เขมรก็คือชนชาติไทย” เพียงแต่ว่ามาอยู่ในดินแดนขอมโบราณก็เลยมีชื่อว่าเขมร ดังคำพูดที่ราชมนู

¹⁹¹ ประจักษ์ศิลปาคม บวรณนมาตร์. หลวงวิจิตรวาการกับบทละครประวัติศาสตร์. หน้า 83.

¹⁹² พรพรม ทิพยมนตรี. วาทวิเคราะห์บทละครของหลวงวิจิตรวาการกับการสร้างค่านิยม. หน้า 58.

กล่าวไว้ว่า “เขมรกับไทยก็รูปร่างหน้าตาเหมือนกัน...ก็ใครที่ไหนเล่า ก็ไทยเราทั้งนั้น เผอญมาตคอยู่ในถิ่นของขอมโบราณ ก็เลยมีชื่อว่าเขมรไป ซึ่งเขมรเป็นชื่อสมมติ แท้ๆ ที่จริงก็ไทย พี่น้องเราทั้งนั้น... พวกเราในแหลมทองนี้ทั้งแหลม พวกเดียวกันทั้งนั้น”¹⁹³ อีกทั้งยังมีการบรรยายว่าราชมนูเป็นทหารเอกของสมเด็จพระนเรศวรมหาราชที่มีความเยี่ยมหาญในคราวที่เป็นแม่ทัพออกหน้าในการสู้รบเพื่อกอบกู้บ้านเมืองจนสามารถชนะขอมได้สำเร็จในขณะที่เขมรมีพระเจ้าแผ่นดินที่ไม่ดี

(6) **บทละครเรื่องพ่อขุนผาเมือง** หลวงวิจิตรวาทการประพันธ์เรื่องพ่อขุนผาเมืองเมื่อ พ.ศ. 2483 โดยสอดแทรกความคิดว่าไทยและเขมรเป็นชาติเดียวกัน โดยกล่าวถึงตอนที่พ่อขุนผาเมืองกอบกู้เอกราชของชาติไทยจากขอมได้สำเร็จ แต่ไม่ยอมขึ้นครองเมืองสุโขทัยเพราะนางสิขร (มเหสี) เป็นชาวต่างชาติ เมื่อความนี้รู้ไปถึงนางสิขร นางจึงกล่าวว่า “ควรจะเห็นว่าเขมรก็คือไทย เลือดขอมหมดไปเสียนานแล้ว ... เขมรคือไทยทั้งเชื้อแถมเพราะไทยแตกแยกไปเป็นหลายแนว ทั้งญวนแควและเขมรล้วนเป็นไทย ดุซึ หน้าตา และผิวพรรณ เราผิดแผกแปลกกันที่ตรงไหน นับตั้งหลายร้อยปีที่เลือดไทยเข้าอยู่ในเลือดเขมรเป็นชาติเดียว”¹⁹⁴ นอกจากนี้การบรรยายว่าพ่อขุนผาเมืองสามารถกอบกู้เอกราชของชาติไทยจากขอมได้สำเร็จเป็นการให้ภาพมหาบุรุษที่ทรงอนุภาพเก่งกล้าเหนือชาติเขมรเช่นเดียวกับบทละครเรื่องรามัญ

สรุปว่าบทละครเป็นเครื่องมือสำคัญที่รัฐบาลใช้ในการเผยแพร่แนวคิดในการเรียกร้องดินแดนคืนจากฝรั่งเศส โดยการสอดแทรกแนวคิดในบทละครว่าชนชาติไทยอาศัยอยู่ในพื้นที่ต่างๆ โดยรอบสยามมาอย่างยาวนาน เป็นเชื้อชาติเดียวกันและเป็นพี่น้องกัน ดังนั้นไทยจำเป็นต้องรวมคนเชื้อชาติไทยที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ต่างๆ เข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของอาณาจักร ซึ่งการเผยแพร่แนวคิดชาตินิยมผ่านบทละครสามารถแทรกซึมไปสู่ความรู้สึกนึกคิดของประชาชนหลายรุ่นหลายชั่วอายุคน

4.4.3 รายการวิทยุพาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

วิทยุกระจายเสียงเป็นกลไกการสื่อสารประเภทหนึ่งที่สามารถกระจายข่าวสารไปถึงประชาชนตามพื้นที่ต่างๆ ได้อย่างกว้างไกล ทุกเพศทุกวัยแม้ว่าประชาชนบางคนจะไม่สามารถอ่านหรือเขียนหนังสือได้ อีกทั้งในขณะนั้นประชาชนส่วนใหญ่นิยมฟังวิทยุกระจายเสียงในการรับข่าวสารต่างๆ จากรัฐบาลเป็นสำคัญ วิทยุกระจายเสียงจึงเป็นกลไกที่เหมาะสมสำหรับการสร้างและถ่ายทอดอุดมการณ์ทางการเมืองให้เกิดขึ้นในหมู่ประชาชน จากคุณสมบัติด้านการใช้เสียงและท่วงทำนองของภาษาที่ได้ยินเพื่อสร้างจินตนาการให้เกิดขึ้นในหมู่ผู้ฟัง

¹⁹³ หลวงวิจิตรวาทการ, *รามัญ เลือดสุพรรณ พระเจ้ากรุงธน คีตกกลาง*, อนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ คุณหญิงจัน เทพประขุน ณ เมรุวัดเทพศิรินทราวาส วันที่ 17 ตุลาคม 2480 (พระนคร: ม.ป.ท., 2480).

¹⁹⁴ ประอรรถัน บูรณมาตร์, *หลวงวิจิตรวาทการกับบทละครประวัติศาสตร์*, หน้า 89.

รัฐบาลจอมพลแปลก พิบูลสงคราม ใช้สื่อวิทยุกระจายเสียงเป็นเครื่องมือในการสร้างและปลุกกระตุ้นให้ประชาชนเห็นพ้องตามแนวนโยบายการเรียกร้องดินแดนคืนจากฝรั่งเศส อาทิเช่น รัฐบาลได้จัดรายการวิทยุที่เป็นบทสนทนาระหว่างนายมัน ชูชาติ กับนายคง รักไทย ออกอากาศกระจายเสียงทางวิทยุทุกวัน จนเป็นที่นิยมของคนไทย โดยแจ้งให้คนไทยทราบถึงสิทธิอันชอบธรรมที่ไทยจะเรียกร้องดินแดนคืนมา รวมทั้งได้แจ้งให้คนไทยที่อาศัยในดินแดนไกลเคียงทราบว่าจะหากพวกเขาจะย้ายกลับมาอยู่ในมาตุภูมิไทยก็จะได้รับการช่วยเหลือจากชาวไทย¹⁹⁵ นอกจากนี้ในบทสนทนาของนายมันและนายคง ได้แฝงความรู้สึกชาตินิยมให้เกิดในหมู่คนไทยไว้เสมอ เช่น “ความสามัคคี ความสงบ ความร่วมชีวิตจิตใจกันทั้งชาติ และการทำตามรัฐบาลนั้นแหละ จะเป็นการกระทำที่ดีและเหมาะสมอย่างยิ่ง ทั้งเราก็จะเป็นเอกราชอยู่ได้ตลอดไป...”¹⁹⁶

หรือการที่หลวงวิจิตรวาทการกล่าวปฏิพจน์เรื่องความสัมพันธ์ทางเชื้อชาติระหว่างไทยกับเขมร ซึ่งออกอากาศทางสถานีวิทยุเมื่อวันที่ 21 พฤศจิกายน 2483 โดยหลวงวิจิตรวาทการได้หยิบยกประเด็นว่าเขมรมีเชื้อชาติเดียวกับไทย ดังความตอนหนึ่งว่า

“...ข้าพเจ้ามาพูดเรื่องความสัมพันธ์ทางเชื้อชาติระหว่างไทยกับเขมรในวันนี้ก็เนื่องจากที่เกิดปัญหาโต้เถียงกันระหว่างผู้บรรยายแห่งสถานีวิทยุช่องอ่อนกับผู้สนทนาแห่งสถานีกรุงเทพฯ มาหลายวันแล้ว ปัญหาที่โต้เถียงกันนั้นคือว่าไทยกับเขมรปัจจุบันมีเชื้อชาติเดียวกันหรือไม่ ข้าพเจ้าได้ยืนยันความข้อนี้มาตั้งแต่ปีพุทธศักราช 2479 ในเวลาแต่ละครเรื่องราชนมู ข้าพเจ้าได้เขียนเป็นคำนำไว้ในบทละครเรื่องนั้นว่า เขมรปัจจุบันนี้มีเชื้อชาติอันเดียวกับไทย”¹⁹⁷

หรือเมื่อวันที่ 5 พฤศจิกายน 2483 สถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทยได้เริ่มการกระจายเสียงศาลาแดงในคลื่นสั้นภาคพิเศษขนาด 25.6 เมตร เป็นภาษาเขมรทุกวัน (วันจันทร์) ตั้งแต่เวลา 19.30 น. เพื่อปลุกเร้าชาวเขมรให้ตื่นตัวและแสวงหาอิสรภาพจากฝรั่งเศส รวมทั้งสนับสนุนการเรียกร้องดินแดนคืนของรัฐบาลไทย โดยกรมโฆษณาการได้ออกแถลงการณ์ถึงชาวกัมพูชาในการกระจายเสียงภาษาเขมรในวันแรก ความตอนหนึ่งว่า

“พี่น้องไทยและเขมรไม่ใช่คนอื่นไกลที่ไหนเลย เป็นเชื้อชาติเผ่าไทยในแหลมทองด้วยกันมาแต่ดั้งเดิม ได้เคยช่วยเหลือสนับสนุนและร่วมทุกข์ร่วมสุขกอดคอกันมาฉันทพี่น้องหลายร้อยปี เมื่อพี่น้องเขมรของเราทางโน้นตกอยู่ในความลำบากยากแค้น และพี่น้องเขมรทางนี้ขอร้องให้เปิดการ

¹⁹⁵ โทชิฮารุ โยชิกาวา. รัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงครามและสงครามแปซิฟิก. หน้า 9-10.

¹⁹⁶ กรมโฆษณาการ, *ประมวลเหตุการณ์ในยุคใหม่ของไทย*, บทสนทนาระหว่างนายมัน ชูชาติ กับนายคง รักไทย วันที่ 8 ธันวาคม 2484 ถึง 28 กุมภาพันธ์ 2485 พิมพ์ในงานฌาปนกิจศพ นายฮอกสูย ทรัพย์สุนทร (พระนคร: โรงพิมพ์พาณิชย์กุล, 2484), หน้า 9.

¹⁹⁷ โสภานะกุล. *ชาติไทยในทัศนะปัญญาชนหัวก้าวหน้า*. หน้า 24-25.

กระจายเสียงภาคพิเศษภาษาเขมรขึ้นเพื่อเป็นสื่อถึงกันในยามทุกข์ เป็นการ
 แจ่มข่าวคราวทุกข์สุขถึงกัน ด้วยประสงค์จะไม่ละทิ้งกันในยามยากเช่นนี้
 นับว่าเป็นญาติสงเคราะห์ที่น่าสรรเสริญอย่างยิ่ง เนื่องด้วยอำนาจบังคับ
 บีบคั้น พี่น้องเขมรของเราได้ถูกสลัดพลัดพรากไปจากความปกครองร่วมกัน
 กับพี่น้องชาวไทยในประเทศนี้ แม้กระนั้นก็ดี โดยที่เรามีอารยธรรมร่วมกัน
 ทั้งในทางชาติพันธุ์ ทางภาษา ทางศาสนา ทางขนบธรรมเนียมและประเพณี
 การพลัดพรากจากกันนี้จึงไม่เป็นการกระทบกระเทือนในทางใจเป็น
 สมานฉันท์ร่วมกัน บัดนี้การวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทยได้
 เจริญก้าวหน้ามาเป็นลำดับ จนเราอยู่ในฐานะที่จะทำการกระจายเสียงเป็น
 ภาษาไทยท้องถิ่นตามภาคต่างๆ ในแหลมทองได้แล้ว ฉะนั้นจึงเป็นการ
 สมควรอย่างยิ่งในขั้นนี้ ที่จะจัดให้มีการส่งกระจายเสียงภาคพิเศษภาคภาษา
 เขมรขึ้นเพื่อก่อให้เกิดความเข้าใจดีต่อกันและกัน... กรมโฆษณาการเห็นว่า
 ไม่มีอำนาจใดในโลกที่จะมาหักห้ามมิให้พี่น้องทำต่อพี่น้องในความเข้าใจอัน
 ดีต่อกันและมีความสมัครรักใคร่กันยิ่งขึ้น”¹⁹⁸

4.4.4 เพลงปลุกใจ

บทเพลงปลุกใจถือเป็นสื่อที่สอดแทรกข้อมูล เรื่องราว และทัศนคติบางประการแก่ผู้ฟัง โดย
 ใช้คำร้องหรือเนื้อร้องเป็นตัวบรรยายเล่าเรื่องราวต่างๆ และใช้ทำนองจังหวะดนตรีเป็นส่วนเสริมใน
 ด้านอารมณ์ของประชาชน ซึ่งกรมโฆษณาการถือเป็นหน่วยงานหลักที่ดำเนินการจัดทำเพลงปลุกใจ
 โดยได้จัดตั้งวงดนตรีที่มีหน้าที่บรรเลงเพลงเพื่อส่งกระจายเสียงตามสถานีวิทยุกระจายเสียงออกไปสู่
 ประชาชน รวมทั้งบรรเลงตามสถานที่ต่างๆ ซึ่งเพลงส่วนใหญ่ที่แต่งและขับร้องโดยกรมโฆษณาการ
 เพื่อออกอากาศทางสถานีวิทยุกระจายเสียงจะเป็นเพลงปลุกใจให้เกิดความรักชาติ มีผู้แต่งเพลงปลุก
 ใจคนสำคัญ คือ นายเอื้อ สุนทรสนาน นายเวส สุนทรจามร นายล้วน ควันธรรม และหลวงวิจิตร
 วาทการ ซึ่งการบรรเลงเพลงปลุกใจทางวิทยุกระจายเสียงของวงดนตรีกรมโฆษณาการจะบรรเลง
 สลับกับรายการสนทนาระหว่างนายมัน ชูชาติ และนายคง รักไทย ซึ่งในช่วงที่มีการเรียกร้องดินแดน
 จากฝรั่งเศสระหว่าง พ.ศ. 2483-2484 เพลงปลุกใจได้ถูกประพันธ์และออกอากาศทาง
 วิทยุกระจายเสียงของกรมโฆษณาการมาโดยตลอด ซึ่งมีเนื้อร้องที่จำง่ายและทำนองเพลงมาร์ชที่
 สนุกทำให้จิตใจคึกคัก เพลงปลุกใจในการเรียกร้องดินแดนคืนจากฝรั่งเศสมีจำนวนมากมาย เช่น เพลง
 มณฑลบูรพา เพลงไปสมรภูมิ เพลงไปบูรพา เพลงไปอีสาน เพลงแผ่นดินไทย เพลงมหาชัยต้นตระกูล
 ไทย เพลงมหาอาณาจักรไทย เพลงเพื่อเพื่อนไทย หรือเพลงสร้างไทย เป็นต้น ซึ่งเพลงปลุกใจดังกล่าว
 มีการสอดแทรกแนวคิดที่สำคัญ 5 ประการ คือ อาณาเขตของไทยมีลักษณะกว้างใหญ่ไพศาล ประชาชาติ

¹⁹⁸ วิจิตวงศ์ ณ ป้อมเพชร์. *สงครามทวงคืนดินแดน ปฏิบัติการรบของกองทัพไทยในกรณีพิพาทกับอินโดจีน-ฝรั่งเศส พ.ศ. 2483-2484*. หน้า 72-73.

ไทยเป็นชาติที่ยิ่งใหญ่ที่เคลื่อนลงมาจากทางใต้ของจีน การรวมชนเผ่าไทย ดินแดนเป็นสิ่งสำคัญที่ต้องหวงแหน และการปลุกใจให้มาร่วมเดินขบวนเรียกร้องดินแดนคืนจากฝรั่งเศส โดยมีรายละเอียดดังนี้

(1) เพลงที่สะท้อนว่าอาณาเขตของไทยมีลักษณะกว้างใหญ่ไพศาล

เพลงปลุกใจที่แฝงแนวคิดที่ว่าอาณาเขตของไทยมีความกว้างใหญ่ไพศาล ได้แก่ เพลงพ่อนุชรามคำแหง โดยมีเนื้อร้องบางช่วงบางตอนว่า “ในสมัยพ่อนุชรามคำแหง ชาติของเราแข็งแรงขึ้นเหลือหลาย แผ่นเขตไทยออกไปได้มากมาย ขอมแพ้วายยอมให้ไทยเข้าครอง หลวงพระบางเวียงจันทร์และเวียงคำ ตลอดฝั่งแม่น้ำโขงทั้งสอง จนถึงอ่าวบังกะหล่ากล้าไปจอง เกือบเต็มถิ่นแหลมทองเป็นของไทย...”¹⁹⁹

(2) เพลงที่สะท้อนว่าชนชาติไทยเป็นชาติที่ยิ่งใหญ่ที่เคลื่อนลงมาจากทางใต้ของจีน

เพลงปลุกใจที่แฝงแนวคิดที่ว่าชนชาติไทยยิ่งใหญ่เคลื่อนลงมาทางใต้ของจีน ได้แก่ เพลงประวัติไทยโบราณ และเพลงชาติไทยเคลื่อนลงใต้ ประพันธ์โดยหลวงวิจิตรวาทการ โดยเพลงประวัติไทยโบราณมีเนื้อร้องว่า

“ชาติเรามีสมัญญาว่าชาติไทย	เป็นชาติใหญ่แต่โบราณนานหนักหนา
ภูมิลำเนาของเราแต่ก่อนมา	อยู่ท่ามกลางพสุธาของเอเชีย
เมื่อชาติจีนรุกรันร่นลงใต้	เข้าแย่งไทยทำกินถิ่นก็เสีย
จีนไล่ไทยเหมือนไฟไหม้ลามเลีย	ไทยต้องเสียดินแดนแคว้นโบราณ
ถูกแย่งที่หนี่ร่นลงทางใต้	ไทยมาตั้งเมืองใหม่อย่างไพศาล
ชื่อน่านเจ้าอยู่ไปไม่ได้นาน	จีนก็ตามรุกรานถึงทางนี้
เมื่อถูกรุกสุดสู้อยู่ไม่ได้	ไทยก็แตกแยกกันไปหลายวิถี
ไทยอีสานเคลื่อนลงโขงนที	ไทยใหญ่หนี่ร่นมาอยู่สาละวิน
พวกไทยน้อยพลอยเลื่อนเคลื่อนลงมา	อยู่แม่น้ำทั้งห้าทางทักษิณ
คือ ยม, น่าน, ปิง, วัง ตั้งทำกิน	พวกไทยกลางยึดถิ่นเจ้าพระยา ²⁰⁰

เพลงชาติไทยเคลื่อนลงใต้ มีเนื้อร้องบางช่วงบางตอนว่า

“ชนชาติไทยเลื่อนไหลลงทางนี้ แผ่นเข้าครองปฐพีไม่ขาดสาย ...อพยพลอยเลื่อนเคลื่อนลงมา แสวงหาที่ทำเลอยู่ช้านาน ...มีพวกไทยหมู่ใหญ่อยู่พวกหนึ่ง เลื่อนท่าเลมาถึงทิวเขาใหญ่ ก็มาเกิดแบ่งแยกแตกกันไป ...พวกหนึ่งตรงลงไป

¹⁹⁹ หลวงวิจิตรวาทการ, *บทเพลงดนตรีประวัติศาสตร์*, พิมพ์แจกในงานฌาปนกิจศพนางชีว์ กาญจนะศัพท์ ณ วัดมกุฏกษัตริยาราม วันพฤหัสบดีที่ 25 พฤษภาคม 2482 (พระชนคร: โรงพิมพ์พระจันทร์, 2482), หน้า 9.

²⁰⁰ หลวงวิจิตรวาทการ, *บทเพลงดนตรีประวัติศาสตร์*, หน้า 1-2.

ทางด้านซ้าย เข้ายึดชายฝั่งทะเลเป็นที่มั่น ...ไทยที่ลงไปทางซ้ายกลายเป็นญวน ... ไทยที่ลงมาทางขวานั้นกล้านัก ยังจงรักภักดีไทยอยู่เต็มที พวกเขาคือคนตรงไปใต้ทุกที ไทยใหญ่รีลึงไปหาสาละวิน ...ขยายเขตต์เพิ่มทวีที่ทำกิน ออกไปจนถึงถิ่นอิรวดี ...พวกไทยน้อยเมื่อถอยจากน่านเจ้า ก็เดินเข้าเขตต์สุวรรณภูมิใหญ่ ตั้งเป็นถิ่นหลักฐานกันต่อไป ชื่อสิบสองจุไทยทางเบื่องบน การเคลื่อนที่ของไทยไม่หยุดยั้ง เหมือนน้ำหลังไหลท่วมทุกแห่งหน ไหลเข้าแดนขอมละว้ามาปะปน กล้าประจันสู้ภัยได้เขตต์ครอง ...แดนเขมรแดนละว้ามะลายู ไทยเข้าอยู่กำกับไม่สับสน เลือดของไทยหลังไหลเหมือนสายชล เข้าปะปนเปลี่ยนเลือดละว้าเดิม เลือดของไทยเข้าไปปนเขมร ทำให้เด่นเกียรติไทยได้ส่งเสริม เลือดเขมรปนไทยไกลจากเดิม ไทยยิ่งเพิ่มเขมรกลายเป็นไทยแท้...²⁰¹

(3) เพลงที่สะท้อนการรวมชนเผ่าไทย

หลวงวิจิตรวาทการได้ประพันธ์เพลงปลุกใจที่ว่าด้วยการรวมชนชาติไทยที่อาศัยอยู่ในแคว้นต่าง ๆ ว่ามีสายเลือดเดียวกับไทย ได้แก่ เพลงรวมไทย และเพลงข้ามโขง โดยเพลงรวมไทย แสดงให้เห็นว่าคนไทยทุกคนควรร่วมใจรักชาติไทยเพราะทุกคนเปรียบเสมือนพี่น้องร่วมสายโลหิตที่ถือกำเนิดมาจากบิดามารดาคนเดียวกัน เนื้อร้องบางช่วงบางตอนว่า

“รวมไทย ร่วมใจ รักษาอำนาจชาติไทย
 เทอดไทย ทุนไทย ด้วยน้ำใจที่มั่นคง
 สามัคคีระหว่างไทย คงได้ผล ไทยทุกคนร่วมทั้งชาติและศาสนา
 เสมือนหนึ่งได้เกิดกำเนิดมา จากบิดามารดาคนเดียวกัน
 ถ้ารวมไทยได้สิ้นทุกถิ่นแคว้น คงจะเป็นปึกแผ่นสามารถมั่น
 ขอให้ไทยสามัคคีต่อกัน จึงจะจรรโลงไทยให้รุ่งเรือง”²⁰²

เพลงข้ามโขง ก็เป็นอีกเพลงหนึ่งที่สะท้อนภาพชนชาติไทยที่อาศัยอยู่ในอีกฟากฝั่งแม่น้ำโขง ให้กลับมารวมแผ่นดินอยู่กับไทย มีเนื้อร้องบางช่วงบางตอนว่า

“ข้ามโขงมาสู่แคว้นไทย มาพวกเราชาวไทยพร้อมเพรียงกัน โขงคือว่าสายสัมพันธ์ ร่วมจิตร่วมใจมารวมไทยไว้ด้วยกัน เหมือนน้องพี่ล้วนแต่มีเกี่ยวพัน ...สนิทสนมไทยต้องกลมเกลียว เชิญพี่

²⁰¹ อ้างถึงแล้ว, หน้า 4-7.

²⁰² หลวงวิจิตรวาทการ, "เพลงรวมไทย," ถอดเนื้อร้องจากยูทูป (youtube), 6 มกราคม 2560, <http://youtube.com/JpNOB6XicWo>.

เข็ญน่องมารวมเป็นทองผืนเดียว...โขงคือแม่น้ำของไทย เป็นชีวิตจิตใจของชาติเรา ใครเขามาดูเบา จงสู้งรบ กว่าจะพบโชคชัย... ถึงเนื้อเลือดเราจะเชือดให้ไป...”²⁰³

(4) เพลงที่สะท้อนว่าดินแดนเป็นสิ่งสำคัญที่ต้องหวงแหน

หลวงวิจิตรวาทการได้ประพันธ์เพลงปลุกใจที่สะท้อนให้เห็นความสำคัญของดินแดนและการหวงแหนดินแดนที่คนไทยทุกคนต้องปกป้องด้วยชีวิต ได้แก่ เพลงสู้อมิตร และเพลงถิ่นไทย โดยเพลงสู้อมิตร เป็นเพลงที่ใช้ประกอบละครเรื่องมหาเทวี ที่แสดงให้เห็นความสำคัญของแผ่นดินที่เป็นที่ทำการหากินทั้งแผ่นดินและแม่น้ำ ล้วนแล้วแต่เป็นของไทย ประชาชนคนไทยในฐานะผู้เป็นเจ้าของควรที่จะหวงแหน ไม่ปล่อยให้ใครมาแบ่งแย่ง ซึ่งผู้ที่คิดร้ายมาแบ่งแยกแผ่นดินไทย จะถือว่าเป็นอมิตร ซึ่งสิ่งที่ควรปฏิบัติต่ออมิตร คือ การต่อสู้จนถึงที่สุดแม้ต้องแลกด้วยชีวิตก็ตาม มีเนื้อร้องบางตอนว่า

“...ในน้ำมีปลา ในนามีข้าว
ทำมาหากิน แผ่นดินของเรา
ใครแบ่งแย่งเอา เราต้องสู้มัน...”²⁰⁴

เพลงถิ่นไทย เป็นบทเพลงที่ใช้ประกอบละครเรื่องมหาเทวี ที่แสดงให้เห็นว่าคนไทยต้องรักษาดินแดนและหากมีศัตรูเข้ามาในถิ่นของไทย ไทยต้องสู้ มีเนื้อร้องบางช่วงบางตอนว่า

“ถิ่นของเราต้องถนอม ล้อมรั้วบ้าน ศัตรูหาญมาสู้ต้องสู้เขา
มิให้ใครแย่งแผ่นดินถิ่นของเรา ใครขึ้นเข้าเราสู้จนสุดแรง
มาพวกเราเตรียมพร้อมยอมสมัค ถนอมรักชาติไทยอย่าหน่ายแหยง
จนถึงเลือดหยาดสุดท้ายจะยุทธแย่ง ต้องแสดงใจหาญผลาญศัตรู
เมื่อสิ้นชาติสิ้นแผ่นดินก็สิ้นคิด เรามายอมเสียชีวิตดีกว่าอยู่
ยอมสูญชาติอย่าเป็นทาสของศัตรู มา มาสู้ ไว้ลายชาติไทยเรา”²⁰⁵

²⁰³ หลวงวิจิตรวาทการ, "เพลงข้ามโขง," ถอดเนื้อร้องจากยูทูบ (youtube), 6 มกราคม 2560, <http://youtube/70RxxazUvis>.

²⁰⁴ พิมพ์ภรณ์ บุญประเสริฐ, "วาทกรรมชาตินิยมของรัฐบาลไทยตั้งแต่ พ.ศ. 2475 ถึง พ.ศ.2550 (Nationalism Discourse of Thai Government (1982-2007 A.D.))" (ดุชนินพนธ์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2555), หน้า 83.

²⁰⁵ หลวงวิจิตรวาทการ, "เพลงถิ่นไทย," ถอดเนื้อร้องจากยูทูบ (youtube), 6 มกราคม 2560, <http://youtube/vq7fTQDtQSo>.

(5) เพลงที่ใช้ในการเดินขบวนเรียกร้องดินแดนคืน

เพลงปลุกใจจำนวนมากหลายเพลงที่หลวงวิจิตรวาทการได้ประพันธ์ถูกนำไปใช้ปลุกใจในการเดินขบวนเพื่อเรียกร้องดินแดนคืนจากฝรั่งเศสเมื่อพ.ศ.2484 เช่น เพลงเดิน และเพลงมณฑลบูรพา โดยเพลงเดินมีเนื้อร้องบางช่วงบางตอนว่า

“...เดิน เดิน เดิน อย่าท้อทางไกล ขอให้ไทยเจริญ
มาเพื่อนไทย มาร่วมใจสมานฉันท์ ไปตายดาบหน้า เพื่อนจงมาให้พร้อมเพรียงกัน
...ไชโย ไชโยะ ให้ไทยชนะตลอดตลอดภัย ไชโย
ใครขวางทางเดิน เราจักต้องเชิญเขาหลีกทางไป
พบเสือเราจะสู้ พบศัตรูเราจะฆ่า พบอะไรขวางหน้า
เราจะฝ่าฟันไป เดิน เดิน เดิน...”²⁰⁶

เพลงมณฑลบูรพา ก็เป็นอีกเพลงหนึ่งที่ประชาชนและนักศึกษาที่ร่วมชุมนุมและเดินขบวนเรียกร้องดินแดนคืนจากฝรั่งเศสพากันร้องอย่างกระหึ่มดัง โดยมีเนื้อร้องบางช่วงบางตอนว่า

“มณฑลบูรพา	เคยเป็นแดนของเรา
เสียมราฐ พระตะบอง	บ้านพี่เมืองน้อง มาช้านาน
แต่ครั้งโบราณก่อนเก่า	ไทยชาติไทยใจเสรี
เลือดเนื้อเชื้อแผ่น่า	ถูกเขายื้อแย่งไป
...ทหารภาคบูรพา	ทัพพรหมโยธี
รุกไล่โจมตี	พวกไพร่ แตกหนีแหลกลาญ...” ²⁰⁷

สรุปได้ว่าเพลงปลุกใจถือเป็นเครื่องมือที่รัฐบาลใช้สอดแทรกข้อมูล เรื่องราว และแนวคิดที่อาณาจักรสยามมีความกว้างใหญ่ไพศาล ดินแดนเป็นสิ่งที่ต้องหวงแหน ชนชาติไทยเป็นชาติที่ยิ่งใหญ่เคลื่อนไหวอพยพมาจากทางใต้ของจีน ไทยจึงต้องรวมประชากรเชื้อชาติไทยที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ต่างๆ กลับคืนมาอยู่กับอาณาจักรไทยดั้งเดิม ผ่านบทเพลงปลุกใจจำนวนมาก เช่น เพลงพ่อขุนรามคำแหง เพลงประวัติไทยโบราณ เพลงรวมไทย เพลงข้ามโขง เพลงสู้อมิตร เพลงถิ่นไทย เป็นต้น ซึ่งเพลงปลุกใจถือเป็นเครื่องมือที่สามารถส่งผ่านแนวคิดชาตินิยมไปสู่ประชาชนทุกกลุ่มแม้ว่าจะอาศัยอยู่ในพื้นที่ที่ห่างไกลก็ตาม

²⁰⁶ ประอรรถัน บูรณมาตร์. *หลวงวิจิตรวาทการกับบทละครประวัติศาสตร์*. หน้า 262.

²⁰⁷ หลวงวิจิตรวาทการ, "เพลงมณฑลบูรพา," ถอดเนื้อร้องจากยูทูป (youtube), 6 มกราคม 2560, <http://youtube/jV9LGpw3vdw>.

4.5 การดำเนินการของรัฐบาลไทยในปัญหาข้อพิพาทเรื่องดินแดน

นายกรัฐมนตรีหลวงพิบูลสงคราม มีการดำเนินมาตรการทั้งทางการทูตและการทหารควบคู่กันในช่วงพ.ศ. 2481-2484 โดยเฉพาะมาตรการทางทหารถูกนำมาใช้อย่างแข็งขันจนเกิดสงครามอินโดจีน พ.ศ. 2484 ระหว่างไทยและฝรั่งเศสตามแนวชายแดนอินโดจีน

นับตั้งแต่พ.ศ. 2481 นายกรัฐมนตรีหลวงพิบูลสงครามพยายามเรียกร้องให้มีการปักปันเขตแดนที่เป็นปัญหากับฝรั่งเศส โดยไทยต้องการใช้แม่น้ำโขงเป็นพรมแดนระหว่างประเทศและใช้ร่องน้ำลึกเป็นเส้นเขตแดนเนื่องจากสนธิสัญญาที่สยามทำไว้กับฝรั่งเศสในสมัยสมบูรณาญาสิทธิราชย์ที่ได้ถือเกาะแก่งต่าง ๆ (จำนวน 77 เกาะ) กลางแม่น้ำโขงให้อยู่ในดินแดนของฝรั่งเศสไม่เป็นไปตามหลักสากลในเรื่องพรมแดนระหว่างประเทศ²⁰⁸ แต่ข้อเรียกร้องการปักปันเส้นเขตแดนของไทยก็ประสบความสำเร็จ ความล้มเหลว โดยฝรั่งเศสถือว่าปัญหาดินแดนได้รับการแก้ไขและยุติแล้วตั้งสนธิสัญญาฉบับวันที่ 23 มีนาคม 2449 ต่อมาเมื่อฝรั่งเศสเห็นว่ารัฐบาลไทยมีท่าทีที่เป็นมิตรกับรัฐบาลญี่ปุ่น ฝรั่งเศสจึงกังวลต่อสถานะของตนในอินโดจีน ดังนั้นในเดือนสิงหาคม พ.ศ. 2482 รัฐบาลฝรั่งเศสจึงยื่นความประสงค์ขอทำสัญญาการไม่รุกรานกับรัฐบาลไทยเพื่อเป็นการรับประกันว่าอินโดจีนฝรั่งเศสจะไม่ถูกรุกรานในช่วงที่ฝรั่งเศสกำลังเผชิญภาวะสงครามในยุโรป ซึ่งรัฐบาลไทยได้ตอบว่าไทยพร้อมที่จะเจรจาทำสัญญาไม่รุกรานกับฝรั่งเศส แต่ไทยและฝรั่งเศสจะต้องมีการปรับปรุงเส้นเขตแดนระหว่างกันตามหลักกฎหมายระหว่างประเทศ การเจรจาดำเนินมาจนกระทั่งเมื่อฝรั่งเศสเข้าสู่สงครามโลกครั้งที่ 2 ฝรั่งเศสจึงตกลงขอให้ยกเรื่องการปรับปรุงเขตแดนตามหลักกฎหมายระหว่างประเทศขึ้นพูดก่อน และแจ้งว่าจะส่งข้าราชการชั้นเอกอัครราชทูตมาจากประเทศฝรั่งเศสเพื่อเจรจาในเรื่องนี้ ส่วนตามหลักยุติธรรมจะขอพูดตามมาทีหลังในเวลาพิจารณาปักปันเส้นเขตแดน โดยรับว่าจะได้ยกขึ้นพูดในโอกาสที่ข้าราชการชั้นเอกอัครราชทูตซึ่งจะส่งจากฝรั่งเศสเข้ามาถึงแล้วด้วย รัฐบาลไทยก็ตกลงยินยอม เมื่อการเจรจาเป็นที่เรียบร้อยแล้ว นายกรัฐมนตรีหลวงพิบูลสงครามได้ร่วมลงนามในสัญญาไม่รุกรานกับนายปอล เลปิสสิเออร์ (Paul Lepissier) อัครราชทูตฝรั่งเศส ที่กรุงเทพฯ เมื่อวันที่ 12 มิถุนายน 2483 และเมื่อวันที่ 22 มิถุนายน 2483 รัฐบาลฝรั่งเศสก็พ่ายแพ้ต่อกองทัพเยอรมนี เมื่อฝรั่งเศสยอมสงบศึกกับกองทัพเยอรมัน ในอินโดจีนฝรั่งเศสเกิดความคิดเห็นแตกแยกออกเป็นสองพวก พวกหนึ่งเข้ากับรัฐบาล อีกพวกหนึ่งคิดว่าจะให้ฝรั่งเศสต่อสู้กับเยอรมันต่อไป กอรปกับญี่ปุ่นก็ปรารถนาจะให้อินโดจีนปิดถนนไปจูงกิงด้วย เหตุการณ์ที่ผันแปรไปเช่นนี้ การให้สัตยาบันกติกาสัญญาไม่รุกรานกันระหว่างไทยกับฝรั่งเศสจึงยังไม่อาจเสร็จสิ้นไปโดยเร็ว นายกรัฐมนตรีพิบูลสงครามได้ปลอมโยนประชาชนในเรื่องสัญญาไม่รุกรานกันระหว่างไทยกับฝรั่งเศส ดังคำกล่าวสุนทรพจน์ในวันชาติเมื่อพ.ศ. 2483 ความตอนหนึ่งว่า

²⁰⁸ ชาลววิทย์ เกษตรศิริ. *ประวัติศาสตร์การเมืองไทยสยาม พ.ศ. 2475-2500*. หน้า 264.

“การเปลี่ยนแปลงใดๆ ในด้านนี้ ขออย่าใจร้อนเกินไป รัฐบาลได้พิจารณาอยู่อย่างใกล้ชิดแล้วทั้งในเวลาลงนามสัญญาไม่รุกรานคราวนี้ ทางฝ่ายฝรั่งเศสได้แสดงไมตรีจิตยอมปรับปรุงเส้นเขตแดนแม่น้ำโขงตามหลักยุติธรรมให้แก่ประเทศไทยของเราด้วยแล้ว ซึ่งพี่น้องทั้งหลายควรระลึกถึงความดีของเพื่อนบ้านเราทางด้านนี้ให้มากกว่าคราวใดๆ”²⁰⁹

ทางด้านฝรั่งเศส เมื่อได้ลงนามในสัญญาสงบศึกกับเยอรมนีแล้ว รัฐบาลฝรั่งเศสได้แจ้งมายังรัฐบาลไทยว่าแทนที่จะส่งข้าราชการชั้นเอกอัครราชทูตมาเจรจาตั้งที่ได้ให้คำมั่นสัญญาไว้ในหนังสือแลกเปลี่ยนนั้น บัดนี้ใครจะส่งเจ้าหน้าที่ทางอินโดจีนมาแทน และขอให้เอกอัครราชทูตฝรั่งเศสในกรุงเทพฯ เป็นประธานฝ่ายฝรั่งเศส รัฐบาลไทยก็ยินยอมด้วย ต่อมารัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศฝรั่งเศสได้แจ้งมาทางเอกอัครราชทูตไทยประจำประเทศฝรั่งเศสอีกว่าขอให้กติกาสัญญาไม่รุกรานกันระหว่างประเทศไทยกับฝรั่งเศสมีผลบังคับใช้ตั้งแต่บัดนี้เป็นต้นไปโดยไม่ต้องรอการแลกเปลี่ยนสัตยาบัน รัฐบาลไทยเมื่อได้รับคำตอบจากฝรั่งเศสเช่นนั้น จึงได้มีการประชุมพิจารณาคำตอบของฝรั่งเศสกันอย่างเคร่งครัด เมื่อได้มีการอภิปรายกันอย่างกว้างขวางละเอียดทุกแง่ทุกมุมแล้ว รัฐบาลไทยจึงตอบกลับไปเมื่อวันที่ 11 กันยายน 2483 (ค.ศ.1940) ว่ายินดีตกลงตามคำขอของฝรั่งเศส แต่ใครขอให้ฝรั่งเศสทำความตกลงจำนวน 3 ข้อ ดังนี้²¹⁰

(1) การวางเส้นเขตแดนตามลำแม่น้ำโขงให้เป็นไปตามหลักกฎหมายระหว่างประเทศ กล่าวคือถือหลักร่องน้ำลึกเป็นเกณฑ์

(2) ปรับปรุงเขตแดนให้เป็นไปตามธรรมชาติ คือ ให้ถือว่าแม่น้ำโขงเป็นเขตแดนระหว่างประเทศไทยกับอินโดจีน ตั้งแต่ทิศเหนือมาจดทิศใต้ จนถึงเขตแดนกัมพูชา โดยให้ฝ่ายไทยได้รับดินแดนทางฝั่งขวาของแม่น้ำโขงตรงข้ามกับหลวงพระบางและตรงข้ามกับปากเซคืนมา

(3) ขอให้ฝรั่งเศสรับรองว่า ถ้าอินโดจีนฝรั่งเศสเปลี่ยนจากอธิปไตยฝรั่งเศสไป ฝรั่งเศสจะคืนอาณาเขตลาวและกัมพูชาให้แก่ไทย

²⁰⁹ ศูนย์การทหารปืนใหญ่ ค่ายพลโยธิน ลพบุรี, *อนุสรณ์ครบรอบ 100 ปี ฯพณฯ จอมพล ป. พิบูลสงคราม 14 กรกฎาคม 2540* (กรุงเทพฯ: ป.สัมพันธ์พาณิชย์จำกัด, กรกฎาคม 2540), หน้า 498.

²¹⁰ กรมยุทธการทหารบก กองประวัติศาสตร์ทหาร, *ไทยในสมัยสร้างชาติ ที่ระลึกงานฉลองวันชาติ พ.ศ.2484* (กรุงเทพฯ: กองประวัติศาสตร์ทหาร, 2552), หน้า 79.

อธิบดีกรมการทะเบียนการค้าระหว่างประเทศฝรั่งเศส ได้นำสำเนาคำตอบของรัฐบาลฝรั่งเศสมายื่นต่อเอกอัครราชทูตไทยประจำประเทศฝรั่งเศสว่าฝรั่งเศสไม่ยินยอมตกลงตามข้อเสนอของไทย พร้อมทั้งยืนยันว่าจะป้องกันอินโดจีนอย่างแข็งขัน โดยได้เคลื่อนย้ายทหารและอาวุธยุทธภัณฑ์มาไว้ตามแนวชายแดนด้านที่ติดต่อกับไทยจำนวนมากเมื่อวันที่ 17 กันยายน 2483 ว่า²¹¹

(1) รัฐบาลฝรั่งเศสไม่ได้ขอให้ใช้กติกาสัญญาไม่รุกรานกันก่อนการแลกเปลี่ยนสัตยบัน เพียงแต่แสดงความปรารถนาว่าการแลกเปลี่ยนสัตยบันนั้นควรกระทำโดยเร็วที่สุดเมื่อสัตยบันสารของฝ่ายฝรั่งเศสมาถึงกรุงเทพ

(2) รัฐบาลฝรั่งเศสไม่เห็นเหตุผลที่จะชักจูงรัฐบาลไทยให้ถือว่าเหตุการณ์ปัจจุบันในอินโดจีนนั้นผิดปกติ รัฐบาลฝรั่งเศสจึงไม่เห็นเหตุผลที่รัฐบาลไทยจะวิตกกังวลถึงส่วนนั้นส่วนนี้ของพลเมืองที่อยู่ในดินแดนอันอยู่ในอธิปไตยของฝรั่งเศส

(3) รัฐบาลฝรั่งเศสพร้อมที่จะให้คณะผู้แทนมาทำความเข้าใจในเรื่องต่าง ๆ เกี่ยวกับแม่น้ำโขง และจะให้คณะผู้แทนประชุมในเวลาเดียวกันกับการแลกเปลี่ยนสัตยบันกติกาสัญญาไม่รุกรานกัน

(4) รัฐบาลฝรั่งเศสตกลงใจอย่างหนักแน่นที่จะต่อสู้ป้องกันการเรียกร้องและการโจมตีทั้งหลายไม่ว่าจะมาจากทางไหนเพื่อเปลี่ยนสถานะทางการเมืองและบูรณภาพแห่งอาณาเขตของอินโดจีน

ดังนั้นคำเรียกร้องดินแดนฝั่งขวาแม่น้ำโขงเป็นอันยอมรับไม่ได้ ส่วนเหตุที่ขอม่ามั่นว่าด้วยการขอกัมพูชาและลาวคืนให้แก่ไทยนั้นต้องถือว่าไม่มีมูล

ฝรั่งเศสได้สร้างความผิดหวังให้แก่ประเทศไทยจากการปฏิเสธข้อเสนอทั้ง 3 ข้อ ของฝ่ายไทย และเมื่อวันที่ 21 กันยายน 2483 เป็นวันปิดสมัยการประชุมสภาผู้แทนราษฎร นายกรัฐมนตรีหลวงพิบูลสงครามกล่าวปราศรัยต่อที่ประชุมสภาฯ เกี่ยวกับข้อเสนอเรื่องดินแดนของรัฐบาลไทยที่ฝรั่งเศสปฏิเสธไม่ยอมรับว่า

“เราได้รับคำตอบ (จากฝรั่งเศส) มาแล้ว ... เขากล่าวว่าเป็นปัญหาเป็นเรื่องซึ่งไม่ควรจะรับพิจารณา และเขาจะพิจารณาเพียงปัญหาเกาะแก่งในแม่น้ำโขงเท่านั้น...ก็เป็นที่น่าเสียใจสำหรับพวกเรา...ข้อตกลงที่เราขอไปนั้น เราก็ขอไปด้วยความเป็นธรรม และด้วยไม่ตรีจิต...ผมคิดว่าความไม่ตรีจิตนั้นมันจะสร้างอยู่บนความอยุติธรรมไม่ได้...อย่างไรก็ตาม ก็ยังหวังอยู่ว่าการเจรจากับประเทศฝรั่งเศส

²¹¹ กรมยุทธศึกษาทหาร กองบัญชาการทหารสูงสุด, ประวัติการรบของทหารไทยในกรณีพิพาทอินโดจีนฝรั่งเศส (กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้ง แอนด์พับลิชชิ่ง, 2541), หน้า 74-75.

นั่น เรายังคงดำเนินไปด้วยดี...ถ้าหากว่าปัญหาไม่ตกลง...เราก็จะได้เสนอเลิกสัญญา
ไม่รุกรานซึ่งได้เซ็นกันไว้ต่อไป”²¹²

วันที่ 25 กันยายน 2483 รัฐบาลไทยซึ่งยังคงต้องการการเจรจาโดยสันติวิธีก็ได้ตอบสาส์น
ของรัฐบาลฝรั่งเศส โดยมีใจความสำคัญ ดังนี้

“รัฐบาลไทยมีความพอใจที่ได้ทราบว่ารัฐบาลฝรั่งเศสยังพร้อมที่จะทำความตกลง
ในบรรดาปัญหาต่างๆ เกี่ยวกับแม่น้ำโขงโดยการเจรจา ข้อเสนอที่เสนอมานี้ให้ถือว่า
แม่น้ำโขงเป็นเขตแดนระหว่างประเทศไทยกับอินโดจีน ตั้งแต่ทิศเหนือมาจดทิศใต้
จนจดเขตแดนกัมพูชานั้น ปรากฏว่ายังไม่มี ความเข้าใจอันถูกต้องแท้ในลักษณะและ
ความมุ่งหมายแห่งข้อเสนอนี้ เพราะข้อเสนอนี้มิได้ตั้งใจจะให้เป็นที่รู้ที่รัฐบาล
ฝรั่งเศสจะต้องจัดการป้องกันอย่างไร แต่เป็นเพียงการขอร้องให้รัฐบาลฝรั่งเศส
พิจารณาด้วยดี และด้วยความเห็นอกเห็นใจเพื่อที่จะยังความสัมพันธ์อันดีในระหว่าง
ประเทศเพื่อนบ้านให้แน่นแฟ้นต่อไปชั่วนาน และเพื่อส่งเสริมมิตรภาพระหว่าง
ประเทศไทยกับฝรั่งเศสให้สนิทสนมยิ่งขึ้น ข้อเสนอนี้ให้ปรับปรุงเส้นเขตแดนกันใหม่ก็
เพื่อประโยชน์ร่วมกันของประเทศไทยและฝรั่งเศส โดยไม่มีส่วนเกี่ยวข้องกับ
สถานการณ์ระหว่างประเทศอันยุ่งยากที่เกิดขึ้นและไม่เกี่ยวกับปัญหาว่าด้วยการคงไว้
ซึ่งสถานะเดิมในอินโดจีน อันเนื่องจากสถานการณ์ระหว่างประเทศอันยุ่งยากเช่นว่า
นั้น ข้อเสนอนี้รัฐบาลไทยได้พิจารณามาเป็นเวลานานแล้ว”²¹³

ความเป็นจริงประเทศไทยได้เสียดินแดนให้แก่ฝรั่งเศสมาเป็นลำดับ ดินแดนอันกว้างใหญ่มี
ราษฎรที่เป็นคนไทยที่อาศัยอยู่ในดินแดนทางฝั่งซ้ายของแม่น้ำโขงให้แก่ฝรั่งเศสเมื่อพ.ศ.2436 ส่วน
ดินแดนทางฝั่งขวาของแม่น้ำโขงนั้น ฝรั่งเศสก็ยอมรับแล้วว่าเป็นดินแดนของไทยเพื่อส่งเสริมสันติภาพ
และความเข้าใจอันดีระหว่างประเทศ ฝรั่งเศสเคยส่งเสริมการทำ ความตกลงกันฉันมิตรโดยการ
เจรจาปรับปรุงเขตแดนกัน ซึ่งเห็นได้ชัดเจนนว่าแม่น้ำโขงย่อมแสดงอยู่ในตัวเองว่าเป็นเขตแดน
ธรรมชาติและการที่จะปรับปรุงเขตแดนกันใหม่โดยถือแม่น้ำโขงเป็นเขตแดนร่วมกันก็คงจะไม่ทำให้
ฝ่ายฝรั่งเศสเสียดินแดนไปอย่างมากมายเท่าใด แต่กลับจะเป็นเครื่องแสดงว่าฝ่ายฝรั่งเศสได้ปฏิบัติ
อันเที่ยงธรรมและยุติธรรมต่อประเทศไทย อันจะเป็นการส่งเสริมสัมพันธไมตรีอันดีที่มีอยู่ในระหว่าง
ทั้งสองประเทศให้แน่นแฟ้นยิ่งขึ้น ฝ่ายไทยได้ดำริและพูดเรื่องการทำความตกลงในปัญหาที่ค้างคั้งนี้
มาเรื่อยๆ กับฝ่ายฝรั่งเศส และที่เพิ่มข้อเสนอนี้เพราะเหตุว่าได้พิจารณาเห็นว่า การเจรจาที่จะกระทำ
กันเพื่อปรับปรุงเส้นเขตแดนในลำน้ำโขงนั้นคงจะเป็นโอกาสอันดีสำหรับปรึกษาหารือปัญหาที่เกิดขึ้น

²¹² วิจิตวงศ์ ณ ป้อมเพชร์. *สงครามทางดินแดน ปฏิบัติการรบของกองทัพไทยในกรณีพิพาทกับอินโดจีน-ฝรั่งเศส พ.ศ.2483-2484*. หน้า 56-57.

²¹³ ศูนย์การทหารปืนใหญ่ ค่ายพลโยธิน ลพบุรี. *อนุสรณ์ครบรอบ 100 ปี ๗๗๗ จอมพล ป. พิบูลสงคราม*. หน้า 503.

ด้วย การที่รัฐบาลไทยขอปรับปรุงเขตแดนธรรมชาตินั้นไม่เคยคิดจะฉวยเอาประโยชน์จากสถานะในปัจจุบันของฝรั่งเศสและอินโดจีน²¹⁴ รัฐบาลไทยขอย้ำว่าพร้อมที่จะแลกเปลี่ยนสัตยาบันกติกาสัญญาว่าจะไม่รุกรานกัน เพราะฉะนั้นจะยินดีมากถ้าผู้แทนฝรั่งเศสจากอินโดจีนจะมาถึงกรุงเทพฯได้ในเร็ววัน การดำเนินการอย่างสันติวิธีของรัฐบาลไทยนั้นเป็นการแสดงให้เห็นเจตนาอันบริสุทธิ์ใจที่จะให้ฝรั่งเศสเกิดความเห็นอกเห็นใจตามสมควรเพราะดินแดนที่ไทยขอให้มีการปรับปรุงเส้นเขตแดนเสียใหม่นั้นก็เป็นดินแดนเฉพาะที่ไทยเห็นว่าเป็นการเสียเปรียบทางการทหารเท่านั้น เมื่อถูกฝรั่งเศสปฏิเสธไม่ยอมพิจารณาครั้งหนึ่งแล้วก็ยังไม่ยอมทิ้งความพยายามนี้และจะดำเนินการโดยสันติวิธีต่อไป

แม้ไทยจะพยายามเจรจาตามวิธีการทูตอย่างสันติกับฝรั่งเศสเพื่อปรับปรุงเส้นเขตแดน แต่ก็ไม่ปรากฏผล ฝรั่งเศสได้เริ่มเคลื่อนไหวทางการทหารที่แสดงการคุกคามล่งล้ำอธิปไตยของไทย โดยวันที่ 27 กันยายน 2483 เครื่องบินอินโดจีนฝรั่งเศสบินล้ำแดนเข้ามาระหว่างอำเภอท่าอุเทน จังหวัดนครพนม กับอำเภอเมืองหนองคาย จังหวัดหนองคาย ตามเส้นทางบินระหว่างท่าแขกกับเวียงจันทน์²¹⁵

ข้อเสนอของรัฐบาลไทยเมื่อวันที่ 25 กันยายน 2483 นั้น รัฐบาลฝรั่งเศสได้พิจารณาอยู่เป็นเวลา 10 วัน ก็ส่งคำตอบผ่านทางเอกอัครราชทูตไทยประจำประเทศฝรั่งเศส เมื่อวันที่ 5 ตุลาคม 2483 มีความสำคัญ ดังนี้

“รัฐบาลฝรั่งเศสยินดีที่จะได้ทราบว่าฝ่ายไทยได้พิจารณาความเห็นของฝ่ายฝรั่งเศสที่เกี่ยวกับดินแดนลาวและกัมพูชาแล้ว รัฐบาลฝรั่งเศสจะได้เป็นกติกาสัญญาได้รับสัตยาบันในเมื่อสัตยาบันสาส์นของฝ่ายฝรั่งเศสได้มาถึงกรุงเทพฯแล้ว เพื่ออนุโลมตามคำขอของฝ่ายไทยในเรื่องการประชุมคณะกรรมการผสมเพื่อเพื่อตกลงในปัญหาเกี่ยวกับแม่น้ำโขงการปักปันเขตแดนและการให้สัตยาบันกติกาสัญญา รัฐบาลฝรั่งเศสได้จัดส่งผู้เชี่ยวชาญทางอินโดจีนเตรียมพร้อมที่จะเดินทางมาประเทศไทยในวันที่จะประชุมกันแล้ว

รัฐบาลฝรั่งเศสไม่สามารถที่จะอนุโลมตามความประสงค์ของรัฐบาลไทยในข้อที่ว่าจะให้คณะกรรมการที่กล่าวแล้วพิจารณาปัญหาเรื่องดินแดนทางฝั่งขวาของแม่น้ำโขงด้วย ทั้งนี้เพราะว่ารัฐบาลฝรั่งเศสมิได้ยอมรับหลักการที่จะยกดินแดนที่กล่าวแล้วนั้นคืนให้แก่ไทย

²¹⁴ อ้างถึงแล้ว, หน้า 504.

²¹⁵ กรมยุทธศึกษาทหาร กองบัญชาการทหารสูงสุด. *ประวัติการรบของทหารไทยในกรณีพิพาทอินโดจีนฝรั่งเศส*. หน้า 80.

รัฐบาลฝรั่งเศสถือว่าเขตแดนปัจจุบันเป็นการตกลงกันถึงที่สุดแล้วและได้อ้างถึงสนธิสัญญาลงวันที่ 23 มีนาคม 2450 ซึ่งรัฐบาลฝรั่งเศสถือว่าเป็นการแสดงเจตจำนงของอัครราชทูตทั้งสองฝ่ายที่จะงดเว้นข้อเสนอมิเรียกร้างใหม่อย่างใดเกี่ยวกับดินแดนอีก”²¹⁶

ในการที่รัฐบาลฝรั่งเศสได้ยินยอมเมื่อเดือนมิถุนายน 2483 ในอันที่จะเสนอปัญหาเรื่องเกาะในแม่น้ำโขงให้ได้รับพิจารณาเป็นพิเศษนั้น ก็โดยได้รับคำมั่นว่าจะไม่เสนอข้อเรียกร้องอื่นๆ เกี่ยวกับดินแดนอีก รัฐบาลฝรั่งเศสจึงจำเป็นต้องรักษาสถานภาพทางการเมืองและบูรณภาพแห่งดินแดนของอินโดจีนไว้ต่อข้ออ้างสิทธิที่ล่วงและต่อการรุกรานไม่ว่าจะมีกำเนิดมาจากทางใด

เมื่อสถานการณ์ทางทหารเริ่มมีการเคลื่อนไหวจากฝรั่งเศส รวมถึงการเจรจากับฝรั่งเศสเพื่อปรับปรุงเส้นเขตแดนก็ไม่ปรากฏผล รัฐบาลไทยก็ดำเนินการเคลื่อนไหวภายในประเทศ โดยพยายามสร้างพลังร่วมจากประชาชนเพื่อให้ประชาชนสนับสนุนรัฐบาลในการเจรจาเรียกร้องดินแดนคืนจากฝรั่งเศส เมื่อวันที่ 8 ตุลาคม 2483 นิสิตชายและหญิงของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย จำนวน 3,000 คน เดินขบวนออกจากจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยไปยังกระทรวงกลาโหมเพื่อสนับสนุนการเรียกร้องดินแดนคืนจากฝรั่งเศส นายกรัฐมนตรีหลวงพิบูลสงคราม กล่าวปราศรัยต่อหน้าขบวนนิสิตจากจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ความตอนหนึ่งว่า

“ขอให้พี่น้องทั้งหลายพึงระลึกว่าเมื่อเราจำเป็นต้องทำการสงครามซึ่งเราไม่สามารถหลีกเลี่ยงได้ ก็จะต้องมีการเตรียมขบวนการที่มีกำลังกายและกำลังใจ ยอมเสียสละชีวิตและเลือดเนื้อเป็นชาติพลีได้ทุกขณะ และต้องให้ความสนับสนุนแก่หน่วยทหารที่ไปสนามรบโดยตรง”²¹⁷

และในช่วงบ่ายวันเดียวกัน (เวลาประมาณ 14.30 น.) นักศึกษาชายและหญิงของมหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมือง จำนวน 5,000 คน เดินขบวนเช่นเดียวกัน และในวันต่อมาประชาชนชาวไทยก็ร่วมเดินขบวนด้วยจุดมุ่งหมายเดียวกันอย่างคับคั่ง²¹⁸ นอกจากนี้รัฐบาลยังได้รับการสนับสนุนจากประชาชนโดยประชาชนบริจาคเงินและทรัพย์สินส่วนตัวให้แก่รัฐบาลเพื่อนำไปจัดซื้ออาวุธยุทโธปกรณ์ต่าง ๆ ที่คนไทยรู้จักในคำว่า “ถุงของขวัญ” ซึ่งพี่น้องชาวไทยทุกคนรวบรวมมาให้เป็นจำนวนมากที่หน้ากระทรวงกลาโหม เพื่อให้แก่ทหารในแนวหน้า นอกจากนี้ชาวยุวนทั้งในและนอกประเทศ แม้แต่ชาวไทยในแคว้นลาวและเขมร และแม้แต่ชาวฝรั่งเศสที่อยู่ในประเทศไทยต่าง

²¹⁶ ศูนย์การทหารปืนใหญ่ ค่ายพลโยธิน ลพบุรี. *อนุสรณ์ครบรอบ 100 ปี ๗๗๗ จอมพล ป. พิบูลสงคราม*. หน้า 506-07.

²¹⁷ พิเชฐ แสงทอง, *พรมแดนบนแผ่นดินกระดาศ ปราสาทเขาพระวิหาร* (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์เคล็ดไทย, 2551), หน้า 105.

²¹⁸ แกมสุข นุ่มนนท์. *การสร้างชาติของจอมพล ป. พิบูลสงคราม สมัยสงครามโลกครั้งที่สอง*. หน้า 8.

ก็ให้การสนับสนุนรัฐบาลไทยด้วย ดังคำปราศรัยของนายกรัฐมนตรีหลวงพิบูลสงคราม ต่อประชาชนชาวไทยทางวิทยุกระจายเสียงเมื่อวันที่ 20 ตุลาคม 2483 ความตอนหนึ่งว่า

“...คำขอของรัฐบาลไทยนั้น เป็นคำขอที่น่าเห็นอกเห็นใจ ทั้งกอรบด้วยความยุติธรรมจริงๆ และได้รับความเห็นพ้องตั้งใจและความสนับสนุนเป็นเอกฉันท์จากมวลชนชาวไทยทุกหมู่ ทุกคณะ ทุกเพศ ทุกวัย จะเห็นได้จากการอาสาสมัครพลีชีวิตเพื่อชาติจากการสละทรัพย์สิน จากการเดินขบวน , ฯลฯ เป็นองค์พยาน และการแสดงความเห็นชอบและสนับสนุนรัฐบาลโดยประการต่างๆ ดังกล่าวนี้นี้ ข้าพเจ้าขอยืนยันว่าทางรัฐบาลมิได้มีส่วนเกี่ยวข้องด้วยเลย เป็นการปฏิบัติของบรรดาพี่น้องชาวไทยทั่วราชอาณาจักรที่กระทำไปด้วยความบริสุทธิ์ใจโดยแท้ กล่าวได้ว่ายังไม่เคยมีครั้งใดในประวัติศาสตร์พงศาวดารของชาติไทยจะได้มีพี่น้องร่วมชาติทั้งในและนอกประเทศ พร้อมใจกันสำแดงความสามัคคีเด็ดเดี่ยวสนับสนุนรัฐบาลเหมือนครั้งนี้...อนึ่งการให้ความสนับสนุนรัฐบาลดังกล่าวนี้ จะได้เป็นไปเฉพาะแต่บรรดาพี่น้องชาวไทยที่อยู่ในการปกครองของไทยเท่านั้นก็หามิได้ แม้พี่น้องชาวไทยซึ่งอยู่แคว้นลาวและเขมรก็ได้รับความทุกข์ยากลำบากจากการกระทำของเจ้าหน้าที่ฝ่ายฝรั่งเศสอยู่น้อยเลย นอกจากชาวไทยของเราแล้ว ก็ยังนำขอขอบคุณบรรดาพี่น้องชาวเอเชียเช่นเดียวกัน อาทิ ชาวจีนทั้งในและนอกประเทศ ต่างได้ให้ความสนับสนุนที่รัฐบาลไทยขอปรับปรุงเส้นเขตแดนคราวนี้อย่างน่าเห็นใจที่สุด และในที่สุดชาวฝรั่งเศสเองที่อยู่ในประเทศไทย ซึ่งเป็นชาวฝรั่งเศสอันกอรบด้วยอารยธรรมอย่างสูงสุด ก็ยังได้พร้อมใจกันร้องขอต่อรัฐบาลฝรั่งเศสให้ดำรงความยุติธรรมไว้ โดยตกลงตามข้อเสนอของไทย....”²¹⁹

ในคราวการเดินทางประท้วงครั้งสำคัญ นายกรัฐมนตรีหลวงพิบูลสงครามได้มาปรากฏตัวพร้อมทั้งกล่าวสุนทรพจน์เมื่อเวลา 11.12 น. ว่าท่านมีความยินดีในการกระทำของบรรดาเยาวชนและยุวารีครั้งนี้เป็นอย่างดี และขอร้องให้เยาวชนทั้งหลายที่มากันในวันนี้กลับไปสู่สำนักเล่าเรียนด้วยความปลอดภัย และตั้งหน้าศึกษาเพื่อประเทศชาติจะเรียกใช้ต่อไป เมื่อจบการปราศรัยของนายกรัฐมนตรีหลวงพิบูลสงคราม บรรดาอากาศก็เต็มไปด้วยเสียงอวยพรให้ท่านนายกรัฐมนตรีจงเจริญกิจก้องขึ้นโดยทั่ว แล้วขบวนชุมนุมก็เคลื่อนไปตามถนนบำรุงเมือง ตรงไปยังจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย²²⁰

ในขบวนผู้ชุมนุมประท้วง มีกลุ่มคนกลุ่มหนึ่ง นามว่า “คณะเลือดไทย” ได้ออกแถลงการณ์อย่างร้อนแรงเรียกร้องให้ทางการไทยใช้วิธีการทำสงครามหากฝรั่งเศสไม่ยินยอม อันสะท้อนให้เห็นอิทธิพลของแนวคิดชาตินิยมที่ถูกลูกฝังในสังคมไทยที่พร้อมจะใช้ความรุนแรงเพื่ออำรุงรักษาชาติของ

²¹⁹ ศูนย์การทหารปืนใหญ่ ค่ายพลโยธิน ลพบุรี. *อนุสรณ์ครบรอบ 100 ปี ฯพณฯ จอมพล ป. พิบูลสงคราม*. หน้า 502.

²²⁰ พิเชฐ แสงทอง. *พรมแดนบนแผ่นกระดาษ ปราสาทเขาพระวิหาร*. หน้า 103.

ตนไว้ นายบรรจง ยลภักตร์ นิสิตจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ถึงกับทำหนังสือถึงรัฐบาลเพื่อเรียกร้องให้ รัฐบาลใช้กำลังบังคับฝรั่งเศสทันที โดยเนื้อความในจดหมายถึงรัฐบาลระบุว่า “ถ้ารัฐบาลไม่ใช้กำลัง บังคับ กระทบขอทำการอรรถนินาบาตรกรรม ด้วยการคว่ำหน้าท้องต่อที่ชุมนุมชนเพื่อคัดค้านรัฐบาล ให้ จัดการใช้กำลังทันที” ขณะเดียวกันก็มีกลุ่มคนราว 40 คน ทำหนังสือถึงนายกรัฐมนตรีเพื่อขออาสา ฝึกอบรมวิชาทหารเพื่อไปรบกับฝรั่งเศส ถ้ารัฐบาลไม่เปิดโอกาสให้ก็จะอดอาหารประท้วงบริเวณหน้า วังสวนกุหลาบ ทำเนียบนายกรัฐมนตรีในขณะนั้น²²¹

เมื่อวันที่ 17 ตุลาคม 2483 หลวงวิจิตรวาทการ รัฐมนตรีและอธิบดีกรมศิลปากร กล่าวเมื่อ ครั้งการบรรยายปาฐกถาเรื่องการเสียดินแดนไทยให้แก่ฝรั่งเศส แก่ครูอาจารย์และนักเรียนของ กรมยุทธศึกษา ณ หอประชุมศิลปากร ความตอนหนึ่งว่า

“ถ้าเราได้ดินแดนที่เสียไปนั้นกลับคืนมาทั้งหมด นอกจากเราจะได้เนื้อที่ เพิ่มขึ้นกว่าที่มีอยู่ในเวลานี้อีกเท่าตัวและได้จำนวนพลเมืองเพิ่มขึ้นราว 4 ล้านคน แล้ว จะมีผลสำคัญอีกอย่างหนึ่งคือเราจะสามารถมีดินแดนจดเข้าไปถึงถิ่นไทยอัน กว้างขวาง ซึ่งตั้งอยู่เหนือสิบสองจุไทย ที่นั่นมีเลือดเนื้อเชื้อไทยเราอยู่ 24 ล้านคน ซึ่งยังถือตนเป็นไทย พูดภาษาไทย มีชีวิตจิตใจเป็นไทย เราสามารถจะเปิดประตู รับพี่น้อง 24 ล้านคนของเราเข้ามาหาเรา...และเรื่องนี้ข้าพเจ้ามีความเชื่อมั่นว่าเรา ทำสำเร็จ และไม่ช้าเราจะเป็นประเทศที่มีดินแดนราว 900,000 ตารางกิโลเมตร และมีพลเมืองไม่น้อยกว่า 40 ล้านคน เราเป็นมหาประเทศ”²²²

สถานการณ์เริ่มตึงเครียดมากขึ้นเมื่อเครื่องบินฝรั่งเศสบินล้ำเขตแดนไทยบ่อยครั้ง ดังปรากฏ ในข่าวของกรมโฆษณาการเป็นระยะๆ ว่าวันที่ 21 ตุลาคม 2483 เวลา 15.00 น. เครื่องบินฝรั่งเศสปีก 2 ชั้น 3 ใบพัด ได้บินร่อนอยู่เหนือบ้านศรีเชียงใหม่ บ้านป่าสัก บ้านห้วยทราย บ้านกองนาง และบ้าน ดอนก่อ บินวนเวียนอยู่แล้วไปลงที่เวียงจันทน์ หรือในวันที่ 23 ตุลาคม 2483 เวลา 14.30 น. เครื่องบินทิ้งระเบิดขนาดกลางของฝรั่งเศส 2 ลำ ปีกชั้นเดียว 2 ใบพัด บินล้ำเขตแดนไทยร่อนวนเวียน ในระยะสูงเหนืออำเภอโพธิ์ชัย จังหวัดหนองคาย เครื่องบินของไทย 3 ลำ ได้บินขึ้นขับไล่ เครื่องบิน ฝรั่งเศสจึงบินกลับไปเวียงจันทน์ หรือในวันที่ 28 ตุลาคม 2483 เครื่องบินทะเลของฝรั่งเศสบินล้ำ เขตแดนไทยทางชายทะเลด้านจังหวัดตราด ซึ่งในวันรุ่งขึ้น ฝ่ายไทยได้จับกุมทหารของฝรั่งเศสพร้อม ด้วยอาวุธปืนและกระสุนได้ที่บ้านโคกสูง เขตอำเภออรัญประเทศ ซึ่งรัฐบาลไทยได้ประกาศใช้พระราช กำหนดควบคุมการติดต่อกับต่างประเทศ พ.ศ.2483 ควบคุมการเข้าออกของบุคคล สัตว์พาหนะ และ การติดต่อกับอินโดจีนทางเรือเดินทะเลเพื่อควบคุมเหตุการณ์ตามแนวชายแดน²²³

²²¹ อ้างถึงแล้ว, หน้า 104.

²²² หลวงวิจิตรวาทการ. ปาฐกถาเรื่องการเสียดินแดนไทยให้แก่ฝรั่งเศส. หน้า 42.

²²³ วิจิตวงศ์ ณ ป้อมเพชร์. สงครามทางดินแดน ปฏิบัติการรบของกองทัพไทยในกรณีพิพาทกับอินโดจีน-ฝรั่งเศส พ.ศ.2483-2484. หน้า 69-70.

เมื่อเข้าสู่เดือนพฤศจิกายน พ.ศ.2483 การเจรจาระหว่างรัฐบาลไทยกับรัฐบาลลิซซีของฝรั่งเศส ก็ไม่มีความก้าวหน้า รัฐบาลฝรั่งเศสยังคงไม่ยอมเปลี่ยนแปลงจุดยืนเนื่องจากการยอมคืนดินแดนให้แก่ไทย ในขณะที่ฝรั่งเศสกำลังอ่อนแอว่าเป็นการเสียเกียรติภูมิของชาติมหาอำนาจ อีกทั้งฝรั่งเศสในอินโดจีนก็ ยังมั่นใจว่าจะสามารถต้านทานกองกำลังทหารของไทยได้ วันที่ 13 พฤศจิกายน 2483 นายกรัฐมนตรี หลวงพิบูลสงคราม ได้รับแต่งตั้งเป็นผู้บัญชาการทหารสูงสุด รัฐสภามีมติให้สามารถดำเนินการสู้รบได้ จึงมีการตั้งกองทัพนามขึ้น ดังนี้²²⁴

- (1) กองทัพอายุพ มีพลโทจรูญเสรีเรืองฤทธิ์ เป็นแม่ทัพ รวมพลจำนวน 3 กองพล จาก กองบัญชาการทหารสูงสุดในกรุงเทพฯ
- (2) กองทัพบูรพา มีพันเอกมังกร พรหมโยธี เป็นแม่ทัพ ตั้งกองบัญชาการที่จังหวัดปราจีนบุรี (กองพลที่ 2)
- (3) กองทัพอีสาน มีพันเอกหลวงเกรียงศักดิ์พิชิต เป็นแม่ทัพ ตั้งกองบัญชาการที่จังหวัด สุรินทร์
- (4) กองพลที่ 3 สนามนครราชสีมา มีพลตรีผืน ชูณหะวัณ เป็นแม่ทัพ
- (5) กองพลที่ 4 สนามนครสวรรค์ มีพันเอกหลวงหาญสงคราม เป็นแม่ทัพ ตั้งกองบัญชาการ ที่จังหวัดลำปางและเคลื่อนกำลังพลไปที่บ้านถ้ำ ห่างจากอำเภอมะจัน จังหวัดเชียงราย ประมาณ 15 กิโลเมตร

ในที่สุดวันที่ 24 พฤศจิกายน 2483 ก็เกิดการสู้รบระหว่างไทยและฝรั่งเศสตามชายแดน อินโดจีนและตามน่านน้ำบริเวณเกาะช้าง ในวันที่ 28 พฤศจิกายน 2483 เครื่องบินรบฝรั่งเศส จำนวน 5 ลำ ได้ล้าเขตแดนเข้าไปทิ้งระเบิดที่เมืองนครพนมริมฝั่งแม่น้ำโขง และในวันที่ 30 พฤศจิกายน 2483 ฝรั่งเศสส่งเครื่องบินข้ามโขงมาที่บ้านศรีเชียงใหม่และอำเภอบ้านบ่อ ในขณะที่ไทยก็ส่งเครื่องบินไปทิ้ง ระเบิดที่ท่าแขก และตลอดเดือนธันวาคม พ.ศ.2483 การสู้รบทางอากาศระหว่างไทยและฝรั่งเศสก็ เพิ่มความถี่ขึ้นตามลำดับ ต่อมาในวันที่ 16 มกราคม 2484 เวลา 05.00-07.00 น. ณ สมรภูมิติววย่าง บ้านพร้าว ในเขตแดนของกัมพูชา กรมทหารราบที่ 5 ของฝรั่งเศสถูกทหารไทยสังหารเสียชีวิตจำนวน 110 คน บาดเจ็บ 250 คน สูญหาย 58 คน และถูกไทยจับเป็นเชลย 21 คน ซึ่งทหารไทยได้ยึดธงชัย เกล็ดมพลประดับเหรียญกล้าหาญครีวซ์เดอร์แกร์ได้เป็นผลสำเร็จ ต่อมาในวันที่ 17 มกราคม 2484 เกิดการปะทะกันทางยุทธนาวีระหว่างไทยและฝรั่งเศสที่เกาะช้าง จังหวัดตราด โดยกำลังทางเรือของ ฝรั่งเศสได้รุกล้ำเข้ามาทางด้านใต้ของเกาะช้าง จำนวน 7 ลำ โดยมีเรือรบชื่อ “ลามอปิเอร์” เป็นเรือ นำ และทำการโจมตีเรือรบหลวงสงขลาและเรือรบหลวงชลบุรีของไทย ซึ่งเรือรบของไทยถูกเรือรบ

²²⁴ สมโชติ อ่องสกุล, *เอกสารหมายเลข 7: ปราสาทพระวิหาร “เสียมเรียบ” ในเวทีสากล*, รวมหนังสือทำมือชุดเขา พระวิหาร (กรุงเทพฯ: มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, 2552), หน้า 11.

ฝรั่งเศสทำลายได้รับความเสียหายอย่างมาก²²⁵ อาจกล่าวได้ว่าการปะทะทางทหารระหว่างไทยและฝรั่งเศสทั้งทางบกและทะเลตลอดช่วงต้นพ.ศ.2484 ทหารไทยเสียชีวิตรวม 160 คน และบาดเจ็บ 423 คน แต่ผลสุดท้ายการสู้รบก็จบลงด้วยการไกล่เกลี่ยของญี่ปุ่น

กรณีพิพาทเรื่องดินแดนระหว่างไทยและฝรั่งเศสได้เปิดช่องให้ญี่ปุ่นเข้ามาแทรกแซงโดยการเสนอตัวเป็นผู้ไกล่เกลี่ยข้อพิพาท แม้รัฐบาลอังกฤษจะส่งสัญญาณให้รัฐบาลสหรัฐอเมริกาทราบว่าอังกฤษไม่ต้องการให้ญี่ปุ่นเข้ามาไกล่เกลี่ยเนื่องจากไม่ต้องการให้ไทยและฝรั่งเศสเป็นหนี้บุญคุณของญี่ปุ่น อีกทั้งการสู้รบที่ยืดเยื้อยิ่งทำให้ทั้งไทยและฝรั่งเศสอ่อนแอลงในทางทหาร ซึ่งจะกลายเป็นผลดีสำหรับญี่ปุ่น นอกจากนี้การไกล่เกลี่ยจะเปิดช่องให้ญี่ปุ่นขยายอำนาจทั้งทางการเมืองและการทหารในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ได้เพิ่มมากขึ้น²²⁶ แต่ในท้ายที่สุดญี่ปุ่นก็สามารถเข้ามาเป็นผู้ไกล่เกลี่ยเป็นผลสำเร็จ โดยการไกล่เกลี่ยของญี่ปุ่นได้ตกลงให้รัฐบาลไทยและรัฐบาลฝรั่งเศสต้องจัดตั้งคณะผู้แทนขึ้นสองคณะ โดยคณะหนึ่งไปทำการเจรจาตกลงพักรบที่ไซ่ง่อน อีกคณะหนึ่งไปทำการเจรจาสันติภาพ ณ กรุงโตเกียว โดยรัฐบาลไทยได้ส่งคณะผู้แทนไปทำการเจรจาตกลงพักรบที่ไซ่ง่อนโดยมีนายพลอากาศตรีพระศิวะศิวะสรากรม (เกศ สาลี) เป็นหัวหน้าคณะผู้แทนไทย ร่วมกับข้าราชการฝ่ายทหารและพลเรือน ออกจากกรุงเทพเมื่อวันที่ 27 มกราคม 2484 และเมื่อได้เจรจากับคณะผู้แทนฝ่ายญี่ปุ่น มีนายพลตรีสุเมิตาเป็นหัวหน้าคณะผู้แทน และคณะผู้แทนฝ่ายฝรั่งเศสมีนายยอร์ช โกติเอ เป็นหัวหน้าคณะผู้แทน โดยคณะผู้แทนมีการประชุมบนเรือลาดตระเวนของญี่ปุ่น ชื่อ นาโตริ เป็นระยะเวลา 3 วัน และได้มีการลงนามข้อตกลงพักรบเมื่อวันที่ 31 มกราคม 2484²²⁷ ส่วนคณะผู้แทนไทยอีกคณะที่นำโดยพระวรวงศ์เธอพระองค์เจ้าวรรณไวทยากรวรวงศ์ เป็นประธาน พร้อมด้วยข้าราชการทหารและพลเรือน ไปเจรจาสันติภาพ ณ กรุงโตเกียว โดยเริ่มเมื่อวันที่ 7 กุมภาพันธ์ 2484 โดยมีนายโยสุเกะ มัตสึโอกะ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศญี่ปุ่น เป็นประธานฝ่ายญี่ปุ่น และนายอาร์แซน อังกรี เอกอัครราชทูตฝรั่งเศสประจำกรุงโตเกียว เป็นประธานฝ่ายฝรั่งเศส แต่โดยที่การเจรจาต้องล่าช้าเกินกว่าที่กำหนดไว้จึงจำเป็นต้องต่อกำหนดการพักรบไปอีก 2 ครั้ง คือ ตั้งแต่วันที่ 12 กุมภาพันธ์ ถึงวันที่ 25 กุมภาพันธ์ 2484 และจากวันที่ 25 กุมภาพันธ์ จนถึงวันที่ 7 มีนาคม 2484 ซึ่งการเจรจาต่างตกลงกันได้ในสาระสำคัญเมื่อวันที่ 6 มีนาคม 2484 ฝ่ายไทยและฝ่ายฝรั่งเศสได้ตกลงยอมรับแผนการไกล่เกลี่ยของญี่ปุ่นเมื่อวันที่ 11 มีนาคม 2484 โดยฝ่ายฝรั่งเศสยอมยกดินแดนแคว้นหลวงพระบางฝั่งขวาแม่น้ำโขง แคว้นจำปาศักดิ์ และแคว้นเขมร ซึ่งไทยได้เสียไปให้แก่ฝรั่งเศสเมื่อ พ.ศ.2447 และพ.ศ.2450 ให้แก่ไทย ความตกลงข้อนี้เป็นที่พอใจของไทยทุกประการ และเพื่อเป็นการแสดงความชื่นชมยินดี รัฐบาลไทยได้ประกาศให้หยุดราชการในวันที่ 12 มีนาคม 2484 เป็นเวลา

²²⁵ โทชิฮารุ โยชิโกวาทา. รัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม และสงครามแปซิฟิก. หน้า 10-11.

²²⁶ สุรชาติ บำรุงสุข, "เส้นเขตแดนไทย-กัมพูชา: บทบทพทวน," *จุลสารความมั่นคงศึกษา* ฉบับที่ 88 (กุมภาพันธ์ 2554): หน้า 4.

²²⁷ กรมยุทธการทหารบก กองประวัติศาสตร์ทหาร. *ไทยในสมัยสร้างชาติ ที่ระลึกงานฉลองวันชาติ พ.ศ.2484*. หน้า 83-85.

1 วัน และได้ประทับธงชาติไทยคู่กับญี่ปุ่นเป็นครั้งแรก โดยมีกำหนด 3 วัน รวมทั้งมีการสวนสนามฉลองชัยชนะที่กรุงเทพฯเมื่อวันที่ 27 เมษายน 2484²²⁸

ต่อมาผู้แทนฝ่ายไทย ฝ่ายฝรั่งเศส และฝ่ายญี่ปุ่น ได้ร่วมกันร่างอนุสัญญาและได้มีการลงนามในอนุสัญญาโตเกียวขึ้นเมื่อวันที่ 9 พฤษภาคม 2484 โดยสาระสำคัญของอนุสัญญาดังกล่าวคือไทยได้รับดินแดนคืนจากฝรั่งเศส ดังนี้²²⁹

(1) ดินแดนซึ่งได้เสียไปโดยสนธิสัญญาปีพุทธศักราช 2446 (ค.ศ.1904) ได้คืนมาทั้งหมด กล่าวคือ ดินแดนหลวงพระบางฝั่งขวาและดินแดนจำปาศักดิ์ตรงข้ามปากเซ กับดินแดนกัมพูชาที่ได้เสียไปโดยสนธิสัญญานั้นด้วย

(2) มณฑลบูรพาซึ่งได้เสียไปโดยสนธิสัญญาปีพุทธศักราช 2449 (ค.ศ.1907) นั้น ได้คืนจังหวัดศรีสะเกษและพระตะบอง จดฝั่งทะเลสาบ แต่เสียมราชูและนครวัดนั้นยังคงเป็นของฝรั่งเศสอยู่

(3) ดินแดนในกัมพูชาหรือเส้นขีดโค้งวงจากเวียงนครวัดลงไปถึงแม่น้ำโขงตอนใต้สตั้งตรง

(4) ถิ่นร่องน้ำลึกเป็นเส้นเขตแดนในลำแม่น้ำโขง เกาะคอนซึ่งอยู่ทางขวาของร่องน้ำลึกได้มาเป็นของไทยทั้งหมด

นอกจากได้ดินแดนคืนจากฝรั่งเศส ไทยยังได้ใช้ร่องน้ำลึกในแม่น้ำโขงเป็นเส้นพรมแดนระหว่างประเทศ ทำให้ไทยได้เกาะแก่ง จำนวน 77 เกาะ เข้ามาอยู่ในอาณาเขตของไทย รวมถึงได้ปราสาทเขาพระวิหารมาจากฝรั่งเศสด้วย ดังหลักฐานที่ปรากฏในหนังสือไทยในสมัยสร้างชาติที่ระลึกงานฉลองวันชาติ พ.ศ.2484 ซึ่งมีรูปปราสาทพระวิหารพิมพ์อยู่ โดยมีคำอธิบายได้ภาพว่า “ปราสาทหินเขาพระวิหาร ซึ่งไทยได้คืนมาคราวปรับปรุงเส้นเขตแดนด้านอินโดจีนฝรั่งเศส และทางการกำลังจัดการบูรณะให้สง่างามสมกับที่เป็นโบราณสถานสำคัญ”²³⁰

นายกรัฐมนตรีหลวงพิบูลสงคราม ได้แถลงรายละเอียดเกี่ยวกับการเจรจาข้อพิพาทเรื่องดินแดนกับฝรั่งเศสเพื่อให้สภาผู้แทนราษฎรทราบเมื่อวันที่ 9 มิถุนายน 2484 และเพื่อขออนุมัติให้สัตยาบันต่ออนุสัญญากรุงโตเกียวตามรัฐธรรมนูญ เนื่องจากเป็นอนุสัญญาที่มีการเปลี่ยนแปลงอาณาเขตของประเทศและจะต้องออกพระราชบัญญัติเพื่อให้การเปลี่ยนแปลงเรื่องเขตแดนเป็นไปตามสัญญาดังกล่าวด้วย สภาผู้แทนราษฎรได้ให้ความเห็นชอบให้สัตยาบันอนุสัญญากรุงโตเกียวเมื่อวันที่ 19 มิถุนายน 2484 พร้อมทั้งได้มีมติให้ขอบคุณรัฐบาลและผู้ที่ได้ทำงานให้แก่ประเทศชาติจนบรรลุผล อันควรจะจารึกเกียรติคุณไว้ในประวัติศาสตร์ของชาติ

²²⁸ ศูนย์การทหารปืนใหญ่ ค่ายพหลโยธิน. *อนุสรณ์ครบรอบ 100 ปี ๗๗๗ จอมพล ป. พิบูลสงคราม*. หน้า 515.

²²⁹ อธิปัตย์ บัวคำศรี. *ประวัติและพัฒนาการความสัมพันธ์กัมพูชา-ไทย ค.ศ.1907-2006*. หน้า 477.

²³⁰ กรมยุทธการทหารบก กองประวัติศาสตร์ทหาร. *ไทยในสมัยสร้างชาติ ที่ระลึกงานฉลองวันชาติ พ.ศ.2484*. หน้า 159.

ตามอนุสัญญาสันติภาพกรุงโตเกียว ได้กำหนดให้จัดตั้งคณะกรรมการปักปันเขตแดนขึ้นเพื่อดำเนินงานปักปันเขตแดนให้แล้วเสร็จภายในเวลา 1 ปี โดยผู้แทนไทยมีหลวงสิทธิสยามการเป็นหัวหน้าคณะผู้แทน ผู้แทนฝ่ายญี่ปุ่นมีนายมาโตโก ยาโน เป็นหัวหน้าคณะผู้แทน และเป็นประธานคณะกรรมการปักปันเขตแดนด้วย ส่วนผู้แทนฝ่ายฝรั่งเศสมีนายครอกส์ เป็นหัวหน้าคณะผู้แทน ซึ่งการปักปันเขตแดนดำเนินการตั้งแต่วันที่ 11 กรกฎาคม พ.ศ.2484 และได้เสร็จสิ้นลงตามกำหนดเวลา 1 ปี ตามอนุสัญญา โดยมีการลงนามในพิธีสารเมื่อวันที่ 11 กรกฎาคม 2485 ณ เมืองไซ่งอน และไทยได้เข้าครอบครองแผ่นดินใหม่ที่ได้จากการลงนามในพิธีสารนี้ตั้งแต่วันที่ 12 กรกฎาคม 2485

รัฐบาลไทยได้ตราพระราชบัญญัติการปกครองแผ่นดินที่ได้คืนจากฝรั่งเศส พ.ศ.2484 เพื่อจัดตั้งเป็นจังหวัด และจัดส่งข้าราชการเข้าไปปกครอง ดังนี้²³¹

- (1) พื้นที่แขวงไชยบุรีในฝั่งขวาแม่น้ำโขง เป็นจังหวัดลานช้าง
- (2) พื้นที่ของนครจำปาศักดิ์ในฝั่งขวาของแม่น้ำโขง เป็นจังหวัดนครจำปาศักดิ์
- (3) พื้นที่ของเสียมราฐ เป็นจังหวัดพิบูลสงคราม
- (4) พื้นที่ของพระตะบองและศรีโสภณ เป็นจังหวัดพระตะบอง
- (5) พื้นที่เมืองเชียงตุงและเมืองพานในพม่า เป็นสรัฐไทยเดิม
- (6) กลันตัน ตรัง กานู เคตะห์ ปะลิส ในมาลายู เป็นสรัฐมาลัย

รัฐบาลจอมพลแปลก พิบูลสงคราม กล่าวในคราวการอบรมข้าราชการที่จะไปปฏิบัติราชการในดินแดนใหม่ที่ได้คืนมาจากฝรั่งเศส พุทธศักราช 2484 ณ ทำเนียบนายกรัฐมนตรี วังสวนกุหลาบ โดยมีการสะท้อนแนวคิดที่ว่าฝรั่งเศสเป็นชาติที่ไม่ดี ความตอนหนึ่งว่า

“...ถ้าสมมติว่าท่านไปทำงานในอินโดจีนฝรั่งเศสในการรับดินแดน บางท่านอาจจะไปสืบเสาะ อาจจะไปได้พบได้เห็นฝรั่งเศสได้ทำกิจการต่างๆ ไว้ ...ยกตัวอย่างว่าฝรั่งเศสได้เคยกดขี่ข่มเหงราษฎรในแคว้นเหล่านั้น เช่น เขียน เป็นต้น หรือทำการทารุณต่างๆ นี่เป็นตัวอย่างที่เราไม่ควรที่จะเอามาสำหรับที่จะปฏิบัติของเราต่อไป ...ต้องพิจารณาดูให้ดีว่า ฝรั่งเศสที่มาอยู่ในอินโดจีนเป็นคนอย่างไร ในเรื่องนี้ข้าพเจ้าเองให้ตัวอย่างได้ เพราะว่าเคยได้ไปศึกษาที่นั่น เคยมีเพื่อนอยู่ 30-40 คน คนที่เลวที่สุดสมัครมาที่นี่ คือสมัครมาอยู่อินโดจีน ถามเขาว่ามาเพื่ออะไร มันบอกว่ามาหาลาภ ถามว่าลาภอะไร มันบอกว่า 1.เงินเดือนมาก 2.ชมชู้ชาวบ้านได้ เป็นตัวอย่างแสดงให้เห็นว่าคนที่อยู่ในอินโดจีนเป็นอย่างนั้น...”²³²

²³¹ ชาญวิทย์ เกษตรศิริ. จากสยามเป็นไทย: นามนั้นสำคัญมากขณะนี้หรือ?. หน้า 27-28.

²³² กระทรวงมหาดไทย, "คำบรรยายการอบรมข้าราชการที่จะไปปฏิบัติราชการในดินแดนใหม่ ณ ทำเนียบนายกรัฐมนตรี วังสวนกุหลาบ," (2484), หน้า 7.

นอกจากนี้รัฐบาลตระหนักว่าประชาชนในจังหวัดใหม่ส่วนใหญ่ใช้ภาษาเขมร รัฐบาลจึงดำเนินการจัดการศึกษาผู้ใหญ่ให้แก่ประชาชนในจังหวัดเหล่านั้นทันที โดยวางจุดมุ่งหมายไว้ 2 ประการ คือ (1) ให้ราษฎรพูดภาษาไทยและรู้หนังสือไทยเพื่อความสะดวกในการติดต่อกับราชการ (2) ให้ราษฎรรู้จักความสำคัญของการเป็นพลเมืองไทย ตลอดจนประเทศและชาติไทย ซึ่งรัฐบาลต้องการที่จะสร้างเอกภาพและความมั่นคงโดยเร็ว โดยกำหนดว่า “จังหวัดใหม่เหล่านี้มีสภาพพิเศษในทางการเมือง พลเมืองควรจะได้รับการศึกษา อบรมให้มีชีวิตจิตใจเป็นไทยโดยเร็ว”²³³ กองการศึกษาผู้ใหญ่จึงได้จัดทำหลักสูตรสำหรับพลเมืองที่ไม่สามารถพูดภาษาไทยขึ้นอย่างเร่งรัดเรียกว่าหลักสูตรการศึกษาผู้ใหญ่ภาคพิเศษ การเรียนการสอนอันดับแรกจะเน้นการพูดภาษาไทยให้ชัด แล้วจึงเรียนการอ่านและการเขียน ส่วนการปลูกฝังให้มีจิตใจเป็นไทยจะกระทำพร้อมกันไปกับการสอน ซึ่งในแบบเรียนจะมีการปลูกฝังให้เกิดความรักชาติไทย กล่าวถึงความเป็นมาของชาติไทย และอธิบายให้เห็นว่าชาติไทยเป็นชาติที่เจริญกว่าชาติอื่นๆ

สรุปว่ากระบวนการเรียกรื้อดินแดนคืนจากฝรั่งเศส พ.ศ.2481-2484 รัฐบาลจอมพลแปลก พิบูลสงครามดำเนินมาตรการทั้งทางด้านการทูตและการทหารควบคู่กัน โดยเฉพาะมาตรการทางทหารถูกนำมาใช้อย่างแข็งขันจนเกิดสงครามอินโดจีน พ.ศ.2484 ระหว่างไทยและฝรั่งเศสตามแนวชายแดนอินโดจีน ในท้ายที่สุดด้วยการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทของญี่ปุ่นได้ตกลงให้มีการหยุดยิงและมีการลงนามในอนุสัญญาโตเกียวเมื่อวันที่ 9 พฤษภาคม 2484 อันส่งผลให้ไทยได้ครอบครองดินแดนที่เสียไปตามสนธิสัญญาสยาม-ฝรั่งเศส พ.ศ.2447 และ พ.ศ.2449 คือ ดินแดนฝั่งขวาแม่น้ำโขง เสียมรัฐพระตะบอง และศรีโสภณ รวมถึงปราสาทพระวิหารกลับคืนมาไว้ในครอบครองของไทย

4.6 ผลลัพธ์ที่เกิดจากการที่ไทยได้ดินแดนคืนจากฝรั่งเศส

4.6.1 ผลลัพธ์เชิงบวก

การได้รับดินแดนคืนจากฝรั่งเศสถือเป็นความสำเร็จของนโยบายการสร้างชาติและการเป็นมหาประเทศที่ยิ่งใหญ่ในแหลมทองของนายกรัฐมนตรีหลวงพิบูลสงคราม หลังจากการได้รับดินแดนคืนมาจากฝรั่งเศส นายกรัฐมนตรีหลวงพิบูลสงคราม (พลตรีหลวงพิบูลสงคราม) ได้รับแต่งตั้งเป็นจอมพลของสามเหล่าทัพ (พลเอก พลเรือเอก และพลอากาศเอก) และคณะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ ในพระปรมาภิไธยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดล (รัชกาลที่ 8) ได้พระราชทานยศจอมพลให้นายพลตรีหลวงพิบูลสงครามในวันที่ 28 กรกฎาคม 2484 เป็นจอมพลแปลก พิบูลสงคราม พร้อมทั้งพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์ปรีถนราชมรรค์ นอกจากนี้ไทยยังได้ดินแดนที่เสียไปในสมัยสมบูรณาญาสิทธิราชย์ รวมถึงปราสาทพระวิหาร คืนมาจากฝรั่งเศส ด้วย ซึ่งกรมโฆษณาการได้ตีพิมพ์หนังสือชื่อ “ประเทศไทยเรื่องการได้ดินแดนคืน” โดยใช้รูปปราสาทพระวิหารเป็นภาพปก และ

²³³ ปรีศนีย์ เกศบุตุร, "การจัดการศึกษาผู้ใหญ่กับนโยบายสร้างชาติของรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม ในช่วงปี พ.ศ. 2481-2487" (วิทยานิพนธ์ (อ.ม.) จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2530), หน้า 63.

อธิบายภาพปกว่า “ปราสาทหินเขาพระวิหาร ซึ่งไทยได้คืนมาคราวปรับปรุงเส้นเขตแดนด้านอินโดจีน-ฝรั่งเศส และทางการกำลังจัดการบูรณะให้สง่างามสมกับที่เป็นโบราณสถานที่สำคัญ”²³⁴ นอกจากนี้หน่วยงานราชการและโรงเรียนทั่วประเทศมีการชดชงชาติไทยและญี่ปุ่นเพื่อเป็นการเฉลิมฉลอง และมีการสร้างอนุสาวรีย์ชัยสมรภูมิบริเวณสี่แยกถนนราชวิถีกับถนนพญาไท ขนาดกว้าง 131 เมตร ยาว 260 เมตร โดยตัวอนุสาวรีย์สร้างเป็นรูปดาบปลายปืนห้าแฉก สูงจากพื้นถึงยอดดาบ 50 เมตร และมีรูปหล่อทองแดงห้ารูป ขนาดสูงสองเท่าคน ได้แก่ ทหารบก ทหารเรือ ทหารอากาศ ตำรวจสนาม และพลเรือน โดยมีการจารึกรายชื่อผู้ที่เสียชีวิตในการรบกับอินโดจีนฝรั่งเศสที่อนุสาวรีย์ไว้เป็นอนุสรณ์และเชิดชูเกียรติบรรดาผู้ที่พลีชีพเพื่อชาติ และมีการประกอบพิธีในวันที่ 24 มิถุนายน 2484 ซึ่งตรงกับวันที่ไทยมีการเปลี่ยนแปลงการปกครองพ.ศ.2475 (24 มิถุนายน 2475) ซึ่งในคราวพิธีเปิดอนุสาวรีย์ชัยสมรภูมิ จอมพลแปลก พิบูลสงคราม กล่าวคำปราศรัยถึงการได้ดินแดนคืนจากฝรั่งเศส ความตอนหนึ่งว่า

“...อนุสาวรีย์ที่สำคัญนี้ นอกจากจะเป็นเครื่องย้ำความระลึกในเกียรติประวัติของวีรชนคนไทยแล้ว ยังเป็นเครื่องกล่อมเกล้าเจ้าใจให้อนุชนคนไทยรุ่นหลังมีความมานะบากบั่น อดทน ปลุกใจให้กล้าหาญไม่กลัวตายในการกู้เกียรติของชาติ ทั้งปลุกความรักชาติให้เกิดอย่างสมบูรณ์ จะต้องรำลึกถึงคุณธรรมเหล่านี้ และตั้งปณิธานร่วมกันในอันที่จะป้องกันเอกราชและอิสรภาพ อันเป็นเกียรติสูงสุดของชาติไว้จนเลือดหยดสุดท้าย อนุสาวรีย์ชัยสมรภูมิเป็นเป้าหมายแห่งการประสานความสามัคคีของพี่น้องไทยทุกเหล่าให้ร่วมมือร่วมใจกันศรัทธาความเป็นไทยของประเทศไทยไว้ตราบชั่ววันรันดร”²³⁵

การที่ไทยได้ดินแดนคืนมาจากฝรั่งเศสทำให้ฐานะของรัฐบาลมีความมั่นคงมากที่สุดนับตั้งแต่การเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ.2475 ซึ่งกระบวนการเรียกร้องดินแดนทั้งทางสันติวิธีและทางการทหารได้รับการสนับสนุนจากประชาชนชาวไทยเป็นอย่างดี การได้รับเสียงสนับสนุนจากประชาชนจำนวนมากทำให้รัฐบาลบริหารงานได้ง่ายขึ้น อีกทั้งไทยก็มีจังหวัดเพิ่มขึ้นอีก 4 จังหวัด ทำให้ไทยมีจังหวัดทั้งหมดเป็น 74 จังหวัด และมีเนื้อที่เพิ่มมาอีก 79,029 ตารางกิโลเมตร (แขวงไชยบุรี แขวงจำปาศักดิ์ พระตะบอง เสียมราฐ ศรีโสภณ) รวมทั้งก่อให้เกิดความภาคภูมิใจในความเป็นชาติไทย ทำให้ความรู้สึกชาตินิยมก่อเกิดขึ้นในหมู่ประชาชนชาวไทยอย่างมาก

²³⁴ สมโชติ อ๋องสกุล. ปราสาทพระวิหาร เสียมเรียบในเวทีสากล. หน้า 11.

²³⁵ สุรวุฒิ ปัดไธสง, "อำนาจและทรัพยากรทางการเมือง: ศึกษากรณีจอมพล ป. พิบูลสงคราม," (รายงานวิจัยฉบับที่ 51, สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2536), หน้า 124.

4.6.2 ผลลัพธ์เชิงลบ : รูปแบบความสัมพันธ์ไทย-กัมพูชา

การที่ไทยได้ดินแดนคืนจากฝรั่งเศสได้สร้างความขมขื่นให้กับกัมพูชา โดยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระเจ้ากรุงกัมพูชาขณะนั้นทรงขัดเคืองและขมขื่นพระทัยมากกับการที่ดินแดนส่วนหนึ่งของกัมพูชาต้องตกอยู่ในการปกครองของไทย พระองค์ปฏิเสธการเข้าพบของเจ้าหน้าที่ฝรั่งเศสและไม่ตรัสภาษาฝรั่งเศสอีกเลยเนื่องจากทรงเห็นว่าฝรั่งเศสไม่สามารถปกป้องดินแดนของพระองค์ไว้ได้ ในวันที่ 22 เมษายน 2484 พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวที่กำลังประชวรอยู่ที่เสด็จสวรรคต ซึ่งนักประวัติศาสตร์เขมรท่านหนึ่งบันทึกเหตุการณ์ตอนนี้ไว้ว่าทรงเจ็บพระทัยกับการแย่งชิงของสยาม พระสุขภาพต้องทรุดโทรมอย่างรวดเร็ว แล้วพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเสวยทิวงคตในที่สุด²³⁶ นอกจากนี้ในพื้นที่ของกัมพูชาที่ไทยจัดตั้งขึ้นเป็นจังหวัดใหม่ก็เกิดความเคลื่อนไหวต่อต้านการเข้ามาปกครองของไทย ในเดือนพฤศจิกายน พ.ศ.2484 ชาวกัมพูชาประมาณ 10,000-15,000 คน ออกมาเดินขบวนประท้วงในกรุงเทพมหานคร โดยชูป้ายประท้วงความว่า “อ็องกอร์ (พระนคร) เป็นของเขมร” “กัมพูชาจงเจริญ! เขมร! เราปรารถนาจะเป็นเขมร!”²³⁷ อาจกล่าวได้ว่าการที่ไทยได้ดินแดนคืนจากฝรั่งเศสได้สร้างความขมขื่นใจและความเกลียดชังให้กับชาวกัมพูชา ซึ่งการที่ชาวกัมพูชาเกลียดชังไทยส่วนหนึ่งเป็นผลมาจากในช่วงที่ฝรั่งเศสปกครองกัมพูชาในฐานะอาณานิคมฝรั่งเศสได้ใช้อำนาจทางการเมืองสร้างวรรณกรรม จำนวน 2 เรื่อง ที่เกี่ยวกับไทยเพื่อให้ชาวกัมพูชาเกลียดชังไทยเนื่องจากฝรั่งเศสต้องการสร้างความชอบธรรมให้กับตนเองที่เข้ามาปกครองกัมพูชาในขณะนั้น ดังนี้

ตำนานพระโค-พระแก้ว เป็นตำนานของกัมพูชาที่แสดงให้เห็นทัศนคติที่มีต่อไทยในด้านลบอย่างชัดเจนเนื่องจากเป็นตำนานเล่าขานที่ส่งผลกระทบต่อความรู้สึกนึกคิดของชาวกัมพูชาจนถึงปัจจุบัน ประเด็นสำคัญของตำนานเรื่องนี้ คือ การนำเสนอว่าความเจริญรุ่งเรืองของอาณาจักรกัมพูชาโบราณ (พระโค-พระแก้ว) ซึ่งเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ของกัมพูชาได้ถูกนำไปไว้ที่กรุงศรีอยุธยาในคราวที่สมเด็จพระนเรศวรมหาราชตีเมืองละแวกแตก²³⁸ (สงครามครั้งสำคัญที่ทำให้เขมรต้องย้ายเมืองหลวงมี 2 ครั้ง ครั้งแรกในรัชสมัยสมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ 2 ตีเมืองยโสธรแตก และครั้งที่สองในรัชกาลสมเด็จพระนเรศวรมหาราชตีเมืองละแวกแตก) ในทัศนะของชาวเขมร พระโคเป็นสัญลักษณ์ของความรู้ที่รับมาจากศาสนาพราหมณ์ (ฮินดู) หรือความรู้ที่เขมรได้รับจากอินเดีย ส่วนพระแก้วเป็นสัญลักษณ์ของพระราชอำนาจทางการเมืองเขมร ซึ่งตำนานพระโค-พระแก้วได้รับการจัดลงเป็นรายลักษณ์และตีพิมพ์เผยแพร่เป็นครั้งแรกโดยนักค้นคว้าชาวฝรั่งเศส ชื่อ กุสตาฟ ชานโน (Gustave Janneau) ซึ่งบันทึกตำนานเรื่องนี้ไว้ในตำราเรียนภาษาเขมรของเขาชื่อ *Manual Pratique de*

²³⁶ อิบตี บัวคำศรี. *ประวัติและพัฒนาการความสัมพันธ์กัมพูชา-ไทย ค.ศ.1907-2006*. หน้า 478.

²³⁷ อ้างถึงแล้ว, หน้า 479.

²³⁸ ศานติ ภักดีคำ, *เขมร ฤกษสยาม* (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มติชน, 2552), หน้า 5.

Langue Cambodgienne²³⁹ และได้ตีพิมพ์เมื่อพ.ศ.2413 โดยย่ำสาระสำคัญว่าสยามต้องการยึดครองพระโค-พระแก้ว ที่เป็นสมบัติล้ำค่าของกัมพูชา สยามทำให้กัมพูชาขาดวิชาความรู้เพื่อที่จะพัฒนาบ้านเมืองให้เจริญก้าวหน้า สยามเป็นต้นเหตุแห่งความเสื่อมและอ่อนแอของกัมพูชา นอกจากนี้ตำนานยังเสนอว่าผู้นำสยามไม่ได้มีความสามารถในการสู้รบเก่งกว่าเขมร แต่ผู้นำสยามฉลาดในการรู้จักใช้เล่ห์เหลี่ยมกลอุบายหรือวิธีการที่ไม่ซื่อตรงเพื่อให้ได้สิ่งที่ตนต้องการ ซึ่งตรงกันข้ามกับชาวเขมรที่ต่อสู้อย่างตรงไปตรงมาและมีคุณธรรม²⁴⁰

วรรณกรรมเรื่องบ็อนญาตาเมียะฮ์ (แปลว่าคำสั่งตาเมียะฮ์) เป็นวรรณกรรมเขมรที่มีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับกัมพูชาในยุคก่อนและในยุคที่กัมพูชาตกเป็นอาณานิคมของฝรั่งเศสที่แต่งโดยตามาสเมื่อพ.ศ.2450 ซึ่งในวรรณกรรมตาเมียะฮ์ (ตามาส) ได้เล่าเหตุการณ์ที่ประสบมาแต่เยาว์วัยและสภาพครอบครัวของตามาสที่แตกสลายในสงครามอาณาจักรสยามยุค (สงครามระหว่างไทยและเวียดนามแต่ทำศึกกันในดินแดนกัมพูชาระหว่าง พ.ศ.2376-2389) จนกัมพูชาต้องตกอยู่ใต้อาณานิคมของฝรั่งเศส ซึ่งวรรณกรรมเรื่องนี้สะท้อนสภาพบ้านเมืองกัมพูชาในภาวะสงครามและสภาพบ้านแตกสาแหรกขาด ซึ่งตามาสได้เขียนวรรณกรรมเรื่องนี้ด้วยความทุกข์ตรมจากการทำสงครามของไทย และได้กล่าวชื่นชมฝรั่งเศสที่เข้ามาช่วยยุติสภาพบ้านแตกสาแหรกขาดและนำความสุขมาให้กับชาวกัมพูชา รวมทั้งสั่งสอนให้ชาวกัมพูชารู้จักคุณฝรั่งเศส²⁴¹ วรรณกรรมดังกล่าวเป็นวรรณกรรมเขมรที่พิมพ์ขึ้นภายใต้การอุปถัมภ์จากนายอเดมาร์ เลอแกล (Adhemard Leclere) อดีตเรสิดังสุเปรีเออร์ของรัฐบาลอาณานิคมฝรั่งเศสประจำกัมพูชา ซึ่งเนื้อหาของวรรณกรรมถูกเขียนขึ้นเพื่อสนับสนุนความชอบธรรมของอาณานิคมฝรั่งเศสในการเข้ามาปกครองกัมพูชา²⁴²

การที่ไทยได้ดินแดนคืนจากฝรั่งเศสได้สร้างความขมขื่นให้กับกษัตริย์และประชาชนชาวกัมพูชาเป็นอย่างมาก กอรปกับวรรณกรรมของเขมรในสมัยอาณานิคมฝรั่งเศสที่สะท้อนให้เห็นความเป็นผู้ร้ายของไทยในประวัติศาสตร์กัมพูชาส่งผลให้ชาวกัมพูชามีทัศนคติต่อไทยในแง่ลบมาจนถึงปัจจุบัน ประเทศไทยได้ครอบครองดินแดนที่ได้คืนมาจากฝรั่งเศสอยู่เป็นเวลา 6 ปี (พ.ศ.2484-2489) แต่หลังสงครามโลกครั้งที่สองสิ้นสุดลงประเทศไทยอยู่ในฝ่ายพ่ายแพ้สงคราม ในขณะที่ฝรั่งเศสมีสถานภาพที่เหนือกว่าจากการเป็นสมาชิกถาวรของคณะมนตรีความมั่นคงแห่งสหประชาชาติ ไทยพยายามทุกวิถีทางเพื่อรักษาดินแดนที่ได้คืนมาจากฝรั่งเศสโดยการ (1) ให้คณะมนตรีความมั่นคงเป็น

²³⁹ ไกลรุ่ง อามระดิษ, "ภาพตัวแทนของคนไทยและเมืองไทยที่ปรากฏในวรรณกรรมเขมร," (โครงการวิจัยเรื่องไทยในความรับรู้และความเข้าใจของเพื่อนบ้าน สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.), 2551), หน้า 384.

²⁴⁰ อ้างถึงแล้ว, หน้า 385.

²⁴¹ สมเด็จพระศรีนครินทร์รามอัคราธิบตี (พระองค์ด้วง) กังวลต่อการเข้ามาแทรกแซงของไทยและเวียดนาม เป็นเหตุให้พระองค์ด้วงต้องเลือกติดต่อกับฝรั่งเศสเพื่อให้เข้ามาช่วยอุปถัมภ์กัมพูชาและต้องการหลุดพ้นจากการควบคุมของสยาม ซึ่งฝรั่งเศสได้ยกทัพมารบกับเวียดนามจนพ่ายแพ้ไป ฝรั่งเศสได้ขึ้นเป็นเจ้าเมืองไพรนคร (ไซงอน) และได้ไปเข้าเฝ้าสมเด็จพระโรตมว่าฝรั่งเศสต้องการเมืองโคชินจีนเป็นของราชการฝรั่งเศส

²⁴² ศานติ ภักดีคำ. *เขมร ถกสยาม*. หน้า 6-7.

ผู้ตัดสิน (2) ให้ศาลยุติธรรมระหว่างประเทศเป็นผู้ตัดสิน (3) ให้ประชาชนใน 4 จังหวัดใหม่ลงประชามติ ซึ่งทั้งสามวิธีนี้ฝรั่งเศสไม่เห็นด้วย (4) การเจรจาโดยตรงกับฝรั่งเศส (5) การพิจารณาโดยคณะกรรมการประนีประนอม ซึ่งผลปรากฏว่าข้อเรียกร้องของไทยไม่เป็นผล ไทยจำต้องคืนดินแดนที่ได้มาคืนให้แก่ฝรั่งเศสตามอนุสัญญาวอชิงตันในวันที่ 17 พฤศจิกายน 2489 เพื่อแลกกับการที่ไทยได้เป็นสมาชิกสหประชาชาติโดยที่ฝรั่งเศสไม่ออกเสียงคัดค้าน เป็นเหตุให้สถานะของเขตแดนของไทยกลับไปสู่สถานะเดิม ซึ่งการที่ไทยจำต้องคืนดินแดนที่ได้มาให้แก่ฝรั่งเศสก็จะเป็นไปตามการคาดการณ์ของนายปรีดี พนมยงค์ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง ที่พยายามยับยั้งนิสิตนักศึกษาที่มาร่วมเดินขบวนเรียกร้องดินแดนคืนจากฝรั่งเศส โดยนายปรีดี พนมยงค์ กล่าวว่า “การเรียกร้องดินแดนนี้เชื่อว่าฝ่ายไทยได้แน่เพราะฝรั่งเศสกำลังแย่ง การที่เราจะไปซ้ำเติมคนที่กำลังแพ้ ไม่ใช่วิสัยที่ดี” “ดินแดนที่ได้คืนมาจะต้องกลับคืนไป” “และในช่วงชีวิตของนักศึกษาก็จะต้องได้เห็นอย่างแน่นอน” เนื่องจากเป็นการได้ดินแดนมาจากการใช้กำลังแบบผลประโยชน์เฉพาะหน้าหรือผลประโยชน์ชั่วคราว²⁴³

4.7 บทสรุป

แนวคิดชาตินิยมมีอิทธิพลต่อปัญหาข้อพิพาทเรื่องดินแดนระหว่างไทยและฝรั่งเศสในสมัยรัฐบาลจอมพลแปลก พิบูลสงคราม พ.ศ. 2481-2484 จนนำไปสู่สงครามอินโดจีนพ.ศ. 2484 รัฐบาลไม่ได้ตัดต่อมการณ์หรือแนวความคิดที่ปลูกฝังไว้ในสมัยสมบูรณาญาสิทธิราชย์ทั้งหมด แต่ได้สืบทอดและเลือกหยิบแนวคิดบางประการมาขยายความเพิ่มเติม โดยแนวคิดชาตินิยมที่มีอิทธิพลต่อปัญหาข้อพิพาทเรื่องดินแดนในสมัยรัฐบาลจอมพลแปลก พิบูลสงคราม มีแนวคิดพื้นฐานจำนวน 2 ประการ ดังนี้

(1) แนวคิดเรื่องการสูญเสียดินแดนได้รับการสืบทอดแนวความคิดมาจากสมัยสมบูรณาญาสิทธิราชย์ที่ชนชั้นนำสยามเขียนอธิบายเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ที่แสดงความขมขื่นพระราชหฤทัยที่ต้องเสียดินแดนให้กับชาติตะวันตก จำนวน 5 ครั้ง²⁴⁴ โดยถูกนำมาเน้นย้ำและสร้างให้มีความเป็นรูปธรรมมากขึ้นผ่านการผลิตแผนที่แสดงการเสียดินแดนของไทยแก่อังกฤษและฝรั่งเศส จำนวน 8 ครั้ง และแผนที่แสดงการเสียดินแดนของไทยแก่ฝรั่งเศส จำนวน 5 ครั้ง

(2) แนวคิดเรื่องถิ่นกำเนิดของชนชาติไทยและการรวมเผ่าไทย แนวคิดเรื่องถิ่นกำเนิดของชาติไทยถูกสร้างขึ้นโดยกรมพระยาดำรงราชานุภาพในสมัยสมบูรณาญาสิทธิราชย์ว่าชนชาติไทยเป็นชาติใหญ่ชาติหนึ่งในเอเชียที่อพยพมาจากประเทศจีนและได้กระจัดกระจายถอยร่นลงมาทางใต้และ

²⁴³ อารังศักดิ์ เพชรเลิศอนันต์. *ปราสาทเขาพระวิหารกับคำเตือนของปรีดี พนมยงค์ เรื่องการได้ดินแดนมาด้วยการใช้กำลัง*. หน้า 11-12.

²⁴⁴ ดินแดนกัมพูชาในฐานะเมืองประเทศราชพ.ศ. 2410 ดินแดนสิบสองจุไทยพ.ศ. 2431 ดินแดนฝั่งซ้ายแม่น้ำโขง พ.ศ. 2436 ดินแดนฝั่งขวาแม่น้ำโขงพ.ศ. 2446 และดินแดนเสียมราชู พระตะบอง ศรีโสภณ พ.ศ. 2449

เรียกชื่อต่างกันตามถิ่นที่อยู่ ล้วนเป็นชนชาติไทย ซึ่งแนวคิดดังกล่าวถูกนำมาขยายความเพิ่มเติมใน สมัยรัฐบาลจอมพลแปลก พิบูลสงคราม ว่าประชาชนที่เป็นคนไทย คือ กลุ่มคนที่อาศัยในที่ต่างๆ เป็นพี่น้องเชื้อชาติไทย มีสายโลหิตเดียวกัน ดังนั้นดินแดนเสียมราฐ พระตะบอง ศรีโสภณ มีพี่น้องเชื้อชาติไทยอาศัยอยู่จึงเป็นดินแดนของไทยที่ต้องนำกลับมาไว้ในครอบครองของไทยดั้งเดิม (การรวมเผ่าไทย)

แนวคิดชาตินิยมถูกปลุกฝังสู่สาธารณชนผ่านเครื่องมือที่เป็นกลไกอำนาจรัฐหลายรูปแบบ ไม่ว่าจะเป็นแผนที่แสดงการเสียดินแดน บทละครประวัติศาสตร์นิพนธ์ รายการวิทยุ และเพลงปลุกใจ โดยรัฐบาลจะสอดแทรกเนื้อหาเกี่ยวกับการเสียดินแดนและถิ่นกำเนิดของชนชาติไทยและการรวมเผ่าไทยเป็นหลัก รัฐบาลจึงต้องรวบรวมดินแดนและประชากรเชื้อชาติไทยที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ต่างๆ กลับคืนมาอยู่กับอาณาจักรไทยดั้งเดิม

แนวคิดชาตินิยมในสมัยรัฐบาลจอมพลแปลก พิบูลสงคราม แสดงบทบาทและมีอิทธิพลได้อย่างเต็มประสิทธิภาพจนยกระดับไปสู่สงครามระหว่างไทยและฝรั่งเศส (สงครามอินโดจีนพ.ศ.2484) เนื่องด้วยเงื่อนไขภายในประเทศและภายนอกประเทศ ดังนี้ สภาพการเมืองภายในประเทศมีความมั่นคงและมีเสถียรภาพอย่างมากจากการที่รัฐบาลสามารถควบคุมอำนาจทางการเมืองและอำนาจทางทหารได้อย่างเบ็ดเสร็จ ส่งผลให้รัฐบาลสามารถควบคุมการตัดสินใจในการดำเนินนโยบายมหาอาณาจักรไทย (Pan-Thai-ism) โดยการขยายดินแดนและผนวกดินแดน เสียมราฐ พระตะบอง และศรีโสภณ ได้อย่างเต็มที่โดยไม่มีกลุ่มการเมืองกลุ่มใดกล้าออกมาคัดค้าน เห็นได้จากเมื่อนายปรีดิย์พนมยงค์ จะพยายามออกมาคัดค้านและไม่เห็นด้วยกับการใช้มาตรการทางทหารของรัฐบาลโดยพยายามยับยั้งนิสิตนักศึกษาที่มาร่วมเดินขบวนเรียกร้องดินแดนคืนจากฝรั่งเศส แต่ก็ไม่เป็นผล นอกจากนี้เงื่อนไขภายในประเทศอีกประการ คือ กลุ่มการเมืองชาตินิยมเป็นตัวแสดงในอำนาจรัฐที่มีบทบาทในการกำหนดนโยบายต่างประเทศโดยตรง คณะรัฐมนตรีและทีมงานของรัฐบาลเป็นบุคคลที่มีบทบาทสำคัญในการปลุกระดมความคิดชาตินิยมและสนับสนุนรัฐบาลให้ดำเนินมาตรการทางทหารกับฝรั่งเศสอย่างแข็งขัน ดังนั้นการดำเนินนโยบายต่างประเทศจึงมีทิศทางในการใช้กำลังทหารและนำไปสู่สงครามระหว่างประเทศในที่สุด ส่วนสภาพแวดล้อมภายนอกประเทศ คือ ฝรั่งเศสถูกเยอรมนีโจมตีในสงครามโลกครั้งที่สองเอื้อให้รัฐบาลตัดสินใจทำสงครามในปัญหาข้อพิพาท ซึ่งรัฐบาลประเมินสถานการณ์แล้วพบว่าประเทศไทยมีโอกาสชนะสงครามเนื่องจากฝรั่งเศสกำลังเพลี่ยงพล้ำถูกเยอรมนีโจมตีในสงครามโลกครั้งที่สอง อีกทั้งการดำเนินมาตรการทางการทูตในปัญหาข้อพิพาทเรื่องดินแดนกับฝรั่งเศสจะไม่เป็นผลเนื่องจากฝรั่งเศสยังคงปฏิเสธที่จะเปลี่ยนแปลงเรื่องเขตแดนเพราะปัญหาเรื่องเขตแดนไทยและฝรั่งเศสสิ้นสุดแล้วในสนธิสัญญาเรื่องเขตแดนระหว่างสยามและฝรั่งเศสเมื่อพ.ศ. 2449 รัฐบาลจึงตัดสินใจดำเนินมาตรการทางทหารกับฝรั่งเศสในปัญหา ข้อพิพาทเรื่องดินแดนระหว่างกันเป็นสำคัญ ดังนั้นเงื่อนไขภายในประเทศ คือ สภาพการเมืองภายในที่มีความมั่นคง กลุ่มชาตินิยมเป็นตัวแสดงในอำนาจรัฐ และเงื่อนไขภายนอกประเทศ คือ การที่ฝรั่งเศสถูกเยอรมนีโจมตีในสงครามโลกครั้งที่สอง ส่งผลให้แนวคิดชาตินิยมแสดงบทบาทและมีอิทธิพลได้อย่างเต็มประสิทธิภาพจนยกระดับไปสู่สงครามระหว่างไทยและฝรั่งเศส (สงครามอินโดจีนพ.ศ.2484) ในที่สุด

บทที่ 5

แนวคิดชาตินิยมกับปัญหาข้อพิพาทเรื่องดินแดนกับกัมพูชา ในสมัยรัฐบาลอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ พ.ศ.2551-2554

นับตั้งแต่ปัญหาข้อพิพาทเรื่องดินแดนระหว่างไทยและฝรั่งเศสในสมัยรัฐบาลจอมพลแปลก พิบูลสงคราม สิ้นสุดลงเมื่อพ.ศ.2484 ข้อพิพาทเรื่องดินแดนบริเวณดังกล่าวก็ยุติลง จนกระทั่งในสมัยรัฐบาลจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ พ.ศ.2505 ข้อพิพาทก็เกิดขึ้นอีกครั้งจากการที่กัมพูชายื่นคำร้องขอให้ศาลยุติธรรมระหว่างประเทศพิจารณาตัดสินว่าอธิปไตยเหนือปราสาทพระวิหารเป็นของกัมพูชา แต่ประเด็นข้อพิพาทในช่วงเวลาดังกล่าวก็ไม่ประทุจนนำไปสู่การปะทะกันด้วยกำลังทหารระหว่างประเทศเหมือนเช่นในอดีต ฉะนั้นนับตั้งแต่ พ.ศ.2505 เป็นต้นมา ประเด็นข้อพิพาทเรื่องปราสาทพระวิหารระหว่างไทยกับกัมพูชาถือว่าได้ยุติลงเป็นเวลานานถึง 46 ปี จนกระทั่งเมื่อพ.ศ.2551 ข้อพิพาทเรื่องปราสาทพระวิหารระหว่างไทยและกัมพูชาก็เกิดขึ้นอีกครั้ง โดยมีแนวคิดชาตินิยมเป็นปัจจัยขับเคลื่อนสำคัญจากการที่กลุ่มชาตินิยมนำโดยพันมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตยได้เคลื่อนไหวคัดค้านการขึ้นทะเบียนปราสาทพระวิหารเป็นมรดกโลกของกัมพูชาเมื่อพ.ศ.2551 ทั้งนี้อิทธิพลของแนวคิดชาตินิยมต่อการใช้กำลังทหารในปัญหาข้อพิพาทเรื่องปราสาทพระวิหารก็ส่งผลเพียงการปะทะทางทหารตามแนวชายแดนเพื่อรักษาอธิปไตยตามหลักสากลโดยไม่ได้ยกระดับไปสู่สงครามระหว่างประเทศเหมือนในสมัยรัฐบาลจอมพลแปลก พิบูลสงคราม ดังนั้นจึงมีความน่าสนใจศึกษาว่าภายใต้สภาพแวดล้อมหรือเงื่อนไขที่ไม่เอื้อให้แนวคิดชาตินิยมสามารถมีอิทธิพลจนนำไปสู่สงครามระหว่างประเทศเหมือนในสมัยรัฐบาลจอมพลแปลก พิบูลสงคราม ซึ่งผู้ศึกษาแบ่งการนำเสนอออกเป็น 5 ส่วน ดังนี้

- (1) ทศนะของนายกรัฐมนตรีอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ ในปัญหาข้อพิพาทเรื่องปราสาทพระวิหาร
- (2) เงื่อนไขที่เอื้อให้แนวคิดชาตินิยมมีอิทธิพลต่อปัญหาข้อพิพาทเรื่องปราสาทพระวิหาร
- (3) แนวคิดชาตินิยมที่มีอิทธิพลต่อปัญหาข้อพิพาทเรื่องปราสาทพระวิหาร
- (4) เครื่องมือที่กลุ่มชาตินิยมใช้เผยแพร่แนวคิดในปัญหาข้อพิพาทเรื่องปราสาทพระวิหาร
- (5) บทสรุป

5.1 ทศนะของนายกรัฐมนตรีอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ ในปัญหาข้อพิพาทเรื่องปราสาทพระวิหาร

การศึกษาทำความเข้าใจว่าเหตุใดรัฐบาลในฐานะตัวแสดงที่เป็นผู้กำหนดนโยบายต่างประเทศจะตัดสินใจดำเนินมาตรการในปัญหาข้อพิพาทเรื่องดินแดนระหว่างประเทศ จำเป็นต้องศึกษาทศนะของนายกรัฐมนตรีว่ามีมุมมองในปัญหาข้อพิพาทอย่างไรและมีทศนะเรื่องดินแดนอย่างไร เนื่องจากทศนะของนายกรัฐมนตรีจะเป็นเครื่องบ่งชี้ว่ารัฐบาลจะดำเนินมาตรการในการแก้ไขปัญหาข้อพิพาททั้งมาตรการทางการทูตและมาตรการทางทหารอย่างไร

ปัญหาข้อพิพาทเรื่องปราสาทพระวิหารระหว่างไทยและกัมพูชาปะทุขึ้นตั้งแต่เดือนมิถุนายน พ.ศ.2551 จากการที่รัฐบาลสมัคร สุนทรเวช ลงนามในแถลงการณ์ร่วมไทย-กัมพูชาเรื่องการขึ้นทะเบียนปราสาทพระวิหารเป็นมรดกโลก ซึ่งนายอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ ขณะนั้นดำรงตำแหน่งหัวหน้าพรรคประชาธิปัตย์และผู้นำฝ่ายค้าน แสดงท่าทีประณามการกระทำของรัฐบาลสมัคร สุนทรเวช ซึ่งถือเป็นการละเมิดสิทธิของไทยที่จะทำการอุทธรณ์คำตัดสินในอนาคตและทำให้ไทยสูญเสียอำนาจอธิปไตยเหนือพื้นที่ทับซ้อนรอบปราสาทพระวิหาร ซึ่งปราสาทพระวิหารควรเป็นของไทยเนื่องจากทางขึ้นปราสาทพระวิหารที่สะดวกอยู่ทางฝั่งไทย ในขณะที่ฝั่งกัมพูชาทางขึ้นต้องปีนหน้าผาขึ้นไป ปรากฏตั้งคำถามว่าอภิปรายไม่ไว้วางใจรัฐบาลนายสมัคร สุนทรเวช ของนายอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ ในประเด็นการขึ้นทะเบียนปราสาทพระวิหาร ต่อสภาผู้แทนราษฎร เมื่อวันที่ 24 มิถุนายน 2551 ความตอนหนึ่งว่า

“...เรื่องในวันนี้กระผมจะต้องกราบเรียนกับท่านประธานไปยังพี่น้องประชาชนที่ผมคิดว่าร้ายแรงที่สุด คือ กรณีเขาพระวิหาร ครับ ...ปัญหาที่เกิดขึ้นคือ ประเทศไทยมีสนธิสัญญาที่ยึดถือว่าเขตแดนระหว่างไทยและกัมพูชา คือ การใช้สันปันน้ำ ...ซึ่งเรายึดถือ เข้าใจ ยืนยัน มาตลอดว่าสิ่งที่อยู่บนหน้าผาทั้งหมดและดินแดนที่อยู่ทางเหนือตรงนั้น (ปราสาทพระวิหาร-ผู้เขียน) เป็นของเรา แต่กัมพูชาไปอ้างแผนที่ ซึ่งสืบเนื่องมาจากการตั้งคณะกรรมการผสมและคนในคณะกรรมการบางคนพยายามจัดทำแผนที่ขึ้นมา ...สิ่งที่อยู่บนหน้าผาทั้งหมดตามแผนที่อันนั้นก็เลยกลายเป็นของกัมพูชา ...กัมพูชาเลยไปร้องขอต่อศาลโลกว่าปราสาทพระวิหารเป็นของเค้า ...ท่านดูสภาพภูมิประเทศสิครับ คนไทยมั่นใจว่าปราสาทพระวิหารเป็นของเรา... หลังศาลยุติธรรมระหว่างประเทศตัดสินเมื่อพ.ศ.2505 ที่ยกปราสาทพระวิหารให้กับกัมพูชา แม้คำตัดสินมีอายุจำกัดอยู่แค่ 10 ปี แต่ไทยมีสิทธิที่จะอุทธรณ์คำตัดสินของศาลต่อไป トラบใดที่ไม่มีการทำอะไรไปปลบล้างข้อสงวนพ.ศ.2505 สิทธิของไทยก็ยังคงดำรงอยู่ แต่สิ่งที่รัฐบาลทำไปไม่กีวันนี้ถือเป็นการละเมิดสิทธิของไทยครั้งแรกครับ...”²⁴⁵

จากคำแถลงดังกล่าวสะท้อนให้เห็นทัศนคติของนายอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ เมื่อครั้งดำรงตำแหน่งเป็นหัวหน้าพรรคฝ่ายค้านว่าพื้นที่โดยรอบปราสาทพระวิหารอยู่ในอธิปไตยของไทยจากการใช้สันปันน้ำเป็นแนวพรมแดนระหว่างไทยและกัมพูชา

เมื่อนายอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ ขึ้นมาดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 17 ธันวาคม 2551 จุดยืนเรื่องปราสาทพระวิหารก็ยังคงเป็นเช่นเดิม คือ พื้นที่โดยรอบปราสาทพระวิหารยังคงเป็นของไทยจากการยึดถือสันปันน้ำเป็นแนวพรมแดน ดังนั้นแถลงการณ์ร่วมไทย-กัมพูชา ลงวันที่ 18 มิถุนายน 2551 จะทำให้ไทยเสียสิทธิเหนือดินแดนรอบปราสาทพระวิหารจนนำไปสู่ความสับสนต่อ

²⁴⁵ "มาร์ค โขว่แผนที่มืด นพเหล่า เข็นเขาพระวิหารพิลึก," ผู้จัดการออนไลน์, 24 มิถุนายน 2551, <http://www.manager.co.th/Politics/ViewNews.aspx?NewsID=951000074284&TabID=3&>

การเสียอธิปไตยของชาติ ปราบกฏตั้งคำกล่าวชี้แจงเรื่องปราสาทพระวิหารของนายกรัฐมนตรีอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ เมื่อวันที่ 20 มีนาคม 2552 ณ อาคารรัฐสภา ความตอนหนึ่งว่า

“...ผมถือว่าเขตแดนระหว่างไทยกับกัมพูชาต้องเป็นไปตามแนวสันปันน้ำ และประเทศไทยเคารพการตัดสินของศาลยุติธรรมระหว่างประเทศ ...ซึ่งผม ยืนยันนะครับว่าครอบคลุมเฉพาะตัวปราสาทและพื้นที่ใต้ปราสาท หาได้ ครอบคลุมถึงบริเวณรอบๆ ปราสาทแต่อย่างใด ในการปฏิบัติตามคำพิพากษา ของศาลฯ รัฐบาลไทยได้ทำการสงวนสิทธิ์ไว้ ...ที่สามารถใช้สิทธิได้โดยไม่มีอายุ ความ ...ปมปัญหา คือ รัฐบาลเมื่อปีที่แล้วไปลงนามในเอกสารที่มีแผนที่แนบท้าย ที่อาจส่งผลเรื่องของดินแดน...ท่านประธานที่เคารพครับ ผมอยากให้นั่นใจว่า จุดยืนของผมไม่ว่าจะเป็นฝ่ายค้านหรือเป็นรัฐบาล ยังคงเหมือนเดิม และแนวทาง คือ การรักษาอธิปไตยของประเทศไทย...”²⁴⁶

“...ตน (นายอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ) ติดตามเรื่องปราสาทพระวิหารตั้งแต่ยัง ไม่ได้เป็นรัฐบาล วันนี้จุดยืนยังเหมือนเดิมไม่เปลี่ยนแปลง เรื่องการขึ้นทะเบียน ปราสาทพระวิหารเป็นมรดกโลก รัฐบาลจะดำเนินการสกัดกั้นเต็มที่ รวมทั้งมีการ วางกำลังเจ้าหน้าที่อยู่ในพื้นที่ ...เรื่องเขตชายแดนเรามองไม่ตรงกัน เรายึดสันปันน้ำยกเว้นตัวปราสาท ส่วนกัมพูชาก็มีแผนที่อีกตัว...”²⁴⁷

“...การที่อดีตรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ (นายนภดล ปัทมะ) ไปลงนามในแถลงการณ์ร่วมสนับสนุนการขึ้นทะเบียนปราสาทพระวิหาร เป็นมรดกโลก คือจุดที่ทำให้เกิดปัญหาและเกิดความตึงเครียดในการอยู่ร่วมกัน ขึ้น ความตึงเครียดเกิดขึ้นเพราะกัมพูชาจะเดินหน้าขึ้นทะเบียนเป็นมรดกโลกฝ่าย เดียว...”²⁴⁸

“...แผนที่ที่กัมพูชาใช้ในการฟ้องศาลโลกนั้น ไทยไม่ยอมรับ และศาล ไม่ได้ตัดสินว่าแผนที่ดังกล่าวถูกต้องหรือไม่ ดังนั้นไทยเคารพคำพิพากษาของศาล

²⁴⁶ "คำชี้แจงของนายอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ นายกรัฐมนตรี ในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับกระทรวงการต่างประเทศและ กระทรวงการคลังในการอภิปรายไม่ว่างใจนายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรีเป็นรายบุคคล," ไทยโกฟเวอร์เนตออนไลน์ , 20 มีนาคม 2552, <http://www.thaigov.go.th/index.php/speech-2/item/29700-.html/en/speech-2.html>.

²⁴⁷ "มาร์คย้ำจุดยืนเขาพระวิหาร," หนังสือพิมพ์ข่าวสด 7 กันยายน 2552, หน้า 11.

²⁴⁸ "อภิสิทธิ์โยนบาปนภดล ต้นเหตุปัญหาไทยเขมร," หนังสือพิมพ์เดลินิวส์ 2 ตุลาคม 2552, หน้า 1.

โลกในส่วนของปราสาทเท่านั้น...ขอให้มั่นใจว่ารัฐบาลจะดูแลรักษาผลประโยชน์ และอธิปไตยของประเทศอย่างแน่นอน...”²⁴⁹

ดังนั้นทัศนคติของนายกรัฐมนตรีอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ ต่อข้อพิพาทเรื่องปราสาทพระวิหารกับ กัมพูชา คือ คัดค้านการขึ้นทะเบียนปราสาทพระวิหารเป็นมรดกโลกของกัมพูชา และพื้นที่โดยรอบ ปราสาทพระวิหารอยู่ในอธิปไตยของไทย ซึ่งนายกรัฐมนตรีอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ มีท่าทีเรื่อง ปราสาทพระวิหารในทิศทางเดียวกับกลุ่มชาตินิยมที่ต้องการรักษาอธิปไตยและสิทธิของไทยในการ คัดค้านแผนการบริหารจัดการพื้นที่รอบปราสาทพระวิหารและแผนที่ที่กัมพูชาเสนอเข้ารับการ พิจารณาในการประชุมคณะกรรมการมรดกโลก ซึ่งการที่รัฐบาลอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ ต้องดำเนิน มาตรการที่สอดคล้องกับกลุ่มชาตินิยม ส่วนหนึ่งสืบเนื่องมาจากกลุ่มชาตินิยมเป็นกลุ่มชนชั้นกลางที่ ถือเป็นฐานทางการเมืองที่สำคัญของรัฐบาล ปราบกฏตั้งคำให้สัมภาษณ์ของนายเตช บุนนาค อติรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ (สมัยรัฐบาลสมัคร สุนทรเวช) ที่ให้สัมภาษณ์กับผู้ศึกษา เมื่อวันที่ 21 เมษายน 2559 เวลา 9.30-12.00 น. ณ สภาอากาศไทย ความตอนหนึ่งว่า

“...ในสมัยรัฐบาลอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ ซึ่งผมก็รู้จักดี เป็นผู้มีการศึกษาสูง แต่เพราะเค้าเป็นนักการเมือง เค้าจึงต้องพึ่งฐานทางการเมืองที่เป็นพวก ชาตินิยมจัด...นักการเมืองมักใช้ชาตินิยมเพื่อผลประโยชน์ทางการเมือง การ ปลุกอารมณ์ด้วยแนวคิดชาตินิยม เป็นสิ่งที่ปลุกได้ง่าย...”

5.2 เจื่อนใจที่เอื้อให้แนวคิดชาตินิยมมีอิทธิพลต่อปัญหาข้อพิพาทเรื่องปราสาทพระวิหาร

การที่รัฐบาลจะตัดสินใจดำเนินมาตรการทางการทูตหรือมาตรการทางทหารในปัญหาข้อ พิพาทเรื่องดินแดนระหว่างประเทศ รัฐบาลจะพิจารณาสภาพแวดล้อมภายในประเทศและ สภาพแวดล้อมภายนอกประเทศเป็นสำคัญเพื่อประเมินสถานการณ์ว่ารัฐบาลจะดำเนินมาตรการ รูปแบบใดจึงจะบรรลุวัตถุประสงค์ บรรลุเป้าหมาย และมีประสิทธิภาพมากที่สุด ดังนั้นการศึกษา สภาพแวดล้อมหรือเจื่อนใจจึงเป็นสิ่งที่จะสามารถแสดงให้เห็นได้ว่าภายใต้เจื่อนใจใดที่แนวคิดชาตินิยม จะสามารถมีบทบาทและอิทธิพลจนยกระดับไปสู่การทำสงครามเรื่องดินแดนระหว่างประเทศได้ โดยเจื่อนใจภายในประเทศและภายนอกประเทศ มีรายละเอียด ดังนี้

²⁴⁹ "นายกฯ ยันรักษาเขาพระวิหาร กษัตริย์นั้นคุ้มพันธมิตรฯ ชุมชุมได้," หนังสือพิมพ์บ้านเมือง 11 กันยายน 2552, หน้า 3.

5.2.1 เงื่อนไขภายในประเทศ

เงื่อนไขภายในประเทศหมายถึงปรากฏการณ์หรือเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นภายในประเทศไม่ว่าจะเป็นปัจจัยทางการเมือง ปัจจัยทางเศรษฐกิจ ปัจจัยทางสังคม ปัจจัยทางภูมิศาสตร์ หรือปัจจัยทางประวัติศาสตร์ ซึ่งในปัญหาข้อพิพาทเรื่องปราสาทพระวิหารระหว่างไทยและกัมพูชาในช่วงพ.ศ.2551-2554 มีเงื่อนไขภายในประเทศ ดังนี้

5.2.1.1 สภาพการเมืองภายในที่ไม่มีเสถียรภาพ

เงื่อนไขภายในประเทศที่สำคัญ คือ สภาพการเมืองภายในประเทศที่ไม่มีเสถียรภาพส่งผลให้นายกรัฐมนตรีอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ ไม่สามารถควบคุมอำนาจทางการเมืองได้อย่างเบ็ดเสร็จเหมือนสมัยจอมพลแปลก พิบูลสงคราม รัฐบาลจึงต้องให้ความสำคัญกับกลุ่มการเมืองต่างๆ ซึ่งไม่ได้สนับสนุนการใช้มาตรการทางทหารและสงครามในการแก้ไขปัญหาข้อพิพาทกับกัมพูชา

ความขัดแย้งทางการเมืองของไทยเริ่มขึ้นตั้งแต่พ.ศ.2549 ในสมัยรัฐบาลทักษิณ ชินวัตร ระหว่างกลุ่มการเมืองที่สนับสนุนและต่อต้านการบริหารงานของรัฐบาล ซึ่งในช่วงของการบริหารประเทศ รัฐบาลทักษิณ ชินวัตร ต้องเผชิญกับแรงต่อต้านจากปัญหาการทุจริตคอร์รัปชันของรัฐบาล โดยเฉพาะการจัดซื้อเครื่องตรวจกระเป่าของสนามบินสุวรรณภูมิ ปัญหาการซื้อเสียงของนักการเมืองฝ่ายรัฐบาล ปัญหาการแต่งตั้งโยกย้ายนายทหารประจำพ.ศ.2548 โดยการผลักดันเพื่อนร่วมรุ่นของนายกรัฐมนตรีทักษิณ ชินวัตร เข้าไปดำรงตำแหน่งในกองทัพ²⁵⁰ หรือปัญหาการแต่งตั้งคุณหญิงจรวรรณ เมณฑกา ผู้ว่าการคณะกรรมการตรวจเงินแผ่นดิน (คตง.) ซึ่งอยู่ในการพิจารณาของวุฒิสภา โดยนายสุชน ชาติเครือ ประธานวุฒิสภา ได้เสนอชื่อนายวิสุทธิ์ มนตรีวัตร ให้ดำรงตำแหน่งผู้ว่าการคณะกรรมการตรวจเงินแผ่นดินแทน เป็นต้น ดังนั้นจากปัญหาการทุจริตคอร์รัปชัน นโยบายประชานิยม และผลประโยชน์ทับซ้อนของตนเองและบุคคลใกล้ชิด กอรปกับการที่รายการเมืองไทยรายสัปดาห์ของนายสนธิ ลิ้มทองกุล ที่มีการวิพากษ์วิจารณ์การทำงานของรัฐบาลถูกถอดออกจากสถานีโทรทัศน์ช่อง 9 อ.ส.ม.ท. เมื่อวันที่ 16 กันยายน 2548 ทำให้เกิดการโจมตีและต่อต้านรัฐบาลอย่างรุนแรง โดยเฉพาะในกรุงเทพมหานครมีการรวมกลุ่มต่อต้านรัฐบาลมากที่สุดนับตั้งแต่เหตุการณ์พฤษภาทมิฬเมื่อพ.ศ.2535 ซึ่งกลุ่มพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย นำโดยนายสนธิ ลิ้มทองกุล ได้ผลักดันและกระตุ้นให้ประชาชนจำนวนมากออกมาชุมนุมต่อต้านรัฐบาลโดยเสนอว่ารัฐบาลทักษิณ ชินวัตร มีการคอร์รัปชัน มีการบริหารประเทศที่เอื้อผลประโยชน์ให้กับธุรกิจของตนและบุคคลอันมีผลให้การรวมตัวของประชาชนเพื่อต่อต้านรัฐบาลทักษิณ ชินวัตร มีพลังเพิ่มมากขึ้น²⁵¹ หลังจากนั้นคณะทหารที่เรียกว่าคณะปฏิรูปการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็น

²⁵⁰ อุกฤษฏ์ ปัทมานันท์, "ไทย," *เอเชียรายปี*, สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (2549): หน้า 16.

²⁵¹ อุกฤษฏ์ ปัทมานันท์, "ไทย," *เอเชียรายปี*, สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (2550): หน้า 66-68.

ประมุข (คปค.) ได้ก่อการยึดอำนาจการปกครองและได้แต่งตั้งพลเอกสุรยุทธ์ จุลานนท์ ขึ้นดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีคนใหม่ของไทยเมื่อวันที่ 19 กันยายน 2549

อย่างไรก็ดีแม้จะมีการแต่งตั้งพลเอกสุรยุทธ์ จุลานนท์ ขึ้นดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี แต่สภาพการเมืองภายในของไทยก็ยังคงไม่มีเสถียรภาพเนื่องจากยังมีการเคลื่อนไหวของกลุ่มที่สนับสนุนอดีตนายกรัฐมนตรีทักษิณ ชินวัตร อยู่อย่างต่อเนื่อง ต่อมาในการเลือกตั้งเมื่อวันที่ 23 ธันวาคม 2550 พรรคพลังประชาชน ที่มีการระดมสมาชิกมาจากพรรคไทยรักไทยเดิมที่ถูกตัดสิทธิยุบพรรค มีการดึงนายสมัคร สุนทรเวช นายเนวิน ชิดชอบ นายยงยุทธ ทิยะไพรัช และร้อยตำรวจเอกเฉลิม อยู่บำรุง เข้ามาเป็นสมาชิก ได้รับการเลือกตั้งด้วยคะแนน 14,071,799 เสียง หรือคิดเป็น 39.60% อันมีผลให้ได้ที่นั่งในรัฐสภา 233 ที่นั่ง จาก 480 ที่นั่ง พรรคพลังประชาชนนำโดยนายสมัคร สุนทรเวช จึงจัดตั้งรัฐบาลในสมัยต่อมา²⁵²

สภาพการเมืองหลังการเลือกตั้งก็ยังคงไม่มีเสถียรภาพและเกิดความขัดแย้งทางการเมืองอย่างต่อเนื่องเช่นเดิม ซึ่งกลุ่มพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตยต่อต้านการบริหารประเทศของรัฐบาลสมัคร สุนทรเวช เนื่องจากรัฐบาลสมัคร ดำเนินกิจกรรมทางการเมืองภายใต้การอุปถัมภ์ทางการเงินและแนวความคิดทางการเมืองจากอดีตนายกรัฐมนตรีทักษิณ ชินวัตร ตัวอย่างเช่น มีการแต่งตั้งพลตำรวจโทชะลอ ชวงษ์ อดีตนักเรียนโรงเรียนนายร้อยตำรวจรุ่นเดียวกับพันตำรวจโททักษิณ ชินวัตร เข้ามาเป็นคณะกรรมการการไฟฟ้านครหลวง การแต่งตั้งนายพิชิต ลิขิตสมบุลย์ อาจารย์คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ซึ่งแจ้งความจับกลุ่มพันธมิตรฯ เข้าไปดำรงตำแหน่งคณะกรรมการใหญ่ของธนาคารกรุงไทย²⁵³ อีกทั้งรัฐบาลสมัคร สุนทรเวช ยังมีการดำเนินกิจกรรมทางการเมืองโดยการเรียกร้องให้มีการแก้ไขรัฐธรรมนูญมาตรา 237 เพื่อไม่ให้มีการยุบสภา และมาตรา 309 เพื่อช่วยเหลือให้กลุ่มทุนทางการเมืองที่โดนข้อหาการทุจริตคอร์รัปชันสามารถรอดพ้นจากการดำเนินคดีทางกฎหมายได้²⁵⁴ ต่อมารัฐบาลสมัคร สุนทรเวช ถูกศาลรัฐธรรมนูญพิจารณาให้สิ้นสุดความเป็นนายกรัฐมนตรีเมื่อวันที่ 9 กันยายน 2551 เนื่องจากนายกรัฐมนตรีมีฐานะเป็นลูกจ้างบริษัทเอกชนจัดรายการชิมไปบ่นไปและรายการยกโขยง 6 โมงเช้า โดยศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยว่าอดีตนายกรัฐมนตรีสมัคร สุนทรเวช กระทำการอันต้องห้ามตามรัฐธรรมนูญมาตรา 267 ที่เป็นลูกจ้างของเอกชนในขณะดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี เป็นเหตุให้ความเป็นนายกรัฐมนตรีสิ้นสุดลง หลังจากนั้นนายสมชาย วงศ์สวัสดิ์ ได้รับการเสนอชื่อจากพรรคพลังประชาชนและพรรคร่วมรัฐบาลให้ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีคนต่อไป

²⁵² อุกฤษฏ์ ปัทมานันท์, "ไทย," *เอเชียรายปีฉบับซีพีพร*, สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (2552): หน้า 277-78.

²⁵³ "แฉเล่ห์รัฐบาลสมัคร ส่งคนยึดรัฐวิสาหกิจ," ผู้จัดการออนไลน์, 8 มิถุนายน 2551.

²⁵⁴ "เหตุอวสานรัฐบาลสมัคร: ผลจากการยอมเป็นหุ่น," ผู้จัดการออนไลน์, 1 กันยายน 2551.

อย่างไรก็ดีการเข้ารับตำแหน่งนายกรัฐมนตรีของนายสมชาย วงศ์สวัสดิ์ ก็ถูกวิพากษ์วิจารณ์ว่าเป็นรัฐบาลที่อดีตนายกรัฐมนตรีทักษิณ ชินวัตร มีอิทธิพลอยู่เช่นกัน เนื่องจากนายสมชาย วงศ์สวัสดิ์ มีความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดกับอดีตนายกรัฐมนตรีทักษิณ ชินวัตร ดังนั้นกลุ่มพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตยจึงได้นำประชาชนจำนวนมากไปปิดล้อมรัฐสภาเพื่อไม่ให้ให้นายกรัฐมนตรีสมชาย วงศ์สวัสดิ์ แลกนโยบายต่อรัฐสภาเมื่อวันที่ 7 ตุลาคม 2551 ซึ่งในเหตุการณ์ดังกล่าวมีผู้เสียชีวิตจำนวน 2 คน และบาดเจ็บกว่า 400 คน นายกรัฐมนตรีสมชาย วงศ์สวัสดิ์ ถูกกดดันให้ลาออกเพื่อแสดงความรับผิดชอบต่อความรุนแรงที่เกิดขึ้น แต่นายกรัฐมนตรีสมชาย วงศ์สวัสดิ์ ก็ยังไม่ประกาศลาออกจากตำแหน่ง หลังจากนั้นความขัดแย้งทางการเมืองภายในประเทศก็ทวีความรุนแรงขึ้น ประชาชนชาวไทยแตกแยกแบ่งฝักแบ่งฝ่ายอย่างชัดเจน กลุ่มพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตยได้ใช้ยุทธวิธีดาวกระจายให้ประชาชนปิดล้อมหน่วยงานสำคัญๆ ของรัฐบาล จากนั้นก็ได้เคลื่อนพลไปยังสนามบินดอนเมืองที่รัฐบาลใช้เป็นทำเนียบรัฐบาลชั่วคราว และปิดสนามบินสุวรรณภูมิทำให้หลายเที่ยวบินถูกยกเลิกและมีผู้โดยสารตกค้างจำนวนมาก²⁵⁵ สถานการณ์ในกรุงเทพมหานครอยู่ในภาวะตึงเครียดเป็นอย่างมาก นายกรัฐมนตรีสมชาย วงศ์สวัสดิ์ ได้ตัดสินใจประกาศภาวะฉุกเฉินและร้องขอให้ผู้ชุมนุมยุติการชุมนุมเพื่อให้บ้านเมืองกลับสู่ภาวะปกติ แต่อย่างไรก็ตามการประกาศภาวะฉุกเฉินก็ไม่เป็นผล กลุ่มพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตยยังคงชุมนุมปิดสนามบินสุวรรณภูมิและสนามบินดอนเมืองต่อไป ต่อมาศาลรัฐธรรมนูญพิจารณาคดียุบพรรคพลังประชาชน พรรคชาติไทย และพรรคภูมิใจชาติไทยในวันที่ 2 ธันวาคม 2551 โดยศาลรัฐธรรมนูญมีมติเอกฉันท์ 9 ต่อ 0 เสียง วินิจฉัยว่าให้ยุบพรรคพลังประชาชนเนื่องจากนายยงยุทธ ทิยะไพรัช รองหัวหน้าพรรคพลังประชาชนกระทำผิดตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและการได้มาซึ่งวุฒิสภา.พ.ศ.2550 ซึ่งมีผลทำให้การเลือกตั้งไม่สุจริต จึงให้เพิกถอนสิทธิการเลือกตั้งของหัวหน้าพรรคพลังประชาชนและกรรมการบริหารพรรคนับตั้งแต่วันที่ศาลรัฐธรรมนูญมีคำสั่งยุบพรรคตามรัฐธรรมนูญมาตรา 68 วรรค 4 ประกอบด้วยมาตรา 237 วรรค 2 เป็นเหตุให้พรรคพลังประชาชนต้องยุติบทบาทในการบริหารประเทศลง

สภาผู้แทนราษฎรจึงมีการจัดการลงมติเลือกนายกรัฐมนตรีเมื่อวันที่ 15 ธันวาคม 2551 แทนตำแหน่งที่ว่างลง ทั้งนี้ที่ประชุมได้เสนอชื่อบุคคลที่เหมาะสมเพื่อให้สมาชิกลงมติเลือก จำนวน 2 คน โดย นายบัญญัติ บรรทัดฐาน ส.ส.สัดส่วน กลุ่มจังหวัดที่ 8 รองประธานสภาที่ปรึกษาพรรคประชาธิปัตย์ เสนอชื่อ นายอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ ส.ส.สัดส่วน กลุ่มจังหวัดที่ 6 หัวหน้าพรรคประชาธิปัตย์ และ นายเสนาะ เทียนทอง ส.ส.สัดส่วน กลุ่มจังหวัดที่ 5 หัวหน้าพรรคประชาธิปัตย์ เสนอชื่อ พลตำรวจเอก ประชา พรหมนอก ส.ส.สัดส่วน กลุ่มจังหวัดที่ 3 ว่าที่หัวหน้าพรรคเพื่อแผ่นดิน ซึ่งภายหลังเสร็จสิ้นการลงคะแนน นายชัย ชิดชอบ ประธานสภาผู้แทนราษฎร ได้ประกาศผลการนับคะแนนเลือกนายกรัฐมนตรีว่า นายอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ หัวหน้าพรรคประชาธิปัตย์ ได้รับความเห็นชอบ จำนวน 235 คะแนน ส่วนพลตำรวจเอก ประชา พรหมนอก ว่าที่หัวหน้าพรรคเพื่อแผ่นดิน

²⁵⁵ อุกฤษฏ์ ปัทมานันท์, “ไทย”, *เอเชียรายปีฉบับซีพีอาร์*, หน้า 282-83.

ได้รับความเห็นชอบ 198 คะแนน²⁵⁶ จึงถือว่านายอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ ได้รับคะแนนเสียงมากกว่ากึ่งหนึ่งของจำนวนสมาชิกทั้งหมดเท่าที่มีอยู่ของสภาฯ นายอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ จึงได้รับความเห็นชอบตามมติของสภาฯ ให้ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีคนต่อไป

เมื่อนายอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ ขึ้นมาดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี ก็ประเมินสถานการณ์การเมืองภายในประเทศพบว่านับตั้งแต่พ.ศ.2549-2551 สภาพการเมืองภายในของไทยเผชิญกับความไร้เสถียรภาพ มีการเปลี่ยนแปลงรัฐบาลอยู่บ่อยครั้ง และมีความขัดแย้งระหว่างกลุ่มการเมืองฝ่ายต่างๆ อย่างรุนแรงมาโดยตลอด โดยเฉพาะกลุ่มที่ต่อต้านระบอบทักษิณ (กลุ่มคนเสื้อเหลือง) และกลุ่มที่สนับสนุนระบอบทักษิณ (กลุ่มคนเสื้อแดง) อีกทั้งการขึ้นมาดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีของนายอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ ที่ไม่ได้มาจากการเลือกตั้งแต่มาจากการลงมติของสภาผู้แทนราษฎร นำมาสู่การถูกตั้งคำถามเรื่องความชอบธรรมทางการเมือง²⁵⁷ ดังนั้นสิ่งที่รัฐบาลต้องให้ความสำคัญ คือ การเสริมสร้างความชอบธรรมทางการเมืองให้เพิ่มมากขึ้น ซึ่งเครื่องมือสำคัญที่สามารถสร้างแรงสนับสนุนจากประชาชนอันนำมาซึ่งความชอบธรรมทางการเมืองของรัฐบาล คือ การคัดค้านการขึ้นทะเบียนปราสาทพระวิหารและการดำเนินมาตรการที่แข็งกร้าวต่อกัมพูชาในปัญหาข้อพิพาทเรื่องปราสาทพระวิหาร เห็นได้จากเมื่อพ.ศ.2552 นายกรัฐมนตรีอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ ดำเนินมาตรการที่แข็งกร้าวต่อกัมพูชาโดยการระงับความช่วยเหลือและลดระดับความสัมพันธ์ทางการทูตจากระดับเอกอัครราชทูตเหลือเพียงตำแหน่งอุปทูตเมื่อวันที่ 5 พฤศจิกายน 2552 ปรากฏว่าผลสำรวจความนิยมของรัฐบาลอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ เพิ่มสูงขึ้นอย่างมากจากที่เคยได้รับเพียงร้อยละ 21.6 ในเดือนตุลาคม พ.ศ.2552 เพิ่มเป็นร้อยละ 60 ในเดือนพฤศจิกายน พ.ศ.2552 ซึ่งนับว่าได้รับคะแนนนิยมสูงสุดตั้งแต่เข้าดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีเมื่อเดือนธันวาคม พ.ศ.2551²⁵⁸ ดังนั้นสภาพการเมืองภายในของไทยที่ไร้เสถียรภาพและขาดความมั่นคงได้เอื้ออำนวยให้แนวคิดชาตินิยมกลับมามีพลังและมีอิทธิพลต่อปัญหาข้อพิพาทเรื่องปราสาทพระวิหารระหว่างไทยและกัมพูชาอีกครั้ง โดยรัฐบาลนำแนวคิดชาตินิยมมาใช้เป็นเครื่องมือเพื่อผลประโยชน์ทางการเมืองโจมตีรัฐบาลของอดีตนายกรัฐมนตรีทักษิณ ชินวัตร และรัฐบาลนายสมัคร สุนทรเวช และเพื่อสร้างฐานอำนาจทางการเมืองให้กับรัฐบาลโดยการคัดค้านการขึ้นทะเบียนปราสาทพระวิหารเพื่อสร้างแรงสนับสนุนจากประชาชน

แต่อย่างไรก็ดีสภาพการเมืองภายในไม่มั่นคงและไม่มีเสถียรภาพก็เอื้อให้แนวคิดชาตินิยมแสดงบทบาทและมีอิทธิพลเพียงแค่งการดำเนินมาตรการที่แข็งกร้าวต่อกัมพูชาและการปะทะตามแนวชายแดน โดยไม่อาจแสดงบทบาทจนนำไปสู่สงครามระหว่างประเทศเหมือนในสมัยรัฐบาล

²⁵⁶ "เปิดชื่อโหวตนายกฯ คนที่ 27 ชันรสุต ส.ส.เพื่อนเนวิน เทคะแนน มาร์ค-ดู เพื่อไทย เหลือเสียงแค่ไหน," มติชนออนไลน์, 15 ธันวาคม 2551.

²⁵⁷ วีระ เลิศสมพร, "รัฐบาลไทยกับความชอบธรรมทางการเมือง (Thai Government with Political Legitimacy)" สถาบันพระปกเกล้า, 2552, หน้า 1-4

²⁵⁸ พวงทอง ภวัครพันธุ์, รัฐและขบวนการอารยะสังคมไทยในกรณีปราสาทพระวิหาร (กรุงเทพฯ: โครงการจัดพิมพ์คบไฟ/มูลนิธิเพื่อการศึกษาประชาธิปไตยและการพัฒนา, 2555), หน้า 135.

จอมพลแปลก พิบูลสงคราม เนื่องจากนายอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ ไม่ได้ควบคุมอำนาจทางการเมืองได้อย่างเบ็ดเสร็จเหมือนจอมพลแปลก พิบูลสงคราม รัฐบาลจึงต้องให้ความสำคัญกับกลุ่มการเมืองต่างๆ ซึ่งไม่ได้สนับสนุนการใช้มาตรการทางทหารในการแก้ไขปัญหาข้อพิพาท เช่น นายกษิต ภิรมณ์ (รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ) พล.อ.ประวิตร วงษ์สุวรรณ (รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม) พล.อ.ประยุทธ์ จันทร์โอชา (ผู้บัญชาการทหารบก) ที่สนับสนุนการใช้กลไกการเจรจาเรื่องดินแดนแบบทวิภาคีกับกัมพูชา²⁵⁹ หรือนายเทพไท แสนพงศ์ โฆษกพรรคประชาธิปัตย์ เสนอให้ใช้วิธีการทูต หากเกิดสงครามขึ้นจะเป็นความสูญเสียของทั้งสองประเทศ และขอเรียกร้องของแกนนำพันธมิตรฯ ที่ให้ใช้กำลังทหารถือเป็นหนทางสุดท้ายที่ไทยควรที่จะเลือก²⁶⁰ หรือกลุ่มสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พรรคประชาธิปัตย์ ที่ใช้วิธีการในสภาโดยการยื่นหนังสือคัดค้านการขึ้นทะเบียนปราสาทพระวิหารแก่นายชัย ชิดชอบ ประธานสภาผู้แทนราษฎร โดยไม่มีการเสนอทำที่นิยมการใช้ความรุนแรงจนนำไปสู่สงคราม

5.2.1.2 กลุ่มชาตินิยมที่มีบทบาทในปัญหาข้อพิพาทเรื่องปราสาทพระวิหาร

กลุ่มชาตินิยมที่มีบทบาทในช่วงที่ไทยมีปัญหาข้อพิพาทเรื่องปราสาทพระวิหารกับกัมพูชา พ.ศ.2551 มีการปรับเปลี่ยนรูปแบบไปจากอดีต ในแง่ที่กลุ่มชาตินิยมไม่ได้จำกัดอยู่เฉพาะในกลุ่มชนชั้นนำดังเช่นในสมัยสมบูรณาญาสิทธิราชย์หรือกลุ่มข้าราชการทหารในสมัยรัฐบาลจอมพลแปลก พิบูลสงคราม แต่ปรับเปลี่ยนเป็นกลุ่มชนชั้นกลางที่เข้ามามีบทบาทในการเคลื่อนไหวผลักดันปัญหาข้อพิพาทเรื่องปราสาทพระวิหารเป็นหลัก ซึ่งกลุ่มชนชั้นกลางได้ขยายตัวอย่างรวดเร็วนับตั้งแต่ทศวรรษ 2510 เป็นต้นมา จากการพัฒนาประเทศและเศรษฐกิจที่เจริญเติบโตขึ้น ซึ่งกลุ่มชนชั้นกลางเหล่านี้ได้รับการหล่อหลอมและปลูกฝังอุดมการณ์ชาตินิยมตั้งแต่สมัยสมบูรณาญาสิทธิราชย์ผ่านกลไกอำนาจรัฐจากระบบการศึกษาและสื่อต่างๆ²⁶¹ แต่อย่างไรก็ดีกลุ่มชาตินิยมที่มีบทบาทสนับสนุนการใช้มาตรการทางทหารและทำสงครามในปัญหาข้อพิพาทเรื่องปราสาทพระวิหารเป็นเพียงตัวแสดงภายนอกที่ดำเนินการเคลื่อนไหวกดดันรัฐบาลเท่านั้นไม่ได้มีบทบาทในการกำหนดนโยบายต่างประเทศโดยตรงเป็นเหตุให้ปัญหาข้อพิพาทเรื่องปราสาทพระวิหารกับกัมพูชาไม่นำไปสู่สงครามระหว่างประเทศเหมือนในสมัยรัฐบาลจอมพลแปลก พิบูลสงคราม ที่กลุ่มชาตินิยมเข้าไปมีบทบาทในการกำหนดนโยบายต่างประเทศโดยตรง

การศึกษาครั้งนี้ การจะพิจารณาว่ากลุ่มชนชั้นกลางกลุ่มใดเป็นกลุ่มชาตินิยมนั้น ผู้ศึกษาได้พิจารณาจากบทบาท ทำที่ และความคิดเห็นของบุคคลสำคัญต่างๆ ที่มีการตีความ และเสนอข้อคิดเห็นในทิศทางที่เห็นแย้งต่อคำพิพากษาตัดสินของศาลยุติธรรมระหว่างประเทศพ.ศ. 2505

²⁵⁹ "มาร์คตกเครียดปัญหาพระวิหาร," *หนังสือพิมพ์เดลินิวส์* 21 กุมภาพันธ์ 2554, หน้า 1,10,17.

²⁶⁰ "โฆษกกัมพูชาลั่นพร้อมรบ ขนรถถังประชิด," *หนังสือพิมพ์ไทยรัฐ* 30 มกราคม 2553, หน้า 1,8,9,15.

²⁶¹ สายชล สัตยานุรักษ์, *ประวัติศาสตร์รัฐไทยและสังคมไทย: ครอบครั้ว ชุมชน ชีวิตสามัญชน ความทรงจำ และอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์* (เชียงใหม่: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2558), หน้า 278.

และคัดค้านการขึ้นทะเบียนปราสาทพระวิหารเป็นมรดกโลกของกัมพูชา พ.ศ.2551 เป็นสำคัญ ซึ่งการที่กลุ่มชาตินิยมมีความคิดเห็นแย้งต่อคำพิพากษาคัดสินของศาลยุติธรรมระหว่างประเทศ พ.ศ.2505 รวมถึงคัดค้านการขึ้นทะเบียนปราสาทพระวิหารเป็นมรดกโลกของกัมพูชา พ.ศ.2551 สืบเนื่องจากในสมัยรัฐบาลจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ เป็นช่วงที่รัฐบาลกัมพูชาเรียกร้องให้ศาลยุติธรรมระหว่างประเทศพิจารณาและวินิจฉัยว่าอธิปไตยแห่งดินแดนเหนือปราสาทพระวิหารเป็นของกัมพูชา รวมถึงให้ไทยต้องถอนกำลังทหารออกจากบริเวณปราสาทพระวิหาร ซึ่งศาลยุติธรรมระหว่างประเทศได้ตัดสินข้อเรียกร้องของกัมพูชาเมื่อวันที่ 15 มิถุนายน 2505 ว่า²⁶²

(ก) ศาลโดยคะแนนเสียง 9 ต่อ 3 ลงความเห็นว่างปราสาทพระวิหารตั้งอยู่ในอาณาเขตภายใต้อธิปไตยของกัมพูชา

(ข) ศาลโดยคะแนนเสียง 9 ต่อ 3 ลงความเห็นว่างประเทศไทยมีพันธะที่จะต้องถอนกำลังทหารหรือตำรวจเฝ้ารักษาหรือผู้ดูแล ซึ่งประเทศไทยส่งไปประจำอยู่ที่ปราสาทพระวิหารหรือในบริเวณใกล้เคียงอาณาเขตของกัมพูชา

(ค) ศาลโดยคะแนนเสียง 7 ต่อ 5 ลงความเห็นว่างประเทศไทยมีพันธะที่จะต้องคืนให้แก่กัมพูชาบรรดาวัตถุชนิดที่ได้รับบุไว้ในคำแถลงสรุปข้อหาของกัมพูชา ซึ่งเจ้าหน้าที่ไทยอาจจะได้โยกย้ายออกไปจากปราสาทหรือบริเวณพระวิหาร นับแต่วันที่ประเทศไทยเข้าครอบครองพระวิหารเมื่อพ.ศ. 2497

ทั้งนี้ ศาลยุติธรรมระหว่างประเทศไม่ได้พิพากษาชี้ขาดเรื่องเส้นเขตแดนระหว่างประเทศทั้งสอง โดยเฉพาะอย่างยิ่งไม่ได้พิพากษาว่างเขตแดนไทยและกัมพูชาจะต้องเป็นไปตามแผนที่มาตราส่วน 1:200,000 รัฐบาลจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ จึงออกแถลงการณ์ให้ประชาชนทราบถึงผลของคำพิพากษาและข้อความเห็นแย้งของรัฐบาลไทยในแถลงการณ์ที่ไทยไม่เห็นด้วยกับคำพิพากษา แต่จำยอมปฏิบัติตามคำพิพากษาเนื่องจากตระหนักถึงพันธกรณีในกฎบัตรสหประชาชาติ ข้อ 94²⁶³ รัฐบาลพิจารณาว่างคำตัดสินของศาลยุติธรรมระหว่างประเทศตัดสินว่างปราสาทพระวิหารอยู่ภายใต้อธิปไตยของกัมพูชาโดยที่ไม่ได้ชี้ชัดว่างพื้นที่หรืออาณาบริเวณของปราสาทพระวิหารมีอยู่เพียงใด รัฐบาลจึงมีการลากเส้นเขตแดนบริเวณปราสาทพระวิหารเพื่อชี้ชัดลงไปตามหนังสือสำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรีที่ มท.8176/2505 ลงวันที่ 11 กรกฎาคม 2505 อ้างถึงหนังสือของกระทรวงมหาดไทยที่ 11467/2505 เรื่องการปฏิบัติตามคำพิพากษาของศาลยุติธรรมระหว่างประเทศในคดีปราสาทพระ

²⁶² กระทรวงการต่างประเทศ, ศาลยุติธรรมระหว่างประเทศ: รายงานคำพิพากษา คำปรึกษา และคำสั่งคดีปราสาทพระวิหาร (กรุงเทพฯ: สำนักทำเนียบนายกรัฐมนตรี, 2505), หน้า 51-52.

²⁶³ กฎบัตรสหประชาชาติ ข้อ 94 กำหนดว่างสมาชิกแต่ละประเทศของสหประชาชาติรับที่จะอนุวัตตามคำวินิจฉัยของศาลยุติธรรมระหว่างประเทศในคดีใดๆ ที่ตนตกเป็นคู่กรณี และถ้าผู้ตกเป็นคู่กรณีในคดีใดไม่สามารถปฏิบัติตามข้อผูกพัน ซึ่งตกอยู่แก่ตนตามคำพิพากษาของศาล ผู้เป็นคู่กรณีอีกฝ่ายหนึ่งอาจร้องเรียนไปยังคณะรัฐมนตรีความมั่นคง ซึ่งถ้าเห็นจำเป็นก็อาจทำคำแนะนำหรือวินิจฉัยมาตรการที่จะดำเนินเพื่อให้เกิดผลตามคำพิพากษานั้น

วิหาร ลงวันที่ 6 กรกฎาคม 2505 กำหนดเขตบริเวณปราสาทพระวิหารว่าให้ลากเส้นกำหนดบริเวณปราสาทพระวิหารเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า โดยเริ่มต้นจากปีกขวาของตัวปราสาทตั้งแต่ช่องบันไดหักและลากเส้นตรงต่อมาผ่านขีดบันไดนาค ตรงไปจนถึงตัวปราสาทพระวิหาร และหลังจากนั้นจึงลากเส้นตรงขนานกับตัวปราสาทพระวิหารไปสิ้นสุดที่บริเวณหน้าผาที่ตั้งอยู่ด้านหลังปราสาท ซึ่งการลากเส้นดังกล่าวคิดเป็นเนื้อที่บริเวณปราสาทพระวิหาร ¼ ตารางกิโลเมตร และได้ให้กระทรวงมหาดไทยจัดทำป้ายแสดงอาณาบริเวณของปราสาทพระวิหาร โดยในส่วนที่หันมาด้านประเทศไทยมีข้อความว่า “เขตบริเวณปราสาทพระวิหาร” ส่วนด้านที่หันไปทางกัมพูชามีข้อความว่า “เขตนอกบริเวณปราสาทพระวิหาร” หลังจากนั้นเมื่อวันที่ 13 กรกฎาคม 2505 นายถนัด คอมันตร์ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ ได้ยื่นหนังสือถึงนายอุตัน รักษาการเลขาธิการสหประชาชาติ แจ้งเรื่องการตั้งข้อสงวนของไทยในคดีนี้ว่ารัฐบาลไทยขอสงวนสิทธิ์อันชอบธรรมของไทยที่อาจมีในอนาคตที่จะเรียกร้องปราสาทพระวิหารกลับคืนมาโดยอาศัยกระบวนการทางกฎหมายที่มีอยู่หรือที่จะเกิดขึ้นภายหลัง²⁶⁴

เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นเมื่อพ.ศ.2505 จากการที่จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ลากเส้นเขตแดนบริเวณปราสาทพระวิหาร (แผนที่มาตราส่วน 1:50,000) ในขณะที่กัมพูชายึดถือแผนที่มาตราส่วน 1:200,000 (แผนที่ภาคผนวก 1) ที่ใช้ประกอบการยื่นให้ศาลยุติธรรมระหว่างประเทศพิจารณาเมื่อพ.ศ.2505 กลุ่มชาตินิยมจึงมีการตีความและเสนอความเห็นแย้งต่อคำพิพากษาของศาลยุติธรรมระหว่างประเทศพ.ศ.2505 โดยพิจารณาว่าปราสาทพระวิหารและพื้นที่โดยรอบปราสาทพระวิหารยังคงเป็นกรรมสิทธิ์ของไทยโดยการยึดถือตามแผนที่มาตราส่วน 1:50,000

นอกจากการมีความเห็นแย้งต่อคำตัดสินของศาลยุติธรรมระหว่างประเทศเมื่อพ.ศ.2505 แล้วกลุ่มชาตินิยมยังคัดค้านการขึ้นทะเบียนปราสาทพระวิหารเป็นมรดกโลกของกัมพูชา พ.ศ.2551 ด้วย โดยรัฐบาลกัมพูชาเสนอขึ้นทะเบียนปราสาทพระวิหารเป็นมรดกโลกต่อองค์การยูเนสโกในที่ประชุมคณะกรรมการมรดกโลกครั้งที่ 31 ณ เมืองโครัสเชิร์ส ประเทศนิวซีแลนด์ ที่มีขึ้นในระหว่างวันที่ 23 มิถุนายน – 1 กรกฎาคม 2551 โดยก่อนหน้านี้จะมีการประชุมคณะกรรมการมรดกโลกครั้งที่ 31 ขึ้นนายณอดล ปัทมะ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศของไทยในสมัยรัฐบาลสมัคร สุนทรเวช ได้ร่วมหารือกับนายฮอว์ นัมฮง รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศของกัมพูชา เมื่อวันที่ 21 กุมภาพันธ์ 2551 ณ ประเทศสิงคโปร์ ในระหว่างการประชุมรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศอาเซียนอย่างไม่เป็นทางการ โดยได้ยืนยันว่าฝ่ายไทยไม่ขัดขวางการเสนอขอขึ้นทะเบียนปราสาทพระวิหารเป็นมรดกโลก แต่การขึ้นทะเบียนจะเกี่ยวเนื่องเฉพาะตัวปราสาทโดยไม่กระทบสิทธิเรื่องเขตแดน²⁶⁵ ซึ่งยุทธศาสตร์ของไทย คือ การเข้าไปมีส่วนร่วมในการพัฒนาด้านธุรกิจ การลงทุน และ

²⁶⁴ จันตรี ลินศุภฤกษ์, *กรณีพิพาทปราสาทพระวิหาร: บริบททางกฎหมายและการเมือง* (กรุงเทพฯ: นิติธรรม, 2557), หน้า 11-16, 60-81.

²⁶⁵ ฤกษ์ ศุภศิริ, *ประวัติย่อการเมืองไทยในรอบทศวรรษ จากทักษิณมิกัลถึงพฤษภาจลาจล* (กรุงเทพฯ: โพสต์บุ๊กส์, 2553), หน้า 313-15.

การท่องเที่ยว หลังจากที่ยกมพูชาสามารถขึ้นทะเบียนปราสาทพระวิหารเรียบร้อยแล้ว โดยถือว่าการขึ้นทะเบียนตัวปราสาทพระวิหารเป็นคนละกรณีกับการปักปันเขตแดนที่ยังคงต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่องต่อไปทั้งทางบกและทางทะเล²⁶⁶

คณะรัฐมนตรีของรัฐบาลสมัคร สุนทรเวช จึงมีมติเมื่อวันที่ 27 พฤษภาคม 2551 เห็นชอบในหลักการต่อร่างคำแถลงการณ์ร่วมกรณียกมพูชาขอขึ้นทะเบียนปราสาทพระวิหารเป็นมรดกโลก นายกรัฐมนตรีสมัคร สุนทรเวช อนุมัติให้นายนภดล ปัทมะ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ ลงนามคำแถลงการณ์ร่วมไทย-กัมพูชา เมื่อวันที่ 18 มิถุนายน 2551 โดยมีสาระสำคัญว่าไทยสนับสนุนให้ปราสาทพระวิหารได้รับการขึ้นทะเบียนเป็นมรดกโลก ซึ่งขอบเขตของปราสาทพระวิหารที่ขึ้นทะเบียนจะจำกัดเฉพาะตัวปราสาท โดยกัมพูชาจะทำแผนที่ฉบับใหม่เพื่อใช้แทนแผนที่ฉบับเดิมที่แนบคำร้องขอขึ้นทะเบียน โดยไทยและกัมพูชาจะร่วมกันจัดทำแผนบริหารจัดการพื้นที่ปราสาทพระวิหารและพื้นที่โดยรอบทั้งหมด และการขึ้นทะเบียนปราสาทพระวิหารเป็นมรดกโลกจะไม่มีผลกระทบต่อสิทธิของแต่ละฝ่ายในการสำรวจและจัดทำหลักเขตแดนร่วมกันในบริเวณดังกล่าวในอนาคต²⁶⁷ ซึ่งการลงนามแถลงการณ์ร่วมไทย-กัมพูชา ที่เห็นชอบให้กัมพูชาสามารถขึ้นทะเบียนปราสาทพระวิหารเป็นมรดกโลกได้ก่อให้เกิดปฏิกิริยาทางการเมืองภายในไทยหลากหลายด้านโดยเฉพาะกลุ่มพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตยได้ปลุกกระแสชาตินิยมกรณีปราสาทพระวิหารเพื่อโจมตีรัฐบาลสมัคร สุนทรเวช อย่างรุนแรง²⁶⁸

กลุ่มชาตินิยมที่มีความเห็นแย้งต่อคำพิพากษาของศาลยุติธรรมระหว่างประเทศ พ.ศ. 2505 และคัดค้านการขึ้นทะเบียนปราสาทพระวิหารเป็นมรดกโลกของกัมพูชา พ.ศ. 2551 สามารถจำแนกหลักๆ ได้ 2 กลุ่ม ได้แก่ (1) กลุ่มพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตยและเครือข่าย และ (2) กลุ่มนักวิชาการ โดยมีรายละเอียด ดังนี้

(1) กลุ่มพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตยและเครือข่าย

กลุ่มพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตยและเครือข่ายถือเป็นกลุ่มการเมืองที่เป็นตัวแทนกลุ่มชาตินิยมที่มีบทบาทอย่างชัดเจนในการคัดค้านการขึ้นทะเบียนปราสาทพระวิหารเป็นมรดกโลก พร้อมทั้งมีความเห็นแย้งต่อคำพิพากษาของศาลยุติธรรมระหว่างประเทศพ.ศ. 2505 ซึ่งกลุ่มพันธมิตรฯ ก่อตัวขึ้นจากการที่นายสนธิ ลิ้มทองกุล ผู้ก่อตั้งหนังสือพิมพ์ผู้จัดการและผู้จัดการเมืองไทยรายสัปดาห์ ที่ออกอากาศทางสถานีโทรทัศน์ช่อง 9 อสมท ได้ออกมาวิพากษ์วิจารณ์การทำงานของ

²⁶⁶ พิภพ อุดร, เอกสารหมายเลข 2: กรณีปราสาทพระวิหารระหว่างไทย-กัมพูชา เกร็ดข่าวด้านของเงินคนละสกุล, รวมหนังสือทำมือชุดเขาพระวิหาร (กรุงเทพฯ: มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, 2552), หน้า 14-15.

²⁶⁷ บวรศักดิ์ อุวรรณโณ, แฉเอกสาร “ลับที่สุด” ปราสาทพระวิหาร พ.ศ. 2505-2551 (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มติชน, 2551), หน้า 302.

²⁶⁸ สมโชติ อ๋องสกุล. ปราสาทพระวิหาร เลี่ยมเรียบในเวทีสากล. หน้า 27.

รัฐบาลทักษิณ ชินวัตร จากการอ่านบทความเรื่องลูกแกะหลงทางผ่านรายการเมืองไทยรายสัปดาห์ที่มีเนื้อหาโดยอ้อมกล่าวหาพิพาทการบริหารประเทศของรัฐบาลทักษิณ ชินวัตร ที่ไม่สุจริตโปร่งใส เมื่อวันที่ 9 กันยายน 2548 เป็นเหตุให้ฝ่ายบริหารของสถานีโทรทัศน์ช่อง 9 อสมท มีมติให้ระงับการออกอากาศรายการดังกล่าว²⁶⁹ นายสนธิ ลิ้มทองกุล ได้ปรับเปลี่ยนเป็นรายการเมืองไทยรายสัปดาห์สัญจรครั้งแรกเมื่อวันที่ 23 กันยายน 2548 ณ หอประชุมเล็ก มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ที่เน้นการโจมตีรัฐบาลโดยตรง มีการจัดการชุมนุมกันที่สวนลุมพินี มีการจัดรายการเปิดเวทีสัญจรไปตามจังหวัดต่างๆ และมีการจัดตั้งคณะกรรมการอำนวยการ จำนวน 35 คน ที่มาจากตัวแทนของกลุ่มคนจากทุกองค์กรทั้งจากส่วนกลางและต่างจังหวัด ทำหน้าที่เป็นผู้ประสานงานในการนัดชุมนุมและเชื่อมความสัมพันธ์ให้มวลชนเกาะกลุ่มกันอยู่ตลอดเวลา ซึ่งการดำเนินงานอย่างเป็นระบบและต่อเนื่องทำให้มีกลุ่มและมวลชนเพิ่มมากขึ้นเรื่อยๆ²⁷⁰ ในที่สุดขบวนการกู้ชาติของนายสนธิ ลิ้มทองกุล ก็ได้ประกาศชุมนุมใหญ่ ที่บริเวณลานพระบรมรูปทรงม้า เมื่อวันที่ 4 กุมภาพันธ์ 2549 และนำไปสู่การก่อตั้งกลุ่มพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย โดยมีนายสนธิ ลิ้มทองกุล เป็นผู้นำ ร่วมด้วยนายพิภพ ธงไชย นายสมเกียรติ พงษ์ไพบูลย์ พลตรีจำลอง ศรีเมือง นายสมศักดิ์ โกศัยสุข โดยมีนายสุริยใส กตะศิลา นายสุวิทย์ วัฒน และนายสำราญ รอดเพชร เป็นโฆษก

ในระยะแรก กลุ่มพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย มักแสดงทัศนะและนำเสนอข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการบริหารงานของรัฐบาลทักษิณ ชินวัตร ที่ไม่โปร่งใสเป็นหลัก และเมื่อรัฐบาลสมัคร สุนทรเวช ขึ้นมาบริหารประเทศ กลุ่มพันธมิตรฯ ก็โจมตีการบริหารงานของรัฐบาลสมัครเนื่องจากกลุ่มพันธมิตรฯ พิจารณาว่ารัฐบาลสมัคร คือ รัฐบาลที่บริหารประเทศโดยมีอดีตนายกรัฐมนตรีทักษิณ ชินวัตร ควบคุมอยู่เบื้องหลัง โดยเฉพาะเมื่อรัฐบาลสมัครลงนามในแถลงการณ์ร่วมไทย-กัมพูชา ที่ถือเป็นการสนับสนุนกัมพูชาในการขึ้นทะเบียนปราสาทพระวิหาร กลุ่มพันธมิตรฯ ก็แสดงท่าทีและเคลื่อนไหวคัดค้านการขึ้นทะเบียนปราสาทพระวิหารของกัมพูชาและเสนอแนวทางชาตินิยมแบบรุนแรงให้รัฐบาลใช้กำลังทหารในปัญหาข้อพิพาทเรื่องปราสาทพระวิหารกับกัมพูชา ปราบกฏตั้งคำถามของนายสนธิ ลิ้มทองกุล ขณะขึ้นปราศรัยบนเวทีชุมนุมประท้วง ณ สะพานมัฆวานรังสรรค์ เมื่อวันที่ 18 กรกฎาคม 2551 โดยกดดันให้รัฐบาลดำเนินมาตรการขั้นเด็ดขาดในกรณีพิพาทเรื่องปราสาทพระวิหาร ซึ่งหากต้องทำสงครามและเสียเลือดเนื้อก็ต้องยอมเสียสละ ความตอนหนึ่งว่า

“...สิ่งที่ประเทศไทยต้องทำ คือ ใช้กำลังยึดปราสาทพระวิหาร ถ้าจำเป็นต้องรบก็ต้องรบ หากจำเป็นต้องเสียเลือดเนื้อเพื่อชาติบ้านเมืองก็ต้องยอม... ถ้าเขมรยุ้งให้เผาสถานทูตไทยก็หมายความว่าบุกรุกอธิปไตยของไทย เราก็ต้องมีสิทธิส่งเครื่องบินเอฟ 16 ไปถล่ม ทำไมเราต้องปล่อยให้รัฐบาลเฮงชวยสุนเซนมาอย่า

²⁶⁹ ฤกษ์ ศุภศิริ. ประวัติย่อการเมืองไทยในรอบทศวรรษ จากทักษิณมิกส์ถึงพฤษภาจลาจล. หน้า 146.

²⁷⁰ สุชาติ ยิ้มประเสริฐ. สายธารประวัติศาสตร์ประชาธิปไตยไทย. หน้า 277.

ยี่... 55 วัน 55 คืนที่พันธมิตรฯ ชุมนุมมาอย่างต่อเนื่อง เป็นสัญญาณที่ทำให้พี่น้องทั่วประเทศร่วมกันเปลี่ยนแปลงสังคม และยอมตายเพื่อชาติบ้านเมือง...”²⁷¹

หรือปรากฏดั่งแถลงการณ์ของพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย ฉบับที่ 18/2551 เมื่อวันที่ 1 สิงหาคม 2551 ข้อ 3 ที่เรียกร้องให้กองทัพของไทยใช้กองกำลังทหารผลักดันชาวกัมพูชาที่อาศัยอยู่บริเวณชายแดนไทย-กัมพูชา ออกจากดินแดนของไทย ความตอนหนึ่งว่า

“เราเรียกร้องให้กองทัพไทยในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ดำเนินการผลักดันชาวกัมพูชา ผู้บุกรุกอธิปไตยแห่งราชอาณาจักรไทยออกไปจากเขตแดนของประเทศไทยโดยเร็ว การถอนทหารหรือปรับกำลังทหารหรือไม่ ไม่ใช่ปัญหาสำคัญ เพราะปัญหาสำคัญคือ ดินแดนและอธิปไตยแห่งราชอาณาจักรไทยกำลังถูกรุกล้ำ และหมายจะยึดเอาเป็นดินแดนของกัมพูชา และนี่คือ หน้าที่โดยตรงของกองทัพไทยตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย”²⁷²

หรือปรากฏดั่งคำกล่าวของนายสนธิ ลิ้มทองกุล ขณะขึ้นปราศรัยบนเวทีสะพานมฆวานรังสรรค์ เมื่อวันที่ 7 กุมภาพันธ์ 2554 เวลา 20.50 น. ที่เรียกร้องให้รัฐบาลใช้กำลังทหารเพื่อยึดครองปราสาทพระวิหาร ความตอนหนึ่งว่า

“...ให้รัฐบาลสั่งกองทัพผลักดันทหารเขมรที่อยู่ในเขตไทยออกไป และถ้ายิงปะทะกันอยู่เช่นนี้ ไทยต้องถือโอกาสยึดความได้เปรียบก่อนที่จะมีการนั่งโต๊ะเจรจาและให้โอกาสกองทัพอากาศได้แสดงแสนยานุภาพ กองกำลังของไทยต้องรุกเข้าไปยึดครองพระตะบอง เสียมราฐ และนครวัดไปเลย และใช้กองทัพเรือเข้าไปยึดเกาะกง ...เมื่อไทยยึดได้แล้ว ก็ถือโอกาสเอาเสียมราฐ ศรีโสภณ พระตะบอง ไปต่อรองให้กัมพูชาคืนปราสาทพระวิหารและยกเลิกแผนที่ 1:200,000 ให้ใช้สันปันน้ำแทน ไม่งั้นเราจะไม่คืนเสียมราฐหรือนครวัดให้ ...ไทยไม่ควรใช้วิธีการทูต เราต้องทำให้เราได้เปรียบที่สุดก่อนการเจรจา เราไม่ได้รับกับจีนหรือเวียดนาม แต่รบกับเขมร ที่ไม่มีเรือสีกลำ ในเมื่อเรามีแสนยานุภาพเหนือกว่า ถึงเวลาจำเป็นต้องใช้เราก็ต้องใช้...คนเราถ้าตายเพื่อปกป้องแผ่นดิน ก็คุ้มที่จะตาย...”²⁷³

²⁷¹ "สนธิ จี้ใช้ 6 มาตรการเด็ดขาดยึดพระวิหาร ยันไม่มี พท.ทับซ้อน," ผู้จัดการออนไลน์, 19 กรกฎาคม 2551, <http://www.manager.co.th/Politics/ViewNews.aspx?NewsID=9510000084837>.

²⁷² "พันธมิตรฯ แถลงประณามกัมพูชารุกล้ำอธิปไตย จี้ รบ.หั่นเช็ดยื่นประท้วง," ผู้จัดการออนไลน์, 1 สิงหาคม 2551, <http://www.manager.co.th/Politics/ViewNews.aspx?NewsID=9510000090780>.

²⁷³ "สนธิ สับ คางคกตุ๋ กุข่าวยึดอำนาจ ณะทหารไทยยึด นครวัด ไว้แลก พระวิหาร," ผู้จัดการออนไลน์, 7 กุมภาพันธ์ 2554, <http://www.manager.co.th/Politics/ViewNews.aspx?NewsID=9540000016804.html>.

กลุ่มพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตยไม่ได้ดำเนินการเคลื่อนไหวคัดค้านการขึ้นทะเบียนปราสาทพระวิหารของกัมพูชาเพียงลำพัง แต่กลุ่มพันธมิตรฯ ยังประกอบขึ้นด้วยคนหลากหลายกลุ่มในลักษณะของเครือข่ายที่มีจุดยืนในเรื่องปราสาทพระวิหารร่วมกัน ดังนี้

(ก) เครือข่ายกองทัพธรรมและสันติอโศก ภายใต้การนำของสมณะโพธิรักษ์และพลตรีจำลอง ศรีเมือง ได้ดำเนินการหลายประการเพื่อคัดค้านการขึ้นทะเบียนปราสาทพระวิหารเป็นมรดกโลก เช่น เครือข่ายกองทัพธรรมและสันติอโศกนำกลุ่มประชาชนเดินขบวนไปที่หน้าองค์การยูเนสโก สนามกีฬาไทย-ญี่ปุ่น ดินแดง และหน้ากองทัพอากาศ 1 เมื่อวันที่ 29 กรกฎาคม 2553 เพื่อคัดค้านการขึ้นทะเบียนปราสาทพระวิหารเป็นมรดกโลก พร้อมทั้งคัดค้านแผนบริหารจัดการพื้นที่ปราสาทพระวิหารของกัมพูชา เพื่อที่ประเทศไทยจะได้ไม่เสียดินแดนให้กับกัมพูชา หรือการเคลื่อนไหวเมื่อวันที่ 5 สิงหาคม 2553 เครือข่ายกองทัพธรรมและสันติอโศกได้เรียกร้องให้ประชาชนมาชุมนุมอย่างสันติ อหิงสา ชื่อสัตย์ และบริสุทธิ์ บริเวณทำเนียบรัฐบาล เพื่อปกป้องแผ่นดินไทยจากการรุกรานของกัมพูชา มิฉะนั้นประเทศไทยจะต้องสูญเสียดินแดนให้กับกัมพูชาอย่างแน่นอน ซึ่งในขณะที่มีการเคลื่อนไหวชุมนุม สมณะโพธิรักษ์ กล่าวต่อประชาชนผ่านรายการที่ออกอากาศทางสถานีโทรทัศน์เพื่อมนุษยชาติ (For Mankind TV: FMTV) ในลักษณะที่เป็นการปลุกกระตมให้ประชาชนไทยปกป้องผืนแผ่นดินไทยและปราสาทพระวิหารแม้จะต้องสละเลือดเนื้อก็ต้องยอม ความตอนหนึ่งว่า

“...ความรักอื่นใด แม้รักแคไหน คงไม่ยั่งยืน แต่ความรักชาติ รักสุดกำลัง
ก่อเกิดมานะ ยอมสละชีวิตรักจนกระทั่งหมดเลือดเนื้อเรา ชีวิตร่างกายเราไม่
เสียดาย ตายแล้วก็เผา ทุกสิ่งยอมพราก เว้นแต่ชาติของเรา อย่าให้ใครเขา เขี่ยบ
ย่ำทำลาย...”²⁷⁴

(ข) กลุ่มธรรมยาตราปกป้องรักษาแผ่นดินไทย ภายใต้การนำของนายสมาน ศรีงาม และนายเศวต ทินกุล อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรธรรมนุญ (พ.ศ.2550) ได้ดำเนินการหลายประการในการคัดค้านการขึ้นทะเบียนปราสาทพระวิหารเป็นมรดกโลก เช่น กลุ่มธรรมยาตราปกป้องรักษาแผ่นดินไทยนัดรวมกลุ่มประชาชนขึ้นไปปฏิบัติธรรมบริเวณหน้าอุทยานแห่งชาติเขาพระวิหารเพื่อทวงคืนปราสาทพระวิหารจากกัมพูชาและผลักดันประชาชนชาวกัมพูชาที่อาศัยอยู่บริเวณชายแดนให้ออกจากเขตแดนของไทยเมื่อวันที่ 18 กรกฎาคม 2551²⁷⁵ หรือการที่กลุ่มธรรมยาตราฯ นำโดยนายสมาน ศรีงาม และพระวิจิตร ญาณโสภโณ เลขาธิการขบวนการศาสนาเพื่อมนุษยชาติ เป็นผู้นำกลุ่มประชาชนเดินเท้าจากศาลเจ้าพ่อหลักเมือง จังหวัดศรีสะเกษ ไปยังเขาพระวิหาร เป็นระยะทาง 100 กิโลเมตร เมื่อวันที่ 19 มิถุนายน 2551 เพื่อชุมนุมใหญ่และทวงคืนปราสาทพระวิหารจากกัมพูชา

²⁷⁴ "บันทึกเหตุการณ์ประชาชนคนไทยหัวใจรักชาติร่วมชุมนุมคัดค้านแผนการบริหารจัดการพื้นที่ปราสาทพระวิหารของกัมพูชา," สารอโศก อันดับ 317, มีนาคม-พฤษภาคม 2553.

²⁷⁵ "สกัด 3 ธรรมยาตราฯ แจงจับเขมรห้ามขึ้นเขาพระวิหาร ชายแดนตั้งเครียด คนงาน ข.การช่าง หนีตายเข้าไทย," ผู้จัดการออนไลน์, 19 กรกฎาคม 2551.

พร้อมทั้งขับไล่ประชาชนชาวกัมพูชากว่า 500 คน ที่รูก้ำเขตแดนของไทย ให้ออกไปจากผืนแผ่นดินไทย²⁷⁶ หรือการที่กลุ่มธรรมยาตรา นำกลุ่มประชาชนเดินขบวนไปยังบริเวณปราสาทพระวิหารเพื่อคัดค้านการขึ้นทะเบียนปราสาทพระวิหารเป็นมรดกโลกของกัมพูชา โดยนายสมาน ศรีงาม กล่าวว่า

“ปัญหาเรื่องปราสาทพระวิหาร ศาลโลกไม่ได้ตัดสินตามอนุสัญญาโตเกียว พ.ศ.2484 ที่เป็นสัญญาไทย-ฝรั่งเศส ที่สมบูรณ์ และมีผลบังคับมาจนถึงปัจจุบัน เพราะรัฐสภาไทยได้ลงสัตยาบันให้การรับรองอย่างถูกต้อง ดังนั้นเราจึงขอคัดค้านการขึ้นทะเบียนปราสาทพระวิหารเป็นมรดกโลก และขอทวงเมืองพระตะบองคืนมาให้กับไทย ประชาชนไทยจะต้องลุกขึ้นสู้ กอบกู้พิทักษ์รักษาผืนแผ่นดินไทย อธิปไตยของชาติ ให้อหุลุดพ้นจากการครอบงำของต่างชาติโดยสิ้นเชิง”²⁷⁷

(ค) ภาคีเครือข่ายประชาชนไทยหัวใจรักชาติ (คทร.) เป็นเครือข่ายที่แยกออกมาจากกลุ่มพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตยและบางส่วนเป็นญาติธรรมของพุทธสถานสันตโศก ภายใต้การนำของนายวีระ สมความคิด ได้ดำเนินการหลายประการเกี่ยวกับการคัดค้านการขึ้นทะเบียนปราสาทพระวิหารเป็นมรดกโลก เช่น เมื่อวันที่ 7-8 กุมภาพันธ์ 2553 นายวีระ สมความคิด เรียกร้องให้ประชาชนไปรวมตัวกันที่พุทธสถาน ศรีชะอโศก เพื่อประท้วงการที่นายกรัฐมนตรีสุนทรเชน เดินทางมายังบริเวณพื้นที่ทับซ้อนจำนวน 4.6 ตารางกิโลเมตร ซึ่งเป็นพื้นที่ในเขตอธิปไตยของไทย หรือเมื่อวันที่ 30 เมษายน 2553 นายวีระ สมความคิด นำประชาชน จำนวน 100 คน เดินทางไปยังสันเขื่อนห้วยเมฆา อำเภอบ้านกรวด จังหวัดบุรีรัมย์ เพื่อทำการถอดหมุดหลักจีพีเอส ออกจากพื้นที่ เนื่องจากหมุดดังกล่าวมีการเขียนกำกับไว้ว่า “ชายแดนไทย-กัมพูชา” อันจะมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงแนวเขตแดนของไทยและจะทำให้ไทยสูญเสียดินแดนให้กับกัมพูชาเป็นจำนวนมาก²⁷⁸ หรือการที่เครือข่ายประชาชนไทยหัวใจรักชาติแสดงความห่วงใยและเรียกร้องให้รัฐบาลอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ ยกเลิกเอ็มโอยู 2543 เนื่องจากเอ็มโอยู 2543 จะส่งผลกระทบต่อไทยสูญเสียดินแดนให้กับกัมพูชา²⁷⁹

²⁷⁶ "ขบวนทัพระดมยาตรา ทวงคืนเขาพระวิหาร ถึงแล้ว แฉบักศรีสะเกษสั่งสกัดประชาชนร่วมกอบกู้แผ่นดิน," ผู้จัดการออนไลน์, 19 มิถุนายน 2551.

²⁷⁷ "แดนอีสานระอุ!! ปลุกทวงเขาพระวิหาร," ข่าวรัฐสภาออนไลน์, 22 มิถุนายน 2551, http://www.parliament.go.th/news/news_detail.php?prid=144456.

²⁷⁸ สารอโศก. บันทึกเหตุการณ์ประชาชนคนไทยหัวใจรักชาติร่วมชุมนุมคัดค้านแผนการบริหารจัดการพื้นที่ปราสาทพระวิหารของกัมพูชา.

²⁷⁹ "แฉ! สุวิทย์ พลาคเซ็นรับเขมรตั้ง กก.ไอซีซี ทำล่ำพองเหนือไทย วีระ เตรียมยื่นศาล รธน.วินิจฉัยขัดมาตรา 190 ละเมิดมติ ครม.," ผู้จัดการออนไลน์, 3 สิงหาคม 2553,

<http://www.manager.co.th/QOL/ViewNews.aspx?NewsID=9530000107057>.

(ง) กลุ่มรณรงค์มณฑลบูรพา เป็นกลุ่มคนที่รวมตัวกันเพื่อเรียกร้องให้ยึดถืออนุสัญญาโตเกียว ที่ทำขึ้นในสมัยรัฐบาลจอมพลแปลก พิบูลสงคราม (พ.ศ.2484) เพื่อทวงสิทธิการครอบครองเมืองเสียมราฐ พระตะบอง ศรีโสพน รวมถึงปราสาทพระวิหาร คืบจากกัมพูชา ซึ่งในสมัยรัฐบาลจอมพลแปลก พิบูลสงคราม ดินแดนดังกล่าวเป็นดินแดนที่อยู่ในความครอบครองของไทย²⁸⁰

กลุ่มพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตยและเครือข่าย ได้ดำเนินมาตรการต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นการชุมนุมประท้วง การปราศรัยบนเวทีชุมนุม หรือการเดินทางไปยังปราสาทพระวิหาร เพื่อปลุกกระตุ้นให้ประชาชนมีความคิดเห็นไปในทิศทางเดียวกับกลุ่ม พร้อมทั้งเรียกร้องให้รัฐบาลดำเนินมาตรการทางทหารขั้นเด็ดขาดในปัญหาข้อพิพาทปราสาทพระวิหารกับกัมพูชา ซึ่งกลุ่มพันธมิตรฯ และเครือข่าย อาศัยชนชั้นกลางในเมืองใหญ่เป็นฐานกำลังสำคัญและได้ฟื้นฟูแนวคิดชาตินิยม กลับมามีบทบาทอีกครั้งอย่างเข้มข้น²⁸¹

(2) กลุ่มนักวิชาการ

ในช่วงที่ไทยเผชิญปัญหาข้อพิพาทเรื่องปราสาทพระวิหารกับกัมพูชา มีนักวิชาการจำนวนหลายท่านที่มีความน่าเชื่อถือทางสังคมได้เสนอข้อคิดเห็นไปในแนวทางเดียวกับกลุ่มพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย คือ การคัดค้านการขึ้นทะเบียนปราสาทพระวิหารเป็นมรดกโลก รวมถึงการมีความเห็นแย้งต่อคำพิพากษาของศาลยุติธรรมระหว่างประเทศ พ.ศ. 2505 โดยเสนอแนวคิดว่า การขึ้นทะเบียนปราสาทพระวิหารเป็นมรดกโลกของกัมพูชามีความสุ่มเสี่ยงที่จะทำให้ไทยต้องสูญเสียพื้นที่โดยรอบปราสาทพระวิหาร จำนวน 4.6 ตารางกิโลเมตร รวมถึงพื้นที่อื่นๆ เพิ่มเติมอีกเป็นจำนวนหลายล้านไร่ให้แก่กัมพูชา ซึ่งด้วยสถานะทางสังคมของนักวิชาการต่างๆ สามารถช่วยสร้างแรงสนับสนุนจากประชาชนให้คล้อยตามและยอมรับข้อเรียกร้องของกลุ่มพันธมิตรฯ ได้เป็นอย่างดีโดยไม่ถูกตั้งคำถามใดๆ อาทิเช่น

สมปอง สุจริตกุล อดีตนักการทูตที่มีส่วนร่วมในการต่อสู้คดีปราสาทพระวิหารเมื่อพ.ศ.2503-2505 กล่าวว่า

“แม้ศาลโลกจะได้ตัดสินให้ปราสาทพระวิหาร (อาจตีความรวมถึงพื้นที่ที่ตัวปราสาทตั้งอยู่) รวมถึงโบราณวัตถุต่างๆจากปราสาทเป็นของกัมพูชา แต่ด้วยเหตุที่ศาลไม่ได้ให้การรับรองสถานะของแผนที่และความถูกต้องของเส้นเขตแดนตาม

²⁸⁰ อัครพล คำคุณ, "เขาพระวิหารกับนักวิชาการชายชาติ และอาณาจักรแห่งความมีดบอระหว่างมนุษยชาติ," ประชาไท, 6 พฤศจิกายน 2553, <http://prachatai.com/node/18861/talk>.

²⁸¹ พวงทอง ภาวครพันธ์ุ, รัฐและขบวนการอารยะสังคมไทยในกรณีปราสาทพระวิหาร, หน้า 104-105.

แผนที่ของฝรั่งเศสตามที่กัมพูชาร้องขอต่อศาล ดังนั้นกัมพูชาจึงมิได้ มีสิทธิใดๆ ในดินแดนนอกเหนือจากพื้นที่ตัวปราสาทตั้งอยู่”²⁸²

อดุล วิเชียรเจริญ นักวิชาการด้านประวัติศาสตร์และอดีตหัวหน้าคณะกรรมการมรดกโลกของไทย กล่าวยืนยันว่า

“...เมื่อคุณนพดล ปัทมะ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ ไปลงนามในแถลงการณ์ร่วม ทางกัมพูชาประสงค์ให้เราลงนาม โดยคุณนพดลก็ลงนามกับรัฐบาลกัมพูชาไปแล้วที่ปารีส โดยให้กัมพูชาขึ้นทะเบียนเฉพาะตัวปราสาทนายนพดล อ้างว่าบริเวณปราสาทมีความยาวถึง 30 เมตร ทำให้ตนแน่ใจได้ว่าเราได้เสียดินแดนแล้ว...”²⁸³

ศรีศักร วัลลิโภดม นักวิชาการด้านประวัติศาสตร์ และกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิในคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ (กวช.) กล่าวเรียกร้องให้ไทยถอนตัวจากการเป็นภาคีสมาชิกขององค์การยูเนสโก เนื่องจากยูเนสโกดำเนินการด้วยเจตนาไม่บริสุทธิ์ ปล่อยให้กัมพูชายึดดินแดนไทยไปเป็นจำนวนมากจากการขึ้นทะเบียนปราสาทพระวิหารเป็นมรดกโลก ดังความตอนหนึ่งว่า

“...อย่าไปโง่เพราะถ้ายอมรับแผนที่ของกัมพูชาก็เท่ากับเสียดินแดนอีกเป็นจำนวนมาก รวมทั้งชายทะเลถือว่าอันตรายมาก สร้างความหวาดกลัวให้กับคนไทยที่อยู่ชายแดนตั้งแต่จังหวัดจันทบุรีไป เพราะกัมพูชาจะมายึดหมด ครอบปราสาทก็ไม่ใช่ชาวบ้านเขมรธรรมดาแต่รัฐบาลส่งมายึด รัฐบาลไทยไม่เคยสนใจแถมยังไปเสียทำเซ็นเอ็มโอยูรับรองแผนที่ที่เราเสียเปรียบอีก ...รัฐบาลอย่าไปกลัวนายฮอร์ นัม ฮง กัมพูชาก็ได้แค่ขู่ว่าจะเรียกความสนใจจากฝรั่งเศสเท่านั้น ผมว่าถ้าจะรบ ก็ต้องรบ...”²⁸⁴

วัลย์วิภา จรุงโรจน์ นักวิจัยสถาบันไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ กล่าวว่า การขึ้นทะเบียนปราสาทพระวิหารเป็นมรดกโลกของกัมพูชามีความสุ่มเสี่ยงที่จะทำให้ประเทศไทยเสียดินแดนให้กับกัมพูชา ความตอนหนึ่งว่า

²⁸² ประกาศสิทธิ์ แก้วมงคล, "พื้นฐานความเข้าใจ กรณีเขตแดน-ปราสาทพระวิหาร," *วารสารร่วมพสกษ์* ปีที่ 27 ฉบับที่ 2 (กุมภาพันธ์ - พฤษภาคม 2552): หน้า 197.

²⁸³ "อดุล วิเชียรเจริญ ยันแถลงการณ์ร่วมเขาพระวิหารทำให้ไทยเสียดินแดนแล้ว," มติชนออนไลน์, 30 มิถุนายน 2551, http://www.matichon.co.th/news_detail.php?newsid=38519.

²⁸⁴ "ศรีศักร ชัดยูเนสโกไม่บริสุทธิ์ ยุ รบ. ถอนตัว," คมชัดลึกออนไลน์, 29 กรกฎาคม 2553, <http://www.komchadluek.net/news/local/68215>.

“...การขึ้นทะเบียนปราสาทพระวิหารเป็นมรดกโลก กัมพูชาขึ้นรณเรียกเรื่องเอาพื้นที่ 4.6 ตารางกิโลเมตร ของไทยไป ซึ่งเป็นการละเมิดอธิปไตยและดินแดนของไทยอย่างสมบูรณ์...”²⁸⁵

“...ในสมัยนพตล ปัทมะ เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ ก็บอกว่าจะคัดค้านกัมพูชา กัมพูชาขึ้นทะเบียนมรดกโลกฝ่ายเดียวไม่ได้ ไทยต้องขึ้นทะเบียนร่วมด้วย แต่พอเอาเข้าจริงกลับไปสนับสนุนกัมพูชา โดยเอาอุทยานแห่งชาติของไทยเข้าไปร่วมขึ้นทะเบียนด้วย ซึ่งส่งผลให้จากเดิมที่เราจะสูญเสียดินแดน 4.6 ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ 3,000 ไร่ แต่ตามโมเดลใหม่นี้ทำให้ไทยต้องเสียดินแดนเพิ่มขึ้นอีก 1.5 ล้านไร่...”²⁸⁶

กลุ่มชาตินิยมที่มีบทบาทในช่วงที่ไทยมีปัญหาข้อพิพาทเรื่องปราสาทพระวิหารกับกัมพูชา พ.ศ.2551-2554 ประกอบด้วย กลุ่มพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตยและเครือข่ายและกลุ่มนักวิชาการ ซึ่งผู้ศึกษาจำแนกบุคคลกลุ่มต่างๆ ว่าเป็นกลุ่มชาตินิยมโดยพิจารณาจากท่าทีทัศนคติ และความคิดเห็นที่เห็นแย้งต่อคำพิพากษาของศาลยุติธรรมระหว่างประเทศ พ.ศ. 2505 และคัดค้านการขึ้นทะเบียนปราสาทพระวิหารเป็นมรดกโลกของกัมพูชา พ.ศ. 2551 เป็นสำคัญ โดยบุคคลกลุ่มดังกล่าวมีท่าทีว่าปราสาทพระวิหารและพื้นที่โดยรอบจำนวน 4.6 ตารางกิโลเมตร ยังคงเป็นกรรมสิทธิ์ของไทย แต่อย่างไรก็ดีกลุ่มชาตินิยมที่มีบทบาทสนับสนุนการใช้มาตรการทางทหารและทำสงครามในปัญหาข้อพิพาทเรื่องปราสาทพระวิหารเป็นเพียงตัวแสดงภายนอกที่รัฐที่ดำเนินการเคลื่อนไหวกดดันรัฐบาลเท่านั้นไม่ได้มีบทบาทในการกำหนดนโยบายต่างประเทศโดยตรง เป็นเหตุให้ปัญหาข้อพิพาทเรื่องปราสาทพระวิหารกับกัมพูชาไม่นำไปสู่สงครามระหว่างประเทศเหมือนในสมัยรัฐบาลจอมพลแปลก พิบูลสงคราม ที่กลุ่มชาตินิยมเข้าไปมีบทบาทในการกำหนดนโยบายต่างประเทศโดยตรง

5.2.2 เจื่อนใจภายนอกประเทศ

เจื่อนใจภายนอกประเทศหมายถึงปรากฏการณ์หรือเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นภายนอกอาณาเขตประเทศไทยไม่ว่าจะเป็นปัจจัยทางการเมืองของประเทศคู่ขัดแย้ง สภาพแวดล้อมระหว่างประเทศทั้งในระดับโลกและระดับภูมิภาค ที่มีผลต่อการดำเนินการหรือการเปลี่ยนแปลงมาตรการต่างๆ ของประเทศไทย ซึ่งในปัญหาข้อพิพาทเรื่องปราสาทพระวิหารระหว่างไทยและกัมพูชาในช่วงพ.ศ. 2551-2554 มีเจื่อนใจภายนอกประเทศ ดังนี้

²⁸⁵ วลัยวิภา จรูญโรจน์, *หลักฐานข้อเท็จจริงกรณีพิพาทไทย-เขมร ก่อนแผ่นดินไทยจะสิ้นสูญ* (กรุงเทพฯ: บ้านพระอาทิตย์, 2553), หน้า 122.

²⁸⁶ "ม.ล.วัลย์วิภา จรูญโรจน์ จะปกป้องแผ่นดินไทย อภิสถิตีต้องเลิก Mou 43," ผู้จัดการออนไลน์, 30 กรกฎาคม 2553, <http://www.manager.co.th/Daily/ViewNews.aspx?NewsID=9530000105503>.

5.2.2.1 การเลือกตั้งของกัมพูชา

ในช่วงที่ไทยเผชิญปัญหาข้อพิพาทเรื่องปราสาทพระวิหารกับกัมพูชา เป็นช่วงที่กัมพูชามีการจัดการเลือกตั้งทั่วไปขึ้นเมื่อวันที่ 27 กรกฎาคม 2551 โดยมีพรรคการเมืองที่ลงทะเบียนเข้าร่วมการเลือกตั้งจำนวน 12 พรรค ทั้งที่เป็นพรรคการเมืองเก่าและพรรคการเมืองที่จัดตั้งขึ้นใหม่ ซึ่งพรรคการเมืองเก่าที่มีบทบาทสำคัญในการเมืองกัมพูชา คือ พรรคประชาชนกัมพูชา (Cambodia People's Party-CPP) ของนายฮุน เซน นายกรัฐมนตรีในขณะนั้น ถือเป็นพรรคการเมืองที่มีอำนาจผูกขาดการบริหารประเทศมาอย่างยาวนานตั้งแต่พ.ศ.2528 นอกจากนี้ยังมีพรรคสมรังสี นำโดยนายสมรังสี และพรรคพุนซินเปก ซึ่งเป็นพรรคฝ่ายค้านพรรคเดียวในสภา ได้ลงแข่งขันในการเลือกตั้งครั้งนี้ด้วย²⁸⁷ โดยในช่วงของการรณรงค์หาเสียงเลือกตั้ง พรรคประชาชนกัมพูชาทำการรณรงค์ในระยะเวลาที่ยาวนาน รณรงค์ในพื้นที่ที่กว้างขวาง และรณรงค์ในหลากหลายรูปแบบ โดยใช้ข้อมูลข่าวสารที่จูงใจประชาชนผู้ออกเสียงเลือกตั้งได้มากกว่าทุกพรรคการเมือง โดยการอ้างผลสำเร็จของนโยบายและโครงการต่างๆ ตามที่เสนอไว้ในการหาเสียงครั้งที่ผ่านมา โดยเฉพาะประเด็นปัญหาข้อพิพาทเรื่องปราสาทพระวิหารกับไทย ซึ่งนายฮุน เซน นำประเด็นดังกล่าวมาสร้างกระแสชาตินิยมในหมู่ประชาชนชาวกัมพูชาในช่วงก่อนการเลือกตั้งเนื่องจากประเด็นข้อพิพาทเรื่องปราสาทพระวิหารเป็นประเด็นอ่อนไหวที่เกี่ยวข้องกับพรมแดนและเชื้อชาติ อันจะส่งผลให้ประชาชนที่ยังไม่ได้ตัดสินใจเลือกพรรคใดมาตัดสินใจเลือกพรรคประชาชนกัมพูชาของนายฮุน เซน เหมือนในอดีตในช่วงพ.ศ. 2546 ที่ไทยและกัมพูชามีประเด็นข้อพิพาทเรื่องปราสาทนครวัดจากการที่สื่อมวลชนกัมพูชาระบุว่านางสาวสุนันท์ คงยิ่ง ดาราของไทย กล่าวดูหมิ่นประเทศกัมพูชา ซึ่งพรรคประชาชนกัมพูชาของนายฮุน เซน ก็ได้นำประเด็นดังกล่าวมาปลุกกระแสชาตินิยมขึ้นในหมู่ประชาชนกัมพูชาเพื่อผลประโยชน์ทางการเมือง²⁸⁸ ในทำนองเดียวกัน ปัญหาข้อพิพาทเรื่องปราสาทพระวิหารเมื่อพ.ศ.2551 ก็ถูกพรรคประชาชนกัมพูชาของนายฮุน เซน นำมาปลุกกระแสชาตินิยมเนื่องจากประเด็นดังกล่าวสามารถชักจูงให้ประชาชนที่ยังไม่ได้ตัดสินใจเลือกพรรคใดมาตัดสินใจเลือกพรรคประชาชนกัมพูชาของนายฮุน เซน ได้ เห็นได้จากคำกล่าวของประชาชนชาวกัมพูชาที่ระบุว่าประชาชนจะลงคะแนนเสียงให้กับผู้นำที่แข็งแกร่งที่สามารถแก้ไขข้อพิพาทเรื่องปราสาทพระวิหารได้อย่างทันที่เนื่องจากประเด็นเรื่องเขตแดนเป็นประเด็นที่อยู่ในจิตใจของประชาชนกัมพูชา ประชาชนกัมพูชาจะให้การสนับสนุนรัฐบาลฮุน เซน เนื่องจากข้อพิพาทเรื่องปราสาทพระวิหารเป็นประเด็นเกี่ยวกับชาติที่มีความสำคัญยิ่ง²⁸⁹

²⁸⁷ เสนีย์ คำสุข, *กัมพูชามีการพัฒนาประชาธิปไตยในการเลือกตั้งทั่วไปตั้งแต่พ.ศ.2536 ถึง พ.ศ.2556* (นนทบุรี: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมราชา, 2557), หน้า 127.

²⁸⁸ อ้างถึงแล้ว, หน้า 137-38.

²⁸⁹ "Hun Sen Claims Cambodia Vote Win," Al-Jazeera News, 28 July 2008.

การจัดการเลือกตั้งทั่วไปขึ้นเมื่อวันที่ 27 กรกฎาคม 2551 ผลการเลือกตั้งพบว่าพรรคประชาชนกัมพูชาของนายฮุน เซน ชนะการเลือกตั้ง และได้ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีต่อไปอีก 5 ปี จากที่ดำรงตำแหน่งต่อเนื่องมาแล้วถึง 23 ปี ซึ่งการที่นายฮุน เซน จะสามารถดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีได้อย่างราบรื่นตลอด 5 ปี นั้น จำต้องมีท่าทีและจุดยืนที่แข็งกร้าวต่อไทยในกรณีพิพาทเรื่องปราสาทพระวิหารเนื่องจากปัญหาดังกล่าวสามารถช่วยสร้างคะแนนนิยมให้แก่นายกรัฐมนตรีฮุน เซน และพรรคประชาชนกัมพูชา ได้เป็นอย่างดีในฐานะผู้ปกป้องประเทศกัมพูชา ซึ่งท่าทีและจุดยืนที่แข็งกร้าวของนายกรัฐมนตรีฮุน เซน จะช่วยให้ประชาชนชาวกัมพูชาที่ยังไม่ได้ตัดสินใจเลือกพรรคใดหันมาสนับสนุนพรรคประชาชนกัมพูชาเนื่องจากเห็นว่าพรรคประชาชนกัมพูชาเป็นเพียงพรรคเดียวที่จะสามารถรับมือกับไทยในปัญหาดังกล่าวได้ ซึ่งพรรคประชาชนกัมพูชาได้รับคะแนนนิยมจากประชาชนเป็นอย่างมากจากความสำเร็จในการผลักดันให้ปราสาทพระวิหารขึ้นทะเบียนเป็นมรดกโลกได้สำเร็จ²⁹⁰ ดังนั้นการเลือกตั้งของกัมพูชาที่มีขึ้นเมื่อพ.ศ.2551 ได้ผลักดันให้นายกรัฐมนตรีฮุน เซน นำประเด็นข้อพิพาทเรื่องปราสาทพระวิหารกับไทยมาใช้ในการหาเสียงเลือกตั้ง อีกทั้งเมื่อชนะการเลือกตั้งและดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีแล้ว นายกรัฐมนตรีฮุน เซน ก็แสดงท่าทีแข็งกร้าวต่อไทยในปัญหาข้อพิพาทเรื่องปราสาทพระวิหารเพื่อสร้างคะแนนนิยมและเอื้อให้ตนเองสามารถดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีได้อย่างราบรื่นตลอด 5 ปี แต่อย่างไรก็ดีเงื่อนไขภายนอกประเทศดังกล่าวส่งผลต่อการประเมินสถานการณ์ของนายกรัฐมนตรีอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ โดยการดำเนินมาตรการทางการทูตที่แข็งกร้าวต่อกัมพูชาในปัญหาข้อพิพาทเรื่องปราสาทพระวิหารเท่านั้น แต่ก็ไม่ได้มีอิทธิพลจนยกระดับไปสู่การทำสงครามระหว่างประเทศเหมือนในสมัยรัฐบาลจอมพลแปลก พิบูลสงคราม

5.2.2.2 การขึ้นทะเบียนปราสาทพระวิหารเป็นมรดกโลกของกัมพูชา พ.ศ.2551

การขึ้นทะเบียนปราสาทพระวิหารของกัมพูชาถือเป็นเงื่อนไขภายนอกสำคัญที่เอื้อให้แนวคิดชาตินิยมไทยสามารถกลับมามีพลังและมีอิทธิพลอีกครั้ง โดยเฉพาะการที่กลุ่มพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตยมีเป้าหมายหลักเพื่อต่อต้านอดีตนายกรัฐมนตรีทักษิณ ชินวัตร ที่เริ่มขึ้นตั้งแต่พ.ศ.2549 แต่ก็ยังไม่สามารถหาเหตุที่มีความชอบธรรมเพียงพอในการโค่นล้มระบอบทักษิณ จนกระทั่งเมื่อรัฐบาลสมัคร สุนทรเวช และรัฐบาลฮุน เซน ของกัมพูชา เตรียมที่จะยื่นขอขึ้นทะเบียนปราสาทพระวิหารเป็นมรดกโลก กลุ่มพันธมิตรฯ ก็ได้ใช้จังหวะดังกล่าวหยิบยกเอาการขึ้นทะเบียนปราสาทพระวิหารเป็นมรดกโลกขึ้นมาเคลื่อนไหวต่อต้านรัฐบาลสมัคร สุนทรเวช อย่างแข็งขัน²⁹¹

การขึ้นทะเบียนปราสาทพระวิหารเป็นมรดกโลกของกัมพูชา เริ่มขึ้นเมื่อกัมพูชายื่นเอกสารต่อศูนย์มรดกโลกเพื่อขอจดทะเบียนปราสาทพระวิหารเป็นมรดกโลกตั้งแต่เดือนมกราคม พ.ศ.2548 ต่อมาในเดือนมิถุนายน พ.ศ.2550 ที่ประชุมคณะกรรมการมรดกโลก สมัยที่ 31 ณ เมืองโครสเซอร์ ประเทศนิวซีแลนด์ ได้มีมติรับรองว่าปราสาทพระวิหารมีคุณค่าสากลที่โดดเด่น (Outstanding

²⁹⁰ "การเลือกตั้งในกัมพูชา," *สยามจดหมายเหตุ* ปีที่ 33 (กรกฎาคม 2551): หน้า 960-61.

²⁹¹ พวงทอง ภาวครพันธ์ุ. *รัฐและขบวนการอารยะสังคมไทยในกรณีปราสาทพระวิหาร*. หน้า 106.

Universal Value) ตามเกณฑ์มรดกโลก และเห็นชอบในหลักการว่าปราสาทพระวิหารควรได้รับการขึ้นทะเบียนเป็นมรดกโลก โดยประธานคณะกรรมการมรดกโลกมีคำแถลงว่าประเทศกัมพูชาและประเทศไทยเห็นพ้องกันอย่างยิ่งว่าปราสาทพระวิหารต้องได้รับการขึ้นทะเบียนปราสาทพระวิหารเป็นมรดกโลก โดยประเทศกัมพูชาจะเสนอขึ้นทะเบียนปราสาทพระวิหารเป็นมรดกโลกอย่างเป็นทางการในการประชุมคณะกรรมการมรดกโลกครั้งต่อไปในพ.ศ.2551 กัมพูชาและประเทศไทยมีการหารือกันในเรื่องการขึ้นทะเบียนปราสาทพระวิหารเป็นมรดกโลกหลายครั้ง แต่ยังมีประเด็นเรื่องเขตแดนบริเวณปราสาทพระวิหารที่ไม่สามารถตกลงกันได้ ในเดือนมีนาคม พ.ศ.2551 ระหว่างการเดินทางเยือนกัมพูชาอย่างเป็นทางการ นายสมคร สุนทรเวช นายกรัฐมนตรีของไทยขณะนั้นได้ยืนยันกับนายกรัฐมนตรีกัมพูชาว่าไทยไม่ขัดขวางการเสนอขึ้นทะเบียนปราสาทพระวิหารเป็นมรดกโลกของกัมพูชา แต่การขึ้นทะเบียนจะต้องไม่กระทบสิทธิเรื่องเขตแดนและอธิปไตยของไทย จากนั้นในเดือนพฤษภาคม พ.ศ.2551 นายนภดล ปัทมะ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศขณะนั้นได้หารือกับนายสก อาน รองนายกรัฐมนตรีของกัมพูชาที่สำนักงานใหญ่ยูเนสโก กรุงปารีส โดยได้ข้อสรุปว่ากัมพูชาจะขอขึ้นทะเบียนมรดกโลกเฉพาะตัวปราสาทพระวิหาร และจะเสนอแผนผังแสดงพื้นที่ใหม่ให้ไทยพิจารณาให้ความเห็นชอบก่อนที่จะยื่นต่อคณะกรรมการมรดกโลก ต่อมาเดือนมิถุนายน พ.ศ.2551 กัมพูชาได้เสนอร่างแผนผังแสดงพื้นที่ใหม่ให้ไทยพิจารณา และวันที่ 17 มิถุนายน 2551 คณะรัฐมนตรีมีมติเห็นชอบร่างคำแถลงการณ์ร่วมไทย-กัมพูชาเกี่ยวกับการขึ้นทะเบียนปราสาทพระวิหารเป็นมรดกโลก รวมทั้งแผนผังแสดงพื้นที่ใหม่ จากนั้นในวันที่ 18 มิถุนายน 2551 ได้มีการลงนามรับรองคำแถลงการณ์ร่วมไทย-กัมพูชาดังกล่าว²⁹² ซึ่งกลุ่มชาตินิยมได้ออกมาเคลื่อนไหวคัดค้านแถลงการณ์ร่วมไทย-กัมพูชาอย่างแข็งขันเนื่องจากแถลงการณ์ร่วมดังกล่าวถือเป็นการสนับสนุนการขึ้นทะเบียนปราสาทพระวิหารของกัมพูชาและถือเป็นการยอมรับแผนที่มาตราส่วน 1:200,000 อันจะส่งผลให้ไทยต้องสูญเสียปราสาทพระวิหารและพื้นที่ทับซ้อนจำนวน 4.6 ตารางกิโลเมตร ให้กับกัมพูชา²⁹³

การผลักดันการขึ้นทะเบียนปราสาทพระวิหารของกัมพูชาจึงเป็นเงื่อนไขภายนอกที่สำคัญที่เอื้อให้แนวคิดชาตินิยมไทยกลับขึ้นมามีอิทธิพลอีกครั้งหลังจากที่ปัญหาดังกล่าวสิ้นสุดลงนับตั้งแต่ศาลยุติธรรมระหว่างประเทศพิพากษาคัดสินให้ปราสาทพระวิหารอยู่ในอธิปไตยของกัมพูชาในสมัยรัฐบาลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ เมื่อพ.ศ.2505 เป็นระยะเวลารวม 46 ปี แต่อย่างไรก็ดีเงื่อนไขภายนอกประเทศดังกล่าวก็ส่งผลต่อการประเมินสถานการณ์ของนายกรัฐมนตรีอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ โดยมีท่าที

²⁹² คณะทำงานเฉพาะกิจเพื่อศึกษาเกี่ยวกับกรณีปัญหาเขาพระวิหาร สภาที่ปรึกษาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, *เขาพระวิหาร : ปัญหาและทางออก* (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์คณะรัฐมนตรีและราชกิจจานุเบกษา, 2552), หน้า 15-16.

²⁹³ "ดูชัดๆ แถลงการณ์ร่วม นภดล ลงนามหนุนกัมพูชาขึ้นทะเบียนปราสาทพระวิหาร," ผู้จัดการออนไลน์, 25 มิถุนายน 2551.

ต่อต้านการขึ้นทะเบียนปราสาทพระวิหารของกัมพูชาเท่านั้น ไม่ได้มีอิทธิพลจนยกระดับไปสู่การทำสงครามระหว่างประเทศเหมือนในสมัยรัฐบาลจอมพลแปลก พิบูลสงคราม

กล่าวโดยสรุป เงื่อนไขทั้งภายในประเทศและภายนอกประเทศที่รัฐบาลอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะเผชิญและประเมินสถานการณ์นั้นไม่เอื้ออำนวยให้รัฐบาลต้องดำเนินมาตรการทางทหารที่รุนแรงและสงครามเหมือนในสมัยรัฐบาลจอมพลแปลก พิบูลสงคราม โดยเงื่อนไขภายในประเทศ คือ สภาพการเมืองภายในที่ไม่มีเสถียรภาพ นายอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ ไม่ได้ควบคุมอำนาจทางการเมืองได้อย่างเบ็ดเสร็จเหมือนจอมพลแปลก พิบูลสงคราม รัฐบาลจึงต้องให้ความสำคัญกับกลุ่มการเมืองต่างๆ ซึ่งไม่ได้สนับสนุนการใช้มาตรการทางทหารในการแก้ไขปัญหาข้อพิพาท กอปรกับสถานการณ์ภายในประเทศอื่นๆ ก็ไม่เอื้ออำนวยเหมือนในอดีต เช่น กลุ่มชาตินิยมที่เคลื่อนไหวสนับสนุนการใช้มาตรการทางทหารในการแก้ไขปัญหาข้อพิพาทเรื่องปราสาทพระวิหารเป็นกลุ่มที่ไม่ได้มีบทบาทในการกำหนดนโยบายต่างประเทศโดยตรงเป็นเพียงตัวแสดงภายนอกที่ดำเนินการเคลื่อนไหวกดดันรัฐบาลเท่านั้น ส่วนเงื่อนไขภายนอกประเทศ คือ การเลือกตั้งทั่วไปและการขึ้นทะเบียนปราสาทพระวิหารของกัมพูชา ก็ส่งผลต่อการประเมินสถานการณ์ของนายกรัฐมนตรีอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ โดยมีท่าทีต่อต้านการขึ้นทะเบียนปราสาทพระวิหารของกัมพูชาเท่านั้น ไม่ได้มีอิทธิพลจนยกระดับไปสู่การทำสงครามระหว่างประเทศเหมือนในสมัยรัฐบาลจอมพลแปลก พิบูลสงคราม

5.3 แนวคิดชาตินิยมที่มีอิทธิพลต่อปัญหาข้อพิพาทเรื่องปราสาทพระวิหาร

แนวคิดชาตินิยมในปัจจุบันไม่ได้จำกัดอยู่เฉพาะในกลุ่มชนชั้นนำดังเช่นในสมัยสมบูรณาญาสิทธิราชย์หรือกลุ่มของข้าราชการทหารในสมัยรัฐบาลจอมพลแปลก พิบูลสงคราม แต่กระจายลงสู่กลุ่มชนชั้นกลางมากขึ้นจากการเคลื่อนไหวของกลุ่มชาตินิยมในปัญหาข้อพิพาทเรื่องปราสาทพระวิหารระหว่างไทยและกัมพูชา อย่างไรก็ตามแนวคิดชาตินิยมในปัจจุบันจะถูกผลักดันโดยกลุ่มชนชั้นกลางเป็นหลัก แต่ผู้ศึกษายังถือว่าแนวคิดชาตินิยมในปัจจุบันเป็นแนวคิดชาตินิยมแบบทางการเนื่องจากเนื้อหาสาระพื้นฐานส่วนใหญ่ยังคงเป็นแนวคิดที่ได้รับอิทธิพลมาจากอุดมการณ์ชาตินิยมในสมัยสมบูรณาญาสิทธิราชย์และสมัยรัฐบาลจอมพลแปลก พิบูลสงคราม ว่าด้วยเรื่องการสูญเสียดินแดนและกรรมสิทธิ์ของไทยเหนือปราสาทพระวิหารที่ได้ปลุกฝังไว้ ซึ่งแนวคิดชาตินิยมที่มีอิทธิพลต่อปัญหาข้อพิพาทเรื่องปราสาทพระวิหารระหว่างไทยและกัมพูชาในสมัยรัฐบาลอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ พ.ศ.2551-2554 ผู้ศึกษาได้จำแนกออกเป็น 2 ประเภท คือ (1) แนวคิดชาตินิยมว่าด้วยเรื่องการสูญเสียดินแดน และ (2) แนวคิดชาตินิยมว่าด้วยเรื่องพื้นที่โดยรอบปราสาทพระวิหารเป็นของไทย โดยมีรายละเอียด ดังนี้

5.3.1 แนวคิดชาตินิยมว่าด้วยเรื่อง “การสูญเสียดินแดน”

แนวคิดเรื่องการสูญเสียดินแดนถูกปลูกฝังอย่างเข้มข้นในสมัยรัฐบาลจอมพลแปลก พิบูลสงคราม และกลับมามีอิทธิพลอีกครั้งในปัญหาข้อพิพาทเรื่องปราสาทพระวิหารในปัจจุบัน แต่มีการตีความและขยายขอบเขตว่ามีการสูญเสียดินแดนที่เพิ่มมากขึ้นเรื่อยๆ จากเดิมเมื่อพ.ศ.2483 เสนอว่าไทยมีการเสียดินแดนให้กับอังกฤษและฝรั่งเศสจำนวน 8 ครั้ง เป็น 14 ครั้ง ในปัจจุบัน (ครั้งที่ 14 คือ การสูญเสียปราสาทพระวิหาร)

แนวคิดเรื่องการสูญเสียดินแดนจำนวน 14 ครั้ง ในปัจจุบัน ได้รับการสืบทอดแนวความคิดมาจากสมัยจอมพลแปลก พิบูลสงคราม (สูญเสียดินแดน จำนวน 8 ครั้ง) และต่อมาเมื่อพ.ศ.2500 ก็มีการผลิตแผนที่ที่ลดจำนวนการเสียดินแดนลงเป็น 7 ครั้ง โดย ศ. พันเอก (พิเศษ) พูนพล อาสนจินดา อดีตเจ้าหน้าที่กรมแผนที่ทหาร และอดีตอาจารย์ประจำภาควิชาภูมิศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ซึ่งเป็นหนึ่งในคณะที่มหนายของไทยของหม่อมราชวงศ์เสนีย์ ปราโมช ที่ไปต่อสู้คดีพิพาทเรื่องปราสาทพระวิหารกับกัมพูชา ณ กรุงเฮก ประเทศเนเธอร์แลนด์ เมื่อพ.ศ.2505 ได้ผลิตชุดแผนที่ “บันไดประวัติศาสตร์ไทยแต่โบราณ” ที่ประกอบด้วยแผนที่จำนวน 8 แผ่น ที่มีประเด็นหลักการนำเสนออยู่ที่สามประเด็น คือ เรื่องของชนชาติไทย การอพยพโยกย้าย และการเสียดินแดน²⁹⁴ (ภาคผนวก: แผนที่บันไดประวัติศาสตร์ไทยแต่โบราณ) โดย ศ. พันเอก (พิเศษ) พูนพล อาสนจินดา ได้รับอิทธิพลทางความคิดเรื่องของชนชาติไทยและการอพยพโยกย้ายของชนชาติไทยมาจากงานเขียนเรื่องงานค้นคว้าเรื่องชนชาติไทยของหลวงวิจิตรวาทการ และงานเรื่องของชนชาติไทยของพระยาอนุমানราชชน ซึ่ง ศ. พันเอก (พิเศษ) พูนพล อาสนจินดา อธิบายว่าแต่เดิมคนไทยเป็นชาติที่ยิ่งใหญ่อาศัยอยู่ในแผ่นดินของประเทศจีนตอนใต้และได้อพยพลงมาอาศัยในดินแดนที่เรียกว่าสุวรรณภูมิ²⁹⁵ นอกจากนี้ยังมีการเสนอแผนที่แสดงการเสียดินแดนของไทย โดยเสนอว่าไทยเสียดินแดนให้อังกฤษและฝรั่งเศส จำนวน 7 ครั้ง ดังนี้

(ก) ทางด้านซ้ายสุด ไทยสละตะนาวศรีให้อังกฤษเมื่อพ.ศ.2368 ในสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 3)

(ข) ทางด้านเหนือสุด คือ สิบสองจุไทย ที่ฝรั่งเศสยึดครองเมื่อพ.ศ. 2431 ในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 5)

(ค) ส่วนที่เป็นลาวเกือบทั้งประเทศ ที่ฝรั่งเศสยึดครอง ตามสัญญาพ.ศ.2436 (หลังเหตุการณ์ ร.ศ.112)

(ง) ผังขวาแม่น้ำโขง ที่ฝรั่งเศสยึดครอง ตามสัญญาพ.ศ.2446 ได้แก่ ดินแดนไชยะบุรีและจำปาสักของลาว และพื้นที่บางส่วนของลาว

²⁹⁴ ชาญวิทย์ เกษตรศิริ. *สยามประเทศไทย: ได้ดินแดน-เสียดินแดน กับลาวและกัมพูชา*. หน้า 139-163.

²⁹⁵ พูนพล อาสนจินดา, *ภูมิรัฐศาสตร์ประเทศไทย* (เชียงใหม่: คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2521).

(จ) ดินแดนกัมพูชา ที่ฝรั่งเศสยึดครอง ตามสัญญาพ.ศ.2410 ในปลายสมัยสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 4) ที่เรียกว่าเขมรส่วนนอก ที่มีเมืองหลวงอยู่ที่กรุงอุดมชัย กรุงพนมเปญ

(ฉ) ฝรั่งเศสได้ครอบครองมณฑลบูรพา ตามสัญญาพ.ศ.2449 ในปลายสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 5) ได้แก่ ดินแดนเสียมราฐ พระตะบอง ศรีโสภณ หรือที่เรียกว่าเขมรส่วนใน

(ช) อังกฤษได้ครอบครองดินแดนทางใต้สุด คือ ปะลิส ไทรบุรี กะลันตัน และตรังกานู ตามสัญญาพ.ศ.2451

แผนที่การเสียดินแดนของ ศ. พันเอก (พิเศษ) พูนพล อาสนจินดา เสนอว่าไทยสูญเสียดินแดนให้แก่อังกฤษและฝรั่งเศส จำนวน 7 ครั้ง ซึ่งมีความคลาดเคลื่อนจากแผนที่ต้นฉบับในสมัยจอมพลแปลก พิบูลสงคราม ที่เสนอว่าเสียดินแดนจำนวน 8 ครั้ง โดยการเสียดินแดนที่ขาดหายไป คือ การสูญเสียเกาะปีนังและเกาะหมากให้แก่อังกฤษเมื่อพ.ศ.2329-2343

ต่อมาแนวคิดเรื่องการสูญเสียดินแดนของไทยก็เพิ่มจากเดิม จำนวน 7 ครั้ง เมื่อพ.ศ.2500 เป็นจำนวน 8 ครั้ง เมื่อพ.ศ.2506 โดยมีการเพิ่มการสูญเสียเกาะปีนังและเกาะหมากให้แก่อังกฤษเมื่อพ.ศ.2329-2343 กลับเข้ามา ปราบกฏตั้งแผนที่ประวัติศาสตร์ไทยแสดงประวัติศาสตร์ชาติไทยส่วนต่างๆ ที่เสียไป ของนายทองใบ แดงน้อย ในหนังสือเรียนวิชาภูมิศาสตร์-ประวัติศาสตร์ ที่จัดพิมพ์โดยไทยวัฒนาพานิช ซึ่งแผนที่ดังกล่าวถือเป็นแผนที่ที่นิยมมากที่สุดนับตั้งแต่พ.ศ.2506 เป็นต้นมา โดยมีการเสนอว่าไทยสูญเสียดินแดน จำนวน 8 ครั้ง ดังนี้²⁹⁶

- ครั้งที่ 1 เกาะปีนังหรือเกาะหมาก ตกเป็นของอังกฤษ เมื่อพ.ศ.2329-2343
- ครั้งที่ 2 เมืองทะวาย มะริด ตะนาวศรี ตกเป็นของพม่าเมื่อพ.ศ.2336
- ครั้งที่ 3 กัมพูชา (เขมรส่วนนอก) ตกเป็นของฝรั่งเศสเมื่อพ.ศ.2410
- ครั้งที่ 4 แคว้นสิบสองจุไทย ตกเป็นของฝรั่งเศสเมื่อพ.ศ.2431
- ครั้งที่ 5 ลาวทางฝั่งซ้ายของแม่น้ำโขง ตกเป็นของฝรั่งเศสเมื่อพ.ศ.2436
- ครั้งที่ 6 ลาวทางฝั่งขวาของแม่น้ำโขง ตกเป็นของฝรั่งเศสเมื่อพ.ศ.2447
- ครั้งที่ 7 เมืองพระตะบอง เสียมราฐ และศรีโสภณ (มณฑลบูรพา) ตกเป็นของฝรั่งเศสเมื่อพ.ศ.2450
- ครั้งที่ 8 ดินแดนทางหัวเมืองมาลายู ได้แก่ ไทรบุรี กะลันตัน ตรังกานู และปะลิส ตกเป็นของอังกฤษเมื่อพ.ศ.2452

ต่อมาเมื่อพ.ศ.2546 แนวคิดเรื่องการเสียดินแดนของไทยก็เพิ่มเป็นจำนวน 13 ครั้ง ที่จัดพิมพ์โดยกองเขตแดนระหว่างประเทศ กรมแผนที่ทหาร กองบัญชาการกองทัพไทย ในช่วงที่ไทยและกัมพูชามีข้อพิพาทระหว่างกันจากกรณีการเผาสถานทูตไทย ณ กรุงพนมเปญ เมื่อเดือนมกราคม พ.ศ.

²⁹⁶ ทองใบ แดงน้อย, แผนที่-ภูมิศาสตร์ (กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช, 2534), หน้า 38-39.

2546 และต่อมาเมื่อพ.ศ.2548 แนวคิดเรื่องการเสียดินแดนของไทยก็เพิ่มเป็นจำนวน 14 ครั้ง โดยไทยเสียปราสาทพระวิหารให้แก่กัมพูชาในครั้งที่ 14 ในสมัยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช (รัชกาลที่ 9) ปรากฏรูปแบบเรียนประวัติศาสตร์ที่เขียนโดยพรพิมล เอี่ยมธรรม และวิทยากร เชียงกูล สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 พิมพ์โดยสำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช ที่มีการบรรจุเรื่องการเสียดินแดนจำนวน 14 ครั้ง ไว้ การสูญเสียดินแดนจำนวน 14 ครั้ง จึงกลายเป็นความรู้พื้นฐานของคนไทยส่วนใหญ่ในปัจจุบัน²⁹⁷

ในช่วงที่ไทยมีข้อพิพาทเรื่องปราสาทพระวิหารกับกัมพูชาเมื่อพ.ศ.2551 แผนที่มีการเสียดินแดนจำนวน 14 ครั้ง ถูกจัดทำเป็นสไลด์และเผยแพร่ผ่านทางอีเมลล์และเว็บไซต์ต่างๆ อย่างกว้างขวางโดยไม่ทราบแหล่งที่มาที่ชัดเจนเมื่อพ.ศ.2552 โดยสไลด์แสดงการเสียดินแดนแต่ละครั้งจะมีภาพพระมหากษัตริย์แห่งราชวงศ์จักรีเพื่อบ่งบอกว่าเสียดินแดนไปในรัชสมัยใด นอกจากนี้ยังมีการนำข้อมูลจากสไลด์มาเผยแพร่ผ่านทางคลิปวิดีโอในเว็บไซต์ยูทูป (youtube) โดยคลิปวิดีโอที่ปรากฏมีทั้งสิ้น 4 ส่วน โดยส่วนแรก คือ คลิปไทยเสียดินแดนจำนวน 14 ครั้ง โปสเมื่อวันที่ 23 มีนาคม 2552 เป็นวิดีโอแสดงแผนที่การเสียดินแดนของไทยในแต่ละครั้ง ประกอบบทเพลงรักชาติของวงกรรมมาชน ความยาวประมาณ 5 นาที²⁹⁸ และอีกสามส่วน ใช้วิธีการแหล่ โดยแหล่ส่วนแรก คือ 14 ครั้งของการสูญเสียดินแดนไทย โปสเมื่อวันที่ 28 พฤศจิกายน 2553 ความยาวประมาณ 14 นาที²⁹⁹ แหล่ส่วนที่สอง คือ แหล่ประวัติเสียดินแดน 14 ครั้ง โปสเมื่อ 15 ธันวาคม 2553 ความยาวประมาณ 8 นาที³⁰⁰ และแหล่ส่วนที่สาม คือ แหล่เสียดินแดน 14 ครั้งยังอาลัย โปสเมื่อ 19 มีนาคม 2554 ความยาวประมาณ 12 นาที³⁰¹

สไลด์แสดงการเสียดินแดนของไทยจำนวน 14 ครั้ง โดยแผ่นแรกมีการกำหนดอาณาเขตของไทย คือ ทิศเหนือจรดทิศใต้ ทิศตะวันออกจรดทิศตะวันตก อาณาจักรของไทยมีอาณาเขตครอบคลุมพื้นที่เกือบทั้งหมดของประเทศเวียดนาม ลาว กัมพูชา รัฐฉานในพม่า พื้นที่ตอนใต้มณฑลยูนนาน พื้นที่ทั้งหมดของมาเลเซียด้านแหลมมาลายู และสิงคโปร์ แต่ไทยกลับต้องมาสูญเสียดินแดนเป็นจำนวนมากถึง 14 ครั้ง ดังนี้

ครั้งที่ 1 เสียเกาะหมากหรือป็นัง ให้อังกฤษ เมื่อพ.ศ.2329 ในสมัยรัชกาลที่ 1

ครั้งที่ 2 เสียมะริด ทวาย ตะนาวศรี ให้พม่า เมื่อพ.ศ.2336 และสูญเสียอย่างแท้จริงจากผลของสนธิสัญญาที่ทำกับอังกฤษในพ.ศ.2411 ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เป็นพื้นที่กว่า 40,000 ตารางกิโลเมตร

²⁹⁷ พวงทอง ภวัครพันธุ์. รัฐและขบวนการอารยะสังคมไทยในกรณีปราสาทพระวิหาร. หน้า 109.

²⁹⁸ "ไทยเสียดินแดนจำนวน 14 ครั้ง," ยูทูป (youtube), <http://youtube/CuRLUcHjR/>.

²⁹⁹ "14 ครั้งของการสูญเสียดินแดนไทย," ยูทูป (youtube), <http://youtube/4riOPVogJA8>.

³⁰⁰ "แหล่ประวัติเสียดินแดน 14 ครั้ง," ยูทูป (youtube), <http://youtube/JL24P-HDLbE>.

³⁰¹ "แหล่เสียดินแดน 14 ครั้งยังอาลัย," ยูทูป (youtube), <http://youtube/OFbQWoreELI>.

ครั้งที่ 3 เสียบันทายมาศ หรือฮาเตียน ให้ฝรั่งเศส เมื่อพ.ศ.2363 เนื่องจากอังกฤษแพ้อิทธิพล มาบริเวณประเทศจีน และยึดประเทศจีนได้เป็นผลสำเร็จ ประเทศฝรั่งเศสจึงแพ้อิทธิพลเข้ามาบริเวณ อินโดจีนแทน

ครั้งที่ 4 เสียแสนหวี เมืองพง เชียงตุง พื้นที่ 62,000 ตารางกิโลเมตร ให้พม่า เมื่อพ.ศ.2368 ในสมัยรัชกาลที่ 2 เนื่องจากอังกฤษแพ้อิทธิพลเข้ามาบริเวณประเทศพม่า อังกฤษจึงพยายามยึดครอง ดินแดนด้านตะวันตกของไทย

ครั้งที่ 5 เสียรัฐเปรักให้อังกฤษ เนื่องจากรัฐเปรักเป็นดินแดนที่อยู่ติดกับมาเลเซีย โดยเสีย เมื่อ พ.ศ.2369 ในสมัยรัชกาลที่ 3

ครั้งที่ 6 เสียสิบสองปันนาให้กับจีน เมื่อพ.ศ.2397 ในรัชกาลที่ 4 เป็นเนื้อที่รวม 90,000 ตารางกิโลเมตร ซึ่งสิบสองปันนาเป็นดินแดนในยุคนาน มีเชียงรุ่งเป็นเมืองหลวง ไทยพยายามยกทัพ ไปตีแต่ต้องตีเชียงตุงก่อน แต่ไทยไม่สามารถตีเชียงตุงได้ จึงต้องเสียสิบสองปันนาให้กับจีนไป

ครั้งที่ 7 เสียดินแดนเขมรและเกาะจำนวน 6 เกาะ ให้กับฝรั่งเศส เมื่อพ.ศ.2410 เป็นเนื้อที่ รวมทั้งหมดกว่า 100,000 ตารางกิโลเมตร

ครั้งที่ 8 เสียสิบสองจุไทยให้กับฝรั่งเศสในสมัยรัชกาลที่ 5 เป็นพื้นที่กว่า 80,000 ตาราง กิโลเมตร

ครั้งที่ 9 เสียฝั่งซ้ายแม่น้ำสาละวินให้อังกฤษเมื่อพ.ศ.2433 ในสมัยรัชกาลที่ 5

ครั้งที่ 10 เสียประเทศลาวให้กับฝรั่งเศส

ครั้งที่ 11 เสียฝั่งขวาแม่น้ำโขง ได้แก่ มโนไพร จำปาศักดิ์ และหลวงพระบาง เมื่อพ.ศ.2447

ครั้งที่ 12 เสียเสียมราฐ พระตะบอง และศรีโสภณ ให้กับฝรั่งเศส เมื่อพ.ศ.2450

ครั้งที่ 13 เสียรัฐมลายู จำนวน 4 รัฐ คือ กลันตัน ตรังกานู ไทรบุรี และปะลิส ให้แก่อังกฤษ ในสมัยรัชกาลที่ 5 เป็นเนื้อที่รวม 50,000 ตารางกิโลเมตร

ครั้งที่ 14 เสียปราสาทเขาพระวิหารให้กับกัมพูชา ในสมัยรัชกาลที่ 9 เมื่อพ.ศ.2505 ตามคำ พิพากษาของศาลยุติธรรมระหว่างประเทศ

กลุ่มพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตยได้เผยแพร่แนวคิดเรื่องการสูญเสียดินแดนจำนวน 14 ครั้ง ผ่านสื่อหลายช่องทางทั้งรายการวิทยุ โทรทัศน์ เว็บไซต์ผู้จัดการ หรือเวทีชุมนุมปราศรัย เช่น ในรายการเมืองไทยรายสัปดาห์ ที่ออกอากาศทางโทรทัศน์ผ่านดาวเทียมเอเอสทีวี เมื่อวันที่ 16 กรกฎาคม 2553 มีการเสนอเรื่องการสูญเสียดินแดนว่านับตั้งแต่รัชกาลที่ 1 มาจนถึงปัจจุบัน ไทย สูญเสียดินแดนมาแล้วทั้งหมด 14 ครั้ง มีเนื้อที่ทั้งหมดกว่า 500,000 ตารางกิโลเมตร³⁰² หรือบนเวที ชุมนุมปราศรัยของกลุ่มพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย เมื่อวันที่ 6 เมษายน 2554 ณ สะพาน มัชฌิมรังสรรค์ นายปานเทพ พัวพงษ์พันธ์ โฆษกพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย นำภาพการ สูญเสียดินแดนของไทยจำนวน 14 ครั้ง มาให้ผู้ร่วมชุมนุมดูว่าประเทศไทยเคยมีอาณาเขตกว้างใหญ่

³⁰² "สนธิฯฯ และ Mou อภัยฯ จี มาร์ค รับความจริง ก่อนเขมรปล้นอีก 1.5 ล้านไร่," ผู้จัดการออนไลน์, 17 กรกฎาคม 2553, <http://www.manager.co.th/Home/ViewNews.aspx?NewsID=9530000098345>.

แต่มหาอำนาจอย่างฝรั่งเศสและอังกฤษ ทำให้ไทยต้องสูญเสียดินแดนจำนวน 14 ครั้ง โดยครั้งที่ 14 ไทยต้องสูญเสียปราสาทพระวิหารให้กับกัมพูชาจากคำพิพากษาศาลยุติธรรมระหว่างประเทศ พ.ศ. 2505³⁰³ หรือในเว็บไซต์ผู้จัดการ มีการนำเสนอข่าวที่เกี่ยวข้องกับปราสาทพระวิหารว่าเมื่อศาลยุติธรรมระหว่างประเทศพิพากษาคัดสินด้วยคะแนนเสียง 9 ต่อ 3 เมื่อพ.ศ.2505 อันส่งผลให้ราชอาณาจักรไทยต้องสูญเสียปราสาทพระวิหารให้กับราชอาณาจักรกัมพูชา ซึ่งถือเป็นประวัติศาสตร์ที่เจ็บปวดจากการที่ไทยต้องเสียดินแดนให้ต่างชาติเป็นครั้งที่ 14³⁰⁴

นอกจากกลุ่มชาตินิยมจะเสนอแนวคิดเรื่องการสูญเสียดินแดน โดยสูญเสียปราสาทพระวิหาร ในครั้งที่ 14 จากคำพิพากษาคัดสินของศาลยุติธรรมระหว่างประเทศเมื่อพ.ศ.2505 แล้ว ยังมีกลุ่มชาตินิยมบางกลุ่มเสนอแนวคิดที่ว่าแม้ไทยจะสูญเสียปราสาทพระวิหารให้แก่กัมพูชาเมื่อพ.ศ. 2505 ไปแล้ว แต่อย่างไรก็ดีปราสาทพระวิหารยังคงเป็นกรรมสิทธิ์ของไทย ใน 2 ประเด็น คือ (1) ปราสาทพระวิหารเป็นของไทยเนื่องจากในสมัยรัฐบาลจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้ทำการสงวนสิทธิ์ไว้เมื่อพ.ศ. 2505 และ (2) ปราสาทพระวิหารเป็นของไทยตามอนุสัญญากรุงโตเกียวพ.ศ.2484 ที่ไทยได้ครอบครองดินแดนเสียมราฐ พระตะบอง ศรีโสภณ ซึ่งยังมีผลบังคับใช้อยู่ โดยมีรายละเอียด ดังนี้

(1) ปราสาทพระวิหารเป็นของไทยเนื่องจากในสมัยรัฐบาลจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้ทำการสงวนสิทธิ์ไว้ เมื่อพ.ศ.2505

เมื่อศาลยุติธรรมระหว่างประเทศพิจารณาพิพากษาคัดสินให้ปราสาทพระวิหารอยู่ภายใต้อธิปไตยของกัมพูชาเมื่อพ.ศ.2505 พันเอกถนัด คอมันตร์ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศของไทยในสมัยรัฐบาลจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้มีหนังสือในนามของรัฐบาลไทย ส่งไปยังนาย อู ถั่น เลขาธิการองค์การสหประชาชาติ ในขณะนั้น เมื่อวันที่ 15 มิถุนายน 2505 เพื่อยืนยันสิทธิ์ของไทยที่ไม่เห็นด้วยกับคำพิพากษาของศาลยุติธรรมระหว่างประเทศ และขอตั้งข้อสงวนสิทธิ์ที่ราบเท่าที่ประเทศไทยจะมีหรือพึงมีเกี่ยวกับหลักฐานใหม่ในอนาคตในการเรียกคืนปราสาทพระวิหารให้กลับมาอยู่ในครอบครองของไทย

ประเด็นดังกล่าวกลุ่มชาตินิยมเสนอว่าปราสาทพระวิหารเป็นกรรมสิทธิ์ของไทยเนื่องจากในสมัยรัฐบาลจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้ทำการสงวนสิทธิ์อธิปไตยเหนือปราสาทพระวิหารไว้ โดยฝ่ายไทยได้ล้อมรั้วรอบพื้นที่ปราสาทพระวิหารและยังคงถือว่าเส้นเขตแดนระหว่างไทยและกัมพูชาบริเวณปราสาทพระวิหาร คือ แนวสันปันน้ำและหน้าผา โดยหลังคำพิพากษาของศาลยุติธรรมระหว่างประเทศพ.ศ.2505 ไทยก็ได้ปฏิบัติเช่นนี้มาโดยตลอดโดยที่ฝ่ายกัมพูชาก็ยอมรับสภาพดังกล่าวไม่มีการอุทธรณ์หรือเรียกร้องเพิ่มเติมใดๆ ทั้งสิ้นตั้งแต่พ.ศ.2505-2543 เป็นเวลาถึง 38 ปี ซึ่งไทยได้ตั้งข้อ

³⁰³ "ปานเทพ อัด บัวแก้ว แก้วตัวน้ำขุ่นๆ ยัดเยียดข้อมูลด้านเดียว," ผู้จัดการออนไลน์, 6 เมษายน 2554, <http://www2.manager.co.th/Home/ViewNews.aspx?NewsID=9540000043487>.

³⁰⁴ "ตื้อตาใส ทำไทยเสียดินแดน !?!", ผู้จัดการออนไลน์, 30 กรกฎาคม 2553, <http://www.manager.co.th/Daily/ViewNews.aspx?NewsID=9530000105486>.

สงวนเอาไว้ว่าไทยจะกลับไปครอบครองปราสาทพระวิหารเมื่อกฎหมายระหว่างประเทศมีการพัฒนา และคำพิพากษาได้รับการพิจารณาทบทวนแก้ไขอีกครั้ง โดยข้อสงวนของไทยไม่มีเวลาจำกัด 10 ปี³⁰⁵ เนื่องจากไม่ได้จำกัดอยู่เพียงการทบทวนคำพิพากษาตามนัยข้อ 61 แห่งธรรมนูญศาล หากใช้กับการตีความและขอบเขตของคำพิพากษานัยข้อ 60 โดยตรง และข้อ 33 แห่งกฎบัตรสหประชาชาติ ซึ่งล้วนปลอดอายุความ³⁰⁶ ดังนั้นไทยจึงไม่สมควรเปลี่ยนท่าทีหรือยอมรับอำนาจอธิปไตยของกัมพูชาเหนือปราสาทพระวิหารแต่อย่างใด เพราะการยอมถอนข้อสงวนที่บรรพชนได้ตั้งไว้หมายถึงการสละอำนาจอธิปไตยเหนือพื้นที่ทับซ้อนบริเวณที่ตั้งปราสาทพระวิหาร

แต่อย่างไรก็ดีเมื่อพิจารณาประเด็นดังกล่าวด้วยข้อมูลและหลักกฎหมายระหว่างประเทศ พบว่าการกล่าวอ้างคำสงวนสิทธิ์เพื่อครอบครองปราสาทพระวิหาร ดูจะไม่เหมาะสมนัก เนื่องจากตามหลักกฎหมายระหว่างประเทศ คำสงวนสิทธิ์ในกฎหมายระหว่างประเทศมีอายุ 10 ปี และโดยเฉพาะอย่างยิ่งในระหว่างการสงวนสิทธิ์นี้ รัฐบาลไทยก็ไม่เคยใช้สิทธิ์เพื่อโต้แย้งถึงผลของคำตัดสินที่เกิดขึ้น และการใช้สิทธิ์ดังกล่าวจะต้องเกิดขึ้นพร้อมกับหลักฐานใหม่ที่สามารถส่งผลให้เกิดความเปลี่ยนแปลงต่อการตัดสินที่เกิดขึ้นแล้ว โดยในระหว่างพ.ศ. 2505-2515 รัฐบาลไทยก็ไม่เคยยื่นหลักฐานใหม่ใดๆ ซึ่งก็ถือว่าการสงวนสิทธิ์ที่เกิดขึ้นน่าจะหมดอายุไปโดยปริยาย³⁰⁷ อีกทั้งเมื่อพิจารณาตามข้อ 60 ของธรรมนูญศาลยุติธรรมระหว่างประเทศ คำพิพากษาของศาลยุติธรรมระหว่างประเทศถือเป็นที่สุด ไม่สามารถอุทธรณ์ต่อไปได้ (The judgment is final and without appeal) ส่วนเรื่องของการแก้ไขคำพิพากษา ซึ่งสามารถทำได้เฉพาะเมื่อค้นพบข้อเท็จจริงอันมีลักษณะเป็นปัจจัยชี้ขาด ซึ่งคำขอให้แก้ไขจะต้องกระทำภายในหกเดือนนับแต่การค้นพบข้อเท็จจริงใหม่ และไม่อาจขอให้มีการแก้ไขคำพิพากษาภายหลังจาก 10 ปี นับแต่วันที่ศาลมีคำพิพากษาได้³⁰⁸ ดังนั้นคำกล่าวอ้างของกลุ่มชาตินิยมว่าด้วยเรื่องคำสงวนสิทธิ์ที่พ่ายแพ้ในสมัยรัฐบาลจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ เมื่อพ.ศ. 2505 เพื่ออ้างสิทธิ์การครอบครองปราสาทพระวิหารดูจะไม่ถูกต้องตามหลักกฎหมายระหว่างประเทศนัก

(2) ปราสาทพระวิหารเป็นของไทยตามอนุสัญญากรุงโตเกียวพ.ศ. 2484 ที่ไทยได้ครอบครองดินแดนเสียมราฐ พระตะบอง ศรีโสภณ ซึ่งยังมีผลบังคับใช้อยู่

กลุ่มชาตินิยมเสนอว่าไทยจะต้องยึดตามอนุสัญญากรุงโตเกียวพ.ศ. 2484 ที่ไทยได้ครอบครองดินแดนเสียมราฐ พระตะบอง ศรีโสภณ รวมถึงปราสาทพระวิหาร ที่ทำขึ้นในสมัยรัฐบาลจอมพลแปลก พิบูลสงคราม เพื่อให้ไทยได้กรรมสิทธิ์เหนือปราสาทพระวิหารกลับคืนมา ดังเช่นกลุ่มรณรงค์มณฑลบูรพาออกมาเรียกร้องให้ประชาชนไทยยึดถืออนุสัญญากรุงโตเกียวที่ทำขึ้นในสมัย

³⁰⁵ ปานเทพ พัวพงษ์พันธ์, *คำเตือนสุดท้าย ราชอาณาจักรไทยกำลังจะเสียดินแดน* (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์บ้านพระอาทิตย์, 2554), หน้า 39-43.

³⁰⁶ ถ้ายเถา สุจริตกุล, *วันนั้นถึงวันนี้ ข้อมูลพื้นฐานพระวิหารกับศาลโลก จากข้อเขียน ศ.ดร.สมปอง สุจริตกุล* (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แคนนากราฟฟิค, มีนาคม 2556), หน้า 61-66.

³⁰⁷ สุรชาติ บำรุงสุข, *รำลึก 50 ปี คดีพระวิหาร (พ.ศ. 2505-2555)*, หน้า 10.

³⁰⁸ จันตรี ลินศุกฤกษ์, *กรณีพิพาทปราสาทพระวิหาร: บริบททางกฎหมายและการเมือง*, หน้า 63.

รัฐบาลจอมพลแปลก พิบูลสงคราม ที่ไทยได้ครอบครองดินแดนเสียมราฐ พระตะบอง ศรีโสภณ รวมถึงปราสาทพระวิหาร เพื่อทวงคืนมณฑลบูรพา ให้กลับมามีอยู่ในครอบครองของไทยดั้งเดิม หรือกลุ่มธรรมยาตราที่สนับสนุนให้ยึดอนุสัญญากรุงโตเกียวเพื่อทวงคืนสิทธิการครอบครองปราสาทพระวิหารเช่นกัน โดยนายสมาน ศรีงาม แกนนำกลุ่มธรรมยาตรา ได้นำสมาชิกกลุ่มธรรมยาตราเดินเท้าไปตามถนนทุกสายในเขตตัวเมืองของอำเภอกันทรลักษณ์ จังหวัดศรีสะเกษ โดยติดป้ายข้อความว่า “อนุสัญญาโตเกียว พ.ศ.2484 และชาวไทยไม่ยอมรับอำนาจอศาลโลก” เพื่อรณรงค์สร้างความเข้าใจ และแจกจ่ายใบปลิวเกี่ยวกับอนุสัญญากรุงโตเกียว พ.ศ.2484 แก่ประชาชนชาวอำเภอกันทรลักษณ์ ได้ทราบ ซึ่งนายสมาน ศรีงาม ได้ใช้โทรโข่งประกาศว่า “แนวทางแก้ไขปัญหาปราสาทพระวิหาร คือการใช้อนุสัญญากรุงโตเกียว พ.ศ. 2484 อันจะทำให้ไทยไม่สูญเสียแผ่นดินไทยบริเวณปราสาทพระวิหารให้กับกัมพูชา หากจีนใช้ออนุสัญญาสยาม-ฝรั่งเศสในการต่อสู้ที่ศาลโลกจะยิ่งเป็นการตอกย้ำความพ่ายแพ้”³⁰⁹

แต่อย่างไรก็ดีเมื่อพิจารณาประเด็นดังกล่าวด้วยข้อมูลและหลักกฎหมายระหว่างประเทศ พบว่าการครอบครองดินแดนเสียมราฐ พระตะบอง ศรีโสภณ รวมถึงปราสาทพระวิหาร ของไทยตามอนุสัญญากรุงโตเกียวพ.ศ.2484 ในสมัยรัฐบาลจอมพลแปลก พิบูลสงคราม ได้สิ้นสุดลงแล้ว เนื่องจากเมื่อสงครามโลกครั้งที่ 2 สิ้นสุดลงในพ.ศ. 2488 ฝ่ายสัมพันธมิตรได้รับชัยชนะ ทั้งอังกฤษและสหรัฐอเมริกาต่างมีนโยบายที่ชัดเจนว่าจะไม่ยอมรับต่อการเปลี่ยนแปลงเส้นอาณาเขตระหว่างสงคราม รัฐบาลไทยในสมัยพลเรือตรีถวัลย์ ธำรงนาวาสวัสดิ์ ได้รับแจ้งจากผู้แทนของอังกฤษที่ประจำที่กรุงเทพฯ ว่าดินแดนที่ไทยได้มาจากอินโดจีนฝรั่งเศสนั้น ฝ่ายสัมพันธมิตรได้ยืนยันมาแต่แรกว่าไม่รับรองการได้มาซึ่งดินแดนใดๆ โดยอำนาจอิทธิพลของฝ่ายอักษะ อีกทั้งรัฐบาลฝรั่งเศสก็มีท่าทีกดดันให้ไทยคืนดินแดนที่ได้ครอบครองในพ.ศ.2484 ทั้งหมด กอรปกับขณะนั้นไทยต้องการเข้าเป็นสมาชิกองค์การสหประชาชาติโดยที่ฝรั่งเศสไม่คัดค้าน รัฐบาลไทยจึงตัดสินใจคืนดินแดนที่ไทยได้รับจากสงคราม (จากฝ่ายอักษะ) ให้แก่เจ้าอาณานิคมเดิมตามอนุสัญญากรุงวอชิงตัน พ.ศ.2489 โดยได้ประกาศยกเลิกผลบังคับของอนุสัญญาโตเกียว และได้แจ้งผลของการตกลงนี้ให้แก่คณะมนตรีความมั่นคงแห่งสหประชาชาติทราบด้วย³¹⁰ ดังนั้นการกล่าวอ้างถึงอนุสัญญากรุงโตเกียวพ.ศ.2484 เพื่อเรียกร้องทวงกรรมสิทธิ์เหนือปราสาทพระวิหารจะไม่สมเหตุผลนักเนื่องด้วยไทยได้คืนดินแดนเสียมราฐ พระตะบอง และศรีโสภณ ที่ไทยได้รับจากสงครามให้แก่ฝรั่งเศสตามอนุสัญญากรุงวอชิงตัน พ.ศ.2489 ไปแล้ว

กล่าวโดยสรุปได้ว่าแนวคิดเรื่องการสูญเสียดินแดนที่ถูกปลุกฝังอย่างแข็งขันในสมัยรัฐบาลจอมพลแปลก พิบูลสงคราม เมื่อพ.ศ.2481-2484 ได้กลับมามีอิทธิพลอีกครั้งในปัญหาข้อพิพาทเรื่องปราสาทพระวิหารพ.ศ.2551-2554 โดยมีการตีความและขยายขอบเขตว่ามีการสูญเสียดินแดนเพิ่ม

³⁰⁹ "ธรรมยาตรา จี้ใช้ออนุสัญญาโตเกียวแก้ปมเขาพระวิหาร กองทัพตบเท้าให้กำลังใจปักคู้," ผู้จัดการออนไลน์, 17 มกราคม 2556, <http://www2.msnsger.co.th/Ttravel/ViewNews.aspx?NewsID=956000006923>.

³¹⁰ สุรชาติ บำรุงสุข. รำลึก 50 ปี คดีพระวิหาร (พ.ศ.2505-2555). หน้า 11.

มากขึ้นเรื่อยๆ จากเดิมที่สูญเสียดินแดนให้อังกฤษและฝรั่งเศสจำนวน 8 ครั้ง (พ.ศ.2483) มาเป็น 14 ครั้ง (พ.ศ.2552) โดยไทยสูญเสียปราสาทพระวิหารให้แก่กัมพูชาในครั้งที่ 14 ในสมัยรัชกาลที่ 9 จากคำพิพากษาคัดสินของศาลยุติธรรมระหว่างประเทศที่ให้ปราสาทพระวิหารอยู่ในอธิปไตยของกัมพูชาเมื่อพ.ศ.2505 นอกจากนี้ยังมีกลุ่มชาตินิยมบางส่วนเสนอว่าปราสาทพระวิหารยังคงเป็นกรรมสิทธิ์ของไทยเนื่องจากในสมัยรัฐบาลจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้ทำการสงวนสิทธิ์ไว้เมื่อพ.ศ.2505 และตามอนุสัญญากรุงโตเกียวพ.ศ.2484 ที่ไทยได้ครอบครองดินแดนเสียมราฐ พระตะบอง ศรีโสภณ ซึ่งยังมีผลบังคับใช้อยู่ ซึ่งแนวคิดดังกล่าวถูกกลุ่มชาตินิยมนำไปเผยแพร่แก่สาธารณชนผ่านสื่อรูปแบบต่างๆ ทั้งรายการวิทยุ รายการโทรทัศน์ผ่านดาวเทียม เว็บไซต์ หรือบนเวทีชุมนุมปราศรัย โดยตลอดนับตั้งแต่พ.ศ.2551 เป็นต้นมา

5.3.2 แนวคิดชาตินิยมว่าด้วยเรื่อง “พื้นที่โดยรอบปราสาทพระวิหารเป็นของไทย”

เมื่อศาลยุติธรรมระหว่างประเทศพิพากษาคัดสินว่าปราสาทพระวิหารอยู่ในอาณาเขตภายใต้อธิปไตยของกัมพูชาเมื่อพ.ศ.2505 ประเด็นความขัดแย้งระหว่างไทยและกัมพูชาเรื่องปราสาทพระวิหารก็ขยายขอบเขตเพิ่มเติมมาอยู่ที่พื้นที่ทับซ้อนโดยรอบปราสาทพระวิหารจำนวน 4.6 ตารางกิโลเมตร โดยกลุ่มชาตินิยมเสนอว่าไทยสูญเสียเฉพาะตัวปราสาทแต่พื้นที่อาณาบริเวณโดยรอบปราสาทจำนวน 4.6 ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ 2,875 ไร่ ยังคงเป็นดินแดนของไทย ซึ่งพื้นที่โดยรอบปราสาทพระวิหารจำนวน 4.6 ตารางกิโลเมตร เกิดจากมติคณะรัฐมนตรีในสมัยรัฐบาลจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ พ.ศ.2505 ที่กำหนดพื้นที่สี่เหลี่ยมผืนผ้ารอบปราสาทพระวิหารเป็นเนื้อที่ประมาณ 4.6 ตารางกิโลเมตร จากปีกขวาของตัวปราสาทพระวิหารตั้งแต่ช่องบันไดหัก ลากเส้นตรงผ่านขีดบันไดนาครตรงไปจนถึงปราสาทพระวิหาร แล้วลากเส้นตรงขนานกับตัวปราสาทพระวิหารไปสุดที่หน้าผาชันด้านหลังปราสาทพระวิหาร ตามแผนที่มาตราส่วน 1:50,000 พื้นที่ดังกล่าวจึงเป็นพื้นที่ของราชอาณาจักรไทยอย่างถูกต้องชอบธรรม^{311 312} หากไทยยินยอมให้กัมพูชาขึ้นทะเบียนปราสาทพระวิหารแต่เพียงฝ่ายเดียวจะส่งผลให้ไทยต้องสูญเสียพื้นที่โดยรอบปราสาทพระวิหารจำนวน 4.6 ตารางกิโลเมตร ไปด้วย รวมทั้งยังมีการขยายความเพิ่มเติมไปไกลว่าไทยมีความเสี่ยงที่จะสูญเสียพื้นที่อื่นๆ เพิ่มเติมเป็นจำนวนหลายล้านไร่ ทั้งบนบกและในทะเล โดยเฉพาะพื้นที่จากช่องสง่า จังหวัดศรีสะเกษ จนถึงช่องบก จังหวัดอุบลราชธานี ที่มีความยาว 195 กิโลเมตร³¹³ ประเทศไทยจะสูญเสียพื้นที่ป่าอนุรักษ์ที่อยู่ต่อเนื่องกันตามแนวเขตรอยต่อกับกัมพูชา รวม 7 แห่ง มีพื้นที่รวมกันประมาณ 2,925.35 ตารางกิโลเมตร หรือ 1,550,837 ไร่ ที่เป็นพื้นที่ที่จะถูกผนวกเป็นส่วนหนึ่งของปราสาทพระวิหารจากการขึ้นทะเบียนเป็นมรดกโลกของกัมพูชาแต่เพียงฝ่ายเดียว ดังนั้นหาก

³¹¹ คำนำณ สิทิสมาณ, *จุดยืน จุดเปลี่ยน จุดจบ ปราสาทพระวิหาร* (กรุงเทพฯ: บ้านพระอาทิตย์, 2556), หน้า 19-20.

³¹² ถ้ายเถา สุจริตกุล. *วันนั้นถึงวันนี้ ข้อมูลพื้นฐานพระวิหารกับศาลโลก จากข้อเขียน ศ.ดร.สมปอง สุจริตกุล*. หน้า 82-83.

³¹³ คำนำณ สิทิสมาณ. *จุดยืน จุดเปลี่ยน จุดจบ ปราสาทพระวิหาร*. หน้า 18.

ไทยยังคงยืนยันให้กัมพูชาขึ้นทะเบียนปราสาทพระวิหารเป็นมรดกโลก ย่อมเท่ากับไทยยินยอมยกดินแดนของไทยจำนวน 1.5 ล้านไร่ ให้เป็นของกัมพูชาด้วย³¹⁴

ดังนั้นประเด็นเรื่องพื้นที่โดยรอบปราสาทพระวิหารจำนวน 4.6 ตารางกิโลเมตร และความสุมเสี่ยงที่ไทยจะสูญเสียพื้นที่อื่นๆ อีกเป็นจำนวนหลายล้านไร่ จึงเป็นประเด็นหลักที่กลุ่มชาตินิยมนำเสนอต่อประชาชนตลอดช่วงพ.ศ.2551-2554 โดยเสนอว่าพื้นที่โดยรอบปราสาทพระวิหารเป็นกรรมสิทธิ์ของไทยตามแผนที่มาตราส่วน 1:50,000 ไทยไม่ยอมรับข้อผูกพันทั้งปวงที่เกี่ยวข้องกับแผนที่มาตราส่วน 1:200,000 ซึ่งเป็นเอกสารแนบท้ายสำหรับการพิจารณาการขึ้นทะเบียนปราสาทพระวิหารเป็นมรดกโลกของกัมพูชา ซึ่งถูกทำขึ้นในสมัยสมบูรณาญาสิทธิราชย์จากอนุสัญญาสยาม-ฝรั่งเศส พ.ศ.2447 และสนธิสัญญาสยาม-ฝรั่งเศส พ.ศ.2450 ที่มีการจัดทำแผนที่แสดงเส้นเขตแดนจำนวน 2 ชุด ได้แก่ แผนที่ชุด Bernard ตามอนุสัญญาฯ พ.ศ.2447 มี 11 ระวัง ได้แก่ 1.Maekhop and Chianglom, 2.Rivers in the North, 3.Muang Nan, 4.Paklai, 5.Huang River, 6.Pasak, 7.Mekong, 8.Dangrek, 9.Phnom Kulen, 10.Lake, 11.Muang Trat และแผนที่ชุด Montauers ตามสนธิสัญญาพ.ศ.2450 มี 5 ระวัง ซึ่งแผนที่ที่มีปัญหามากที่สุดในกรณีพิพาทเรื่องปราสาทพระวิหารระหว่างไทยและกัมพูชา คือ แผนที่มาตราส่วน 1:200,000 ระวังดงรัก (Dangrek) ที่แสดงเขตแดนบริเวณปราสาทพระวิหาร จังหวัดศรีสะเกษ ซึ่งไทยเห็นว่าควรยึดถือแผนที่มาตราส่วน 1:50,000 ที่จัดทำขึ้นโดยคณะรัฐมนตรีในสมัยรัฐบาลจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ เป็นเส้นแบ่งเขตแดนระหว่างไทย-กัมพูชา มากกว่าการยึดถือแผนที่มาตราส่วน 1:200,000 ของกัมพูชา ซึ่งกลุ่มชาตินิยมไม่ยอมรับแผนที่มาตราส่วน 1:200,000 ระวังดงรัก ใน 3 ประการ ดังนี้

(1) แผนที่มาตราส่วน 1:200,000 เป็นการกระทำโดยเอกเทศจากฝรั่งเศส

กลุ่มชาตินิยมเสนอว่าไทยไม่ยอมรับข้อผูกพันทั้งปวงที่เกี่ยวข้องกับแผนที่มาตราส่วน 1:200,000 เนื่องจากเป็นการกระทำโดยเอกเทศจากฝรั่งเศสโดยไม่มีผู้แทนสยามเข้าร่วมแต่ประการใด ซึ่งนายปานเทพ พัวพงษ์พันธ์³¹⁵ และนายคำณูณ สิทธิสมาน³¹⁶ เสนอว่าราชสำนักสยามไม่ได้ให้การยอมรับแผนที่ปักปันเขตแดนดังกล่าวเห็นได้จากแผนที่ทั้ง 11 ฉบับ ไม่มีฉบับใดเลยได้ส่งกลับมาให้คณะกรรมการปักปันผลสมสยามกับฝรั่งเศสที่จัดตั้งขึ้นตามอนุสัญญาสยาม-ฝรั่งเศสพ.ศ.2447 ได้ตรวจสอบความถูกต้องและลงนามในแผนที่ อีกทั้งแผนที่ดังกล่าวไม่ได้รับการรับรองจากคณะกรรมการผลสมสยาม-ฝรั่งเศส เนื่องจากคณะกรรมการผลสมสยาม-ฝรั่งเศสได้ยุบเลิกไปในเดือนมีนาคม พ.ศ.2450 ก่อนที่จะมีการจัดทำแผนที่ดังกล่าวขึ้นมาเป็นเวลาถึง 1 ปี ดังนั้นไทยจึงไม่มีส่วนรับรู้ในการทำแผนที่ฉบับดังกล่าว³¹⁷ นอกจากนี้แผนที่ดังกล่าวยังจัดทำขึ้นในขณะที่ไทยยังไม่มี

³¹⁴ ปานเทพ พัวพงษ์พันธ์. คำเตือนสุดท้าย ราชอาณาจักรไทยกำลังจะเสียดินแดน. หน้า 68-71.

³¹⁵ อ้างถึงแล้ว, หน้า 177-178.

³¹⁶ คำณูณ สิทธิสมาน. จุดยืน จุดเปลี่ยน จุดจบ ปราสาทพระวิหาร. หน้า 54.

³¹⁷ วัลย์วิภา จรูญโรจน์. หลักฐานข้อเท็จจริงกรณีพิพาทไทย-เขมร ก่อนแผ่นดินไทยจะสิ้นสูญ. หน้า 37-38.

เจ้าหน้าที่ทางเทคนิคที่จะจัดทำแผนที่ทางภูมิศาสตร์ ฝรั่งเศสจึงได้จัดทำแผนที่ไว้ก่อนเป็นการกำหนดเขตแดนเพียงฝ่ายเดียวล่วงหน้า โดยรวมอาณาเขตเมืองเสียมราฐ พระตะบอง และศรีโสภณ เป็นของฝรั่งเศส ทั้งๆ ที่ยังไม่ได้มีการตกลงยินยอมจากไทยแต่ประการใด³¹⁸

แต่อย่างไรก็ดีเมื่อพิจารณาประเด็นดังกล่าวด้วยข้อมูลและหลักกฎหมายระหว่างประเทศพบว่าแผนที่มาตราส่วน 1:200,000 ไม่ได้ดำเนินการโดยฝรั่งเศสแต่เพียงฝ่ายเดียวแต่เป็นการดำเนินการร่วมกันผ่านคณะกรรมการผสมสยาม-ฝรั่งเศส เห็นได้จากคำแถลงของศาลยุติธรรมระหว่างประเทศเมื่อพ.ศ.2505 ที่ระบุว่าศาลฯ เห็นว่าแผนที่ไม่เคยได้รับการรับรองอย่างเป็นทางการจากคณะกรรมการผสมสยาม-ฝรั่งเศสชุดแรก เนื่องจากคณะกรรมการได้หยุดปฏิบัติงานไปเป็นระยะเวลาหลายเดือนก่อนที่จะจัดทำแผนที่ขึ้น แต่อย่างไรก็ดีศาลฯ เชื่อโดยไม่มีข้อสงสัยที่เกินสมควรว่าแผนที่จัดทำขึ้นโดยผู้เชี่ยวชาญการทำแผนที่ของฝรั่งเศสตามคำร้องขอของเจ้าหน้าที่สยาม แผนที่ย่อมมีความน่าเชื่อถือได้ด้วยตนเองและที่มาของแผนที่ก็เป็นที่ยอมรับและแน่ชัด³¹⁹ รัฐบาลสยาม ซึ่งในขณะนั้นยังไม่มีเครื่องมือเครื่องใช้เพียงพอ ได้ร้องขออย่างเป็นทางการให้พนักงานสำรวจพื้นที่ของฝรั่งเศสจัดทำแผนที่อาณาเขตขึ้น จากข้อความวรรคเริ่มต้นของรายงานการประชุมคณะกรรมการผสมชุดแรกเมื่อวันที่ 29 พฤศจิกายน 2448 ว่าการสำรวจได้รับความเห็นชอบจากฝ่ายสยามในหนังสือลงวันที่ 20 สิงหาคม 2451 สยามได้ติดต่อแจ้งผลการทำแผนที่ไปยังรัฐบาลสยามว่าคณะกรรมการปักปันเขตแดนผสมโดยคำร้องของคณะกรรมการฝ่ายสยามได้มอบหมายให้กรรมการฝ่ายฝรั่งเศสจัดทำแผนที่บริเวณเขตแดนส่วนต่างๆ ขึ้น³²⁰ จนกระทั่งเมื่อพ.ศ.2450 แผนที่ก็ถูกจัดทำขึ้นโดยสำเร็จจำนวน 11 ฉบับ และถูกส่งไปยังรัฐบาลสยามในฐานะที่รัฐบาลสยามร้องขอให้จัดทำขึ้น นอกจากนี้ศาลฯ ยังให้ความเห็นเพิ่มเติมว่าการพิมพ์และการติดต่อส่งแผนที่ทั้ง 11 ฉบับ รวมถึงแผนที่มาตราส่วน 1:200,000 เป็นเหตุการณ์ที่สำคัญ โดยแผนที่ถูกส่งให้แก่สมาคมภูมิศาสตร์ในประเทศต่างๆ ตลอดจนสถานอัครราชทูตไทย ณ ประเทศอังกฤษ เยอรมัน รัสเซีย และสหรัฐอเมริกา รวมทั้งสมาชิกทุกคนในคณะกรรมการผสมฝรั่งเศส-สยาม ซึ่งการแจกจ่ายในขั้นแรกมีจำนวน 160 ชุด ซึ่งแผนที่ 50 ชุด ถูกส่งไปยังรัฐบาลสยาม โดยเฉพาะแผนที่มาตราส่วน 1:200,000 ถูกส่งไปยังรัฐบาลสยามในฐานะที่เป็นผลงานปักปันเขตแดน เห็นได้จากหนังสือจากอัครราชทูตไทย ณ กรุงปารีส ที่ส่งไปยังเสนาบดีกระทรวงการต่างประเทศในกรุงเทพฯ ลงวันที่ 20 สิงหาคม 2451 ซึ่งมีข้อความตอนหนึ่งว่า “บัดนี้ได้ปฏิบัติงานเสร็จเรียบร้อยแล้ว”³²¹

³¹⁸ ถ้ายเถา สุจริตกุล. วันนั้นถึงวันนี้ ข้อมูลพื้นฐานพระวิหารกับศาลโลก จากข้อเขียน ศ.ดร.สมปอง สุจริตกุล. หน้า 72-77.

³¹⁹ กระทรวงการต่างประเทศ, ศาลยุติธรรมระหว่างประเทศ: รายงานคำพิพากษา คำปรึกษา และคำสั่งคดีปราสาทพระวิหาร. หน้า 27.

³²⁰ อ้างถึงแล้ว, หน้า 25.

³²¹ อ้างถึงแล้ว, หน้า 29-30.

ดังนั้นประเด็นที่กลุ่มชาตินิยมเสนอว่าแผนที่มาตราส่วน 1:200,000 เป็นการกระทำโดยเอกเทศจากฝรั่งเศส จะไม่สมเหตุสมผลนัก เนื่องจากเมื่อพิจารณาด้วยข้อมูลและหลักกฎหมายระหว่างประเทศพบว่าแผนที่มาตราส่วน 1:200,000 ไม่ได้เป็นการดำเนินการโดยเอกเทศจากฝรั่งเศส แต่เป็นการดำเนินการร่วมกันกับฝ่ายสยาม และเป็นที่ยอมรับของฝ่ายสยามมาโดยตลอดตั้งแต่พ.ศ.2451 อย่างไม่มีข้อสงสัย

(2) ไทยไม่เคยยอมรับแผนที่มาตราส่วน 1:200,000 ไทยถูกกฎหมายปิดปาก

กฎหมายปิดปากมีหลักการว่าถ้าประเทศใดที่อยู่ในวิสัยที่จะโต้แย้งคัดค้านข้อเท็จจริงใดๆ แล้วเพิกเฉยไม่โต้แย้งคัดค้านข้อเท็จจริงนั้น ให้ถือว่าประเทศนั้นยอมรับข้อเท็จจริงนั้นแล้ว ซึ่งในกรณีข้อพิพาทเรื่องปราสาทพระวิหาร ศาลยุติธรรมระหว่างประเทศได้ตัดสินว่าปราสาทพระวิหารอยู่ในอธิปไตยของกัมพูชาเมื่อพ.ศ.2505 โดยพิจารณาจากแผนที่มาตราส่วน 1:200,000 ระวังดงรัก ที่ถูกนำมาใช้เป็นเหตุผลประกอบในการพิจารณาคดี ซึ่งประเทศไทยไม่เคยคัดค้านหรือโต้แย้งข้อผิดพลาดที่ไทยเห็นว่าจะไม่ถูกต้อง ดังนั้นศาลฯ จึงอาศัยหลักกฎหมายปิดปากตัดสินว่าปราสาทพระวิหารอยู่ในอธิปไตยของกัมพูชา ในประเด็นดังกล่าวกลุ่มชาตินิยมเสนอว่าศาลยุติธรรมระหว่างประเทศอาศัยกฎหมายปิดปากอย่างไม่เป็นธรรมต่อไทยเป็นเหตุให้ไทยต้องสูญเสียปราสาทพระวิหาร และมีความสูญเสียที่จะสูญเสียพื้นที่โดยรอบจำนวน 4.6 ตารางกิโลเมตร โดยแผนที่มาตราส่วน 1:200,000 หากมองในชั้นเชิงการเมืองระหว่างประเทศจะพบว่าไทยยังไม่เชี่ยวชาญเรื่องแผนที่จึงไม่ได้คัดค้านแผนที่นี้เมื่อมีโอกาส จนกระทั่งมาคัดค้านเมื่อคดีถูกนำขึ้นพิจารณาในศาลยุติธรรมระหว่างประเทศเมื่อพ.ศ.2502 ศาลฯ ก็ไม่รับฟังโดยถือหลักกฎหมายปิดปากกับประเทศไทย³²²

แต่อย่างไรก็ดีเมื่อพิจารณาประเด็นดังกล่าวด้วยข้อมูลและหลักกฎหมายระหว่างประเทศพบว่าไทยมีโอกาสหลายครั้งในการโต้แย้งคัดค้านความไม่ถูกต้องของแผนที่มาตราส่วน 1:200,000 แต่ไทยก็ไม่เคยดำเนินการคัดค้านเลยนับตั้งแต่พ.ศ.2452 เป็นต้นมา ศาลยุติธรรมระหว่างประเทศจึงพิจารณาว่าไทยได้ให้ความยินยอมโดยการนิ่งเฉยแล้ว (to have acquiesced) ดังภาษาลาตินว่าผู้ที่เงียบเฉยอยู่ย่อมถือว่าเป็นยอม ถ้าเขามีหน้าที่ที่จะพูดและสามารถพูดได้³²³ โดยโอกาสแรก คือ ในคราวการประชุมของคณะกรรมการถอดอักษร ซึ่งเป็นคณะกรรมการผสมสยาม-ฝรั่งเศส เมื่อเดือนมีนาคม พ.ศ.2452 ซึ่งตามบันทึกการรายงานการประชุมพบว่ามีกรรวบรวมผลงานทั้งหมดของคณะกรรมการผสมสยาม-ฝรั่งเศส ทั้งสองชุด เพื่อตัดแปลงแผนที่ต่างๆ ที่มีอยู่ให้เป็นแผนที่ขนาดกะทัดรัด ซึ่งในระหว่างการดำเนินงานของคณะกรรมการถอดอักษร สยามก็มีได้มีข้อเสนอแนะอย่าง

³²² คำานูณ สิทธิสมาน. *จุดยืน จุดเปลี่ยน จุดจบ ปราสาทพระวิหาร*. หน้า 48.

³²³ กระทรวงการต่างประเทศ. *ศาลยุติธรรมระหว่างประเทศ: รายงานคำพิพากษา คำปรึกษา และคำสั่งคดีปราสาทพระวิหาร*. หน้า 30.

ใดที่แสดงว่าแผนที่มาตราส่วน 1:200,000 หรือเส้นเขตแดนที่ลากไว้บนแผนที่นั้นไม่เป็นที่ยอมรับได้แก่ฝ่ายสยาม³²⁴

โอกาสที่สอง คือ ในคราวการเจรจาทำสนธิสัญญาทางไมตรี พาณิชย์ และการเดินเรือกับฝรั่งเศสในนามของอินโดจีนกับประเทศสยามเมื่อพ.ศ.2468-2480 คู่กรณีก็ได้ยืนยันเส้นเขตแดนที่เป็นอยู่ ไทยก็ได้ทักท้วง ซึ่งการนิ่งเฉยของไทยเป็นเวลานานเท่ากับเป็นการยอมรับความถูกต้องของแผนที่แล้ว จะมาปฏิเสธในภายหลังนั้น ไม่อาจกระทำได้³²⁵

โอกาสที่สาม คือ ในคราวที่กรมพระยาดำรงราชานุภาพเสด็จเยือนปราสาทพระวิหารเมื่อพ.ศ. 2473 ซึ่งประเด็นดังกล่าวเป็นประเด็นสำคัญที่ศาลยุติธรรมระหว่างประเทศใช้เป็นหลักฐานประกอบการพิจารณาตัดสินข้อพิพาทเรื่องปราสาทพระวิหารเมื่อพ.ศ.2505 โดยศาลฯ ระบุว่าเหตุการณ์ที่สำคัญที่สุด (The most significant episode) คือ การเสด็จเยือนปราสาทพระวิหารของสมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพเมื่อพ.ศ.2473 อดีตเสนาบดีกระทรวงมหาดไทย ซึ่งขณะนั้นทรงเป็นนายกรัฐมนตรีราชบัณฑิตยสถานแห่งประเทศไทย ซึ่งการเสด็จไปเยี่ยมปราสาทพระวิหารเป็นส่วนหนึ่งของการสำรวจโบราณสถานโดยพระบรมราชานุญาตของพระมหากษัตริย์สยาม ซึ่งเห็นได้ชัดว่ามีลักษณะกึ่งราชการ และเมื่อเสด็จถึงพระวิหารทรงได้รับการต้อนรับอย่างเป็นทางการจากข้าหลวงฝรั่งเศส โดยมีธงชาติฝรั่งเศสชักไว้ สมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพทรงไม่น่าจะไม่สังเกตเห็นการรับรองในลักษณะนี้ อีกทั้งเมื่อสมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพทรงเสด็จกลับมาถึงกรุงเทพแล้ว ยังได้ประ찬รูปถ่ายที่ระลึกให้ข้าหลวงฝรั่งเศส และทรงใช้ภาษาที่ดูเหมือนจะยอมรับว่าฝรั่งเศสได้กระทำตนเป็นประเทศเจ้าภาพ การกระทำเช่นว่าเท่ากับเป็นการยอมรับโดยปริยายจากฝ่ายสยามในอธิปไตยของกัมพูชาเหนือปราสาทพระวิหาร³²⁶ ส่วนหนึ่งในตุลาการเสียงข้างมากที่ให้ความสำคัญกับการเสด็จเยือนปราสาทพระวิหารของสมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ คือ ท่านพิตช์ มอริส ผู้พิพากษาชาวอังกฤษ ท่านมีความเห็นว่าการเสด็จเยือนปราสาทพระวิหารของสมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพเท่ากับเป็นการรับรองอธิปไตยของกัมพูชาเหนือปราสาทพระวิหารโดยปริยาย³²⁷

โอกาสที่สี่ คือ ในคราวที่ประเทศไทยได้ทำการสำรวจอาณาบริเวณปราสาทพระวิหารด้วยตนเองเมื่อพ.ศ.2477 ซึ่งแสดงให้เห็นความแตกต่างระหว่างเส้นบนแผนที่และเส้นสันปันน้ำที่แท้จริง ซึ่งความแตกต่างมีผลให้ปราสาทพระวิหารอยู่ในเขตแดนของกัมพูชา แม้กระนั้นก็มีได้มีผู้โดยกปัญหาขึ้น ถึงแม้ว่าหลังจากเวลาดังกล่าวไทยจะได้จัดทำแผนที่ของตนเองขึ้นในที่สุดโดยแสดงว่าปราสาท

³²⁴ อ้างถึงแล้ว, หน้า 32.

³²⁵ อ้างถึงแล้ว, หน้า 37.

³²⁶ อ้างถึงแล้ว, หน้า 42.

³²⁷ สุรชาติ บำรุงสุข. รำลึก 50 ปี คดีพระวิหาร (พ.ศ.2505-2555). หน้า 24-25.

พระวิหารอยู่ในเขตไทย ประเทศไทยก็ยังคงใช้แผนที่มาตราส่วน 1:200,000 ตลอดมา แม้แต่เพื่อประโยชน์ในราชการโดยที่มีได้ยกปัญหาเกี่ยวกับเรื่องนี้ขึ้นเลย³²⁸

โอกาสที่ห้า คือ ในคราวเมื่อพ.ศ. 2490 ที่ไทยต้องคืนดินแดนพระตะบอง เสียมราฐ และจำปาสักให้แก่ฝรั่งเศส ได้มีการจัดตั้งคณะกรรมการประนอมฝรั่งเศส-สยามขึ้นโดยมีผู้แทนฝ่ายละ 1 คน และฝ่ายเป็นกลาง 3 คน มีหน้าที่พิจารณาคำร้องหรือข้อเสนอแก้ไขเส้นเขตแดนต่างๆ ได้ ซึ่งในการประชุมเมื่อวันที่ 12 พฤษภาคม 2490 ซึ่งถือเป็นโอกาสอันดีที่ไทยจะเรียกร้องให้มีการแก้ไขเส้นเขตแดน ไทยก็ยังยืนยันแผนที่ฉบับที่แสดงว่าพระวิหารอยู่ในเขตแดนกัมพูชาแก่คณะกรรมการอยู่³²⁹

นอกจากสยามจะไม่เคยคัดค้านความผิดพลาดของแผนที่มาตราส่วน 1:200,000 แล้ว สยามยังกระทำการที่เป็นการยอมรับแผนที่ดังกล่าวอย่างชัดเจน โดยศาลยุติธรรมระหว่างประเทศระบุว่า การจัดพิมพ์และการติดต่อส่งแผนที่ทั้ง 11 ฉบับ รวมถึงแผนที่มาตราส่วน 1:200,000 ของสยาม เป็นเหตุการณ์ที่สำคัญ (was something of an occasion) ซึ่งเรื่องนี้ไม่ใช่เป็นเพียงการแลกเปลี่ยนสิ่งของระหว่างรัฐบาลฝรั่งเศสกับรัฐบาลสยามเท่านั้น ในทางตรงกันข้ามแผนที่เหล่านี้ได้รับการโฆษณาแพร่หลายในวงวิชาการที่สนใจ โดยได้ส่งไปให้สมาคมภูมิศาสตร์ชั้นนำในหลายประเทศสำคัญ และวงการอื่นๆ ที่สนใจภูมิภาคนี้ ตลอดจนสถานอัครราชทูตไทย ณ ประเทศอังกฤษ เยอรมัน รัสเซีย และสหรัฐอเมริกา รวมทั้งสมาชิกทุกคนในคณะกรรมการนิยามสยาม-ฝรั่งเศส การแจกจ่ายแผนที่ชุดสมบูรณ์ครั้งแรกประกอบด้วยแผนที่จำนวน 160 ชุด ชุดละ 11 แผนที่ ถูกส่งไปยังรัฐบาลสยามในฐานะที่เป็นผลงานการกำหนดเขตแดน เห็นได้ชัดจากหนังสือจากอัครราชทูตไทย ณ กรุงปารีส ที่ส่งไปยังเสนาบดีกระทรวงการต่างประเทศในกรุงเทพฯ ลงวันที่ 20 สิงหาคม 2451 มีข้อความตอนหนึ่งว่า “ในเรื่องที่คณะกรรมการกำหนดเขตแดนผสมตามคำร้องขอของกรมการฝ่ายสยามให้กรมการฝ่ายฝรั่งเศสช่วยเตรียมแผนที่ของเขตแดนให้ นั้น บัดนี้คณะกรรมการฝ่ายฝรั่งเศสได้ปฏิบัติงานเสร็จเรียบร้อยแล้ว” อัครราชทูตกล่าวด้วยว่า ได้มีผู้นำแผนที่ชุดหนึ่งมามอบให้เพื่อจัดส่งต่อไปยังเสนาบดีกระทรวงการต่างประเทศสยาม อัครราชทูตได้ให้รายชื่อแผนที่ทั้ง 11 ฉบับ รวมทั้งแผนที่บริเวณทิวเขาตงรักด้วยในจำนวนอย่างละ 50 ชุด อัครราชทูตลงท้ายด้วยว่าได้เก็บแผนที่ไว้ที่สถานอัครราชทูตอย่างละ 2 ชุด และจะได้ส่งแผนที่อย่างละชุดไปยังสถานอัครราชทูต ณ กรุงลอนดอน และกรุงเบอร์ลิน³³⁰

จากที่กล่าวมาข้างต้นจะเห็นได้ว่าสยามไม่เคยคัดค้านข้อผิดพลาดใดๆ ที่เกิดขึ้นกับแผนที่มาตราส่วน 1:200,000 แม้จะมีโอกาสหลายครั้งนับตั้งแต่พ.ศ. 2452 เป็นต้นมา กอรปกับสยามยังมีการยอมรับทางพฤตินัยอย่างแน่ชัดต่อแผนที่มาตราส่วน 1:200,000 โดยการจัดพิมพ์และการติดต่อส่ง

³²⁸ กระทรวงการต่างประเทศ. ศาลยุติธรรมระหว่างประเทศ: รายงานคำพิพากษา คำปรึกษา และคำสั่งคดีปราสาทพระวิหาร. หน้า 36.

³²⁹ อ้างถึงแล้ว, หน้า 39.

³³⁰ อ้างถึงแล้ว, หน้า 30.

แผนที่ทั้ง 11 ฉบับ รวมถึงแผนที่มาตราส่วน 1:200,000 ไปยังประเทศต่างๆ ด้วยเหตุนี้จึงถือว่าไทยได้ให้ความยินยอมโดยการนิ่งเฉยแล้ว ดังนั้นข้อเสนอของกลุ่มชาตินิยมที่ว่าไทยถูกกฎหมายปิดปากโดยไม่เป็นธรรม เป็นเหตุให้ไทยต้องสูญเสียปราสาทพระวิหารและมีความสุ่มเสี่ยงที่จะสูญเสียพื้นที่โดยรอบปราสาทพระวิหารเพิ่มเติม จะไม่ถูกต้องและเหมาะสมนัก เนื่องจากไทยมีโอกาหลายครั้งในการคัดค้านความไม่ถูกต้องของแผนที่แต่ไทยก็ไม่เคยดำเนินการคัดค้านใดๆ เลย

(3) ไทยไม่ยอมรับบันทึกความเข้าใจระหว่างไทยกับกัมพูชาว่าด้วยการสำรวจและจัดหลักเขตแดนทางบกพ.ศ.2543 (เอ็มโอยู 2543) เนื่องจากมีผลเกี่ยวข้องกับแผนที่มาตราส่วน 1:200,000

บันทึกความเข้าใจระหว่างไทยกับกัมพูชาว่าด้วยการสำรวจและจัดหลักเขตแดนทางบกพ.ศ. 2543 (เอ็มโอยู 2543) มีที่มาจากความตกลงร่วมกันระหว่างไทยและกัมพูชาเมื่อวันที่ 21 มิถุนายน 2540 นายกรัฐมนตรีของไทยและกัมพูชาที่มีความตกลงร่วมกันจัดตั้งคณะกรรมการเขตแดนร่วมไทย-กัมพูชา (Joint Boundary Committee : JBC) ซึ่งการประชุม JBC ครั้งที่ 2 ที่มีขึ้นในระหว่างวันที่ 5-7 มิถุนายน 2543 ณ กรุงพนมเปญ ที่ประชุมเห็นชอบร่างบันทึกความเข้าใจระหว่างไทยและกัมพูชาว่าด้วยการสำรวจและจัดทำหลักเขตแดนทางบกร่วมกัน โดยในวันที่ 14 มิถุนายน 2543 หม่อมราชวงศ์สุขุมพันธุ์ บริพัตร รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงการต่างประเทศ และนายวาร์ กิมอง ที่ปรึกษารัฐบาลกัมพูชาที่รับผิดชอบกิจการเกี่ยวกับชายแดนได้ลงนามบันทึกความเข้าใจระหว่างไทยและกัมพูชาว่าด้วยการสำรวจและจัดทำหลักเขตแดนทางบก (The Memorandum of Understanding between the Government of the Kingdom of Thailand and the Government of the Kingdom of Cambodia on the Survey and Demarcation of Land Boundary) หรือเอ็มโอยู 2543 เพื่อลดปัญหาความขัดแย้งตามแนวชายแดนที่มีอยู่ในขณะนั้น

กลุ่มชาตินิยมพิจารณาว่าข้อตกลงภายใต้เอ็มโอยู 2543 จะทำให้ไทยมีความสุ่มเสี่ยงที่จะสูญเสียพื้นที่โดยรอบปราสาทพระวิหารจำนวน 4.6 ตารางกิโลเมตร เนื่องจากเอ็มโอยู 2543 มีผลเกี่ยวข้องกับแผนที่มาตราส่วน 1:200,000 ดังข้อความในข้อ 1 (ค) ของเอ็มโอยู 2543 ที่กำหนดว่าไทยและกัมพูชาจะร่วมกันดำเนินการสำรวจและจัดทำหลักเขตแดนทางบกให้เป็นไปตามเอกสารต่อไปนี้

- (ก) อนุสัญญาระหว่างสยามกับฝรั่งเศสแก้ไขเพิ่มเติมข้อบทแห่งสนธิสัญญาฉบับลงวันที่ 3 ตุลาคม พ.ศ.2436 ว่าด้วยดินแดนกับข้อตกลงอื่นๆ ฉบับลงนาม ณ กรุงปารีส เมื่อวันที่ 13 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2447
- (ข) สนธิสัญญาระหว่างสมเด็จพระเจ้าแผ่นดินสยามกับประธานาธิบดีแห่งสาธารณรัฐฝรั่งเศส ฉบับลงนาม ณ กรุงเทพมหานคร เมื่อวันที่ 23 มีนาคม พ.ศ.2450 กับพิธีสารว่าด้วยการปักปันเขตแดนแนบท้ายสนธิสัญญา ฉบับลงวันที่ 23 มีนาคม พ.ศ.2450
- (ค) แผนที่ที่จัดทำขึ้นตามผลงานการปักปันเขตแดนของคณะกรรมการปักปันเขตแดนระหว่างสยามกับฝรั่งเศส ซึ่งจัดตั้งขึ้นตามอนุสัญญา พ.ศ.2447 และสนธิสัญญา พ.ศ.

2450 กับเอกสารอื่นที่เกี่ยวข้องกับการบังคับใช้อนุสัญญา พ.ศ.2447 และสนธิสัญญา พ.ศ.2450 ระหว่างสยามกับฝรั่งเศส

กลุ่มชาตินิยมเสนอว่าบันทึกความเข้าใจว่าด้วยการสำรวจและจัดหลักเขตแดนทางบก ระหว่างไทยกับกัมพูชาพ.ศ.2543 (เอ็มโอยู 2543) มีความสุมเสี่ยงให้ไทยต้องสูญเสียพื้นที่โดยรอบ ปราสาทพระวิหารจำนวน 4.6 ตารางกิโลเมตร และพื้นที่อื่นๆ เพิ่มเติมจำนวนมาก จากเดิมที่ไทย ยึดถือการแบ่งเส้นเขตแดนตามแนวสันปันน้ำและหน้าผา มาเป็นยอมรับการแบ่งเส้นเขตแดนตามแผนที่มาตราส่วน 1 : 200,000 ระวังดงรัก แทนอย่างเป็นทางการ โดยนายปานเทพ พัวพงษ์พันธ์³³¹ นายสมปอง สุจริตกุล³³² นายคำณูณ สิทธิสมาน³³³ และนางสาววัลย์วิภา จรูญโรจน์³³⁴ เสนอว่าไปใน ทิศทางเดียวกันว่าเอ็มโอยู 2543 ข้อ 1 (ค) มีการระบุข้อความว่าให้ไทยและกัมพูชาสำรวจและจัดทำ หลักเขตแดนทางบกตามแผนที่มาตราส่วน 1:200,000 ตลอดแนวชายแดนไทยและกัมพูชา (ข้อ 1 ค) อีกทั้งในเอกสารการประชุมก่อนที่จะเกิดการลงนามเอ็มโอยู 2543 มีการระบุอย่างชัดเจนว่าฝ่ายไทย ยอมรับว่าแผนที่มาตราส่วน 1:200,000 มีผลผูกพันตามกฎหมายโดยไม่มีการกล่าวถึงข้อยกเว้น แม้กระทั่งในพื้นที่ปราสาทพระวิหารที่มีข้อพิพาทกันอยู่³³⁵

แต่อย่างไรก็ดีเมื่อพิจารณาประเด็นดังกล่าวด้วยข้อมูลและหลักกฎหมายระหว่างประเทศ พบว่าข้อความที่ระบุในเอ็มโอยู 2543 ข้อ 1 (ค) ไม่ใช่การระบุว่าไทยยอมรับแผนที่มาตราส่วน 1:200,000 แต่เป็นการระบุว่าเอกสารใดบ้างที่จะถูกนำมาใช้พิจารณาประกอบการสำรวจและจัดทำ เขตแดนทางบกระหว่างไทยและกัมพูชาในพ.ศ.2543 ซึ่งต้นกำเนิดของเอ็มโอยู 2543 มีขึ้นเพื่อเป็น เครื่องมือในการเจรจาและปักปันเขตแดนเพื่อเป็นกรอบการเจรจาเพื่อหาว่าเส้นเขตแดนที่ไทยและ ฝรั่งเศสเคยตกลงกันอยู่ ณ ที่ใด ดังนั้นเอ็มโอยู 2543 จึงไม่ได้กระทบต่อแนวเขตแดนและอธิปไตยของ ไทยแต่อย่างใด แต่เป็นการวางกรอบในการเจรจาเพื่อสำรวจและจัดทำหลัก เขตแดนไทย-กัมพูชาที่ นำไปสู่ความตกลงร่วมกันโดยสันติ อีกทั้งในความเป็นจริงข้อ 1 (ค) ก็ไม่ได้ระบุว่าไทยยอมรับแผนที่ มาตราส่วน 1:200,000 แต่เป็นการระบุว่าเอกสารใดบ้างที่ต้องนำมาใช้ในการสำรวจและจัดทำหลัก เขตแดน เอกสารใดบ้างต้องนำมาตีความ ซึ่งเอกสารตามข้อ 1 ยังมีการระบุถึงสนธิสัญญาที่กำหนด เขตแดนโดยอาศัยสันปันน้ำด้วย ซึ่งถือเป็นข้อได้เปรียบของไทย ดังนั้นเอ็มโอยู 2543 จึงไม่ใช่เป็น agreement to agree แต่เป็น agreement to negotiate คือ เป็นการตกลงว่าจะเจรจากัน ส่วนใน

³³¹ ปานเทพ พัวพงษ์พันธ์. คำเตือนสุดท้าย ราชอาณาจักรไทยกำลังจะเสียดินแดน. หน้า 188.

³³² ถ่ายเถา สุจริตกุล. วันนั้นถึงวันนี้ ข้อมูลพื้นฐานพระวิหารกับศาลโลก จากข้อเขียน ศ.ดร.สมปอง สุจริตกุล. หน้า 79.

³³³ คำณูณ สิทธิสมาน. จุดยืน จุดเปลี่ยน จุดจบ ปราสาทพระวิหาร. หน้า 159.

³³⁴ วัลย์วิภา จรูญโรจน์. หลักฐานข้อเท็จจริงกรณีพิพาทไทย-เขมร ก่อนแผ่นดินไทยจะสิ้นสูญ. หน้า 214-217.

³³⁵ ปานเทพ พัวพงษ์พันธ์. คำเตือนสุดท้าย ราชอาณาจักรไทยกำลังจะเสียดินแดน. หน้า 49-50.

ระหว่งการเจรจาจะยอมรับหรือไม่ยอมรับเอกสารหรือแผนที่ใด ก็เป็นเรื่องระหว่งการเจรจาต่อไป”³³⁶

ดังนั้นข้อเสนอของกลุ่มชาตินิยมที่ว่าข้อตกลงเอ็มโอยู 2543 จะทำให้ไทยสูญเสียพื้นที่โดยรอบปราสาทพระวิหารและพื้นที่อื่นๆ เพิ่มเติมอีกเป็นจำนวนมาก ดูจะไม่เหมาะสมนัก เนื่องจากข้อความที่ปรากฏในข้อ 1 (ค) ของเอ็มโอยู 2543 เป็นเพียงการระบุเอกสารที่นำมาใช้สำรวจการจัดทำเขตแดนทางบกระหว่งไทยและกัมพูชา ไม่ใช่การยอมรับแผนที่มาตราส่วน 1:200,000

กล่าวโดยสรุป คือ ในช่วงที่ไทยเผชิญปัญหาข้อพิพาทเรื่องปราสาทพระวิหารกับกัมพูชา พ.ศ.2551-2554 กลุ่มชาตินิยมได้นำเสนอแนวคิดสำคัญใน 2 ประการ คือ (1) แนวคิดชาตินิยมเรื่องการสูญเสียปราสาทพระวิหาร โดยมีการเสนอแนวคิดเรื่องการสูญเสียดินแดนจำนวน 14 ครั้ง โดยไทยสูญเสียปราสาทพระวิหารในครั้งที่ 14 เมื่อพ.ศ.2505 รวมทั้งมีการเสนอแนวคิดที่ว่าไทยยังคงมีความชอบธรรมในกรรมสิทธิ์เหนือปราสาทพระวิหารเนื่องจากในสมัยรัฐบาลจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้ทำการสงวนสิทธิ์ ไว้เมื่อพ.ศ.2505 และอนุสัญญากรุงโตเกียวที่ไทยทำไว้กับฝรั่งเศสเมื่อพ.ศ.2484 ในสมัยรัฐบาลจอมพลแปลก พิบูลสงคราม ยังมีผลบังคับใช้อยู่ และ (2) แนวคิดชาตินิยมว่าด้วยเรื่องพื้นที่โดยรอบปราสาทพระวิหารเป็นของไทย โดยกลุ่มชาตินิยมเสนอว่าไทยไม่ควรยอมรับแผนที่มาตราส่วน 1:200,000 เนื่องจากแผนที่ดังกล่าวจะทำให้ไทยมีความเสี่ยงที่จะสูญเสียพื้นที่โดยรอบปราสาทพระวิหาร จำนวน 4.6 ตารางกิโลเมตร และพื้นที่อื่นๆ ตลอดแนวชายแดนไทยและกัมพูชาเป็นจำนวนหลายล้านไร่ ทั้งทางบกและทางทะเล ซึ่งแนวคิดชาตินิยมดังกล่าวถูกกลุ่มชาตินิยมนำเสนอผ่านสื่อรูปแบบต่างๆ ทั้งทางวิทยุ โทรทัศน์ผ่านดาวเทียม เว็บไซต์ หรือสื่อออนไลน์ต่างๆ โดยตลอดนับตั้งแต่พ.ศ.2551 เป็นต้นมา

5.4 เครื่องมือที่กลุ่มชาตินิยมใช้เผยแพร่แนวคิดในปัญหาข้อพิพาทปราสาทพระวิหาร

กลุ่มชาตินิยมมีการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสาร ตลอดจนแนวความคิดแบบชาตินิยมในปัญหาข้อพิพาทเรื่องปราสาทพระวิหารสู่ประชาชน ผ่านเครื่องมือด้านการสื่อสารที่หลากหลาย ไม่ว่าจะเป็นวิทยุ โทรทัศน์ หรือเว็บไซต์ ทั้งนี้ ด้วยเงื่อนไขข้อจำกัดของระยะเวลาในการศึกษา ผู้ศึกษาจึงไม่สามารถศึกษาเครื่องมือของกลุ่มชาตินิยมได้ครบถ้วนทุกกลุ่ม การศึกษาครั้งนี้ผู้ศึกษาจึงเน้นการศึกษาเครื่องมือการส่งข่าวสารของกลุ่มพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตยเป็นหลัก เนื่องจากกลุ่มพันธมิตรฯ ถือเป็นกลุ่มชาตินิยมที่มีบทบาทสำคัญในการเคลื่อนไหวคัดค้านการขึ้นทะเบียนปราสาทพระวิหารของกัมพูชา อีกทั้งยังเป็นกลุ่มที่มีเครื่องมือด้านการสื่อสารเป็นของตนเองสำหรับส่งสารและชุดความคิดทางการเมืองไปสู่สังคมทุกพื้นที่ในวงกว้าง ดังนั้นกลุ่มพันธมิตรฯ จึงถือเป็นตัวแทนกลุ่มชาตินิยมสำคัญที่สามารถนำมาใช้ศึกษาเครื่องมือที่เอื้อให้แนวคิดชาตินิยมมีอิทธิพลต่อปัญหาข้อพิพาทเรื่องปราสาทพระวิหารได้อย่างชัดเจนและเหมาะสม

³³⁶ จันตรี ลินศุภฤกษ์. *กรณีพิพาทปราสาทพระวิหาร: บริบททางกฎหมายและการเมือง*. หน้า 79-80.

หากเปรียบเทียบเครื่องมือในการเผยแพร่แนวคิดชาตินิยมในสมัยรัฐบาลจอมพลแปลก พิบูลสงคราม พ.ศ.2481-2484 จะอาศัยเครื่องมือผ่านกลไกอำนาจรัฐไม่ว่าจะเป็นแผนที่ บทละคร ประวัติศาสตร์ เพลงปลุกใจ รายการวิทยุ เป็นหลัก แต่กลุ่มพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตยใช้เครื่องมือในการส่งสารที่หลากหลาย รวดเร็ว และแผ่ขยายไปอย่างกว้างขวางในสังคมได้มากกว่า เนื่องจากการพัฒนาด้านเทคโนโลยีสารสนเทศที่ทันสมัยมากกว่า โดยเครื่องมือที่กลุ่มพันธมิตรฯ ใช้ในการเผยแพร่แนวคิดชาตินิยมสามารถจำแนกได้เป็น 7 รูปแบบ ได้แก่ (1) แผนที่แสดงการเสียดินแดน (2) หนังสือพิมพ์ผู้จัดการ (3) รายการโทรทัศน์ผ่านดาวเทียมเอเอสทีวี (4) รายการวิทยุ (5) เว็บไซต์ ผู้จัดการออนไลน์ (6) ทวิตเตอร์ และ (7) เพลงปลุกใจ ซึ่งการศึกษาครั้งนี้ไม่ได้ศึกษาเครื่องมือสำหรับการสื่อสารที่เป็นที่นิยมอย่างเฟซบุ๊ก (Facebook) เนื่องจากเฟซบุ๊กเป็นเครื่องมือที่กลุ่มพันธมิตรฯ พึ่งจะลงทะเบียนและนำมาใช้ถ่ายทอดความคิดเห็นทางการเมืองเมื่อพ.ศ.2555 โดยมีรายละเอียด ดังนี้

5.4.1 แผนที่แสดงการเสียดินแดน

ช่วงที่ไทยมีข้อพิพาทเรื่องปราสาทพระวิหารกับกัมพูชาเมื่อพ.ศ.2551 แผนที่การเสียดินแดนของไทยจำนวน 14 ครั้ง ถูกจัดทำเป็นสไลด์และเผยแพร่ผ่านทางอีเมลล์และเว็บไซต์ต่างๆ อย่างกว้างขวางโดยไม่ทราบแหล่งที่มาที่ชัดเจนเมื่อพ.ศ.2552 โดยสไลด์แสดงการเสียดินแดนแต่ละครั้งจะมีภาพพระมหากษัตริย์แห่งราชวงศ์จักรีเพื่อบ่งบอกว่าเสียดินแดนไปในรัชสมัยใด นอกจากนี้ยังมีการนำข้อมูลจากสไลด์มาเผยแพร่ผ่านทางคลิปวิดีโอในเว็บไซต์ยูทูป (youtube) โดยคลิปวิดีโอที่ปรากฏมีทั้งสิ้น 4 ส่วน โดยส่วนแรก คือ คลิปไทยเสียดินแดนจำนวน 14 ครั้ง โปสเมื่อวันที่ 23 มีนาคม 2552 เป็นวิดีโอแสดงแผนที่การเสียดินแดนของไทยในแต่ละครั้ง ประกอบบทเพลงรักชาติของวงกรรมราช ความยาวประมาณ 5 นาที และอีกสามส่วน ใช้วิธีการแหย่ โดยแหย่ส่วนแรก คือ 14 ครั้งของการสูญเสียดินแดนไทย โปสเมื่อวันที่ 28 พฤศจิกายน 2553 ความยาวประมาณ 14 นาที แหย่ส่วนที่สอง คือ แหย่ประวัติเสียดินแดน 14 ครั้ง โปสเมื่อ 15 ธันวาคม 2553 ความยาวประมาณ 8 นาที และแหย่ส่วนที่สาม คือ แหย่เสียดินแดน 14 ครั้งยังอาลัย โปสเมื่อ 19 มีนาคม 2554 ความยาวประมาณ 12 นาที

สไลด์แสดงการเสียดินแดนของไทยจำนวน 14 ครั้ง โดยแผ่นแรกมีการกำหนดอาณาเขตของไทย คือ ทิศเหนือจรดทิศใต้ ทิศตะวันออกจรดทิศตะวันตก อาณาจักรของไทยมีอาณาเขตครอบคลุมพื้นที่เกือบทั้งหมดของประเทศเวียดนาม ลาว กัมพูชา รัฐฉานในพม่า พื้นที่ตอนใต้มณฑลยูนนาน พื้นที่ทั้งหมดของมาเลเซียด้านแหลมมาลายู และสิงคโปร์ แต่ไทยกลับต้องมาสูญเสียดินแดนเป็นจำนวนมากถึง 14 ครั้ง ดังนี้

ครั้งที่ 1 เสียเกาะหมากหรือป็นัง ให้อังกฤษ เมื่อพ.ศ.2329 ในสมัยรัชกาลที่ 1

ครั้งที่ 2 เสียมะริด ทวาย ตะนาวศรี ใหพม่า เมื่อพ.ศ.2336 และสูญเสียอย่างแท้จริงจากผลของสนธิสัญญาที่ทำกับอังกฤษในพ.ศ.2411 ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เป็นพื้นที่กว่า 40,000 ตารางกิโลเมตร

ครั้งที่ 3 เสียบันทายมาศ หรือฮาเตียน ให้ฝรั่งเศส เมื่อพ.ศ.2363 เนื่องจากอังกฤษแพ้อิทธิพล มาบริเวณประเทศจีน และยึดประเทศจีนได้เป็นผลสำเร็จ ประเทศฝรั่งเศสจึงแพ้อิทธิพลเข้ามาบริเวณ อินโดจีนแทน

ครั้งที่ 4 เสียสนทวิ เมืองพง เชียงตุง พื้นที่ 62,000 ตารางกิโลเมตร ให้พม่า เมื่อพ.ศ.2368 ในสมัยรัชกาลที่ 2 เนื่องจากอังกฤษแพ้อิทธิพลเข้ามาบริเวณประเทศพม่า อังกฤษจึงพยายามยึดครอง ดินแดนด้านตะวันตกของไทย

ครั้งที่ 5 เสียรัฐแปรคให้อังกฤษ เนื่องจากรัฐแปรคเป็นดินแดนที่อยู่ติดกับมาเลเซีย โดยเสีย เมื่อ พ.ศ.2369 ในสมัยรัชกาลที่ 3

ครั้งที่ 6 เสียสิบสองปันนาให้กับจีน เมื่อพ.ศ.2397 ในรัชกาลที่ 4 เป็นเนื้อที่รวม 90,000 ตารางกิโลเมตร ซึ่งสิบสองปันนาเป็นดินแดนในยุคนาน มีเชียงรุ่งเป็นเมืองหลวง ไทยพยายามยกทัพ ไปตีแต่ต้องตีเชียงตุงก่อน แต่ไทยไม่สามารถตีเชียงตุงได้ จึงต้องเสียสิบสองปันนาให้กับจีนไป

ครั้งที่ 7 เสียดินแดนเขมรและเกาะจำนวน 6 เกาะ ให้กับฝรั่งเศส เมื่อพ.ศ.2410 เป็นเนื้อที่ รวมทั้งหมดกว่า 100,000 ตารางกิโลเมตร

ครั้งที่ 8 เสียสิบสองจุไทยให้กับฝรั่งเศสในสมัยรัชกาลที่ 5 เป็นพื้นที่กว่า 80,000 ตาราง กิโลเมตร

ครั้งที่ 9 เสียฝั่งซ้ายแม่น้ำสาละวินให้อังกฤษเมื่อพ.ศ.2433 ในสมัยรัชกาลที่ 5

ครั้งที่ 10 เสียประเทศลาวให้กับฝรั่งเศส

ครั้งที่ 11 เสียฝั่งขวาแม่น้ำโขง ได้แก่ มโนไพร จำปาศักดิ์ และหลวงพระบาง เมื่อพ.ศ.2447

ครั้งที่ 12 เสียเสียมราฐ พระตะบอง และศรีโสภณ ให้กับฝรั่งเศส เมื่อพ.ศ.2450

ครั้งที่ 13 เสียรัฐมลายู จำนวน 4 รัฐ คือ กลันตัน ตรังกานุ ไทรบุรี และปะลิส ให้แก่อังกฤษ ในสมัยรัชกาลที่ 5 เป็นเนื้อที่รวม 50,000 ตารางกิโลเมตร

ครั้งที่ 14 เสียปราสาทเขาพระวิหารให้กับกัมพูชา ในสมัยรัชกาลที่ 9 เมื่อพ.ศ.2505 ตามคำ พิพากษาของศาลยุติธรรมระหว่างประเทศ

กลุ่มพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตยได้เผยแพร่แนวคิดเรื่องการสูญเสียดินแดนจำนวน 14 ครั้ง ผ่านสื่อหลายช่องทางทั้งรายการวิทยุ โทรทัศน์ เว็บไซต์ผู้จัดการ หรือเวทีชุมนุมปราศรัย

5.4.2 หนังสือพิมพ์ผู้จัดการ

กลุ่มพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตยใช้หนังสือพิมพ์ผู้จัดการเป็นกระบอกเสียงสำคัญในการเสนอข้อมูล ข่าวสาร หรือความคิดเห็น เกี่ยวกับปัญหาข้อพิพาทเรื่องปราสาทพระวิหารใน หลากหลายประเด็นไม่ว่าจะเป็นการสูญเสียปราสาทพระวิหารให้กับกัมพูชา ความสุมเสี่ยงที่ไทยจะ สูญเสียพื้นที่โดยรอบปราสาทพระวิหารจำนวน 4.6 ตารางกิโลเมตร และพื้นที่อื่นๆ อีกหลายล้านไร่ หรือการสนับสนุนให้ใช้กองกำลังทหารในการแก้ไขปัญหาข้อพิพาทที่มีลักษณะกระตุ้น ปลุกเร้า และ ระดมให้ประชาชนไทยเรียกร้องปราสาทพระวิหารที่สูญเสียไปกลับคืนมา รวมทั้งประชาชนไทยจะต้อง หวงแหน ปกป้องรักษาดินแดนของไทยแม้จะต้องสละชีวิตหรือใช้กำลังทหารก็ต้องยอม ตัวอย่างเช่น หนังสือพิมพ์ผู้จัดการรายวัน ฉบับวันที่ 28 กรกฎาคม 2551 มีการนำเสนอข่าวว่าขณะนี้พื้นที่โดยรอบ

ปราสาทพระวิหารมีประชาชนชาวกัมพูชามาอาศัยอยู่เป็นเนื้อที่หลายพันไร่ และกำลังเสริมกำลังทหารเข้ามามากขึ้นเรื่อยๆ อันส่งผลให้ดินแดนของไทยถูกกัมพูชายึดครองไปแล้วโดยพฤตินัยและกำลังจะถูกทำให้เป็นการครอบครองโดยชอบด้วยกฎหมายระหว่างประเทศต่อไปเป็นขั้นๆ และประเทศไทยก็จะสูญเสียดินแดนโดยถาวร นี่คือความฉิบหายของประเทศไทย ดังนั้นประชาชนไทยมีภารกิจสำคัญและเร่งด่วนที่สุด คือ การใช้กองกำลังผลักดันคนกัมพูชาเหล่านั้นออกไปจากดินแดนประเทศไทยก่อนแล้วจึงค่อยมาเจรจากันทีหลัง³³⁷

หรือหนังสือพิมพ์ผู้จัดการรายวัน ฉบับวันที่ 1 กรกฎาคม 2551 มีการนำเสนอข่าวว่าปัญหาข้อพิพาทเรื่องปราสาทพระวิหาร ขอให้พวกเราเข้าใจอย่างถูกต้องว่านับตั้งแต่พ.ศ. 2434 เป็นต้นมาที่ดินสยามหรือประเทศไทยทุกตารางนิ้ว ประเทศไทยจะแย่งชิงหรือแบ่งแยกเอาไปไม่ได้ แผ่นดินไทยจำนวนมากที่ฝรั่งเศสยึดเอาไปแต่เดิม จะต้องกลับมาเป็นของไทย ไม่ใช่ของกัมพูชา ดังนั้นเขาพระวิหารและมณฑลบูรพา (พระตะบอง เสียมราฐ และศรีโสภณ) จึงยังคงเป็นของไทย เราขอให้ผู้รักชาติทั้งหลายย้อนกลับไปดูอนุสัญญากรุงโตเกียวโดยด่วน³³⁸

หรือหนังสือพิมพ์ผู้จัดการรายวัน ฉบับวันที่ 8 ธันวาคม 2552 มีการนำเสนอข่าวว่าการที่กัมพูชาจับกุมประชาชนคนไทยไปจำคุกในข้อหาสายลับทำลายความมั่นคงนั้น สะท้อนว่ากัมพูชาสามารถอ้างเรื่องความมั่นคงเพื่อจับประชาชนไทยไปจำคุก เพื่อตอบโต้รัฐบาลไทย ได้ทุกเมื่อ ถ้าเป็นเช่นนี้รับรองว่าสงครามไทย-เขมร เกิดขึ้นแน่นอน อย่าคิดว่าเรื่องแบบนี้เป็นเรื่องพูดกันเล่นๆ เพราะมันพร้อมจะเกิดขึ้นได้ทุกเมื่อในตอนนี้อย่างแน่นอน³³⁹

5.4.3 รายการโทรทัศน์ผ่านดาวเทียมเอเชียทีวี (Asia Satellite TV หรือ ASTV)

รายการโทรทัศน์ผ่านดาวเทียมเอเชียทีวีของกลุ่มพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตยถือเป็นเครื่องมือที่มีความสำคัญที่ใช้เผยแพร่แนวคิดชาตินิยมในปัญหาข้อพิพาทเรื่องปราสาทพระวิหารสู่ประชาชน โดยรายการที่ถ่ายทอดและนำเสนอประเด็นข้อพิพาทตลอดช่วงพ.ศ. 2551-2554 มีจำนวน 13 รายการ ได้แก่ รายการสภาท่าพระอาทิตย์ รายการเมืองไทยรายสัปดาห์ รายการยามเฝ้าแผ่นดิน รายการสภากาแฟสภาประชาชน รายการรอบวันทันเหตุการณ์ รายการพิเศษ รายการ Headline News รายการรอบบ้านเรา รายการเคาะข่าวริมโขง รายการยามเช้าริมเจ้าพระยา รายการ News Hour รายการคนในข่าว และรายการแอน จินดารัตน์ โดยประเด็นที่มีการพูดคุยและนำเสนอในรายการโทรทัศน์ผ่านดาวเทียมเอเชียทีวีมักเป็นประเด็นเรื่องการค้าค้านการขึ้นทะเบียนปราสาทพระวิหารของกัมพูชา มีการกระตุ้น ปลุกกระดม ให้ประชาชนไทยหวงแหนและปกป้องอธิปไตยของชาติ

³³⁷ "แนวรบในปัญหาเขาพระวิหาร," *หนังสือพิมพ์ผู้จัดการรายวัน* 28 กรกฎาคม 2551, หน้า 13.

³³⁸ "เขาพระวิหารต้องเสียไป แท้จริงอำนาจอธิปไตยเป็นของชนส่วนน้อย," *หนังสือพิมพ์ผู้จัดการรายวัน* 1 กรกฎาคม 2551, หน้า 13.

³³⁹ "สงครามเย็นไทย-กัมพูชา เกมวางยา กษัต จากคนใน," *หนังสือพิมพ์ผู้จัดการรายวัน* 8 ธันวาคม 2552, หน้า 15.

โดยเฉพาะปราสาทพระวิหาร พื้นที่โดยรอบปราสาทพระวิหาร จำนวน 4.6 ตารางกิโลเมตร และพื้นที่อื่นๆ จำนวนหลายล้านไร่ ดังเช่น

รายการเมืองไทยรายสัปดาห์³⁴⁰ ดำเนินรายการโดยนาย สนธิ ลิ้มทองกุล และนางสาวสโรชา พรอุดมศักดิ์ มีการวิเคราะห์ข่าวสารเกี่ยวกับปรากฏการณ์ต่างๆ ทางการเมืองมาโดยตลอดนับตั้งแต่ พ.ศ.2546 เป็นต้นมา ซึ่งรายการเมืองไทยรายสัปดาห์ต่อมาได้มีการเปลี่ยนชื่อเป็นรายการยามเฝ้าแผ่นดิน³⁴¹ ดำเนินรายการโดยนายสนธิ ลิ้มทองกุล นายคำณูณ สิทธิสมาน สมาชิกวุฒิสภาระบบสรรหา นายปานเทพ พัวพงษ์พันธ์ นักวิชาการอิสระ นางจินดารัตน์ เจริญชัยชนะ และนางสาวสโรชา พรอุดมศักดิ์ ซึ่งรายการยามเฝ้าแผ่นดินมีการพูดคุยในประเด็นการสูญเสียปราสาทพระวิหารและพื้นที่โดยรอบปราสาทพระวิหาร จำนวน 3 ครั้ง จากการออกอากาศทั้งหมด 310 ครั้ง³⁴² ตัวอย่างเช่น รายการยามเฝ้าแผ่นดินที่ออกอากาศเมื่อวันศุกร์ที่ 9 พฤษภาคม 2551 เวลา 20.30-21.30 น. นายสนธิ ลิ้มทองกุล กล่าวถึงความสูญเสียที่ไทยจะสูญเสียพื้นที่โดยรอบปราสาทพระวิหาร ความตอนหนึ่งว่า

“...กัมพูชา กำลังจะยื่นเรื่องขอให้ปราสาทพระวิหารเป็นมรดกโลกอีกครั้งหนึ่ง ...เรายอมรับในคำพิพากษาศาลโลก (2505) ว่าตัวปราสาทพระวิหารนั้นเป็นของเขมร แต่ถัดออกจากปราสาทแล้วยังมีปราสาทโดนตวล บรรณาลัย สฎูปคู่ สระตราว และบันไดทางขึ้น เป็นส่วนหนึ่งของปราสาทพระวิหารทั้งหมด ถ้าเรายอมตามที่มรดกโลกกำหนดไว้ ก็ต้องยอมยกพื้นที่อีก 2.5 ตารางกิโลเมตร ให้เป็นของเขมรด้วย ...คณะกรรมการมรดกโลกบอกว่ายื่นปราสาทอย่างเดียวไม่ได้ มันต้องเป็นพื้นที่ทั้งหมด ...ถ้าเกิดคณะกรรมการมรดกโลกเขาบอกว่ายกให้ปราสาทพระวิหารเป็นมรดกโลก เท่ากับว่าเรายอมรับสถานภาพปราสาทพระวิหารและ

³⁴⁰ รายการเมืองไทยรายสัปดาห์ดำเนินรายการโดยนาย สนธิ ลิ้มทองกุล และนางสาวสโรชา พรอุดมศักดิ์ ซึ่งออกอากาศครั้งแรกเมื่อวันที่ 4 กรกฎาคม 2546 ทางช่อง 9 อสมท. เป็นประจำทุกคืนวันศุกร์ตั้งแต่เวลา 22.00 – 23.00 น. โดยรูปแบบของรายการเป็นการวิเคราะห์ข่าวสาร สถานการณ์ และปรากฏการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นในรอบสัปดาห์ทั้งในประเทศและต่างประเทศ ซึ่งรายการเมืองไทยรายสัปดาห์ออกอากาศครั้งสุดท้ายทางช่อง 9 อสมท. เมื่อวันที่ 9 กันยายน 2548 เนื่องจากนายสนธิ ลิ้มทองกุล นำเอาบทความที่เชื่อว่าพ่อของแผ่นดินมาอ่านออกอากาศทำให้ผู้บริหารสถานีโทรทัศน์ อสมท. มีคำสั่งให้ระงับการออกอากาศรายการเมืองไทยรายสัปดาห์เมื่อวันที่ 15 กันยายน 2548

³⁴¹ รายการยามเฝ้าแผ่นดินออกอากาศครั้งแรกเมื่อวันที่ 29 มกราคม 2550 โดยออกอากาศวันจันทร์ถึงศุกร์ทางสถานีโทรทัศน์ผ่านดาวเทียมเอเอสทีวีและสถานีวิทยุผู้จัดการ ดำเนินรายการโดยนายสนธิ ลิ้มทองกุล นายคำณูณ สิทธิสมาน สมาชิกวุฒิสภาระบบสรรหา นายปานเทพ พัวพงษ์พันธ์ นักวิชาการอิสระ นางจินดารัตน์ เจริญชัยชนะ และนางสาวสโรชา พรอุดมศักดิ์ รายการยามเฝ้าแผ่นดินออกอากาศอยู่เป็นระยะเวลา 1 ปี กับ 5 เดือน ก็ยุติการออกอากาศไป (ออกอากาศครั้งสุดท้ายเมื่อวันศุกร์ที่ 23 พฤษภาคม พ.ศ. 2551)

³⁴² "รวมวิดีโอคลิปย้อนหลังรายการยามเฝ้าแผ่นดิน," ผู้จัดการออนไลน์, <http://www.manager.co.th/thaiwatch/default.aspx?page=1&txtsearch=>.

องค์ประกอบแวดล้อมปราสาทพระวิหารนั้นเป็นของกัมพูชา เห็นหรือยังพ่อแม่พี่น้อง นี่คือการยกอธิปไตยของชาติให้กับเขมร...ประเทศนี้ถึงแก่กาลพินาศฉิบหายไปแล้วหรือ เราจะอยู่นิ่งเฉยอย่างนี้ต่อไปคงไม่ได้อีกแล้วนะครับ”³⁴³

หรือรายการยามเฝ้าแผ่นดินที่ออกอากาศเมื่อวันที่ 14 พฤษภาคม 2551 นายปานเทพ พัวพงษ์พันธ์ และนางสาวสโรชา พรอุดมศักดิ์ ผู้ดำเนินรายการ กล่าวถึงความสุ่มเสี่ยงที่ไทยจะสูญเสียดินแดนจากการขึ้นทะเบียนปราสาทพระวิหารเป็นมรดกโลกของกัมพูชา ความตอนหนึ่งว่า

“...กัมพูชาพยายามเผยแพร่ข้อมูลทางเว็บไซต์ว่าเขตแดนกัมพูชาถูกไทยสูบเอาไป ...พื้นที่โดยรอบเขาพระวิหารที่เป็นเขตทับซ้อนระหว่างไทยและกัมพูชา นั้นมีอยู่ประมาณ 2.5 ตารางกิโลเมตร แต่ถ้าทางกัมพูชายึดเอาตามแผนที่ที่อ้างทางเว็บไซต์นั้นจะมีพื้นที่ทับซ้อนถึง 10 ตารางกิโลเมตรเศษ ถ้าเราปล่อยให้การขึ้นทะเบียนเขาพระวิหารเป็นมรดกโลกเป็นเรื่องของกัมพูชาฝ่ายเดียวตามที่นายสมัคร บอก เราจะเสียดินแดนให้กัมพูชา เรื่องนี้น่าเป็นห่วงอย่างมาก...”³⁴⁴

รายการเมืองไทยรายสัปดาห์ได้กลับมาออกอากาศอีกครั้งทางช่องเอสทีวี นิวส์วัน เมื่อวันที่ 18 มิถุนายน 2553 ประจำวันศุกร์ เวลา 20.30-22.30 น. โดยมีผู้ดำเนินรายการ คือ นายสนธิ ลิ้มทองกุล นางสาวสโรชา พรอุดมศักดิ์ นางจินดารัตน์ เจริญชัยชนะ และนางสาวอุษณีย์ เอกอุษณีย์ ซึ่งรายการเมืองไทยรายสัปดาห์ที่กลับมาออกอากาศอีกครั้งก็ยังคงเป็นรายการวิเคราะห์สถานการณ์ต่างๆ และประเด็นเกี่ยวกับปราสาทพระวิหารก็ยังคงถูกนำมาพูดคุยในรายการตลอดช่วงพ.ศ.2553 จำนวน 15 ครั้ง จากการออกอากาศทั้งหมด 29 ครั้ง³⁴⁵ และช่วงต้นปีพ.ศ.2554 จำนวน 3 ครั้ง³⁴⁶ (ภาคผนวก: ประเด็นปราสาทพระวิหารที่ออกอากาศผ่านรายการเมืองไทยรายสัปดาห์)

รายการเมืองไทยรายสัปดาห์ ช่องเอสทีวี ที่มีการพูดคุยประเด็นความสุ่มเสี่ยงที่จะสูญเสียดินแดนของไทยที่น่าสนใจ คือ รายการที่ออกอากาศเมื่อวันที่ 2 กรกฎาคม 2553 โดยมีการเผยแพร่ภาพบริเวณเขาพระวิหารว่ามีทหารกัมพูชาตั้งค่ายอยู่ในเขตพื้นที่ทับซ้อน มีภาพทางขึ้นเขาพระวิหารที่

³⁴³ กองบรรณาธิการผู้จัดการ, *บันทึกประวัติศาสตร์คราบน้ำตาของแผ่นดิน ปราสาทพระวิหาร ความจริงที่คนไทยต้องรู้* (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์บ้านพระอาทิตย์, 2551), หน้า 98-105.

³⁴⁴ "ยามา ซึ่วักฤตชาติจ้อเสียดินแดน สลดหนังสือหมิ่นฯ วางแผนได้," ผู้จัดการออนไลน์, 14 พฤษภาคม 2551, <http://www.manager.co.th/Politics/ViewNews.aspx?NewsID=9510000056535>.

³⁴⁵ "ประมวลข่าวสถานการณ์เขาพระวิหาร 2553," ผู้จัดการออนไลน์, 29 กรกฎาคม 2553, <http://www.manager.co.th/Politics/ViewNews.aspx?NewsID=9530000104829>.

³⁴⁶ "รายการเมืองไทยรายสัปดาห์ ปี 2554," ผู้จัดการออนไลน์, <http://www.manager.co.th/Home/ViewBrowse.aspx?BrowseNewsID=1016>.

มีป้ายภาษากัมพูชา มีธงกัมพูชาประดับอยู่มากมาย และมีภาพของการใช้เงินดอลลาร์กันในพื้นที่ ซึ่ง นายสนธิ ลิ้มทองกุล กล่าวในรายการ ความตอนหนึ่งว่า

“...ขณะนี้มีการร่วมมือกันระหว่างนายพลโทท่านหนึ่งของกัมพูชา กับ นายพลไทยในการขยับหมุดเขตแดนไทย-กัมพูชา ร่นเข้ามาในดินแดนไทย 12.5 กิโลเมตร ...รัฐบาลชุดนายอภิสิทธิ์ในปัจจุบัน ทำให้ไทยต้องเสียดินแดนในสมัย รัชกาลที่ 9 ...ปัจจุบันพื้นที่ทับซ้อน 3,000 ไร่ มีแต่ทหารกับชาวกัมพูชาอยู่กันเต็ม ไปหมด คนไทยเข้าไปไม่ได้แล้ว ถ้าจะเข้าก็ต้องขออนุญาตจากทหารกัมพูชา พื้นที่ เหล่านี้มีรวม 9 จุด เช่น พื้นที่รอบๆ เขาพระวิหาร 3,000 ไร่ รวมถึงพื้นที่ในจังหวัด สุรินทร์ บุรีรัมย์ และสระแก้ว...”³⁴⁷

หรือในรายการเมืองไทยรายสัปดาห์ ช่องเอสทีวี ที่ออกอากาศ เมื่อวันที่ 9 กรกฎาคม 2553 เกี่ยวกับการสูญเสียดินแดนที่ครอบคลุมพื้นที่จำนวนมากทั้งทางบกและทางทะเล นายสนธิ ลิ้มทองกุล กล่าวในรายการ ความตอนหนึ่งว่า

“...ในยุคอภิสิทธิ์ ในยุคที่ท่านเป็นนายก ประเทศไทยกำลังจะเสียดินแดน ท่านกำลังปกปิดอะไรอยู่ ...ถ้าใช้แผนที่ที่ฝรั่งเศสเป็นคนร่าง ...แผนที่ที่เราจะเสียไป กินพื้นที่สระแก้ว จันทบุรี ตราด บุรีรัมย์ ศรีสะเกษ อุบลราชธานี ...พื้นที่บริเวณนี้ เป็นโบราณสถานทั้งหมด...นอกจากนี้ยังกินเนื้อที่ป่าสงวน อุทยานแห่งชาติไปหมด เท่ากับเรายกพื้นที่ที่เป็นทรัพย์สินสมบัติที่มีมูลค่ามหาศาลของชาติไทย ยกให้กับ เขมร....พื้นที่ที่ถูกลากมาจากจังหวัดตราด เริ่มจะลงทะเลละนะ เมื่อลงทะเลแล้ว ถ้าลากต่อไปจะเป็นพื้นที่ในอ่าวไทย ...ถ้าลากแบบนี้ก็เท่ากับพื้นที่ทางอ่าวไทยเป็น ของเค้าหมด ...ไปถึงเกาะกูดด้วย”³⁴⁸

รายการสภาท่าพระอาทิตย์ เป็นรายการวิเคราะห์สถานการณ์ต่างๆ โดยเฉพาะสถานการณ์ทางการเมือง ออกอากาศทางสถานีโทรทัศน์เอสทีวี ประจำวันจันทร์ถึงอาทิตย์ ซึ่งในรายการมีการวิเคราะห์ประเด็นการสูญเสียปราสาทพระวิหารและพื้นที่โดยรอบตลอดช่วงพ.ศ. 2551-2554 จำนวน 34 ครั้ง จากรายการที่ออกอากาศทั้งหมด 528 ครั้ง³⁴⁹ ซึ่งรายการสภาท่าพระอาทิตย์ที่มีการพูดคุยประเด็นการสูญเสียดินแดนที่น่าสนใจ คือ รายการที่ออกอากาศเมื่อวันที่ 30 สิงหาคม 2552 ดำเนินรายการโดยนายปานเทพ พัวพงษ์พันธ์ มีพลเอกปรีชา เอี่ยมสุพรรณ และนายวีระ สมความคิด

³⁴⁷ "แผนายพลไทยสมคบ พล.ท.เขมร ร่นหลักหมุดดินแดนไทย 12.5 ก.ม.," ผู้จัดการออนไลน์, 2 กรกฎาคม 2553, <http://www.manager.co.th/Politics/ViewNews.aspx?NewsID=9530000091361>.

³⁴⁸ รายการเมืองไทยรายสัปดาห์ ออกอากาศเมื่อวันที่ 9 กรกฎาคม 2553, <https://www.youtube.com/watch?v=yMpwmdSfH4>.

³⁴⁹ "รายการสภาท่าพระอาทิตย์," ASTV ผู้จัดการ Multimedia Beta, 10 สิงหาคม 2552-25 มกราคม 2554, <http://mgr.manager.co.th/vdo/vdoviewbrowse.aspx?BrowseNewsID=8705&Page=291>.

ประธานอำนวยการคณะกรรมการเครือข่ายประชาชาติต่อต้านคอร์รัปชัน มาร่วมรายการ ซึ่งนายวีระ สมความคิด ได้เปิดภาพวิดีโอขณะไปสำรวจพื้นที่เขาพระวิหารเมื่อวันที่ 28 สิงหาคม 2552 ซึ่งนายวีระ สมความคิด กล่าวว่าเป็นที่ปรากฏชัดเจนว่าคนไทยไม่สามารถเข้าไปยังพื้นที่เขาพระวิหารที่เคยเป็นเขตแดนไทยได้ เนื่องจากมีทหารกัมพูชาตั้งกำลังอยู่อย่างหนาแน่นเท่ากับเป็นการพิสูจน์ว่าไทยได้เสียดินแดนให้กับกัมพูชาไปแล้ว³⁵⁰

รายการยามเช้าริมเจ้าพระยา เป็นรายการวิเคราะห์สถานการณ์ต่างๆ ที่ออกอากาศทางสถานีโทรทัศน์ช่องเอเอสทีวี นิวส์วัน ประจำวันจันทร์ถึงอาทิตย์ ซึ่งในรายการมีการวิเคราะห์ประเด็นการสูญเสียปราสาทพระวิหารและพื้นที่โดยรอบตลอดช่วงพ.ศ.2551-2554 จำนวน 27 ครั้ง จากรายการที่ออกอากาศทั้งหมด 698 ครั้ง³⁵¹ ตัวอย่างเช่น รายการที่ออกอากาศเมื่อวันที่ 3 ตุลาคม 2552 วันที่ 24 กรกฎาคม 2553 และวันที่ 21 กรกฎาคม 2554 มีการวิเคราะห์ว่าไทยได้สูญเสียพื้นที่จำนวน 4.6 ตารางกิโลเมตร ให้กับกัมพูชา และมีความเสี่ยงที่จะสูญเสียพื้นที่ทางทะเลและดินแดนตลอดแนวชายแดนไทยและกัมพูชาเพิ่มอีกจำนวน 1.5 ล้านไร่

รายการข่าวต่างๆ นอกจากรายการวิเคราะห์สถานการณ์ทางการเมืองข้างต้นแล้วยังมีรายการข่าวหลากหลายรายการที่ออกอากาศทางสถานีโทรทัศน์เอเอสทีวีที่นำเสนอประเด็นการสูญเสียปราสาทพระวิหารและพื้นที่โดยรอบ ตัวอย่างเช่น

(ก) รายการรอบวันทันเหตุการณ์ ออกอากาศเมื่อวันที่ 30 ธันวาคม 2553 เวลา 12.00 น. มีการรายงานข่าวว่าขณะนี้เกิดวิกฤตชาติขึ้น ประเทศไทยใกล้ที่จะสูญเสียดินแดนโดยรอบปราสาทพระวิหารจำนวน 4.6 ตารางกิโลเมตร ให้กับกัมพูชาแล้ว หรือรายการที่ออกอากาศเมื่อวันที่ 23 กรกฎาคม 2553 เวลา 15.30 น. มีการรายงานว่านายสนธิ ลิ้มทองกุล ย้ำแก่ประชาชนชาวไทยทุกคนว่าการขึ้นทะเบียนปราสาทพระวิหารเป็นมรดกโลกของกัมพูชาจะทำให้ประเทศไทยต้องสูญเสียดินแดนเป็นจำนวนมากถึง 1.5 ล้านไร่³⁵²

(ข) รายการเคาะข่าวริมโขง ออกอากาศทางช่องอีสานทีวี ช่วงเวลา 18.30-20.30 น. โดยมีนางสาวกมลพร วรกุล เป็นผู้ดำเนินรายการ ซึ่งรายการที่ออกอากาศเมื่อวันที่ 28 สิงหาคม 2552 มีการรายงานข่าวว่านายวีระ สมความคิด ได้เดินทางขึ้นไปบริเวณปราสาทพระวิหารเพื่อพิสูจน์สภาพพื้นที่บริเวณปราสาทพระวิหาร ซึ่งนายวีระ สมความคิด กล่าวยืนยันว่าประชาชนชาวไทยไม่สามารถขึ้นไปบนปราสาทพระวิหารได้ ประเทศไทยได้สูญเสียดินแดนให้กับกัมพูชาอย่างแน่นอนแล้ว หรือ

³⁵⁰ "สภาท่าพระอาทิตย์ : บุคพิสูจน์ไทยเสียดินแดนพระวิหารให้กัมพูชา," ผู้จัดการออนไลน์, 31 สิงหาคม 2552, <http://www.manager.co.th/Politics/ViewNews.aspx?NewsID=9520000099116>.

³⁵¹ "รายการยามเช้าริมเจ้าพระยา," ASTV ผู้จัดการ Multimedia Beta, 28 สิงหาคม 2552-21 กรกฎาคม 2554, <http://mgr.manager.co.th/vdo/vdoviewbrowse.aspx?BrowseNewsID=8703&Page=342>.

³⁵² "รายการรอบวันทันเหตุการณ์ ปี 2552-2554 ", Manager VDO ย้อนหลัง, <http://mgr.manager.co.th/vdo/vdoviewbrowse.aspx?BrowseNewsID=8709&Page=593>.

รายการที่ออกอากาศเมื่อวันที่ 9 ธันวาคม 2553, วันที่ 13 ธันวาคม 2553 และวันที่ 20 มกราคม 2554 มีการรายงานข่าวว่าการขึ้นทะเบียนปราสาทพระวิหารเป็นมรดกโลกของกัมพูชาจะส่งผลกระทบต่อสิทธิเรื่องเขตแดนระหว่างประเทศ ซึ่งในขณะนี้ประเทศไทยกำลังจะสูญเสียดินแดนให้กัมพูชาเป็นจำนวนมากอย่างแน่นอนแล้ว³⁵³

(ค) รายการข่าว News Hour ออกอากาศเมื่อวันที่ 29 ธันวาคม 2553 มีการรายงานข่าวว่าประเทศไทยกำลังจะสูญเสียดินแดนโดยรอบปราสาทพระวิหารจำนวน 4.6 ตารางกิโลเมตร ให้กับกัมพูชา หรือรายการที่ออกอากาศเมื่อวันที่ 1 พฤศจิกายน 2553 มีการรายงานข่าวว่าบันทึกความเข้าใจระหว่างไทยและกัมพูชา (เอ็มโอยู 2543) จะส่งผลกระทบต่อประเทศไทยต้องสูญเสียดินแดนจำนวน 1.8 ล้านไร่ ให้กับกัมพูชา หรือรายการที่ออกอากาศเมื่อวันที่ 2 สิงหาคม 2553 มีการรายงานข่าวว่าการขึ้นทะเบียนปราสาทพระวิหารเป็นมรดกโลกของกัมพูชาจะส่งผลกระทบต่อประเทศไทยต้องสูญเสียอธิปไตยเหนือปราสาทพระวิหารอย่างแน่นอน³⁵⁴

(ง) รายการคนในข่าว ออกอากาศเมื่อวันที่ 29 กรกฎาคม 2553 มีการรายงานข่าวว่าประเทศไทยกำลังจะสูญเสียปราสาทพระวิหาร สูญเสียดินแดน และสูญเสียทรัพยากรด้านพลังงานทั้งทางบกและทางทะเล ให้กับประเทศกัมพูชา หรือรายการที่ออกอากาศเมื่อวันที่ 1 ตุลาคม 2552 มีการรายงานข่าวว่าประเทศไทยได้สูญเสียดินแดนปราสาทพระวิหารให้กับกัมพูชาเป็นที่เรียบร้อยแล้ว³⁵⁵

5.4.4 รายการวิทยุ

รายการวิทยุถือเป็นเครื่องมือที่ใช้ส่งสารและแนวคิดทางการเมืองที่ได้รับความนิยมมาตั้งแต่อดีตเนื่องจากสามารถส่งข่าวสารถึงประชาชนในพื้นที่ที่ห่างไกลได้อย่างรวดเร็ว กว้างขวาง ทั่วถึง และมีต้นทุนต่ำ โดยรายการวิทยุที่กลุ่มพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตยใช้เป็นสื่อกลางในการนำเสนอข้อมูลข่าวสารในปัญหาข้อพิพาทเรื่องปราสาทพระวิหาร มีจำนวน 2 รูปแบบ ดังนี้

³⁵³ "รายการเคาะข่าวริมโขง ปี 2552-2554 ", Manager VDO ย้อนหลัง,

<http://mgr.manager.co.th/vdo/vdoviewbrowse.aspx?BrowseNewsID=8746&Page=63>.

³⁵⁴ "รายการ News Hour ปี 2552-2554," Manager VDO ย้อนหลัง,

<http://mgr.manager.co.th/vdo/vdoviewbrowse.aspx?BrowseNewsID=8710&Page=312>.

³⁵⁵ "รายการคนในข่าว ปี 2552-2554 ", Manager VDO ย้อนหลัง,

<http://mgr.manager.co.th/vdo/vdoviewbrowse.aspx?BrowseNewsID=8714&Page=144>.

(1) วิทยุชุมชน

กลุ่มพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตยได้ร่วมมือกับสถานีวิทยุชุมชน เพื่อเป็นสื่อกระจายเสียงในการเผยแพร่แนวคิดชาตินิยมตลอดช่วงที่เกิดกรณีพิพาทเรื่องปราสาทพระวิหารระหว่างไทยและกัมพูชา โดยสถานีวิทยุชุมชนจะถ่ายทอดสัญญาณเสียงรายการเมืองไทยรายสัปดาห์ของนายสนธิ ลิ้มทองกุล และนางสาวสโรชา พรอุดมศักดิ์ ผ่านการรับสัญญาณเสียงทางเว็บไซต์ www.managerradio.com ซึ่งสถานีวิทยุชุมชนที่เข้าร่วมเครือข่ายถ่ายทอดเสียงรายการเมืองไทยรายสัปดาห์มีจำนวนทั้งหมด 82 สถานี ใน 41 จังหวัด ทั่วประเทศทั้งภาคเหนือ ภาคกลาง ภาคอีสาน และภาคใต้³⁵⁶

(2) สถานีวิทยุผู้จัดการ Manager Radio 97.75 MHz

นอกจากการใช้สถานีวิทยุชุมชนถ่ายทอดเสียงรายการเมืองไทยรายสัปดาห์แล้ว พันมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตยยังมีการใช้สถานีวิทยุผู้จัดการ 97.5 เมกะเฮิร์ตซ์ (Manager Radio 97.75 MHz)³⁵⁷ เป็นสื่อกลางในการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารในประเด็นเรื่องปราสาทพระวิหารไม่ว่าจะเป็นการคัดค้านการขึ้นทะเบียนปราสาทพระวิหารของกัมพูชา มีการกระตุ้น ปลุกกระดม ให้ประชาชนไทยหวงแหนและปกป้องอธิปไตยของชาติ โดยเฉพาะปราสาทพระวิหาร พื้นที่โดยรอบปราสาทพระวิหาร จำนวน 4.6 ตารางกิโลเมตร และพื้นที่อื่นๆ จำนวนหลายล้านไร่ โดยผู้ฟังสามารถรับฟังรายการผ่านทางคลื่นวิทยุ 97.5 เมกะเฮิร์ตซ์ ผ่านทางอินเทอร์เน็ตที่ www.managerradio.com และผ่านทางแอปพลิเคชัน Tuneln Radio ทางสมาร์ตโฟน ซึ่งรายการต่างๆ ที่ถ่ายทอดทางสถานีวิทยุผู้จัดการจะเป็นรายการที่จัดขึ้นโดยสถานีวิทยุผู้จัดการและรายการถ่ายทอดเสียงการปราศรัยบนเวทีชุมนุมพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตยเป็นหลัก

รายการถ่ายทอดเสียงที่ออกอากาศทางสถานีวิทยุผู้จัดการที่มีการพูดคุยกันในเรื่องข้อพิพาทเรื่องปราสาทพระวิหาร เช่น รายการยามเช้าริมเจ้าพระยา ดำเนินรายการโดย อัญชลีพร กุสุมภ์ และกิตติมา ธารารัตนกุล ออกอากาศทางสถานีวิทยุผู้จัดการ 97.75 MHz เมื่อวันที่ 30 กรกฎาคม 2553 ดังความตอนหนึ่งว่า

“...ยินดีต้อนรับท่านผู้ฟังทุกท่านเข้าสู่รายการยามเช้าริมเจ้าพระยา ซึ่งเนื้อหาข่าวในเช้าวันนี้ เข้มข้นเต็มอิ่มไปกับประเด็นข่าวร้อนสิทธิเหนือดินแดนอธิปไตยเขาพระวิหารที่เขมรรุกราน ดินแดนประเทศไทยของเราอย่างหน้าด้านๆ

³⁵⁶ "รายชื่อวิทยุชุมชนที่เข้าร่วมถ่ายทอดเสียงรายการเมืองไทยรายสัปดาห์," ผู้จัดการออนไลน์, <http://www.manager.co.th/popup/popup135.aspx>.

³⁵⁷ กลุ่มผู้จัดการเข้าสู่สื่อวิทยุด้วยการร่วมมือกับบริษัทยูไนเต็ดคอมมูนิเคชั่นอินดัสตรีส์ จำกัด (ยูคอม) ที่ได้สัมปทานเช่าคลื่น 97.5 เมกะเฮิร์ตซ์ มาจากองค์การสื่อสารมวลชนแห่งประเทศไทย (อ.ส.ม.ท.) หลังจากกลุ่มยูคอมถอนตัวออกไป กลุ่มผู้จัดการจึงเข้ามาเป็นคู่สัญญากับอ.ส.ม.ท.แทน

สุดขีด ก็ต้องดูกันไปว่านายกรัฐมนตรือภิสิตี เวชชาชีวะ กับรัฐบาลชุดนี้จะ ปฏิบัติการเช่นไรเพื่อให้ได้ซึ่งแผ่นดินไทยกลับคืนมาดังเดิม”³⁵⁸

หรือรายการเสวนารวมพลังปกป้องแผ่นดินที่ออกอากาศทางสถานีวิทยุผู้จัดการ 97.75 MHz เมื่อวันที่ 5 มีนาคม 2554 เป็นการถ่ายทอดเสียงเสวนารวมพลังปกป้องแผ่นดินเรื่องราชอาณาจักรไทยกำลังจะเสียดินแดน ณ สะพานมัฆวานรังสรรค์ โดยนักวิชาการนายปราโมทย์ นาครทรรพ ดำเนินรายการโดย นายปานเทพ พัวพงษ์พันธ์ ดังความตอนหนึ่งว่า

“...เอ็มโอยู 2543 นักกฎหมายได้แจ้งให้เราทราบทั้งข้อกฎหมายและข้อเท็จจริงแล้วว่าเอ็มโอยู 2543 จะทำให้ไทยเสียดินแดนปราสาทพระวิหารและพื้นที่โดยรอบ 4.6 ตารางกิโลเมตร ...แต่ทราบใดที่เรายังมีลมหายใจ เรายังมีหวังที่จะทวงแผ่นดินไทยคืน”³⁵⁹

5.4.5 เว็บไซต์ผู้จัดการออนไลน์

เว็บไซต์ผู้จัดการออนไลน์ (www.mgronline.com) ถือเป็นเว็บไซต์ข่าวที่มีผู้ใช้เข้าชมเป็นจำนวนมาก โดยเว็บไซต์ผู้จัดการออนไลน์มีการนำเสนอข่าวข้อพิพาทเรื่องปราสาทพระวิหารอย่างต่อเนื่องตลอดช่วงพ.ศ.2551-2554 โดยในปีพ.ศ.2553 มีการนำเสนอข่าวเรื่องปราสาทพระวิหารจำนวน 324 ข่าว³⁶⁰ และในปีพ.ศ.2554 มีการนำเสนอข่าวเรื่องปราสาทพระวิหารจำนวน 395 ข่าว³⁶¹ โดยประเด็นที่มีการนำเสนอผ่านทางเว็บไซต์ผู้จัดการออนไลน์ ได้แก่ การคัดค้านการขึ้นทะเบียนปราสาทพระวิหารของกัมพูชา มีการกระตุ้น ปลุกกระดม ให้ประชาชนไทยหวงแหนและปกป้องอธิปไตยของชาติ โดยเฉพาะปราสาทพระวิหาร พื้นที่โดยรอบปราสาทพระวิหาร จำนวน 4.6 ตารางกิโลเมตร และพื้นที่อื่นๆ จำนวนหลายล้านไร่ ตัวอย่างเช่น

(ก) การขึ้นทะเบียนปราสาทพระวิหารเป็นมรดกโลกของกัมพูชา คือ การนำเอาพื้นที่ทั้ง 4.6 ตารางกิโลเมตร และพื้นที่อื่นที่เป็นอุทยานแห่งชาติและเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าโดยรอบเข้าไปผนวกกับปราสาทพระวิหาร ซึ่งจะทำให้ไทยสูญเสียดินแดนให้กับกัมพูชาเป็นจำนวนมาก³⁶²

³⁵⁸ Manager Radio Facebook, วันที่ 30 กรกฎาคม 2553

³⁵⁹ Manager Radio Facebook, วันที่ 5 มีนาคม 2554

³⁶⁰ "ประมวลข่าวและสถานการณ์เขาพระวิหาร พ.ศ.2553," ผู้จัดการออนไลน์, 29 กรกฎาคม 2553, <http://www.manager.co.th/Politics/ViewNews.aspx?NewsID=9530000104829>.

³⁶¹ "ประมวลข่าวและสถานการณ์เขาพระวิหาร และชายแดนไทย-กัมพูชา พ.ศ.2554," ผู้จัดการออนไลน์, 4 มกราคม 2554, <http://www.manager.co.th/Politics/ViewNews.aspx?NewsID=9540000000071>.

³⁶² "ปราสาทพระวิหาร การเสียดินแดนอีกล้านไร่ อีกบทพิสูจน์ของนายกอภิสิทธิ์," ผู้จัดการออนไลน์, 2 กรกฎาคม 2552, <http://www.manager.co.th/Daily/ViewNews.aspx?NewsID=9520000074718>.

(ข) ประเทศไทยมีความเสี่ยงที่จะเสียดินแดนเป็นจำนวนหลายล้านไร่ หากไทยยอมรับแผนที่มาตราส่วน 1:200,000 อีกทั้งยังพบหลักฐานตักถมดินแดนบริเวณชายแดนไทย-กัมพูชา บางแห่งหายไป ซึ่งอาจทำให้มีการล่องล้ำเข้ามาในดินแดนของไทย อันจะส่งผลให้ไทยต้องสูญเสียพื้นที่เพิ่มเติมอีกเป็นจำนวนมาก³⁶³

(ค) กลุ่มเครือข่ายทวงคืนแผ่นดินแม่ ภาคีเครือข่ายผู้ติดตามสถานการณ์ปราสาทพระวิหาร และสมัชชาประชาชนแห่งประเทศไทย จำนวน 200 คน (คาราวานทวงคืนแผ่นดิน) เคลื่อนขบวนไปชุมนุมบริเวณอนุสาวรีย์ท้าวสุรนารี (ย่าโม) อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา เพื่อยื่นหนังสือถึงแม่ทัพภาคที่ 2 เพื่อชี้แจงปัญหาหลักเขตแดนไทย-กัมพูชาที่มีความคลาดเคลื่อนจนมีความเสี่ยงที่ไทยจะเสียดินแดนให้กัมพูชาตลอดแนวตั้งแต่จังหวัดอุบลราชธานีถึงจังหวัดตราด จำนวน 1.5 ล้านไร่³⁶⁴

(ง) เครือข่ายประชาชนผู้รักชาติ 5 จังหวัด คือ กำแพงเพชร ตาก พิษณุโลก พิจิตร และสุโขทัย ประมาณ 200 คน เดินทางนัดค้านยูเนสโกขึ้นทะเบียนปราสาทพระวิหารและพื้นที่โดยรอบเป็นมรดกโลก พร้อมทั้งออกแถลงการณ์เรียกร้องให้รัฐบาลอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ ประกาศยกเลิกเอ็มโอยู 2543 ระหว่างประเทศไทยกับกัมพูชา ก่อนที่ไทยจะเสียดินแดน³⁶⁵

(จ) เอ็มโอยู 2543 ที่มีการกำหนดให้ยึดถือตามแผนที่มาตราส่วน 1:200,000 ถือเป็นารุกล้ำอธิปไตยของไทย จำนวน 1.8 ล้านไร่ จากเดิมที่ยึดถือตามสนธิสัญญาสยาม-ฝรั่งเศสพ.ศ.2447 และพ.ศ.2450 ที่ใช้แนวสันปันน้ำ ดังนั้นไทยต้องไม่นิ่งเฉย ต้องคัดค้าน และต้องยกเลิกเอ็มโอยู 2543 ก่อนที่ความสูญเสียเรื่องการสูญเสียดินแดนจะกลายเป็นความจริง³⁶⁶

5.4.6 ทวิตเตอร์ (Twitter)

ทวิตเตอร์ถือเป็นช่องทางการสื่อสารออนไลน์ที่ใช้ในการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารที่ได้รับ ความนิยมอย่างมากเนื่องจากสามารถส่งข่าวสารได้อย่างกระชับและรวดเร็ว ซึ่งพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตยได้ใช้ทวิตเตอร์เป็นเครื่องมือสำคัญในการเผยแพร่ข่าวสารต่างๆ ตั้งแต่เดือน พฤษภาคม พ.ศ.2552 โดยใช้ชื่อทวิตเตอร์ว่า ASTVmanager และมีผู้ใช้กดติดตามทวิตเตอร์ผู้จัดการ

³⁶³ "เสียวประเคนล้านไร่ให้เขมร ไทยโดนปักหมุดล้ำแดน ฮุนเซน จ่องาบพระวิหาร," ผู้จัดการออนไลน์, 8 กรกฎาคม 2553, <http://www.manager.co.th/Politics/ViewNews.aspx?NewsID=953000093725>.

³⁶⁴ "คาราวานทวงคืนแผ่นดินไทยบุกยื่นมทภ.2แจงปัญหาหลักเขตแดน-หวั่นเสียพื้นที่ให้เขมร 1.5 ล้านไร่," ผู้จัดการออนไลน์, 3 กรกฎาคม 2553, <http://www.manager.co.th/Politics/ViewNews.aspx?NewsID=953000091640>.

³⁶⁵ "เครือข่ายคนไทยรักชาติ 5 จังหวัด ภาคเหนือตอนล่าง รวมพลังต้านยูเนสโก จี้ มาร์ค ล้ม Mou เขมร," ผู้จัดการออนไลน์, 28 กรกฎาคม 2553, <http://www.manager.co.th/Politics/ViewNews.aspx?NewsID=953000103739>.

³⁶⁶ "ชี้จุดอันตราย Mou 43 ต้องเลิกก่อนที่ความสูญเสีย 1.8 ล้านไร่จะกลายเป็นจริง," ผู้จัดการออนไลน์, 20 สิงหาคม 2553, <http://www.manager.co.th/Politics/ViewNews.aspx?NewsID=953000115717>.

จำนวน 3.77 ล้านคน (พ.ศ.2557) โดยในช่วงที่ไทยประสบกับข้อพิพาทเรื่องปราสาทพระวิหารกับ กัมพูชา ทวิตเตอร์ผู้จัดการมีการทวิตข้อความโดยตลอด ตั้งแต่พ.ศ.2552-2554 โดยประเด็นที่มีการ นำเสนอผ่านทางทวิตเตอร์ผู้จัดการ คือ การคัดค้านการขึ้นทะเบียนปราสาทพระวิหารของกัมพูชา มีการกระตุ้น ปลุกกระดม ให้ประชาชนไทยหวงแหนและปกป้องอธิปไตยของชาติ โดยเฉพาะปราสาท พระวิหาร พื้นที่โดยรอบปราสาทพระวิหาร จำนวน 4.6 ตารางกิโลเมตร และพื้นที่อื่นๆ จำนวนหลาย ล้านไร่ ตัวอย่างเช่น

- (ก) หนังสือพิมพ์เดอะพจนมเปญโพสต์ รายงานว่าเขมรทำทวาย!! อ่างปราสาทพระวิหารขึ้นบัญชี มรดกโลกแล้ว ชู!!ต้อนรับไทยด้วยลูกปืน³⁶⁷
- (ข) กัมพูชาออกแถลงการณ์โต้นายกฯ อ่างไทยไม่ยอมรับความจริงพื้นที่รอบพระวิหารเป็นของ เขมร³⁶⁸
- (ค) เขาพระวิหารตั้งเครียด!! ทหารไทย-เขมรอ้าวูศครบมือ บริเวณด่านเก็บค่าธรรมเนียมอุทยาน แห่งชาติเขาพระวิหาร ตำบลเสาธงชัย³⁶⁹
- (ง) นายอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ นายกรัฐมนตรี ยอมรับเขมรขึ้นทะเบียนปราสาทพระวิหารนำไปสู่ ความรุนแรง³⁷⁰
- (จ) สมาชิกพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตยปักหลักพระวิหาร 19 กันยายน 2552 ขอ ความชัดเจนแก้ปัญหารุกแผ่นดิน³⁷¹
- (ฉ) นายอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ นายกรัฐมนตรี เชื่อเขมรตอบโต้รุนแรง หวังยกปัญหาเขาพระวิหาร สู่วะทีโลก³⁷²

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

³⁶⁷ ASTVmanager Twitter, ทวิตเวลา 06:17 น., 28 กรกฎาคม 2553, <https://twitter.com/ASTVmanager/status/19739667328>.

³⁶⁸ ASTVmanager Twitter, ทวิตเวลา 22:15 น., 19 สิงหาคม 2553, <https://twitter.com/ASTVmanager/status/21639263530>.

³⁶⁹ ASTVmanager Twitter, ทวิตเวลา 02:53 น., 7 สิงหาคม 2553, <https://twitter.com/ASTVmanager/status/20541237495>.

³⁷⁰ ASTVmanager Twitter, ทวิตเวลา 22:52 น., 22 กันยายน 2552, <https://twitter.com/ASTVmanager/status/4309460417>.

³⁷¹ ASTVmanager Twitter, ทวิตเวลา 04:00 น., 10 กันยายน 2552, <https://twitter.com/ASTVmanager/status/3885108306>.

³⁷² ASTVmanager Twitter, ทวิตเวลา 01:53 น., 29 กันยายน 2552, <https://twitter.com/ASTVmanager/status/4466097405>.

5.4.7 เพลงปลุกใจ

เพลงปลุกใจมักถูกกลุ่มพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตยนำมาใช้ประกอบการจัดกิจกรรมการเคลื่อนไหวในช่วงที่เกิดปัญหาข้อพิพาทระหว่างไทยและกัมพูชา ซึ่งมีลักษณะปลุกใจให้ประชาชนไทยหวงแหนแผ่นดินและลุกขึ้นสู้เพื่อทวงแผ่นดินไทยคืนจากกัมพูชา รวมทั้งถ่ายทอดความเจ็บช้ำน้ำใจที่ปราสาทพระวิหารที่เป็นของไทยมาแต่โบราณถูกกัมพูชาแย่งเอาไป ซึ่งเพลงปลุกใจที่ถูกนำมาใช้ในช่วงเวลาดังกล่าวมีจำนวน 5 บทเพลง ได้แก่

(1) เพลงเขาพระวิหาร เพลงเขาพระวิหารเป็นเพลงที่ถูกประพันธ์และขับร้องโดย สุรพล สมบัติเจริญ ซึ่งประพันธ์ขึ้นในช่วงเหตุการณ์ที่ไทยเสียปราสาทพระวิหารเมื่อพ.ศ.2505 เพลงเขาพระวิหารถูกนำมาเปิดในรายการเมืองไทยรายสัปดาห์ ที่ออกอากาศทางสถานีโทรทัศน์เอเอสทีวี เมื่อวันที่ 16 กรกฎาคม 2553 เวลา 20.30-23.00 น. มีนายสนธิ ลิ้มทองกุล เป็นผู้ดำเนินรายการ³⁷³ ซึ่งมีเนื้อเพลงบางช่วงบางตอน ดังนี้

“...มันน่าเจ็บใจร้ายราน	เขาพระวิหารของเรา
ด้วยเป็นของไทยครั้งเก่า	ถูกโจรปล้นเอาไปได้
ลูกเด็กเล็กแดงก็รู้	เป็นเขาคู่เมืองไทยมา
บันไดขึ้นเขาก็หันหน้า	ตั้งทางขึ้นมาทางไทย
ถูกเจ้าคนโกงขี้ตุ	ร้องกว่าเป็นของเขา
...ชาวไทยเราแสนจะขี้	ศาลโลกอธรรมไม่เที่ยง
พิจารณาล่าเอียง	ไม่ฟังเสียงข้างคนไทย
...เจ้าสร้างแผลใจให้เรา	ยังเฝ้าก่อกวนกล่าวหา
วันนี้เราหลั่งน้ำตา	วันหน้าเกิดเจ้าจะร้องไห้
เราไม่ลุกแต่เตรียมรับ	ถ้าใครขยับถึงตาย...” ³⁷⁴

บทเพลงเขาพระวิหารสะท้อนความเจ็บช้ำน้ำใจของคนไทยเมื่อพ.ศ.2505 ที่ต้องสูญเสียปราสาทพระวิหาร มีการประณามฝรั่งเศสผู้อยู่เบื้องหลังการสูญเสียปราสาทพระวิหาร และตำหนิกัมพูชาที่ลี้ภัยคุณที่คนไทยเคยช่วยเหลือ ซึ่งเพลงเขาพระวิหารถือเป็นบทเพลงที่มีเนื้อหาหนักหน่วงรุนแรง และสามารถปลุกใจประชาชนชาวไทยได้เป็นอย่างดี

³⁷³ "สนธิซ้ำแหละ Mou อภัยศ จี้ มาร์ครับความจริงก่อนเขมรปล้นอีก 1.5 ล้าน ไร่," ผู้จัดการออนไลน์, 17 กรกฎาคม 2553, <http://www.manager.co.th/Politics/ViewNews.aspx?NewsID=953000098345>.

³⁷⁴ "เพลงเขาพระวิหาร ร้องโดยสุรพล สมบัติเจริญ," ถอดเนื้อร้องจากคลิปวิดีโอในยูทูป (youtube), <https://www.youtube.com/watch?v=UALoVxgfbCQ>.

(2) เพลงเขาพระวิหาร วงอินโดจีน ประพันธ์โดยนายทวีศักดิ์ สุทวาทัน (นำวี อินโดจีน) เมื่อ พ.ศ.2533 ชาวอำเภอราชสีห์ ไศล จังหวัดศรีสะเกษ ซึ่งนายทวีศักดิ์ สุทวาทัน ได้นำเพลงเขาพระวิหารมา ขับร้องบนเวทีปราศรัยของพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตยเพื่อเรียกร้องว่าปราสาทพระวิหาร เป็นของไทยเมื่อพ.ศ.2554 โดยมีเนื้อเพลงบางช่วงบางตอน ดังนี้

“เขาพระวิหาร	ทางขึ้นต้องผ่านด่านศรีสะเกษ
ศรีสะเกษฝรั่งเรียกว่าเฮด	ศรีสะเกษติดกับเขมร
คนไทยหรือคนเขมร	ต่างก็มองเห็น ตั้งอยู่บนหน้าผา
...ซอนซานสมเด็จพระเจ้าสิหนุ	สาธุ สาธุ อย่ายิงปืนมา
เขี้ยวสัมพันธ์ถึงท่านฮุน เซน	ได้โปรดยกเว้น อย่ายิงปืนมา...” ³⁷⁵

(3) เพลงเขาพระวิหาร วงชูชู เป็นเพลงที่ถูกประพันธ์โดยนายศักดิ์สิทธิ์ เชื้อกลาง (นำเศก วงชูชู) โดยประพันธ์ขึ้นจากกรณีที่นายนภดล ปัทมะ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ ในสมัยรัฐบาลสมัคร สุนทรเวช ไปลงนามแถลงการณ์ร่วมไทย-กัมพูชา เมื่อพ.ศ.2551 ซึ่งเพลงเขาพระวิหาร ของวงชูชู ถูกนำไปขับร้องบนเวทีปราศรัยของพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตยที่กระตุ้นให้ ประชาชนไทยรักชาติ รักแผ่นดิน และเสนอแนวคิดที่ว่าปราสาทพระวิหารเป็นกรรมสิทธิ์ของไทย โดยมี เนื้อเพลงบางช่วงบางตอน ดังนี้

“...แผ่นดินนี้เป็นของคนศรีสะเกษ	เป็นของคนทั้งประเทศอย่าได้มาบังอาจ
ทำเพื่อใครอย่าอ้างทำเพื่อชาติ	ใช้อำนาจออกอาญาพิฆาตความคิดเห็น
ไปเซย์เยส ไปลงนาม ลงนาม	ยอมเป็นทาสถูกข่ม เเดินตามกันฮุนเซน
เรื่องบาดตายไม่ใช่เรื่องเล่นๆ	ไม่ทำตามกฎเกณฑ์รัฐธรรมนูญไทย
พ่อแม่พี่น้องมาร่วมกันต่อสู้	พ่อแม่พี่น้องร่วมกอบกู้อธิปไตย
พ่อแม่พี่น้องมาร่วมกันขับไล่	พวกสมุนรับใช้ทรราชย์” ³⁷⁶

(4) เพลงถามคนไทย เพลงถามคนไทยประพันธ์คำร้องและทำนองโดยสุรพล โทณะวณิก เป็นบทเพลงที่เสนอถึงการสูญเสียดินแดนของไทยที่มีเนื้อหาที่หนักหน่วงและใช้ภาษาที่รุนแรง ซึ่ง เพลงถามคนไทยถูกวง ก. ไก่ พันธมิตร นำไปขับร้องบนเวทีปราศรัยของพันธมิตรประชาชนเพื่อ ประชาธิปไตยเมื่อพ.ศ.2551 โดยมีเนื้อหาบางช่วงบางตอน ดังนี้

“หัวใจถูกแทงก็ชั่ว	ตามตัวถูกฟันก็แผล
ปู่ไทยตายไปที่คนแฉ	ไทยจึงได้แผ่มาถึงแหลมทอง

³⁷⁵ "เพลงเขาพระวิหาร ร้องโดยทวีศักดิ์ สุทวาทัน," ถอดเนื้อร้องจากคลิปวิดีโอในยูทูบ (youtube), <https://www.youtube.com/watch?v=OuFlzvKhiOI>.

³⁷⁶ "เพลงเขาพระวิหาร ร้องโดยวงชูชู," ถอดเนื้อร้องจากคลิปวิดีโอในยูทูบ (youtube), https://www.youtube.com/watch?v=7Sbrv0jH_ac.

...เสียเลือดกันไปเท่าไร	เสียใจกันไปกี่ครั้ง
น้ำตาของไทยไหลหลัง	ทุกๆ ครั้งที่ถูกเดือนขวานทอง
...ไทยฆ่าไทยให้ชาติอื่นครอง	วิญญานปู่จะร้องไห้ลูกหลานจัญไร
วิญญานปู่จะร้องไห้ลูกหลานจัญไร	วิญญานปู่จะร้องไห้ลูกหลานจัญไร” ³⁷⁷

(5) เพลงทวงคืนเขาพระวิหาร เป็นเพลงที่ถูกประพันธ์โดยนายแมน ฤทธิคุปต์ (แมน สปริงเกอร์) ซึ่งเป็นศิลปินของกลุ่มพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตยและกองทัพธรรมสันติอโศก เพลงทวงคืนเขาพระวิหารถูกประพันธ์ขึ้นเมื่อครั้งที่ประชาชนมาร่วมชุมนุมจำนวน 193 วัน ที่สะพานมัฆวานรังสรรค์ เมื่อวันที่ 29 ตุลาคม 2551 ซึ่งเพลงทวงคืนเขาพระวิหารมีเนื้อร้องบางช่วงบางตอน ดังนี้

“เขาพระวิหาร	เด่นสถานบนดิน
...สถิตย์แดนไทย	เชิดชูไว้ที่ศรีษะเกษ
เขมรสูง ลานทุ่งใหญ่	ชนไทยเขมร
เด่นเดือนเพ็ญ	แลเห็นผามออีแดง
...มีสันปันน้ำ	ไหลลาดไป
เส้นแบ่งเขตไว้	เปี้ยตาดี ใจ! สุดสยามแดนดิน
เคยปลิวไสว คือ ธงไทย	บนปราสาทหิน
เพื่อองค์ภูมิินทร์	เอาแผ่นดินไทยคืนมา...” ³⁷⁸

กล่าวโดยสรุป คือ กลุ่มชาตินิยมมีการส่งข้อมูลข่าวสาร หรือความคิดในแนวทางแบบชาตินิยม เกี่ยวกับปัญหาข้อพิพาทเรื่องปราสาทพระวิหารสู่ประชาชนในหลากหลายประเด็น ได้แก่ การคัดค้านการขึ้นทะเบียนปราสาทพระวิหารเป็นมรดกโลกของกัมพูชา การกระตุ้น ปลุกเร้า และปลุกระดมให้ประชาชนไทยต้องหวงแหน ปกป้องรักษาปราสาทพระวิหารและพื้นที่โดยรอบปราสาทพระวิหาร จำนวน 4.6 ตารางกิโลเมตร และพื้นที่อื่นๆ อีกหลายล้านไร่ ที่ไทยจะต้องสูญเสียให้กับกัมพูชาแม้จะต้องสละชีวิตก็ตาม รวมทั้งการสนับสนุนให้ใช้กองกำลังทหารในการแก้ไขปัญหาข้อพิพาทผ่านเครื่องมือด้านการสื่อสารที่หลากหลาย จำนวน 7 รูปแบบ ได้แก่ (1) แผนทีแสดงการเสียดินแดน (2) หนังสือพิมพ์ผู้จัดการ (3) รายการโทรทัศน์ผ่านดาวเทียมเอเอสทีวี (4) รายการวิทยุ (5) เว็บไซต์ผู้จัดการออนไลน์ (6) ทวิตเตอร์ และ (7) เพลงปลุกใจ ซึ่งถือเป็นเครื่องมือในการส่งสารที่มีความหลากหลาย รวดเร็ว และแผ่ขยายไปอย่างกว้างขวางในสังคมได้มากเนื่องจากการพัฒนาด้านเทคโนโลยีสารสนเทศที่ทันสมัย

³⁷⁷ "เพลงถามคนไทย ร้องโดยวง ก. ไก่ พันธมิตร," ถอดเนื้อร้องจากคลิปวิดีโอในยูทูป (youtube), https://www.youtube.com/watch?v=J_QSeO67f4.

³⁷⁸ "เพลงทวงคืนเขาพระวิหาร โดยแมน สปริงเกอร์," ถอดเนื้อร้องจากคลิปวิดีโอในยูทูป (youtube), <https://www.youtube.com/watch?v=kBYJCRWjsss>.

5.5 บทสรุป

แนวคิดชาตินิยมมีอิทธิพลต่อปัญหาข้อพิพาทเรื่องปราสาทพระวิหารในสมัยรัฐบาลอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ พ.ศ.2551-2554 จำนวน 2 ประการ ซึ่งกลุ่มชาตินิยมสืบทอดแนวคิดที่ถูกปลูกฝังไว้ในสมัยรัฐบาลจอมพลแปลก พิบูลสงคราม มาขยายความเพิ่มเติม รวมถึงมีการนำเสนอชุดความคิดใหม่ที่ปรับเปลี่ยนไปตามสถานการณ์ที่เผชิญข้อพิพาทอยู่ในขณะนั้น ดังนี้

(1) แนวคิดชาตินิยมเรื่องการสูญเสียดินแดน ที่ถูกปลูกฝังอย่างเป็นรูปธรรมในสมัยรัฐบาลจอมพลแปลก พิบูลสงคราม ว่ามีการสูญเสียดินแดนให้กับอังกฤษและฝรั่งเศส จำนวน 8 ครั้ง ได้กลับมามีอิทธิพลอีกครั้งในปัญหาข้อพิพาทเรื่องปราสาทพระวิหาร พ.ศ.2551 แต่มีการตีความและขยายขอบเขตว่ามีการสูญเสียดินแดนเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ จากเดิมจำนวน 8 ครั้ง เป็นจำนวน 14 ครั้ง (สูญเสียปราสาทพระวิหารในครั้งที่ 14 เมื่อพ.ศ.2505) อีกทั้งมีการเสนอแนวคิดที่ว่าไทยยังคงมีความชอบธรรมในกรรมสิทธิ์เหนือปราสาทพระวิหารเนื่องจากในสมัยรัฐบาลจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้ทำการสงวนสิทธิ์ไว้ เมื่อพ.ศ.2505 และอนุสัญญากรุงโตเกียวที่ไทยทำไว้กับฝรั่งเศสเมื่อพ.ศ.2484 ในสมัยรัฐบาลจอมพลแปลก พิบูลสงคราม ยังมีผลบังคับใช้อยู่

(2) แนวคิดชาตินิยมว่าด้วยเรื่องพื้นที่โดยรอบปราสาทพระวิหารเป็นกรรมสิทธิ์ของไทย โดยกลุ่มชาตินิยมเสนอว่าไทยสูญเสียเฉพาะตัวปราสาทพระวิหาร แต่พื้นที่โดยรอบปราสาทพระวิหารจำนวน 4.6 ตารางกิโลเมตร ยังคงเป็นดินแดนของไทย รวมทั้งยังมีการขยายความเพิ่มเติมไปกล่าวไทยมีความเสี่ยงที่จะสูญเสียพื้นที่โดยรอบปราสาทพระวิหาร จำนวน 4.6 ตารางกิโลเมตร และพื้นที่อื่นๆ ตลอดแนวชายแดนไทยและกัมพูชาเป็นจำนวนหลายล้านไร่ ทั้งทางบกและทางทะเล ไทยจึงไม่ยอมรับข้อผูกพันทั้งปวงที่เกี่ยวพันกับแผนที่มาตราส่วน 1:200,000

กลุ่มชาตินิยมนำเสนอแนวคิดเรื่องการสูญเสียดินแดนและเรื่องพื้นที่โดยรอบปราสาทพระวิหารเป็นกรรมสิทธิ์ของไทย ผ่านสื่อรูปแบบต่างๆ ที่หลากหลาย รวดเร็ว และแผ่ขยายไปอย่างกว้างขวางในสังคมได้มากเนื่องจากการพัฒนาด้านเทคโนโลยีสารสนเทศที่ทันสมัยนับตั้งแต่พ.ศ.2551 เป็นต้นมา ได้แก่ แผนที่แสดงการเสียดินแดนของไทย, หนังสือพิมพ์ผู้จัดการ, รายการโทรทัศน์ผ่านดาวเทียมเอเอสทีวี, รายการวิทยุ, เว็บไซต์ผู้จัดการออนไลน์, ทวิตเตอร์ และเพลงปลุกใจ

แนวคิดชาตินิยมในสมัยรัฐบาลอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ แสดงบทบาทและมีอิทธิพลได้ไม่เต็มประสิทธิภาพและไม่นำไปสู่สงครามระหว่างประเทศเหมือนในสมัยรัฐบาลจอมพลแปลก พิบูลสงคราม เนื่องด้วยเงื่อนไขภายในประเทศและภายนอกประเทศที่ไม่เอื้ออำนวยเหมือนในสมัยรัฐบาลจอมพลแปลก พิบูลสงคราม คือ สภาพการเมืองภายในที่ไม่มีเสถียรภาพ นายอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ ไม่ได้ควบคุมอำนาจทางการเมืองได้อย่างเบ็ดเสร็จเหมือนจอมพลแปลก พิบูลสงคราม รัฐบาลจึงต้องให้ความสำคัญกับกลุ่มการเมืองต่างๆ ซึ่งไม่ได้สนับสนุนการใช้มาตรการทางทหารในการแก้ไขปัญหาข้อพิพาท กอปรกับสถานการณ์ภายในประเทศอื่นๆ ก็ไม่เอื้ออำนวยเหมือนในอดีต เช่น กลุ่มชาตินิยมที่เคลื่อนไหวสนับสนุนการใช้มาตรการทางทหารในการแก้ไขปัญหาข้อพิพาทเรื่องปราสาทพระวิหาร

เป็นกลุ่มที่ไม่ได้มีบทบาทในการกำหนดนโยบายต่างประเทศโดยตรงเป็นเพียงตัวแสดงภายนอกที่ดำเนินการเคลื่อนไหวกดดันรัฐบาลเท่านั้น การดำเนินนโยบายต่างประเทศในปัญหาข้อพิพาทเรื่องดินแดนจึงไม่มีทิศทางในการใช้กำลังทหารจนนำไปสู่สงครามระหว่างประเทศเหมือนในสมัยรัฐบาลจอมพลแปลก พิบูลสงคราม ส่วนเงื่อนไขภายนอกประเทศ คือ การเลือกตั้งทั่วไปและการขึ้นทะเบียนปราสาทพระวิหารของกัมพูชา ก็ส่งผลต่อการประเมินสถานการณ์ของนายกรัฐมนตรีอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ แค่เพียงการแสดงท่าทีต่อต้านการขึ้นทะเบียนปราสาทพระวิหารของกัมพูชาเท่านั้น ไม่ได้มีอิทธิพลหรือเอื้อให้รัฐบาลตัดสินใจใช้กำลังทหารในปัญหาข้อพิพาทเรื่องปราสาทพระวิหารกับกัมพูชาหรือเปิดโอกาสให้รัฐบาลไทยเล็งเห็นว่าไทยมีโอกาสที่จะชนะหากต้องทำสงครามระหว่างประเทศเหมือนในสมัยรัฐบาลจอมพลแปลก พิบูลสงคราม

บทที่ 6

วิธีดำเนินการของรัฐบาลอภิสัทธี เวชชาชีวะ ในปัญหาข้อพิพาทเรื่องดินแดน กับกัมพูชา พ.ศ.2551-2554

นับตั้งแต่พ.ศ.2505 เป็นต้นมา ประเด็นข้อพิพาทเรื่องปราสาทพระวิหารระหว่างไทยและกัมพูชาก็ยุติลงเป็นเวลานานถึง 46 ปี จนกระทั่งเมื่อพ.ศ.2551 ข้อพิพาทเรื่องปราสาทพระวิหารระหว่างไทยและกัมพูชาก็เกิดขึ้นอีกครั้ง โดยกลุ่มชาตินิยมดำเนินการเคลื่อนไหวคัดค้านการขึ้นทะเบียนปราสาทพระวิหารเป็นมรดกโลกอย่างแข็งขันนับตั้งแต่พ.ศ.2551 เป็นต้นมา เมื่อรัฐบาลอภิสัทธี เวชชาชีวะ ขึ้นมาบริหารประเทศ รัฐบาลได้ดำเนินมาตรการในปัญหาข้อพิพาทเรื่องปราสาทพระวิหารในหลากหลายรูปแบบทั้งมาตรการทางการทูตและมาตรการทางทหาร อันส่งผลต่อการพัฒนาความสัมพันธ์กับกัมพูชาอย่างสำคัญ ผู้ศึกษาได้แบ่งการนำเสนอออกเป็น 3 ส่วน โดยมีรายละเอียด ดังนี้

- (1) วิธีดำเนินการของรัฐบาลอภิสัทธี เวชชาชีวะ ต่อปัญหาข้อพิพาทปราสาทพระวิหาร
- (2) ผลกระทบต่อความสัมพันธ์ระหว่างไทยและกัมพูชาจากปัญหาข้อพิพาทเรื่องปราสาทพระวิหาร
- (3) บทสรุป

6.1 วิธีดำเนินการของรัฐบาลอภิสัทธี เวชชาชีวะ ต่อปัญหาข้อพิพาทปราสาทพระวิหาร

ช่วงก่อนที่นายอภิสัทธี เวชชาชีวะ จะขึ้นมาดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีเมื่อวันที่ 17 ธันวาคม 2551 ปัญหาข้อพิพาทเรื่องปราสาทพระวิหารระหว่างไทยและกัมพูชาก็เต็มไปด้วยความตึงเครียดจากการที่รัฐบาลสมัคร สุนทรเวช ได้ลงนามแถลงการณ์ร่วมไทย-กัมพูชาที่สนับสนุนการขึ้นทะเบียนปราสาทพระวิหารเป็นมรดกโลกของกัมพูชาเมื่อวันที่ 18 มิถุนายน 2551 กลุ่มพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย ได้เคลื่อนขบวนไปชุมนุมหน้ากระทรวงการต่างประเทศ เพื่อขับไล่ายนภดล ปัทมะ ออกจากตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ และยื่นหนังสือทวงถามรัฐบาลสมัคร สุนทรเวช จากการไม่ยอมเปิดเผยแผนที่ให้ประชาชนได้รับรู้หลังจากรัฐบาลตกลงร่วมกับกัมพูชาไปก่อนหน้านี้ และในวันที่ 24 มิถุนายน 2551 กลุ่มผู้ประสานงานพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตยไปยื่นคำร้องต่อศาลปกครอง ให้กระทรวงการต่างประเทศและคณะรัฐมนตรียุติการดำเนินการตามมติคณะรัฐมนตรีที่รับรองการแถลงการณ์ร่วมไทย-กัมพูชา ที่สนับสนุนให้กัมพูชาจดทะเบียนปราสาทพระวิหารเป็นมรดกโลกไปจนกว่าคดีจะเป็นที่สิ้นสุด เนื่องจากพบว่าแผนผังที่ร่างโดยกัมพูชาล้ำเข้ามาในเขตแดนไทยไม่น้อยกว่า 4.6 ตารางกิโลเมตร ตามแผนที่ฝ่ายไทยที่ยึดถือตามมติ

คณะรัฐมนตรี พ.ศ. 2505 ซึ่งเท่ากับว่าไทยต้องเสียดินแดนที่เป็นปัญหาทับซ้อนกันให้แก่กัมพูชาถึง 4.6 ตารางกิโลเมตร³⁷⁹

เมื่อนายอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ ขึ้นมาดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี รัฐบาลต้องเผชิญกับกระแสชาตินิยมที่เคลื่อนไหวเรียกร้องให้รัฐบาลรักษาอธิปไตยของชาติโดยเฉพาะพื้นที่โดยรอบปราสาทพระวิหารอย่างดุเดือด สถานการณ์ความขัดแย้งเรื่องปราสาทพระวิหารระหว่างไทยและกัมพูชาจึงดำเนินต่อไปโดยมีการตอบโต้ผ่านสื่อสารมวลชนเป็นระยะๆ จนกระทั่งวันที่ 3 เมษายน 2552 เกิดการปะทะระหว่างทหารไทยและทหารกัมพูชาตามแนวชายแดนไทย-กัมพูชา บริเวณทิศเหนือของภูมูเขือตรงผาผญาอินทรีย์ ตำบลเสาธงชัย อำเภอกันทรลักษ์ จังหวัดศรีสะเกษ ราว 10 นาที และบริเวณหน้าวัดแก้วสิกขคีรีสวาระ เป็นระยะเวลา 10 นาที หลังจากนั้นก็มีการปะทะกันบริเวณภูมูเขือและบริเวณทางขึ้นปราสาทพระวิหาร เป็นระยะเวลา 30 นาที³⁸⁰ ซึ่งการปะทะและยิงตอบโต้กันอย่างดุเดือดระหว่างทหารไทยและทหารกัมพูชาทำให้ตลาดและชุมชนของกัมพูชาตรงทางขึ้นปราสาทพระวิหารถูกระเบิดถล่มและเกิดเพลิงไหม้เสียหายเกือบทั้งหมด รวมทั้งทหารไทยเสียชีวิต 2 นาย และบาดเจ็บ 7 นาย ซึ่งนายกรัฐมนตรีอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ กล่าวภายหลังเดินทางกลับจากการประชุมสุดยอดประเทศพัฒนาแล้วและประเทศกำลังพัฒนา หรือจี-20 ณ กรุงลอนดอน เมื่อวันที่ 3 เมษายน 2552 ถึงเหตุการณ์ปะทะกันระหว่างกองกำลังทหารกัมพูชากับทหารไทยที่ปฏิบัติการกิจอยู่บริเวณปราสาทเขาพระวิหารว่า “ฝ่ายเราไม่ต้องการให้เกิดความขัดแย้ง ขณะเดียวกันต้องไม่เสียสิทธิ โดยฝ่ายไทยได้ทำเต็มที่และหลีกเลี่ยงไม่ให้เกิดความสูญเสียแล้ว”³⁸¹

ในคราวการประชุมคณะกรรมการมรดกโลก ครั้งที่ 33 ที่จัดขึ้นในระหว่างวันที่ 22-30 มิถุนายน 2552 ณ เมืองเซปเปญา ราชอาณาจักรสเปน นายสุวิทย์ คุณกิตติ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม หัวหน้าคณะผู้แทนไทย ได้ยื่นหนังสือคัดค้านการปฏิบัติงานของคณะกรรมการมรดกโลกว่าไม่เป็นไปตามธรรมนูญของสหประชาชาติ และเรียกร้องให้คณะกรรมการมรดกโลกทบทวนการขึ้นทะเบียนปราสาทพระวิหารเป็นมรดกโลกของกัมพูชา ในการประชุมครั้งนี้ฝ่ายกัมพูชามีกำหนดที่จะต้องยื่นแผนการบริหารจัดการพื้นที่ปราสาทพระวิหาร (Management Plan for the World Heritage nominated site of the Temple of Preah Vihear) ให้แก่คณะกรรมการมรดกโลกอนุมัติ แต่กัมพูชาได้ขอเลื่อนการยื่นแผนออกไปอีกหนึ่งปีเนื่องจากยังจัดทำแผนบริหารจัดการไม่เสร็จสมบูรณ์ ภายหลังการประชุมคณะกรรมการมรดกโลก ครั้งที่ 33 จึงมีมติให้

³⁷⁹ กองบรรณาธิการผู้จัดการ. *บันทึกประวัติศาสตร์ราบน้ำตาของแผ่นดิน ปราสาทพระวิหาร ความจริงที่คนไทยต้องรู้*. หน้า 27,32.

³⁸⁰ แผนกภูมิภาค ศูนย์ปฏิบัติการข่าวเนชั่น, "ชายแดนไทย-กัมพูชา หลังเหตุการณ์ 2 ฝ่ายปะทะ เบื้องต้นไทยเสียกำลังพลแล้ว," เนชั่นออนไลน์, 3 เมษายน 2552, <http://www.oknation.net/blog/sophon/2009/04/03/entry-1>.

³⁸¹ "ทหารไทยดับ 2 เจ็บ 7 เหตุปะทะเขมร," คมชัดลึกออนไลน์, 3 เมษายน 2552, <http://www.komchadluek.net/detail/20090403/8148/ทหารไทยดับ2เจ็บ7เหตุปะทะเขมร.html>

เลื่อนเรื่องดังกล่าวออกไปพิจารณาในการประชุมครั้งที่ 34 ที่ประเทศบราซิล ในพ.ศ.2553 อย่างไรก็ตาม ภายหลังจากที่รัฐบาลอิตาลี เวชชาชีวะ ได้สร้างความเข้าใจผิดต่อประชาชนด้วยการแถลงต่อสื่อมวลชนว่า คณะของนายสุวิทย์ คุณกิติ ได้นำชัยชนะชั่วคราวมาสู่ประเทศไทยเนื่องจากสามารถโน้มน้าวให้คณะกรรมการมรดกโลกเลื่อนการขึ้นทะเบียนปราสาทพระวิหารออกไปอีกหนึ่งปี โดยรัฐบาลยืนยันว่าจะเดินทางคัดค้านเรื่องดังกล่าวอีกครั้งในการประชุมปีถัดไป ซึ่งคำแถลงดังกล่าวได้ถูกเผยแพร่อย่างแพร่หลายทางสื่อสิ่งพิมพ์ วิทยุ และโทรทัศน์ จนได้รับการยกย่องถึงความพยายามของรัฐบาลที่สามารถกดดันคณะกรรมการมรดกโลกได้เป็นผลสำเร็จและสามารถปกป้องผลประโยชน์ของประเทศไว้ได้³⁸²

สถานการณ์ปัญหาข้อพิพาทปราสาทพระวิหารระหว่างไทยและกัมพูชาตึงเครียดขึ้นอีกครั้ง โดยมีมูลเหตุมาจากปัญหาการเมืองภายในประเทศไทยเป็นสำคัญ โดยนายกรัฐมนตรีสุรน เชน ของกัมพูชา แถลงก่อนที่จะมีการประชุมสุดยอดผู้นำอาเซียนที่จะมีขึ้นในเดือนตุลาคม พ.ศ.2552 ที่ประเทศไทยเป็นเจ้าภาพ ว่ากัมพูชาได้เชิญอดีตนายกรัฐมนตรีทักษิณ ชินวัตร มาเป็นที่ปรึกษาด้านเศรษฐกิจให้กับกัมพูชา หากรัฐบาลไทยร้องขอให้ส่งตัวอดีตนายกรัฐมนตรีทักษิณ ชินวัตร ในฐานะผู้ร้ายข้ามแดน กัมพูชาไม่สามารถให้ความร่วมมือได้อย่างแน่นอน นายกรัฐมนตรีอิตาลี เวชชาชีวะ ได้ตอบโต้รัฐบาลกัมพูชาว่าไทยหวังเป็นอย่างยิ่งว่านายกรัฐมนตรีสุรน เชน จะได้รับข้อมูลที่ถูกต้องและเปลี่ยนใจต่อกรณีดังกล่าว³⁸³ เหตุการณ์ดังกล่าวส่งผลให้ความสัมพันธ์ระหว่างไทยและกัมพูชาตกต่ำลงอย่างมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อกัมพูชาประกาศพระราชกฤษฎีกาแต่งตั้งพันตำรวจโททักษิณ ชินวัตร ดำรงตำแหน่งที่ปรึกษาเศรษฐกิจของรัฐบาลกัมพูชาเมื่อวันที่ 4 พฤศจิกายน 2552 โดยโฆษกรัฐบาลกัมพูชาได้ออกแถลงการณ์ยืนยันว่าจะไม่ส่งตัวพันตำรวจโททักษิณ ชินวัตร ให้ไทยในฐานะผู้ร้ายข้ามแดน โดยอ้างว่าตามมาตรา 3 ของสนธิสัญญาส่งผู้ร้ายข้ามแดนไทย-กัมพูชา ฝ่ายที่ได้รับการร้องขอสามารถพิจารณาและปฏิเสธคำร้องขอของฝ่ายไทยได้ตามหลักกฎหมายสากล รัฐบาลอิตาลี เวชชาชีวะ จึงใช้มาตรการตอบโต้ต่อกัมพูชาทันที ด้วยการเรียกนายประศาสน์ ประศาสน์วินิจฉัย เอกอัครราชทูตไทย ณ กรุงพนมเปญ กลับประเทศเมื่อวันที่ 5 พฤศจิกายน 2552 เพื่อลดระดับความสัมพันธ์ทางการทูตจากตำแหน่งเอกอัครราชทูตเหลือเพียงตำแหน่งอุปทูต รวมทั้งประกาศยกเลิกบันทึกความเข้าใจระหว่างรัฐบาลไทยและกัมพูชาว่าด้วยพื้นที่ที่ไทยกับกัมพูชาอ้างสิทธิเหนือไหล่ทวีปที่ซ้อนทับกันเป็นพื้นที่กว่า 26,000 ตารางกิโลเมตร ที่ลงนามเมื่อวันที่ 18 มิถุนายน 2544 และจะทบทวนความร่วมมือต่างๆ ที่รัฐบาลไทยกำลังดำเนินการอยู่กับกัมพูชา³⁸⁴

³⁸² พวงทอง ภวัครพันธุ์, รัฐและขบวนการอารยะสังคมไทยในกรณีปราสาทพระวิหาร, หน้า 131-132.

³⁸³ อ้างถึงแล้ว, หน้า 133.

³⁸⁴ วชิรินทร์ ยงศิริ, "ความสัมพันธ์ไทย-กัมพูชา แสงสว่างที่ปลายอุโมงค์," หนังสือพิมพ์มติชน วันที่ 8 ธันวาคม 2552, หน้า 7.

ในประเด็นการแต่งตั้งพันตำรวจโททักษิณ ชินวัตร เป็นที่ปรึกษาเศรษฐกิจของรัฐบาลกัมพูชา กลุ่มพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตยมีท่าทีสนับสนุนรัฐบาลอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ ในการปรับลดระดับความสัมพันธ์กับกัมพูชาอย่างแข็งขัน โดยออกแถลงการณ์ฉบับที่ 5/2552 เมื่อวันที่ 6 พฤศจิกายน 2552 ดังความตอนหนึ่งว่า

“เราขอประณามนายฮุน เซน นายกรัฐมนตรีแห่งราชอาณาจักรกัมพูชา ที่ใช้เล่ห์เพทุบายเข้ามาแทรกแซงกิจการภายในประเทศไทย ทำลายหลักนิติรัฐ และย่ำยีคำพิพากษาของศาลยุติธรรม ซึ่งกระทำภายใต้พระปรมาภิไธยในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวแห่งราชอาณาจักรไทย โดยเจตนาให้นักโทษชายทักษิณ ชินวัตร มาเป็นที่ปรึกษาเศรษฐกิจของรัฐบาลกัมพูชาด้วยการโปรดเกล้าฯ จากกษัตริย์แห่งราชอาณาจักรกัมพูชา ...นอกจากนี้เราขอสนับสนุนและให้กำลังใจกระทรวงการต่างประเทศและรัฐบาลแห่งราชอาณาจักรไทย ที่ได้ใช้ความกล้าหาญแสดงออกทางการทูตเพื่อปกป้องเกียรติภูมิและศักดิ์ศรีของราชอาณาจักรไทยในครั้งนี้ และขอเรียกร้องให้ใช้โอกาสนี้ทบทวนแก้ไขข้อตกลงหรือพันธกรณีใดๆ ที่ทำให้ราชอาณาจักรไทยเสียเปรียบต่อราชอาณาจักรกัมพูชาโดยทันที³⁸⁵

ต่อมาเมื่อวันที่ 15 พฤศจิกายน 2552 นายกรัฐมนตรีอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ ได้กล่าวผ่านรายการเชื่อมั่นประเทศไทย ครั้งที่ 44 เพื่อเตือนให้นายกรัฐมนตรีฮุน เซน ต้องเลือกระหว่างความสัมพันธ์ระหว่างประเทศกับความสัมพันธ์ส่วนตัว จุดเริ่มต้นของปัญหาความสัมพันธ์ระหว่างไทยและกัมพูชาที่ย่ำแย่ลงเป็นเพราะการแต่งตั้งพันตำรวจโททักษิณ ชินวัตร อดีตนายกรัฐมนตรี ไปเป็นที่ปรึกษาของนายกรัฐมนตรีฮุน เซน ดังความตอนหนึ่งว่า

“...ปัญหานี้ไม่ได้เกิดขึ้นจากรัฐบาล ความสัมพันธ์ระหว่างรัฐบาลกับกัมพูชานั้นเป็นไปอย่างราบรื่นปกติ จนกระทั่งเมื่อถึงประมาณก่อนที่จะมีการประชุมสุดยอดอาเซียน ...กรณีของการไปแต่งตั้ง พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร อดีตนายกรัฐมนตรี ไปเป็นที่ปรึกษาของสมเด็จฮุน เซน นายกรัฐมนตรีของกัมพูชา ...นี่คือจุดเริ่มต้นของปัญหา ซึ่งแนวทางที่รัฐบาลได้ดำเนินการ คือ ดำเนินมาตรการทางการทูตเพื่อแสดงออกถึงความไม่พอใจ ...พร้อมๆ กันนั้นก็มีการทบทวนความร่วมมือต่างๆ เริ่มต้นจากบันทึกความเข้าใจที่คุนทักษิณเข้าไปลงนามไว้ในช่วงปี 2544 ...ถ้ารัฐบาลกัมพูชาเพียงแค่ทบทวนท่าทีของตัวเอง และทำทุกอย่างย้อนกลับไปสู่เหตุการณ์ก่อนหน้าที่จะมีปัญหาขึ้น (การตั้ง พ.ต.ท.

³⁸⁵ "แถลงการณ์ฉบับที่ 5/2552 เรื่องประณามระบอบทักษิณ-สนับสนุนรัฐบาลในการปรับระดับความสัมพันธ์กับกัมพูชา และขอให้ยกเลิกแผนที่มาตราส่วน 1 ต่อ 200,000 ในข้อผูกพันระหว่างไทย-กัมพูชา โดยทันที," ผู้จัดการออนไลน์, <http://www.manager.co.th/Politics/ViewNews.aspx?NewsID=9520000133499>.

ทักษิณ ชินวัตร เป็นที่ปรึกษา) ผมก็เชื่อว่าความร่วมมือและความเป็นเพื่อนบ้านที่ดี ก็จะสามารถดำเนินการไปได้อย่างราบรื่น ...และเราต้องไม่ปล่อยให้คนบางคนบางกลุ่มเท่านั้นเองครับไปสร้างปัญหาที่ทำให้เกิดการกระทบกับความสัมพันธ์ที่ดีกับประเทศเพื่อนบ้าน”³⁸⁶

ทำที่ดังกล่าวของนายกรัฐมนตรีอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ สร้างความไม่พอใจให้กับนายกรัฐมนตรีฮุน เซน อย่างมาก นายกรัฐมนตรีฮุน เซน จึงมีคำสั่งให้นายคาร์บ ปาลวัฒน์วิไชย เลขาธิการเอกประจําสถานทูตไทย ณ กรุงพนมเปญ ออกจากกัมพูชาภายใน 48 ชั่วโมง และสั่งการให้หน่วยงานทุกระดับของกัมพูชาระงับการรับความช่วยเหลือต่างๆ ทั้งหมดจากรัฐบาลอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ ตั้งแต่เงินกู้จากไทยในการก่อสร้างถนนหมายเลข 68 ที่เชื่อมต่อระหว่างจังหวัดสุรินทร์ (ช่องจอม) – โอร์เสม็ด-อุดรเมียนเจย-เสียมเรียบ อีกทั้งยังไม่รับเงินทุนด้านการศึกษาและไม่ให้จังหวัดบันเตียเมียนเจย (ชายแดนของกัมพูชา) ทำกิจกรรมวันเอดส์โลกกับประเทศไทย นายกรัฐมนตรีฮุน เซน ได้กล่าวต่อสื่อมวลชนกัมพูชาว่าขอให้หน่วยงานภาครัฐทั้งส่วนกลางและระดับจังหวัดของกัมพูชาพิจารณาความช่วยเหลือต่างๆ ของไทยเสียใหม่ เพื่อไม่ให้เป็นที่บุญคุณไทย ความช่วยเหลือใดที่ไม่มีความจำเป็นก็ขอให้คืนไทยไป และอย่ารับความช่วยเหลือจากรัฐบาลอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ เป็นอันขาด ปรากฏดังคำสัมภาษณ์ของนายกรัฐมนตรีฮุน เซน ถึงรัฐบาลไทย ความตอนหนึ่งว่า

“...ตนรู้สึกเจ็บปวดมากเมื่อนายอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ นายกรัฐมนตรีของไทยพูดถึงเรื่องยุติความช่วยเหลือ ยกเลิกเงินกู้ยืม ต่อจากนี้ไปขอให้เลิกพูดคำนี้ได้แล้ว เพราะเป็นคำพูดแบบเด็กๆ จะคิดว่าเอาคำพูดแบบนี้มาชูประเทศเราได้ ...แต่ถ้าหากรู้จักฮุนเซนให้มากกว่านี้ก็จะรู้ว่า ตนไม่เคยไปขอพึ่งรัฐบาลไทยถึงดินแดนไทยเลย คุณเองต่างหากที่เคยให้การช่วยเหลือนายพลพุด ให้การช่วยเหลือไตรภาคีโจมตีกัมพูชา คุณต้องศึกษาประวัติศาสตร์ข้อนี้ด้วย และการแตกหักกับกัมพูชาครั้งนี้ กัมพูชาไม่ใช่เป็นฝ่ายเริ่มก่อน แต่เป็นนายกรัฐมนตรีไทย (นายอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ) และรัฐมนตรีต่างประเทศ (นายอภิชาติ ภิรมย์) เป็นผู้เริ่มขึ้น”³⁸⁷

“...นายอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ นายกรัฐมนตรี และนายอภิชาติ ภิรมย์ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศไทย สองคนนี้ได้ถูกกัมพูชาอย่างร้ายแรง นายอภิชาติ เป็นคนอันธพาล และมักจะร่วมมือกับนายอภิสิทธิ์ ทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างกัมพูชา-ไทย แย่ลงเรื่อยๆ กัมพูชาคงจะไม่มีความสุขทราบใดที่นายอภิสิทธิ์ และนายอภิชาติ ยังอยู่ในตำแหน่งและมีอำนาจในประเทศไทย

³⁸⁶ "มาร์คย้ำแม้ว่าคือตัวการทำสัมพันธ์ไทย-กัมพูชาอ่อนแอ," หนังสือพิมพ์แนวหน้า วันที่ 16 พฤศจิกายน 2552, หน้า 2.

³⁸⁷ อุกฤษฏ์ ปัทมานันท์, "ไทย", *เอเชียรายปีฉบับซีพอร์* (2009/2552). หน้า 227.

ผมทำงานกับนายกรัฐมนตรีไทยมาแล้ว 10 คน นายอภิสิทธิ์ เป็นคนที่ทำงานด้วยยากที่สุด ...ผมและคนกัมพูชารู้สึกเจ็บปวดเมื่อได้ยินพวกเขา (นายอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ และนายกษิต ภิรมย์) พูดว่าจะระงับความช่วยเหลือและเงินกู้ที่ให้กับกัมพูชา ผมขอประกาศว่าจะไม่รับความช่วยเหลือใดๆ จากรัฐบาลของนายอภิสิทธิ์อีก ...และถ้ามีเจ้าหน้าที่กัมพูชาคนไหนกล้าไปขอความช่วยเหลือจากไทย ผมจะปลดออกจากตำแหน่งแน่ ...พวกเขาชุดที่จะปิดด่านชายแดนสองประเทศ ก็ลองดู ถ้าโง่ได้ขนาดนั้น ถ้าต้องการสูญเสียก็ทำเลย อย่าลองดีกับคนกัมพูชา เพราะเราพร้อมจะเล่นด้วยจนถึงนาทีสุดท้าย”³⁸⁸

ความสัมพันธ์ระหว่างไทยและกัมพูชาสงบลงชั่วคราว จนกระทั่งเมื่อใกล้เข้าสู่การประชุมคณะกรรมการมรดกโลกครั้งที่ 34 ที่ประเทศบราซิล ซึ่งจะมีขึ้นในระหว่างวันที่ 29 กรกฎาคม – 3 สิงหาคม 2553 โดยมีวาระสำคัญ คือ การพิจารณาแผนบริหารจัดการรอบปราสาทพระวิหาร โดยกลุ่มพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตยได้ชุมนุมประท้วงการยื่นแผนบริหารจัดการปราสาทพระวิหารของกัมพูชาต่อคณะกรรมการมรดกโลกตลอดช่วงก่อนที่จะมีการประชุมขึ้น โดยในวันที่ 28 กรกฎาคม 2553 นายกรัฐมนตรีอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ ได้แถลงเมื่อเวลา 14.00 น. ที่ทำเนียบรัฐบาลหลังการประชุมคณะรัฐมนตรี ความตอนหนึ่งว่า

“คณะรัฐมนตรีมีมติให้นายสุวิทย์ คุณกิตติ ในฐานะหัวหน้าคณะผู้แทนไทย เดินทางคัดค้านการนำเรื่องแผนบริหารจัดการพื้นที่รอบปราสาทพระวิหารเข้าสู่วาระการพิจารณา ...ถ้าจะมีการมาอ้างมติของคณะกรรมการมรดกโลกเพื่อที่จะบริหารจัดการพื้นที่รอบปราสาทพระวิหาร แล้วเข้ามาเกี่ยวข้องกับพื้นที่ที่เป็นอธิปไตยของไทย เราก็ยืนยันว่าต้องได้รับการอนุญาตจากเรา ไม่เช่นนั้นเราไม่สามารถให้ความร่วมมือในการดำเนินการใดๆ ที่จะมากระทบอธิปไตยของเราได้”³⁸⁹

วันที่ 29 กรกฎาคม 2553 นางจิตริยา ปันทอง รองปลัดกระทรวงการต่างประเทศ รักษาราชการแทนปลัดกระทรวงการต่างประเทศ ได้เชิญเอกอัครราชทูตของประเทศสมาชิกคณะกรรมการมรดกโลกไปที่กระทรวงการต่างประเทศ เพื่อยื่นหนังสือของนายกษิต ภิรมย์ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศเกี่ยวกับท่าทีของไทยต่อเรื่องปราสาทพระวิหารที่จะมีการพิจารณาในการประชุม

³⁸⁸ "สุน เชน กร้าว มาร์ค-กษิต ทำสัมพันธ์ไทย-กัมพูชาแย่," *หนังสือพิมพ์มติชน* 2 ธันวาคม 2552, หน้า 2.

³⁸⁹ "มติครม.คัดค้านแผนจัดการพระวิหารของเขมร มาร์คย้ารับไม่ได้ ชูวอล์กเอาท์ก.มรดกโลก ลั่นห้ามรุกอธิปไตย," มติชนออนไลน์, 28 กรกฎาคม 2553, http://www.matichon.co.th/news_detail.php?newsid=1280276968.

คณะกรรมการมรดกโลกครั้งที่ 34 ที่ประเทศบราซิล ซึ่งสาระสำคัญของหนังสือดังกล่าว ประกอบด้วย³⁹⁰

(1) ไทยคัดค้านอย่างรุนแรงต่อร่างข้อตัดสินใจของคณะกรรมการมรดกโลกเกี่ยวกับปราสาทพระวิหาร เนื่องจากแผนผังกำหนดเขตกันชนและแผนบริหารจัดการปราสาทพระวิหาร ระบุถึงพื้นที่ที่อาจล้ำเข้ามาในดินแดนไทย ดังนั้นประเทศไทยขอยืนยันท่าทีว่าการตัดสินใจใดๆ เกี่ยวกับเรื่องปราสาทพระวิหารควรจะเลื่อนออกไปจนกว่ากระบวนการปักปันเขตแดนระหว่างไทยและกัมพูชาในบริเวณพื้นที่ดังกล่าวจะเสร็จสิ้น トラบไตที่การกำหนดเขตแดนระหว่างสองประเทศยังไม่แล้วเสร็จ ประเทศไทยไม่สามารถให้ความร่วมมือต่อการตัดสินใจหรือการดำเนินการใดๆ ของคณะกรรมการมรดกโลกได้

(2) ไทยรู้สึกเสียใจต่อการที่คณะกรรมการมรดกโลกไม่ตระหนักถึงความสำคัญและความละเอียดอ่อนของประเด็นปราสาทพระวิหาร และการตัดสินใจในเรื่องนี้จะยิ่งเพิ่มความตึงเครียดระหว่างไทยกับกัมพูชา นอกจากนี้คณะกรรมการมรดกโลกยังได้ละเลยต่อข้อเท็จจริงที่ว่าการบริหารจัดการปราสาทพระวิหารไม่สามารถดำเนินการให้เกิดผลที่เป็นรูปธรรมและประสบความสำเร็จได้ เนื่องจากคณะกรรมการฯ ได้เพิกเฉยต่อบทบาทที่สำคัญของไทยในการรักษาและอนุรักษ์ปราสาทพระวิหาร

(3) กระบวนการขึ้นทะเบียนปราสาทพระวิหารเป็นมรดกโลก โดยคณะกรรมการมรดกโลกขาดความโปร่งใสและไม่เป็นไปตามระเบียบข้อบังคับและแนวปฏิบัติ โดยเฉพาะเรื่องการแจกจ่ายเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการพิจารณาเรื่องปราสาทพระวิหารก่อนหน้าการประชุมครั้งนี้ไม่เป็นไปตามข้อกำหนดและอาจมีการล่วงล้ำดินแดนไทย ในการนี้รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศได้ขอให้ประเทศสมาชิกคณะกรรมการมรดกโลกเลื่อนการพิจารณาร่างข้อตัดสินใจในเรื่องปราสาทพระวิหารออกไปจนกว่าการปักปันเขตแดนระหว่างไทยและกัมพูชา บริเวณปราสาทพระวิหารจะแล้วเสร็จ

ในระหว่างการประชุมคณะกรรมการมรดกโลก ครั้งที่ 34 เมื่อวันที่ 2 สิงหาคม 2553 นายสุวิทย์ คุณกิตติ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ในฐานะผู้แทนไทยได้แสดงจุดยืนคัดค้านการเสนอแผนบริหารจัดการพื้นที่รอบปราสาทพระวิหารของกัมพูชาเนื่องจากคณะกรรมการมรดกโลกยังไม่ได้ส่งเอกสารที่กัมพูชาเสนอมาให้กับไทย ทางของไทยจึงไม่ทราบว่แผนผังที่กัมพูชายื่นต่อคณะกรรมการมรดกโลกมีเขตแดนอย่างไร และรู้ล้าอธิปไตยของไทยหรือไม่ ส่วนท่าทีของกลุ่มชาตินิยมก็เป็นไปในทิศทางเดียวกับรัฐบาล โดยในวันเดียวกัน สมาชิกเครือข่ายคนไทยหัวใจรักชาติกว่า 30 คน นำโดยนายวีระ สมความคิด ได้ยื่นหนังสือถึงนายกรัฐมนตรีอภิสิทธิ์

³⁹⁰ "ท่าทีไทยต่อความคืบหน้าการพิจารณาเกี่ยวกับการอนุรักษ์ปราสาทพระวิหารของกัมพูชาโดยคณะกรรมการมรดกโลก," ข่าวกระทรวงการต่างประเทศออนไลน์, 29 กรกฎาคม 2553, <http://m.mfa.go.th/main/th/media-center/28/679-ท่าทีไทยต่อความคืบหน้าการพิจารณาเกี่ยวกับการอนุรักษ์.html>.

เวชชาชีวะ ที่ทำเนียบรัฐบาล เพื่อเรียกร้องให้รัฐบาลชี้แจงข้อเท็จจริงกรณีที่น่าายสก อัน ระบุว่า คณะกรรมการมรดกโลกยอมรับแผนบริหารจัดการพื้นที่รอบปราสาทพระวิหารของกัมพูชา อีกทั้งยัง ประกาศว่ากรณีดังกล่าวถือเป็นชัยชนะของกัมพูชา และเป็นความพ่ายแพ้ที่สำคัญของไทย³⁹¹ ประชาชนที่สนับสนุนกลุ่มพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย ได้ออกมาชุมนุมในพื้นที่กรุงเทพฯ อย่างคับคั่ง ซึ่งแกนนำกลุ่มพันธมิตรฯ นำโดยนายสนธิ ลิ้มทองกุล พลตรีจำลอง ศรีเมือง และนายปานเทพ พัวพงษ์พันธ์ โฆษกกลุ่มพันธมิตรฯ ได้ร่วมกันแถลงผลการประชุมแกนนำกลุ่มพันธมิตรฯ ณ บ้านพระอาทิตย์ ว่าที่ประชุมมีมติสนับสนุนการชุมนุมของประชาชนในนามเครือข่ายคนไทยหัวใจรักชาติเพื่อ ทวงถามความคืบหน้าจากรัฐบาลในการแก้ไขปัญหากรณีปราสาทพระวิหาร ซึ่งถือเป็นเรื่องวิกฤตที่สุดในขณะนี้ ทั้งนี้ นายสนธิ ลิ้มทองกุล ได้แสดงหลักฐานแผนที่ยื่นขอขึ้นทะเบียนปราสาทพระวิหารเป็น มรดกโลกของกัมพูชาตั้งแต่การประชุมคณะกรรมการมรดกโลก ครั้งที่ 32 และ 34 และแผนที่ของ กรมพัฒนาที่ดินพ.ศ.2545 เพื่อเปรียบเทียบพื้นที่บริเวณปราสาทพระวิหารที่กัมพูชาได้ตัดถนนและนำ ประชาชนเข้ามาตั้งชุมชนในพื้นที่ดังกล่าว³⁹² อย่างไรก็ตามเมื่อการประชุมคณะกรรมการมรดกโลกครั้งที่ 34 เสร็จสิ้นลง คณะกรรมการมรดกโลกได้มีมติเลื่อนการพิจารณาแผนบริหารจัดการพื้นที่รอบ ปราสาทพระวิหารที่กัมพูชาเสนอออกไปในการประชุมครั้งที่ 35 ที่จะจัดขึ้นในพ.ศ.2554 ที่ประเทศ บาห์เรน

ภายหลังการประชุมคณะกรรมการมรดกโลกครั้งที่ 34 เสร็จสิ้นลง นายสุวิทย์ คุณกิตติ ผู้แทน ฝ่ายไทย ออกมาแถลงว่าไทยประสบความสำเร็จอย่างมากที่สามารถดำเนินการให้คณะกรรมการ มรดกโลกเลื่อนการพิจารณาแผนบริหารจัดการออกไปในการประชุมครั้งที่ 35 รวมทั้งขอขอบคุณ ประชาชนไทยทุกคนที่ช่วยกันแสดงพลังในการคัดค้านแผนบริหารจัดการของกัมพูชาจนทำให้ คณะกรรมการมรดกโลกได้ทราบข้อมูลที่เกิดขึ้น รวมทั้งความขัดแย้งระหว่างไทยและกัมพูชาที่สุ่ม เสี่ยงต่อการเสียดินแดนหลายครั้ง ซึ่งความพยายามของประชาชนไทยและรัฐบาลไทยที่ต้องการให้ เกิดสันติภาพขึ้นภายในภูมิภาคเป็นเครื่องยืนยันว่าการต่อสู้ของฝ่ายไทยเป็นไปในทิศทางที่ถูกต้อง ซึ่ง ในการประชุมคณะกรรมการมรดกโลกที่ผ่านมา กัมพูชาพยายามสอดใส่แผนที่มาตราส่วน 1:200,000 เข้ามาทุกครั้ง ซึ่งตนได้คัดค้านมาโดยตลอด³⁹³ แต่อย่างไรก็ดีเมื่อพิจารณาข้อเท็จจริงหลากหลายด้าน จะพบว่ากรณีที่คณะกรรมการมรดกโลกเลื่อนการพิจารณาแผนบริหารจัดการออกไปในการประชุมครั้งที่ 35 ส่วนหนึ่งเป็นผลมาจากการที่ฝ่ายกัมพูชาไม่สามารถยื่นแผนบริหารจัดการได้ตามเวลาที่กำหนด ไว้ในวันที่ 10 กุมภาพันธ์ 2553 แต่กลับยื่นในเวลาไม่น้อยกว่า 24 ชั่วโมงก่อนเวลาการประชุม กัมพูชา จึงตัดสินใจถอนแผนบริหารจัดการนั้นกลับไปก็ตาม ซึ่งสำนักนายกรัฐมนตรีของกัมพูชาได้ออก แถลงการณ์ตอบโต้คำแถลงของนายสุวิทย์ คุณกิตติ ที่มีสาระสำคัญว่ากัมพูชาได้ยื่นแผนบริหารจัดการ

³⁹¹ "บันทึกข่าวสารและเหตุการณ์ปัญหาความขัดแย้งกรณีปราสาทพระวิหาร," *สยามจดหมายเหตุ* ปีที่ 35 (สิงหาคม 2553): หน้า 939.

³⁹² อ้างถึงแล้ว, หน้า 940.

³⁹³ "สุวิทย์ ถิ่นเขาวีรประสพความสำเร็จ," *ไทยรัฐออนไลน์*, 3 สิงหาคม 2553.

และรายงานความก้าวหน้าในการอนุรักษ์ปราสาทพระวิหารแก่อนุรักษ์มรดกโลก (The World Heritage Centre) ที่ทำหน้าที่เป็นกองเลขานุการของคณะกรรมการมรดกโลกไปตั้งแต่เดือนมกราคม พ.ศ.2553 โดยส่งก่อนกำหนด ซึ่งรัฐบาลไทยไม่มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการทำงานของคณะกรรมการมรดกโลกที่หน้าที่การพิจารณาและประเมินแผนบริหารจัดการเป็นของอนุรักษ์มรดกโลกไม่ใช่คณะกรรมการมรดกโลก กัมพูชามีสิทธิที่จะบริหารจัดการปราสาทพระวิหารโดยไม่จำเป็นต้องได้รับการอนุมัติจากคณะกรรมการมรดกโลกเนื่องจากกัมพูชามีอำนาจอธิปไตยเหนือปราสาทพระวิหารโดยชอบธรรม³⁹⁴

แม้ว่ารัฐบาลอิตาลี เวชชาชีวะ จะสามารถสร้างความพึงพอใจให้กับกลุ่มพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตยจากผลการประชุมคณะกรรมการมรดกโลกครั้งที่ 34 ได้เป็นผลสำเร็จในระดับหนึ่ง แต่ประเด็นข้อเรียกร้องของกลุ่มพันธมิตรฯ ในเรื่องปราสาทพระวิหารก็ยังไม่สิ้นสุด วันที่ 7 สิงหาคม 2553 กลุ่มพันธมิตรฯ และเครือข่ายคนไทยหัวใจรักชาติได้จัดชุมนุมเพื่อทวงถามความคืบหน้าการดำเนินการของรัฐบาลเกี่ยวกับข้อเรียกร้องให้รัฐบาลยกเลิกเอ็มโอยู 2543 และเรียกร้องให้ผลักดันชาวกัมพูชาออกจากพื้นที่ทับซ้อน 4.6 ตารางกิโลเมตรรอบปราสาทพระวิหาร โดยมีการแยกชุมนุมกัน 2 จุด คือ ที่อาคารกีฬาเวสน์ 1 ศูนย์เยาวชนกรุงเทพมหานคร ไทย-ญี่ปุ่น ดินแดง ซึ่งนำโดยพลตรีจำลอง ศรีเมือง มีผู้ชุมนุมประมาณ 2,000 คน และอีกกลุ่มชุมนุมที่หน้ากองทัพภาคที่ 1 นำโดยนายวิระ สมความคิด มีผู้ชุมนุมประมาณ 300 คน ในวันเดียวกันนายกรัฐมนตรียกเลิกมติ เวชชาชีวะ ได้เดินทางมายังอาคารกีฬาเวสน์ 1 ศูนย์กีฬาเยาวชนไทย - ญี่ปุ่น ดินแดน เวลา 14.00 น. โดยกล่าวกับตัวแทนเครือข่ายภาคประชาชนกรณีปราสาทพระวิหารว่ารัฐบาลคัดค้านการใช้แผนที่มาตราส่วน 1:200,000 ของกัมพูชามาโดยตลอด ส่วนการที่กัมพูชามาสร้างหมู่บ้าน สร้างวัด และตัดถนนในพื้นที่ของไทยนั้น รัฐบาลจะดำเนินการใน 2 มาตรการ คือ มาตรการทางการทูตควบคู่กับมาตรการทางทหารอย่างเต็มที่³⁹⁵ ต่อมาเมื่อวันที่ 8 สิงหาคม 2553 นายกรัฐมนตรียกเลิกมติ เวชชาชีวะ พร้อมด้วยตัวแทนฝ่ายรัฐบาล ได้แก่ นายสุวิทย์ คุณกิตติ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม นายชวนนท์ อินทรโกมาลย์สุต เลขาธิการรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ และนายศิริโชค โสภา สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรพรรคประชาธิปัตย์ ได้ออกกรายการพิเศษกรณีปราสาทพระวิหาร เพื่อพูดคุยและชี้แจงกับตัวแทนเครือข่ายคนไทยหัวใจรักชาติ ได้แก่ นายปานเทพ พัวพงษ์พันธ์ โฆษกพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย นายวิระ สมความคิด แกนนำเครือข่ายประชาชนไทยหัวใจรักชาติ นายเทพมนตรี ลิมปพะยอม นักวิชาการอิสระด้านประวัติศาสตร์ และนายสมปอง สุจริตกุล อดีตทนายความคดีปราสาทพระวิหาร โดยมีการถ่ายทอดสดทางช่อง สทท. 11 ให้ประชาชนได้รับทราบ ซึ่งนายกรัฐมนตรียกเลิกมติ เวชชาชีวะ กล่าวว่า การตัดสินกรณีปราสาทพระวิหารของศาลยุติธรรมระหว่างประเทศเมื่อพ.ศ.2505 นั้น กัมพูชายึดถือแผนที่มาตราส่วน 1:200,000 ที่จัดทำโดยฝรั่งเศส ในขณะที่ไทยยืนยันไม่ยอมรับและจะยึดหลักสันนิษฐานในการจัดทำหลักเขตแดน ส่วนคำตัดสินของ

³⁹⁴ พงทอง ภาวครพันธ์. รัฐและขบวนการอารยะสังคมไทยในกรณีปราสาทพระวิหาร. หน้า 137-38.

³⁹⁵ กลุ่มยุทธศาสตร์และแผนการประชาสัมพันธ์ สำนักโฆษกรัฐบาล, "คำแถลงของนายกรัฐมนตรียกเลิกมติ เวชชาชีวะ เมื่อวันที่ 7 สิงหาคม 2553," <http://www.thaigov.go.th/index.php/th/news/item/47841-.html>.

คณะกรรมการมรดกโลกไม่สามารถตัดสินเรื่องเขตแดนได้เพราะทางขึ้นปราสาทพระวิหารจะต้องขึ้นทางฝั่งไทย และต้องได้รับอนุญาตจากไทยก่อนทุกครั้ง ส่วนการเรียกร้องให้รัฐบาลยกเลิกเอ็มโอยู 2543 เนื่องจากเห็นว่าทำให้ฝ่ายไทยเสียเปรียบนั้น เอ็มโอยู ฉบับดังกล่าว ถือว่ามีประโยชน์เพราะไม่มีการยอมรับแผนที่มาตราส่วน 1:200,000 ของกัมพูชา ซึ่งทำให้กัมพูชาไม่สามารถใช้แผนที่ดังกล่าวเสนอประกอบแผนบริหารจัดการพื้นที่รอบปราสาทพระวิหารได้ ซึ่งการออกอากาศรายการช่องสทท. 11 เพื่อชี้แจงในประเด็นเกี่ยวกับปราสาทพระวิหารของนายกรัฐมนตรีอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ สร้างความไม่พอใจให้แก่นายกรัฐมนตรีสุน เชน เป็นอย่างมากนายกรัฐมนตรีสุน เชน ได้ทำหนังสือถึงประธานสมัชชาสหประชาชาติ (UNGA) และประธานคณะมนตรีความมั่นคงแห่งสหประชาชาติ (UNSC) เพื่อประณามท่าทีของนายกรัฐมนตรีอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ ที่กล่าวระหว่างการชี้แจงกับเครือข่ายคนไทยหัวใจรักชาติว่าไทยยืนยันจะใช้วิธีการทางการทูตและการทหารควบคู่กันในการแก้ปัญหาชายแดนไทยกับกัมพูชา นายกรัฐมนตรีสุน เชน อ้างว่ากัมพูชามีความชอบธรรมในสิทธิเหนือพื้นที่และตัวปราสาทพระวิหารจากคำตัดสินของศาลยุติธรรมระหว่างประเทศตั้งแต่พ.ศ. 2505 ไทยได้ละเมิดคำตัดสินของศาลด้วยการส่งทหารขึ้นไปที่วัดแก้วสิริเรศวร ที่ห่างจากปราสาทพระวิหาร 300 เมตร ซึ่งเป็นของกัมพูชา³⁹⁶

ต่อมาวันที่ 10 สิงหาคม 2553 นายกรัฐมนตรีอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ ได้ทำหนังสือถึงองค์การสหประชาชาติเพื่อชี้แจงข้อเท็จจริงในประเด็นที่นายกรัฐมนตรีสุน เชน พาดพิงถึงใน 5 ประการ คือ (1) คำให้สัมภาษณ์ของนายกรัฐมนตรีสุน เชน เป็นการอ้างที่คลาดเคลื่อนไม่ตรงกับบริบทและเป็นการเข้าใจผิด (2) แม้ว่าความสัมพันธ์ไทยกับกัมพูชาจะมีความยากลำบากในช่วงนี้ แต่ความร่วมมือภายใต้กรอบความร่วมมือระดับทวิภาคีและระดับภูมิภาคยังคงเป็นไปอย่างต่อเนื่อง (3) รัฐบาลไทยมีความตั้งใจที่จะแก้ไขปัญหาเขตแดนไทยกับกัมพูชาตามบันทึกความเข้าใจว่าด้วยการสำรวจและจัดทำหลักเขตแดนทางบกกรมไทย-กัมพูชา พ.ศ. 2543 (4) ไทยปฏิบัติตามคำพิพากษาของศาลยุติธรรมระหว่างประเทศในคดีปราสาทพระวิหารพ.ศ. 2505 อย่างครบถ้วน ปัญหาที่เกิดขึ้นในปัจจุบันเกิดจากกัมพูชารุกล้ำเข้ามาในดินแดนไทย และ (5) ไทยเชื่อว่าการทำงานร่วมกันกับกัมพูชาบนพื้นฐานมิตรภาพที่ดีและเพื่อนบ้านที่ดีเท่านั้นที่จะทำให้ทั้งสองประเทศสามารถผ่านพ้นความขัดแย้งในปัจจุบันไปได้³⁹⁷

ปัญหาข้อพิพาทเรื่องปราสาทพระวิหารระหว่างไทย-กัมพูชาตึงเครียดขึ้นอีกครั้งเนื่องจากวันที่ 29 ธันวาคม 2553 นายพนิช วิจิตเรขขันธ์ สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรพรรคประชาธิปัตย์และคนไทยจำนวน 6 คน ได้แก่ นายวีระ สมความคิด ผู้ประสานงานเครือข่ายคนไทยหัวใจรักชาติ ร้อยตรี แคมดิน เลิศบุศย์ คนสนิทของพลตรีจำลอง ศรีเมือง นางสาวราตรี พิพัฒน์นาไพบูลย์ เลขาณูการ นายตายแน มุ่งมาจน นางนฤมล จิตรวรรธนา และนายกิษพลธรรณ ชุสนะเสวี รวมทั้งหมด 7 คน ถูกทหาร

³⁹⁶ สยามจดหมายเหตุ. บันทึกข่าวสารและเหตุการณ์ปัญหาความขัดแย้งกรณีปราสาทพระวิหาร. หน้า 942.

³⁹⁷ "ไทยชี้แจงสหประชาชาติกรณีความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับกัมพูชา," ข่าวกระทรวงการต่างประเทศออนไลน์, 10 สิงหาคม 2553, <http://m.mfa.go.th/main/th/media-center/28/692-ไทยชี้แจงสหประชาชาติกรณีความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับก.html>.

กองพันป้องกันชายแดนที่ 503 ของกัมพูชาจับกุมบริเวณชายแดนจังหวัดสระแก้ว เนื่องจากกลุ่มคนทั้ง 7 คน ได้เข้าไปตรวจสอบพื้นที่ทับซ้อนไทย-กัมพูชา ที่บ้านหนองจาง ตำบลโนนหมากมุ่น อำเภอโคกสูง จังหวัดสระแก้ว ซึ่งอาจมีการรุกล้ำเข้าไปในดินแดนกัมพูชา พลตรีวิไล โรจนภักดี ผู้บัญชาการกองพลทหารราบที่ 2 รักษาพระองค์ ในฐานะผู้บังคับการกองกำลังบูรพา และพลโทวัชชัย สมุทรสาคร แม่ทัพภาคที่ 2 ได้ติดต่อประสานงานไปยังพลโทขุน เซึ่ง ผู้บัญชาการภูมิภาคที่ 5 ของกัมพูชา เพื่อเจรจาขอลปล่อยตัวกลุ่มคนไทยดังกล่าว แต่การเจรจาไม่สัมฤทธิ์ผล กลุ่มคนไทยทั้งหมดถูกส่งตัวไปที่อำเภอศรีโสภณ จังหวัดบันเตียเมียนเจย ของกัมพูชา เพื่อเตรียมดำเนินคดีตามกฎหมาย ต่อมาพลเรือเอกบรรณวิทย์ เก่งเรียน ประธานกรรมการสมัชชาประชาชนแห่งประเทศไทย พร้อมด้วยเครือข่ายประชาชนไทยหัวใจรักชาติประมาณ 20 คน เดินทางมายื่นหนังสือถึงนายกรัฐมนตรีอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ เพื่อเรียกร้องให้รัฐบาลช่วยเหลือคนไทยทั้ง 7 คน เนื่องจากเป็นเขตแดนของไทยแต่ทหารกัมพูชาจำนวนหนึ่งรุกล้ำเขตแดนเข้ามาจับตัวคนไทย³⁹⁸ กรณีดังกล่าวรัฐบาลอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ กล่าวผ่านรายการพิเศษ ที่ออกอากาศทางสถานีวิทยุโทรทัศน์แห่งประเทศไทย ช่อง 11 เมื่อวันที่อาทิตย์ที่ 23 มกราคม 2554 เวลา 20.30 น. ความตอนหนึ่งว่า

“...ในบริเวณชายแดนไทย-กัมพูชานั้น ปรากฏว่า มีอยู่บางจุดที่บอกว่ามีพี่น้องประชาชนที่เป็นราษฎรเดือดร้อน เพราะว่าที่ของตัวเอง ที่ดินของตนเอง ที่ทำกินของตนเอง กลับไม่สามารถเข้าไปทำกินได้ และเสมือนกับว่า เข้าไปแล้วจะมีปัญหา ซึ่งเป็นการบ่งบอกหรือไม่ว่าเราได้สูญเสียดินแดน สูญเสียอธิปไตยไป ผมก็บอกคุณพนิช วิจิตเศรษฐ์ ว่าสามารถที่จะไปลงพื้นที่บริเวณชายแดนได้ ...คนไทยทั้ง 7 คนนี้ ไม่ได้มีเจตนาอะไรเลยครับ นอกเหนือจากการที่จะเข้าไปดูปัญหาในพื้นที่ที่มีการร้องเรียนจากพี่น้องประชาชน ...เรายืนยันความบริสุทธิ์ของบุคคลทั้ง 7 ...สิ่งที่สำคัญคือเราพยายามที่จะเร่งรัดให้บุคคลทั้ง 7 สามารถได้กลับมาเมืองไทยเพื่อที่เราจะได้มีการดำเนินการต่างๆ ต่อไป...”³⁹⁹

รัฐบาลกัมพูชาปฏิเสธที่จะปล่อยตัวกลุ่มคนไทยทั้ง 7 คน โดยกลางเดือนมกราคม พ.ศ.2554 ศาลกัมพูชามีคำสั่งตัดสินว่ากลุ่มคนไทยจำนวน 5 คน คือ นายพนิช วิจิตเศรษฐ์ ร้อยตรีแซมดิน เลิศบุศย์ นายตายแน มุ่งมาจน นางนฤมล จิตรวะรัตนา และนายภิขพลธรรณ์ ชุสนะเสวี มีความผิดฐานบุกรุกเข้าเขตแดนกัมพูชาจึงถูกพิพากษาโทษปรับคนละ 1 ล้านเรียล หรือประมาณ 10,000 บาท และโทษจำคุก 9 เดือน แต่ให้รอลงอาญาจึงได้รับการปล่อยตัวกลับประเทศไทย แต่ในช่วงที่รอลงอาญา

³⁹⁸ "ทหารกัมพูชาจับกุม ส.ส. กรุงเทพมหานครพร้อมพวก," *สยามจดหมายเหตุ* ปีที่ 35 (ธันวาคม 2553): หน้า 1511.

³⁹⁹ กลุ่มยุทธศาสตร์และแผนการประชาสัมพันธ์ สำนักโฆษกรัฐบาล, "ข่าวประจำวันที 23 มกราคม 2554," <http://www.thaigov.go.th/index.php/en/speech-2/item/53974-.html>.

ห้ามคนไทยทั้ง 5 คน เข้าเขตแดนกัมพูชาโดยผิดกฎหมายอีก ในขณะที่นายวีระ สมความคิด และนางสาวราตรี พิพัฒนาไพบูรณ์ ยังคงถูกจับกุมและดำเนินคดีตามกฎหมายของกัมพูชาต่อไป⁴⁰⁰

การที่นายวีระ สมความคิด และนางสาวราตรี พิพัฒนาไพบูรณ์ ยังคงถูกจับกุมตัวอยู่ที่ประเทศกัมพูชา ทำให้กลุ่มพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตยโจมตีรัฐบาลอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ ว่าละเลยการช่วยเหลือคนไทยที่ถูกจับกุมและกดดันให้เร่งหาวิธีช่วยเหลือนายวีระ สมความคิด และนางสาวราตรี พิพัฒนาไพบูรณ์ ให้ได้รับการปล่อยตัว รวมทั้งเสนอใช้รัฐบาลใช้กำลังขับไล่ชาวกัมพูชาที่ตั้งบ้านเรือนอยู่ในพื้นที่ทับซ้อน 4.6 ตารางกิโลเมตร และยกเลิกเอ็มโอยู 2543 โดยเร็วที่สุด กลุ่มพันธมิตรฯ ได้มีการชุมนุมประท้วงครั้งใหญ่ในกรุงเทพฯ และยื่นข้อเรียกร้องจำนวน 3 ข้อ ต่อรัฐบาลเมื่อวันที่ 25 มกราคม 2554 ดังนี้⁴⁰¹

(1) รัฐบาลต้องยกเลิกข้อผูกพันต่างๆ ที่มีต่อแผนที่มาตราส่วน 1:200,000 และบันทึกความเข้าใจว่าด้วยการจัดทำหลักเขตแดนทางบกพ.ศ.2543 ที่ไทยทำกับรัฐบาลกัมพูชา

(2) รัฐบาลต้องถอนตัวจากภาคีคณะกรรมการมรดกโลก

(3) ผลักดันชาวกัมพูชาออกจากดินแดนของไทย

ทั้งนี้หากรัฐบาลไม่ดำเนินการตามข้อเรียกร้องนี้ กลุ่มพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตยจะชุมนุมจนกว่ารัฐบาลจะดำเนินการตามข้อเรียกร้องโดยคาดว่าจะมีประชาชนมาร่วมชุมนุมเป็นจำนวนมาก⁴⁰² กลุ่มพันธมิตรฯ ได้วิพากษ์วิจารณ์รัฐบาลอย่างดุเดือดว่ายอมยกอำนาจอธิปไตยของไทยให้กับกัมพูชาโดยไม่ทักท้วงการพิจารณาคดีที่คนไทยถูกกัมพูชาจับกุม

แต่อย่างไรก็ดี เมื่อข้อเรียกร้องของกลุ่มพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตยไม่ได้รับการตอบสนองจากรัฐบาลอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ กลุ่มพันธมิตรฯ ได้ออกแถลงการณ์ฉบับวันที่ 5 กุมภาพันธ์ 2554 ว่านายกรัฐมนตรีอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ ขาดภาวะผู้นำ จิตใจคับแคบ และไม่ปกป้องดินแดนของประเทศอย่างเต็มความสามารถ โดยเรียกร้องให้นายกรัฐมนตรีอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ ลาออกจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรีเพื่อเปิดทางให้ผู้นำคนใหม่ที่มีความสามารถ ความเด็ดเดี่ยวและความซื่อสัตย์มาทำหน้าที่แทน นายสนธิ ลิ้มทองกุล กล่าวกับผู้ชุมนุมบนเวทีสะพานม้ฆวานรังสรรค์เมื่อวันที่ 14 มีนาคม 2554 เวลา 21.20 น. ดังความตอนหนึ่งว่า

⁴⁰⁰ "ศาลเขมรตัดสินคุก 9 เดือน รอลงอาญา 5 ไทย," คมชัดลึกออนไลน์, 21 มกราคม 2554,

<http://www.komchadluek.net/detail/20110121/86460/ศาลเขมรตัดสินคุก9ด.รอลงอาญา5ไทย.html>.

⁴⁰¹ "พันธมิตรฯ ยัน 25 ม.ค.ชุมนุม 3 ข้อเรียกร้อง สมณโพธิรักษ์ ร่วม," ผู้จัดการออนไลน์, 21 มกราคม 2554,

<http://www.manager.co.th/Politics/ViewNews.aspx?NewsID=954000008935>.

⁴⁰² อ้างถึงแล้ว.

“นายกรัฐมนตรีอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ เป็นคนที่ต่อแผล เอาดีใส่ตัวเอาชั่วใส่คนอื่นมานานแล้ว ...ทำให้เราเสียแผ่นดิน ทั้งโกงชาติและขายชาติ ...พรรคนี้นำเรื่องเลวที่ยิ่งใหญ่ที่สุด ทำให้เสียปราสาทพระวิหาร ...เราแค่บอกว่าให้ยกเลิกเอ็มโอยู 43 แล้วจะสลายการชุมนุมทันที แต่ไม่ยอมทำให้เพราะอยู่ในกระบวนการขายชาติขายแผ่นดิน⁴⁰³”

นับตั้งแต่วันที่ 25 มกราคม 2554 เป็นต้นมาการประชุมของกลุ่มพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตยก็ทวีความเข้มข้นสลับกับการขึ้นเวทีปราศรัยบนเวทีรวมพลังปกป้องแผ่นดินโดยเน้นการโจมตีรัฐบาลที่ไม่รักษาอธิปไตยของชาติ โดยเฉพาะบริเวณพื้นที่โดยรอบปราสาทพระวิหาร ซึ่งในช่วงเวลาดังกล่าวมีเหตุการณ์ที่เป็นการยั่วยุให้เกิดการปะทะระหว่างกันหลายเหตุการณ์ เช่น ทหารพรานของไทยได้สกัดข้อความลงบนแผ่นป้ายหินใต้ต้นไม้ บริเวณวัดแก้วสิกขาคีรีสวาระ อำเภอกันทรลักษ์ จังหวัดศรีสะเกษ ว่า “เขาพระวิหารเป็นพื้นที่อ้างสิทธิ์” ส่วนทหารกัมพูชาก็มาเขียนข้อความในแผ่นหินดังกล่าวว่า “ทหารไทยรุกรานดินแดนกัมพูชา” และ “ที่นี่ คือ กัมพูชา” (Here is Cambodia)⁴⁰⁴ หรือการที่นายปานเทพ พัวพงษ์พันธ์ กล่าวปราศรัยบนเวทีชุมนุมว่าขณะนี้มีการนำเสนอภาพถ่ายแสดงให้เห็นว่าบริเวณหน้าวัดแก้วสิกขาคีรีสวาระมีธงชาติกัมพูชาประดับอยู่ โดยกลุ่มพันธมิตรฯ พยายามเรียกร้องให้รัฐบาลไทยกดดันให้กัมพูชาปลดธงชาติกัมพูชาลงจากเสาวัดแก้วฯ โดยด่วน⁴⁰⁵

ภายหลังจากการประชุมประท้วงและเหตุการณ์ยั่วยุต่างๆ ตลอดเดือนมกราคม พ.ศ.2554 โดยเฉพาะปัญหาเรื่องป้ายหินและธงกัมพูชาบริเวณวัดแก้วสิกขาคีรีสวาระ สถานการณ์บริเวณชายแดนไทย-กัมพูชาก็เกิดความตึงเครียดขึ้น มีการปะทะสู้รบระหว่างทหารไทยกับทหารกัมพูชา บริเวณใกล้ปราสาทพระวิหารในช่วงระหว่างวันที่ 4-7 กุมภาพันธ์ 2554 ส่งผลให้คนไทยจำนวน 3 คน และคนกัมพูชาจำนวน 8 คน เสียชีวิต ประชาชนอีกหลายพันคนต้องอพยพออกจากพื้นที่ กองทัพภาคที่ 2 ได้ประกาศสั่งปิดจุดผ่านแดนถาวรช่องจอม-โอเสม็ด และตลาดการค้าชายแดนช่องจอมในฝั่งไทย ตำบลด่าน อำเภอกาบเชิง จังหวัดสุรินทร์ ลงชั่วคราว โดยไม่มีกำหนดจนกว่าสถานการณ์จะ

⁴⁰³ "สนธิยกอภิสิทธิ์เลวกว่าทุกรัฐบาลตั้งแต่ประเทศไทยมีมา," ประชาไทออนไลน์, 15 มีนาคม 2554, <http://www.prachatai.org/journal/2011/03/33539.html>.

⁴⁰⁴ "มทก.2 จับมือปักทหารเขมร ทูบป้ายคำไทยรุกรานเขาวิหาร หลังตึงเครียดหนักหวิดปะทะ," ผู้จัดการออนไลน์, 26 มกราคม 2554, <http://www.manager.co.th/Local/ViewNews.aspx?NewsID=954000011331>.

⁴⁰⁵ "พันธมิตรฯ ชุมนุมวันที่ 6 เร่ง รบ.ปลดธงเขมร," ผู้จัดการออนไลน์, 30 มกราคม 2554, <http://www.manager.co.th/Politics/ViewNews.aspx?NewsID=954000012795>.

กลับมาสู่ภาวะปกติ⁴⁰⁶ จนอาจกล่าวได้ว่าการปะทะกันด้วยกำลังทหารตามแนวชายแดนไทย-กัมพูชาครั้งนี้ถือว่ามีควมรุนแรงมากที่สุดนับตั้งแต่มีการปะทะระหว่างกันนับตั้งแต่พ.ศ.2551 เป็นต้นมา⁴⁰⁷

การปะทะกันตามแนวชายแดนระหว่างไทยและกัมพูชาที่รุนแรงส่งผลให้ประชาคมโลกเกิดความวิตกกังวลและกระตุ้นให้อินโดนีเซียในฐานะประธานอาเซียนในขณะนั้นต้องเข้ามามีบทบาทในการแก้ไขปัญหา ในการประชุมคณะมนตรีความมั่นคงแห่งสหประชาชาติ ที่กรุงนิวยอร์ก เมื่อวันที่ 14 กุมภาพันธ์ 2554 ประธานการประชุมเรียกร้องให้มีการหยุดยิงถาวร และสนับสนุนบทบาทของอาเซียนในการประสานงานให้เกิดการเจรจาเพื่อแก้ไขข้อพิพาทระหว่างไทยและกัมพูชา ซึ่งอินโดนีเซียก็แสดงเจตจำนงที่จะส่งผู้สังเกตการณ์เข้าไปยังบริเวณชายแดนไทย-กัมพูชาเพื่อลดโอกาสที่จะเกิดการปะทะกันขึ้นอีก ในวันที่ 22 กุมภาพันธ์ 2554 มีการประชุมคณะรัฐมนตรีต่างประเทศอาเซียนอย่างไม่เป็นทางการ อินโดนีเซียในฐานะประธานอาเซียนในขณะนั้น ได้ออกแถลงการณ์ (Statement by The Chairman of ASEAN) เรียกร้องให้ไทยและกัมพูชากลับมาเจรจาพิพาทต่อกันตามกลไกที่มีอยู่ โดยให้อินโดนีเซียมีบทบาทสนับสนุนตามความเหมาะสม แต่อย่างไรก็ดีการพยายามเข้ามาแสดงบทบาทเป็นตัวกลางไกล่เกลี่ยข้อพิพาทระหว่างไทยและกัมพูชาของอินโดนีเซียก็ไม่บรรลุผลสำเร็จ เนื่องจากผู้นำทหารของไทยไม่ต้องการให้มีประเทศที่สามเข้ามาเกี่ยวข้องและเป็นหน้าที่ของกองทัพที่ต้องปกป้องและรักษาอธิปไตยของชาติ เห็นได้จากเมื่อมีการเสนอให้จัดการประชุมคณะกรรมการชายแดนทั่วไปไทย-กัมพูชา (General Border Committee - GBC) ที่เมืองโบกอร์ ประเทศอินโดนีเซีย นั้น พล.อ.ประยุทธ์จันทร์โอชา ผู้บัญชาการทหารบก กล่าวว่านายทหารระดับสูงของไทยจะไม่เข้าร่วมการประชุมจีบีซี ดังความตอนหนึ่งว่า

“เราไม่ไป เราไม่ต้องการให้จัดการประชุมขึ้นในประเทศที่สาม ทหารไทยและกัมพูชาที่มีความใกล้ชิดสนิทสนมกันมาก การเจรจาดูจะเป็นเรื่องของทหารทั้งสองประเทศเท่านั้น ประเทศที่สามไม่ควรเข้ามายุ่งเกี่ยว”⁴⁰⁸

หรือปรากฏดังคำกล่าวของ พล.อ.ทรงกิตติ จักกาบาตร์ ผู้บัญชาการทหารสูงสุด ที่ไม่เห็นด้วยเกี่ยวกับการให้ผู้สังเกตการณ์จากอินโดนีเซียเข้ามาเป็นผู้ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทระหว่างไทยและกัมพูชาและกองทัพมีหน้าที่ปกป้องอธิปไตยของชาติ ดังความตอนหนึ่งว่า

“เป็นเกมของกัมพูชาที่ต้องการให้ผู้สังเกตการณ์จากอินโดนีเซียเข้ามาจุดยืนกองทัพ คือ ปกป้องอธิปไตยเหนือดินแดน ไม่ให้ใครมาล้วงล้ำอธิปไตย และรักษาผลประโยชน์ของชาติ กองทัพไม่เจรจากับใครเพราะเราถูกออกแบบให้มารบ ให้

⁴⁰⁶ "ทัพภาค 2 สั่งปิดด่านช่องจอม-โอเสมีด," คมชัดลึกออนไลน์, 7 กุมภาพันธ์ 2554,

<http://www.komchadluek.net/detail/20110207/88105/ทัพภาค2สั่งปิดด่านช่องจอมโอเสมีด.html>.

⁴⁰⁷ "บทความพิเศษ: ลำดับเหตุการณ์การปะทะระหว่างไทย-กัมพูชา วันที่ 4-7 กุมภาพันธ์ 2554," สถาบันเทคโนโลยีป้องกันประเทศ (องค์การมหาชน), http://www.dti.or.th/page_bx.php?cid=24&cno=4412.

⁴⁰⁸ Wassana Nanuam, "No' to Gbc Meeting in Indonesia," *The Bangkok Post* 22 March 2011.

ปกป้องอธิปไตย... ถ้าเกิดเราถูกคุกคามจะต้องตอบโต้ หากใครจะเข้ามาต้องปลดอาวุธ หากยิงก็ต้องตอบโต้...”⁴⁰⁹

ประเทศไทยไม่ตกลงให้อินโดนีเซียเข้ามาใกล้เคียงและไม่อนุญาตให้มีการส่งคณะผู้สังเกตการณ์เข้ามาในไทย ปัญหาข้อพิพาทเรื่องปราสาทพระวิหารจึงยังคงดำเนินอยู่ต่อไป ซึ่งสถานการณ์ชายแดนไทย-กัมพูชายังคงตึงเครียดอย่างหนักโดยในช่วงระหว่างวันที่ 22 เมษายน – 3 พฤษภาคม 2554 เกิดการปะทะกันระหว่างทหารไทยและกัมพูชาบริเวณปราสาทตาเมือนธมและปราสาทตาควาย จังหวัดสุรินทร์ มีการใช้อาวุธหลายประเภททั้งเครื่องยิงลูกระเบิดปืนใหญ่สนาม ปืนใหญ่รถถัง รวมทั้งจรวดหลายลำกล้อง (BM-21) ส่งผลให้เกิดความเสียหายในฝั่งไทยเป็นพื้นที่กว้าง การปะทะกันเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องโดยฝ่ายไทยมีผู้เสียชีวิตจำนวน 10 คน เป็นทหาร 8 คน พลเรือน 2 คน และได้รับบาดเจ็บ 137 คน เป็นทหาร 123 คน และพลเรือน 14 คน⁴¹⁰ ความขัดแย้งบริเวณชายแดนไทย-กัมพูชาที่ดำเนินไปในทิศทางที่รุนแรงและมีแนวโน้มว่าจะไม่สามารถเจรจากันได้นั้น รัฐบาลกัมพูชาจึงยื่นคำร้องต่อศาลยุติธรรมระหว่างประเทศเมื่อวันที่ 28 เมษายน 2554 ขอให้ศาลฯ ตีความคำพิพากษาคดีปราสาทพระวิหารที่ศาลฯ ได้ตัดสินไปแล้วเมื่อพ.ศ.2505 โดยไทยกับกัมพูชามีประเด็นที่เห็นขัดแย้งกันเกี่ยวกับความหมายหรือขอบเขตของคำพิพากษาดังกล่าว และขอให้ศาลฯ ตัดสินว่าพันธกรณีของไทยที่จะต้องถอนทหาร ตำรวจ ผู้เฝ้ารักษาหรือผู้ดูแลออกจากปราสาทหรือบริเวณใกล้เคียงปราสาทในดินแดนกัมพูชานั้น เป็นผลมาจากพันธกรณีทั่วไปของไทยที่จะต้องเคารพบูรณภาพแห่งดินแดนของกัมพูชา ซึ่งดินแดนนั้นได้มีการกำหนดขอบเขตในบริเวณปราสาทและพื้นที่ใกล้เคียงแล้วโดยแผนที่ภาคผนวก 1 (แผนที่ 1:200,000 ระวังดงรัก) ที่ศาลฯ ใช้เป็นพื้นฐานของคำตัดสินเมื่อพ.ศ.2505 อีกทั้งกัมพูชายังต้องการให้ศาลฯ ออกมาตรการชั่วคราวตามข้อ 41 ของธรรมนูญศาลยุติธรรมระหว่างประเทศในระหว่างที่ศาลฯ กำลังพิจารณาคำขอตีความ โดยขอให้ไทยถอนกำลังทั้งหมดออกจากส่วนต่าง ๆ ของดินแดนกัมพูชาในพื้นที่ปราสาทพระวิหารทันทีโดยไม่มีเงื่อนไข ห้ามไทยมีกิจกรรมทางทหารใดๆ ในพื้นที่ปราสาทพระวิหาร และขอให้ไทยงดการกระทำหรือการดำเนินการใดๆ ที่กระทบสิทธิของกัมพูชาหรือเพิ่มความขัดแย้งในช่วงการพิจารณาคดีจนกว่าศาลฯ จะดำเนินการตีความคำพิพากษาแล้วเสร็จ⁴¹¹ ในช่วงที่ปัญหาข้อพิพาทปราสาทพระวิหารกำลังอยู่ในช่วงกระบวนการพิจารณาของศาลยุติธรรมระหว่างประเทศ เป็นช่วงที่การเมืองภายในของไทยประสบปัญหาความขัดแย้งทางการเมือง นายกรัฐมนตรีอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ จึงประกาศยุบสภาเมื่อวันที่ 6 พฤษภาคม 2554 และจัดให้มีการเลือกตั้งทั่วไปขึ้นในวันที่ 3 กรกฎาคม

⁴⁰⁹ "ทหารไม่เจรจา สกัดผู้รุกราน รักษาอธิปไตย," ไทยรัฐออนไลน์, 23 เมษายน 2554, <https://www.thairath.co.th/content/166079>.

⁴¹⁰ กระทรวงการต่างประเทศ, "ข้อมูลที่ประชาชนไทยควรทราบเกี่ยวกับกรณีปราสาทพระวิหารและการเจรจาเขตแดนไทย-กัมพูชา," (ธันวาคม 2554), หน้า 54.

⁴¹¹ "ถาม-ตอบ ประเด็นข้อสงสัยเกี่ยวกับกรณีกัมพูชายื่นคำขอให้ศาลยุติธรรมระหว่างประเทศตีความคำพิพากษาคดีปราสาทพระวิหาร," ข่าวสารนิตเทศ กระทรวงการต่างประเทศ, 13 มิถุนายน 2554, <http://mfa.go.th/main/th/news/2567/31333-ถาม-ตอบประเด็นข้อสงสัยเกี่ยวกับกรณีกัมพูชายื่นคำขอ.html>.

2554 ซึ่งผลการเลือกตั้งปรากฏว่าพรรคเพื่อไทยชนะการเลือกตั้ง นางสาวยิ่งลักษณ์ ชินวัตร ขึ้นเป็น นายกรัฐมนตรีคนต่อไป ในขณะที่นั้นศาลยุติธรรมระหว่างประเทศพิพากษาและมีคำสั่งมาตรการชั่วคราวเมื่อวันที่ 18 กรกฎาคม 2554 ดังนี้⁴¹²

(1) ให้ไทยและกัมพูชาปรับกำลังทหารที่อยู่ในเขตปลอดภัยชั่วคราวและงดเว้นการมีทหาร อยู่ในพื้นที่ดังกล่าว

(2) ไม่ให้ไทยขัดขวางการเข้าออกปราสาทพระวิหารโดยอิสระของกัมพูชาหรือการส่งเครื่องอุปโภคบริโภคไปยังบุคลากรที่ไม่ใช่ทหารของกัมพูชาในปราสาทพระวิหาร

(3) ให้ไทยและกัมพูชาดำเนินการตามความร่วมมือที่ทั้งสองฝ่ายได้ตกลงกันในกรอบอาเซียน และอนุญาตให้คณะผู้สังเกตการณ์ที่ตั้งขึ้นโดยอาเซียนเข้าไปยังเขตปลอดภัยชั่วคราวได้

(4) ให้ไทยและกัมพูชางดเว้นการกระทำใดๆ ที่ทำให้ข้อพิพาทในศาลยุติธรรมระหว่างประเทศ ทวีความรุนแรงหรือแก้ไขยากขึ้น

ต่อมาเมื่อวันที่ 18 ตุลาคม 2554 คณะรัฐมนตรีของรัฐบาลยิ่งลักษณ์ ชินวัตร ก็มีมติให้ปฏิบัติตามคำสั่งมาตรการชั่วคราวของศาลยุติธรรมระหว่างประเทศ โดยใช้กลไกคณะกรรมการชายแดนไทย-กัมพูชา (เจปซี) ที่มีรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหมของทั้งสองประเทศเป็นประธานร่วมกัน⁴¹³

6.2 ผลกระทบต่อความสัมพันธ์ระหว่างไทยและกัมพูชาจากข้อพิพาทเรื่องปราสาทพระวิหาร

ความสัมพันธ์ระหว่างไทยและกัมพูชาในช่วงก่อนเกิดข้อพิพาทเรื่องปราสาทพระวิหาร พ.ศ.2551 มีการพัฒนา มีความก้าวหน้า และดำเนินไปบนพื้นฐานความเข้าใจระหว่างกันผ่านกรอบความร่วมมือต่างๆ ทั้งในระดับทวิภาคีและพหุภาคี โดยความร่วมมือในระดับพหุภาคี เช่น ยุทธศาสตร์ความร่วมมือทางเศรษฐกิจอิรวดี-เจ้าพระยา-แม่โขง (Ayeyawady-Chao Phraya-Mekong Economic Cooperation Strategy: ACMECS) กรอบความร่วมมืออนุภูมิภาคแม่น้ำโขง (Greater Mekong Sub-region: GMS) ส่วนความร่วมมือในระดับทวิภาคี เช่น มติที่ประชุมคณะรัฐมนตรีร่วมไทย-กัมพูชา พ.ศ.2546 ที่เมืองเสียมราฐและจังหวัดอุบลราชธานี ที่ถือเป็นสัญลักษณ์ของการฟื้นคืนความสัมพันธ์ระหว่างไทยและกัมพูชาให้กลับคืนสู่ปกติหลังจากเกิดเหตุการณ์ไม่สงบในกรุงพนมเปญ เมื่อวันที่ 29 มกราคม 2546 หรือมติที่ประชุมคณะกรรมการร่วมว่าด้วยความร่วมมือทวิภาคีไทย-กัมพูชา ครั้งที่ 5 ที่กรุงพนมเปญ เมื่อวันที่ 7-8 กุมภาพันธ์ 2549 จนกระทั่งเมื่อพ.ศ.2551 ปัญหาข้อพิพาทเรื่องปราสาทพระวิหารระหว่างไทยและกัมพูชาปะทุขึ้นโดยมีแนวคิดชาตินิยมเป็นปัจจัยเร่งยกระดับการใช้กำลังระหว่างกัน ได้ส่งผลกระทบต่อความสัมพันธ์ระหว่างไทยและกัมพูชาให้

⁴¹² "ถาม-ตอบ กรณีศาลโลกมีคำสั่งออกมาตรการชั่วคราวให้ไทยและกัมพูชาปฏิบัติตาม," ข่าวสารนิเทศ กระทรวงการต่างประเทศ, 9 มกราคม 2556, <http://www.phraviharn.org/main/th/news/2855/34553-ถาม-ตอบกรณีศาลโลกมีคำสั่งออกมาตรการชั่วคราวให้ไทยและกัมพูชาปฏิบัติตาม.html>.

⁴¹³ "ตามรอยคดีปราสาทพระวิหาร ระเบิดเวลาลูกใหม่ รบ.ป.", มติชนออนไลน์, 4 มกราคม 2556, http://www.matichon.co.th/news_detail.php?newsid=1357268454.html.

ตกต่ำลงเป็นอย่างมากทั้งทางด้านการเมือง ด้านเศรษฐกิจ และด้านความมั่นคง ตลอดช่วงพ.ศ.2551-2554 โดยมีรายละเอียด ดังนี้

6.2.1 ผลกระทบทางด้านการเมือง

ช่วงก่อนพ.ศ.2551 ผู้นำไทยและกัมพูชาที่มีความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดและมีการแลกเปลี่ยนการเยือนระหว่างกันอย่างสม่ำเสมอ อันมีส่วนช่วยให้ความร่วมมือระหว่างไทยและกัมพูชาเป็นไปอย่างราบรื่นและสามารถแก้ไขปัญหาและอุปสรรคต่างๆ ได้อย่างรวดเร็วและมีประสิทธิภาพ⁴¹⁴ ในส่วนความร่วมมือระหว่างไทยและกัมพูชาเรื่องปราสาทพระวิหาร รัฐบาลไทยก็ให้ความสำคัญอย่างมาก โดยมีมติคณะรัฐมนตรีร่วมไทย-กัมพูชาเมื่อ 31 พฤษภาคม - 1 มิถุนายน 2546 ว่าทั้งสองฝ่ายต่างเห็นชอบในหลักการให้ร่วมมือกันพัฒนาเขาพระวิหารเพื่อผลประโยชน์ร่วมกัน ทั้งในด้านการส่งเสริมการท่องเที่ยว การศึกษาทางประวัติศาสตร์และโบราณคดี การพัฒนาพื้นที่ในปริมณฑลรอบปราสาทพระวิหาร เพื่อยกสภาพชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนทั้งสองประเทศ รวมทั้งเพื่อให้ปราสาทพระวิหารเป็นสัญลักษณ์ของความสัมพันธ์อันแน่นแฟ้นและยั่งยืนระหว่างไทยและกัมพูชา ซึ่งรัฐบาลไทยได้ตั้งคณะกรรมการร่วมเพื่อพัฒนาปราสาทพระวิหารโดยมีรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศเป็นประธานและตั้งอนุกรรมการขึ้นมาช่วยงาน จำนวน 2 ชุด คือ คณะอนุกรรมการบูรณปฏิสังขรณ์ปราสาทพระวิหาร มีนายเดช บุญนาค เป็นประธาน และคณะอนุกรรมการวางแผนพัฒนาร่วมเขาพระวิหาร มีนายบัณฑิต โสทธิพลฤทธิ์ รองปลัดกระทรวงการต่างประเทศเป็นประธาน ในส่วนกัมพูชาได้จัดตั้งคณะกรรมการระหว่างกระทรวงเพื่อพัฒนาพื้นที่ตาเฒ่าและปราสาทพระวิหาร มีนายสก อัน รัฐมนตรีอาวุโสประจำสำนักนายกรัฐมนตรีเป็นประธาน ซึ่งภายใต้คณะกรรมการและอนุกรรมการดังกล่าว อีกทั้งยังมีการจัดกิจกรรมฉลองครบรอบ 55 ปี ของการสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตไทย-กัมพูชา ในระหว่างวันที่ 19 ธันวาคม 2548 ถึงวันที่ 19 ธันวาคม 2549 โดยมีกิจกรรมที่ทั้งสองฝ่ายฉลองร่วมกันจำนวนมากถึง 55 โครงการ

เมื่อประเทศไทยและกัมพูชาประสบกับปัญหาข้อพิพาทเรื่องปราสาทพระวิหารเมื่อพ.ศ.2551 ผู้นำของทั้งสองประเทศก็ไม่มี การแลกเปลี่ยนการเยือนระหว่างกัน และความสัมพันธ์ระหว่างทั้งสองประเทศถึงจุดต่ำสุดเมื่อพ.ศ.2552 จากการที่ไทยและกัมพูชาประกาศลดระดับความสัมพันธ์ทางการทูตระหว่างกัน โดยรัฐบาลอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ ได้เรียกนายประศาสน์ ประศาสน์วินิจฉัย เอกอัครราชทูตไทย ประจำกรุงพนมเปญ กลับประเทศ เพื่อลดระดับความสัมพันธ์ทางการทูตจากตำแหน่งเอกอัครราชทูตเหลือเพียงตำแหน่งอุปทูตเมื่อวันที่ 5 พฤศจิกายน 2552 รวมทั้งได้ประกาศยกเลิกบันทึกความเข้าใจระหว่างรัฐบาลไทยและกัมพูชาว่าด้วยพื้นที่ที่ไทยกับกัมพูชาอ้างสิทธิเหนือไหล่ทวีปที่ซ้อนทับกัน พื้นที่กว่า 26,000 ตารางกิโลเมตร ที่ลงนามเมื่อวันที่ 18 มิถุนายน 2544 และจะทบทวนความร่วมมือต่างๆ ที่รัฐบาลไทยกำลังดำเนินการอยู่กับกัมพูชา ในขณะที่นายกรัฐมนตรี

⁴¹⁴ "ความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับกัมพูชา," สำนักงานส่งเสริมการลงทุน, 2553,

http://www.boi.go.th/thai/clmv/Back_up/2010_cambodia/2010_cam_5_0.html.

ฮุน เซน ก็มีคำสั่งให้นายคารบ ปาลวัฒน์วิไชย เลขาธิการเอกประจําสถานทูตไทยประจํากรุงพนมเปญ ออกจากกัมพูชาภายใน 48 ชั่วโมง และสั่งการให้หน่วยงานทุกระดับของกัมพูชาระงับการรับความช่วยเหลือต่างๆ ทั้งหมดจากรัฐบาลอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ นอกจากนี้เมื่อวันที่ 8 สิงหาคม 2553 นายกรัฐมนตรีอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ ได้ให้สัมภาษณ์สดทางช่อง สทท. 11 ว่าประเทศไทยไม่ยอมรับแผนที่มาตราส่วน 1:200,000 และทางขึ้นปราสาทพระวิหารอยู่บริเวณฝั่งไทยจึงต้องขึ้นทางฝั่งไทย และต้องได้รับอนุญาตจากไทยก่อนทุกครั้ง ซึ่งคำสัมภาษณ์ดังกล่าวสร้างความไม่พอใจให้แก่นายกรัฐมนตรีฮุน เซน อย่างมาก โดยกัมพูชาได้ทำหนังสือถึงสหประชาชาติเพื่อประณามท่าทีของนายกรัฐมนตรีอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ

6.2.2 ผลกระทบทางด้านเศรษฐกิจ

ช่วงก่อนพ.ศ.2551 รัฐบาลไทยและรัฐบาลกัมพูชามีการพัฒนาความร่วมมือทางด้านเศรษฐกิจระหว่างกันหลายประการ เช่น ยุทธศาสตร์ความร่วมมือทางเศรษฐกิจอิรวดี-เจ้าพระยา-แม่โขง หรือการพัฒนาความร่วมมือทางเศรษฐกิจผ่านกรอบความร่วมมืออนุภูมิภาคแม่น้ำโขง หรือการที่รัฐบาลไทยให้ความช่วยเหลือในการก่อสร้างถนนในกัมพูชา จำนวน 2 สาย คือ ถนนหมายเลข 48 (ตราด-เกาะกง-สเรอัมเบิล) ระยะทาง 153 กิโลเมตร และถนนหมายเลข 67 (ช่องสะง่า-อัลลองเวง-เสียมเรียบ) ระยะทาง 151 กิโลเมตร โดยสามารถเชื่อมต่อกับถนนหมายเลข 68 และ 64 ในเขตจังหวัดพระวิหารและจังหวัดกัมปงธม ดังนั้นความสัมพันธ์ระหว่างไทยและกัมพูชาในช่วงก่อนพ.ศ.2551 สะท้อนภาพความร่วมมือที่ใกล้ชิดและมิตรภาพอันอบอุ่นและแน่นแฟ้น⁴¹⁵ นอกจากความร่วมมือผ่านกรอบความร่วมมือทางเศรษฐกิจต่างๆ แล้ว ประเทศไทยและกัมพูชายังมีการพัฒนาความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจผ่านการค้าชายแดนระหว่างกัน เนื่องจากประเทศไทยมีพรมแดนติดกับกัมพูชาเป็นระยะทาง 798 กิโลเมตร มีด่านชายแดนถาวรที่สามารถส่งออกและนำเข้าสินค้าระหว่างกัน จำนวน 6 ด่าน ได้แก่ ด่านช่องสะง่า จังหวัดศรีสะเกษ ด่านบ้านผักกาดและด่านบ้านแหลม จังหวัดจันทบุรี ด่านบ้านหาดเล็ก จังหวัดตราด ด่านบ้านคลองลึก จังหวัดสระแก้ว และด่านช่องจอม จังหวัดสุรินทร์ ดังนั้นการค้าชายแดนกับกัมพูชาจึงมีบทบาทและมีความสำคัญต่อไทยอย่างมาก ซึ่งในช่วง 5 ปี ย้อนหลังนับตั้งแต่ปีพ.ศ.2547-2551 ก่อนที่ไทยจะเกิดกรณีพิพาทเรื่องปราสาทพระวิหารกับกัมพูชา ภาพรวมการค้าชายแดนไทย-กัมพูชา มีมูลค่าเพิ่มมากขึ้นทุกปี โดยในพ.ศ.2547 มูลค่าการค้าชายแดนไทย-กัมพูชา คิดเป็น 23,530 ล้านบาท ในพ.ศ.2548 มูลค่าการค้าชายแดนไทย-กัมพูชา คิดเป็น 31,128 ล้านบาท ในพ.ศ.2549 มูลค่าการค้าชายแดนไทย-กัมพูชา คิดเป็น 36,022 ล้านบาท ในพ.ศ.2550 มูลค่าการค้าชายแดนไทย-กัมพูชา คิดเป็น 37,354 ล้านบาท และในพ.ศ.2551 มูลค่าการค้าชายแดนไทย-กัมพูชา คิดเป็น 50,299 ล้านบาท⁴¹⁶

⁴¹⁵ พิภพ อุดร. กรณีปราสาทพระวิหารระหว่างไทย-กัมพูชา เหยี่ยวนคนละด้านของเงินคนละสกุล. หน้า 7-9.

⁴¹⁶ ศูนย์เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร, "มูลค่าการค้าชายแดนระหว่างไทย-กัมพูชา พ.ศ.2541-2551," (สำนักงานปลัดกระทรวงพาณิชย์โดยความร่วมมือของกรมศุลกากร, 2551).

เมื่อประเทศไทยและกัมพูชาประสบกับปัญหาข้อพิพาทเรื่องปราสาทพระวิหารเมื่อพ.ศ.2551 ความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจระหว่างสองประเทศก็ถดถอยลง เห็นได้จากการมูลค่าการค้าชายแดน ไทย-กัมพูชา ลดต่ำลงจากจำนวน 50,299 ล้านบาท (พ.ศ.2551) เหลือเพียง 45,373 ล้านบาท (พ.ศ. 2552) แต่อย่างไรก็ดีเมื่อพิจารณาโดยภาพรวมพบว่ามูลค่าการค้าชายแดนไทย-กัมพูชาตลอดช่วง พ.ศ.2552-2554 ก็ถือว่ามียุทธศาสตร์เพิ่มสูงขึ้น โดยในพ.ศ.2553 มูลค่าการค้าชายแดนไทย-กัมพูชา คิดเป็น 55,416 ล้านบาท และในพ.ศ.2554 มูลค่าการค้าชายแดนไทย-กัมพูชา คิดเป็น 63,977 ล้านบาท⁴¹⁷ ทั้งนี้การที่มูลค่าการค้าชายแดนไทย-กัมพูชาในภาพรวมนับตั้งแต่พ.ศ.2552-2554 มีมูลค่าเพิ่มสูงขึ้น โดยปีที่มูลค่าการค้าชายแดนได้รับผลกระทบมีเพียงช่วงพ.ศ.2552 นั้น สาเหตุประการหนึ่ง คือ มูลค่าการค้าชายแดนไทย-กัมพูชามีการรวบรวมตัวเลขจากด่านชายแดนถาวรทั้ง 6 แห่ง โดยด่านชายแดนถาวรที่ได้รับผลกระทบจากกรณีพิพาทเรื่องปราสาทพระวิหารมีเพียงการค้าบริเวณด่านช่องชะงำเท่านั้น ดังนั้นมูลค่าการค้าชายแดนไทย-กัมพูชาโดยภาพรวมตลอด 4 ปี จึงไม่ได้รับผลกระทบมากนัก แต่อย่างไรก็ดี จากข้อมูลตัวเลขมูลค่าการค้าชายแดนไทย-กัมพูชาที่ลดลงจากจำนวน 50,299 ล้านบาท (พ.ศ.2551) เหลือเพียง 45,373 ล้านบาท (พ.ศ.2552) ก็สามารถสะท้อนให้เห็นผลกระทบทางด้านเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นจากปัญหาข้อพิพาทเรื่องปราสาทพระวิหารได้อย่างมีนัยสำคัญ

6.2.3 ผลกระทบทางด้านความมั่นคง

ช่วงก่อนพ.ศ.2551 ประเทศไทยและกัมพูชามีการพัฒนาความร่วมมือด้านความมั่นคงระหว่างกันหลากหลายด้าน เช่น การสำรวจและปักปันเขตแดนทางบกไทย-กัมพูชา เนื่องจากประเทศไทยและกัมพูชามีเขตแดนทางบกติดต่อกันประมาณ 798 กิโลเมตร มีหลักเขตแดนทั้งสิ้น 73 หลักเขต ดังนั้นประเทศไทยและกัมพูชาจึงจัดตั้งคณะกรรมการเขตแดนร่วมและคณะอนุกรรมการเทคนิคร่วม เป็นกลไกสำคัญที่กำกับดูแลภารกิจในด้านการสำรวจปักปันและการแก้ไขปัญหาเขตแดนทางบกร่วมกัน โดยทั้งสองประเทศเริ่มสำรวจเส้นเขตแดนบริเวณหลักเขตที่ 48-49 ในจังหวัดสระแก้ว เมื่อเดือนพฤษภาคม พ.ศ.2549 อีกทั้งรัฐบาลทั้งสองยังสนับสนุนให้มีการแก้ไขปัญหาพื้นที่ไหลทวีปที่ทั้งสองฝ่ายอ้างสิทธิทับซ้อนกันเพื่อให้ทั้งสองฝ่ายสามารถแสวงหาประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติทางทะเลได้อย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้ยังมีความร่วมมือในการอำนวยความสะดวกด้านการสัญจรข้ามแดนระหว่างประชาชนของทั้งสองประเทศบนพื้นฐานของข้อตกลงการสัญจรข้ามแดนไทย-กัมพูชา พ.ศ.2540 เพื่อส่งเสริมการสัญจรข้ามแดนที่ถูกต้องตามกฎหมาย อีกทั้งยังเป็นการป้องกันและปราบปรามอาชญากรรมในพื้นที่ชายแดน ไม่ว่าจะเป็นการลักลอบค้ายาเสพติด การลักลอบเข้าเมืองโดยผิดกฎหมาย แรงงานข้ามชาติ หรือการโจรกรรมรถยนต์หรือรถจักรยานยนต์ เป็นต้น

⁴¹⁷ อ้างถึงแล้ว.

เมื่อประเทศไทยและกัมพูชาประสบกับปัญหาข้อพิพาทเรื่องปราสาทพระวิหาร รัฐบาลอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ และรัฐบาลฮุนเซน ต่างสนับสนุนการใช้มาตรการทางการทหารระหว่างกัน โดยรัฐบาลทั้งสองได้ส่งกองกำลังเข้าไปในบริเวณตามแนวชายแดนระหว่างไทยและกัมพูชาจนเกิดการปะทะกันทางการทหารระหว่างกันมาโดยตลอดนับตั้งแต่พ.ศ.2551 เป็นต้นมา ดังเช่น เมื่อวันที่ 3 เมษายน 2552 เกิดการปะทะระหว่างทหารไทยและทหารกัมพูชาตามแนวชายแดนไทย-กัมพูชา บริเวณทิศเหนือของภูม๊ะเขือ ตำบลเสาชังชัย อำเภอกันทรลักษ์ จังหวัดศรีสะเกษ ส่งผลให้ตลาดและชุมชนบริเวณทางขึ้นปราสาทพระวิหารถูกเพลิงไหม้เสียหายเกือบทั้งหมด รวมทั้งมีทหารไทยเสียชีวิตจำนวน 2 นาย และบาดเจ็บจำนวน 7 นาย หรือเหตุการณ์เมื่อวันที่ 29 ธันวาคม 2553 ที่กลุ่มคนไทยจำนวน 7 คน ถูกจับกุมบริเวณชายแดนไทย-กัมพูชา จังหวัดสระแก้ว ซึ่งอาจมีการรุกล้ำเข้าไปในดินแดนของกัมพูชา โดยกลุ่มคนไทยทั้งหมดถูกส่งตัวไปที่จังหวัดบันเตียเมียนเจย ของกัมพูชา เพื่อดำเนินคดีตามกฎหมายของกัมพูชา หรือเหตุการณ์ปะทะสู้รบระหว่างทหารไทยและทหารกัมพูชา บริเวณใกล้ปราสาทพระวิหารช่วงระหว่างวันที่ 4-7 กุมภาพันธ์ 2554 ส่งผลให้ประชาชนไทยจำนวน 3 คน และประชาชนกัมพูชา จำนวน 8 คน เสียชีวิต และประชาชนของทั้งสองประเทศจำนวนหลายพันคนต้องอพยพออกจากพื้นที่ หรือการปะทะกันระหว่างทหารไทยและกัมพูชาในช่วงระหว่างวันที่ 22 เมษายน - 3 พฤษภาคม 2554 บริเวณปราสาทตาเมือนธมและปราสาทตาควาย จังหวัดสุรินทร์ มีการใช้อาวุธหลายประเภททั้งเครื่องยิงลูกระเบิด ปืนใหญ่สนาม ปืนใหญ่รถถัง รวมทั้งจรวดหลายลำกล้อง (BM-21) ส่งผลให้เกิดความเสียหายในฝั่งไทยเป็นพื้นที่กว้าง การปะทะกันเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องโดยฝ่ายไทยมีผู้เสียชีวิตจำนวน 10 คน เป็นทหาร 8 คน พลเรือน 2 คน และได้รับบาดเจ็บ 137 คน เป็นทหาร 123 คน และพลเรือน 14 คน

6.3 บทสรุป

ทัศนะของนายกรัฐมนตรีอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ ที่คัดค้านการขึ้นทะเบียนปราสาทพระวิหารของกัมพูชา ตลอดจนการดำเนินการของรัฐบาลไม่ว่าจะเป็นมาตรการตอบโต้ทั้งทางการทูตและการทหารตลอดช่วงพ.ศ.2551-2554 ส่งผลให้ความสัมพันธ์ระหว่างสองประเทศตกต่ำลงอย่างมากทั้งทางด้านเศรษฐกิจ ด้านการเมือง และด้านความมั่นคง ซึ่งความสัมพันธ์ระหว่างสองประเทศที่ตกต่ำลงนำมาสู่การสูญเสียโอกาสในการลงทุนภายใต้กรอบความร่วมมือต่างๆ ที่ไทยเคยลงนามไว้กับกัมพูชาไม่ว่าจะเป็นการลงทุนก่อสร้างถนนหลายสายให้แก่กัมพูชา เกิดการสูญเสียรายได้จากการท่องเที่ยว การค้าระหว่างประเทศ การเติบโตทางเศรษฐกิจของประเทศ รวมทั้งกระทบต่อความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของประชาชนไทยที่อาศัยและทำธุรกิจในกัมพูชาและประชาชนชาวกัมพูชาที่อาศัยและทำธุรกิจในประเทศไทย ดังนั้นประเทศไทยจำเป็นต้องตระหนักและใช้ประเด็นการขึ้นทะเบียนปราสาทพระวิหารเป็นมรดกโลกของกัมพูชาเป็นโอกาสในการสร้างประโยชน์ในความร่วมมือทางเศรษฐกิจระหว่างประเทศ ประเทศไทยควรมีมือเพื่อร่วมลงทุนและพัฒนาปราสาทพระวิหารเพื่อผลประโยชน์ของประชาชนทั้งสองประเทศเป็นสำคัญ มากกว่าที่จะผลักดันประเด็นดังกล่าวให้เป็นวิกฤตทางด้านความสัมพันธ์ระหว่างประเทศจนความสัมพันธ์อยู่ในภาวะที่ตกต่ำมาโดยตลอดตั้งแต่พ.ศ.2551-2554

บทที่ 7

สรุปและอภิปรายผลการศึกษา

การศึกษาเรื่องชาตินิยมไทยกับข้อพิพาทเรื่องดินแดน: ศึกษาเปรียบเทียบรัฐบาลจอมพลแปลก พิบูลสงคราม พ.ศ.2481-2484 และรัฐบาลอภิสิต วีเวชชาชีวะ พ.ศ.2551-2554 ผู้ศึกษาพยายามเพิ่มเติมสาระของคำอธิบายเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างแนวคิดชาตินิยมกับปัญหาข้อพิพาทเรื่องดินแดนที่ไม่ได้อธิบายบนพื้นฐานปัญหาทางชาติพันธุ์ โดยนำประเทศไทยมาเป็นกรณีศึกษาเนื่องจากประเทศไทยไม่เคยตกเป็นอาณานิคมของตะวันตก ดังนั้นแนวคิดชาตินิยมของไทยจึงไม่ได้เกิดจากการเคลื่อนไหวทางการเมืองของชนกลุ่มน้อยหรือความต้องการสิทธิในการปกครองตนเองจากเจ้าอาณานิคม (self-determination) และเมื่อพิจารณาปรากฏการณ์ข้อพิพาทเรื่องดินแดนของไทยพบว่าปัจจัยชาตินิยมมีอิทธิพลต่อปัญหาดังกล่าวในสองยุค คือ สมัยรัฐบาลจอมพลแปลก พิบูลสงคราม (พ.ศ.2481-2484) และรัฐบาลอภิสิต วีเวชชาชีวะ (พ.ศ.2551-2554) การศึกษาครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาเปรียบเทียบอิทธิพลของแนวคิดชาตินิยมต่อการใช้กำลังทหาร (The Use of Force) ในปัญหาข้อพิพาทเรื่องดินแดนของไทยในสมัยรัฐบาลจอมพลแปลก พิบูลสงคราม (พ.ศ.2481-2484) และรัฐบาลอภิสิต วีเวชชาชีวะ (พ.ศ.2551-2554) ว่ามีลักษณะแตกต่างกันอย่างไร ดังนั้นผู้ศึกษาจึงแบ่งการนำเสนอเปรียบเทียบแนวคิดชาตินิยมกับปัญหาข้อพิพาทเรื่องดินแดนในสมัยรัฐบาลจอมพลแปลก พิบูลสงคราม พ.ศ.2481-2484 และสมัยรัฐบาลอภิสิต วีเวชชาชีวะ ระหว่างไทยและกัมพูชา พ.ศ.2551-2554 โดยมีรายละเอียด ดังนี้

7.1 เปรียบเทียบแนวคิดชาตินิยมกับปัญหาข้อพิพาทเรื่องดินแดน

ข้อพิพาทเรื่องดินแดนในสมัยรัฐบาลจอมพลแปลก พิบูลสงคราม พ.ศ.2481-2484	ข้อพิพาทเรื่องดินแดนในสมัยรัฐบาลอภิสิต วีเวชชาชีวะ พ.ศ.2551-2554
<p>ชุดความคิดที่ 1 : แนวคิดการสูญเสียดินแดน</p> <p>แนวคิดการสูญเสียดินแดนเป็นความทรงจำจากสมัยสมบูรณาญาสิทธิราชย์ ที่ถูกนำมาเน้นย้ำและสร้างให้มีความเป็นรูปธรรมมากขึ้นโดยการผลิตแผนที่แสดงการเสียดินแดนของไทยแก่ฝรั่งเศส 5 ครั้ง</p>	<p>ชุดความคิดที่ 1 : แนวคิดการสูญเสียดินแดน</p> <p>แนวคิดการสูญเสียดินแดนได้รับการสืบทอดมาจากสมัยรัฐบาลจอมพลแปลก พิบูลสงคราม โดยมีการขยายความเพิ่มเติมว่าสูญเสียดินแดนจากเดิม 8 ครั้ง เป็น 14 ครั้ง ซึ่งครั้งที่ 14 คือ การสูญเสียปราสาทพระวิหาร</p>
<p>ชุดความคิดที่ 2 : แนวคิดถิ่นกำเนิดของชนชาติไทยและการรวมเผ่าไทย</p> <p>แนวคิดเรื่องถิ่นกำเนิดชนชาติไทยที่สร้างขึ้นในสมัยสมบูรณาญาสิทธิราชย์ ถูกนำมาใช้และขยายความเพิ่มเติมว่าดินแดนกัมพูชามีพี่น้องเชื้อชาติไทยอาศัยอยู่เป็นดินแดนของไทย</p>	<p>ชุดความคิดที่ 2 : แนวคิดพื้นที่รอบปราสาทพระวิหาร 4.6 ตร.กม. เป็นของไทย</p> <p>พื้นที่โดยรอบปราสาทพระวิหารเป็นของไทย เนื่องจากแผนที่มาตราส่วน 1:200,000 เป็นการกระทำโดยเอกเทศของฝรั่งเศส ไทยถูกกฎหมายปิดปาก ไทยไม่ยอมรับเอ็มโอยู 2543</p>

(1) สมัยรัฐบาลจอมพลแปลก พิบูลสงคราม (พ.ศ.2481-2484)

รัฐบาลจอมพลแปลก พิบูลสงคราม ไม่ได้ตัดอุดมการณ์หรือแนวความคิดที่ปลูกฝังไว้ในสมัย สมบูรณาญาสิทธิราชย์ทิ้งทั้งหมด แต่ได้สืบทอดและเลือกหยิบแนวคิดบางประการที่ชนชั้นนำสยาม สร้างขึ้นมาขยายความเพิ่มเติม โดยแนวคิดชาตินิยมที่มีอิทธิพลต่อปัญหาข้อพิพาทเรื่องดินแดนใน สมัยรัฐบาลจอมพลแปลก พิบูลสงคราม มีแนวคิดพื้นฐานจำนวน 2 ประการ ดังนี้

(1) แนวคิดเรื่องการสูญเสียดินแดนได้รับการสืบทอดแนวความคิดมาจากสมัย สมบูรณาญาสิทธิราชย์ที่ชนชั้นนำสยามเขียนอธิบายเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ที่แสดงความขมขื่น พระราชหฤทัยที่ต้องเสียดินแดนให้กับชาติตะวันตก จำนวน 5 ครั้ง⁴¹⁸ โดยถูกนำมาเน้นย้ำและสร้างให้ มีความเป็นรูปธรรมมากขึ้นผ่านการผลิตแผนที่แสดงการเสียดินแดนของไทยแก่อังกฤษและฝรั่งเศส จำนวน 8 ครั้ง และแผนที่แสดงการเสียดินแดนของไทยแก่ฝรั่งเศส จำนวน 5 ครั้ง

(2) แนวคิดเรื่องถิ่นกำเนิดของชนชาติไทยและการรวมเผ่าไทย แนวคิดเรื่องถิ่นกำเนิดของ ชาติไทยถูกสร้างขึ้นโดยกรมพระยาดำรงราชานุภาพในสมัยสมบูรณาญาสิทธิราชย์ว่าชนชาติไทยเป็น ชาติใหญ่ชาติหนึ่งในเอเชียที่อพยพมาจากประเทศจีนและได้กระจัดกระจายถอยร่นลงมาทางใต้และ เรียกชื่อต่างกันตามถิ่นที่อยู่ ล้วนเป็นชนชาติไทย ซึ่งแนวคิดดังกล่าวถูกนำมาขยายความเพิ่มเติมใน สมัยรัฐบาลจอมพลแปลก พิบูลสงคราม ว่าประชาชนที่เป็นคนไทย คือ กลุ่มคนที่อาศัยในที่ต่างๆ เป็นพี่น้องเชื้อชาติไทย มีสายโลหิตเดียวกัน ดังนั้นดินแดนสยามรัฐ พระตะบอง ศรีโสภณ มีพี่น้อง เชื้อชาติไทยอาศัยอยู่จึงเป็นดินแดนของไทยที่ต้องนำกลับมาไว้ในครอบครองของไทยดั้งเดิม (การรวมเผ่าไทย)

แนวคิดชาตินิยมถูกปลูกฝังสู่สาธารณชนผ่านเครื่องมือที่เป็นกลไกอำนาจรัฐหลายรูปแบบไม่ ว่าจะเป็นแผนที่แสดงการเสียดินแดน บทละครประวัติศาสตร์นิพนธ์ รายการวิทยุ และเพลงปลุกใจ โดยรัฐบาลมีการผลิตแผนที่แสดงการเสียดินแดนของไทยจำนวน 2 ฉบับ คือ แผนที่ประวัติศาสตร์ชาติไทยที่เสียให้กับอังกฤษและฝรั่งเศส จำนวน 8 ครั้ง และแผนที่ประวัติศาสตร์ชาติไทยที่เสียให้กับ ฝรั่งเศส จำนวน 5 ครั้ง ส่วนบทละครประวัติศาสตร์ที่รัฐบาลใช้ส่งต่อแนวคิดชาตินิยมมีแกนเรื่อง เกี่ยวกับถิ่นกำเนิดของคนไทยที่อาศัยอยู่บริเวณจีนตอนใต้และถอยร่นลงมาตั้งถิ่นฐานใหม่ในหลาย พื้นที่ ประชาชนที่อาศัยในพื้นที่ต่างๆ โดยรอบของไทยจึงเป็นคนเชื้อชาติไทยและเป็นพี่น้องกับไทย ไทยจึงจำเป็นต้องรวบรวมคนเชื้อชาติไทยในดินแดนโดยรอบเข้าเป็นส่วนหนึ่งของไทย ส่วนเพลงปลุก ใจก็ถือเป็นเครื่องมือที่รัฐบาลใช้สอดแทรกข้อมูล เรื่องราว และเนื้อหาว่าอาณาเขตของไทยมีความ กว้างใหญ่ไพศาล ดินแดนเป็นสิ่งที่ต้องหวงแหน ชนชาติไทยเป็นชาติที่ยิ่งใหญ่เคลื่อนอพยพลงมาจาก

⁴¹⁸ ดินแดนกัมพูชาในฐานะเมืองประเทศราชพ.ศ.2410 ดินแดนสิบสองจุไทยพ.ศ.2431 ดินแดนฝั่งซ้ายแม่น้ำโขง พ.ศ. 2436 ดินแดนฝั่งขวาแม่น้ำโขงพ.ศ.2446 และดินแดนสยามรัฐ พระตะบอง ศรีโสภณ พ.ศ.2449

ทางใต้ของจีน ไทยจึงต้องรวมประชากรเชื้อชาติไทยที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ต่างๆ กลับคืนมาอยู่กับอาณาจักรไทยดั้งเดิม

(2) รัฐบาลอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ (พ.ศ.2551-2554)

รัฐบาลอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ พ.ศ.2551-2554 แนวคิดชาตินิยมมีอิทธิพลต่อปัญหาข้อพิพาทเรื่องปราสาทพระวิหาร จำนวน 2 ประการ ดังนี้

(1) แนวคิดชาตินิยมเรื่องการสูญเสียดินแดน ซึ่งแนวคิดเรื่องการสูญเสียดินแดนที่ถูกปลูกฝังอย่างเป็นรูปธรรมในสมัยรัฐบาลจอมพลแปลก พิบูลสงคราม ว่ามีการสูญเสียดินแดนให้กับอังกฤษและฝรั่งเศส จำนวน 8 ครั้ง ได้กลับมามีอิทธิพลอีกครั้งในปัญหาข้อพิพาทเรื่องปราสาทพระวิหาร พ.ศ. 2551 แต่มีการตีความและขยายขอบเขตว่ามีการสูญเสียดินแดนเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ จากเดิมจำนวน 8 ครั้ง เป็นจำนวน 14 ครั้ง (สูญเสียปราสาทพระวิหารในครั้งที่ 14 เมื่อพ.ศ.2505) อีกทั้งมีการเสนอแนวคิดที่ว่าไทยยังคงมีความชอบธรรมในกรรมสิทธิ์เหนือปราสาทพระวิหารเนื่องจากในสมัยรัฐบาลจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้ทำการสงวนสิทธิ์ไว้ เมื่อพ.ศ.2505 และอนุสัญญากรุงโตเกียวที่ไทยทำไว้กับฝรั่งเศสเมื่อพ.ศ.2484 ในสมัยรัฐบาลจอมพลแปลก พิบูลสงคราม ยังมีผลบังคับใช้อยู่

(2) แนวคิดชาตินิยมว่าด้วยเรื่องพื้นที่โดยรอบปราสาทพระวิหารเป็นกรรมสิทธิ์ของไทย โดยกลุ่มชาตินิยมเสนอว่าไทยสูญเสียเฉพาะตัวปราสาทพระวิหาร แต่พื้นที่โดยรอบปราสาทพระวิหาร จำนวน 4.6 ตารางกิโลเมตร ยังคงเป็นดินแดนของไทย รวมทั้งยังมีการขยายความเพิ่มเติมไปไกลว่าไทยมีความเสี่ยงที่จะสูญเสียพื้นที่โดยรอบปราสาทพระวิหาร จำนวน 4.6 ตารางกิโลเมตร และพื้นที่อื่นๆ ตลอดแนวชายแดนไทยและกัมพูชาเป็นจำนวนหลายล้านไร่ ทั้งทางบกและทางทะเล หากไทยยอมรับแผนที่มาตราส่วน 1:200,000 ไทยจึงไม่ยอมรับข้อผูกพันทั้งปวงที่เกี่ยวข้องกับแผนที่มาตราส่วน 1:200,000 ใน 3 ประเด็น คือ (ก) แผนที่มาตราส่วน 1:200,000 เป็นการกระทำโดยเอกเทศจากฝรั่งเศสโดยที่สยามไม่เคยให้การยอมรับ (ข) ไทยไม่ยอมรับ แผนที่มาตราส่วน 1:200,000 ไทยถูกกฎหมายปิดปาก โดยไทยยังไม่เชี่ยวชาญเรื่องแผนที่จึงไม่ได้คัดค้านแผนที่นี้เมื่อมีโอกาส ศาลยุติธรรมระหว่างประเทศกลับใช้กฎหมายปิดปากกับไทย เป็นเหตุให้ไทยต้องสูญเสียปราสาทพระวิหาร และเสี่ยงที่จะสูญเสียพื้นที่โดยรอบ 4.6 ตารางกิโลเมตร (ค) ไทยไม่ยอมรับเอ็มโอยู 2543 เนื่องจากเอ็มโอยู 2543 มีข้อผูกพันกับแผนที่มาตราส่วน 1:200,000 อันส่งผลให้ไทยมีความเสี่ยงที่จะสูญเสียพื้นที่โดยรอบปราสาทพระวิหาร 4.6 ตารางกิโลเมตร

แนวคิดชาตินิยมถูกกลุ่มชาตินิยมนำเสนอผ่านสื่อรูปแบบต่างๆ ที่หลากหลาย จำนวน 7 รูปแบบ ได้แก่ (1) แผนที่แสดงการเสียดินแดนของไทย (2) หนังสือพิมพ์ผู้จัดการ (3) รายการโทรทัศน์ผ่านดาวเทียมเอเอสทีวี (4) รายการวิทยุ (5) เว็บไซต์ผู้จัดการออนไลน์ (6) ทวิตเตอร์ และ (7) เพลงปลุกใจ ซึ่งกลุ่มชาตินิยมอาศัยเครื่องมือต่างๆ นำพาแนวคิด ความคิดเห็น และเนื้อหาสาระในหลากหลายประเด็นไปสู่ประชาชน ไม่ว่าจะเป็นการสูญเสียปราสาทพระวิหารให้กับกัมพูชา ความเสี่ยงที่ไทยจะสูญเสียพื้นที่โดยรอบปราสาทพระวิหาร จำนวน 4.6 ตารางกิโลเมตร และพื้นที่อื่นๆ อีก

หลายล้านไร่ การคัดค้านการขึ้นทะเบียนปราสาทพระวิหารเป็นมรดกโลก การสนับสนุนให้ใช้กองกำลังทหารในการแก้ไขปัญหาข้อพิพาทเรื่องปราสาทพระวิหาร รวมทั้งประชาชนไทยจะต้องหวงแหนและปกป้องรักษาดินแดนของไทยแม้จะต้องสละชีวิตก็ต้องยอม ซึ่งถือเป็นเครื่องมือในการส่งสารที่มีความหลากหลาย รวดเร็ว และแผ่ขยายไปอย่างกว้างขวางในสังคมได้มากเนื่องจากการพัฒนาด้านเทคโนโลยีสารสนเทศที่ทันสมัยนับตั้งแต่พ.ศ.2551 เป็นต้นมา

เมื่อเปรียบเทียบเนื้อหาสาระของแนวคิดชาตินิยมในสมัยรัฐบาลจอมพลแปลก พิบูลสงคราม (พ.ศ.2481-2484) และรัฐบาลอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ (พ.ศ.2551-2554) พบว่าเนื้อหาสาระของแนวคิดชาตินิยมทั้งสองสมัยมีความคล้ายคลึงและแตกต่างกัน โดยเนื้อหาสาระของแนวคิดชาตินิยมในสมัยรัฐบาลจอมพลแปลก พิบูลสงคราม และรัฐบาลอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ ที่คล้ายคลึงกัน คือแนวคิดชาตินิยมเรื่องการสูญเสียดินแดน โดยแนวคิดชาตินิยมเรื่องการสูญเสียดินแดนที่เป็นความทรงจำจากเขียนอธิบายเรื่องราวทางประวัติศาสตร์จากความขมขื่นพระราชหฤทัยที่ต้องสูญเสียดินแดนให้กับประเทศตะวันตกในสมัยสมบูรณาญาสิทธิราชย์ได้รับการสืบทอด เสริมสร้างให้มั่นคงเข้มแข็ง ขยายเนื้อหาสาระ และเป็นรูปธรรมมากขึ้นในสมัยรัฐบาลจอมพลแปลก พิบูลสงคราม โดยการผลิตแผนที่แสดงการเสียดินแดนของไทยแก่อังกฤษและฝรั่งเศส จำนวน 8 ครั้ง และแผนที่แสดงการเสียดินแดนของไทยแก่ฝรั่งเศส จำนวน 5 ครั้ง ซึ่งแนวคิดดังกล่าวถูกสืบทอดแนวความคิดและกลับมามีอิทธิพลอีกครั้งในปัญหาข้อพิพาทเรื่องปราสาทพระวิหารเมื่อพ.ศ.2551 แต่มีการตีความและขยายขอบเขตว่ามีการสูญเสียดินแดนที่เพิ่มมากขึ้นเรื่อยๆ จากเดิมเมื่อพ.ศ.2483 ที่เสนอว่าไทยมีการเสียดินแดนให้กับอังกฤษและฝรั่งเศสจำนวน 8 ครั้ง เป็น 14 ครั้ง โดยครั้งที่ 14 คือ การสูญเสียปราสาทพระวิหาร โดยมีการผลิตเป็นสไลด์แสดงการสูญเสียดินแดนและเผยแพร่ผ่านอีเมลล์และเว็บไซต์ต่างๆ อย่างแพร่หลาย

ส่วนเนื้อหาสาระของแนวคิดชาตินิยมในสมัยรัฐบาลจอมพลแปลก พิบูลสงคราม และรัฐบาลอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ ที่แตกต่างกัน คือ รัฐบาลจอมพลแปลก พิบูลสงคราม มีการเสนอแนวคิดว่าด้วยถิ่นกำเนิดของชนชาติไทยและการรวมเผ่าไทย โดยแนวคิดเรื่องถิ่นกำเนิดของชนชาติไทยและการรวมเผ่าไทยได้ถูกนำไปใช้ในการอ้างสิทธิและความชอบธรรมในการเรียกร้องดินแดนคืนจากฝรั่งเศส ซึ่งหลวงวิจิตรวาทการและพระยาอนุমানราชชนได้ปลุกฝังความคิดให้ประชาชนเชื่อว่าชนชาติไทยเคยเป็นใหญ่อยู่ในดินแดนจีนมาก่อนแต่ถูกจีนรุกรานจึงอพยพลงมาทางใต้ ไทยจึงแบ่งออกเป็นหลายสาย ดังนั้นดินแดนเสียมราฐ พระตะบอง และศรีโสภณ จึงเป็นดินแดนที่มีพี่น้องเชื้อชาติไทยอาศัยอยู่ ซึ่งเป็นดินแดนของไทยที่จะต้องเรียกร้องกลับคืนมาไว้ในครอบครองของไทยดั้งเดิม ทั้งนี้แนวคิดเรื่องชนชาติไทยเข้ามามีอิทธิพลในการผลิตแผนที่บันไดประวัติศาสตร์ไทยแต่โบราณที่เสนอเรื่องชนชาติไทยและการอพยพโยกย้ายของ ศ.พันเอก (พิเศษ) พูนพล เมื่อพ.ศ.2500 ที่อธิบายผ่านแผนที่ว่าเดิมคนไทยเป็นชาติที่ยิ่งใหญ่อาศัยในแผ่นดินจีนทางตอนใต้และอพยพมายังสุวรรณภูมิ ในยุคต่อมาแผนที่เรื่องชนชาติไทยและการอพยพโยกย้ายก็ไม่ปรากฏว่ามีการผลิตขึ้นอีก มีเพียงแผนที่แสดงการเสียดินแดนเท่านั้นที่ถูกผลิตขึ้นในยุคต่อๆ มา แนวคิดเรื่องถิ่นกำเนิดของชนชาติไทยและการรวมเผ่าไทยไม่ได้ถูกกลุ่มชาตินิยมในสมัยรัฐบาลอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ สืบทอดแนวความคิดและฉวยใช้ในปัญหาข้อ

พิพาทเรื่องปราสาทพระวิหารกับกัมพูชา แต่กลุ่มชาตินิยมกลับสร้างชุดความคิดใหม่ว่าด้วยเรื่องพื้นที่ โดยรอบปราสาทพระวิหารจำนวน 4.6 ตารางกิโลเมตรว่าเป็นกรรมสิทธิ์ของไทยขึ้นมาแทน เหตุที่เป็นเช่นนี้เนื่องจากเมื่อพ.ศ. 2505 ศาลยุติธรรมระหว่างประเทศพิพากษาตัดสินว่า ปราสาทพระวิหารอยู่ในอธิปไตยของกัมพูชา ประเด็นความขัดแย้งเรื่องปราสาทพระวิหารจึงมาอยู่ที่พื้นที่โดยรอบปราสาทพระวิหารจำนวน 4.6 ตารางกิโลเมตร แทน ดังนั้นประเด็นที่กลุ่มชาตินิยมมุ่งให้ความสำคัญเพื่อนำมาใช้อ้างสิทธิและความชอบธรรมในพื้นที่โดยรอบปราสาทพระวิหารจึงอยู่ที่แผนที่มาตราส่วน 1:200,000 มากกว่าที่จะนำเสนอชุดความคิดเรื่องถิ่นกำเนิดของชนชาติไทยและการรวมเผ่าไทย

7.2 เปรียบเทียบเงื่อนไขที่เอื้อให้แนวคิดชาตินิยมมีอิทธิพลต่อปัญหาข้อพิพาทเรื่องดินแดน

ข้อพิพาทเรื่องดินแดนในสมัยรัฐบาลจอมพลแปลก พิบูลสงคราม พ.ศ. 2481-2484	ข้อพิพาทเรื่องดินแดนในสมัยรัฐบาลอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ พ.ศ. 2551-2554
<p>(ก) เงื่อนไขภายในประเทศ</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. สภาพการเมืองภายในที่มั่นคง 2. กลุ่มการเมืองชาตินิยมอยู่ในอำนาจรัฐ 	<p>(ก) เงื่อนไขภายในประเทศ</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. สภาพการเมืองภายในที่ไม่มั่นคง 2. กลุ่มการเมืองชาตินิยมอยู่นอกอำนาจรัฐ
<p>(ข) เงื่อนไขภายนอกประเทศ</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. ฝรั่งเศสถูกเยอรมนีโจมตีในสงครามโลกครั้งที่สอง 2. ญี่ปุ่นขยายบทบาทมายังอินโดจีนของฝรั่งเศส 	<p>(ข) เงื่อนไขภายนอกประเทศ</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. การเลือกตั้งของกัมพูชา 2. การขึ้นทะเบียนปราสาทพระวิหารเป็นมรดกโลกของกัมพูชา

แนวคิดชาตินิยมมีอิทธิพลต่อการใช้กำลังทหาร (The Use of Force) ในปัญหาข้อพิพาทเรื่องดินแดนของไทยทั้งสองสมัยแตกต่างกัน โดยในสมัยรัฐบาลจอมพลแปลก พิบูลสงคราม เกิดสงครามอินโดจีนพ.ศ. 2484 ในขณะที่รัฐบาลอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ เป็นเพียงการปะทะตามแนวชายแดนไทย-กัมพูชา เนื่องจากทั้งสองสมัยมีเงื่อนไขภายในประเทศและเงื่อนไขภายนอกประเทศที่เอื้อให้แนวคิดชาตินิยมมีอิทธิพลจนนำไปสู่สงครามระหว่างประเทศที่แตกต่างกัน โดยแนวคิดชาตินิยมในสมัยรัฐบาลจอมพลแปลก พิบูลสงคราม แสดงบทบาทและมีอิทธิพลได้อย่างเต็มประสิทธิภาพจนยกระดับไปสู่สงครามระหว่างไทยและฝรั่งเศส (สงครามอินโดจีนพ.ศ. 2484) เนื่องด้วยเงื่อนไขภายในประเทศและภายนอกประเทศ ดังนี้ สภาพการเมืองภายในประเทศมีความมั่นคงและมีเสถียรภาพอย่างมากจากการที่รัฐบาลสามารถควบคุมอำนาจทางการเมืองและอำนาจทางทหารได้อย่างเบ็ดเสร็จ จอมพลแปลก พิบูลสงคราม สามารถควบคุมอำนาจทางการเมืองและอำนาจทางทหารได้อย่างเต็มที่และมั่นคงจากการดำรงตำแหน่งทางการเมืองที่สำคัญพร้อมกัน คือ นายกรัฐมนตรี รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม ผู้บัญชาการทหารบก และผู้บัญชาการทหารสูงสุด รวมทั้งมีการปราบปรามและจับกุมศัตรูทางการเมืองที่ต่อต้านรัฐบาลโดยใช้อำนาจทางทหารและตำรวจเป็นเครื่องมือในการ

กวาดล้าง ส่งผลให้รัฐบาลสามารถควบคุมการตัดสินใจในการดำเนินนโยบายมหาดินแดนไทย (Pan-Thai-ism) โดยการขยายดินแดนและผนวกดินแดน เสียมราชู พระตะบอง และศรีโสภณ ได้อย่างเต็มที่โดยไม่มีกลุ่มการเมืองกลุ่มใดกล้าออกมาคัดค้าน เห็นได้จากแมนายปรีดิย์ พนมยงค์ จะพยายามออกมาทัดทานและไม่เห็นด้วยกับการใช้มาตรการทางทหารของรัฐบาลโดยพยายามยับยั้ง นิสิตนักศึกษาที่มาร่วมเดินขบวนเรียกร้องดินแดนคืนจากฝรั่งเศส แต่ก็ไม่เป็นผล นอกจากนี้เงื่อนไขภายในประเทศอีกประการ คือ กลุ่มการเมืองชาตินิยมเป็นตัวแสดงในอำนาจรัฐที่มีบทบาทในการ กำหนดนโยบายต่างประเทศโดยตรง คณะรัฐมนตรีและทีมงานของรัฐบาลเป็นบุคคลที่มีบทบาท สำคัญในการปลุกระดมความคิดชาตินิยมทั้งสิ้น อาทิเช่น หลวงวิจิตรวาทการ, พระราชธรรมนิเวศน์ (หลวง) มังกร พรหมโยธี, หลวงวิเชียรแพทย์, หลวงสารานุกรมประพันธ์, นายสังข์ พัธโนทัย ซึ่งกลุ่มชาตินิยมสนับสนุนรัฐบาลให้ดำเนินมาตรการทางทหารกับฝรั่งเศสอย่างแข็งขันโดยเฉพาะหลวง วิจิตรวาทการ ดังนั้นการดำเนินนโยบายต่างประเทศจึงมีทิศทางในการใช้กำลังทหารและนำไปสู่ สงครามระหว่างประเทศในที่สุด ซึ่งสอดคล้องกับข้อเสนอของและชอร์ค จากอฟชัน (Gretchen Schrock-Jacobson) ที่ว่าถ้าหากกลุ่มชาตินิยมเข้าไปมีบทบาททางการเมือง นโยบายต่างประเทศ ย่อมมีแนวโน้มที่จะมีลักษณะการใช้ความรุนแรงจนนำไปสู่การทำสงครามระหว่างประเทศ⁴¹⁹

ส่วนสภาพแวดล้อมภายนอกประเทศ คือ การที่ฝรั่งเศสถูกเยอรมนีโจมตีในสงครามโลกครั้งที่ สองได้เอื้อให้รัฐบาลตัดสินใจใช้กำลังทหารและทำสงครามในปัญหาข้อพิพาท ซึ่งรัฐบาลประเมิน สถานการณ์แล้วพบว่าประเทศไทยมีโอกาสชนะสงครามเนื่องจากฝรั่งเศสกำลังเพลี่ยงพล้ำถูกเยอรมนี โจมตีในสงครามโลกครั้งที่สอง อีกทั้งการดำเนินมาตรการทางการทูตในปัญหาข้อพิพาทเรื่องดินแดน กับฝรั่งเศสดูจะไม่เป็นผลเนื่องจากฝรั่งเศสยังคงปฏิเสธที่จะเปลี่ยนแปลงเรื่องเขตแดนเพราะปัญหา เรื่องเขตแดนไทยและฝรั่งเศสสิ้นสุดแล้วในสนธิสัญญาเรื่องเขตแดนระหว่างสยามและฝรั่งเศสเมื่อพ.ศ. 2449 รัฐบาลจึงตัดสินใจดำเนินมาตรการทางทหารกับฝรั่งเศสในปัญหาข้อพิพาทเรื่องดินแดน ระหว่างกันเป็นสำคัญ ดังนั้นเงื่อนไขภายในประเทศ คือ สภาพการเมืองภายในที่มีความมั่นคง กลุ่มชาตินิยมเป็นตัวแสดงในอำนาจรัฐ และเงื่อนไขภายนอกประเทศ คือ การที่ฝรั่งเศสถูกเยอรมนี โจมตีในสงครามโลกครั้งที่สอง ส่งผลให้แนวคิดชาตินิยมแสดงบทบาทและมีอิทธิพลได้อย่างเต็ม ประสิทธิภาพจนยกระดับไปสู่สงครามระหว่างไทยและฝรั่งเศส (สงครามอินโดจีนพ.ศ.2484) ในที่สุด

ในขณะที่แนวคิดชาตินิยมในสมัยรัฐบาลอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ แสดงบทบาทและมีอิทธิพลได้ไม่ เต็มประสิทธิภาพและไม่นำไปสู่สงครามระหว่างประเทศเหมือนในสมัยรัฐบาลจอมพลแปลก พิบูลสงคราม เนื่องด้วยเงื่อนไขภายในประเทศและภายนอกประเทศที่ไม่เอื้ออำนวยเหมือนในสมัย รัฐบาลจอมพลแปลก พิบูลสงคราม กล่าวคือ สภาพการเมืองภายในที่ไม่มีเสถียรภาพ ส่งผลให้ นายอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ ไม่อาจควบคุมอำนาจทางการเมืองได้อย่างเบ็ดเสร็จเหมือนจอมพลแปลก พิบูลสงคราม รัฐบาลจึงต้องให้ความสำคัญกับกลุ่มการเมืองต่างๆ ซึ่งไม่ได้สนับสนุนการใช้มาตรการ

⁴¹⁹ Gretchen Schrock-Jacobson. The Violent Consequences of the Nation: Nationalism and the Initiation of Interstate War. pp.828-31.

ทางทหารในการแก้ไขปัญหาข้อพิพาท รัฐบาลนำแนวคิดชาตินิยมมาใช้เป็นเครื่องมือเพื่อผลประโยชน์ทางการเมืองโจมตีรัฐบาลของอดีตนายกรัฐมนตรีทักษิณ ชินวัตร และรัฐบาลนายสมัคร สุนทรเวช และเพื่อสร้างฐานอำนาจทางการเมืองให้กับรัฐบาลโดยการคัดค้านการขึ้นทะเบียนปราสาทพระวิหาร เพื่อสร้างแรงสนับสนุนจากประชาชนเท่านั้น กอปรกับสถานการณ์ภายในประเทศอื่นๆ ก็ไม่เอื้ออำนวยเหมือนในอดีต เช่น กลุ่มชาตินิยมที่เคลื่อนไหวสนับสนุนการใช้มาตรการทางทหารในการแก้ไขปัญหาข้อพิพาทเรื่องปราสาทพระวิหาร คือ กลุ่มพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตยและเครือข่าย และกลุ่มนักวิชาการ ก็เป็นกลุ่มที่ไม่ได้มีบทบาทในการกำหนดนโยบายต่างประเทศโดยตรง เป็นเพียงตัวแสดงภายนอกที่ดำเนินการเคลื่อนไหวกดดันรัฐบาลเท่านั้น การดำเนินนโยบายต่างประเทศในปัญหาข้อพิพาทเรื่องดินแดนจึงไม่มีทิศทางในการใช้กำลังทหารจนนำไปสู่สงครามระหว่างประเทศเหมือนในสมัยรัฐบาลจอมพลแปลก พิบูลสงคราม ส่วนเงื่อนไขภายนอกประเทศ คือ การเลือกตั้งทั่วไปและการขึ้นทะเบียนปราสาทพระวิหารของกัมพูชา ก็ส่งผลกระทบต่อกรณี สถานการณ์ของนายกรัฐมนตรีอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ แค่เพียงการแสดงท่าทีต่อต้านการขึ้นทะเบียนปราสาทพระวิหารของกัมพูชาเท่านั้น ไม่ได้มีอิทธิพลหรือเอื้อให้รัฐบาลตัดสินใจใช้กำลังทหารในปัญหาข้อพิพาทเรื่องปราสาทพระวิหารกับกัมพูชาหรือเปิดโอกาสให้รัฐบาลไทยเล็งเห็นว่าไทยมีโอกาสที่จะชนะหากต้องทำสงครามระหว่างประเทศเหมือนในสมัยรัฐบาลจอมพลแปลก พิบูลสงคราม

7.3 เปรียบเทียบเครื่องมือที่กลุ่มชาตินิยมใช้เผยแพร่แนวคิดในปัญหาข้อพิพาทเรื่องดินแดน

ข้อพิพาทเรื่องดินแดนในสมัยรัฐบาลจอมพลแปลก พิบูลสงคราม พ.ศ.2481-2484	ข้อพิพาทเรื่องดินแดนในสมัยรัฐบาลอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ พ.ศ.2551-2554
<ol style="list-style-type: none"> 1. แผนที่แสดงการเสียดินแดนของไทย 2. บทละครประวัติศาสตร์นิพนธ์ 3. รายการวิทยุ 4. เพลงปลุกใจ 	<ol style="list-style-type: none"> 1. แผนที่แสดงการเสียดินแดนของไทย 2. หนังสือพิมพ์ผู้จัดการ 3. รายการโทรทัศน์ผ่านดาวเทียมเอเอสทีวี 4. รายการวิทยุ 5. เว็บไซต์ผู้จัดการออนไลน์ 6. ทวิตเตอร์ 7. เพลงปลุกใจ

เมื่อเปรียบเทียบเครื่องมือที่เอื้อให้แนวคิดชาตินิยมมีอิทธิพลต่อปัญหาข้อพิพาทเรื่องดินแดนในสมัยรัฐบาลจอมพลแปลก พิบูลสงคราม (พ.ศ.2481-2484) และรัฐบาลอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ (พ.ศ.2551-2554) พบว่าเครื่องมือที่เอื้อให้แนวคิดชาตินิยมมีอิทธิพลต่อปัญหาข้อพิพาทเรื่องดินแดนในสมัยรัฐบาลจอมพลแปลก พิบูลสงคราม และรัฐบาลอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ ที่คล้ายคลึงกัน คือ แผนที่แสดงการเสียดินแดนของไทย รายการวิทยุ และเพลงปลุกใจ ซึ่งแผนที่แสดงการเสียดินแดนของไทยในสมัยรัฐบาลอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ เป็นแผนที่ที่ได้รับการสืบทอดชุดความคิดมาจากสมัยรัฐบาลจอมพลแปลก พิบูลสงคราม แต่มีการขยายความเพิ่มเติมรายละเอียดจำนวนการเสียดินแดนของไทยจากเดิมจำนวน 8 ครั้ง เป็น 14 ครั้ง ส่วนรายการวิทยุก็ยังคงเป็นสื่อกลางในการส่งต่อแนวความคิด

ทางการเมืองที่ถูกนำมาใช้เหมือนกันทั้งสองสมัยเนื่องจากรายการวิทยุเป็นสื่อที่สามารถกระจายข่าวสารไปถึงประชาชนตามที่ต่างๆ ได้อย่างกว้างไกล ทุกเพศทุกวัยแม้ว่าประชาชนบางคนจะไม่สามารถอ่านหรือเขียนหนังสือได้ แต่อย่างไรก็ดีรายการวิทยุของกลุ่มชาตินิยมในสมัยรัฐบาลอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ จะสามารถเข้าถึงประชาชนได้อย่างสะดวกและรวดเร็วกว่าในสมัยรัฐบาลจอมพลแปลก พิบูลสงคราม เนื่องด้วยความทันสมัยของเทคโนโลยี โดยผู้ฟังสามารถรับฟังรายการวิทยุผ่านทางอินเตอร์เน็ตหรือผ่านทางแอปพลิเคชันทางสมาร์ทโฟนได้อย่างสะดวกรวดเร็ว ส่วนเพลงปลุกใจก็ยังคงเป็นสื่อกลางในการส่งต่อแนวความคิดที่ถูกนำมาใช้เหมือนกันทั้งสองสมัยเนื่องจากเพลงปลุกใจเป็นสื่อที่สามารถสอดแทรกข้อมูล เรื่องราว และทัศนคติบางประการแก่ผู้ฟัง โดยใช้คำร้องหรือเนื้อร้องเป็นตัวบรรยายเล่าเรื่องราวต่างๆ และใช้ทำนองจังหวะดนตรีเป็นส่วนเสริมในด้านอารมณ์ของประชาชนได้เป็นอย่างดี แต่จะมีความแตกต่างในเรื่องของเนื้อหาสาระของเพลงที่กลุ่มชาตินิยมต้องการจะสื่อถึงกลุ่มประชาชนในแต่ละยุคสมัย ส่วนเครื่องมือที่แตกต่างกัน คือ กลุ่มชาตินิยมในสมัยรัฐบาลจอมพลแปลก พิบูลสงคราม จะใช้บทละครประวัติศาสตร์ในการเผยแพร่แนวคิดชาตินิยม ส่วนในสมัยรัฐบาลอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ จะใช้หนังสือพิมพ์ รายการโทรทัศน์ผ่านดาวเทียมเอเอสทีวี เว็บไซต์ผู้จัดการ และทวิตเตอร์ ซึ่งกลุ่มชาตินิยมในสมัยรัฐบาลอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ จะใช้เครื่องมือในการส่งสารที่หลากหลาย รวดเร็ว และแผ่ขยายไปอย่างกว้างขวางในสังคมได้มากกว่าเนื่องจากการพัฒนาด้านเทคโนโลยีสารสนเทศที่ทันสมัยมากกว่า

7.4 บทส่งท้าย

แนวคิดชาตินิยมเข้ามามีบทบาทและมีอิทธิพลต่อการใช้กำลังในปัญหาข้อพิพาทเรื่องดินแดนทั้งในสมัยรัฐบาลจอมพลแปลก พิบูลสงคราม พ.ศ.2481-2484 และรัฐบาลอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ พ.ศ. 2551-2554 แต่ส่งผลลัพธ์ที่ต่างกันโดยในสมัยรัฐบาลจอมพลแปลก พิบูลสงคราม เกิดสงครามอินโดจีนพ.ศ.2484 ในขณะที่รัฐบาลอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ เป็นเพียงการปะทะตามแนวชายแดนไทย-กัมพูชา เนื่องจากเงื่อนไขภายในประเทศและเงื่อนไขภายนอกประเทศที่ต่างกัน แต่อย่างไรก็ดีสิ่งสำคัญ คือ แนวคิดชาตินิยมของทั้งสองสมัยก็ส่งผลให้ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศดำเนินไปด้วยความยากลำบากโดยเฉพาะความสัมพันธ์ระหว่างไทยและกัมพูชาที่เต็มไปด้วยความบาดหมางและตกต่ำลงอย่างมากทั้งทางด้านเศรษฐกิจ การเมือง และความมั่นคง อันนำมาสู่การสูญเสียโอกาสในการลงทุนภายใต้กรอบความร่วมมือต่างๆ ที่ไทยเคยลงนามไว้กับกัมพูชาไม่ว่าจะเป็นการลงทุนก่อสร้างถนนหลายสายให้แก่กัมพูชา เกิดการสูญเสียรายได้จากการท่องเที่ยว การค้าระหว่างประเทศ การเติบโตทางเศรษฐกิจของประเทศ รวมทั้งกระทบต่อความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของประชาชนไทยและกัมพูชา ดังนั้นประเทศไทยจำเป็นต้องตระหนักและใช้ประเด็นการขึ้นทะเบียนปราสาทพระวิหารเป็นมรดกโลกของกัมพูชาเป็นโอกาสในการสร้างประโยชน์ในความร่วมมือทางเศรษฐกิจระหว่างประเทศและควรยื่นมือเพื่อร่วมลงทุนและพัฒนาปราสาทพระวิหารเพื่อผลประโยชน์ของประชาชนทั้งสองประเทศเป็นสำคัญ มากกว่าที่จะผลักดันประเด็นดังกล่าวให้เป็นวิกฤตทางด้านความสัมพันธ์ระหว่างประเทศจนความสัมพันธ์อยู่ในภาวะที่ตกต่ำมาโดยตลอดตั้งแต่พ.ศ.2551-2554

รายการอ้างอิง

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

เอกสารอ้างอิงภาษาอังกฤษ

- Anderson, Benedict. *Imagined Communities: Reflections on the Origin and Spread of Nationalism*. London: Verso, 2006.
- Baird, Ian G. "Different Views of History: Shades of Irredentism Along the Laos-Cambodia Border." *Journal of Southeast Asian Studies, The National University of Singapore*, 41, no. 2 (June 2010).
- Evera, Stephen Van. "Hypotheses on Nationalism and War." *International Security*, 18, no. 4 (Spring 1994).
- Fousek, John. *To Lead the Free World: American Nationalism and the Cultural Roots of the Cold War*. University of North Carolina Press, 2000.
- Gagnon, V.P. "Ethnic Nationalism and International Conflict." *International Security* 19, no. 3 (1994).
- "Hun Sen Claims Cambodia Vote Win." Al-Jazeera News, 28 July 2008.
- Kadercan, Burak C. "Politics of Survival, Nationalism, and War for Territory." A Ph.D. Dissertation, The University of Chicago, August 2011.
- Kellas, James G. *Politics of Nationalism and Ethnicity*. Hampshire: Macmillan, 1991.
- Kuvoki, Maiko. "Nationalism in Japan's Contemporary Foreign Policy: A Consideration of the Cases of China, North Korea and India." Dissertation of The London School of Economics and Political Science, February 2013.
- Lam-Plattes, Tamara. "The Temple Torn between Two Nations: A Legal and Political Analysis of the on-Going Conflict over the Preah Vihear Temple on the Cambodian-Thai Border." University of San Francisco School of Law.
- Landon, Kenneth Perry. "Nationalism in Southeastern Asia." *The Far Eastern Quarterly* 2, no. 2 (February 1943): 149.
- Macaulay, Paul R. Hensel and Christopher. *Ethnic/Identity Issues and Interstate Territorial Conflict*. University of North Texas, 2014.
- Mancini, Francesco. "Uncertain Borders: Territorial Disputes in Asia." *Analysis* 180 (June 2013): 2.
- Nagy, Stephen Robert. "Nationalism, Domestic Politics, and the Japan Economic Rejuvenation." *East Asia: An International Quarterly*, 31, no. 1 (March 2014).

- Nanuam, Wassana. "'No' to Gbc Meeting in Indonesia." *The Bangkok Post*, 22 March 2011.
- Pavkovic, Aleksandar. *The Fragmentation of Yugoslavia: Nationalism and War in the Balkans*. New York: St.Martin's Press, 2000.
- Saunders, Erica Strecker Downs and Phillip C. "Legitimacy and the Limits of Nationalism: China and the Diaoyu Islands." *International Security*, 23, no. 3 (Winter 1998-1999).
- Schrock-Jacobson, Gretchen. "The Violent Consequences of the Nation: Nationalism and the Initiation of Interstate War." *Journal of Conflict Resolution*, 56, no. 5 (2012).
- Snyder, Jack L. "From Voting to Violence: Democratization and Nationalist Conflict." *International Affairs*, 76, no. 4 (Oct 2000).
- Steves, Franklin. "Regime Change and War: Domestic Politics and the Escalation of the Ethiopia-Eritrea Conflict." *Cambridge Review of International Affairs*, 16, no. 1 (2003).
- Tir, Jaroslav. "Keeping the Peace after Secession: Territorial Conflicts between Rump and Secessionist States." *The Journal of Conflict Resolution*, 49, no. 5 (Oct 2005).
- V. P. Gagnon, Jr. "Ethnic Nationalism and International Conflict: The Case of Serbia." *International Security*, 19, no. 3 (Winter 1994-1995).
- Wimmer, Andreas. *Waves of War: Nationalism, State Formation, and Ethnic Exclusion in Modern World*. Cambridge University Press, 2013.
- Woodwell, Douglas. "Unwelcome Neighbors: Shared Ethnicity and International Conflict During the Cold War." *International studies Quarterly*, 48, no. 1 (Mar 2004).
- Yoosuk, Ubonwan. "The Preah Vihear Temple: Roots of Thailand-Cambodia Border Dispute." *International Journal of Asian Social Science*, 3, no. 4 (2013).

เอกสารอ้างอิงภาษาไทย

หนังสือและรายงาน

กรมโฆษณาการ. "ประเทศไทยเรื่องการเสียดินแดนแก่ฝรั่งเศส พ.ศ.2483." กระทรวงการต่างประเทศ (ฉบับคัดลอกสำเนา), 2483.

———. *ประมวลเหตุการณ์ในยุคใหม่ของไทย บทสนทนาระหว่างนายมัน ชูชาติ กับนายคง รักไทย วันที่ 8 ธันวาคม 2484 ถึง 28 กุมภาพันธ์ 2485 พิมพ์ในงานฌาปนกิจศพ นายฮกสุย ทรัพย์สุนทร. พระนคร: โรงพิมพ์พาณิชย์คุณผล, 2484.*

กรมพระยาวชิรญาณวโรรส. *ตำนานประเทศไทย. ประมวลพระนิพนธ์สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส ประวัติศาสตร์ โบราณคดี, พิมพ์ในงานมหาสมณานุสรณ์ครบ 50 ปี แต่วันสิ้นพระชนม์แห่งสมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระยาวชิรญาณวโรรส วันที่ 1-7 สิงหาคม 2514.*

กระทรวงการต่างประเทศ. "ข้อมูลที่ประชาชนไทยควรทราบเกี่ยวกับกรณีปราสาทพระวิหารและการเจรจาเขตแดนไทย-กัมพูชา." ธันวาคม 2554.

———. *ศาลยุติธรรมระหว่างประเทศ: รายงานคำพิพากษา คำปรึกษา และคำสั่งคดีปราสาทพระวิหาร. กรุงเทพฯ: สำนักทำเนียบนายกรัฐมนตรี, 2505.*

กระทรวงมหาดไทย. "คำบรรยายการอบรมข้าราชการที่จะไปปฏิบัติราชการในดินแดนใหม่ ณ ทำเนียบนายกรัฐมนตรี วังสวนกุหลาบ." 2484.

กระทรวงวัฒนธรรม กรมศิลปากร. "เรื่องของชาติไทยของพระยาอนุমানราชชน." พิมพ์เผยแพร่ในงานเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ เนื่องในโอกาสมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา 78 พรรษา 12 สิงหาคม 2553.

กองบรรณาธิการผู้จัดการ. *บันทึกประวัติศาสตร์คราบน้ำตาของแผ่นดิน ปราสาทพระวิหาร ความจริงที่คนไทยต้องรู้. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์บ้านพระอาทิตย์, 2551.*

กองบัญชาการทหารสูงสุด กรมยุทธศึกษาทหาร. *ประวัติการรบของทหารไทยในกรณีพิพาทอินโดจีน ฝรั่งเศส. กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้ง แอนด์พับลิชชิ่ง, 2541.*

กองประวัติศาสตร์ทหาร กรมยุทธการทหารบก. *ไทยในสมัยสร้างชาติ ที่ระลึกงานฉลองวันชาติ พ.ศ. 2484. กรุงเทพฯ: กองประวัติศาสตร์ทหาร, 2552.*

กอบเกื้อ สุวรรณทัต. *นโยบายต่างประเทศของรัฐบาลพิบูลสงคราม พ.ศ.2481-2487. กรุงเทพฯ: สถาบันไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2532.*

ไกรฤกษ์ นานา. *สยามที่ไม่ทันได้เห็น ภาพเก่าเล่าเรื่องสายสัมพันธ์ไทย-เขมร*. พิมพ์ครั้งที่ 2.

กรุงเทพฯ: โปสท์บุ๊กส์, 2554.

โกวิท วงศ์สุรวัฒน์. *การเมืองการปกครองไทย: หลายมิติ*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2547.

กนก วงษ์ตระหง่าน. *การเมืองในระบอบประชาธิปไตยไทย*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2528.

คำคุณ สิทธิสมาน. *จุดยืน จุดเปลี่ยน จุดจบ ปราสาทพระวิหาร*. กรุงเทพฯ: บ้านพระอาทิตย์, 2556.

จันทร์ สิ้นศุภฤกษ์. *กรณีพิพาทปราสาทพระวิหาร: บริบททางกฎหมายและการเมือง*. กรุงเทพฯ: นิติธรรม, 2557.

เจ้าพระยาธรรมาศกัณฐ์มนตรี. *ธรรมจริยา เล่ม 2*. พิมพ์ครั้งที่ 2, ม.ท.ป: โรงพิมพ์อักษรนิติ, 2448.

เฉลิมเกียรติ ผิวนวล. *ความคิดทางการเมืองของทหารไทย 2519-2535*. กรุงเทพฯ:

สำนักพิมพ์ผู้จัดการ, 2535.

ชาญวิทย์ เกษตรศิริ. *จากสยามเป็นไทย: นามนั้นสำคัญมากจะนี้หรือ?*. กรุงเทพฯ: มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, 2550.

———. *ประมวลแผนที่: ประวัติศาสตร์-ภูมิศาสตร์-การเมือง กับลัทธิอาณานิคมในอาเซียน-อุษาคเนย์*. กรุงเทพฯ: มูลนิธิโตโยต้าประเทศไทย, มกราคม 2555.

———. *ประมวลสนธิสัญญา อนุสัญญา ความตกลง บันทึกความเข้าใจ และแผนที่ ระหว่างสยามประเทศไทยกับประเทศอาเซียนเพื่อนบ้าน: กัมพูชา-ลาว-พม่า-มาเลเซีย*. กรุงเทพฯ: มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, 2554.

———. *ประวัติการเมืองไทยสยาม พ.ศ.2475-2500*. กรุงเทพฯ: มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, 2551.

———. *ลัทธิชาตินิยมไทย/สยามกับกัมพูชา : และกรณีศึกษาปราสาทเขาพระวิหาร*. กรุงเทพฯ: มูลนิธิโตโยต้าประเทศไทย, 2552.

———. *สยามประเทศไทย: ได้ดินแดน-เสียดินแดน กับลาวและกัมพูชา (Siam/Thailand: Lost-Gained Territories with Laos and Cambodia)*. กรุงเทพฯ: มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, 2556.

ชัยอนันต์ สมุทวณิช. *รัฐกับสังคม: ไตรลักษณ์รัฐไทยในพหุสังคมสยาม*. กรุงเทพฯ: พี.เพรส, 2554.

ชัชชัย คุ่มทวีพร. *สมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพและประวัติศาสตร์นิพนธ์ไทยสมัยใหม่: การวิเคราะห์เชิงปรัชญา*. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2534.

- ณรงค์ สีนสวัสดิ์. *การเมืองไทย: การวิเคราะห์เชิงจิตวิทยา*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์
ออเรียนแทลสกอล่า, 2539.
- ดิเรก ชัยนาม. *ไทยกับสงครามโลกครั้งที่ 2*. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช, 2513.
- เดช บุณนาค. *การปกครองระบบเทศบาลของประเทศไทย พ.ศ.2435-2458* :
กระทรวงมหาดไทยสมัยสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาดำรงราชานุภาพ. พิมพ์ครั้งที่
1. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2532.
- แถมสุข นุ่มนนท์. *การสร้างชาติของจอมพล ป. พิบูลสงคราม สมัยสงครามโลกครั้งที่สอง*. กรุงเทพฯ:
สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย, 2520.
- . *เมืองไทยสมัยสงครามโลกครั้งที่ 2 : ยุคเชื่อผู้นำชาติพ้นภัย*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์สายธาร,
2548.
- ถ่ายเถา สุจริตกุล. *วันนั้นถึงวันนี้ ข้อมูลพื้นฐานพระวิหารกับศาลโลก จากข้อเขียน ศ.ดร.สมปอง
สุจริตกุล*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แคนนากราฟฟิค, มีนาคม 2556.
- ทองใบ แดงน้อย. *แผนที่-ภูมิศาสตร์*. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช, 2534.
- ทัศนาศ ทศนมิตร. *สงครามตะวันออก-ตะวันตก ในแผ่นดินพระพุทธเจ้าหลวง*. กรุงเทพฯ: ร.ศ.229,
2553.
- โทชิฮารุ โยชิเกาวา. "รัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงครามและสงครามแปซิฟิก." เอกสารทางวิชาการ
หมายเลข 1/2528 แปลโดยอาทร พุ่งธรรมสาร, มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และ
มนุษยศาสตร์ ร่วมกับมูลนิธิโตโยต้า ประเทศญี่ปุ่น, , ธันวาคม 2528.
- ธงชัย วินิจจะกุล. *กำเนิดสยามจากแผนที่: ประวัติศาสตร์ภูมิกายาของชาติ*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์
คบไฟ, 2556. CHULALONGKORN UNIVERSITY
- . *โฉมหน้าราชาชาตินิยมว่าด้วยประวัติศาสตร์ไทย*. นนทบุรี: ฟ้าเดียวกัน, 2559.
- อัครศักดิ์ เพชรเลิศอนันต์. "ปราสาทเขาพระวิหารกับคำเตือนของปรีดี พนมยงค์ เรื่องการได้ดินแดน
มาด้วยการใช้กำลัง." มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, , สิงหาคม 2551.
- . *รัชกาลที่ 5 : สยามกับบุษาคเนย์และชมพูทวีป*. กรุงเทพฯ: มูลนิธิโตโยต้าประเทศไทย
, พฤศจิกายน 2547.
- . *รัชกาลที่ 5 กับฝรั่งเศสและกัมพูชา*. สัมมนาเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระ
จุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเนื่องในโอกาสวันพระบรมราชสมภพครบ 150 ปี, มูลนิธิโครงการตำรา
สังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์,ไม่ระบุปีที่พิมพ์.
- . *วาทกรรมเสียดินแดน (Lost Territory Discourse)*. กรุงเทพฯ : มูลนิธิโครงการตำรา
สังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์,2558.

- . *สยามประเทศไทยกับดินแดนในกัมพูชาและลาว*. กรุงเทพฯ: มูลนิธิโตโยต้าแห่งประเทศไทย, พฤศจิกายน 2552.
- บวรศักดิ์ อูวรรณโณ. *แฉเอกสาร “ลับที่สุด” ปราสาทพระวิหาร พ.ศ.2505-2551*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มติชน, 2551.
- บังอร ปิยะพันธุ์. *ประวัติศาสตร์เอเชียตะวันออกเฉียงใต้*. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ: โอ.เอส. พรินติ้ง เฮ้าส์, 2537.
- ประอรรัตน์ บุรณมาตร์. *หลวงวิจิตรวาทการกับบทละครประวัติศาสตร์*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, มีนาคม 2528.
- ปานเทพ พัวพงษ์พันธ์. *คำเตือนสุดท้าย ราชอาณาจักรไทยกำลังจะเสียดินแดน*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์บ้านพระอาทิตย์, 2554.
- เพ็ญศรี ตึก. *การต่างประเทศกับเอกราชและอธิปไตยของไทย (ตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 4 ถึงสิ้นสมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม)*, พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: ราชบัณฑิตยสถาน, 2554.
- . *ความสัมพันธ์ระหว่างสยามกับฝรั่งเศสในคริสต์ศตวรรษที่ 19 ตามเอกสารของกระทรวงการต่างประเทศ*. กรุงเทพฯ: ราชบัณฑิตยสถาน, 2539.
- พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว. *บทพระราชนิพนธ์ละครพูดเรื่องหัวใจนักกรบ*. พระนคร: โรงพิมพ์คุรุสภา, 2493.
- . *ปลุกใจเสือป่า*. พระนคร: โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2506.
- พระยามหาอำมาตยาธิบดี. *เรื่องกำเนิดกรมแผนที่*. พิมพ์แจกในการพระราชทานเพลิงศพมหาอำมาตย์โท พระยามหาอำมาตยาธิบดี (แสง วีรยศิริ) ป.ช., ป.ม., ท.จ.ว. ณ เมรุ หน้าพลับพลา อิศริยาภรณ์ วัดเทพศิรินทราวาส วันที่ 9 พฤษภาคม พ.ศ. 2499. พระนคร: ส. พยุงพงศ์ จำกัด, 2499.
- พระวิภาควรรณ. *บันทึกการสำรวจและบุกเบิกในแดนสยาม*. กรุงเทพฯ: กรมแผนที่ทหาร, 2533.
- พวงทอง ภาวครพันธุ์. *รัฐและขบวนการอนารยะสังคมไทยในกรณีปราสาทพระวิหาร*. กรุงเทพฯ: โครงการจัดพิมพ์คอบไฟ/มูลนิธิเพื่อการศึกษาประชาธิปไตยและการพัฒนา, 2555.
- พรเพ็ญ ฮั่นตระกูล. "ประเทศไทยกับความเคลื่อนไหวของญี่ปุ่นในเอเชีย ค.ศ.1938-1941." 5 ทศวรรษ การต่างประเทศของไทยจากความขัดแย้งสู่ความร่วมมือ เนื่องในศุภวาระครบ 100 ปี แห่งวันประสูติ พลตรี พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์.
- พูนผล อาสนจินดา. *ภูมิรัฐศาสตร์ประเทศไทย*. เชียงใหม่: คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2521.

- พิภพ อุดร. เอกสารหมายเลข 2: กรณีปราสาทพระวิหารระหว่างไทย-กัมพูชา เหยี่ยุคนละด้านของ
เงินคนละสกุล. รวมหนังสือทำมือชุดเขาพระวิหาร. กรุงเทพฯ: มูลนิธิโครงการตำรา
สังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, 2552.
- พิเชษฐ แสงทอง. *พรมแดน แผ่นที่ และชาติ (นิยม)*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์เคล็ดไทย, กรกฎาคม 2551.
———. *พรมแดนบนแผ่นดินกระดาษ ปราสาทเขาพระวิหาร*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์เคล็ดไทย, 2551.
- วิชิตวงศ์ ณ ป้อมเพชร์. *สงครามทวงคืนดินแดน ปฏิบัติการรบของกองทัพไทย ในกรณีพิพาทกับอินโด
จีน-ฝรั่งเศส พ.ศ.2483-2484*. กรุงเทพฯ: แสงดาว, 2552.
- วิมลพรรณ ปิตธวัชชัย. *สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาเทวะวงศ์วโรปการ*. กรุงเทพฯ:
โรงพิมพ์กรุงเทพฯ (1984) จำกัด, 2547.
- วัลย์วิภา จรุงญโรจน์. *หลักฐานข้อเท็จจริงกรณีพิพาทไทย-เขมร ก่อนแผ่นดินไทยจะสิ้นสูญ*. กรุงเทพฯ:
บ้านพระอาทิตย์, 2553.
- ศานติ ภักดีคำ. *เขมร ถกสยาม*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มติชน, 2552.
———. *ปราสาทพระวิหารของไทยหรือของใครกันแน่, พิมพ์ครั้งที่ 2*. กรุงเทพฯ: อมรินทร์, 2554.
- ศูนย์การทหารปืนใหญ่ ค่ายพหลโยธิน. *อนุสรณ์ครบรอบ 100 ปี ฯพณฯ จอมพล ป. พิบูลสงคราม 14
กรกฎาคม 2540*. กรุงเทพฯ: ป.สัมพันธ์พาณิชย์จำกัด, กรกฎาคม 2540.
- ศูนย์เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร. "มูลค่าการค้าชายแดนระหว่างไทย-กัมพูชา พ.ศ.2541-
2551." สำนักงานปลัดกระทรวงพาณิชย์โดยความร่วมมือของกรมศุลกากร, 2551.
- สุวิทย์ อธิศาสตร์. *เบื้องลึกการเสียดินแดนและปัญหาปราสาทพระวิหาร จาก ร.ศ.112 ถึงปัจจุบัน*.
กรุงเทพฯ: สมาคมประวัติศาสตร์ในพระราชูปถัมภ์ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรม
ราชกุมารี, 2553.
- สุรวุฒิ ปัดไธสง. *อำนาจและทรัพยากรทางการเมือง: ศึกษากรณีจอมพล ป. พิบูลสงคราม*. กรุงเทพฯ:
สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรจน์ประสานมิตร, 2536.
- โสภา ชานะมูล. "ชาติไทย" ในทัศนะปัญญาชนหัวก้าวหน้า. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มติชน, 2550.
- สุธาชัย ยิ้มประเสริฐ. *แผนชิงชาติไทย ว่าด้วยรัฐและการต่อต้านรัฐสมัยจอมพลป.พิบูลสงคราม ครั้งที่
สอง (พ.ศ.2491-2500)*. กรุงเทพฯ: พี.เพรส, 2553.
- สุนทร ชุตินธรานนท์ และคณะ. *ทัศนคติเหยียดหยามเพื่อนบ้านผ่านแบบเรียน: ชาตินิยมในแบบเรียน
ไทย*. กรุงเทพฯ: มติชน, 2552.
- สมโชติ อ๋องสกุล. เอกสารหมายเลข 7: ปราสาทพระวิหาร "เลียมเรียบ" ในเวทีสากล รวมหนังสือทำ
มือชุดเขาพระวิหาร. กรุงเทพฯ: มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, 2552.

- สมบูรณ สุขสำราญ. "วิวัฒนาการของอุดมการณ์ชาติไทย: ข้อสังเกตเบื้องต้น." โครงการไทยศึกษา
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2527.
- สดใส ชันติวรพงศ์. *ความสัมพันธ์ของไทยกับประเทศตะวันตกตั้งแต่รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระ
พระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวถึงสงครามโลกครั้งที่ 2*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์เคล็ดไทย, 2517.
- . "ประเทศไทยกับปัญหาอินโดจีนของฝรั่งเศส พ.ศ.2480-2490,." 20 ทศวรรษรัตนโกสินทร์
รวมบทวิเคราะห์เหตุการณ์สำคัญในช่วง 200 ปี ของกรุงรัตนโกสินทร์ จัดพิมพ์เผยแพร่เนื่อง
ในวาระสมโภชกรุงรัตนโกสินทร์ ครบ 200 ปี, , 2525.
- เสนีย์ คำสุข. *กัมพูชามีติการพัฒนาระชาธิปไตยในการเลือกตั้งทั่วไปตั้งแต่พ.ศ.2536 ถึง พ.ศ.2556*.
นนทบุรี: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราชย์, 2557.
- ส.วัฒนเศรษฐ์. *วาทพระมงกุฎฯ*. พระนคร: สำนักพิมพ์ธรรมเสรี, 2506.
- สภาที่ปรึกษาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, คณะทำงานเฉพาะกิจเพื่อศึกษาเกี่ยวกับกรณีปัญหาเขา
พระวิหาร. *เขาพระวิหาร: ปัญหาและทางออก*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์คณะรัฐมนตรีและ
ราชกิจจานุเบกษา, 2552.
- สายชล สัตยานุรักษ์. *การเปลี่ยนแปลงในการสร้างชาติไทยและความเป็นไทยโดยหลวงวิจิตรวาทการ*.
กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มติชน, 2545.
- . *ประวัติศาสตร์รัฐไทยและสังคมไทย: ครอบครัว ชุมชน ชีวิตสามัญชน ความทรงจำ และ
อัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์*. เชียงใหม่: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2558.
- หลวงวิจิตรวาทการ. *บทเพลงดนตรีประวัติศาสตร์*. พิมพ์แจกในงานฌาปนกิจศพนางชีว์ กาญจนะ
ศัพท์ ณ วัดมกุฏกษัตริยาราม วันพฤหัสบดีที่ 25 พฤษภาคม 2482. พระนคร: โรงพิมพ์
พระจันทร์, 2482.
- . *ประชุมพงศาวดารฉบับความสำคัญ เล่ม 3*. สำนักพิมพ์เพลินจิตต์, เมษายน 2475.
- . "ปาฐกถาเรื่องการเสียดินแดนไทยให้แก่ฝรั่งเศส แสดงแก่ครูอาจารย์และนักเรียนกรมยุทธ
ศึกษา ณ หอประชุมศิลปากร วันที่ 17 ตุลาคม 2483." ปาฐกถาและคำบรรยายของพลตรี
หลวงวิจิตรวาทการ พิมพ์เป็นอนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพรองอำมาตย์โทขุนจิตรการ
ชำนาญ (สุทธิ์ สุขุมระทัต) ณ เมรุวัดมกุฏกษัตริยาราม วันเสาร์ที่ 24 ธันวาคม 2509.
- . *ราชมนู เลือดสุพรรณ พระเจ้ากรุงธน คีตกกลาง*. อนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ
คุณหญิงจัน เทพประขุน ณ เมรุวัดเทพศิรินทราวาส วันที่ 17 ตุลาคม 2480. พระนคร:
ม.ป.ท., 2480.
- . *สยามกับสุวรรณภูมิ*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ไทยใหญ่, 2476.
- . *จิตวิทยาการเมือง*. กรุงเทพฯ: เสริมวิทย์บรรณาการ, 2493.

อัจฉราพร กมุทพิสมัย. "อุดมการณ์ชาตินิยมของผู้นำไทย." เอกสารวิชาการหมายเลข 29 เพื่อ
ประกอบกรรณมาธิ์เรื่องสองศตวรรษรัตนโกสินทร์: ความเปลี่ยนแปลงของสังคมไทยจัดโดย
สถาบันไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และสถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหา
วิทยาลัย สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย และมูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และ
มนุษยศาสตร์, 20 สิงหาคม 2525.

อัศวพาหุ (พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว). *ความเป็นชาติโดยแท้จริง*. พระนคร: รวมสาส์น
, 2506.

อานนท์ จิตรประภาส. *ปียมหาราชจอมกษัตริย์: ประวัติศาสตร์ไทยและพระราชประวัติรัชกาลที่ 5*.
กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์อัสสัมชัญ, 2554.

ฤกษ์ ศุภศิริ. *ประวัติย่อการเมืองไทยในรอบศตวรรษ จากทักษิณมิกส์ถึงพฤษภาทมิฬ*. กรุงเทพฯ:
โพสต์บุ๊กส์, 2553.

วิทยานิพนธ์และงานวิจัย

กรรณิรมย์ สุวรรณานนท์. "พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวกับการสร้างชาติไทย."

วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต (อ.ม.) จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2524.

ไกล่รุ่ง อามระดิษ. "ภาพตัวแทนของคนไทยและเมืองไทยที่ปรากฏในวรรณกรรมเขมร." โครงการวิจัย
เรื่องไทยในความรับรู้และความเข้าใจของเพื่อนบ้าน สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย
(สกว.), 2551.

จุลลา งอนรด. "กำเนิดและความเป็นมาของลัทธิชาตินิยมในประเทศไทย (the Origin and
Development of Nationalism in Thailand)." วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2513.

เทียมจันทร์ อ่ำแหว. "บทบาททางการเมืองและการปกครองของจอมพล ป. พิบูลสงคราม (พ.ศ.
2475-2487)." อักษรศาสตรมหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2521.

ธิบัติ บัวคำศรี. "ประวัติและพัฒนาการความสัมพันธ์กัมพูชา-ไทย ค.ศ.1907-2006." โครงการวิจัย
เรื่องไทยในความรับรู้และความเข้าใจของเพื่อนบ้าน สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย
(สกว.), 2551.

นฤมล ทับจุมพล. "การใช้สื่อในการสร้างอุดมการณ์ทางการเมือง: ศึกษาจากบทเพลงของทางราชการ
(พ.ศ.2475-2530)." วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2531.

- ปรีศนี เกศะบุตร. "การจัดการศึกษาผู้ใหญ่กับนโยบายสร้างชาติของรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม ในช่วงปี พ.ศ. 2481-2487." วิทยานิพนธ์ (อ.ม.) จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2530.
- ปรีดาร์ตน์ พัฒนพีชัย. "นโยบายชาตินิยมทางเศรษฐกิจของรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม กับการสร้างความชอบธรรมทางการเมือง." วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2544.
- ปิยนาค บุณนาค และพวงเพชร สุรัตน์กวีกุล. "จันทบุรีและตราด: กรณีพิพาทระหว่างไทยกับฝรั่งเศส (พ.ศ.2436-2450)." รายงานวิจัยโครงการไทยศึกษา สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2527.
- พิมพาภรณ์ บุญประเสริฐ. "วาทกรรมชาตินิยมของรัฐบาลไทยตั้งแต่ พ.ศ. 2475 ถึง พ.ศ.2550 (Nationalism Discourse of Thai Government (1982-2007 A.D.)." ดุษฎีนิพนธ์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2555.
- พรพรหม ทิพยมนตรี. "วาทวิเคราะห์บทละครของหลวงวิจิตรวาทการกับการสร้างค่านิยม." วิทยานิพนธ์นิเทศศาสตรมหาบัณฑิต คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2543.
- มัทนา เกษกมล. "การวิเคราะห์ในเชิงประวัติศาสตร์เรื่องการเมืองและการปกครอง ในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว (พ.ศ. 2453-2463)." บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2517.
- วรวรรณ ทองสุกร. "วาทกรรมชาตินิยมจอมพล ป. พิบูลสงคราม." วิทยานิพนธ์นิเทศศาสตรมหาบัณฑิต, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2548.
- สุรวุฒิ ปัดไธสง. "อำนาจและทรัพยากรทางการเมือง: ศึกษากรณีจอมพล ป. พิบูลสงคราม." รายงานวิจัยฉบับที่ 51, สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรติ ประสานมิตร, , 2536.
- โสภา ชานะมูล. "วาทกรรมเรื่องชาติไทยของปัญญาชนหัวก้าวหน้าระหว่างพ.ศ.2490-2505." อักษรศาสตรดุษฎีบัณฑิต ภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ไม่ปรากฏปีที่พิมพ์.
- แสงเดือน ไสยวงศ์. "การขึ้นสู่อำนาจทางการเมืองของนายพันเอกหลวงพิบูลสงคราม พ.ศ.2469-2481." อักษรศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชาประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2434.
- อภิรดี เจริญธัญสกุล. "แนวทางการปลูกฝังลัทธิชาตินิยมผ่านหนังสือพิมพ์ของรัฐบาลในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว กับรัฐบาลในสมัยจอมพล ป.พิบูลสงคราม." วิทยานิพนธ์นิเทศศาสตรมหาบัณฑิต, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2542.

วารสารและจุลสาร

- ธงชัย วินิจจะกุล. "ประวัติศาสตร์ไทยแบบราชาชาตินิยม จากยุคอาณานิคมอำพรางสู่ราชาชาตินิยมใหม่หรือลัทธิเสด็จพ่อของกรรมพีไทยในปัจจุบัน." *ศิลปวัฒนธรรม*, 23(1) (พฤศจิกายน 2544).
- ประกาสสิทธิ์ แก้วมงคล. "พื้นฐานความเข้าใจ กรณีเขตแดน-ปราสาทพระวิหาร." *วารสารร่วมพฤษ* ปีที่ 27 ฉบับที่ 2 (กุมภาพันธ์ - พฤษภาคม 2552).
- ยุพา ชุมจันทร์. "พระบรมราชโองบายในการใช้ลัทธิชาตินิยมของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว." *จุลสารโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย* ปีที่ 3 ฉบับที่ 3 (เมษายน-มิถุนายน 2519).
- วันชนะ ทองคำเภา. "...เผด็จชาติตน" หรือ "...งานงามรักดี" ? : วาทกรรมกษัตริชาตินิยมกับการทำลายเอกภาพของภาพตัวแทนของสมเด็จพระมหารัชมหาราชในโคลงภาพพระราชพงศาวดาร." *วารสารไทยศึกษา*, ปีที่ 5 ฉบับที่ 1 (กุมภาพันธ์ - กรกฎาคม 2552).
- ศุภมิตร ปิติพัฒน์. "เขตแดน/พรมแดน/ชายแดน." *จุลสารความมั่นคงศึกษา*, 77 (มิถุนายน 2553).
- . "ชนกลุ่มน้อยในมุมมองของยุโรป (National Minorities in European Perspective)." *จุลสารความมั่นคงศึกษา*, 15 (มกราคม 2550).
- สุรชาติ บำรุงสุข. "ชาติพันธุ์ชาตินิยม (Ethnonationalism)." *จุลสารความมั่นคงศึกษา*, 15 (มกราคม 2550).
- . "รำลึก 50 ปี คดีพระวิหาร (พ.ศ.2505-2555)." *จุลสารความมั่นคงศึกษา* ฉบับที่ 111-112 (2555).
- . "เส้นเขตแดนไทย-กัมพูชา: บทบทวน." *จุลสารความมั่นคงศึกษา* ฉบับที่ 88 (กุมภาพันธ์ 2554).
- . "ปัญหาเขตแดนไทย: จาก 2484 ถึงปัจจุบัน (Thai Boundary Problems: From 1941-the Present)." *จุลสารความมั่นคงศึกษา* 65 (ตุลาคม 2552).
- สุเจน กรรพฤทธิ์. "พลิกประวัติศาสตร์บาดแผลไทย-กัมพูชา ความเมืองเรื่องเขาพระวิหาร ดำเนินที่ยังไร้บทสรุป." *วารสารสารคดี* ปีที่ 24 ฉบับที่ 282, (สิงหาคม 2551).
- อุกฤษฏ์ ปัทมานันท์. "ไทย." *เอเชียรายปี*, สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (2549).
- . "ไทย." *เอเชียรายปีฉบับซีพจร*, สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (2552).
- . "ไทย." *เอเชียรายปี*, สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (2550).

"ลักษณะการปกครองประเทศสยามแต่โบราณ." *วิทยากรย* เล่มที่ 32 ตอนที่ 10 (ประจำวันที่ 15 พฤษภาคม พุทธศักราช 2475).

"บันทึกข่าวสารและเหตุการณ์ปัญหาความขัดแย้งกรณีปราสาทพระวิหาร." *สยามจดหมายเหตุ* ปีที่ 35 (สิงหาคม 2553).

"การเลือกตั้งในกัมพูชา." *สยามจดหมายเหตุ* ปีที่ 33 (กรกฎาคม 2551).

"ทหารกัมพูชาจับกุม ส.ส. กรุงเทพมหานครพร้อมพวก." *สยามจดหมายเหตุ* ปีที่ 35 (ธันวาคม 2553).

หนังสือพิมพ์

เจนจิรา เบญจพงศ์. "ความเป็นไทยในทัศนะชาตินิยม." *สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์* ปีที่ 56 ฉบับที่ 19-27, (มกราคม-มีนาคม 2552).

วัชรินทร์ ยงศิริ. "ความสัมพันธ์ไทย-กัมพูชา แสงสว่างที่ปลายอุโมงค์." *หนังสือพิมพ์มติชน*, วันที่ 8 ธันวาคม 2552.

"เขาพระวิหารต้องเสียไป แท้จริงอำนาจอธิปไตยเป็นของชนส่วนน้อย." *หนังสือพิมพ์ผู้จัดการรายวัน*, 1 กรกฎาคม 2551.

"โฆษกกัมพูชาลั่นพร้อมรบ ขนรถถังประชิด." *หนังสือพิมพ์ไทยรัฐ*, 30 มกราคม 2553.

"แนวรบในปัญหาเขาพระวิหาร." *หนังสือพิมพ์ผู้จัดการรายวัน*, 28 กรกฎาคม 2551.

"นายกฯ ยันรักษาเขาพระวิหาร กษัตริย์กัมพูชาพันธมิตรฯ ชุมนุมได้." *หนังสือพิมพ์บ้านเมือง*, 11 กันยายน 2552.

"มาร์คตกเครียดปัญหาพระวิหาร." *หนังสือพิมพ์เดลินิวส์*, 21 กุมภาพันธ์ 2554.

"มาร์คย้ำจุดยืนเขาพระวิหาร." *หนังสือพิมพ์ข่าวสด*, 7 กันยายน 2552.

"มาร์คย้ำแม้คือตัวการทำสัมพันธ์ไทย-กัมพูชาอ่อนแอ." *หนังสือพิมพ์แนวหน้า*, วันที่ 16 พฤศจิกายน 2552.

"สงครามเย็นไทย-กัมพูชา เกมวางยา กษัตริย์ จากคนใน." *หนังสือพิมพ์ผู้จัดการรายวัน*, 8 ธันวาคม 2552.

"อภิสิทธิ์โยนบาปนถดถอย ต้นเหตุปัญหาไทยเขมร." *หนังสือพิมพ์เดลินิวส์*, 2 ตุลาคม 2552.

"ฮุน เซน กร้าว มาร์ค-กษัตริย์ ทำสัมพันธ์ไทย-กัมพูชาแย่." *หนังสือพิมพ์มติชน*, 2 ธันวาคม 2552.

เอกสารออนไลน์

"ขบวนทัพธรรมยาตรา ทวงคืนเขาพระวิหาร ถึงแล้ว แฉบีกศรีษะเกษสังข์ศักดิ์ประชาชนร่วมกอบกู้แผ่นดิน." ผู้จัดการออนไลน์, 19 มิถุนายน 2551.

"14 ครั้งของการสูญเสียดินแดนไทย." ยูทูป (youtube),
<http://youtube/4riOPVOgJA8>.

"ความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับกัมพูชา." สำนักงานส่งเสริมการลงทุน, 2553,
http://www.boi.go.th/thai/clmv/Back_up/2010_cambodia/2010_cam_5_0.html

"การรื้อฟื้นทวงคืนแผ่นดินไทยบุกยื่นมทท.2แจ้งปัญหาหลักเขตแดน-หวั่นเสียพื้นที่ให้เขมร1.5 ล้านไร่." ผู้จัดการออนไลน์, 3 กรกฎาคม 2553,
<http://www.manager.co.th/Politics/ViewNews.aspx?NewsID=9530000091640>.

อัครพล คำคุณ. "เขาพระวิหารกับนักวิชาการชาชาติ และอาณาจักรแห่งความมีเดบอดระหว่างมนุษยชาติ." ประชาไท, 6 พฤศจิกายน 2553,
<http://prachatai.com/node/18861/talk>.

"คำชี้แจงของนายอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ นายกรัฐมนตรี ในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับกระทรวงการต่างประเทศและกระทรวงการคลังในการอภิปรายไม่ไว้วางใจนายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรีเป็นรายบุคคล." ไทยโกฟเวอร์เมนต์ออนไลน์, 20 มีนาคม 2552,
<http://www.thaigov.go.th/index.php/speech-2/item/29700-.html/en/speech-2.html>.

"เครือข่ายคนไทยรักชาติ 5 จังหวัด ภาคเหนือตอนล่าง รวมพลังต้านยูเนสโก จี มาร์ค ลัม Mou เขมร." ผู้จัดการออนไลน์, 28 กรกฎาคม 2553,
<http://www.manager.co.th/Politics/ViewNews.aspx?NewsID=9530000103739>.

"แฉ! สุวิทย์ พลัดเซ็นรับเขมรตั้ง กก.ไอซีซี ทำลำพองเหนือไทย วีระ เตรียมยื่นศาล รธน.วินิจฉัยขัดมาตรา 190 ละเมิดมติ ครม." ผู้จัดการออนไลน์, 3 สิงหาคม 2553,
<http://www.manager.co.th/QOL/ViewNews.aspx?NewsID=9530000107057>.

"แผนายพลไทยสมคบ พล.ท.เขมร ร่นหลักหมุดกั้นแดนไทย 12.5 ก.ม." ผู้จัดการออนไลน์, 2 กรกฎาคม 2553,
<http://www.manager.co.th/Politics/ViewNews.aspx?NewsID=9530000091361>.

"แฉเหล่ารัฐบาลสมัคร ส่งคนยึดรัฐวิสาหกิจ." ผู้จัดการออนไลน์, 8 มิถุนายน 2551.

"ชี้จุดอันตราย Mou 43 ต้องเลิกก่อนที่ความสับสนเสียหาย 1.8 ล้านไร่จะกลายเป็นจริง."

ผู้จัดการออนไลน์, 20 สิงหาคม 2553,

<http://www.manager.co.th/Politics/ViewNews.aspx?NewsID=9530000115717>.

"ต้อตไตส ทำไทยเสียดินแดน !?". ผู้จัดการออนไลน์, 30 กรกฎาคม 2553,

<http://www.manager.co.th/Daily/ViewNews.aspx?NewsID=9530000105486>.

"ดูชัดๆ แผลงการณ์ร่วม นกคต ลงนามหนุณกัมพูชาขึ้นทะเบียนปราสาทพระวิหาร."

ผู้จัดการออนไลน์, 25 มิถุนายน 2551.

"แดนอีสานระอุ! ปลุกทวงเขาพระวิหาร." ข่าวรัฐสภาออนไลน์, 22 มิถุนายน 2551,

http://www.parliament.go.th/news/news_detail.php?prid=144456.

"ตามรอยคดีปราสาทพระวิหาร ระเบิดเวลาลูกใหม่ รบ.ป.ป." มติชนออนไลน์, 4 มกราคม 2556,

http://www.matichon.co.th/news_detail.php?newsid=1357268454.html.

"ถาม-ตอบ กรณีศาลโลกมีคำสั่งออกมาตรการชั่วคราวให้ไทยและกัมพูชาปฏิบัติตาม." ข่าวสารนิเทศ

กระทรวงการต่างประเทศ, 9 มกราคม 2556,

<http://www.phraviharn.org/main/th/news/2855/34553-ถาม-ตอบกรณีศาลโลกมี>

[คำสั่งออกมาตรการชั่วคราวให้ไทยและกัมพูชาปฏิบัติตาม.html](http://www.phraviharn.org/main/th/news/2855/34553-ถาม-ตอบกรณีศาลโลกมี).

"ถาม-ตอบ ประเด็นข้อสงสัยเกี่ยวกับกรณีกัมพูชายื่นคำขอให้ศาลยุติธรรมระหว่างประเทศตีความคำ

พิพากษาคดีปราสาทพระวิหาร." ข่าวสารนิเทศ กระทรวงการต่างประเทศ, 13 มิถุนายน

2554,

<http://mfa.go.th/main/th/news/2567/31333-ถาม-ตอบประเด็นข้อสงสัยเกี่ยวกับกรณี>

[กัมพูชายื่นคำขอ.html](http://mfa.go.th/main/th/news/2567/31333-ถาม-ตอบประเด็นข้อสงสัยเกี่ยวกับกรณี).

"แถลงการณ์ฉบับที่ 5/2552 เรื่องประณามระบอบทักษิณ-สนับสนุนรัฐบาลในการปรับระดับ

ความสัมพันธ์กับกัมพูชา และขอให้ยกเลิกแผนที่มาตราส่วน 1 ต่อ 200,000 ในข้อผูกพัน

ระหว่างไทย-กัมพูชา โดยทันที." ผู้จัดการออนไลน์,

<http://www.manager.co.th/Politics/ViewNews.aspx?NewsID=9520000133499>.

"ทหารไทยดับ 2 เจ็บ 7 เหตุปะทะเขมร." คมชัดลึกออนไลน์, 3 เมษายน 2552,

<http://www.komchadluek.net/detail/20090403/8148/ทหารไทยดับ2เจ็บ7เหตุปะทะ>

[เขมร.html](http://www.komchadluek.net/detail/20090403/8148/ทหารไทยดับ2เจ็บ7เหตุปะทะ)

"ทหารไม่เจรจา สกัดผู้รุกราน รักษาอธิปไตย." ไทยรัฐออนไลน์, 23 เมษายน 2554,

<https://www.thairath.co.th/content/166079>.

- "ทัพภาค 2 สั่งปิดด่านช่องจอม-โอเสม็ด." คมชัดลึกออนไลน์, 7 กุมภาพันธ์ 2554,
<http://www.komchadluek.net/detail/20110207/88105/ทัพภาค2สั่งปิดด่านช่องจอมโอเสม็ด.html>.
- "ท่าทีไทยต่อความคืบหน้าการพิจารณาเกี่ยวกับการอนุรักษ์ปราสาทพระวิหารของกัมพูชาโดยคณะกรรมการมรดกโลก." ข่าวกระทรวงการต่างประเทศออนไลน์, 29 กรกฎาคม 2553,
<http://m.mfa.go.th/main/th/media-center/28/679-ท่าทีไทยต่อความคืบหน้าการพิจารณาเกี่ยวกับการอนุรักษ์.html>.
- "ไทยชี้แจงสหประชาชาติกรณีความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับกัมพูชา." ข่าวกระทรวงการต่างประเทศออนไลน์, 10 สิงหาคม 2553,
<http://m.mfa.go.th/main/th/media-center/28/692-ไทยชี้แจงสหประชาชาติกรณีความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับก.html>.
- "ไทยเสียดินแดนจำนวน 14 ครั้ง." ยูทูบ (youtube), <http://youtube/CuRLUcHjR//>.
- "ธรรมนูญตรา จี้ใช้อุสสุญญาโตเกี่ยวแก้มเขาวพระวิหาร กองทัพตบเท้าให้กำลังใจบี๊กตุ้." ผู้จัดการออนไลน์, 17 มกราคม 2556,
<http://www2.msnsger.co.th/Travel/ViewNews.aspx?NewsID=956000006923>.
- "บทความพิเศษ: ลำดับเหตุการณ์การปะทะระหว่างไทย-กัมพูชา วันที่ 4-7 กุมภาพันธ์ 2554." สถาบันเทคโนโลยีป้องกันประเทศ (องค์การมหาชน),
http://www.dti.or.th/page_bx.php?cid=24&cno=4412.
- "บันทึกเหตุการณ์ประชาชนคนไทยหัวใจรักชาติร่วมชุมนุมคัดค้านแผนการบริหารจัดการพื้นที่ปราสาทพระวิหารของกัมพูชา." สารอศก อันดับ 317, มีนาคม-พฤษภาคม 2553.
- "ประมวลข่าวและสถานการณ์เขาวพระวิหาร พ.ศ.2553." ผู้จัดการออนไลน์, 29 กรกฎาคม 2553,
<http://www.manager.co.th/Politics/ViewNews.aspx?NewsID=9530000104829>.
- "ประมวลข่าวและสถานการณ์เขาวพระวิหาร และชายแดนไทย-กัมพูชา พ.ศ.2554." ผู้จัดการออนไลน์, 4 มกราคม 2554,
<http://www.manager.co.th/Politics/ViewNews.aspx?NewsID=954000000071>.
- "ประมวลข่าวสถานการณ์เขาวพระวิหาร 2553." ผู้จัดการออนไลน์, 29 กรกฎาคม 2553,
<http://www.manager.co.th/Politics/ViewNews.aspx?NewsID=9530000104829>.
- "ปราสาทพระวิหาร การเสียดินแดนอีกล้านไร่ อีกบทพิสูจน์ของนายกาอภิสิทธิ์." ผู้จัดการออนไลน์, 2 กรกฎาคม 2552,
<http://www.manager.co.th/Daily/ViewNews.aspx?NewsID=9520000074718>.

- "ปานเทพ อัด บัวแก้ว แก้วตัวน้ำขุ่นๆ ยัดเยียดข้อมูลด้านเดียว." ผู้จัดการออนไลน์, 6 เมษายน 2554,
<http://www2.manager.co.th/Home/ViewNews.aspx?NewsID=9540000043487>.
- "เปิดชื่อโหวตนายกฯ คนที่ 27 ชั้นรสุต ส.ส.เพื่อนเนวิน เทคะแนน มาร์ค-ดู เพื่อไทย เหลือเสียงแค่
 ไหน." มติชนออนไลน์, 15 ธันวาคม 2551.
- "พันธมิตรฯ ชุมนุมวันที่ 6 เร่ง รบ.ปลดธงเขมร." ผู้จัดการออนไลน์, 30 มกราคม 2554,
<http://www.manager.co.th/Politics/ViewNews.aspx?NewsID=9540000012795>.
- "พันธมิตรฯ แกลงประณามกัมพูชารุกล้ำอธิปไตย จี้ รบ.หุ้บเขียดยื่นประท้วง." ผู้จัดการออนไลน์, 1
 สิงหาคม 2551,
<http://www.manager.co.th/Politics/ViewNews.aspx?NewsID=9510000090780>.
- "พันธมิตรฯ ยัน 25 ม.ค.ชุมนุม 3 ข้อเรียกร้อง สมณโพธิรักษ์ ร่วม." ผู้จัดการออนไลน์, 21 มกราคม
 2554,
<http://www.manager.co.th/Politics/ViewNews.aspx?NewsID=9540000008935>.
- "เพลงเขาพระวิหาร ร้องโดยทวิศักดิ์ สุทาวัน." ถอดเนื้อร้องจากคลิป์วิดีโอในยูทูบ (youtube),
<https://www.youtube.com/watch?v=OuFlzvKhlOI>.
- "เพลงเขาพระวิหาร ร้องโดยวงซุซุ." ถอดเนื้อร้องจากคลิป์วิดีโอในยูทูบ (youtube),
https://www.youtube.com/watch?v=7Sbrv0jH_ac.
- "เพลงเขาพระวิหาร ร้องโดยสุรพล สมบัติเจริญ." ถอดเนื้อร้องจากคลิป์วิดีโอในยูทูบ (youtube),
<https://www.youtube.com/watch?v=UALoVxgfbCQ>.
- "เพลงถามคนไทย ร้องโดยวง ก. ไก่ พันธมิตร." ถอดเนื้อร้องจากคลิป์วิดีโอในยูทูบ (youtube),
https://www.youtube.com/watch?v=J__QSeO67f4.
- "เพลงทวงคืนเขาพระวิหาร โดยแมน สปริงเกอร์." ถอดเนื้อร้องจากคลิป์วิดีโอในยูทูบ (youtube),
<https://www.youtube.com/watch?v=kBYJCRwJsss>.
- "มติกรรม. ค้านแผนจัดการพระวิหารของเขมร มาร์คย้ารับไม่ได้ ชูวอล์คเอาท์ก.มรดกโลก ลั่นห้ามรุก
 อธิปไตย." มติชนออนไลน์, 28 กรกฎาคม 2553,
http://www.matichon.co.th/news_detail.php?newsid=1280276968.
- "มทก.2 จับมือบิ๊กทหารเขมร ทูบป้ายดำไทยรุกรานเขาวิหาร หลังตั้งเครือข่ายหนักหวัดปะทะ." ผู้จัดการ
 ออนไลน์, 26 มกราคม 2554,
<http://www.manager.co.th/Local/ViewNews.aspx?NewsID=9540000011331>.

- "มล.วัลย์วิภา จรูญโรจน์ จะปกป้องแผ่นดินไทย อภิสิทธิ์ต้องเลิก Mou 43." ผู้จัดการออนไลน์, 30 กรกฎาคม 2553,
<http://www.manager.co.th/Daily/ViewNews.aspx?NewsID=9530000105503>.
- "มาร์ค โช่วแผ่นดินที่มืด นพเหล่า เซ็นเขาพระวิหารพิลึก." ผู้จัดการออนไลน์, 24 มิถุนายน 2551,
<http://www.manager.co.th/Politics/ViewNews.aspx?NewsID=9510000074284&TabID=3&>.
- "ยามาฯ ชี้วิกฤตชาติจ่อเสียดินแดน สลดหนังสือหมิ่นฯ วางแผนได้." ผู้จัดการออนไลน์, 14 พฤษภาคม 2551,
<http://www.manager.co.th/Politics/ViewNews.aspx?NewsID=9510000056535>.
- "รวมวีดีโอคลิปย้อนหลังรายการยามเฝ้าแผ่นดิน." ผู้จัดการออนไลน์,
[http://www.manager.co.th/thaiwatch/default.aspx?page=1&txtsearch=.](http://www.manager.co.th/thaiwatch/default.aspx?page=1&txtsearch=)
- "รายการ News Hour ปี 2552-2554." Manager VDO ย้อนหลัง,
<http://mgr.manager.co.th/vdo/vdoviewbrowse.aspx?BrowseNewsID=8710&Page=312>.
- "รายการคนในข่าว ปี 2552-2554 ". Manager VDO ย้อนหลัง,
<http://mgr.manager.co.th/vdo/vdoviewbrowse.aspx?BrowseNewsID=8714&Page=144>.
- "รายการเคาะข่าวริมโขง ปี 2552-2554 ". Manager VDO ย้อนหลัง,
<http://mgr.manager.co.th/vdo/vdoviewbrowse.aspx?BrowseNewsID=8746&Page=63>.
- "รายการเมืองไทยรายสัปดาห์ ปี 2554." ผู้จัดการออนไลน์,
<http://www.manager.co.th/Home/ViewBrowse.aspx?BrowseNewsID=1016>.
- "รายการยามเช้าริมเจ้าพระยา." ASTV ผู้จัดการ Multimedia Beta, 28 สิงหาคม 2552-21 กรกฎาคม 2554,
<http://mgr.manager.co.th/vdo/vdoviewbrowse.aspx?BrowseNewsID=8703&Page=342>.
- "รายการรอบวันทันเหตุการณ์ ปี 2552-2554 ". Manager VDO ย้อนหลัง,
<http://mgr.manager.co.th/vdo/vdoviewbrowse.aspx?BrowseNewsID=8709&Page=593>.

- "รายการสภาทำพระอาทิตย์." ASTV ผู้จัดการ Multimedia Beta, 10 สิงหาคม 2552-25 มกราคม 2554,
<http://mgr.manager.co.th/vdo/vdoviewbrowse.aspx?BrowseNewsID=8705&Page=291>.
- "รายชื่อวิทยุชุมชนที่เข้าร่วมถ่ายทอดเสียงรายการเมืองไทยรายสัปดาห์." ผู้จัดการออนไลน์,
<http://www.manager.co.th/popup/popup135.aspx>.
- "ศรีศักร ชัดยูเนสโกไม่บริสุทธิ์ ยุ รบ. ถอนตัว." คมชัดลึกออนไลน์, 29 กรกฎาคม 2553,
<http://www.komchadluek.net/news/local/68215>.
- "ศาลเขมรตัดสินคุก 9 เดือน รอลงอาญา 5 ไทย." คมชัดลึกออนไลน์, 21 มกราคม 2554,
<http://www.komchadluek.net/detail/20110121/86460/ศาลเขมรตัดสินคุก9ด.รออาญา5ไทย.html>.
- ศูนย์ปฏิบัติการข่าวเนชั่น, แผนกภูมิภาค. "ชายแดนไทย-กัมพูชา หลังเหตุการณ์ 2 ฝ่ายปะทะ เบื้องต้นไทยเสียกำลังพลแล้ว." เนชั่นออนไลน์, 3 เมษายน 2552,
<http://www.oknation.net/blog/sophon/2009/04/03/entry-1>.
- "สกัด 3 ธรรมชาติร้ายๆ แจ่งจับเขมรห้ามขึ้นเขาพระวิหาร ชายแดนตึงเครียด คนงาน ข.การช่าง หนีตายเข้าไทย." ผู้จัดการออนไลน์, 19 กรกฎาคม 2551.
- "สนธิ จี๊ไซ้ 6 มาตรการเด็ดขาดยึดพระวิหาร ยันไม่มี พท.ทับซ้อน." ผู้จัดการออนไลน์, 19 กรกฎาคม 2551,
<http://www.manager.co.th/Politics/ViewNews.aspx?NewsID=9510000084837>.
- "สนธิ สับ คางคกตุ๋ กุขาวยัดอำนาจ หนะทหารไทยยึด นครวัด ไว้เล็ก พระวิหาร." ผู้จัดการออนไลน์, 7 กุมภาพันธ์ 2554,
<http://www.manager.co.th/Politics/ViewNews.aspx?NewsID=9540000016804.html>.
- "สนธิชำแหละ Mou อภัยศ จี๊ มาร์ค รับความจริง ก่อนเขมรปล้นอีก 1.5 ล้านไร่." ผู้จัดการออนไลน์, 17 กรกฎาคม 2553,
<http://www.manager.co.th/Home/ViewNews.aspx?NewsID=9530000098345>.
- "สนธิชำแหละ Mou อภัยศ จี๊ มาร์ครับความจริงก่อนเขมรปล้นอีก 1.5 ล้าน ไร่." ผู้จัดการออนไลน์, 17 กรกฎาคม 2553,
<http://www.manager.co.th/Politics/ViewNews.aspx?NewsID=9530000098345>.

- "สนธิยกอภิสิทธิ์เร็วกว่าทุกรัฐบาลตั้งแต่ประเทศไทยมีมา." ประชาไทออนไลน์, 15 มีนาคม 2554,
<http://www.prachatai.org/journal/2011/03/33539.html>.
- "สภาท่าพระอาทิตย์ : บุกพิสูจน์ไทยเสียดินแดนพระวิหารให้กัมพูชา." ผู้จัดการออนไลน์, 31 สิงหาคม 2552,
<http://www.manager.co.th/Politics/ViewNews.aspx?NewsID=9520000099116>.
- สำนักโฆษกรัฐบาล, กลุ่มยุทธศาสตร์และแผนการประชาสัมพันธ์. "ข่าวประจำวันวันที่ 23 มกราคม 2554." <http://www.thaigov.go.th/index.php/en/speech-2/item/53974-.html>.
- . "คำแถลงของนายกรัฐมนตรีอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ เมื่อวันที่ 7 สิงหาคม 2553." <http://www.thaigov.go.th/index.php/th/news/item/47841-.html>.
- "สุวิทย์ ลั่นเขววิหารประสบความสำเร็จ." ไทยรัฐออนไลน์, 3 สิงหาคม 2553.
- "เสียวประเคนล้านไร่ให้เขมร ไทยโดนปักหมุดล้ำแดน ฮุนเซน จ่อจับพระวิหาร." ผู้จัดการออนไลน์, 8 กรกฎาคม 2553,
<http://www.manager.co.th/Politics/ViewNews.aspx?NewsID=9530000093725>.
- หลวงวิจิตรวาทการ. "เพลงข้ามโขง." ถอดเนื้อร้องจากยูทูป (youtube), 6 มกราคม 2560,
<http://youtube/70RxxazUvis>.
- . "เพลงถิ่นไทย." ถอดเนื้อร้องจากยูทูป (youtube), 6 มกราคม 2560,
<http://youtube/vq7fTQDtQSo>.
- . "เพลงมณฑลบูรพา." ถอดเนื้อร้องจากยูทูป (youtube), 6 มกราคม 2560,
<http://youtube/jV9LGpw3vdw>.
- . "เพลงรวมไทย." ถอดเนื้อร้องจากยูทูป (youtube), 6 มกราคม 2560,
<http://youtube/JpNOB6XicWo>.
- "เหตุอวสานรัฐบาลสมัคร: ผลจากการยอมเป็นหุ่น." ผู้จัดการออนไลน์, 1 กันยายน 2551.
- "แหล่งประวัติเสียดินแดน 14 ครั้ง." ยูทูป (youtube), <http://youtube/JL24P-HDLbE>.
- "แหล่งเสียดินแดน 14 ครั้งยังอาลัย." ยูทูป (youtube), <http://youtube/OFbQWoreELI>.
- "อดุล วิเชียรเจริญ ยันแถลงการณ์ร่วมเขาพระวิหารทำไทยเสียดินแดนแล้ว."
 มติชนออนไลน์, 30 มิถุนายน 2551,
http://www.matichon.co.th/news_detail.php?newsid=38519.

ภาคผนวก

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

แผนที่แสดงการเสียดินแดน พ.ศ.2551⁴²⁰

⁴²⁰ ชาญวิทย์ เกษตรศิริ. ประมวลแผนที่: ประวัติศาสตร์-ภูมิศาสตร์-การเมือง กับลัทธิอาณานิคมในอาเซียน-อุษาคเนย์. (กรุงเทพฯ: มูลนิธิโตโยต้าประเทศไทย, 2555).

ครั้งที่ ๑

เกาะหมาก

ให้กับประเทศอังกฤษ

ครั้งที่ ๑

เสียครั้งแรก เกาะหมาก จากแผนผัง
นั้นแหละ จากขวานทอง เล่มของไทย

เขาเปลี่ยนเป็น ปืนง จำได้ไหม
หนึ่งร้อยกว่า ตารางไมล์ หลักฐานมี

ครั้งที่ ๒

มะริด, ทวาย, ตะนาวศรี

สูญเสียให้กับพม่า

ครั้งที่ ๒

ครั้งที่สอง เสียซ้ำ ยังจำได้
ปีสองพัน สามร้อยสามสิบหก โชคไม่ดี

เสียมะริด ทวาย ตะนาวศรี
เสียเนื้อที่ กว่าสองหมื่น ตารางไมล์

ครั้งที่ ๓

บันทึกายมาต
สูญเสียให้กับฝรั่งเศส

ครั้งที่ ๓
ครั้งที่สาม บันทึกายมาต ถูกยึดเจ็อน
ปีสองพัน สามร้อยหกสิบสาม แสนห้าใจ

แล้วเปลี่ยนเป็น ฮาเคียน ตั้งชื่อใหม่
เสียเท่าไร ไม่ปรากฏ ในบทความ

ครั้งที่ ๔

แสนหวี, เมืองพง, เชียงตุง
สูญเสียให้กับพม่า

ครั้งที่ ๔
ครั้งที่สี่ เจ็บแค้น เสียแสนหวี
ตั้งททหมื่น ดารา กิไล โดมันท่า

กินเนื้อที่ ถึงเชียงคอง เหนือกรุงสยาม
ใครสร้างกรรม เดียวนี้ เห็นคึกัน

ครั้งที่ ๕

รัฐเปรี๊ต
สูญเสียให้กับอังกฤษ

ครั้งที่ ๕
ครั้งที่ทำ มาเดียง รัฐเปรี๊ต
ปีตองพัน ตามร้อย หกสิบเก้า แตนร้าวราน

เขาหญหัก ผลักลัม เชือดคมขวาน
ค่างหยิบขวาน ขึ้นถื่อ กู้ซื้อ ไทย

ครั้งที่ ๖

สิบสองปันนา
สูญเสียให้กับจีน

ครั้งที่ ๖
ครั้งที่หก ออกกรม เดินกัมหน้า
ตั้งเก้าหมื่น ตารากิ โโล โถทำได้

เตียตบตอง ปันนา น้ำคาไหล
แทบขาดใจ ค้อผู้ ทั้ครุมา

ครั้งที่ ๗

สยาม และเกาะอีก ๖ เกาะ
สูญเสียให้กับฝรั่งเศส

ครั้งที่ ๗
ครั้งที่เจ็ด เสียดินแดน แคว้นเขมร
เทียวออกล่า เมืองขึ้น ชันธูรา

เกิดพิเรน เพราะฝรั่ง กำลังบ้า
เสียอีกหนึ่ง แสนกว่า ตารางกิโล

ครั้งที่ ๘

สิบสองจุไทย
สูญเสียให้กับฝรั่งเศส

ครั้งที่ ๘
ครั้งที่แปด เสียแคว้น ดินแดนใหม่
เป็นเนื้อที่ อีกแปดหมื่น ตารางกิโล

ชื่อสิบสอง จุไทย ก็ใหญ่โต
ต้องร้องโฮ ใจละเหี่ย เพราะเหี้ยคาบ

ครั้งที่ ๙

ฝั่งซ้ายแม่น้ำสาละวิน
สูญเสียให้กับอังกฤษ

ครั้งที่ ๙
ครั้งที่เก้า เสร้าแสน แค้นไม่สิ้น
สิบสามหัวเมือง ต้องจำเหมายให้เขาไป

เสียดู่มน้ำ สาละวิน ด้านฝั่งซ้าย
ใครที่ทำ ช้าใจ ไทยต้องจำ

ครั้งที่ ๑๐

ประเทศลาว
สูญเสียให้กับฝรั่งเศส

ครั้งที่ ๑๐
ครั้งที่สิบ เสียบลำ แม่น้ำโขง ถูกเขาโขง ฝั่งซ้าย เพราะไทยดล่ำ

ครั้งที่ ๑๑

ฝั่งขวาแม่น้ำโขง
สูญเสียให้กับฝรั่งเศส

ครั้งที่ ๑๑
ครั้งที่สิบเอ็ด เสียฝั่งขวา นั้งหน้าคำ มั่นเจ็บซ้ำ ฝั่งจำ อยู่กลางใจ

ครั้งที่ ๑๒

พระตะบอง, เสียมราช, ตูร์โสภณ
สูญเสียให้กับฝรั่งเศส

ครั้งที่ ๑๒
ครั้งที่สิบสอง ใจรั้นทศ เพราะหมคทำ เสียมลฑล บุรพา อีกจนได้
เขามาพราก จากแหลมทอง ดินของไทย อีกสองหมื่น ตารางไมล์
โดยประมาณ

ครั้งที่ ๑๓

**รัฐกลันตัน, ตรังกานู, ไทรบุรี, ปรีส
สูญเสียให้กับอังกฤษ**

ครั้งที่ ๑๓
ครั้งที่สิบสาม เสียตรังกานู ไทรบุรี
ไปอิงปะลิส ตีครีชู กลันตัน

ในแผนที่ มองเห็น เป็นหลักฐาน
อีกสามหมื่น โดยประมาณ ตารางไมล์

ครั้งที่ ๑๔

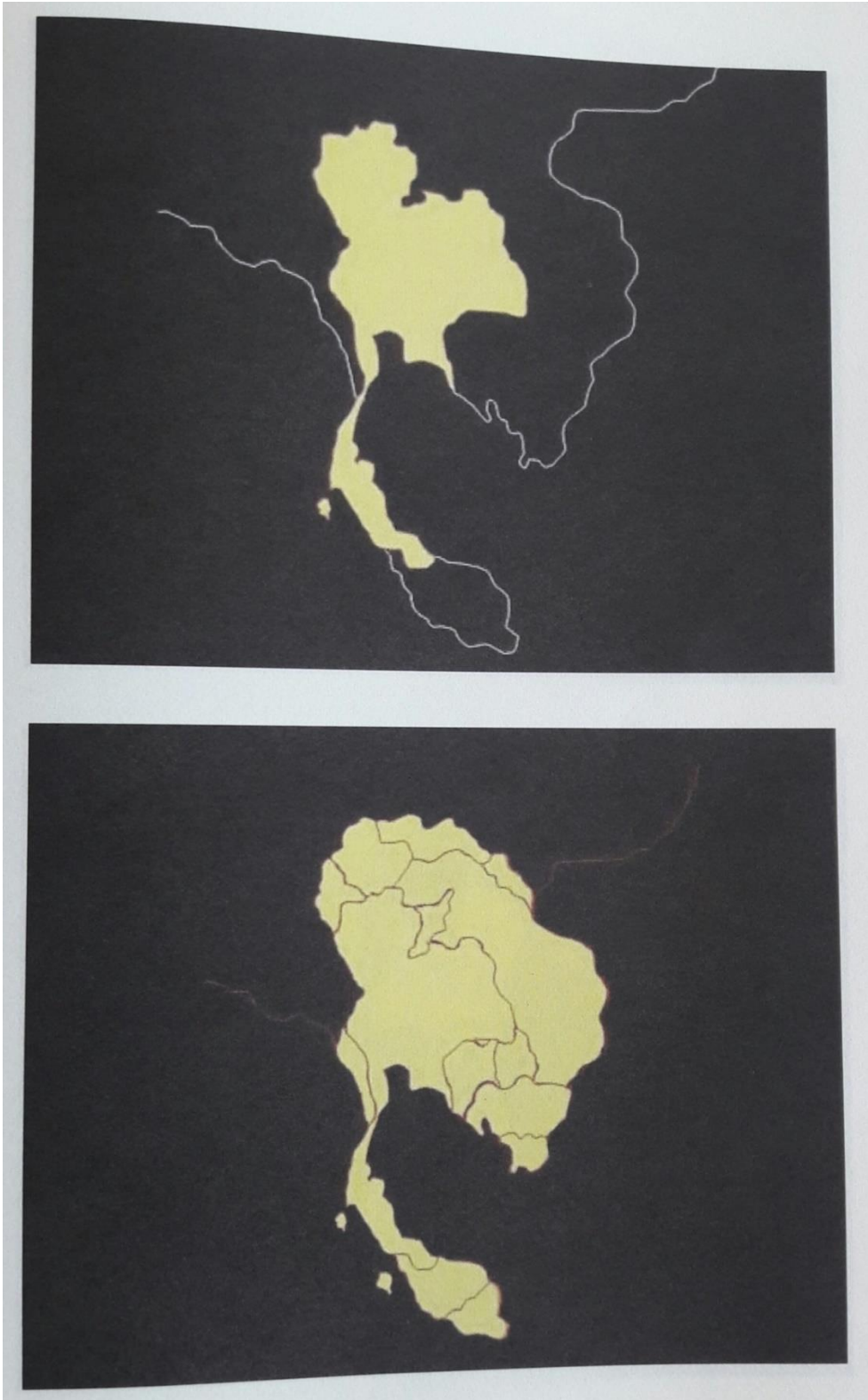

**เขาพระวิหาร
สูญเสียให้กับเขมร**

ครั้งที่ ๑๔
ครั้งที่สิบสี่ เสียเขา พระวิหาร
จำไว้เถิด เลือดเนื้อ เชื้อชาติไทย

ปัจจุบัน เป็นของเขมร ท่านเห็นไหม
จงรวมใจ เข้าร่วม รวมพลัง

หากบรรพชนผู้อุทิศตน สละชีวิต เลือดเนื้อเพื่อเข้าแลก
ไว้ซึ่งแผ่นดินไว้ให้ลูกหลานได้ชุกหัวนอน

ได้ทราบเรื่องราวอันโง่เขลาของคนยุคปัจจุบัน
ท่านคงจะนอนตายอย่างไม่เป็นสุข

แผนที่แสดงประวัติอาณาเขตของไทย พ.ศ.2483⁴²¹

⁴²¹ ชาญวิทย์ เกษตรศิริ. ประมวลแผนที่: ประวัติศาสตร์-ภูมิศาสตร์-การเมือง กับลัทธิอาณานิคมในอาเซียน-อุษาคเนย์. (กรุงเทพฯ: มูลนิธิโตโยต้าประเทศไทย, 2555).

แผนที่แสดงอาณาจักรกรุงเทพ ฯลฯ รัตนโกสินทร์มหินทราอยุธยา ยุคสมเด็จพระพุทธยอดฟ้า
พ.ศ.2325⁴²²

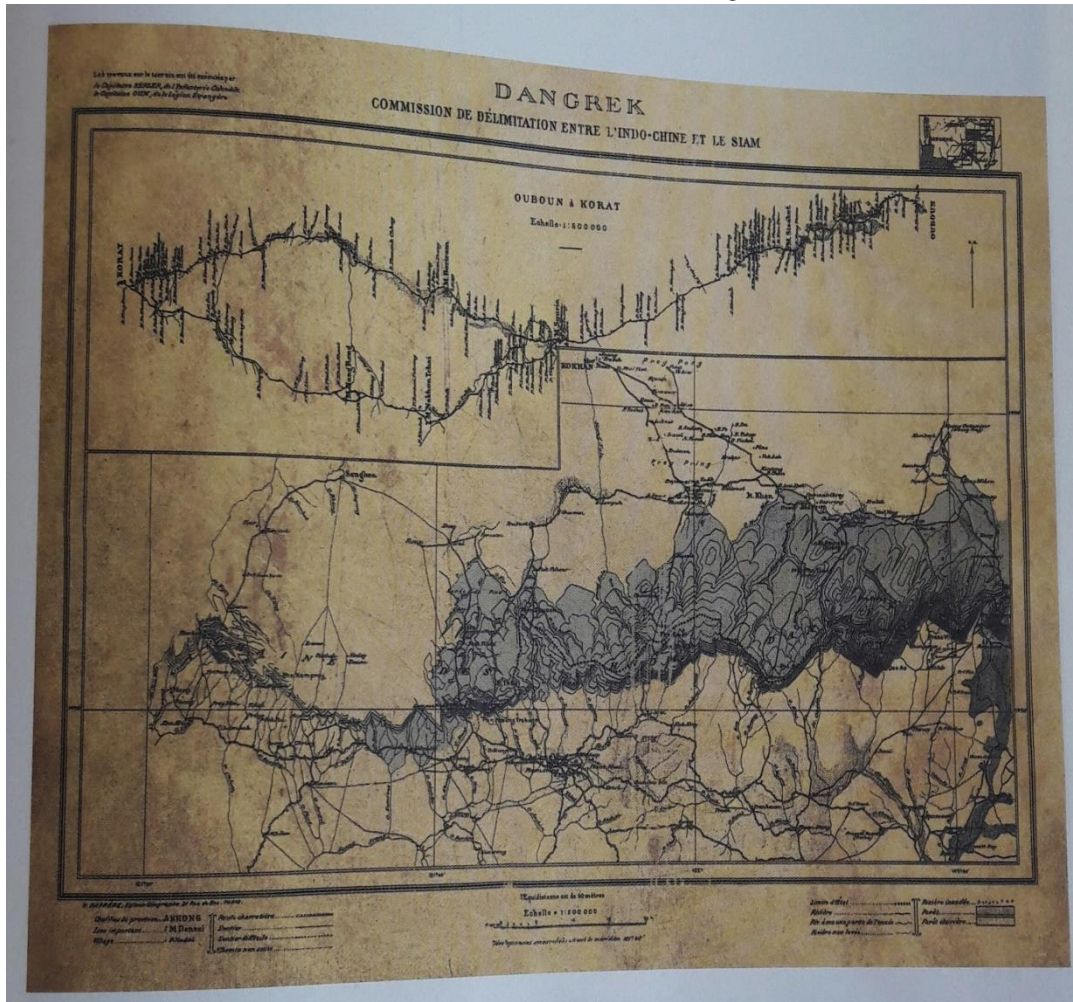
⁴²² ชาญวิทย์ เกษตรศิริ. ประมวลแผนที่: ประวัติศาสตร์-ภูมิศาสตร์-การเมือง กับลัทธิอาณานิคมในอาเซียน-อุษาคเนย์. (กรุงเทพฯ: มูลนิธิโตโยต้าประเทศไทย, 2555).

แผนที่แสดงที่อยู่ของประชากรชาวไทยปัจจุบัน⁴²³

⁴²³ ชาญวิทย์ เกษตรศิริ. ประมวลแผนที่: ประวัติศาสตร์-ภูมิศาสตร์-การเมือง กับลัทธิอาณานิคมในอาเซียน-อุษาคเนย์. (กรุงเทพฯ: มูลนิธิโตโยต้าประเทศไทย, 2555).

แผนที่มาตราส่วน 1:200,000 ระวางดงรัก (Dangrek) พ.ศ.2451⁴²⁴

CHULALONGKORN UNIVERSITY

⁴²⁴ ชาญวิทย์ เกษตรศิริ. ประมวลแผนที่: ประวัติศาสตร์-ภูมิศาสตร์-การเมือง กบิลท์อิธานานิคมนในอาเซียน-อุษาคเนย์. (กรุงเทพฯ: มูลนิธิโตโยต้าประเทศไทย, 2555).

แผนที่บันไดประวัติศาสตร์ไทยแต่โบราณ⁴²⁵

แผนที่บันไดประวัติศาสตร์ไทยแต่โบราณ ประกอบด้วย

(1) บันไดประวัติศาสตร์ไทยแต่โบราณ เป็นแผนที่ที่อธิบายว่าเมืองไทยเดิมตั้งอยู่ที่อาณาจักรน่านเจ้า (ในยุคนาน) มานาน 500 ปี และจำต้องอพยพลงมาทางใต้มาสถาปนาอาณาจักรใหม่ของตนตามลำดับ คือ อาณาจักรสุโขทัย พ.ศ. 1800 มีสามบันไดใหญ่อยู่ที่ราชวงศ์พระร่วง เชียงราย และสุพรรณภูมิ ต่อด้วยอีกสามบันไดใหญ่ของอาณาจักรศรีอยุธยา พ.ศ. 2100 ของราชวงศ์สุโขทัย ปราสาททอง และบ้านพลหลวง ต่อมา คือ บันไดของสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรี พ.ศ. 2313 และปัจจุบัน คือ บันไดประเทศไทยแห่งบรมจักรีวงศ์ กรุงรัตนโกสินทร์ (ประเทศสยาม) พ.ศ. 2325

(2) การเคลื่อนที่ของไทย เป็นแผนที่ที่แสดงการอพยพของชนชาติไทยจากแหล่งกำเนิดของไทยในมองโกเลียที่เหนือสุดและหนาวสุด เดินทางไกลเป็นระยะทางกว่า 3,000 กิโลเมตร ลงมายังนครลุง ลงมายังนครปา และลงมาตั้งอาณาจักรน่านเจ้า มีเมืองหลวงอยู่ที่หนองแส จากนั้นชนชาติไทยก็แตกแยกสาขากระจ่ายไปทั่วจีนตอนใต้ทั้งในมณฑลยูนนาน กวางตุ้ง เวียดนามเหนือ และรัฐฉาน

⁴²⁵ ชาญวิทย์ เกษตรศิริ. ประมวลแผนที่: ประวัติศาสตร์-ภูมิศาสตร์-การเมือง กับลัทธิอาณานิคมในอาเซียน-อุษาคเนย์. (กรุงเทพฯ: มูลนิธิโตโยต้าประเทศไทย, 2555).

(3) อาณาจักรหนองแสหรือน่านเจ้า เป็นแผนที่ที่แสดงว่าชนชาติไทยได้สถาปนาตนจนกลายเป็นมหาอำนาจหนึ่งนับตั้งแต่พ.ศ.1291 เมืองไทยเดิมก็ตั้งอยู่ที่น่านเจ้ามานานนับ 500 ปี ก่อนที่จีนจะรุกรานจนต้องอพยพลงมาทางใต้

(4) อาณาจักรสุโขทัย เป็นแผนที่ที่แสดงว่าอาณาจักรสุโขทัยมีดินแดนกว้างใหญ่ตั้งแต่ลาว (หลวงพระบาง) ไปจนถึงสุดแหลมมาลายูและสิงคโปร์

(5) อาณาจักรอยุธยา เป็นแผนที่ที่แสดงว่าอาณาจักรอยุธยามีดินแดนกว้างใหญ่ครอบคลุมเนื้อที่พม่าตอนล่างทั้งหมดถึงเมืองหงสาวดี แผ่ขยายขึ้นไปทางเหนือถึงเมืองแสนหวีในรัฐฉาน รวมไปถึงดินแดนลาวและกัมพูชาทั้งหมด

(6) อาณาจักรธนบุรี เป็นแผนที่ที่ให้รายละเอียดของยุคธนบุรีไว้อย่างสั้นๆ โดยแสดงดินแดนของอาณาจักรไว้อย่างสับสนทั้งส่วนที่เป็นก๊กต่างๆ และส่วนที่ห่างไกลออกไปอย่างล้านนา ลาว กัมพูชา และมาลายู ดังนั้นรัชสมัยของพระเจ้ากรุงธนบุรี ตากสินมหาราช จำนวน 15 ปี จึงมีและไม่มีพื้นที่ในประวัติศาสตร์และภูมิศาสตร์นัก

(7) อาณาจักรรัตนโกสินทร์ เป็นแผนที่ที่แสดงความยิ่งใหญ่และชัดเจนของอาณาจักรรัตนโกสินทร์ที่ครอบคลุมพื้นที่เหนือสุดที่เมืองแสนหวี พม่าตอนล่าง ลาวทั้งประเทศ กัมพูชาทั้งประเทศ ในจนถึงรัฐมาลายู ไทรบุรี และกะลันตัน ซึ่งแผนที่ฉบับดังกล่าวมีความสำคัญอย่างมากในแง่ที่เป็นการปูพื้นฐานความเข้าใจเรื่องการเสียดินแดนของไทย

(8) การเสียดินแดนของไทย เป็นแผนที่ที่มีความสำคัญอย่างมากที่สะท้อนภาพว่าไทยเสียดินแดน 7 ครั้ง

ประเด็นปราสาทพระวิหารที่ออกอากาศผ่านสถานีโทรทัศน์เอเอสทีวี

รายการเมืองไทยรายสัปดาห์ที่ออกอากาศทางช่องเอเอสทีวี นิวส์วัน (พ.ศ.2553-2554)

- รายการวันที่ 2 กรกฎาคม 2553 นำเสนอประเด็น “แผนนายพลไทยสมคบคิดกับพลโท เขมร ร่นหลักหมุดกินดินแดนไทยจำนวน 12.5 กิโลเมตร”
- รายการวันที่ 16 กรกฎาคม 2553 นำเสนอประเด็น “สนธิ ชำแหละ MOU อภัยศ จี้ มาร์ค รับความจริง ก่อนเขมรปล้นอีก 1.5 ล้านไร่”
- รายการวันที่ 24 กรกฎาคม 2553 นำเสนอประเด็น “สนธิ จี้เลิกเอ็มโอยู 43 ก่อนเสีย 1.5 ล้านไร่ ให้เขมร”
- รายการวันที่ 30 กรกฎาคม 2553 นำเสนอประเด็น “สนธิ จี้ มาร์ค หยุดดื้อ เลิกเอ็มโอยู 43 พร้อมขอโทษประเทศไทย”
- รายการวันที่ 7 สิงหาคม 2553 นำเสนอประเด็น “สนธิ จับผิด มาร์ค พลิกลิ้น สุวิทย์ แหก ตาคนทั้งชาติ ผิด ม.157 ปล่อยเขมรฮุบดินแดน”
- รายการวันที่ 13 สิงหาคม 2553 นำเสนอประเด็น “สนธิ ชี้ ผลดีเบตพระวิหารมัดคอ มาร์ค เตือนหยุดปลิวได้แล้ว”
- รายการวันที่ 20 สิงหาคม 2553 นำเสนอประเด็น “สนธิ ตั้งกองทุนทวงพระวิหารฟื้น สำนักประวัติศาสตร์ ชัด ฮุนเซน เนรคุณกษัตริย์ไทย”
- รายการวันที่ 27 สิงหาคม 2553 นำเสนอประเด็น “สนธิ ชัด ฮุนเซน ทรราชหุ่นเชิด แฉ แกลงค่าเพราะแค้น ประชาชนไทยบิปลิกเอ็มโอยู 43”
- รายการวันที่ 3 กันยายน 2553 นำเสนอประเด็น “กรวดน้ำให้ฮุนเซนที่ทลายจิตใจ”
- รายการวันที่ 29 ตุลาคม 2553 นำเสนอประเด็น “สนธิแฉอันตรายเจปซีไทย-เขมร จวก มาร์คปล่อยผ่านสภาเท่ากับขายชาติ”
- รายการวันที่ 5 พฤศจิกายน 2553 นำเสนอประเด็น “สนธิ เล็งพิมพ์ชื่อประธาน ส.ส. และ ส.ว. ที่ผ่านมติยกดินแดนให้เขมร”
- รายการวันที่ 12 พฤศจิกายน 2553 นำเสนอประเด็น “สนธิเตือนแมงเม่าโดนกระต๊อบ เชื้อ มาร์ค-ฮุนเซน เล่นเกม ดันเจปซีผ่านสภา”
- รายการวันที่ 26 พฤศจิกายน 2553 นำเสนอประเด็น “สนธิจับผิดมาร์คแก้มาตรา 190 หวังขายแผ่นดิน”
- รายการวันที่ 3 ธันวาคม 2553 นำเสนอประเด็น “สนธิฟันธงไทยเสีย 4.6 ตร.กม. ให้เขมร แน่ พร้อมกราบมาร์คถอนภาคีมรดกโลก”
- รายการวันที่ 10 ธันวาคม 2553 นำเสนอประเด็น “สนธิยันประชาธิปไตยขายชาติ ย้ำไทย ถอนกำลังพระวิหารแล้ว เข้าทางเขมรฮุบ 4.6 ตร.กม.”
- รายการวันที่ 7 มกราคม 2554 นำเสนอประเด็น “สนธิชัด กระทรวงการต่างประเทศ ขายชาติปกป้องเขมร-เตือนมาร์ค ไร่แผ่นดินอยู่”
- รายการวันที่ 14 มกราคม 2554 นำเสนอประเด็น “สนธิชัดมาร์คอ่อนแอ ปล่อยคนในรับ แทนเขมร เชื้อ MOU43 ขายดินแดนล่วงหน้า”

- รายการวันที่ 21 มกราคม 2554 นำเสนอประเด็น “สนธิชื้อคำตัดสินศาลเขมร มัดมาร์ค และพวก ผิดมาตรา 119-120 คบคิดยกอธิปไตยให้ต่างชาติ”

รายการสภาท่าพระอาทิตย์ (พ.ศ.2552-2554)

- รายการที่ออกอากาศวันที่ 30 สิงหาคม 2552 นำเสนอประเด็น “พิสูจน์กัมพูชารุกล้ำอธิปไตยไทย”
- รายการที่ออกอากาศวันที่ 11 ตุลาคม 2552 นำเสนอประเด็น “รัฐบาลประชาธิปไตยทำประเทศเสียดินแดนให้กัมพูชา”
- รายการที่ออกอากาศวันที่ 10 สิงหาคม 2553 นำเสนอประเด็น "ฮุนเซนเตือนประชาชน กัมพูชาระวังสถานการณ์ชายแดนอาจเป็นการนองเลือด”
- รายการที่ออกอากาศวันที่ 31 ตุลาคม 2553 นำเสนอประเด็น “วิเคราะห์แผนที่สูญเสียดินแดนถ้ายึดตามแผนที่มาตราส่วน1:200,000”
- รายการที่ออกอากาศวันที่ 1 พฤศจิกายน 2553 นำเสนอประเด็น "นายกรัฐมนตรีอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ อ้างเอ็มโอยู 43 ไม่ทำให้เสียดินแดน แต่กลุ่มพันธมิตรฯ ชี้ไทยเสียดินแดนแล้ว”
- รายการที่ออกอากาศวันที่ 27 พฤศจิกายน 2553 นำเสนอประเด็น “อดีต กรรมการมรดกโลกแห่ที่มา เอ็มโอยู 43 ย้ำต้องไล่กัมพูชาออกไป”
- รายการที่ออกอากาศวันที่ 16 มกราคม 2554 นำเสนอประเด็น “พลเอกเจริญ เตือนปัญหาหลักเขตที่ 73 ระวังเสียเกาะกูด”
- รายการที่ออกอากาศวันที่ 25 มกราคม 2554 นำเสนอประเด็น "ข้อเรียกร้องดินหน้าชุมชนผลัดดันชาวเขมรออกจากพื้นที่ดินแดนไทย"

ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์

นางสาวดาวราย ลี้มสายหัว จบการศึกษาระดับปริญญาตรี สาขาสหวิทยาการ
สังคมศาสตร์ (อาณานิคมศึกษาอนุภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขง) มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ พุทธศักราช
2547 และจบการศึกษาระดับปริญญาโท สาขาการระหว่างประเทศและการทูต
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ พุทธศักราช 2550

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY